This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

STANFORD LIBRARY
OCT
Library
8 1926
HOOVER WAR COLLECTION

MONUMENTA COMITIALIA REGNI TRANSSYLVA

ERDÉLYI

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉK

TÖRTÉNETI BEVEZETÉSEKKEL.

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRT. BIZOTTSÁG

MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

SZILÁGYI SÁNDOR

RENDES TAG.

TIZENNEGYEDIK KÖTET.

1664—1669.

BUDAPEST. 1889.

KIADJA A MAGY. TUD. AKADÉMIA.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR
TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

HARMADIK OSZTÁLY.

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

BUDAPEST.
A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.
(Az Akadémia épületében.)
1889.

ERDÉLYI

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

TIZENNEGYEDIK KÖTET.

(1664--1669).

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR
TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

HARMADIK OSZTÁLY.

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK

BUDAPEST.
A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.
(Az Akadémia épületében.)
1889.

MONUMENTA COMITIALIA REGNI TRANSSYLVANIAE.

ERDÉLYI

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK

TÖRTÉNETI BEVEZETÉSEKKEL.

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRT. BIZOTTSÁGA

MEGBÍZÁSÁBÓL SZERKESZTI

SZILÁGYI SÁNDOR

RENDES TAG.

TIZENNEGYEDIK KÖTET.

1664—1669.

BUDAPEST.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVT[illegible]

(Az Aka[illegible]

nnal értesítni
lckit - - nincs
várakban to-
eg hát ő nagy-
ye ki a várak-

s még be sem
é ügyében,[2])
svári békével
lőny daczára,
annak, hogy
inden elő volt
vbe vezető út
pontja értel-
tézei közt. el
ke nyilvános
Az útat ehez
n a váradi s
lfoglalása óta
tartozott béké-
nost, a vasvári
lő hódoltatások

utolsó napjaiban,
jérvárra küldé, pa-
ai miatt,[3]) kapta a
záin pasa egy követ-
ajtani a **határigazítá-**

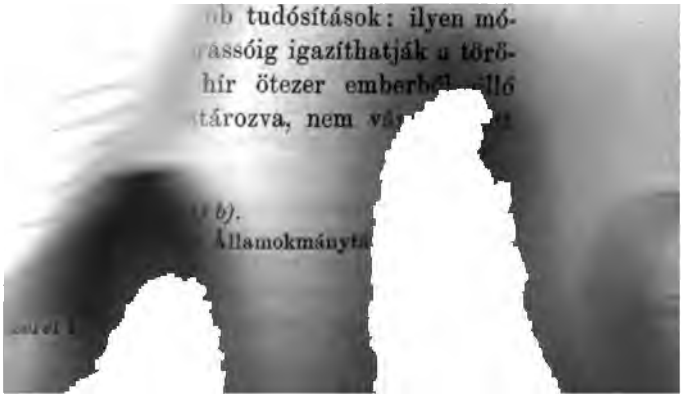

pénzáldozatokkal lehetett kivinni, hogy a vajdánét Magyarországba engedték menekülni a római császár védelme alá.[1])

Székelyhíd lerontásának kérdése lassan haladt. Megjött ugyan a császártól a kegyelemlevél »a benne levő németeknek« azon esetre, ha vissza akarnának térni a császár hűségére — de az őrség még mindig késett annak kijelentésével, hogy kész olvonúlni a várból,[2]) mindig újabb-újabb nehézségeket támasztott.[3]) S járatta követeit Szathmárra, hogy ezáltal is időt nyerjen. Apafi szerette volna a dolgot símán elintézni, minden erőszak, ostrom alkalmazása nélkül, de csak azon feltétel alatt, hogy a császár is vonja ki németjeit Erdélyből.

A szász-régeni országgyűlés által teljhatalommal ellátott delegatiót összehívta Kolosvárra, hova maga is elindúlt. De útközben Katonán a halál alig nehány hónapos fiát Györgyöt, kiragadta karjai közűl, ki aztán Kolosvártt nagy pompával temettetett el.[4])

A Kolosvártt összeűlt delegatio decz. 19-éről újabb utasítást küldött Telekinek. A székelyhídi őrség egy követsége jelent meg a delegatió előtt egy utolsó kisérlettel: kérelmezni a vár lerontásának elhalasztását. De az összegyűlt delegatio megértette velök ennek lehetetlenségét s a székelyhídi követek utoljára belenyugodtak abba, hogy ha a zsoldhátralék kifizettetik nekik, nem fognak ellenállani. Siettek is e fordu-

---

[1]) Bethlen János I. 194—201. ll. részletesen leírva. V. ö. Apafi januárusi levelével a Törvények s Okiratok közt.

[2]) Teleki nov. 24-ki, 28-ki jelentései. Törvények és Okiratok I. *a) b)*.

[3]) Teleki decz. 2-ki jelentése. U. o. *c)*. Székelyhíd decz. 10-ről Kemetsey György, Ugray Gergely és György, Újvárosi István, Gaycsik János, Helmeczy István, Fagyi Mihály és több itt nyomorgó vitézek értesítik Teleki Mihályt, hogy Ugray Mihály megérkezett levelével s azt a két nemzetből álló praesidiumnak megadta. Szomorúan értesűltek, hogy Székelyhíd elrontása elrendeltetett a két császár közt kötött béke által. Értesűltek, hogy a császár azokat, kik birodalmában telepűlnek le, contentálja. Ez ügyben írtak Rottalnak s kérik Telekit, hogy járjon közbe. Eredeti M.-Vásárhely Telekiek lt. 3343.

[4]) Bethlen János Commentárjai I. k. 203. l. Temetése decz. 19-én volt. Rozsnyay Dávid 278. l. De a fejedelem csak decz. 24-én ért Kolosvárra.

latról, még a fejedelem beérkezése előtt, azonnal értesítni decz. 19-ről Telekit. Most már — utasíták Telekit — nincs semmi elfogadható ürügy arra, hogy erdélyi várakban továbbra is német őrségek maradjanak. Mentse meg hát ő nagysága — t. i. Rottal — őket ettől a bajtól s vigye ki a várakból a németeket.[1])

Még együtt ült a delegatio Kolosvártt, s még be sem végződtek a tárgyalások a szerencsétlen vajdáné ügyében,[2]) midőn e bonyodalmakhoz egy új is járult. A vasvári békével a porta nem volt megelégedve — mindazon előny daczára, melyet ez neki biztosított: mert útját állta ez annak, hogy Erdélyt pasasággá változtathassa. Pedig erre minden elő volt készítve. Nagyváradtól Lugosig minden Erdélybe vezető út kulcsa a török kezén volt s ha már a béke egyik pontja értelmében az egész országot nem oszthatta fel vitézei közt, el volt határozva, legalább annyit, mennyit a béke nyilvános megszegése nélkül lehetett, elfoglalni abból. Az útat ehez Piri pasa deftere egyengette, melynek alapján a váradi s jenei várak tartozandóságai iránt e várak elfoglalása óta folyt a per. Különben is a török politikájához tartozott békében is hódoltatni: annyival inkább sietett most, a vasvári pontok végrehajtása előtt, megvetni a jövendő hódoltatások alapját.

Épen abban az időben, deczember utolsó napjaiban, midőn Apafi Páskó Kristófot Nándor-Fejérvárra küldé, panaszt emelni a váradiak erőszakoskodásai miatt,[3]) kapta a fejedelem a hírt, hogy decz. 19-én Huszáin pasa egy követséggel megindúlt Erdély felé végrehajtani a határigazításokat.[4]) A hírt megerősítették újabb tudósítások: ilyen módon, írá Apafi Telekinek, egész Brassóig igazíthatják a törökök a határt Kolosvárról.[5]) A hír ötezer emberből álló hadról tudott.[6]) Apafi el volt határozva, nem várni be itt

[1]) L. Törvények és Okiratok II.
[2]) L. Törvények és Okiratok III. *a) b).*
[3]) Bethlen 204. Török-Magyarkori Államokmánytár IV. 181.
[4]) Törvények és Okiratok III. *a).*
[5]) Törvények és Okiratok III. *b).*
[6]) Bethlen hét ezeret ír.

ezeket, hanem Ébenit küldé Huszáin elé s maga megindúlt udvarával vissza Ebesfalvára,[1]) időt akarván nyerni ezzel is s el levén határozva a behódoltatási törekvéseknek ellentállani.

A hír túlzott volt. Huszáin három zászlóaljjal jött, de ezeket is közvetlen kiséretén kivűl elbocsátotta, maga pedig Apafi után Ebesfalvára ment. De a tárgyalások nem vezettek eredményre s Apafi elhatározta, hogy az ország nevében főkövetséggel keresi fel a nagyvezért.[2])

II.

Apafi a törökök rezgelődéséről, határigazítási törekvéseiről s Huszáin követségéről folytonosan értesíti Telekit, azon reményben, hogy ez Rottal közbenjárását, ha nem is egyenesen a töröknél, de magánál a császárnál (kihez Bánffi Dénest akarta követül küldeni) annyival inkább ki fogja nyerni, mert Székelyhíd lerontására az előkészületek már meg voltak téve. De csalódott: az ő fogadott apja, Rottal ezt az ő szorongattatását ki akarta zsákmányolni. Közbenjárását ahoz a feltételhez kötötte, ha a fejedelem s az ország térítvényeket állítanak ki neki, melyben elismerik jó szolgálatait, hogy a dolgot az ő teljes megelégedésökre bonyolította le.[3])

E térítvény egy passusa elismerte volna, hogy Erdély vissza van helyezve régi szabadságaiba,[4]) s ilyen nyilvános valótlanságot Apafi nem volt hajlandó aláírni. Telekihez írott válaszában arra hivatkozott, hogy a Rottal által múlt őszszel küldött pontokat már elfogadták s azokat eddig elégségeseknek tartották. Különben is a delegatiót ő már elbocsátotta s így nincs módja abban, hogy az ország nevével állítson ki térítvényt.[5]) Mindamellett a dolgot nem ejtette el.

1665. febr. 7-ére Ebesfalvára összehívta a delegatiót s épen a Teleki által küldött formulát véve alapúl, új elismervényt állítottak ki a rendek nevében s maga Apafi egy másí-

[1]) Törvények és Okiratok III. *c)*.
[2]) Bethlen I. 206—210. ll.
[3]) Teleki jan. 10-ki levele. Törvények és Okiratok III. *d)*.
[4]) A térítvény szövegét lásd Bethlen I. 213.
[5]) Törvények és Okiratok III. *f) g)*.

kat, melyek azonban a viszonyoknak s igazságnak jobban megfeleltek. A rendek s a fejedelem köszönetet mondtak a császártól nyert oltalomért, s kötelezték magukat, hogy a tőle visszabocsátott várakat, a mennyiben erejük engedi, meg fogják a keresztyénségnek tartani, de egyszersmind kérték a császárt, hogy

1. Váradnak a török által illetéktelenül elfoglalt tartozandóságait hathatós közbenjárásával szerezze vissza az országnak; s

2. hogy a többi illetéktelenül elfoglalt területeket adja vissza, annyival inkább, mert ezek nélkül nem képesek az adót a portának kiteremteni.

E térítvényeket febr. 10-én elküldötték Telekinek,[1]) s ez viszont bemutatta azokat Rottalnak. De a szathmári kapitány épen nem volt elkészülve rá, hogy az erdélyiek másként merjenek cselekedni, mint a hogy ő elibök írta s iszonyú szitkokban tört ki, és nem is fogadta el a térítvényeket, melyek ma is a Telekiek levéltárában őriztetnek. De azért, a mi békepontok közt el volt döntve, nem ronthatta el. Székelyhíd leromboltatott s a német őrséggel megrakott várakból kivonta a német őrséget, s ezeket átszolgáltatta az ország és Apafi biztosainak: Rhédey Ferenczneк, Sárpataky Márton itélőmesternek s Teleki Mihálynak.[2])

III.

Rottal küldetése véget ért, s ezzel visszatért Bécsbe. Apafi s tanácsurai annál inkább érezék annak szükségét, hogy Bécsbe követet küldjenek s egyenesen a császárnál próbálják meg kivinni azt, mit Rottal útján elérni nem tudtak. Erre Bánffi Dénest szemelték ki, kinek elküldését eddig is a szathmári tárgyalások tarták vissza, s kit összeköttetései és múltja erre legalkalmasabbnak mutattak fel.

Apafi időközben Ebesfalváról átment Fogarasba s márczius derekára ide ismét összehítta a delegatiót. A térítvény helyett, melyet Rottal nem fogadott el, újnak kiállítását hatá-

[1]) Törvények és Okiratok IV.

[2]) Török-Magyarkori Államokmánytár IV. k. 240 l.

rozák el, s ez a reorganisationalis indokolá, hogy miért nem adhatták ki olyan formában, mint Rottal kivánta. S aztán valamivel enyhébb formában s minthogy a császár személyéhez volt intézve, több hódolattal, felsorolák sérelmeiket, kívánságaikat s azon kérelmeiket, melyek az előbbi térítvényben foglaltattak. [1])

Azután elkészítették az utasítást Bánffi Dénesnek. Lényegében itt sem kivántak egyebet, mint azt, mit Rottal útján annyiszor követeltek: a határrendezésnek, mint Erdélyre nézve vitalis kérdésnek megoldását, mely most annyival fenyegetőbb alakban mutatkozik, mert Székelyhídnak elrontása által egy nagy terület szabad zsákmányává lett a töröknek, mely a császár közbelépése nélkül nem fogja megtartani azt, mire Ali pasa hitlevele kötelezi. Hasson tehát Bánffi oda, hogy erre vonatkozólag s a többi sérelmek orvoslásáról adjon a porta athnamét. A fejedelmi szabadválasztás jogán ejtett sérelemnek tartják, hogy Rákóczy Ferencz fejedelmi czímmel él: kérik a császárt, tiltsa el őt annak használásától.[2]) Ha pedig a császár ezekre nem volna hajlandó, nyújtson be a követ a rendek nevében nyilvános protestatiót, hogy a béke Erdélyt nem hogy régi állapotába helyhezte volna vissza, hanem ellenkezőleg teljesen védtelenül hagyta.[3])

E tárgyalások vége felé küldé a fejedelem Drinápolyba a nagyvezérhez a visszahívott Baló László helyett kapitiháúl Cserményi Mihályt.[4])

IV.

Azok a függő kérdések, melyek az ország nyugalmát felzavarhatták s esetleg újabb conflictusokat idézhettek volna fel, nagyjából el voltak intézve. A hajótörésből a megcsonkított, megalázott Erdély legalább állami önállóságát megmentette, de abból, a mit egy félszázad munkája által elért, annyit elvesztett, hogy újra a reconstruálás, az építés munkájához kellett kezdenie. Az utolsó évek eseményei megváltoztat-

[1]) Törvények és Okiratok V. *a)*.
[2]) L. Törvények és Okiratok V. *b) c)*.
[3]) Bethlen János I. 224.
[4]) Törvények és Okiratok V. *d)*.

ták a régi viszonyokat, új helyzetet teremtettek, melyekkel a kormánynak számolnia kellett. Az adó e folyó évre még különben sem volt megszavazva: annyival szükségesebbé vált tehát egyetemes országgyűlést hirdetni, mely a dolgok folyását rendes kerékvágásba vezesse vissza.

A fejedelem 1665. máj. 1-ére Gyula-Fehérvárra egyetemes országgyűlést hirdetett.

E gyűlés elég hosszan — 22 napig — tartott, s törvényalkotási tekintetben is a nevezetesebbek közé tartozott. Összesen 40 törvényczikket hozott, melyek közül nem egy módosításokat tett az Approbatán.

Az utolsó évek zavarait az oláh papok hatalmuk növelésére használták fel: egész falukat excommunicáltak. Az első articulus ezek megbüntetését rendelte el.

Megtörtént, hogy egyik-másik peres fél nem az igazságnak megfelelően adta elő ügyét a fejedelemnek s időhaladék nyerése végett törvénytelen parancsot eszközölt ki maga javára. Az ilyen perlekedő 200 forint lefizetésére büntettetett. (II.)

A dézsma-arenda felszedésére a Rákóczy idejében fennállott módozatokat állították helyre. (III.)

Megerősítették a hátszegiek régi kiváltságát, hogy az ottani magyar egyház fentartásának feltétele alatt nem fizet harminczadot (IV.), valamint a mármarosiaknak is elengedték a só-harminczadot. (V.)

Régi vitás kérdés volt az »ingyengazdálkodás«, a »szabad quartély.« A fejedelem, ha utazik, az udvari népének adott élelmet megfizeti, valamint a nemesek is. De ha valaki a szászságon pénzért sem akarná ellátni ezeket, 500 forint büntetésen marasztatik. (VI.)

Háromszék és Csik is tartozik postalovakat adni s hogy visszaélés ne történhessék, mindenik szék számára két czímer adatik. (VII.)

Minden áron kerülni akarván, hogy a török végeknek panaszra ürügyet ne szolgáltassanak, elrendelék, hogy a latrokat a nemesek portáján is üldözhessék. (VIII.)

Utolsó időben visszaélések származtak abból, hogy egyesektől, kik a nagy török sarczra ékszereiket beszolgáltatták,

az adót is felvették. Bizottságot neveztek ki, mely előtt a kárvallottak benyújtsák panaszaikat. (IX.)

A lopott marhák nyomának felvétele évek hosszú sora óta különös gondját képezte a törvényhozásnak. Különböző törvényekkel tettek kisérleteket, de e bajt sehogysem tudták orvosolni. Mindenféle kiváltságok állták annak útját — most a nyom-kergetés jogát az eddigieknél is szélesebb alapra fektették s azt az egész országra kiterjesztették az Approbata erre vonatkozó czikke megszüntetésével. (X.)

Marosszéknek régi kiváltsága volt, hogy a perbeidézés relatoriák által történt: s e kiváltságot az Approbata is [1]) megerősítette. Most e kiváltságokat a nem marosszékiekre is kiterjesztették. (XI.)

Elrendelék, hogy a mesteremberek áruiktól túlzott árakat ne követelhessenek, áruik elvesztésének terhe alatt. (XII.) A szolgákat pedig eltiltották, hogy csizmát, nyestes süveget s színes posztónadrágot ne viselhessenek 12 forint büntetés terhe alatt. (XIII.)

A kézdivásárhelyiek kiváltságait szabályozák. (XIV., XV.) A háromszékieknek s másoknak adó nem fizetésre vonatkozó kiváltságai eltöröltettek. (XVI.) Szabályozták a székelyföldi perújításokat, (XVII.) a foglyok őrzésére vonatkozó intézkedéseket. (XVIII.) A ki a székelyek közül 1657 óta leveleit elveszté, szavabevehető emberek által kiállított bizonyság-levelekkel pótolhatta azokat. (XIX.)

A múlt évi keczei tábori országgyűlés eltiltotta a husztiakat a korcsmárolástól, minthogy ez a földesúr, Rhédey Ferencz joga volt, ki abból a várőrség fentartása költségeit fedezte. Minthogy e rendeletnek nem lett foganatja, megújították a novemberi segesvári országgyűlésen; de nem levén e rendeletnek sem foganatja, elhatározták, hogy a tilalmat articulusba foglalják. (XX.)

Az 1663. szeptemberi marosvásárhelyi országgyűlés (XIII. art.) elrendelte, hogy Hunyad és Hátszeg nem nemes lakosaira porták szerint vettessék ki az adó. Most visszahely-

[1]) Appr. P. IV. Tit. XIV. Art. IV.

hezték őket régi kiváltságaikba, hogy t. i. fejadót fizessenek (s nem portánkint) fejenkint egy-egy tallért. (XXI.)

Balogh Máté jószág inscriptióit törvénybe igtatták. (XXII.)

A kolosvári őrségnek megtiltották, hogy lovaikat Mikola puszta-szent-miklósi falvának határaiban legeltethessék. (XXIII.)

A már végvárrá lett Kolosvárból kivonták a lovasőrséget s csak gyalogságot hagytak benne.[1] (XXIV.) A véghely főkapitánya lakjék Almáson, hadainak a fejedelem jelöljen lakóhelyet (XXV.) s szabályozták, hogy a vitézlőrend fizetése honnan fedeztessék. (XXVI.)

Medgyesszék adóelengedésben részesült, (XXVII.) valamint a Szamos és Sajó mellett fekvő elpusztult falvak is. (XXXIV.)

A gonosztevők megbüntetése első sorban a földesúrra bizatott. (XXVIII.)

Az idegenek (oláhországiak) kereskedése korlátoltatott. (XXIX.)

Kivetették az adót portánként tíz-tíz tallért, s a többire nézve a régi intézkedéseket tartották meg némi módosítással (XXX.) s perceptorrá Széki Istvánt választották. (XXXIII.)

Törvénybe igtatták, hogy Boldvay Márton Székelyhíd elrontásáért perbe ne fogattathassék. (XXXI.)

Csikba és Gyergyóba kártételek megvizsgálására biztosokat küldtek. (XXXII.)

A török foglalások által birtokaikból kiszorult emberek, főként váradiak, hovatelepítéséről gondoskodtak, s a telepedés módozatait szabályozzák. (XXXV—XXXVII.)

A só-kereskedést korlátozó törvényeket eltörölték, (XXXVIII.) a korcsmáltatás jogát Deésen, Tordán felszabadíták (XXXIX.) s elrendelék Deésnek palánkkal leendő megerősítését. (XL.)[2]

---

[1] V. ö. Jakab Elek, Kolozsvár Története II. 757. Ez egyjelentőségű volt a város megnemesítésével.

[2] L. Törvények és Okiratok VI. *d*).

Ez országgyűlés alatt érkezett Páskótól tudósítás Belgrádból, hogy a nagyvezér őt fogadta ugyan: de attól nem várt kedvező eredményt. A rendek újabb előterjesztést intéztek a nagyvezérhez, sürgetve, hogy ez a váradi török vitézeket Ali pasa hitlevelének megtartására utasítsa, s az ennek ellenére elfoglalt területeket adassa velök vissza. [1])

A Fejérvárról Enyedre áthelyezett iskola fentartására magok közt szép eredménynyel gyűjtést indítottak. [2])

A brassai varga- és timárczéh közt folyó pert már az 1664. novemberi országgyűlés tárgyalta. [3]) Az ügy e gyülés alatt a nyolczados törvényszék elé került, s el is döntetett. A vesztes fél nem nyugodott meg az itéletben s nehány tanácsurat megnyert, kik aztán az ügyet újra tárgyalásba kivánták vétetni, ellenére a világos törvényeknek s ki is vitték, hogy egy nyilvános ülés meghagyta Sárpataki Márton itélőmesternek, hogy az itéletet a győztes félnek ne kézbesítse, s a másik itélőmesternek, Kendynek, hogy a timároknak egy végzést kézbesítsen, mely elvesztett szabadalmaik megerősítését foglalta magában. [4])

Sokkal kényesebb ügy volt a reformált és catholicus statusok panasza sérelmeik orvoslása ügyében. A catholicusok kérték, hogy engedtessék meg nekik a szabad vallásgyakorlat Kolosvár városában, mert sorsuk most még az oláhokénál is rosszabb. Kolosmonostoron ugyanis nincsenek sem papjaik, sem az ottani iskolában gyermekeik biztonságban. A reformáltak ellenben arról panaszkodtak, hogy a catholicusok térítgetnek, Esterházy Miklós példájával biztatják a gyermekeket, ha áttérnek stb. A fejedelem kijelenté, hogy articulus bontogatáshoz neki joga nincs s a dolog végleges eldöntését más időre halasztá. [5])

Utolsó napokban Béldi Pál és Bánffi Dénes a végvidé-

---

[1]) L. Törvények és Okiratok VI. *a)*.

[2]) L. Törvények és Okiratok VI. *b)*.

[3]) Orsz. Eml. XIII. 349. és 357. ll.

[4]) Bethlen I. 226—230. ll.

[5]) L. Törvények és Okiratok VI. *c)*. V. ö. Bethlen János I. 232. *s köv.* ll.

kek bejárására küldettek ki: eljöttnek látván az időt, hogy annak szervezéséről gondoskodjanak.

A gyűlés máj. 22-én záratott be.

Béldi és Ébeni azonnal elindúltak s bejárván a törökök-től fenyegetett végvidéket, mindjárt jelentést tettek, hogy Al-más és Egeres kastélyok megerősítése által nem tartanák vissza a törököket a beütéstől, ellenben Valkó és Somlyó erre alkalmasabbak volnának. A fejedelmi tanács el is fogadta javaslatukat s Valkó őrzését Makai Mihályra, Somlyóét Olasz Ferenczre bizta. De Valkót nem sokára leronták a törökök.[1])

Ez alatt Páskó visszatért Belgrádból — rossz hírekkel. A fejedelem s a rendek, volt a nagyvezér válasza, egészen a Haszán pasa által tett jelentéseken indúlva, semmiben sem mondottak igazat: ő hát végeldöntés végett az ügyet a fényes kapu elé fogja terjeszteni.[2]) A kapitihától Cserményi Mihálytól jött jelentések is megerősítették Páskó szavait s most nem maradt más hátra, mint egyfelől Bécsbe a császárhoz fordúlni s az ügyek állását Bánffival jelentéstétel végett közleni[3]) s másfelől követet és ajándékot küldeni a portára[4]) s ott eszközölni ki rendeletet a határigazítások ürügye alatt tett foglalások megszüntetésére. De mire a követ Drinápolyba ért a szultánhoz, már a nagyvezér is ott volt.

V.

Bánffi Bécsből a nyár folytán visszaérkezett. Nem sok jót hozott magával s még biztatást is mennél kevesebbet. Hogy jelentését meghallgassák s a portai adóról készített számadásokat megvizsgálják, a fejedelem szept. 10-ére Radnótra egyetemes országgyűlést hirdetett,[5]) melyen bemutatta az udvari cancellária válaszát. Gondja lesz a császárnak rá,

---

[1]) Bethlen János 236.

[2]) Bethlen azt írja Páskóról, hogy az országgyűlés utolsó napjaiban tér haza — de téved.

[3]) L. Törvények és Okiratok VII.

[4]) A Páskónak adott utasítás Török-Magyarkori Államokmánytár IV. 234. s köv. ll. Ugyanott a portáról írt levelek is.

[5]) L. Törvények és Okiratok VIII.

hogy a mi a békepontok közé fel van véve, meg is tartassék, s hogy a kért athname megadassék. A vallás ügyét illetőleg intézkedik a császár, hogy hűséges alattvalói jogaikban ne zavartassanak — de a fejedelem is gátolja meg, hogy Erdélyben, hol a kálvinisták, arianusok, shismaticusok s megtartatnak jogaikban, a catholicusok ne üldöztessenek. Rákóczy Ferencz fejedelmi czímeréről ő felsége intézkedni fog.[1])

A gyűlés szept. 11-én nyilt meg. Az elnök, Bánffi Zsigmond mindenek előtt a fejedelmi propositiók három pontját olvastatta fel — s hogy ezek tárgyalását megkezdhessék, behivatták a tanácsurakat. De mindjárt az első pont, a portai adó, heves felszólalásokra adott alkalmat, melyeket Vizaknay Péter főszámvevő[2]) számadása szakasztott félbe, kinek számadásából kitünt ugyan a befizetés, de nem a hátralék ügye. De határozat hozatal nélkül áttértek a második pontra, melylyel a fejedelem a hadak fentartására bizonyos összeg kivetését kérte. A rendek mit sem akartak megszavazni: fizesse a fejedelem a zsoldot a fiscalis jövedelmekből. Ezt meg Apafi nem fogadta el s határozottan megmaradt azon kivánsága mellett, hogy az őrségek számára vagy zsoldot, vagy lakást rendeljenek. Ezt abba hagyva, elhatározák, hogy a portákról regestrumot készítsenek.

A másnapi tárgyalást ismét a propositiók felolvasásán kezdték. Nagy zajra adott alkalmat a hunyadiak panasza, hogy Vizaknay Péter a timont nem akarja adóban elfogadni s még nagyobbra, hogy a főispánok a portai adóból fogják ki tiszteletdíjaikat. Ezzel kapcsolatban indítványba hozták, hogy a fejedelem a váradi partiumból s az aknák jövedelmeiből fedezze a portai adót. A fejedelem csak utolsó nap határozott ez ügyben: 20,000 tallér erejéig elvállalja a fizetést a kimutatott alapból.

A múlt országgyűlés (IX. art.) bizottságot nevezett ki a megkárosított adózók ügyének megvizsgálására s ennek következtében elfogatások is történtek. A szept. 13-ki ülésen a foglyokat szabad lábra s az ügyet új vizsgálat tárgyává tették.

---

[1]) Bethlen I. 248. s köv. ll.

[2]) Megválasztatott a segesvári országgyűlésen 1664. nov. (XVIII. art.).

Szept. 14-én felolvasták Páskó ez időben érkezett jelentését,[1]) melyben eddigi tárgyalásai eredménytelenségét írja, bőbeszéddel, hosszan, mint szokott írni, de leplezetlenül feltárva a helyzet kényes voltát. Azután a foglyok kiváltására tett fizetések hovafordításáról s különösen Damokos Péter ügyéről tanácskoztak s ez ügyre vonatkozólag törvényt hoztak. Aztán az adó megajánlása került szóba. A magyarok és székelyek 15 forintot ajánlottak, de a szászok ez ellen tiltakoztak — mert ennyire nem volna szükség, ha a hátralékokat pontosan behajtanák.

Szept. 15-én Bethlen János indítványára az ünnepek és vasárnapok meg nem tartói ellen alkottak articulust. Azután némely megye kérésére a dézsmafizetésről hoztak törvényt. A Tordára költözött váradiak jogaikban megtartatnak. Panaszt emeltek némely kamaraispánok ellen, kik a sókoczkát, ha legkisebb csorba is van azokon, nem fogadják el, hanem magoknak tartják. A kolosvármegyei bujdosók Monostort kérik lakóhelyül — de eredménytelenül.

Utolsó nap a folyamodások elintézésére került a sor — legnevezetesebb volt ezek közt Báthory Zsófiáé, ki azt saját követétől, Marczibányi Mátyástól küldte Erdélybe. Kívánta férje összes erdélyi birtokait, panaszt emelt, hogy Somlyóba őrséget helyheztettek, s Csehit és némely Ecsedhez tartozó birtokot elfoglaltak. Hiszen — mondák a rendek e kívánatok hallatára — hiszen ha teljesítenők azokat, Erdélyt is visszaadnánk s a hatalmas nemzetet is magunk ellen ingerelnénk. A tagadó válasz megírását Bethlen Jánosra bízták.[2])

Egy másik fontos ügy volt a kolosváriaké, kik utasították követeiket, hogy a múlt gyűlés XXIV. articulusának világosabb formulázását kérjék.[3]) A gyűlés e törvény értelmében a kolosváriakat nemeseknek jelentette ki, a fejedelem és tanácsa egy biztos által rendeljen e városba kapitányt, ki tanácskozzék velök jövendő szervezetekről;

[1]) L. Török-Magyarkori Államokmánytár IV. 254. s kör. ll.

[2]) L. Törvények és Okiratok X. *a)*. V. ö. az utóbbi pontot Bethlen János I. 247. s kör. ll.

[3]) L. Törvények és okiratok IX.

tartsanak száz német zsoldost — melyek ellen a kolosváriak tiltakoztak.[1])

Végre felolvasták s helyben hagyták a törvényczikkek szövegét.

Az I. art. határozott az adóhivatalokról s azok behajtásáról.

A II. art. az adót tíz forintban állapította meg.

A hadak tartására (III. art.) portánkint 5 forintot vetettek. Ez adó perceptorává Szalárdi Jánost nevezték ki. (IV. art.) A számvevő mellé viceszámvevőt rendeltek. (V. art.)

A VI. czikk a káromkodók s ünneprontók ellen szól.

Vizsgálatot rendeltek a rabok kiváltására s porta contentatiójára elvett ékszerek hovafordítása ügyében. (VII.)

A fiscalis jószágokról írt regestrumban fel nem vett falvak eladhatók. (VIII.)

A IX. czikk a dézsmák ügyében intézkedett.

A főtisztek circálják fel a székelyföldet s azokat, kik a hadkötelezettség kikerülése végett színből szolgaságot vállaltak, ültessék fel a zászló alá s ha ezek nem akarnának menni, fogassanak el. (X.)

A timon ára 15, az orté 40 pénzben állapíttatott meg.

A XII. czikk intézkedett a kolosváriak ügyében.

Az utolsó czikk értelmében a fejedelem átveszi az aknákat s ennek fejében portai adóúl 20,000 tallért fizet.[2])

A törvények szövegét a rendek Naláczi István udvarmester által küldték be a fejedelemnek, s azok megerősítése után eloszlottak.

E gyűlés alatt történt, hogy a fejedelmi tanács Páskó levelének hatása alatt elhatározá, hogy Reningernek, a császár residensének ezer arany »tisztelet díjat« küld, hogy ügyöknek melegebb és buzgóbb pártolására birják. »Jó kedvvel vette, mondja Bethlen, s igért is mindent.«[3]) De hogy mennyire volt őszinte ez a jó kedv, elárúlta egyízben, midőn Rozsnyayhoz az erdélyi tolmácshoz azt a kérdést intézte, hogy

[1]) L. Törvények és Okiratok X. *a*).

[2]) L. Törvények és Okiratok X. *b*).

[3]) Bethlen I. 246. l.

micsoda várakat rakott meg a fejedelem őrséggel? Hát azokat, melyeket a török Váradhadhoz akart foglalni, mondá Rozsnyay, többi közt Somlyót, mely a Rákóczyné-é volt. »Kezd a dolog világossá lenni előttem«, felelé Reninger, nem nyomhatva el sejtelmét, hogy Apafi nem a töröktől, hanem Rákóczytól féltében vitte az őrséget Somlyóba.[1]) Bizonnyal sem ő, sem a főkövet Leszlie gróf, ki ez év augusztusában jött a portára, nem léptek fel a portán annyi nyomatékkal Erdély érdekében, mennyit tőlök meg lehetett volna várni s a kiábrándult Páskónak nem sokára tapasztalnia kellett, hogy az isolált Erdély az egyenetlen diplomácziai harczban csak magára támaszkodhatik.

VI.

Páskó keserves jelentésein s az adóügyen kivül még Kolosvárnak az új végvárnak végleges szervezése is szükségessé tette, hogy egy részgyülés hivassék össze.

Kivált ez utolsó életbevágó fontosságú volt. Apafi, mint impressionabilis ember, majd semmi önállósággal sem birt s minden fontosabb kérdés elintézését, habozó ember létére s a felelősség terhétől irtózva, a tanácsra s országgyülésre bizta. Az öreg Rákóczy sem tett semmit »tanács nélkül«, csakhogy köztük lényeges a különbség — Rákóczy irányt adott a tanácsnak, Apafi a tanácstól vett irányt. Ez az oka, hogy kivált uralkodása elején, annyi országgyülést tartott.

A kolosváriak tiltakozása a radnóti XII. articulus ellen újabb tárgyalásokat tett szükségessé. Végre is rendezni kellett ezt a dolgot, s kitalálni a módozatokat, melyek mellett az ország érdeke s a kolosváriak igényei összhangba hozatnak. Várad elveszésétől 1663-ig az ország ezen részén nem volt végvár — s épen ez a körülmény tette lehetővé, hogy Ali pasa hitlevele daczára a behódoltatások sokkal rendszeresebben, következetesebben folytak, mint előbb. A mint Kolosvár a németektől felszabadult s a mint a németek a többi várakból is kivonúltak, hozzá kellett fogni a rendezés munkájához. A

[1]) Rozsnyay munkái 295. l.

1664-iki januári országgyűlés intézkedései átmenetiek voltak.[1]) A váradi végvárnak több mint egy százados múltja az ottani intézmények gyakorlatisága mellett tanúskodott: s Kolosvár rendezésénél is ennek kellett irányadónak lenni. De ez a város beléletében oly gyökeres átalakításokat vont maga után, hogy a kolosváriak szivós ellenállásán nem lehet csodálkozni, kik nem a végvárrá alakulás ellen küzdöttek — mert abba már belenyugodtak — hanem annak módozatait kivánták magukra nézve lehetőleg kedvezővé tenni. Elfogadták a nobilitáltatást, de a polgári szervezet előnyeit is meg akarták tartani. Ez volt tiltakozásuk indító oka.

Apafi Fejérvárra nov. 8-ára részgyűlést hirdetett.

A gyűlés 9-én nyilt meg isteni tisztelet után, mikor Bethlen János bemutatta a három pontból álló fejedelmi előterjesztéseket, melyek közűl az első a portai adó azonnali befizetését, a második a kolosvári ügy rendezését, a harmadik a váradjai portus s a váradjai aknák ügyét tárgyalta. De ez nap semmi érdemleges vitába nem ereszkedtek.

Másnap a vitákat a harmadik pont tárgyalásával kezdték. Sok volt a szó, s végre abban állapodtak meg, fizessen a fejedelem 20,000 tallért portai adóban s tartsa meg a portus és aknák jövedelmét — de azzal a hozzáadással, hogy a jövedelem szaporodásának arányában növekedjék a fejedelem fizetése is. De ezen elhatározásoktól egy későbbi ülésen elállottak. Ez napon még egy csomó apró ügyet elintéztek. Ez nap érkezett vissza Inczédy Péter Konstantinápolyból Páskó levelével.[2]) A nov. 12-iki ülésen erről a levélről tétetett jelentés, mely a portai adó beküldését sürgeti s melynek következtében megválaszták Boldogfalvit, hogy az adót bevigye.

A nov. 12-iki ülésen a portai adóról volt szó s perceptorrá Diósy Gáspár választatott. E kérdésben a szászok keményen tartották magokat: ők annyit fizettek már — mondák — hogy többel nem járulhatnak hozzá. A sóbányák inspectora s a váradjai perceptor számadásainak megvizsgálására biztosokat neveztek ki s miután ezek a számadásban

[1]) Erd. Orsz. Eml. XIII. 52. s. 54. ll.

[2]) L. Török-Magyarkori Államokmánytár IV. 264. s. köv. ll.

kifogásokat tettek, a számadások pótlására időhaladékot adtak a számadóknak. Ez nap jött szóba a kolosváriak ügye is, kik ellen rettenetesen kikelt Bánffi Dénes. A vita hosszas és élénk volt s abban mindnyájan egyetértettek, hogy ha már a kolosváriak megkapták a nemességet, lehetetlen, hogy egyidejűleg polgári kiváltságokat is élvezzenek. Élvezzék a nemesi kiváltságokat, hadban s kiütésekben a kolosmegyei főispántól függjenek mint nemesek s élvezzék ez állapotnak törvénykezési előnyeit is. De a hadban még gyakorlatlanok lévén, fogadjanak be őrséget.

Nov. 13. nagy része számadások vizsgálásával telt el. A fejedelem ismét szóba hozatta a brassai vargák és timárok ügyét s elhatározták a sententia kiadását, melyet a múlt ülésen eltiltottak.

A gyűlés utolsó napja nov. 14-én volt. Felolvasták az articulusokat. Szóba jött, hogy miután e gyűlés csak részleges, kinyomassák-e azokat vagy sem? s a kinyomatást elrendelték. [1])

Az első articulus a kolosváriak ügyével foglalkozott, mely a fejedelmet bízta meg, hogy delegatiót rendeljen oda, de az ott követendő tárgyalások irányzatát megszabta.

A II. articulus a só ügyét szabályozta. [2])

A III. czikk a restantiák befizetéséről szóllott.

A IV. czikk visszaadta a verestornyi harminczadot a szebenieknek. [3])

A gyűlés a szokott formalitások megtartása mellett nov. 14-én oszlott el.

De a portáról folytonosan jöttek az adót sürgető rendeletek s vizsgálatra egy kapucsi pasát is küldének. [4]) Ennek következtében a fejedelem mindenfelé rendeleteket küldött az adók beszolgáltatása ügyében. A szászok szokásos Katalin-napi egyetemi gyülésökből követséget küldtek Apafihoz — de kellő pénz nélkül. Nehány napi biztatás után Apafi épen egy

[1]) L. Törvények és Okiratok XI. *a)*.
[2]) V. ö. a pontot Törvények és Okiratok *c)*.
[3]) L. Törvények és Okiratok XI. *b)*.
[4]) Török-Magyarkori Államokmánytár IV. 375.

ebéd végeztével kérdezte az egyik követtől Simoniustól [1]): itt-e a pénz? s ettől habozó választ nyervén, egy kulcsot ragadott fel az asztalról, nehányszor vállon ütötte Simoniust s a követeket nehány napra elzáratta. A megrémült szászok pedig azonnal beszolgáltatták az adót.[2]) Lassanként mégis összejött az, úgy, hogy az év végén – tehát jóval a beszolgáltatási határidő — szent Demeter napja — eltelte után Boldogfalvi Mihályt útnak indíthaták.

Sajátságos illusiókban ringatta magát a fejedelem tanácsával együtt. Azt hitték, hogy a békét a császár is, a követek is úgy értelmezik, mint ők, s ha a porta nem értelmezné, majd megmagyarázzák azok neki. Ehez az illusióhoz illett az olyan optimista követ, mint Páskó, kinek hitét és bizalmát sokáig semmi török fenyegetés sem tudta megingatni. Azzal a meggyőződéssel indúlt el, hogy Leszlie és Reninger, mire ő oda ér, mindent eligazítanak: már készen várja őt a jó hír, hogy az adó le van szállítva s a határigazítás beszüntetve. Hiszen ha egy hatalmas keresztyén monarcha aláírja a békében, hogy Erdély régi állapotába állíttatik vissza, nem elég biztosíték ez? Még az sem ábrándította ki, hogy abból, a mit várt, semmi sem teljesült s most azt hitte, hogy egy-két látogatással, egy-két szívreható s Erdély keserves állapotát rajzoló memorandummal az oratort s a főkövetet munkára fogja birni.[3])

Ez az optimismus, melyben Erdély bámulatosan osztozott, volt az oka, hogy az adó behajtására oly későn gondoltak, akkor, midőn Páskó szemeiről kezdett lehullani a hályog, s maga is belátta, hogy az ezer arany ajándéknak épen oly kevés hatása volt Reningerre,[4]) mint a memorandumoknak Leszliere.

Pedig ha tett is próbát a főkövet néha a nagyvezérnél

---

[1]) Ugyan az, kinek jelentéseit kiadtam a megelőző kötetben.

[2]) Bethlen J. 262—65. s Gunesch Trauschnál II. 141. de ez utóbbi hibásan írja, hogy ez országgyűlés történt volna nov. 19-én. Akkor már rég eloszlott a gyűlés s ha ott történik, Czajbert is megemlítette volna.

[3]) Leveleinél is érdekesebben illustrálja ezt Páskó nevezetes emlékirata, melyet 1668-ban írt portai követségéről s melynek eredetije a a Nemz. Múzeumban őriztetik.

[4]) Rozsnyay 493.

szóba hozni az erdélyi ügyeket, ezt soha sem tette komolyan: nagyobb gondja volt a török birodalomban élő keresztyének sorsának javítására s a jezsuiták betelepedésének biztosítására, mint az erdélyi ügyek jókarban helyhezésére [1]) s végre kezdtek titkot sem csinálni ebből. »Keménykedésünkkel, mondogaták, nem fogunk nektek és magunknak kárt csinálni« [2]) — s Páskóék egy szép napon arra ébredtek fel az év vége felé, hogy a követek készülnek haza felé, kimondván nyiltan, hogy a császár nem engedi ugyan meg, hogy Erdélyt a török ülje meg, de annak, hogy ne nyomorgassa, nem állja útját, mert »Erdélynek nem kell nagy szabadságot engedni.« [3]) Végre decz. 31-én Leszlie és Reninger elutaztak Konstantinápolyból anélkül, hogy Erdélynek a béke alapján valami könnyítést szereztek volna.

VII.

Apafi 1666. febr. 1-én Fogarasba országgyülést hirdetett [4]) s a kolosváriaknak külön is meghagyta, hogy e gyülésre eljőjjenek, minthogy azon az ő ügyök is »jó karba fog állatni.« [5])

Február két első napján, minthogy még sokan hiányzottak, nem volt érdemleges tárgyalás. Csak egy kérdés felett döntöttek, hogy a várban-e vagy a városi templomban tartsák üléseiket, s az utóbbi ment határozatba. Febr. 4-én sem mentek többre, mint arra, hogy a fejedelmi előterjesztéseket felolvasták.

Csak febr. 5-én fogtak komolyabban a dologhoz — s első egy szerencsétlen tatár rab: Koncz András ügye volt, kinek váltságdíját Miske Gábor költötte el, s kinek füleit e miatt a tatárok elvágták. Miske megidéztetett s ha nem jelennék meg, javaiból 200 tallér exequáltatik; Koncz meg-

[1]) Zinkeisen IV. 938. l.

[2]) Rozsnyay 296. l. Még erősebb nyilatkozatokat is tettek. Bethlen I. k. 261. l. szerint a catholicus Rákóczyt ajánlotta fejedelemül.

[3]) Páskó idézett Emlékiratában.

[4]) L. Törvények és Okiratok XII.

[5]) L. *Törvények és Okiratok* XIII.

csonkíttatásáért indítson pert ellene: hite megszegéseért a közügyigazgató hivatalból üldözze. Még egy pár folyamodás elintézése után a karok postulatumait vették elé, melyek közül a lakságé 35, a székelyeké 12 pontból állott, míg a szászok semmit sem adtak be. A megyék különösen a szászok áruinak drágasága ellen panaszkodtak, a szászok ennek okát az anyag drágaságára vetették, s minthogy ezt a megyék nem akarták limitatio alá vetni, a dolgon másként segíthettek: a parasztok öltözködése ellen hozott törvényt enyhítették s némi vásári kedvezményeket adtak. Nem vették figyelembe a székelyek azt a kívánatát, hogy a ki katonáskodik, a portai adót ne fizesse - általán a postulatumokkal elég mostohán jártak el.

Ez a székely kérdés febr. 6-án ismét szóba került. Bethlen János, Béldy Pál és Kornis hozták szőnyegre, de a rendek most is ragaszkodtak elhatározásukhoz, mert a haza mindnyájunké levén, a terheken is mindnyájan tartozunk osztozni, s csak nehezen egyeztek belé, hogy ez a postulatum a fejedelem elé terjesztessék, azonban nem olyan általánosságban tartva, mint a megelőző napon. Tárgyalásba vették azt a feltünő körülményt, hogy a szászok nem adtak be postulatumot. Csak azt tartsátok meg, mondák a szászok, a miket ez előtt alkottatok. De a dolog világos volt: a szászok a Simoniuson ejtett sértésért nehezteltek. Ezt bizony szükség volt kiegyenlíteni, s végre a két nemzet közmegegyezéséből ezek nevében az elnök megígérte a szászoknak, hogy postulatumaikat együttesen fogják támogatni a fejedelemnél - s ezzel a béke a három nemzet közt helyreállt.

Két napon át — az egyik vasárnap volt — nem tárgyaltak semmit, s a harmadikon sem többet, mint azt, hogy Kászoni Márton leleszi prépost s a római császár követe Fogarasba érkezett s a fejedelem által fogadtatott.

Febr. 10-én ismét a limitatio került szóba s ismét a mellett maradtak, hogy a szászok megelőzőleg az anyag limitálását kívánták. De a postulatumok olvasását félbe szakasztá az ebéd ideje. A rendek közül ugyanis sokan voltak hivatalosak a fejedelem által ez napon Kászoni tiszteletére adott [illegible]-hádre.

Febr. 11-én a rendek a várba gyűltek a palotába, hol a fejedelem jelenlétökben fogadta a császár követét. Fogadás végeztével a rendek a rendes tanácskozási helyre, a városi templomba mentek. Hozzá fogtak a rendek postulatumainak s a fejedelem azokra adott válaszainak olvasásához. A székelyek egyik postulatuma az volt, hogy senki közűlök azokon kivűl, kiket a székek küldenek regálissal, országgyűlésre ne hivassék meg, s minthogy közmegegyezés nem jött létre, szavazni kellett. A szászok szavazata döntette el az ügyet, kik e kérdésben a székelyekkel tartottak.

Ez alatt jelenték, hogy a császár követe a rendek közé jön eléadni követségét. A prépost tudta magát alkalmazni. Tekintélyes ember volt, jó szónok, ügyes s megnyerő modorú. Jó benyomást tett a fejedelemre, rendekre. Elhalmozták a szeretet és jóakarat jeleivel s ünnepelték. Leszlie követségének végét még nem tudták Erdélyben: csak annyit tudtak, hogy rosszúl mennek ott a dolgok, de még mindig reménykedtek, hogy Leszlie megfordítja.[1]) S a császár levele, mit Kászoni hozott, de jóval inkább az emlékirat, mit a fejedelemnek beadott[2]) s a rendek előtt tartott szónoklata megerősítette őket optimusokban. Apafit dicséretekkel halmozta el, a rendeket pedig biztosítá, hogy a császárnak nincs is más vágya, mint Erdélyt régi virágzó állapotára emelni, s fejedelmét az ország élén megtartani. Ezért utasította Leszliet, hogy ez ország ügyeit a portán szívén viselje, ezt residensének is megparancsolta, a mint erre vonatkozólag Bánffinak is tett igéreteket. S hogy mennyire a szívén viseli ő felsége az erdélyiek sorsát, mutatja az is, hogy csak nemrég meghagyta Leszlienek, hogy ha neki valamely ok miatt el kellene is jőni, Reninger mindaddig a portán maradjon, míg az erdélyiek ügyét rendbe nem hozza. Mind ezért a jótéteményért a császár nem kiván semmi mást, mint hogy az üldözött catholicusok sorsán javítsanak — ezek sérelmeiket négy nap előtt nyújtották be, — Monostor helyett az óvári templomot adják át nekik, s ezek iskoláját is tegyék oda át, minthogy a monostori iskola ki van téve a

[1]) Páskó fennidézett emlékirata a Múzeumban.
[2]) Bethlen I. 240. s köv. ll. közli.

törökök támadásának, kik onnan a növendékeket könnyü szerrel elrabolhatják.

Kászoni szónoklata reménynyel töltè el a csüggedőket, mert határozott igéretet tartalmazott az, azt t. i., hogy Reninger addig nem jön haza, míg Erdély sorsán nem segít s ez egyelőre még a kétkedőket is lefegyverzé. A követ küldetése eddig terjedt a rendek előtt s őt az ünnepélyek végeztével visszacreszték szállására, hogy ott várja be a választ.

Távozása után a rendek, egyelőre legalább, megnyugtatva, folytatták s be is végezték a postulatumok tárgyalását s ez nap még megválaszták a számvevőket.

De Kászoninak a válaszra még több napon át, csaknem egy hétig kelle várnia. Szerencsétlenségére a jámbor papnak épen e napokban érkezének meg Páskótól a jelentések, melyek a dolgokat a maga való színében állíták elé s tudatták, hogy Leszlie s Reninger elutaztak, a nélkül, hogy az erdélyi ügyeket ott komolyan szóba hozták, s átalában, mint elég cynismussal ki is jelenték, tárgyaltatni akarták volna. [1])

Volt-e tudomása Kászoninak arról, mi Stámbulban történt, mikor e követségre vállalkozott? ezt senki sem tudhatta, de biztos fellépése, határozott igéretei arra a gondolatra vezették az erdélyi államférfiakat, hogy akár öntudatosan, akár mint eszköz fel akarta az utolsó perczet használni arra, hogy az erdélyiektől engedményeket nyerjen oly igéretek fejében, melyekről tudhatta, hogy már elintézett dolgok. Valószinű, hogy ő ily positiv s félremagyarázhatatlan igéretek tételére Bécsből nem kapott sem utasítást, sem felhatalmazást: s hihetőleg titkos utasítása is az átalánosságokban mozgott. Föltehetjük, hogy mikor ő elindúlt, még nem tudta a Reninger elutazását: de az erdélyi hangulat hatása alatt, mely még mindig a bécsi udvartól várta a függő kérdések rendezését, készítette ezt a diplomácziai tervet, melynek sikerülése esetére a jezsuiták egy időben vonúltak volna be Stámbulba és Kolosvárra.

Ez az otromba fogás még sikerülése esetében sem használt volna semmit: mert végre is mindig módjában lett volna Erdélynek az életbeléptetésnél megsemmisíteni az engedmé-

[1]) Páskó idézett emlékirata.

nyek eredményeit — míg így sokkal nagyobb elkeseredést szült, hogysem annak hatása az erdélyi politikán éveken át érezhető ne lett volna. Páskó írja, hogy Kászoni számára a válasz készen volt, mikor tudósítása megérkezett — s annak első következménye az lett, hogy azt félretették. Kászoni még azután is rontott a dolgon. Páskó jelentéseit megmutatták neki — s ő most úgy akart czélt érni, hogy azok hitelességét vonta kétségbe. Ezzel aztán végkép lejárta magát. Az eddig ünnepelt ember azt tapasztalta, hogy mindenütt hidegen bánnak vele. [1])

De még nehány napot kelle Fogarasban várnia: addig, míg a válasz elkészült. Hogy mit kell válaszolni, afelett rendesen a fejedelmi tanács dönt: de annak szövegét a korlátnok fogalmazta, ő önté azt formába. Úgy történt most is. A főokmány, Apafi felelete Kászoni emlékiratára s a másik a császári rescriptumra készült válasz, mely csak udvariassági tény, mindkettő Bethlen János tollára vall. Mindkettő államférfiúi nyugodtsággal, higgadtsággal van fogalmazva, kivált az első a Kászoni számára készített válasz, mely komoly, de erélyes s helyenként erős. Bizonyos művészettel van kezelve, tudja, hogy meddig mehet s az udvariasság határát nem lépi át — de ezen belől erős igazságokat mond. Keserűség szemrehányás nélkül, őszinte, s az egészen a sértett önérzet hangja vonúl át. Elemeire szétszedi Kászoni emlékiratát s eljárása egész hitványságát ezzel tárja fel. Mennyi igéret, mennyi biztatás s mi jött ki azokból? Aztán felsorolja, hogy a vasvári béke alapján miket kellett és lehetett volna tenni Erdély érdekében: melyeknek mind ellenkezője történt, csak úgy, mint a tizenhárom vármegyében történt ő felsége resolutiójával, hol ennek kiadása után még jobban üldöztetnek a protestánsok, mint elébb. Itt Erdélyben pedig a bevett vallások közül egy sem panaszkodhatik üldözésről, legkevésbbé a catholicusok, kiknek jogait az ország törvényei biztosítják, melyek megtartása felett őrködik. A kért templomot is törvény biztosítja a protestánsoknak, kiktől ő vissza nem veheti. [2])

---

[1]) Páskó idézett emlékirata.

[2]) Bethlen János I. 277—85. ll.

A császár rescriptumára a rendek nevében készült válasz hódolattal utal a Kászoni számára írt emlékiratban kifejtettekre.[1]) Ez a febr. 17-iki különben is eléggé zajos ülés végén mutattatott be. Az elnök tekintettel arra, hogy a császár levele a nem catholicus rendeknek szól, indítványozá, hogy azonnal olvastassék fel. De a catholicusok, hivatkozva arra, hogy a főurak közül sokan távol vannak, az elhalasztás mellett szavaztak s csakugyan ez ment határozatba.

A febr. 19-iki ülés első tárgya ezen elnöki indítvány volt. Míg a kérdés felett tanácskoztak, a catholicusokat kizárták az ülésből: de a határozat oda ment ki, hogy a catholicusok jelen lehetnek. Azonban akár vannak jelen, akár nincsenek, tartoznak a választ megpecsételni. Nem sokára megjött Kászoni is s az azalatt elkészült és megpecsételt levelet átadta neki az elnök. Kászoni másolatot is kért, minthogy ő nem posta, mert e nélkül át sem veszi a levelet. A rendek igazat adtak neki s kiszolgáltatták a másolatot.

Kászoni követsége véget ért, s ő sietett is elutazni. De fogarasi tartózkodásából tanúlt az ország. Megtanúlta, hogy magára van hagyva, külső támaszra nem számíthat — saját erejében kell önfentartása eszközeit feltalálni.

A rendek ezalatt is megszakasztás nélkül folytatták tanácskozásaikat. Febr. 13-án a fejedelemasszony koránszületett leánykájának temetése volt, a többi napokon leginkább a postulatumokat tárgyalták, melyek során az árúk limitatiója ismét szóba kerűlt, mely elrendeltetett ugyan, de úgy, hogy azt az anyag limitatiója előzze meg, melyek eszközlésére, a székelyek ellenzése daczára, delegatio fog kiküldetni.

Végre 17-én szóba jött az adó kérdése: ideje volna már, szólalt fel az elnök, ehez is hozzá látni. Ezzel kapcsolatban a porta contentatiójára beszolgáltatott ékszerek visszatartásának kérdése kerűlt újabban szóba, s végre Bethlen János indítványára elhatározták, hogy a tanácsurak közül négy s mindenik nemzetből hat-hat embert küldenek ki az előmunkálatok elkészítésére, melyek a következő napon fognak bemutattatni. Most már tisztában lehettek azzal, hogy a 80,000

[1]) L. Törvények és Okiratok XIV. *b*).

tallér portai adóból semmi sem fog elengedtetni, ezért a kivetésre új kulcsról kelle gondoskodni, s azonnal meg is választották a bizottság tagjait.

Ez a bizottság febr. 20-án mutatta be munkálatát. De a hol annyi érdek összeegyeztetéséről volt szó, nem lehet csodálni, hogy többen elégedetlenek voltak azzal. Különösen a szászok portáik új összeírását kivánták s ez napon sem délelőtt, sem délután nem is mentek semmire, sőt oly hevessé fajúlt a vita, hogy Daczó János Lázár Istvánt párbajra hívta ki. Csak febr. 24-én dőlt el az adókivetés ügye, mikor az egyes adó-elengedésre vonatkozó kérvényeket is tárgyaltak.

Febr. 21-én megválasztották a delegatiót, melynek feladata volt Kolosvárnak, mint végvárnak, ügyét tárgyalni, s mely a kolosvári biztosokkal együtt nagy szorgalommal és kitartással folytatta a javaslat előkészítését. De a kolosváriakkal nem tudtak kiegyezésre jutni s az ügy 24-én az adóügy elintézése után a rendek elé került. Itt sem mentek semmire, mert Bánffi Dénes nagyban informálta a rendeket s végre elhatározták, hogy a tárgyalást elhalasztják. Ez nap még egy szokatlan dolog történt: az elnök tudatta a rendekkel, hogy a fejedelem új előterjesztést akar leküldeni. Ez ellen egy értelemmel felszólaltak: törvénytelen, nem volt a meghivóban, a követeknek nincsenek utasításaik s a fejedelem visszavonta izenetét.

A delegatio végre febr. 24-én bevégezte a kolosvári ügyet, s azt még némi tanácskozás után febr. 25-én a rendek elé terjesztette. Hét pontban terjesztették elé nehézségeiket, melyek lényege oda ment ki, hogy elfogadják ugyan a megnemesítést, de nem úgy, hogy praesidiariusok legyenek. A dolgot úgy intézték el, hogy Kolosvármegye főispánja legyen a város főkapitánya, s a városiak nem is viselik a praesidiarius nevet, csak bizonyos kötelességeket teljesítsenek.[1]) A delegatio munkálatát febr. 25-én a rendek elé terjeszték s azok jóváhagyván megpecsételték s kiadták. Protestatio nélkül még sem múlt el a dolog: miután — tiltakoztak a kolosváriak — ők a dele-

[1]) Az e tárgyalásra vonatkozó rendkivül érdekes okmányok: a kolosváriak előterjesztése s a delegatio válasza közölve vannak Jakab Elek által Kolosvár Története Oklevéltár II. 392. s köv. ll.

gatio által még nincsenek teljesen kielégítve, legyen szabad nekik jövőre is sérelmeiket a rendek elé terjeszteni.

A rendek még az nap febr. 25-én szerettek volna eloszlani, s felolvasták és megerősítették a megalkotott, számszerint huszonöt törvényczikket.

Az I. eltiltja a fejedelem szolgáit, hogy nemes emberrétjén legeltessen.

A II. megsemmisíti a múlt évi fejérvári X. articulust a nyomkövetésről ment »károst« s helyreállítja az Approbata rendelkezését.

A IV. czikk a gonosztevők büntetését írta körül.

A III. és V. a szászoknak adott kedvezmény. Fejérvárkörül eltörölték a nem rég engedélyezett vásáros helyeket s szabad vásárt engedtek. A múlt évi törvényt, mely a jobbágyokat színes nadrág viselésétől eltiltá, módosíták. A IX. czikk országgyűlés idején szabad vásárt engedett.

A VI. és VII. az elbujdosott jobbágyoknak adott módot a visszatérhetésre.

A VIII. a székelyek regalissal meghivását tiltá. A IX. czikk országgyűlés idején szabad kereskedést engedett.

A X. a residentiás nemes ember elfogására vonatkozó törvényeket eltörlé.

A XI. a Tövisre telepített ráczok ügyeit szabályozá.

A XII. a kapuszám utáni adót 16 tallérban állapítá meg. A XIII. czikk a perceptorokat nevezte ki. XIV. a tallért az ország szükségére 2 forintban, az aranyat 4 forintban veszik el (tehát a cursusnál drágábban). A XV. czikk az adóról szólt, megszabván a nem kapuszám utáni adózást, még pedig a bizottság által ajánlott módosításokkal. XVI. A jó pénz harminczadát állapítá meg: a ki jó pénzzel vásárol, félharminczadot fizet. XVII. Az arany s ezüst kivitelét tiltá el. XVIII. A hódoltság fizetését szabályozá s a XIX. a perceptorokat nevezte ki ugyancsak a hódoltságra.

A XX. czikk exactorokat rendelt ki, kik számot vegyenek a segesvári, fejérvári és radnóti adókirovások perceptoraitól, főként a restantiákat illetőleg.

A XXI. Az universitas taxájából négyezer tallért el*engedett.*

A verestornyi harminczadot a szebenieknek engedte a XXII. czikk.

Az udvarhelyi reformáltak és catholicusok közt fenforgó viszály kiegyenlítésére bizottságot küldtek ki (XXIII.), valamint Szederjesre is, hol a református paptól a dézsmát Jósika István elvette. (XXIV.)

A XXV. czikk a károsodottak kártérítéséről szóllott.[1])

A fejedelem betegeskedése miatt azonban nem volt hajlandó még az nap átnézni a törvényeket, s a lepecsételést és megerősítést más napra halaszták. De a fejedelem más nap is gyöngélkedett, s így a törvények átolvasása a fejedelem által akkorra halasztatott, mikor ő jobban lesz: sajtó alá is akkor fogván adatni. Ezzel az országgyűlés eloszlott.[2])

Ez alatt a gyűlés alatt, mint Bethlen[3]) s Czajbert írják, rettenetes sokat, talán a szokottnál is többet ittak — de, legyünk igazságosak, sokat is dolgoztak. Akkor is úgy volt, hogy nehány ember húzta a terhet, a többi sokat mulatott. Még a rendes üléseken is szóbeszéd, pajzánkodás, könnyű tréfa járta: de az alatt nehányan előkészítették az életbevágó törvényeket.

Ezek a fogarasi törvények abban is elütöttek a többitől, hogy fukarak voltak a szóval. Ez a huszonöt törvény alig töltött meg annyi papirost, mint más törvénykönyvnek tíz articulusa: hanem aztán világosak, félremagyarázhatlanok voltak. Erdély új szervezetének alapjait fektették le: politikai, pénzügyi és közigazgatási tekintetben.

Mintha Kászoni nyitotta volna fel szemeiket — most már elkölt a tréfa. Kezdett bizonyos tekintetben jelszóvá lenni még a törökösöknél is, hogy: »a török az ellenség«; gyökeret vert bennök a gondolat, hogy a bécsi kormányt rábirhatják Erdély önállóságának tiszteletben tartására. Az aranyosmaróthi fiatal politicusok voltak ez eszmével leginkább eltelve: Bánffi Dénes, Bethlen Farkas, Teleki — s ők ábrándúltak ki legelőbb. Szerencse volt nekik s az országnak, hogy

[1]) L. Törvények és Okiratok XIV. *a)*.
[2]) L. Törvények és Okiratok XIV. *a)*.
[3]) Bethlen I. 290.

Erdély ez időben a török behódoltatások miatt volt, igazolható s helyes intézkedés volt — de sértette a Béldy Pál személyes érdekét, ki mint ország generalisa birta a felügyeletet eddig e vidékek felett, melytől most megfosztatott. Bánffi gőgös és ingerlékeny, Béldy nehéztermészetű és haragtartó — nem csoda, hogy a két ember közt engesztelhetetlen gyűlölet fejlett ki.

E gyűlésen jelent meg először Páskó. Leveleiben nem egyszer panaszkodott szorongattatásai közepett, hogy tanácsait nem fogadják meg, s ezzel az ország végromlását készítik elő, s ezért Bánffi neheztelt rá. A mint a gyűlésben meglátta, szemrehányásokkal illette, s felszólította, hogy vádjait részletezze, bizonyítsa. Páskó nyugalommal fogadta a méltatlan kifakadást. »Éreznéd csak, a mit én ott szenvedtem — felelé, — most nem támadnál rám.« Másnap még otrombább kifakadásokban tört ki Bánffi, s karját is felemelte Páskó ellen, de ennek hidegvére önmérsékletre kényszerité.

A Zólyomi-ügy is szóba került, kinek Apafi Szamosújvárt visszaigérte a hunyadvármegyei főispánságot, s kinek eleinte e gyűlésen is vissza akarta adni. De ellenkező áramlatok: Bethlen Farkas és Naláczy az udvarmester befolyása igérete megmásitására birták. Kún maradt a főispán. [1])

E gyűlés kevés törvényt hozott.

Az I. czikk a porta contentatiójára szóló adót vetette ki, mely három hét alatt lesz befizetendő.

A II. a garas és poltura pénz beváltásáról intézkedett.

A III. az elhalt Szalárdy (a történetiró) helyett Virginás Istvánt s a hódoltságra Erdélyi Györgyöt nevezte pénztárnokká ki.

A IV. a perceptornak ügyeit szabályozta.

Beigtatták a »Kolosvár állapotjára vonatkozó edictumot« is, mely az utolsó kiegyezés alapján szükségessé vált szabályzat életbeléptetését czélozta s azokat tiz pontba foglalta. [2])

A gyűlés szept. 27-én oszlott el.

---

[1]) Bethlen I. 300—307. ll.

[2]) L. Törvények és Okiratok XVI.

Bánffi Dénes beigtatását a fejedelem közvetlenül Ébeni temetése után akarta megtartani s ő mind kettőn személyesen jelen akart lenni. El is indúlt Fejérvárról — de útközben egyetlen fia: Gergely meghalt. A temetést Kolosvár november 28-ára tűzte ki,[1]) mely ugyanakkor nagy ünnepélyességgel meg is tartatott. A fejedelmet egészen lesujtá e váratlan csapás: egy hónapon át a közügyektől visszavonulva siratta fiát — kit utódjának szemelt ki — de ezt megelőzőleg az évi adót Baló László főkövettől idejében beküldé, ki decz. 1-én beérkezett.[2])

IX.

A fejedelem Fogarasból decz. 5-ről 1667. január 5-ére Maros-Vásárhelyre egyetemes országgyűlést hirdetett a török adó kivetése s a végházak rendezése ügyében.[3]) Minthogy octavalis terminus tartása magában a meghivóban is ki volt emelve, az informatiók sem maradtak el.[4]) Teleki befolyása hazajövetele óta folytonosan emelkedett — kevesebb gőggel mint Bánffi, több erélylyel mint Béldy készítette pályáját elő: s már akkor tájt annyira köztudomású dolog volt az, hogy kivált peres ügyekben támogatását befolyásos és hatalmas emberek igyekeztek megnyerni a részekből s a szomszéd Magyarországból is. Igy fordúlt hozzá Rédey Ferencz, a huszti kapitány, midőn ki akarta eszközölni, hogy Csernel Pál, a Rákóczy házhoz egyik legragaszkodóbb családnak tagja, Erdélybe mehessen s ott szolgálatot nyerhessen.[5]) S bizonynyal hasznára vált Telekinek, hogy a megelőző év májusában tartott murányi értekezleten ő képviselte Bethlen Miklóssal együtt Apafit,[6]) hol nem kevesebbről volt szó, mint arról, hogy Erdély is bevonassék a mozgalomba, mely Magyarország régi jogainak helyreállítását vette czélba.

[1]) Egy meghivó nov. 5-ről a marosvásárhelyi Teleki ltárban Miss. 328. szám alatt.

[2]) Rozsnyay 304. l.

[3]) L. Törvények és Okiratok XVII.

[4]) L. Törvények és Okiratok XVIII.

[5]) L. Törvények és Okiratok XIX.

[6]) Bethlen János I. 366. V. ö. Pauler Wesselényi összeesküvése I. 92. l.

Attól fogva a hangulat is barátságosabb lett Erdély iránt. Nagyobb készséget és előzékenységet tanusítottak, mint előbb a sérelmek orvoslása körül. 1667. február 28-ára nyolczados törvényszéket hirdettek Beszterczebányára, hol az interessatusoknak módja leend megbeszélni a teendőket. Wesselényi febr. 4-iki levelével meghivta az erdélyieket, hogy ott majd adják elé sérelmeiket, hol a nemes ország »contentumával« fog az eldöntetni.[1]) Ez a nádor utolsó levelei közé tartozott, mert nehány hét mulva már megholt: de a véletlen úgy hozta magával, hogy épen ez napról Apafi is irt Erdély sérelmeiről neki.[2])

A felső-magyarországiak törekvései iránt már ekkor részvéttel viseltetett s a beszterczebányai terminuson képviseltette is magát. De mire ezek elindultak, már véget ért a marosvásárhelyi gyűlés, mely belső reformokkal foglalkozott.

Fontos kérdés volt gazdasági tekintetben a nyomkövetés: a lopott marhák feltalálása s a két első törvényczikk az erre vonatkozó törvényeken módosított, míg az V. a máramarosiak kivételes helyzetén tett módosításokat.

A III. czikk a falvakban tartott vásárokat tiltá el.

A IV. szabályozza a Váraddal való közlekedést.

A VI. Deést mint nemes várost felmenté a közmunka s az országgyűlésre regalisokkal való meghivás terhe alól.

A VII. megújítá az ünnepek s vasárnapok megújítására vonatkozó törvényeket, míg a VIII. elrendelé, hogy az aknákról a nemeseknek a só a régi mód szerint szolgáltassék ki. A IX. Doboka vármegyének székvárosával való perlekedését szabályozá.

A X. czikk kimondá, hogy az Approbata — a mennyiben a törvény egyes czikkeit nem módosítá — érvényben van.

A XI. és XVI. az enyediek, a XIII. a kolosváriak adóhátralékáról intézkedett.

A XII. a jobbágyok utáni örökösödés kérdését tárgyalá.

A XIV. a Zaránd vármegyében levő őrség eltartásáról intézkedett.

---

[1]) L. Törvények és Okiratok XXI. *a)*.

[2]) L. Törvények és Okiratok XXI. *b)*.

A XV. megújítá a kártalanításra vonatkozó törvényeket.

A XVII. a Rikában és Barczaságon levő útak jó karban tartásáról szól.

A XVIII. a sokadalmak alkalmával biztosítá a szabad választást.

A XIX. a szökött jobbágyokról intézkedik.

A XX. a csíkieknek hámorukhoz szabad faizást enged.

A XXI. és XXIII. a szászok panasza következtében a dézsmálást szabályozá.

A XXII. a perceptorok számadását rendelé el.

A XXIV. szabatosan körülirta a hatalmaskodási eseteket.

A XXV. Hedry Benedek honfiusításáról szólott.

A XXVI. Ulatházát s Nagy-Mezőt kivette a fiscalitások közül.

A XXVII. a fiscalis jószágokból elköltözött jobbágyok visszatelepítéséről szól.

A XVIII. a deési és váradgyai hidak helyreállítását rendelé el.

A XXIX. a harminczad fizetést szabályozá.

A XXX. a megnemesített fiscalis jobbágyok viszonyát szabályozá.

A XXXI. a székelyek szolgatartási jogát korlátolá.

A XXXII. elrendelé, hogy utólagosan, előleges értesítés nélkül, csak a fejedelemtanács beleegyezésével lehet propositiókat az országgyűlés elé terjeszteni.

A XXXIII. a parasztok ruházkodására vonatkozó törvények alkalmazásáról szól.

A XXXIV. a gerlaiaknak adott kiváltság megerősítéséről szól.

A XXXV. bizottságot nevezett ki, mely a kolosvári őrség füvelő helyének vitás kérdését szabályozza.

A XXXVI. elrendelé Somlyó vára megerősítését.

A XXXVII. megerősíté a Bánffi Dénesnek mint kolosvári főkapitánynak adott utasítást s beczikkelyezé a mult évi részgyűlés edictumait.

A XXXVIII. a porták zsarolásait fékező.

A XXXIX. czikk kivetette az évi adót portánként 15 tallérban, s ezzel aránylagosan a többi adózókra. Továbbá a XL., XLI., XLVII. czikkek is az adó kivetésről szólnak.

A XLIII. elrendelé, hogy az adó kellő időben küldessék be a portára.

A XLIV. a vadászat tilalmáról szól.

A XLV. a Belényesi Zsigmondné és mostoha fia közt fenforgó per ügyében intézkedett.

A XLVI. a hódoltság adóját szabta meg. [1])

E törvények közül az első 38 a vármegyék, egyes nemzetek s a fiscus részéről beadott postulatumok (sérelmek s törvényjavaslatok) orvoslására vonatkozott, de egy, a XXXII. fontos közjogi újítást involvált, korlátozván a fejedelem országgyűlési propositionális jogát -s csak az utolsók tárgyalták a fejedelmi propositiókat. De nagy feltünést keltett Bánffi Dénes fenhéjázó magaviselete, ki a gyűlés megkezdése után jött s mint a végek kormányzója, nagy pompát fejtett ki bevonulásával, Vásárhelyt is egész udvarral vette magát körül, s még növekedett a feltünés, midőn egy ebéden Apafi a Bánffi Dénes fiát mint leendő örökösét köszönté fel. [2]) S valóban Bánffinak az új viszonyok által teremtett helyzete nem volt olyan, mely félreértésekre ne adott volna alkalmat, s melyet a most hozott törvények csak neveltek.

Azonnal meg is látszottak ennek következményei is. A XXXII. articulus elrendelé Somlyó megerősítését, s Bánffi mint a végek főparancsnoka, kezdett is önhatalmúlag intézkedni. Intézkedései megerősítését a fejedelemtől kérte — s ezeket azokat tanács-uraival közölte. Ezek kezét azonban a XXXII. articulus megkötötte s intézkedései nagy része nem léphetett életbe. [3])

E gyűlés nyolczados terminusának azonban volt egy következményeiben nevezetessé vált eredménye is. Bethlen István női ágon levő örökösei: Zólyomy Miklós és Barkóczy Sándorné Vajda-Hunyadra nézve kiegyeztek együtt, melyet aztán ez utóbbi Thököly István szerzett meg (1667. jan. 24.). De

[1]) L. Törvények és Okiratok XXII.

[2]) Bethlen János I. 309—10. ll.

[3]) L. Törvények és Okiratok XXIII.

Zólyomy — kit bizonynyal szenvedett zaklatásai késztettek a lépésre — megbánta a kiegyezést, de a megkezdett pert a hunyadmegyei törvényszéken ellensége s versenytársa: Kapy György befolyása következtében elveszté. Nem kevesebbről volt szó, mint Hunyad vára felérő, melyet Thököly Istvánnak kellett volna átengednie, s midőn perét a fejedelmi törvényszéken is elvesztette, még a vár megosztása előtt, de nem sokkal a gyűlés eloszlása után, s daczára, hogy a perlekedő felek — Barkóczy, Thököly jelen voltak — Zólyomy eltünt Erdélyből a nélkül, hogy perének kimenetelét bevárta volna. A sorstól sokat üldözött ember nem igazában, hanem birái igazságosságában kételkedett.

X.

Apafi elhatározta magában felkarolni az »interessatusok« — így nevezték magokat a felső-magyarországi békétlenek — ügyét. Inkább tájékozni magát, mint tényleg beavatkozni, küldé el még 1666. deczember végén Inczédy Pétert a portára, épen akkor, midőn Baló benn volt az adóval.[1]) De a januári gyűlés bevégzése után, s mielőtt még a beszterczebányai követek visszajöttek volna, már elhatározta az interessatusok ügyét teljes erejével támogatni a portán. Magyarországnak a német birodalomba kebelezése, a franczia király megnyerése s a török támogatás kieszközlése Apafi által: mind ez szóba került. De ama ködben elvesző tervek mellett gyakorlatinak csak az utolsó bizonyult. Apafi Baló Lászlót útnak indítá a portára, még pedig igen határozott és kötött útasítással.

A porta akkor a velenczésekkel volt háborúba elegyedve s Kandiában harczolt — egy okkal több arra nézve, hogy a sikerben ne lehessen bizni. De Apafi, bizonynyal kapott biztatások alapján, oly előnyöket helyhezett kilátásba, mely a velenczei hadjárat sikerét is túlszárnyalta volna: egész Magyarország meghódolását Horvátországgal együtt a török fenhatóság alá. Balónak az volt a feladata, menedéklevelet eszközölni ki Kandiában a nagyvezérnél a bemenendő követek

[1]) Rozsnyay 304.

STANFORD LIBRARIES

számára s berát t. hogy a porta ez országokat pártfogása alá veszi. S midőn követei a beszterczei terminusról haza jöttek, még sürgetőbb és határozottabb parancsot küldött a pénzzel is ellátott követ után.[1]

Mikor Apafi az első utasításokat irta, csak annyit tudott, hogy Zólyomy kiszökött Erdélyből. A hír első hatása alatt Szilvásy Bálintot s Bethlen Domokost — kikről azt hitte, hogy Zólyomyval egy kézre dolgoznak — elfogatta.[2] Időközben Bánfi Dénes által értesült, hogy Zólyomy Váradra szökött, s épen pótutasítása irása közben (ápr. 7.) tudósították, hogy Váradról is elkészül. Maga a pasa irt a fejedelemnek Zólyomy mellett, kinek ügyét melegen felkarolta. Apafi sietett is válaszolni, jogait, a törvénykezés menetét tüzetesen leirva s Cserey Györgyöt küldé hozzá követül.[3] De belátva a szökés horderejét s annak következményeitől tartva, április 20-ára Fejérvárra egyetemes országgyülést hivott össze.[4] De mire a rendek összeültek, már tudta, hogy Zólyomi a váradi pasától Temesvárra ment Kucsuk pasához, s ismerve ennek érzelmeit, tisztában lehetett azzal is, hogy Zólyomy Temesvárt nem fog megállapodni. Mindamellett, hogy Kucsuk támogatásához kevés reménye lehetett, Apafi siete hozzá küldeni Cserményi Mihályt, mentségeivel, a dolgok tüzetes leirásával s azon ajánlattal, hogy csak jöjjön Zólyomy haza, senkitől sem lesz bántása.[5]

Zólyomy menekülése országszerte nagy hatást tett s Apafi bizton számithatott a rendek támogatására. Az összegyült rendek elé terjesztett propositio három pontot foglalt magában: 1. mennél elébb főkövetséget küldjenek a portára, mely képes legyen ott a Zólyomy törekvéseit meghiúsítni; 2. szavazzanak meg pótadót, mert a múlt alkalommal megszavazott adó nem fedezi sem a török adó, sem az udvartartás

[1]) L. Törvények és Okiratok XXIV. *a)—c)*. V. ö. Pauler-Wesselényi I. 150. l.

[2]) Bethlen I. k. 320. l.

[3]) L. Törvények és Okiratok XXV.

[4]) L. Törvények és Okiratok XXVI.

[5]) A Cserményinek szept. 17-én adott utasítás Török-Magyarkori Emlékek IV. 234. l.

tás költségeit; 3. hozzanak törvényt az illegitimum mandatumok kivevői ellen, s az ilyeneket szigorúan büntessék.

A rendek megelégedéssel értesültek, hogy a fejedelem főkövetet küld a portára, s csak azt kivánták, hogy ez kisértse meg, hátha Zólyomyt hazatérésre birhatná? ha pedig nem jőne haza, hűtlenségi perben fogják elmarasztalni (I. art.). A kinevezett főkövetnek, Nemes Jánosnak, pedig jó pénzt adjanak (IX. art.).

Azután mindjárt az adókérdés szabályozásával foglalkozott. Az egyházi nemeseken szigorral hajtsák be az egy talléros adót (II. art.). Elrendelék az 1657 óta kinevezett pénztárnokok végleges megszámoltatását még jószágaik lefoglalása mellett is (III. art). Elrendelék pénztárnokok választását (IV. art.). Egy talléros pótadót vetettek ki (V. art.), s ezzel aránylag kivetették a jövedelmi és személyadót (VI. art.) A VII. czikk az adó felszedéséről s a VIII. a görögök adózásáról szólt.

Azután a törvénytelen parancsok kivevői ellen hoztak törvényt (X. art.).

Ezzel a fejedelmi propositiók ki voltak merítve s áttértek a postulatumok tárgyalására.

A XI. czikk azok ellen a főispánok ellen szólt, kik törvénytelen végrehajtásokat eszközöltek, elrendelve azok szigorú megbüntetését.

Fejérvármegye felső járásába kirendelt circálók egy főurat sértő kifejezéssel illettek. Megidézték a közelebbi országgyűlésre (XII. art.).

A debreczenieken a rájok kivetett 4000 frt vétessék meg (XIII. art.).

A XIV. articulus a Partium dézsmájáról szólott.

A kolosváriak az utóbbi országgyűlések rájok nézve sérelmes végzéseinek módosítását kérték:[1]) de nem nyerték meg (XV. art.).

A donatiók s privilegiumok, ha nincsenek a cancellár vagy titkár aláirásával ellátva, érvénytelenek (XVI).

A XVII. törvény a Csehibe rendelt őrség ellátásáról szólt.

[1]) L. Törvények és Irományok XXVII. *b)*.

STANFORD LIBRARIES

Udvarhelyi György praefectus számadásra vonassék (XVIII. art.).

A Kolosvárból elszökött katonák visszaadassanak (XIX. art.)[1]

A gyulés utolsó napjain 27. és 28-án megpecsételték a portára irt s Nemes János által magával viendő leveleket, melyekben ismételve lőven kifejtették a perlekedés különböző stadiumait, kimutatva, hogy itt nem politikai, hanem törvénykezési esetről van csak szó.[2]

A Thököly-pernek, Zólyomy menekülésének volt egy másik kényes oldala is. Thököly István az egész Zólyomy örökséget kérte a fejedelemtől Miklós menekülése után, de nem nyerhetvén meg, azzal fenyegetőzött, hogy majd meg fogja ő szerezni Mármarosból, melynek főispánja fia Imre volt. Itt gyorsan kellett tenni. Apafi május 11-én kiadta a parancsolatot a Fejérvárhoz közel eső hadaknak, hogy azonnal felüljenek s Kolosvárra siessenek,[3] s mielőtt Theököly és a mármarosiak csak sejthették volna is, Nagy Tamás és Bethlen Gergely vezérlete alatt Husztba őrséget küldött. A vár Rhédey Ferenczé s Bethlen Drusiána kezén volt, s ezek azt kedvük ellenére befogadták.[4] Ettől fogva nem is gondolt rá Apafi, hogy Husztot kezéből kieresszen; s midőn a vármegye hallani sem akart arról, hogy a várat élemmel lássa el, a fejedelem biztosokat küldött oda, kik a vármegyét a nélkülözhetetlenné vált intézkedések megtételére rá birják.[5]

Csaknem egy időben ez intézkedéseivel Apafi egy közmivelődési tekintetben fontos intézkedést tett: az olálok fehérvári monostorában oláh nyomdát és iskolát állíttatott fel,[6] így akarván a reformált vallás elterjedésének útját egyengetni. S ugyanakkor a hódoltsági határok igazítására bizottságot küldött ki.[7]

---

[1] L. Törvények és Okiratok XVII. *c*).

[2] L. Törvények és Okiratok XVII. *d*) *e*).

[3] L. Törvények és Okiratok XXVIII.

[4] L. Törvények és Okiratok XIX.

[5] L. Törvények és Okiratok XXXIII. és XXXVI.

[6] L. Törvények és Okiratok XXX.

[7] L. Törvények és Okiratok XXXI.

Ez alatt a portán lassan haladtak a dolgok. A kajmekám Nemest Drinápolyban jún. 7-én fogadta. Ez napon egyszerű bemutatásnál egyéb alig történt: csakhogy épen szóba jött a Zólyomy-ügy. Másnap Zólyomy és Nemes szemben állottak egymással a kajmekámnál — s a kajmekám tüzetesen kihallgatta egymásnak ellentmondó vallomásaikat, s azzal bocsátá el őket, hogy az igazság kiderítésére emberét fogja Erdélybe küldeni,[1]) »megtudni, ha mit tőle vettetek-e el kanonotok s törvényetek ellenére, s ha igen, megadjátok-e neki vagy sem?» Addig pedig — rendelé a kajmekám — legyetek veszteg. Egy hétig veszteg voltak — s akkor megkapták a választ. De nem a milyent vártak, hanem megkapták fetva alakjában. A kajmekám nem mert maga dönteni, s az ügyet a kadieszker s a főmufti (sheik ul Izlám) elé vitte, ki úgy döntött, hogy Zólyomynak vissza kell adni jószágait.[2])

XI.

A fetva Zólyomynak felnyitotta szemét, s az erdélyieket nagyon elcsüggesztette. Apafi azonnal egyetemes gyűlést hirdetett Ratnótra júl. 15-re, hova öt nappal elébb megérkezett a csausz, Brankovics György a tolmács s Kádár István Zólyomy követe. A csausz rögtöni kihallgatást kért. Magánost-e? — Nem, felelé, — meghallhatja az egész ország. A hivatalos fogadtatás alkalmával a csausz átadta a kajmekámnak júl. 15-iki levelét, mely Zólyomy teljes kielégítését elrendelé.[3]) Utána Kádár Istvánt fogadta Apafi, ki Zólyomy követeléseit adta elé, melyek azonban sokkal túlzottabbak voltak annál, mint a milyenre el voltak készülve. A hunyadi és huszti jószágokon kivűl a székelyhidiakat s diószegieket kivánta, s teljes kárpótlást bebörtönöztetéseért.[4])

Képzelhető a rendek elképedése, midőn Bethlen János

[1]) L. Törvények és Okiratok XXXII.

[2]) Bethlen I. 326. Salamon a Török hódítás czimű művében 249. s köv. ll. tüzetesen leirja a török birói tárgyalás menetét, s itt ez alkalmaztatott. Nemzetközi jog tekintetében fontos körülmény.

[3]) Közölve Bethlen I. 327.

[4]) L. Törvények és Okiratok XXXIV.

STANFORD LIBRARIES

korlátnok a dolgok ez állásáról a fejedelem megbizásából jelentést tett előttök s az érkezett leveleket felmutatta, s Brankovics a tolmács szóbelileg közölte a részleteket. Hosszas tanácskozás után abban állapodtak meg, hogy Zólyomy perét újabb tárgyalásba fogják vétetni, s erről a portát is értesítik. De a Zólyomy-féle jószágok ügyében sokan voltak érdekelve, s ezek rávették a fejedelmet, hogy ő a rendek határozatát ne erősítse meg, hanem jelentesse ki ezek előtt, hogy miután az ügy egyenesen a fejedelem személyéhez van útasítva, a választ ő magára vállalja. A fejedelem ez elhatározása a rendeket aggodalommal töltötte el, s tanácsurai közbevetésére Apafi arra határozta magát, hogy saját válaszaival együtt a rendek elhatározását is a porta elé terjeszti.

Kádár azonban nem tért vissza a csauszszal: Apafi által jószágadományozásokkal megvesztegetve, Erdélyben maradt.[1]) Kádár benmaradásának lett egy jó következménye: vallomásaiból kitünt Szilvássy Bálint ártatlansága, s ő egyelőre szabad lábra helyeztetett.[2]) De a Zólyomy ügy azért nem fordúlt jobbra. Hijában igérte Nemes János, hogy ha Zólyomy Erdélybe haza küldetik, javai visszaadatnak, a kajmekám aug. 20-áról újabb rendeletet küldött Apafinak, hogy Zólyomy javai adassanak vissza azonnal, tekintet nélkül arra, hogy ő hazament-e vagy sem, mert a ki egykor a portán keresett oltalmat, azt onnan kiszolgáltatni nem fogják.

Apafi egyelőre nem sietett a rendelet végrehajtásával. Bizott a Kandiában tartózkodó fővezér pártfogásában, kihez Baló, útasítása értelmében, elutazott s kinél ez jún. 1-én volt első kihallgatáson. Ez nap az ajándékok átadásával telt el, s csak másnap volt az érdemleges kihallgatás, melyen csak a tiha s a tolmács Panajol voltak jelen. E kihallgatás tárgyát az interessatusok ügye s az ezek által tett ajánlatok tették. A vezérre az előadás nem tett kedvezőtlen benyomást: »de hát miért nem tettétek az ajánlatot elébb, a béke megkötése előtt?« kérdé, de sietett megnyugtatni, hogy a választ nehány

[1]) Bethlen I. 330. s köv. ll. Lásd a kajmekámnak adott választ Török-Magyarkori Államokmánytár IV. 374. s köv. ll.

[2]) Bethlen János I. 333. l.

nap múlva meg fogja kapni.[1]) Meg is kapták nehány nap mulva, de a válasz csak kitérő volt, s üres biztatásokat s ígéreteket foglalt magában.[2]) Baló azonnal visszaindúlt, de a hajó, melyen ő jött, hozta Panajotnak levelét a császár portai tolmácsához, melyben ezt Baló titkos küldetéséről értesíté.[3])

XII.

A szathmári kapitánynak — ez időben Csáky István volt — feladatai közé tartozott szemmel kisérni, hogy mi történik Erdélyben? Hogy Csáky a Zólyomy ügyről s az interessatusok erdélyi összeköttetéseiről valamit jelentett, azt sejtette Apafi, de hogy mit, azt nem tudta, pedig szerette volna megtudni, s Horváth Ferenczet augusztus 22-én, színes ürügyek alatt Bécsbe küldte. Horváthot mindenféle ürügyek alatt Bécsben tartották sept. végeig s oct. 1-én nem sokat mondó válaszokkal hazabocsátották. A szerencsétlen embert útközben álöltözetű rablók leveleitől megfosztották, úgy hogy számára oct. 11-ről új leveleket kelle kiállítni.[4]) Ezt a levélrablást az interessatusok hajtották végre: de Erdélyben a császáriakra gyanakodtak, abból a feltevésből indúlva ki, hogy ezek ez úton akartak Apafi s a bujdosók közt levő összeköttetés szálaira rájőni.

Erdélyben mind erről még nem tudtak semmit s Horváthot még csak várták haza, midőn Apafi tanácsa elhatározta, hogy az interessatusok ügyét a fővezérnél újra megsürgeti. Nem akarták, hogy a tél elmúljék a nélkül, hogy ne történjék valami s hogy a porta végelhatározást ne adjon. Elküldék tehát Inczédy Pétert s egy utasításban, melyet számára oct. 9-én állítottak ki, még benne volt, hogy mindent Panajottal egyetértve intézzen.[5]) Már egy pár hét telt el

[1]) Bethlen I. 370. s köv. ll.

[2]) L. Törvények és Okiratok XXXV.

[3]) Pauler Wesselényi összeesküvése I. 153. l.

[4]) L. Törvények és Okiratok XXVII. Horváth követségét s megraboltatása történetét l. Pauler Wesselényi összeesküvése I. 159. s köv. ll.

[5]) L. Törvények és Okiratok XXVIII. *a*). Hogy Inczédy oct. 9-én e pótutasítás kelte napján már Drinápolyban volt, lásd Török-Magyarkori Államokmánytár IV. 391. oct. 9-iki jelentését.

Inczédy elindulása óta, midőn jött a hír Bocskaytól s más „jó magyar" uraktól Panajot árulásáról. Azok a tanácsurak, kik épen Fejérvártt az udvarnál voltak, a cancellár, Bánffi Dénes és Béldy Pál nem tudtak megegyező véleményre jutni s másnap, oct. 29-én, új fejedelmi tanácsot tartottak, melyben elhatározták a teendőket. Inczédy után új utasítást küldöttek a megváltozott viszonyok szerint, új leveleket írtak, megrendelve, hogy a magával vitteket kézbe ne adja, s azokat nagy gyorsan utána küldék.[1]

A hírt Panajot árulásáról s Nemes János drinápolyi levelét (oct. 19-éről), hogy Zólyomyt elégítse ki, csaknem egyidőben kapta Apafi. Ez utóbbi közelebbről érdekelte, s olyan természetű tárgy volt, melyről gyorsan kellett intézkedni. Nov. 15-ére részgyűlést hirdetett Fejérvárra, melyre meghívta azokat is, kik épen abban az időben Medgyesen nyolczados törvényszéket tartottak,[2] s a meglepett uraknak és rendeknek bemutatván Nemes János leveleit, bejelentette azzal a hozzáadással, hogy ő már elhatározta, hogy Hunyadot visszaadja Zólyomynak.[3] Az urak közül egyik-másik érdekelve volt a Zólyomy jószágok iránt s helybe kellett hagyniok, hogy Alsó János, a két év előtti kapitiha Drinápolyba küldessék utasításokkal. A részgyűlés ezzel eloszlott oly elhatározással, hogy Medgyesen a nyolczados törvényszéket folytatni fogja. De nem lehetett: Béldy Pál — kinek magának is fenforgott azon egy pere — rávette a fejedelmet, hogy a nyolczados törvényszéket eloszlassa.[4]

Apafi pedig Hunyadot tényleg kezébe bocsátotta (nov. 25.) Tunyogi Györgynek, a Zólyomy megbizottjának s megigérte, hogy a Bánffi Dénes kezén levő Gyalut is át fogja adni.[5] Ez alatt Alsó János a portán próbát tett rávenni Zólyomyt, hogy visszatérjen Erdélybe. „Restitutio in integrum, s Apafi utódjává választatása", ez volt követelései rö-

---

[1] L. Törvények és Okiratok XXVIII. *b*).

[2] Bethlen I. [illegible] l.

[3] Török-Magyarkori Államokmánytár IV. [illegible] l.

[4] Bethlen I. 341. l.

[5] Tunyogi jelentése nov. 25-ről Török-Magyarkori Államokmánytár IV. 396.

vid veleje:[1]) olyan feltételek tehát, melyek tárgyalási alapúl sem voltak elfogadhatók. De a tagadó válasz komoly bonyodalmakat idézhetett volna elő — s így hát egyelőre függőben hagyták a kérdést.

Inczédy kandiai útjának sem lett semmi eredménye. Zólyomy felől megnyugtatta a nagyvezér, hogy ne tartson semmitől, de a felső-magyarországiak ügyében kijelentette a porta, hogy ez időszerint még nem tehet értök semmit.[2])

XIII.

Apafi azon igéretét, hogy Hunyad után Gyalut is kézbe fogja adni Zólyomynak, nem válthatta be. Gyalu Bánffi Dénes kezén volt s ez nem volt hajlandó az érte felajánlott Szamosújvárért elcserélni. A dolog elintézését hát, bármennyire sürgős volt is, a közelebbi országgyűlésre kelle halasztani, melyet Apafi 1668. jan. 10-ére Beszterczére hirdetett ki.

Jan. 11-én a rendek tisztelkedtek a fejedelemnél s azután a templomba gyűltek össze tanácskozni, hol új elnököt választottak: Kapy Györgyöt. A névsor felolvasása után küldöttséget választottak, mely a fejedelemnek a rendek hódolatát s boldog újévi kívánatait tolmácsolja. Ennek megtörténtével a cancellár bemutatta a fejedelem propositiót,[3]) melyek közt a zsidózók ügye, a vallásügyi kérdések, pénzügyi intézkedések s Gyalu dolga voltak a fontosabbak. Ennek felolvasása után elhatározták, hogy a karok magok is el fogják készíteni postulatumaikat.

Jan. 12-én a postulatumokat készítették az egyes nemzetek s már 13-án hozzáfogtak a megyék postulatumaihoz. Nagy részök a sérelmek orvoslását tárgyalta, de nehány a szászokkal való viszonyra vonatkozott. Kívánták, hogy a magyar ügyvédek a szász földön is tárgyalhassanak magyar nyelvén, s hogy tartassék limitatio. Teleki, a kővári kapitány ellen is volt egy vád beadva s a máramarosiak a huszti várra

[1]) Bethlen I. 343., Rozsnyay 499.

[2]) Törvények és Okiratok XXVIII. *c*). Bethlen I. 389. l.

[3]) L. Törvények és Okiratok XXXIX. *a*).

STANFORD LIBRARIES

kiadott pénzük megtérítését kérték. 14-én a székelyek postulatumaira került a sor, melyek közül nehányat elvetettek. Ez nap a szászok postulatumaival is végeztek, s jan. 16-án be is mutatták a fejedelemnek, ki ez napon a megyék postulatumaira kiadta válaszát. Fölolvasták Rhédey Ferencz özvegyének folyamodását, melyben Huszt várának a múlt évben történt elfoglalása ellen panaszkodik — s a folyamodást a fejedelem elé terjesztették. A Részek octavális terminusára nézve fontos változás történt: jövőre ez a megyékével együtt tartassék, úgy azonban, hogy ezekre nézve a megidézés 15-öd napra történjék.

Sok mindenféle kisebb tárgyat végeztek el jan. 17-én, többi közt a fejedelmi tábla biráinak fizetéséről gondoskodtak. Ezen s még a következő napokon is leginkább egyesek panaszaival, kérelmeivel foglalkoztak. Többi közt a Kolosvárra letelepedett lengyel száműzöttek kérvényét tárgyalták, melyet a fejedelemhez utasítottak. Közbe-közbe olvasták a fejedelmi izeneteket a postulatumokra, míg végre 21-én áttértek a fejedelmi propositiókra. A propositiók közül az első a zsidózókról szólt: kiknek ügyében a fejedelem delegatiót kivánt kiküldetni. A zsidózók színleg áttértek az unitárius vallásra, a jan. 20-iki ülésben maga az unitárius püspök is felszólalt, hogy ilyen alapon őt is el lehetne itélni. Complicálta az ügyet az örökösödési kérdés is (mert a zsidózók a székelyek közül teltek ki), miután a székelyek azt vitatták, hogy nóta esetében a szomszédok öröklik a székely vagyont, mely még a jan. 25-ki ülést is foglalkoztatta. Később (jan. 26.) a rendek is közvetítettek érdekökben, de eredménytelenül.[1]) Rég elavult dolog volt ez s végre a rendek abban állapodtak meg, hogy ez ügyben az eddig hozott törvényeket tartsák meg. A jan. 20-iki ülésben a nyom kezelésről s a gyilkosok ellen hozandó törvényekről tanácskoztak, 21-én a sóbányák kérdésével s vadászati tilalmakkal foglalkoztak; ugyan ez nap nehány fiatal főúr letette a hűség esküjét. Jan. 23-án azok ellen a regalisták ellen keltek ki, kik nem járják a gyűléseket, s ez alkalommal az elnök és Teleki Mihály közt élénk szóvita támadt, míg végre jan. 24-én a fejedelmi propositiók nagy részével

[1]) Bethlen I. 353. l.

elkészültek, 25-én pedig a rendek válaszoltak a fejedelemnek azon észrevételekre, melyekkel ez propositióikat visszaküldte. Többi közt azon óhajtásukat fejezték ki, hogy ha valamely magyaroktól elhagyott helységbe oláhok telepednek, ezek a magyar papnak tartozzanak adózni.

Több napon át tárgyalták a catholicusok kérelmét is a kolosvári óvári templom ügyében s bár a rendek is támogatták, de a dolog eldöntetlen maradt. Vegyesen sok mindenféle tárgy foglalkoztatta a rendeket, a fejedelemhez is kellett időközben fordúlni, hogy elhatározásait küldje be, mi közben jan. 26-án Nemes János a portáról megérkezett, s 31-én fogadtatott a fejedelem által, kinek ekkor a szultántól küldött kaftánt s a válaszokat kézbesítette.

Jan. 30-án a számadásokkal foglalkoztak, 31-én egy vásárhelyi polgár folyamodását tárgyalták, kinek négy éves gyermekét a mikházi kolostorban tartották a barátok, mely ügyben vegyes bizottságot küldtek ki. Ez napon került tárgyalásra Gyalu ügye is — melyet Zólyomynak kellett visszaadni — s Bánffi hosszú beszéde után bizottság küldetett ki, valamint a költségvetés elkészítésére is egy másik bizottságot neveztek ki.

A gyalai ügy több napon át foglalkoztatta a rendeket. A fejedelemnek az volt a terve, hogy Bánffi Szamosújvárral kárpótoltassék — de ez a város Bánffinak sem kellett (mert jószágai közül sok nem volt meg) s a rendek sem akartak arról, mint fiscalatusról, lemondani. A fejedelem ekkor azt ajánlotta, hogy a rendek tízezer forintot fizessenek Bánffinak: de erről viszont a rendek nem akartak hallani s az ügy lebonyolítását a fejedelemre bizták ennek nagy boszúságára. [1])

Ez alatt tárgyalták a folyamodásokat — többi közt a debreczenieket, kiknek 500 forint adót elengedtek — a fejedelem válaszait a felterjesztésekre, az adó és számadások ügyét, s végre febr. 3-án felolvasták és helybenhagyták az articulusokba szedett törvényeket, melyeket a fejedelem is megerősített. [2])

[1]) Bethlen János I. 354. s köv. ll.

[2]) L. Törvények és Okiratok XXXIX. *lj.*

STANFORD LIBRARIES

A rendes tárgyalások közben folyt le Nemes fogadtatása a fejedelem által. A fejedelem, a mint megjött, rögtön fogadta, s a magával hozott leveleket még azon éjjel lefordíttatta. E jelentések nagyon békülékeny hangúak voltak: szóltak az adó befizetéseiről, Nemes követségéről — de egy szóval sem érintették a Zólyomy-ügyet. Elejtették-e a portán az adományok által megnyert vezérek a kielégítés kérdését vagy csak függőben hagyták? erre senki sem tudott felelni s épen ezért ez új fordulat nem volt alkalmas megnyugtatni a kedélyeket. [1])

Annál jótékonyabban hatott, hogy a zajos és néha személyeskedő országgyűlés a közbiztossági viszonyok megszilárdítására beható intézkedéseket tett.

A vármegyék és székelyek közt támadható conflictusok elintézésére czélzott az I. art., mely a latroknak a székelyek közti üldözését, a II. art., mely a székely földön megtalált lopott marháknak ügyét s a III., mely a végrehajtás elintézését tárgyalta.

A IV. art. a só kiszolgáltatását szabályozta.

Az V. art. elrendelé, hogy a hódoltságiak tegyenek jelentést a törökök előnyomulásáról.

A VI. art. a régi falvak betelepítéséről intézkedett.

A VII. art. a Zaránd vármegyeiek vámmentességéről szólt.

A VIII. art. Potocky Jakab kielégítését rendelé el.

A IX., X., XI. a közbiztossági viszonyok javításán munkált.

A XII—XV. törvénykezési javításokra czélzott.

Elrendelék a rikai út megcsinálását (XVI.), s hogy vásárok alkalmával az árúkat nem szabad előre lefoglalni. (XVII.)

A következő articulusok a szászok postulatumaival foglalkoztak. A szászok közé idegen perceptorok nem rendelhetők (XVIII.), korlátozák az ingyengazdálkodást (XIX.), a postálkodást (XX.), az udvari cselédek elszállásolását. (XXI.) A régeniek hat postalónál többet nem tartoznak adni. (XXII.)

[1]) Bethlen I. 357. V. ö. Czajbert jelentéseivel.

A fiscusnak dézsmaszedés alkalmával elveszett hordóit a tisztek pótolják. (XXIII.)

A XXIV. articulus a rabok adósságairól szólt.

Korlátozák a marosvásárhelyiek kivételes perlekedését. (XXV.)

Megtiltották, hogy az ország által kiküldött biztosoknak fegyveres kézzel nem szabad ellentállani. (XXVI.)

Az aknás helyekről a jobbágyok kiadassanak (XXVII.), valamint a kővári jószágokból is. (XXVIII.) A XXIX. art. a szökött jobbágyokról s a XXX. a fiscalis jószágokból nemesített puskások ügyéről szólt.

Szabályozták a sókereskedést. (XXXI.) Elrendelék a limitatióról szóló régi articulusok felülvizsgálását. (XXXII.)

Elrendelék az Approbata után kelt articulusok összegyűjtését. (XXXIII.)

Az egyházi személyektől elfoglalt dézsmák adassanak vissza. (XXXIV.)

A Tordára beköltözött településekről szólt a XXXV. articulus.

A parasztokat eltiltották a vadászástól. (XXXVI.)

Szabályozák a végvárak építésére vonatkozó közmunkákat. (XXXVII.)

Intézkedtek az adóhátralék befizetése iránt (XXXVIII.) s megválasztották a pénztárnokokat (XXXIX.), kivetették az évi adót a múlt évben megállapított alapon (XL.), leszállították Torma István adaját (XLI.), megengedték a zsidóknak a karmazsin és bagaria árulást (XLII.), s a porta contentatiójára kivetett adó pénztárnokaivá Sárosy Jánost és Szakács Pétert választották. (XLIV.)

Ujhelyi Pált és Csúty Benedeket honfiusították. (XLIII.)

A gyűlés a szokott ünnepélyességek között febr. 3-án oszlott el. [1])

Nem sokkal a gyűlés eloszlása után Bethlen Domokos kiszabadult fogságából, miután a kezeslevelet 15,000 forint

[1]) L. Törvények és Okiratok XXXIX. c).

erejéig számos főúr aláírta s maga Bethlen is hűségi fogadalmat állított ki magáról.[1]

Febr. 20-án Inczédy is haza érkezett Kandiából.[2] De a magával hozott izenet épen nem volt megnyugtató hatású. Mindenekelőtt személyes biztosságáról akart Apafi gondoskodni s mint elődei, menekülése esetére Szebent akarta magának biztosítni, mint a mely legbiztosabb menedékhely volt. Kikerestette a kötelezvényeket, melyeket a szebeniek az öreg Rákóczy Györgynek adtak, hogy szükség esetére ő is e városba vonúlhasson.[3] Épen ez időben vett a debreczeniektől is térítvényt, midőn ezek terheik enyhítése végett a portára követeket küldtek.[4]

XIV.

Apafi tisztában volt azzal, hogy jó viszonyát a portával csak úgy tarthatja fenn, ha az adót pontosan beszolgáltatja. Május derekán[5] részleges országgyűlést hívott össze, elrendelve, hogy a megbizottak az adóbeszolgáltatásáról való consignatiókat magokkal hozzák. Összegyültek, meg is kezdték a tanácskozást, s abban a reményben voltak, hogy hamar be is fejezik, midőn nehányan felszólaltak, hogy a részleges országgyűlésnek jogkörébe nem tartozik adókivetéssel foglalkozni. A fejedelem belátva ez ellenvetések helyességét, feloszlatta a részleges országgyűlést azon kijelentéssel, hogy egyetemes országgyűlést fog összehívni.[6]

XV.

A fehérvári részgyülés kivánatához képest a fejedelem Radnóthra jul. 15-ére egyetemes országgyűlést hirdetett.[7]

---

[1] Török-Magyarkori Államokmánytár IV. 398. s köv. ll.

[2] Bethlen I. 391. l.

[3] L. Törvények és Okiratok XL. s a függeléket.

[4] L. Törvények és Okiratok XLI.

[5] Bethlen I. 398. jul. 1-ét is. Ez valószinűleg sajtóhiba: mert a máj. 26-iki meghivó minapi partialis gyülésről szól.

[6] Bethlen I. i. h.

[7] L. Törvények és Okiratok XLII.

Az első ülést jul. 16-án tartották, mely alkalommal a fejedelmi propositiókat átadták az elnöknek, Bánffi Zsigmondnak. A fejedelem öt dolgot kivánt:

1. gondoskodjanak, hogy a portai adót teljesen, hiány nélkűl beszolgáltathassák;

2. a várőrségek zsoldjáról intézkedjenek;

3. a fiscust megkárosító mármarosiak megbüntetését kivánja;

4. bizottságot válaszszanak az articulusok összegyűjtésére;

5. a fiscalis jobbágyok visszatelepítését s birtokuk visszaadását kivánja.

A propositiókat felolvasták ugyan, de ez nap mitsem határoztak. Még a második napon sem haladtak nagyon előre, mert mindjárt az első pontnál a görögök magatartása sok időt vett igénybe. Ezek a beszterczei gyűlés által rájok kivetett adót nem akarták fizetni, nehány nagybefolyású embert: Bánffi Dénest, Teleki Mihályt, Belényessyt a fiscalis jószágok igazgatóját megnyerték s ezek segélyével kivitték a határozatot, hogy a görögökre kivetett adóban más idegen kalmárok is tartoznak osztozni.

Jul. 18-ának nagy részét Páskó Kristófné Szalánczy Krisztina pere vette igénybe, ki a fejedelem által illetéktelenűl elfoglalt birtokokat követelt vissza.[1]) A rendek közbeléptek érdekében s nyertek is biztatásokat s igéreteket. Fontosabb volt az adó kérdése. A portának fizetendő adóból 2000 tallér hiányzott. Erről a rendek nem akartak tudni, de Apafi csak abban az esetben igérte meg a fizetést, ha Balásfalvát s még három falút nejének inscribálnak. Ez a rendeknek zokon esett, öreg Rákóczyt kezdték emlegetni, de végre belenyugodtak.

Jul. 19-én a zsoldosok szaporítása idézett keserű vitát elő: a rendek erről hallani sem akartak. Ez nap elhatározták, hogy a magánosok kérelmeit nem fogják tárgyalni. Elintéztek egy, a reformáltak s unitáriusok közt fenforgó vitás ügyet, kimondván, hogy azon templom, melyet nem valamely magános

---

[1]) A tárgyalásokról s a per előzményeiről [illegible] 400. = köv. II.

ember, hanem a község épített: egyházi vagyon. De a tárgyalásokkal siettek a rendek, és egy egész sereg ügyet intéztek el, s végre még az artikulusokat is felolvasták s helybenhagyták.[1]

Az I. articulus az adóhiány kipótlásáért Balásfalvát s a három falut a fejedelemasszonynak inscribálta.

A II. art. módosította a beszterczei gyülésen a görögökre kivetett adókulcsot.

A III. art. bizottságokat küldött ki az oláh vajdákkal fenforgó határvillongások elintézésére s az Approbata óta keletkezett törvények codificálására.

A IV. art. a limitatiót egyik közelebbi gyülésre halasztotta.[2]

S ezzel a rendek eloszlottak. De még jóformán szét se mentek, midőn Zólyomy szolgái közül egyik, Váradi György nevű visszaszökött Erdélybe s nevezetes leleplezéseket tett, melyek következtében újabb elfogatások történtek. Elfogatott pár hóval később Páskó Kristóf is, kit egy Köblös Péter nevű szolgája azzal vádolt, hogy Zólyomy után a portára akar menekülni,[3] s fogva Kővárba vitetett.

Mint ez elfogatások s a portával folytatott levelezés mutatják, a Zólyomy-ügy ez időszerint elvesztette acut jellegét. A másik égető kérdés: a törökök behódoltatásai, ezzel szemben egy végvidéki kapitányság alkotása s ezzel kapcsolatban kisebb végvárak erődítése az erdélyiek által — mint pl. a Sebesváré[4] — sem vont maga után élesebb conflictusokat. Erdély rendezte belügyeit, szervezkedett, a mint az adott viszonyok közt lehető volt. Békéjét és nyugodalmát csak egy oldalról fenyegette veszély: ha t. i. a magyarországi interessatusok ügyeibe avatkoznék.

Az Inczédy által hozott válasz sokkal határozottabb volt, hogysem azt figyelmen kivül lehetett volna hagyni. De az interessatusok, minden nézeteltéréseik és érdekellentéteik daczára is, sokkal előbb mentek, hogysem visszaléphettek

[1] L. Törvények és Okiratok XLIII. *a).*

[2] L. Törvények és Okiratok XLIII. *b).*

[3] Bethlen I. 405—10. ll.

[4] Török-Magyarkori Államokmánytár IV. k. 436. l.

volna.[1]) A porta támogatását csak Erdély útján nyerhették meg s épen ezért az aug. 18-án megnyilt szendrei gyűlésből Kende Gábort Erdélybe küldék azzal az utasítással, hogy vegye Apafit rá, hogy még karácsonig segélyükre jőjjön.[2]) Állítottak ki számára hitlevél-mintákat is, melylyel úgy hitték, hogy őt az elhalasztásra sarkalni fogják.

De Erdélyben nem vették a dolgot olyan könnyen. Egy Radnóthon szept. 9-én tartott fejedelmi tanács mégis meggondolta, hogy mit tegyen. Kimondották, hogy a porta engedelme nélkül nem fognak fegyvert, de kimondották, hogy ha e czélra költséggel elláttatnak, igyekezni fognak azt megszerezni. S maguk részéről ők is elkészítették a térítvények mintáját, melyet az interessatusoktól kivántak.[3]) S ezzel Kendét visszabocsátották.

Épen ez időben érkezett egy bulla a pápától a fejedelemhez, melyben a fejedelem figyelmébe ajánlotta a preslawi (marciapolitanus — Bulgáriában) érseket, kit a bakowi püspökség vicariusává nevezett ki.[4])

XVI.

A fejedelem 1669. jan. 25-ére Fejérvárra egyetemes országgyűlést hirdetett.[5]) A rendek szokás szerint lassan gyülekeztek, de mielőtt azt meg lehetett volna nyitni, követ érkezett a budai pasától nehány váradi török kiséretében, azzal a követeléssel, hogy a fejedelem Sebesvárat rontassa le. Ez a vár a Bánffi Dénesé volt: elhanyagolt eddig és rom, de mint a Körözsvölgy kulcsa, jelentékeny fontossággal birt. Bánffi az alatt a szín alatt erősítette meg a várat, hogy istállóját építteti ki, de a jól értesült váradiak feladása következtében a budai pasa lerontását követelte.[6]) A fejedelem habo-

[1]) Pauler Wesselényijében nagy szorgalommal és igen tanúságosan összeállította az erre vonatkozó adatokat.

[2]) Pauler Wesselényi I. 202. és 215. ll.

[3]) L. Törvények és Okiratok XLIV.

[4]) L. Törvények és Okiratok XLV.

[5]) L. Törvények és Okiratok XLVI.

[6]) Bethlen I. 416. Török-Magyar
és 448.

zott a válaszszal s néhány nap mulva kérdés érkezett hozzá, hogy hova lettek a követek? Az ügy a fejedelmi tanács elé került s Apafi megnyugtatta a pasát, hogy az erőd le fog rontatni és ennek végrehajtását meghagyta Bánffinak.[1])

Már ekkor jól benne voltak a rendek a tárgyalásban — pedig későn fogtak hozzá: 28-án. Kivételkép a palotában jó fűtött szobát kaptak — de ez a nap s a 29-iki kölcsönös üdvözlésekkel telt el. A fejedelmi propositiókat 30-án kézbesítette a cancellár Bánffi Zsigmondnak, az elnöknek. Ez kilencz pontból állott, melyek jó részben az adóügyre s a fiscus jövedelmének nevelésére vonatkoztak. Egy, a fejérvári templom tornyának felépítését sürgette.[2]) Felolvasván ezeket, utasították a karokat postulatumaik elkészítésére.

A jan. 31-iki ülésben a cancellár bemutatta a váradi pasának Sebesvár ügyében írt leveleit, melyek elintézés végett a tanácsra bizattak. De a cancellár febr. 1-én azzal az izenettel jött a rendek közé, hogy a tanács magától nem akar intézkedni. Ekkor hát az a nézet merült fel, hogy a tanácsurakkal csak a regalisokkal meghívottak tanácskozzanak. De ebbe a többség nem nyugodván bele, bizottságot küldtek ki a kérdés elintézésére.

Pár napi szünet után, mi alatt a nemzetek postulatumaikat készítették elé, febr. 5-én a Kolosvárban levő német őrség folyamodását vették elé, melyben a zsold pontos kiszolgáltatását kérték s melyet a fejedelemhez tettek át. Ez nap felolvasták a székelyek postulatumait. Febr. 6-án a szászok postulatumai olvastattak fel s részben el is fogadtattak készítendő törvényczikkek alapjaiúl.[3]) Ez napon még a compilatákat is bemutatták, az 1654. óta keletkezett törvényczikkek codificálását, és előlegesen a fejedelemhez tették át. De a compilata másnap febr. 7-én ismét a rendek elé került. A gyűlés egy töredéke azt akarta, hogy halasztassék el a közelebbi gyűlésre, de a nagyobb rész a rögtöni tárgyalás mellett nyilatkozott s azonnal hozzá is láttak a munkához. A szászok egye-

[1]) Török-Magyarkori Államokmánytár 446.
[2]) L. Törvények és Okiratok XLVII. *a)*.
[3]) L. Törvények és Okiratok XLVII. *b)*.

pontok ellen már ez nap tettek kifogásokat s ezek figyelembe vételét keresztül is vitték. Másnap folytatták a tárgyalásokat, s most az egyes, a megelőző idők viharaiban sújtott folyamodók is könnyítéseket nyertek. A következő napokon is folyt a tárgyalás élénk érdeklődés és nagy vita közt, melyekben Bánffi Dénes és Teleki Mihály vettek részt egész febr. 12-ig, midőn az első tárgyalás végéhez értek, bár közbe-közbe egyes folyamodásokat is letárgyaltak: s még az nap feljerjesztették a fejedelemhez, kitől e közben megérkeztek a válaszok a székelyek s vármegyék által felterjesztett postulatumokra.

S ezután szorgalmatosan folytatták a fejedelemtől érkezett válaszok alapján a törvényczikkek alkotását. Az Ó-Tordára telepített váradi menekültek követelése, hogy ők csak egyetemes hadfölkelésben legyenek kénytelenek részt venni, febr. 13-án nem talált pártolásra s a limitatio elintézését is elhalasztották. Nem egy személyeskedés, szemrehányás, keserű vita fordúlt elő, kivált mikor a régi restantiák kielégítése kerűlt szóba — de anélkűl, hogy mélyebb nyomokat hagyott volna maga után.

Febr. 15-én egyes, a székelyek és szászok közt fenforgó kérdések megvitatása után, a szászok postulatumai kerűltek napirendre [1]) s másnap jó részben el is végezték, mi közben a fejedelem replicáit is olvasták a vármegyék és székelyek egyes postulatumaira. A febr. 16-iki ülésben ismét szóba kerűlt Sebesvár ügye s elhatározták, hogy a budai pasához követet küldenek. A febr. 18-iki ülésre leérkezett a fejedelmi resolutio a szászok postulatumaira s a compilatára — ez utóbbi felett Teleki Mihály és Bethlen Miklós összezörrentek, azonban minden komolyabb következmények nélkűl. Febr. 19-én a szászok beadták jelentésöket a postulatumaikra leküldött fejedelmi resolutióra. Febr. 21-én a vallásügyi kérdéseket tárgyalták: a reformáltak beadványait, többi közt az enyedi főiskola ügyében, s az oláh papok fizetésének kérdését, s folytatták a compilatákra fejedelem s tanácsurak által tett észrevételek felolvasását.

A compilata felolvasását 22-én is folytatták. Egy kényes

[1]) L. Törvények és Okiratok XLVII. *b*).

természetű kérdés izgatta a kedélyeket: a peculium szónak a szász nemzetre alkalmazása. A nemzet Telekihez fordúlt, hogy e különben is törvényileg tiltott elnevezés [1]) alkalmazása ellen a fejedelemnél lépéseket tegyen, ki azt meg is igérte, de még ez ideig nem tudá kieszközölni. Ez nap szóba jött a susták nevű lengyel pénz (6 fillér) eltiltása is – de eredménytelenül. A következő nap perek tárgyalásával telt el. A peculium ügye febr. 25-én újra szóba jött, de másnapra halasztatott. Nem akkor: hanem a febr. 27-iki ülésben intézték el a szászokra nézve kedvezően: magának a compilatának felolvasása már elébb, 25-én véget ért.

Febr. 26-án a székelyek és szászok postulatumaira adott második fejedelmi válasz olvastatott fel s egy székely örökséget illető vitás pont kivételével elfogadtatott. Ez nap kineveztetett a compilaták összeállítására a szerkesztő-bizottság a három nemzet kiválóbb jogtudósai közűl.

Febr. 27-én került fel a Páskó Kristóf ügye, ki Köblös vádjára a megelőző év vége óta még mindig le volt tartóztatva. Már elbocsátására gondolt a fejedelem, midőn Páskó nejének Szalánczy Krisztinának eszközlésére Eperjessy István lépett fel ellene vádlóúl, azt állítván, hogy maga Páskó úgy nyilatkozott volna, hogy ha kieresztik, azonnal török földre megy.[2]) Ez döntött. Apafi az ország előterjesztésére, melyben szabadon bocsátását kérte, kijelenté: hadd üljön ott, jó helyen van; ha Zólyomyval is úgy tettek volna, az ország nem busúlt volna annyit. Még egy csomó apróbb ügyet intéztek el, többi közt a végvárak rendezése ügyében delegatiót küldtek ki. Ez nap tárgyalták a catholicusok folyamodását is, hogy Kolosvárt a farkasutczai templomot adják nekik, de nem nyerték meg.

Febr. 28-án s márcz. 1-én [3]) az adó kivetésével voltak elfoglalva, kapcsolatban a fejedelmi propositiók tárgyalásával.

---

[1]) 1664. januári nagy-sinki országgyűlés XXVI. articulusa.

[2]) Bethlen I. 411.

[3]) E napon jött szóba Gyerőfy György folyamodása is, kit Rákóczi Lengyelországban hagyott kezesül s kinek kérvényét ez napról Báthori Zsófiával közölték. L. Törvények és Okiratok XLVII. *g)*.

Ez volt márcz. 2-ának is napi rendje s ez napon felolvasták az eddig készített articulusokat s megválasztották Sárosy Jánost főpénztárnokká, több kisebb ügyet is letárgyalván.[1] A következő két napon befejezték a még hátralevő ügyeket. Elkészültek a compilatával[2] s az articulusokkal, megpecsételvén azokat. S azután hivatalos alakban kiadták a protestatiókat s végre elbucsúztak a fejedelemtől.[3]

Az e gyűlésen alkotott articulusokat pedig külön is kinyomatták, hogy azonnal életbe lehessen léptetni azokat. A négy első articulus a postálkodásra s salvus conductusra, az V. a fejedelem utazása alkalmával előállítandó szekerekre vonatkozott. A VI. a halászatot, a VII. a sertések legeltetését, a VIII. a helyettes dézsmaszedők kiszállását korlátozá, a IX. az ingyen beszállásokat eltörlé, a X. a nyomkövetésre vonatkozott, s a XI. a Mikó- és Apor-családok közt fenforgó határpert intézte el.

A XII. és XIII. a kővárvidéki viszonyokat, a XIV., XV. és XVI. a mármarosiak ügyeit szabályozta, a XVII. az őrmezei híd ügyében delegatiót küldött ki. A XVIII., XIX. és XX. a vármegyék és székek közti conflictusokról intézkedett. A XXI. és XXII. a székelyföldi és fogarasvidéki szöktött jobbágyok visszaadásáról intézkedett.

Székelyek és nemesek Oláhországból gabonát vámmentesen hozhatnak. (XXIII.)

Az igeni vásárt, minthogy a fejérváriaknak jelentékeny kárt okozott, eltörölték. (XXIV.) Elrendelék, hogy vásárok alkalmával a szabad adás-vevés jogát sem a jobbágyságra, sem senkire nézve korlátolni nem lehet. (XXV.)

A XXVI. czikk elrendelé, hogy országgyűlések alkalmával új fejedelmi előterjesztéseket nem szabad előhozni, nehogy a gyűlés túlságosan elnyújtassék. A XXVII. arról intézkedett, hogy a karok és rendek szállásai egymáshoz közel, lehetőleg egy utczában osztassanak ki.

A káptalani kezelés hiányosságát fejedelem és felek

[1] Lásd egy ilyent Törvények és Okiratok XLVII. d)
[2] L. Törvények és Okiratok XLVII. c)
[3] L. Törvények és Okiratok XLVII. e)

gyakran tapasztalván, elrendelék (XXVIII.), hogy a liber regiusok a káptalanba beadassanak.

Több eset fordulván elő, hogy nők férjeiket saját magok jószágának zálogbavetésével váltották ki, férjeik jószágát tehermentesen hagyván. Ilyen esetben a női jószág joga a zálog erejéig férje jószágára fentartatott, s ez kivilágosodván, joga halála után örököseire száll (XXIX. art.).

Intézkedtek a fiscalis jószágok visszaszerzéséről (XXX. art.), s a váradjai hid építéséről XXXI. art.).

Az adót a közelebbi gyűléseken elfogadott alapon vetették ki: portánként 18 frtot, egy összegben, mely ezzel arányban állt, azokra, kik azt így szokták befizetni s a beszolgáltatást is a mult évi alapon állapítsák meg (XXXI. és XXXII. art.). Intézkedtek, hogy azon perceptorok, kik számadásaikat még nem tették le, — hogyan számoltassanak meg, elrendelvén a Hunyad és Zaránd vármegyei perceptoroknak elfogatását s vasba veretését (XXXII—XXXIV. art.).

Olasz (Bialis) Ferencz honfiúsíttatott (XXXV. art.).

Elrendelék, hogy a törvények nyomtatásban megjelent példányait az itélőmesterek az eredetivel hasonlítsák össze s igazítsák ki (XXXVI. art.).

Elrendelék egy előfordult eset alkalmából, hogy az örökösök az őket illető leveleket az özvegytől párban vagy eredetiben kivehessék. [1])

XVII.

Az 1668-ik évi radnóthi tanácskozás függőben tartott a tárgyalásokat az erdélyi urak és magyarországi interessátusok közt. Azok a vármegyék, melyek különböző időbe Erdélyhez csatoltattak, most is ez országhoz szítottak; folytonos érintkezésben állottak az erdélyi urakkal s ezekbe helyezék reményeiket. Törekvésük végczélja ez ország segélynek megnyerése volt. Nem is volt meg a teljes összhang ezzel s Zrinyi és Nádasdy törekvései közt. Az összeköttetést Apafi és a felső-magyarországiak közt Kende Gábor és Teleki

[1]) L. Törvények és Okiratok XLVII. *f*).

Mihály tartották fenn,[1]) s a Leopold által Felső-Magyarország pacificálására Eperjesre ápr. 14-re hirdetett gyűlésnek két feladata volt: lecsendesítni a kedélyeket, Felső-Magyarország s az Erdélylyel fenforgó vitás kérdéseket kiegyenlíteni.[2])

Ezen ügyek elintézésére még a januári gyűlésből (jan. 29-ről) tettek a rendek felterjesztést a császárhoz, ki márcz. 4-én kelt leiratával tudatta Apafival[3]) az eperjesi gyűlés határnapját, biztosai neveit, s felszólítá, hogy ő is küldje oda biztosait. Apafi ennek következtében tanácskozásra hivta össze Fogarasba a tanácsurakat, s a rendek közül azokat, kikben leginkább megbizott. Mindenek előtt megállapodtak az Eperjesre küldendő követség személyeiben, s a választás Kapy Györgyre, Teleki Mihályra, Nemes Jánosra és Virginás Istvánra esett, s még április 3-án kiadták nekik a megbizó levelet.[4]) Azután elkészítették a főútasítást, a kivánalmak jegyzékét 23 pontban az országot és magánosokat érdeklő sérelmekről, vallásügyi, köz- és magánjogi kivánalmakról. De e hosszú sorozat csak leplezte inkább, mintsem feltárta a követség valódi czélját, melyet az ápr. 15-én tartott bizalmas értekezleten állapítottak meg. Ebben volt körvonalozva az interessatusokkal tartandó külön tárgyalás. Járjanak végére, hogy mit akarnak ezek: kibékülni a némettel vagy a porta segélyéhez folyamodni? Ők bár inkább az elsőt ajánlják, de mindegyik esetben készek szolgálni nekik: csak hogy vigyázva és biztosan járjanak el. Legutolsó esetre volt egy harmadik legtitkosabb útasítás, mely csak magával Rottallal volt tárgyalandó, s mely egy, a császárral kötendő szövetség pontozatait foglalta magában.[5]) Leopold a menedéklevelet az erdélyi követeknek máj. 3-áról küldte meg.[6])

---

[1]) L. Törvények és Okiratok XLVIII.

[2]) Az eperjesi gyűlésről kimerítő és részletes tudósítást ad Pauler nagybecsű művében Wesselényi összeesküvéséről I. 230. s köv. ll.

[3]) Bethlen I. 416.

[4]) Törvények és Okiratok XLIX. *a*).

[5]) L. Törvények és Okiratok XLIX. *b*), *c*).

[6]) L. Törvények és Okiratok XLIX. [illegible] egy véletlen [illegible] következtében elkésett. Pauler I.

E gyűlés előtt a reformatusok és a Rákóczy-ház közt az özvegy fejedelemné nagy szivbeli bánatára béke jött ugyan létre, de maga a gyűlés eredménytelenül oszlott szét május 22-én. Hat heti tárgyalás után az erdélyi követek sem nyertek komolyan számbavehető eredményeket: kiadatott nekik a harminez pontból álló resolutio, mely általános igéreteket foglalt magában, a protestánsok sérelmeire nézve pedig épen kitérő volt.[1] E reménytelen helyzetben a felső-magyarországi interessatusok elkeseredve könyes szemekkel jöttek az erdélyi követekhez, kérve őket, hogy Apafi vegye fel ügyük támogatását a portánál,[2] hol pedig erre nézve a viszonyok épen nem alakultak kedvezően, s Sebesvár lerontását még mindig sürgették, melyről pedig Apafi azt jelenté, hogy már megtörtént.[3]

XVIII.

A rendszeres behódoltatás, melyet Piri pasa defterének örve alatt a nagyváradi török vitézek tettek, komoly aggodalmakra adott okot. Igéretekkel és kecsegtetésekkel, s még többször rémítgetésekkel s erőszakos fellépésekkel rákényszerítették az ország belsejében levő falvak lakosait, hogy nekik is fizessenek adót, tizedet, azt, a miben megalkudhattak. Ez volt a béke idejében folytatott háborúnak leggonoszabb neme, s kétszeresen veszélyes Erdélyre nézve ezen a ponton, mert innen vezetett az út a kolosi és deési sóaknák, Erdély legfelsőbb kincseinek elfoglalására. Sebesvár rendeltetése az volt, hogy e beütéseknek s behódoltatásoknak elejét vegye: a többi újabban megerősített várakkal egy határlánczot képezvén, s midőn a török annak lerontását elrendelte, ez útat akarta szabadon hagyni. E parancsa csak félig teljesíttetett — de a veszélyt már ez is nevelte. Bánffi, a főkapitány, sok erélylyel, határozottsággal járt ugyan el, de mégis azzal az erőszakossággal szemben, melyet a törökök kifejtettek, új eszk[illegible]

[1] Közölve Béthlen J. I. 444—52. II. V. ö. Törvény XLIX. cz.

[2] Bethlen I. 452. l.

[3] L. Törvények és Okiratok L. V. o. Rozsnyai

kellett gondoskodni a behódoltatások megszüntetésére s tervök meghiúsítására.

Ezért a fejedelem 1669. jún. 25-re Fejérvárra egyetemes gyűlést hirdetett.

Meghiúsítni a török azon törekvését, hogy behódoltatásaival Erdély sóterületéig ne juthasson: ez volt a gyűlés főfeladata. Ez azonban csak egy úton volt elérhető: elpusztítni azt a területet, mely a sóaknákig a török útjában feküdt. A gyűlés erre határozza el magát: de kimondta, hogy törvényei se ki ne nyomattassanak, se közzé ne tétessenek — de végrehajtassanak. Elrendelé, hogy az aknák útjában eső falvakat elrombolják s a földesurakat kárpótoltatják (I. art). A főkapitány a a behódoltatásoknak fegyverrel is álljon ellent (II. art.). A főkapitánynak veszély esetében a területéhez közel levő vármegyék azonnal nyujtsanak segélyt (III. art.). A többi (IV—XIII. art.) törvények is a végek biztosságáról s a hadak jó karban tartásáról gondoskodtak. [1])

A gyűlés eloszlása után pár hóval a moldovaiakkal fenforgó határvillongások elintézésére a fejedelmi tanács bizottságot küldött ki. [2]) Ennél sokkal mélyrehatóbb s következményeiben fontosabb dolog történt épen ez időben. »Akkor vitetett be a trójai ló Erdélybe,« mondja egy évkönyviró, értve alatta, hogy az interessatusokkal való szorosabb összeköttetésnek, közelebbi érintkezésnek alapjai akkor vettettek meg. A felső-magyarországi interessatusok júniusban Czeglédy István és Bagoti Márton ref. papokat küldék Apafihoz, rávenni őt, hogy mint Bethlen és Rákóczy, az elnyomott protestánsok érdekében kezdjen háborút, s erre eszközölje ki a porta segélyét és engedélyét. [3]) De míg e buzgó papoknak feladata volt a buzgó és erős protestáns érzületű fejedelemben az elnyomott és üldözött hit iránti részvétet kelteni fel, Kende Gábor a politikai eredmények kilátásainak feltárásával igyekezett őt megnyerni. Közte és a fejedelem közt Teleki Mihály volt a közvetítő, [4]) kit Kende mindenről, még a legtitkosabb

[1]) L. Törvények és Okiratok I.
[2]) L. [illegible] Okiratok I.I.
[3]) [illegible] Vanler I. k. 273.
[4]) L. [illegible] ratok LII.

dolgokról is — olyanról is pl. hogy török segélylyel Erdély közvetítése nélkül készül véghez vinni a dolgot [1]) — mindig pontosan értesített. A vallásos indokokon kivül bizonynyal ez is hatott Apafira, hogy épen akkor, midőn a francziák és lengyelek támogatásába vetett remények meghiusultak, ő új kisérleteket tegyen a portát megnyerni erre.

S ez volt, a mi Apafit arra ösztönözte, hogy a portára küldendő évi adót és ajándékokat, s az e kisérlethez szükséges pénzt összeszerezze. S ezt annyival szükségesebbnek tartá, mert a követet, Rozsnyay Dávidot, már ki is nevezte, s már az annak adandó útasitást el is készité. [2])

Ekkor történt, hogy vicepostamesterét, Székely Lászlót, Fleischerhez, a szász ispánhoz — ki egyszersmind tanácsúr is volt — küldé, bizonyos ötezer forintnyi adó felvevésére. Fleischer megtagadta a fizetést, de ezenfelül még egy vigyázatlan nyilatkozatot is tett Apafiról. Székely, különben is egy kétes jellemü, megveszthetetlen, hizelgő ember, jelentést tett arról Apafinak, ki felboszankodva, azonnal magához hivatta Fleischert, s a mint megérkezett, oct. 18-án vasraverette és Dévára küldé. [3])

Ez napon egy más boszúsága is volt Apafinak.

Bánffi Dénes, mint a végek kapitánya, alaposan megismerkedett azzal az aljas kétszinü rendszerrel, melyet a törökök a végek behódoltatása körül folytattak, s gyomrából megutálta azt. Mint Kemény János bizalmasa, aranyos-medgyesi bujdosó, s több izben követ Szathmáron Rottalnál és Bécsben ez utóbbi helyen baráti összeköttetések szálait vetette meg. Mint ilyen, mint német-barát ellenezte, lenézte az interessatusok magyarországi mozgalmát, s nem szerette volna Erdélyt valamely vigyázatlan kalandba keverni. Mikor Rozsnyay küldetésének hirét vette, egy czédulát irt az udvarba valamelyik barátjának, melyben nyiltan kimondá véleményét: »jobb volna a nyomorodott hazának veszteg ülni, mert bizony sem írunk, sem szelenczénk.«

---

[1]) V. ö. a fennebbi levelet. Pauler I. 276. l.

[2]) L. Törvények és Okiratok LIII. V. ö. Rozs 504. s ugyanott több helyen.

[3]) Bethlen I. 455. s köv. ll.

1669. jún. 25.

Mikor ezt a czédulát Apafinak megmutatták. szörnyü haragra lobbant. »Hát borbély vagyok én. hogy írom vagy szelenczém legyen?« kérdé egész méreggel. »Jó lesz — tette utána — Bánffinak magára vigyázni. mert úgy jár. mint Fleischer. Ez a dolog el van határozva.« [1])

S Apafinak igaza volt. A közvetítést a magyar interessatusok s a porta közt nem adhatta ki kezéből. A históriai traditiók. elődjeinek sikerei e mellett szóltak. De az önfentartás ösztöne is azt ajánlá. Hátha az interessatusok az esetre. ha ő elfordúl tőlük, Rákóczy Ferencz körül sorakoznak? Szóval ő el volt határozva közbelépni. »Ha nem engedtetik. veszteg ülünk s mi nem leszünk okai. Ha pedig meg: meg kell annak lenni nolle velle.«

S oct. vége felé [2]) Rozsnyay megindúlt azzal a titkos útasítással, hogy a porta megnyerésére mindent kövessen el. Ez már a harmadik lépés volt a trójai faló behozására.

Nem sokkal később, nov. derekán Szász-Megyesen octavalis terminus volt, melyen különböző peres ügyek elintéztettek,[3]) s melyen a tanácsurak és kivált a fejedelemasszony közbenjárására egy havi elzáratás után Fleischer szabadon bocsáttatott. [4])

A megengesztelt fejedelem Fleischert barátságosan fogadta Fogarason. hova az octavalis terminusok végeztével ment, megvendégelte s hatlovas hintót adott alá, midőn haza utazott.

Épen ez időben két követség érkezett a fejedelmi udvarba: egyik az interessatusoktól. kik ismételten sürgették Apafit. hogy számukra a portai segély kiszolgáltatását eszközölje ki — s kiket a fejedelem oda útasított, hogy várják meg Rozsnyay követségének eredményét. A másik követség Rákóczy György özvegyétől jött a »lengyelországi kezesek« érdekében.

Ezek a lengyelországi kezesek Apafi István (a fejedelem testvére) s Gyerőffy György voltak.

---

[1]) L. Törvények és Okiratok LIII.

[2]) Rozsnyay 504.

[3]) L. Törvények és Okiratok LV. [illegible] II. 167–8.

[4]) Bethlen I. 464. [illegible]

A per a respublica és Erdély közt ezek ügyében már tiz év óta tartott.

Akkor maradtak ők Lengyelországban, mikor Rákóczy haza jött, mint kezesek a békekötésben kikötött összeg lefizetéséért. De a lengyel respublica nem tartotta meg a feltételeket, s Rákóczy ezt ürügyül véve, nem akart fizetni. Utoljára is ennek a két embernek magának kellett szabadon bocsáttatását eszközölni s ez Gyerőffynek egész vagyonába került.

Gyerőffy özv. Rákóczynéhoz fordult. Ügye már az eperjesi tárgyalásokon szóba került, de ott nem döntötték el. Most hát Rákóczyné Leopold közbenjárását kérte ki, s ez octobe 30-áról leiratot intézett Apafihoz, melyben Rákóczyné kérelmének teljesítését melegen ajánlotta a fejedelemnek. A leiratot (oct. 30-ról) s Báthory Zsófia levelét Herczegh György hozta magával.

Apafi mindkettőt közölte tanácsuraival, de ezek az ügyben -- hogy a zálogösszeget az ország vagy a meghalt fejedelem örökösei fizessék-e meg a lengyel respublicanok, — elvi kérdést láttak. Sem visszautasítani, sem megtagadni ne akarták. Abban állapodtak meg, hogy kérjék meg ő felségét, hogy egy vegyes bizottság által vétesse tárgyalásba az erdélyiek követelését a Rákóczy-ház ellen s a Gyerőffy-követelés is azzal kapcsolatosan intéztessék el.[1] Ez bizony egyértelmü volt a kérdés eldöntésének elhalasztásával. De a mit Rákóczyné Magyarországon mívelt, az nem volt alkalmas arra, hogy Erdélyben elvesztett népszerüségét visszaszerezze -- s ha az erdélyiek ridegen bántak vele, arra ez a rideg szívtelen asszony megszolgált.

[1] Bethlen J. I. 46[illegible] s köv. l.

TÖRVÉNYEK ÉS OKIRATOK.

I.

1664. nov. 24—decz. 2.

Teleki Mihály jelentései.

a)

Az 1664. nov. 27-iki jelentés.

Kegyelmes uram. Méltóságos fejedelem.

Az havasali vajda követinek visszamenő alkalmatosságával akarám Nagodot alázatosan tudósítanom. Sztepán uramat már expediáltuk Székelyhídban, maga bizonyos emberit az úr Rottal uram ő maga nem küldte, hanem csak valami késérő németeket küldött ő kegmével, hanem írt Boldovai uramnak, kiben biztatja az praesidiumot, inti is, az Nagod és az nemes ország parancsolatjának engedelmeskedjenek, ígérvén nekik az részről való securitást is. Az benne levő németeknek ha az ő felsége hűségére való redeáláshoz van kedvek, ígéri ő felsége grátiáját, az mint hogy grátiájok ő felge subscriptió(ja) alatt is megvan. Ha pedig Erdélyben az Nagod szolgálatjára igyekeznek is, azt sem ellenzi. Már várja az úr ő naga Boldovai uramék választételeket, melynek értése előtt nem akar fogni több dolgokhoz való tractához. Válasz jövén azért onnét, ha engedelmeskedni fognak az parancsolatnak, ahoz képest remélem, legjobban alkhatunk meg. Ha refractariuskodni fognak is, ugyan az dolgokhoz hozzáfogunk. Én úgy látom, az Nagod és nemes ország választételivel bene contentus ő naga. Jovalja azért ő naga Nagod és az nemes ország dispositiójit Székelyhídnak elrontásában. Jovallaná azon másfél ezer embernek mentül hamarébb való megindulásokat Székelyhíd felől, hogyha engedelmeskedni találnak, lehessen annál hamarabb elronthatása; ha refractariuskodnak is, lehet hamarébb való obviatiójok, ez hadak lévén körülette, az török is inkább nem igyekezhetnék belészállásában. Jovalja

azt is, Nagod is legyen bizonyos hadakkal közhelyen, hogy annak is menne el az híre közekben. Ezekről idején kellene talán tudósítani mind fővezért, mind váradi vezért, egyébre valamint ne magyaráznák az hadaknak fenlételit.

Minemű levelet írt az úr Rottal uram ő naga Boldovai uramnak, én is Sztepán uramnak adott memorialéval együtt, kit az úr jovallásából irtam, azoknak pariájokat is Nagodnak elküldtem. Azt mondja az úr ő naga, ha az benne levő praesidium nem akadályoskodik, mihelyen az hadak érkeznek oda, ő naga is tudósíttatván, küld innét ingenireket, kik az minákhoz hol [1]) értenek. Az lövő szerszámoknak kihozásában is az várból könnyű módot ilyet mond. Egyik sáncz közel lévén az mezőhöz, azt kell elrontani, és az be fogja ott tölteni az vizet, azon költöztethetik ki. Az lövő szerszámoknak, munitióknak ha Erdélyben való bevitelében mód nem lenne, kész ő naga itt helyet nekik adatni, assecurálni is Nagodat és az nemes országot, hogy azokat Erdélytől el nem idegenítik, sőt mindeneket valamikor elvítetni akarják, megengedik. Ha azért az hadakat Székelyhíd felé Nagod megindíttatja, méltóztassék ő nagát is tudósítani.

Székelyhídrúl az válasz, nem vélem, ide előbb szombatnál, vasárnapnál megérkezhessék, mely mihelyen megérkezik, mentest leszen az commissárusnak expedítiója az várakbúl való német vitézeknek kihozására, melynek modalitásárúl akkor lévén az tracta, Nagodat tudósítom. Mindazonáltal azok alá való szekerekrűl nem ártana idején Nagodnak parancsolni, engemet is méltóztassék tudósítani és arrúl is parancsolni nekem, siettessem az dolgokat, mert én itt szintén meghalok az sok borital miatt.

Én nem tudom kegmes uram, ha Nagodnak van-e hírével, mostan is jött ide az havasali vajdának embere, ki által ajándékot is küldött az úrnak Rottal uramnak ő nagának. Az mely estve az ide érkezett, ez az követje is azon éjjel érkezett Bécsből postán. Én az mint eszemben vehetem, az vajda szokott mestersége szerint itt is, mint másutt, vádolni Nagodat, meg az országot is nem szűnik, úgy is hiszem akarják Nagodat újabban valami oly dolgokra alliceálni, ki miatt félő, búsulás ne kövesse Nagodat. Példa lehet Nagod előtt Stephán vajda, Costandi vajda, mi követi az szegény hazát miattok. Én ugyan Nagodnak tanácsot nem adhatok, nem is én dolgom lévén az tanácsadás, de bizony én igen félek, reá ne vigyék Nagodat. Mit tractáltak legyen itt Rottal urammal ő nagával, én bizonyosan nem tudom, eltitkolván azt tűlem, de az bizo-

[1] *Így:* »jól« *helyett.*

nyos, hogy ezen mostan kijött vajda embere sok clavissal írt levelet hozott ezen követnek; valóban suttogtanak is mind az jesuitával, ki által ezelőtt is tractálta minden dolgait az vajda és amaz phariseus pater Kászoni. Nekem ugyan tegnap maga Rottal uram ő naga azt mondá, ezen vajda követjét is ő nagára relegálták, ígéré is, hogy velem is mind azokat communicálni fogja, mely ha leszen, én is Nagodat alázatosan sietséggel igyekezem tudósítanom. Ha azért most mit kivánjanak is Nagodtúl (mivel elhiszem, ha mit akarnak, Rottal úrral ő nagával is iratnak Nagodnak) halasztani kell talán az választételt, míg egészen az dolgokat megértheti Nagod. Én ezen követtel többet nem szóltam, hanem tegnap együtt lévén az úrnál ebéden, ott csak mulólag beszéltem vele, láttam fent van, biztatja igen magát és némely ittaskorabeli beszédéből, pohár köszönéséből vettem eszemben, inkább hogy nem, igen jóakarója Nagodnak, bizony dolog, elég heában valót is beszéle; errűl isten Nagoddal szemben juttatván, többet szólok, és Székelyhídrúl megérkezvén az válasz, igyekezem is rajta, siethessek vissza. Isten Nagodat éltesse sok esztendeig. 27. Novembris 1664. Szathmár.

Nagodnak alázatos méltatlan szolgája
Teleki Mihály m. p.

Bű írásomrúl Nagodat alázatosan követem kötelességem nem engedte elhallgatnom.

Egy kis czédulán: P. S. Kegyelmes uram, holnap megyen innét curjér fel, ki által az minap elmúlt dolgokat felküldi az úr ő naga igen jó formában.

Én úgy látom, kegmes uram, az emberek nekünk tulajdonítják az székelyhídiaknak csak eddig való kenykedéseket is. Ugrai uram ugyan elmenetelekor lágyabban beszéle, immár nem tudom ha azért-e, hogy félt-e, hogy árestálják, noha itt bizony nem bántották volna.

Az imperiumbeli fejedelmeknek oratori mint kőjtötték meg az békességet, azt is Nagodnak megküldöm.

(Teleki sajátkezű írása az egész. Némz. Múz. Tunyogi-gyűjtemény.)

b)

1664. nov. 28.

Az 1664. nov. 28-iki jelentés.

Kegmes uram, méltóságos fejedelem.

Tegnap reggel írtam vala Nagodnak az [illegible] csak conjecturaliter, de tegnapi levelemnek

tegnap ebédre ismét felhívatott vala az úr ő naga; maga is azon materiárúl az mint beszéllett velem, az követ is, ki ugyan az estve későn pater Limbo jesuitával az szállásomra jöttenek vala, így tudósíthatom Nagodat.

A'zt a követet, az mint Nagodnál nyílván vagyon, az vajda küldte volt ő felgéhez ugyan, de úgy, hogy ha az ő kívánságinak satisfaciálhat Rottal uram, ő annál tovább ne menjen. Az alatt interveniálván az békesség, az úr ő naga feligazította ő felgéhez, holott ez a követ tractálta, őket is, mint szintén minket erdélyieket, comprehendálnák az békességben és intercedálna mellettek ő felge. Azt felelték reá, mint comprehendálhatta volna ő felge őket az békességben, holott mindenkor noha színesképen ugyan, de jelen voltak az fővezérrel, és ellenségnek denunciálták magokat és úgy eszében vette volna az török hamarébb vesztette volna. Az értek nyílván s hamar való intercedálás is bajos volna. Hanem íratott ő felge az residensnek Panajottal, ha mi jót velek tehetnének, cselekednének mindent. Sollicitált úgy hiszem segétséget, egyebet is, de szép szónál egyebet nem vehetett. Úgy látom, igen megijedett az vajda, meg nem maradhat tisztiben, valóban is sollicitálta az urat ő nagát is, hogy írjon mellette Nagodnak. Az császár ő felge is Rottal uramra ő nagára relegálta őket (noha bizony van nagy tekintetben az vajda az lévai harczkor cselekedett kereszténységért). Irt is az mint látom Nagodnak az úr Rottal uram ő naga, tettetvén úgy, mintha vett volna az mellette való írásra Nagodnak neki lett én általam küldött irására való választételből, mivel Nagod Gábor pater intercessiójára írt volt én általam egy levelet külön deákúl az úrnak ő nagának, hogy intercedálna ő felgénél, instálna ő felge az vajda mellett, melyre most Nagodnak választ tett és kíván Nagodtúl informatiót venni azokrúl Rottal uram ő naga, melylyel csak azt akarja megtanulni, Nagod minemű affectióval vagyon az vajdához.

Engemet kért Rottal uram ő naga is (mivel most minapi Nagodnak általam adott tanács adásával ő felge parancsolatjából ellenkezni kételeníttetik) mind az követ, hogy írnék Nagodnak, ha az vajdának ugyan országából kiszorulni kellene, kevesed magával hirtelen való általköltözödését az vajdának, vajdánénak ne ellenzené és így ő naga is hirtelen elköltöztetni az lengyelországbeli szélyekre. Azt ugyan maga is megvallja most is Rottal uram ő naga hogy nyilván pártját fogja sem ő felge, sem Nagod, sem az ország, abban semmi mód nincsen; elhiszem, már ezen követ is urgeálni fogja Nagodot. Áll Nagod bölcs itéletiben méltóságos tanácsival együtt, mit tevő leszen ezen dologban, de félő, oly móddal

cselekedhetik Nagod, veszedelem ne kövesse az hazát. Én jovallanám igen, hogy Nagod valameddig egészen az mostan én általam forgó dolgokat meg nem értené, ne írna sem ide, sem amoda semmit is determinative, nem lévén ezekben jó az hirtelenkedés, szükséges is igen, Nagod beszélgessen az urakkal ezen materiárúl. Ha pedig Nagod ír az úrnak levelire választ, szükség talám azt nekem is értenem.

Az vajda vádja itt az fogott lenni egyik, hogy Nagod őtet az tanácsurak is assecurálták, ha a szükség kivánja, az országon általbocsáttatja (ide is küldte volt az assecuratoriáknak pariájokat) kezdettek pedig olyan szók lenni Erdélyben, ha ő arra felé jűne, az országban benn lenne, az török kévánni fogná, kézben adnák.

Én is Székelyhídbúl akármicsodás válasz jőjjön, nem késem itt, dolgomat végeznem, eddig is nem várakoztam volna, de ha onnét engedelmeskedő válasz jönne, talán az várakbúl mind kihozatódnának az németek; de akármicsodás jűjjön, az egyik váron kivűl az többibűl kihozzák. Én az mint itt értem az dolgokat, Nagodnak úgy írhatok tovább Nagyságod kegyelmes uram *(így!)*. Isten Nagodat éltesse. 28. Novembris 1664. Zathmár.

Nagodnak alázatos

méltatlan szolgája
Teleki Mihály m. p.

P. S. Nagod méltóztassék parancsolni az palatinus uramnak ő nagának való lovat is ha visszatértemben visszavitessem-e.

Külczím: Méltóságos erdélyi fejedelemnek ő nagyságának nekem kegyelmes uramnak adassék.

Más kézzel: Teleki Mihály uram Szathmárról Katonában küldött tudósitási. 4. Decembris 1664.

(Eredeti. Teleki írása. Nemzeti Múzeum Tunyogi-gyűjtemény.)

c)

1664. decz. 2.

Az 1664. decz. 2-iki jelentés.

Kegyelmes uram, méltóságos fejedelem.

Nagod kegyelmes parancsolatját ez elmúlt vasárnap dél[utá]ján vettem. Mind az két dolgot mentest az úrral ő nagával [k]özlöttem. Az Nagod levelét pariáltatta, ő felségének is fel

fogja küldeni. Az vajda dolgán búsul ugyan ő naga és akarná igen, ha mi jót tehetne vele, nagy kereszténységet mutatván az felső elmúlt állapotokban; de az mint veszem eszemben, ők is nyilván való pártját nem igen fognák ha lehetne. Iratott is neki az jesuitával, hogy értette, Erdélynek felőle az fővezértől parancsolat jött, melyre nézve intimáltatja neki 1. ha ugyan portán dolgát el nem végezheti, menjen Lengyelország felé (az minthogy az minapiban is írta volt azt neki, jovalván arra való menetelét, melyet ő felgének is értésére adván, melyre ő felge is úgy fogott resolválni, igen jól lett abbeli jovallása) és így oda várja meg dolgának végét, vagy arrúl jűjjön ő felge birodalmaiban. 2. hogy ha sem dolgát nem végezheti, sem arra való elmenésében mód nem lehetne, jártassa Nagodhoz emberit és vegye ki viszáját, lehet-e Nagodnak országán való bátorságos általmehetése?

Kére most is azon ő naga, ha lehetne, igyekeznék Nagod is: az ország széljein mehetne el az vajda Lengyelországban. Már errűl Nagodnak azelőtt is két levelemben írtam, álljon Nagod és az urak böles tetszésén, mit mível. De énnekem csak nem tetszhetik, hogy az vajdátNagod az országon megengedje általmenni, mert én félek igen nagy bajtúl. Azonban adónk, határink dolga függőben lévén, félek azzal okot ne adjunk azokban való megkeménykedésekre is.

Az fővezérhez menendő Nagod ország követinek határ sollicitálás felől való instructio adásbúl ez tetszése az urnak ő nagának, elsőben igyekezzék Nagod kitanulni, mint akarják az határt igazítani, melyrűl ő nagát tudósítván, ő naga is inkább alkalmaztathatná mind residensnek, mind fővezérnek, mind az jövő török commissáriusnak errűl való írását; ha kivántatnék, ő felgének is írhatna, mert ha az követ tractálni fogná azt azon török commissáriusnak eljöveteli előtt az határokat, talán valami apprehensiói lehetnének az töröknek, hanem jovalja ő naga inkább az addig való hallgatást és kívánni az igéret szerint való eligazítását az fővezérnek az határ dolgábúl. Mindazonáltal az dolgok Nagod előtt nyilván lévén, ha úgy itéli jobbnak, azt kövesse.

Székelyhídbúl ugyan az elmúlt vasárnap estve érkezett Ugrai uram, micsoda leveleket hozott, innét micsoda válaszakat vett, azoknak páriájit megküldtem Nagodnak. Az mint az úrnak beszéllette, azon engedetlenségekre való alkalmatosságot vették némely erdélyi ember írásábúl, tanácsábúl. Ma bocsátók vissza úgy, hogy az jövő péntekig resolválják magokat. Már én is addig itt leszek, mivel az úr ő naga addig, az míg onnét bizonyos válasz jű, kivánta itt való mulatásomat. Parancsolta is, Nagodnak írnék, ő naga Nagod és az országnak való jobb

akaratjából cselekedte azt, hogy engemet addig itt tartóztasson, nem az végre, hogy minapi ő felge nevével lett igéreteit változtatni akarná, hanem azt akarta, hogy ha az székelyhídiak nem refractariuskodnak, egészen lehetne meg az conclusum is. Azonban míg az onnét való válasz is megjűne Nagodat az urakkal akarta ezen dologrúl így tudósítatni: ha ugyan az székelyhídiak refractariuskodni akarnak, az várakbúl kívánja-e Nagtok az praesidiumokat kivitetni, vagy nem, mert ha Nagtok ugyan kívánja, ő naga egy helyen kívűl az többibűl kiviteti, de azt mondja ő naga, ha az székelyhídiak ugyan refractariuskodnak, azt fogják mondani, Nagod az ország csak az várakbúl akarta kivitetni az németeket, az amazoknak való engedetlenségek akaratjokkal volna. Nagy hitire mondá, ha ő dolga volna, nem kívánná kivitetéseket, hadd ő felge is egészen hihetné el Nagod az ország sinceritását, mivel az székelyhídi dolog vagy akarják magok, vagy nem, csak az ország hadaik kezelgésének ugyan nem haladhat, mindazonáltal azt cselekeszi az iránt is, az mint kívánni fogjuk. Errűl Nagod éjjel-nappal méltóztassék tudósítani, mihez alkalmaztathassam magamat. Én egyébaránt ha Nagod másképen nem parancsol, instructióm szerint procedálok. Ha pedig annuálni fognak az parancsolatnak az székelyhídiak, azt jovalja ő naga az munitiókat nem kellene mind egyszersmind megindítani, hanem két-három álgyúkként hadd próbálná meg ember, az török kap-e rajta, nem-e.

Nagodot alázatosan kérem, mindenekrűl méltóztassék kegyelmesen tudósítani és mind ezen, mind több leveleimre resolválni ez jövő péntekre, mivel én is, ha lehet, szombaton vagy vasárnap meg akarok indulnom; szombaton estig Nagod kegyelmes parancsolatját elvárom és ha semmi nem jű, instructióm szerént én ugyan csak procedálok, de úgy rendesebben esnék.

Nagod kegmes uram ha mit meltóztatik Székelyhídban írni, talám jobb leszen erre hozni, avagy in paribus megküldeni ide, hadd érthesse az úr ő naga is. Az úr ő naga Nagodnak nagy szolgálatját ajánlja, kíván istentűl hosszú életet, iratja Nagodnak, bizony megmutatja Nagodnak, ha immár apjának méltóztatta Nagod fogadni, bizony úgy szolgál Nagodnak, mint fiának. Isten Nagodat éltesse. 2. Decembris 1664 Zathmár.

Nagodnak alázatos szolgája

Teleki Mihály m. p.

(Egészen Teleki írása. Eredeti Nemz. Múz. Tunyogi-gyűjt.)

II.

1664. decz. 19.

A delegátio utasítása Teleki Mihálynak.

Instructio generoso Michaeli Teleki ad excellentissimum dominum comitem a Rottal sacratissimae caesarae majestatis plenipotentiarium denuo expedito, ac a consiliariis totiusque regni Transsilvaniae ad hoc negotium conficiendum deputatis, data anno 1664. die 19. Decembr.

Hogy az Székelyhídban levő magyar és német praesidium alkalmatlan magaviselése az székelyhídi állapotot megakadékoztatta, és azzal az két hatalmas monarcha között végben ment békességet láttatott sértegetni, értjük az ő kegyelme relátiójából, egyszersmind azt is, hogy az feljebb megírt akadály nem engedvén meg azt, hogy az minemű dolgoknak végben vitelére az mi nagyságos urunktúl és tüllünk expediáltatott volt ő kegyelme, mindkét részrűl ahoz nyulhattak volna, im azért, ugyan az ő kegyelme beérkezése után érkezvén be az mi kegyelmes urunkhoz és hozzánk az feljebb említett székelyhídi magyar és német praesidium közzűl való követek, kik noha elsőben az vár megmarasztására, és oltalmazására láttattak szavokban czélozni, esedezvén mind az mi kegyelmes urunknak, mind minekünk, hogy édes hazánknak olyan szép erősségét ne rontanók el, sőt annak megmarasztására való mediumokat is követnénk inkább, de midőn megértették tőllünk, hogy noha nem kicsiny szívünk fájdalmával, mindazáltal az elkerülhetetlen kötelesség ilyen szép bástyánknak elrontására kényszerített bennünket, ők is arrúl való idétlen elmélkedéseket letévén, találának még utolban meg, hogy hátra maradott hópénzek adatnék meg késedelem nélkűl, mely meglévén, nem fognának tovább ellenkezni az mi kegyelmes urunk, és mi rendelésünk ellen. Mind ezek így lévén, érezzük ugyan édes hazánknak ilyen elpusztúlt állapotjába és rendkivűl való tereh viselésében fogyatkozott állapotunkat, de távoztatni akarván az ellenünk következhető balitéleteket, magunk fogyatkozásával semmit sem gondolván, megigértük, meg is adatjuk hiba nélkűl az székelyhídi praesidium fizetését, rendelést tévén arról, minémű hadak menjenek most mindjárt Székelyhíd felé az ott való praesidium evacualására, és annak az erősségnek elhányására, melyet ő kegyelme Rottal

urunk ő nagyságának bővebb szóval megjelenthet, mivel maga tudja. Kívánjuk azért mi is, Isten ő kegyelmét kivivén, az előbbi instructiokba inserált dolgokat illendőképpen sollicitálja, midőn mi minden tőlünk lehető dolgokban engedelmeskedünk, illendő kívánságunkra csalhatatlanúl remélvén jó választ.

Annak felette in hoc rerum statu tolláltatván az székelyhídiak elméjökben való hiba, nem látjuk méltó okát annak, hogy valamelyik erdélyi erősségbe bennmaradjon tovább az ő felsége praesidiumja, mert ha szintén több akadályunk nem volna is azoknak ott késésében, de magok tudván ott sokáig nem mulatásokat, mind az várakba ha csak titkoson is nem kevés károkat tesznek, mind penig az közel levő szegínségnek felette nagy kárára vannak, az mint csak mostan is az szamosújvári commandans és alatta valóinak cselekedetekből megtetszik: hogy azért ne kényszeríttessünk szüntelen busítani gróf Rottal uramat ő nagyságát efféle dolgok miatt, kérjük bizodalmasan mentsen meg bennünket attól az bajtól, kivitetvén, az mint feljebb is írtuk, az várakból az praesidium.

Hogyha peniglen (melyet nem remélünk) ez aránt való instantiánk nem lenne foganatos, és valamelyik várba (az ha szintén Kővár lenne is) mégis benhagyatnék az praesidium, gróf Rottal uramtúl ő nagyságától az ő felsége neve alatt vegyen assecuratoriát ő kegyelme, hogy az székelyhídi dolog eligazodván, minden késedelem nélkül Erdélynek visszaadatik az az erősség, és senkinek elidegeníteni Erdélytől meg nem engedtetik, melybe az praesidium benne hagyatott, minden benne valókkal együtt; ne is kényszeríttessünk arról ő felségét újabban megtalálni. Addig is penig hostilitás sem közönségesen az ország, sem privatim valamely személyek ellen nem lészen azon erősségből, sőt azon várban magyar tiszteket állítanunk, avagy az mostaniakat az mi kegyelmes urunk hűségére megeskütni az magyar praesidiummal együtt megengedje gróf Rottal uram ő nagysága, az magyar gyalogot szaporítanunk is: ne kellessék onnét is újabb romlástúl tartanunk; istennek igaz itíletiből elég részünk lévén egyébaránt is abban, csak azelőtt hat napokkal egész falukat rabolván az váradi török az Meszesen belől.

(P. H.) (P. H.) (P. H.)

(Eredetije a három nemzet pecsétjével ellátva, a gróf Teleki-család levéltárában. 969. sz. a.)

III.

1664. decz. 30—1665. jan. 25.

Apafi rendeletei Telekihez s Teleki jelentései.

a)

1664. decz. 30.

Apafi decz. 30-iki rendelete.

Michael Apafi *stb.*

Generose fidelis *stb.* Salutem et gratiam nostram *stb.*

22. Decembris Baló László hívünknek nekünk írt tudósítását ez órában vettük egyik étekfogónk által, az melyben való több írási között adja értésünkre nyavalyás vajdánénak kézben kerétését. Azonban penig az erdélyi állapotnak mivolta még csak emlékezetben sem forgott, sem peniglen az residensnek még addig parancsolatja sem érkezett volna mozdítása felől, holott Kegyelmed nem olyan nagy reménséggel biztat vala bennünket és mi is közönségesen kivánatosabb válaszát várjuk vala ahozképest ő felségének dolgainknak mozdítása felől; melyből következik, hogy ily tökéletes reménségtül viseltetvén, lehagyók törekedésünket és immár az határjáró török is Váradhoz (az mint hallatik) ezentúl közelítvén, mire lészen dolgainknak vége (mind két részről való hallgatás között) vagyon istennek titkában. Annak felette úgy is informáltatunk, hogy az váradi törökök csak immár is jó eleve nem elégedvén meg az eddig behatott hódoltatásokkal, az Píri pasa hamis defterénél jóvalis beljebb sollicitálták jószágoknak terjesztését ez megromlott szegény hazában. Melyekhez képest mit kellessék várnunk s cselekednünk, ha az ő felségéhez való nagy bizodalmunk, vagy késedelmeskedik dolgainknak sollicitálása felől, vagy az töröknek szándékja továbbra is harapozni láttatik (részszerint az mi hallgatásunk miatt is) szükség Kegyelmednek gróf urammal ő kegyelmével igen serio tractálni és illendő maga alkalmaztatásával voltaképen tudósítani, hogy így tudhassuk, micsoda reménséggel lehessünk az ő felsége atyai kegyelmességéhez is. Cui *stb.* Datum in Civitate nostra Kolosvár, 30. dec. 1664.

M. Apafi mpr.

P. S. Jó reménséggel úgy gondolhatjuk, hogy római császár ő felsége kegyelmes annuentiájából plenaria facultása lévén gróf uramnak ő kegyelmének az alkalmatosságok sze-

rint moderálni az dolgoknak is folyását, modalitását, legkiváltképen ezt kell urgálni, hogy sem az erdélyi praesidiumnak amoveálása, sem peniglen az székelyhídi dolgokról való dispositio elébb véghez ne menjen, minek előtte az határnak resignatiója utrinque nem arbitráltatik. Ezt kell urgeálni az többi között derekasabban az újabban következett dolgoknak folyása szerént, hogy ő kelme mind ő felsége előtt mellettünk való törekedésével, mind peniglen authoritása szerint való keresztyéni maga alkalmaztatásával megromlott szegény hazánk kívánatosabb szerencséjével alkalmaztatódjék szoros ügyünkbeli nagy reménségünk. Mindezekben az dolgoknak érkezéséhez képest tudósításunkkal akarjuk Kegyelmedet valóságosan értetni, nem prejudicálván eleiben szabott instructiónknak, mert látjuk rosz végét az dolognak, ha utoljára halad egyébb dolgok felett az határnak eligazítása, melyeket ez inclusában onnét jött levelünkből in veris paribus kezéhez küldtünk Kegyelmednek.

Az posta éjfélkor tájban indúlt el.

Külczim: Generoso Michaeli Teleki de Szék*stb.*

(Eredetije a gr. Teleki-család levéltárában. Nro. 3342.)

Mellette következő fél ív csatolvány:

Im 19. Decembris megindúlt Husszáin pasa commissáriussa Erdélybe, Szipeczi Memhet aga is a fővezér részéről, Piri pasa is. Én azon voltam, Erdélyben menjen elémb *(így)*, hogy urunk ő nga és klmetek praeoccupálhassa, megcsinálhassa elméjét. De az váradiak, jeneiek, kik kicsintől fogva nagyig itt voltak, nem engedék, hanem Várad felé vivék, hogy ott mindenképen elcsinálván dolgokat vélle, azután menjen Erdélybe.

Két levelet viszen, egyik császár parancsolatja, másik magáé a vezéré. Az békesség punctumi szerint az németeknek kiviteléről, Székelyhídnak elrontásáról írnak s végtére az határjárásáról, hogy az igazíttassék oly végképpen el az váradiak és erdélyiek között többé busítás az portát ne érje.

Immár kimenvén ezekről való parancsolat mit kellessék követni, gondolkodásra való materia. Én az én csekély ítíletem szerént, mégis az legatio által való könyörgést javalnám, melylyel nem kellene késni; mindenek előtte az határigazításhoz fognak: mert elsőbben az németeket viszik ki, azután Székelyhídát rontják el s úgy fognak az határ dolgához. Azalatt ha interveniálna az római császár ő felsége interpositiója, kiből reménségem megkezde hűlni, segítené az

dolgot; de az dolog az mint szoktuk mondani. de curio nostro agitáltatván, nem ártana, ha futnánk, fáradnánk magunk is, mert bizony félek, kár nyitja fülünket, szemünket, mivel ennyi idők alatt semmi levele, instructiója, tanúsága nem jöve az residensnek is az erdélyi dolgok felől.

Az határ dolgából szükségesnek itílem errűl is írnom: akármint igyekezzenek az törökök az határnak eligazításában, de az országnak azon kell lenni és könyörögni, az Piri pasa deftere elrontassék, szemében mondatván törökűl Piri pasának, az commissárius vezér embere és váradiak előtt punctatim ezeket félelem nélkűl:

1. Az te nem igaz deftered volt oka az két hatalmas császár között való békesség felbontásának; soha el nem bomol. jövendőben is ez lészen az békesség fölbontásának oka.

2. Mert nem Váradhoz való falukat írtok be.

3. Olyakat írtál, kik soha jóakaratjok szerint be nem hódoltak, hanem kit fegyverrel, rabsággal, embereknek erővel való bevitelével kénszerítettek.

4. Mert némely faluk embereit sem láttad, csak nevét tudakozták meg szomszéd falubeliektűl, s azokat is beirtad.

5. Mert ajándékot vevén fel az váradiaktúl, cselekedted ezeket s nem igazán szolgáltál hatalmas császárnak.

Ezekre kell kénszeríteni az commissáriust, vezér emberét, hogy az vezérnek megírják s urunk is és az ország is ezekrűl késedelem nélkűl szép declaratióval irasson az vezérnek, talám isten engedi, az az defter elbomol, Píri pasa is elvész: és az határ dolgai jobb karban eligazítódnak.

Ezek voltak tudósításunk szerint, melyet Kegyelmeddel communicálunk, hogy gróf urammal ő kgylmével consultálkodván, rescribáljon mostani dolgoknak folyásához képest stb.

Jegyzet. Teleki válaszát Apafi levelére lásd Török-Magyarkori Államokmánytár IV. 182. s köv. ll.

b)

1665. jan. 3.

Apafi 1665. jan. 3-iki rendelete.

Michael Apafi *stb.*

Generose fidelis *stb.* Salutem *stb.*

Kétfelűl érkeznek ma török leveleink; egyfelől az fővezér ő nsga kapucsi pasája, az ki jött az szegény vajdánéért és vele lévő javaiért; minémű levelet hozott. az mint Panajot uram megfordította in paribus elküldtük. Valljon mint nér

heti az felség, az kinek az az exul vajda akarván szolgálni, így veszti magát s nyomorúlt háza népét; maga tudja Kegyelmed, valakiket lehetett s illett megtaláltunk az szegény asszonyállat felől; de az Klmed által való biztatás épen füstben mene, egy szót nem törekedett az residens mellette. Talám kicsin dolognak ítilték némelyek, de valaki jó akarójának dolgát könnyen hadja, tanúságot ad az többinek is. Más rendbéli levelünk is érkezék az váradi pasától, melynek is igaz páriáját Kelmed kezébe küldtük, tekintse meg Kelmed annak continentiáját. Kolosvárnál akarják az váradi határt igazítani, hol itt az római császár ő felsége békességének haszna, hol az Ali pasa hitlevele? egyúttal immár igazítanák Brasóig az határt, elveszhetünk ugyan mi, de bizony nem Magyarország nélkül, sem Ausztria nélkül. Az Székelyhíd elrontására rendeltetett hadaink már Bonczida táján vagynak; kívánja mind az két monarcha Székelyhídnak elrontását; de Várad felől ötezer töröknek bejövése hallatik, hogy leszen, mely miatt az mi hadainknak is útjok meggátoltatik, az végben ment békeségnek haszna másé, nyomorúsága Erdélyé lévén. Mindezeket Klmed Rottal uramnak megjelentse, mely ellenkezőképen folynak az dolgok az reménséggel, el nem titkolván; tudósítson Kegyelmed is mindenikről. Eidem *stb.* Datum in Civitate nostra Kolosvár, 3. Januarii 1665.

M. Apafi mpr.

Külczím: Generoso Michaeli Teleki de Szék *stb.*

(Eredetije a gróf Teleki-család levéltárában. Nro. 3339.)

Ehez van mellékelve két darab másolat, melyek itt következnek:

1.

Mi az hatalmas és győzhetetlen török császár Vég-Várad várában és ahozvaló végházainak s abban levő hadainak fő gondja viselője az tekintetes és nagyságos vezér Hisszein Mehemet pasa.

L. S.

Tekintetes és nagos Apafi Mihály Erdély országának fejedelme köszönetem ajánlom, adjon isten minden jót. Akarnám Klmednek értésére adni, hatalmas vezér Hasszon pasát, egy kapucsi pasát bocsátott Erdély ország, s Várad között való határnak igazítására; azért innét az jövő szombaton ezek innét felkelvén egyenesen Kolosvár felé mennek. Azért

Klmednek akarók értésére adni ez levelünk s embereink által. Ezek után isten Kegyelmeddel. Datum in Várad die 30. Decembris, ao. 1664.

2.

Interpretatio literarum excellentissimi suppr. vezirii ad illustrissimum principem Tranuiae Dnum Michaelem Apafi etc.

Mihi dilecte amice, vobis significamus, quod intellexi-mus ex literis vestris, principis Valachiae fugitivi uxorem apud vos esse et illam cum suis rebus a vobis intactam esse, optime fecistis. Deus deus det vobis voluntates vestras. Interim mittimus vobis has literas nostras, ut pudicam principis uxorem cum suis omnibus rebus, qualiscunque conditionis sint, cum aliquo fideli et fide digno homine huc ad nos mittere et etiam in via in omnibus debet invigilare, ne aliquid pereat et post hoc debet etiam, quantum possibile est de praedicto principe invigilare, forsitan per aliquem modum ipsum capere poteritis et per saepissimas vestras litteras illa quae scitu nostro sint necessaria cito significare; sit pax credenti praeceptis dei. De Belgrád.

P. S. Fugitivi principis uxorem ad nos mittere scripsimus, sed non fecimus hoc propter res et divitos, quas secum portat, sed ut habeamus occasionem sinceritatem et fidelitatem vestrae dominationis ad Fulgidam portam et imperialem thronum domini nostri clementissimi significare. Certe ita est, aliud non cogitatis, quia gratia dei nullius rei opus est nobis. Manupropria scriptum est.

c)

1665. jan. 5.

Apafi 1665. jan. 5-iki rendelete.

Michael Apafi *stb.*

Generose fidelis *stb.*, gratiam nostram *stb.*

Kegyelmed levelét ez órában vettük, melyet egészlen az párokkal együtt megolvastunk. Hogy gróf uram ő kegyelme kételkedéssel viseltetik Székelyhídhoz rendeltetett hadaknak késedelmek miatt: elhisszük, mindazáltal azon nem kevesett csudálkozunk, hogy maga is vélekedik Kegyelmed kész tanúsággal távozván el tőlünk, holott immár egyrésze az hadaknak Gorbónál s az másik része penig Dézsnél állapodott meg-

Melynek is valóságos okát eképen higyje bizonynyal: valamint most hamarébb tudósítottuk Kegyelmedet, hogy az váradi pasa tudósítása szerint az határjáró töröknek Kolosvár felé való igyekezetét hadakkal értvén következni, kivántatott volt az uraknak tetszésekből remoráltatnunk s mostan is azután várakozunk, hogy bizonyos emberünk által harmad vagy nagyed napok alatt valóságosan megérthessük mi szándékkal, consiliummal vadnak. Egyébaránt az dolgot nem késedelmeztetnők, de miglen az szándékot felőlök meg nem érthetjük, különben cselekednünk nem lehetett. Mi mindazáltal, vagy indúl, vagy nem indúl, de itt megvárni nem akarjuk, hanem Ebeni uram mellé bizonyos számú böcsületes híveinket rendelvén, ha szintén beljebb találna is mozdúlni, az eleiben való menetel felől úgy disponáltunk, hogy mi az váradi vitézek kivánsága szerint semmi határigazításra nem lépünk, sem nem engedünk, hanem contradicáltatni akarunk, ha az Ali pasa erős hütlevele szerint nem igazíttatik az határ, hogy annyival is inkább időt nyerhessünk az ő felségének sollicitálására. Az töröknek az illendő kedveskedést is elméje lágyítására elkövetni készek leszünk. Azért kétséges nem lévén, tartsa instructiójához magát Kegyelmed s bennünk is tudósítson, mert ugyan is mit tudtunk egyebet cselekedni. Eidem *stb.* Datum in Civitate nostra. Kolosvár, 5. Januarii 1665.

M. Apafi mpr.

P. S. Az feljebb megírt napok után sem várakozunk, hanem mentest indítjuk az hadakat Székelyhíd felé.

Külczím: Generoso Michaeli Teleki de Szék *stb.*

(Eredetije a gr. Teleki-család levéltárában. Nro. 3340.)

d)

1665. jan. 10.

Teleki Mihály jan. 10-iki jelentése

Kglmes Uram. Méltóságos Fejedelem.

5. 6. Iratott Ngd méltóságos levelét alázatos engedelmességgel vettem. Az úrnak ő nagának szóló Ngd leveleit praesentálván, melyekből megértvén a dispositiókat, úgy látom már csendesedett, mindazonáltal igen fügteti elméjét. A Bánfi Sigmond uramnak Székelyhídhoz való érkezésétől és mikor innét az ingeniereket oda viszik, azok onnét megírják bontásához való hozzáfogásokat, akkor hiteti el teljességesen magá-

val; mely tudósítással onnat ide érkezvén, úgy concludáltunk, hogy innét az commissárius menten menjen az várakból való németeknek kihozására. Én úgy itélem, ha valami akadály ez dolgokban nem esik, mához, holnaphoz, vagy legfeljebb holnaputánhoz egy hétre az innet megindulhat. Ngd is azért kglmes uram úgy disponáljon, hogy bizonyos commissáriusok akkor tájban igen közel ott lehessenek, kiknél az Ngd az nemes ország credentionalisi legyenek, specifice Szamosujvárról, Kővárról külön-külön, hogy annál hitelesebb legyen a resignatio s ha kíyántatik előadatjuk, ha hol penig nem, magunknál ellehet. Én javallanám, hogy ezek részéről is méltóságosabban esnék, hogy Béldi uram s Bánfi Diénes uramok lennének. Azonban kglmes uram azokban való praesidium felől is idején kellene gondot viselni, arról is, azok ott mivel éljenek s még úgy hiszem kglmes uram, mind az innét bemenendő commissárius, a két várban levő commendánsok is örömest elvennék az ajándékot; Ngd emlékezetire, talán nem is ártana mind jövendőre, mind penig mostani kijövő alkalmatosságokkal, az szegénységgel is szebben bánnának; mindazonáltal kglmes uram nem ártana, ha a commissárius urakkal, bizonyos számú emberek lennének, ne szintén mindenben engednének az ő akaratjok szerint cselekedni; azonban a szamosújváriak alá való szekerek felől is idején méltóztassék parancsolni.

Az kőváriak alá való szekerekről én teszek rendelést, de már Ngd a puskásoknak jobb részét levitetvén, nem ártana talán kglmes uram a szamosújvári puskásoknak Ngdnak parancsolni én kezemben küldvén a comissiók, hogy ha mikor nekik írnám jőjjenek által Kővár vidékre, hogy így annál inkább refrenálhatnók a kijövő németséget.

Az huszti praesidium dolgából, úgy remélem, talán nem fogja Ngdnak kedvét szegni, melyet is Ngd parancsolatja szerint obtineálhatván, kit s hova kell tudósítanom, Ngd parancsolni méltóztassék, azonban kgls uram, ha azokat a Ngd hűségére és szolgálatjára alliciálni akarjok, oda legalább minéjárt négyszáz forint kell.

Székelyhídban megjövő útamból Boldovai uramnak s Sztepan uramnak mit írtam volt, azokra Boldovai uram mint resolvált, én arra ismét mi választ tettem, melyre még válaszom nincs, azután ismét nekem mit írt, én is mint resolváltam, az váradi pasának ő kgnek írott levelének páriájával, Bécsben levő actákkal, Zirinyi uramnak boldogtalan esetinek describálásával ngnak elküldtem, és hogy mégis Ngd jobban elhitesse magával, hogy az imperium az békességet acceptálta, egy nagy imperiumbeli fejedelem levelét, az úrő nga, Ngdnak

elküldte, úgy, hogy Ngd mind ezt, s mind a Salisburyi püspök levelét visszaküldje, mert én reá feleltem.

Kgls uram, ide ő felségének két vagy három rendben is érkeztenek levelei, melyek után eleget discurált s beszélt velem az úr ő naga; úgy látom az ő felsége interpositiójában nem kell kételkednünk, mert noha az residens azt mondotta, neki azokról semmi parancsolatja nem volna, de az mint én eszemben vettem, ágálta is azokat, csakhogy mint minap is írám, mindazokat igen titkon akarják cselekedni, kiváltképpen az főkövetnek lemeneteléig, hogy az török inkább eszében ne vegye velek való correspondentiánkat és mivel a fővezért ezekben az dolgokban igen difficilliseknek látják, nem örömest akarván atyja végzését bontogatni, gondolják ha igen fervide kezdenék mindjárást igen urgeálni, nagyobb kár, mint sem haszon következhetnék belőle. Másképpen is ők kglmes uram csendes és rendes és igen titkos útakon szoktak igazgatni, úgy az mi dolgunkban is a mint eszemben vehetem (mivel úgy látom, ez a méltóságos úr velem igen syncere ágál, communicálja is az dolgokat) hogy hasonlóképpen akarnak cselekedni. A residensnek mit írt Ngd, s ő is Ngdnak mint resovált, ő felségének is mit írt, ennek az úrnak ide küldötte ő felsége. Az mint én az úr mostani discursusából eszemben vehetem: magunk sem kívánhatnánk többet tőlök, és mivel magok is megvallják az törökön erővel nem vehetni, nem is levén határunknak dolga specifice az conditiókban beírva. Igy az első articulus mellett gradatim akarnak dolgunkban procedálni, melylyel úgy hitették el magokkal, többet efficiálnak. Tanácsolja is igen Ngk s az országnak az úr ő nga, hogy az töröknek igyekezzék igen-igen kedvét keresni mindenképpen s ajándékkal is csendesíteni, hogy legkissebb dologban is okot ne vehessen az ellenünk való grázdára *(így, e helyett: garázdára)*, mivel most is Székelyhíd rontásának ennyi ideig való haladása okot adhatna sokra, ezt is az olyanokkal lenyomván várhatjuk dolgunknak jobb végét. Azonban az ő felsége részéről való interpositio szünetlen íri a törököket, és így a főkövetnek bemenésére vonathatván az dolog, minden jót remélhetni, *(Teleki kezével)* én úgy látom, ezek nem magától költött dolgok, Isten Ngddal szemben juttatván többet szóllok ezekről. Az fővezért is talán elviszi az ördög azonban. *(eddig)*.

Oldalt Teleki kezével: az dolgokat.

Az határjáró töröknek ilyen feleletet tanácsol tenni: mi országúl hatalmas császár kezeiben vagyunk, azt mívelheti velünk, az mit akar, mi jól azt sem tudjuk, az két császár mint békéllett meg, de a mint érthettük, az vagyon az conditióban: mi felettünk vesztenek össze, mi felettünk voltak a sok hadakozások, s úgyis békéltek meg, hogy mi elébbeni

STANFORD LIBRARIES

szabadságinkban beállítassunk; így hát ha határink az Ali pasa hitlevele szerint nem igazíttatnak, nekünk semmi jónkra való dolog nem lenne az. Mi azért szabad akaratunk szerint annak a határjárásnak nem annuálunk, hogy így, ha abból valami következnék, mi ne legyünk okai, erőszakkal ha mit cselekesznek, lássák, megtaláljuk mind hatalmas császárt s fővezért ő ngát, mi semmiképpen okot adni nem akarunk, két hatalmas császárok között végben ment békességet bontogatni s háborgatni.

Vékony itéletem szerint addálhatnák osztán az Baló László uram Ngk tett intimatióit, opponálván azon török commissáriusnak is azokat, az mikor ő kglme ír, hogy opponált annak az átkozott Pirinek.

Im kglmes uram sok discursusink, beszédink s perlekedésink után, micsa conceptust csináltunk, mineműt Ngdtúl is az országtúl is pecsételtetni kíván ő nga, Ngd részéről külön, s az országéról az három pecséttel ismét külön.

Ezek felett való discursusinkat Ngd így értse: midőn ő nga az minapi általam Segesvárra beküldött punctumi szerint kívánta volna Ngd és az ország részéről hittel való assecurálásomat, én is instructióm szerint kivántam, ő nga nagy obtestatiókkal mondá, sőt ugyan adá tanácsúl, hogy azon dolgot halasztanók az Bánfi Dienes uram felmenetelire, és így rendesebben esnék, hogy ha ő felsége maga keze írása alatt, lenne meg, hanem Ngod írna most egy levelet, s az ország is, mely alázatossággal vette legyen azaránt is az ő felsége kglmességét, hogy ily meghitt méltóságos belső tanácsúr hívét, méltóztatott volt expediálni ezen dolgoknak peragitáltatásokra, mely megnevezett úr is, mely Ngd és az ország nagy contentumával vitte végben, melyet meghálálni igyekeznék, és mivel Ngd s az ország minden ő felsége kévánságira rálépett, az recognitionalist is in optima forma megadták, kérjék ő felségét, elhiszszük úgymond felséged is az iránt levő instantiáinkat kglmes füleiben vevén, ha mi akadályink azokból lehetnének, az szükségekben idején való megsegítésünkről bizonyossá teszen; ezen írásnak úgy kelletik meglenni, ha ezen beküldött minuta szerént küld Ngd és ország leveleket, adván ezen dologra több ratiókat is az úr ő nga.

Minden ez aránt való discursussit, ajánlásit, obtestatióval való tanácsadásit az úrnak ő ngk ponderálván, és hogy az mennyiben lehet, sem ezt az urat ő ngát, annál inkább az udvart valamint én mintegy magam disgustálni ne találtassam mivel az bizonyos: az úr, ha így nem leszen az dolog alig ha nem offendálódik, mivel erre is sok veszekedésemmel vettem, sok oppositióim után (úgy mint: hiszem ha én itt Ngdat ezek-

ről plenipotentiám szerint assecurálom, mennyivel inkább Ngd assecurálhat engemet, avagy ha már Ngd úgy jovalja, hogy a mi assecuráltatásunkat halasszuk Bécsben felmenendő követeinknek alkalmatosságára, maradjon a mi részünkről való assecuratio is akkorra hát. Ezekre sok egyéb felelési után felelt úgy is, mint ha kicsiny respectusban lehetne közönségesen előttünk) kelle azon minutára lépnem, úgy hogy Ngdk beküldöm, mint hogy ugyan egyébaránt is Ngd subscriptiója, pecséti s ország pecséti alatt kivánt volna levelet, nem tartván illendőnek magam méltóságához, hogy csak én adtam volna, mindazonáltal ezen minutában is igen vigyáztam kettőre. Elsőben, hogy ne legyen ugyan specifice oly igen erős hit alatt, másodikra csak úgy köteleztem magunkat, hogy ha ő felsége is segít, melyet ugyan meg is notabéneztem.

Ha azért azt Ngd subscribáltatja, maga méltóságos titulussát is praemittáltassa. Az másikat az ország nevével kell iratni, és az ország szokása szerint kell subscribáltatni, az három pecséttel megpecsételtetni. Kérem is Ngdat alázatossan, ha ezeknek subscriptiójokon, pecsétléseken nyuktatja meg méltóságos elméjét, úgy is ne késeltesse igen hamar kiküldeni; ha peniglen másképpen akarja is, noha alig ha abból akadály nem következhetik, méltóztassék Ngd mentűl hamarébb tudósítani s parancsolni, én mindenekben Ngd kglmes parancsolatjához alkalmaztatom magamat.

Az vajdáné dolgán úgy látom búsúlnak, de az aránt is vezér parancsolatjának nem engedni nem jovallják, csak gondolkoznak úgy mint ha ott is némely rész javaitúl megfosztatnék, avval gyalázván némely magyar urak oda fel Nagodat, hogy Ngd csak a kincsén kapott volna az vajdánénak és magával, ha török kézben akadna is, nem gondolna, mely vádjokat innét eléggé meghamisították.

Májer Thamást Ngnak a váraknak resignatiójakor megígírték kézhez adni, melyről is Ngd parancsoljon mi tevő legyek.

Akarom ezt is Ngnak értésére adnom, hogy midőn instructióm szerint urgeáltam vo na, Rákóczy Ferencz titulusának demoliáltatását, azonban Békés, Arad, Bihar vármegyékben, Szilágyságban ha mit palatinus, ő felsége, egyebek adtanak volna, azoknak retráctálása, debreczeni dolgok, máramarossiak bosszúságára felállíttatott vám, s minapi irruptio felől, mindezekről való resolutiójáról min gondolkoznék, mindezekre is generaliter így resolválá magát ő felsége úgymond valami ab antiquo Erdélyhez, erdélyi fej delmekhez tartozott, azokhoz ezután is semmi közit nem tartja, ha ki mit elad[illegible] ják, és ezután azokon semmi exactiókat nem te[illegible] ezeket is ő Nga jovallja Bécsben halasztani.

lehetvén ott eligazítása; az irruptiórúl is bizonynyal mondja satisfactiónk leszen, vagy egykippen vagy máskippen. Rákóczy Ferencz titulussa dolga peniglen legkönnyebb az feljűl megírt vám dolgával, az minthogy Rákóczy Ferencz most is újabb rossz dologban involválta magát, csak szintén azt akarja elkerűlni, hogy ne kiátsanak mindnyájan reá az magyarok, hogy mindent ő nga cselekedett, hanem forogjon az ő felsége és az udvar neve benne, azt fogadja ő nga (az minthogy arról hogy Ngd inkább elhigyje maga is írt ő nga Ngdnak) ott fenn is Bánfi Diénes uram felérkezvén mindezeknek a többivel együtt maga leszen sollicitálója, és meg fogja Ngd és az ország tapasztalni hasznos szolgálatját.

Mindezekről Ngd kglmesen resolváljon, magának az úrnak is írjon, melyet pecsételtessen úgy, hogy én is láthassam meg. Ő felségének is mind Ngd s mind az ország mit fog írni, páriájokat méltóztassék megküldeni.

Az vajdáné tovább való állapotjáról is kiván az úr érteni.

Székelyhídnak elhányása meglévén, az úr itt semmit sem késik, elmegyen az pataki dolgoknak complanatiójára, onnét oda fel.

Az ő felsége secretariussát abba nem küldötte el eddig, mivel iratott is oda, hogy affélétűl supersedeáljanak; gyakran hozták az töröknek Székelyhíd felől való rossz szándékját, meg akarja várni Bánfi Sigmond uram oda érkezését és úgy bizonyossal küldvén fel, többet efficiálhat. Mindazonáltal már két curriért küldött fel az mi dolgaink végett, felküldvén Ngd levelének páriájit. Ez én instantiáimat is bár kglmes uram lehetne, ennek az ő felsége secretariusának is igirnénk valamit, mivel ezt fogja az úr commendálni az lemenendő fő követ mellé.

A residens ő felségének is írta, hogy ennek az úrnak fog leveleket küldeni Haszán pasátúl, melyeknek el nem érkezésén igen búsúl.

Az lengyelországi marsalk kiugrott onnét, Slesiában van.

Itt kglmes uram valóban sok égi csudák látszanak.

Némely ott benn való uraim igen kiterjesztik pennájokat némely helyekre, olyakkal hízelkedvén a kiket én soha nem hallottam, bár Henter Ferencz uram is szintén most ne sétált volna ide ki; mind ezekről s mind a feljebb megírt dolgokról sokat írhatnék de pennára nem bízhatom.

Az mely lengyel püspök mostanában Ngdnál oda be volt, itt is vala, eleget is hazudott Ngd felől, melyről Ngnak ennyihány szóval izentem Nagy István uramtúl. Ngdat az istenért kérem kglmes uram, mentűl hamarébb méltóztassék resolválni, és bű írásomat kglmesen megbocsátani. Isten Ngdat

sok esztendeig éltesse. In Szathmár, die 10. Januarii, 1665. három órakor délután.

Kglmes uram az úr ő nga levelét én szakasztottam fel, meg akartam látni.

Ngnak alázatos

Én kegls uram Ngd kglmes parancsolatja szerint megparancsoltam, hogy a puskásokat egész le küldjék Ébeni uram mellé; csak már az ide hátrább való dolgokban valami fogyatkozás ne esnék.

méltatlan szolgája
Teleki Mihály mp.

Kivül: Az én kgls uramnak ő ngnak írott levelem ez.

(Fogalmazvány, Teleki által javítva, toldva: Nemzeti Múzeum. Tunyogi-gyüjtemény.)

e)

1665. jan. 14.

Teleki 1665. jan. 14-iki jelentése.

Kglmes uram. Méltóságos fejedelem.

Akarom Ngdat alázatosan tudósítanom Nagy István uram elmenetele után miben forgottanak legyen itt a dolgok; mindjárást másnap érkezék Bánfi Sigmond uram ő kglme levele Zilajról, kiben ő kglme oda való érkezését és egynapi ottmulatását megjelentette, kérvén azon, hogy az úrtúl ő ngától vennék assecuratoriát, hogy ha valamint az munitióknak oda le való szállításokban, marhák és egyéb dolgokból akadályok következhetnék, Károlyban adnának helyet assecurálván, hogy onnét a mikor el akarnók vitetni, elvitethetnők. Az úr abban difficilis levén: a vár kicsinyes, másé is lévén s a város ha hódolván *(így!)* nem itélte illendőnek oda való szállíthatásokat, hanem tetszése az volt, hogy ha lehet épen Erdélyben szállítsák egy bajjal, ha hol peniglen abban valami akadály lenne, ide; melyről im micsoda assecuratiót adott Ngdnak verissima páriáját elküldtem, s Bánfi Sigmond uramnak is erről mit írtam, igaz páriáját Ngk megküldtem. Boldovai uram is mit írjon nekem most utólban, annak is Ngnak igazi páriáját megküldtem.

Holnap expediálunk Husztra az úrral ő ngával együtt az ott való németeknek kihozására, és mivel Ngd is őket más helyre destinálta volna, levén ugyan más okok is az arányt az úr ő nga előtt, de az első nagyobb, így ő nga elvalmatosnak itélte, hogy vagy a szamosújvári [illegible] közől adasson annyi számút.

Én már kglmes uram mindenekben várok Ngd kglmes parancsolatjától és Nagy István uramtúl beküldött levelinknek resolutiójátúl. Isten Ngdot sok esztendeig jó egészségben éltesse. Szathmár, die 14. Januarii. 1665.

Ngdnak alázatos

méltatlan szolgája
Teleki Mihály mp.

Kivül: Teleki uram levele 1665. 20. január Ebesfalvára.

(Eredetije az Akadémia birtokában.)

f)

1665. jan. 14.

Apafi 1665. jan. 14-iki rendelete.

Michael Apafi *stb.*
Generose fidelis *stb.* Salutem et gratiam *stb.*

Decima Januarii Klmed írt levelét elvettük, melyben bő szókkal ír egynehány rendbéli dolgok felől. Az mi az székelyhídi állapat felől való Klmed írásit illeti, azokra nem látjuk szükségesnek egyéb választ tegyünk, hanem ezt, hogy Bánffi Zsigmond uram eddig oda kiérkezett; az valóság tollálta az vélekedést, kivántatik csak az Rottal uram ő klme legyen segétséggel mindenképen az várnak elrontásában és az ott való munitióknak elszállításába is, mely nélkül félő, avagy ugyan félbenszakad az ott való dolog, avagy messzire halad; mert az Erdélyből kiment hadak ilyen téli időn olyan puszta tartományban sokáig alig késhetnek. Az várak resignatiójára midőn az Rottal uram embere megindúl, tudósítson Klmed sietséggel bennünket, hogy akkorra mi is küldhessük böcsületes híveinket az váraknak kézhez vételire, ugyan akkor tehetni rendelést az szamosújvári puskások kimenetele felől is. Az huszti német praesidiumot, hogyha Rottal uram oda engedi, Csehbe akarjuk collocálni, azért arról is tudósítson Kglmed késedelem nélkül, ha az dolog végben megyen. Az mely német levelet Kegyelmed kezünkbe küldött, visszaküldtük, megengedtük, hogy az ki száz, kétszáz mélyföldnyire lakik az töröktúl könnyen helyben hagyhatja azt az békességet, de az mely német fejedelem Hunyad táján laknék, megpróbálhatná. Az határjáró török felől írt Klmed censuráját értjük, még Kolosvárt létünkben az tanácsrend felesen az ország delegatusi közúl is egynehányan ott levén, ez szerint concludáltanak ő kelmek errúl, az végre is jöttünk el Kolosvárról, hogy ne mund-

hassák azt az törökök, hogy magunk az ország fő rendeivel annuáltunk annak az határjárásnak és azzal is el ne vessük az törekedésnek útját. Nem tagadhatjuk, csudálkozással olvastuk Klmednek arrúl való tetszését, hogy eddig adott instructiói szerint ne procedáljon Rottal uram előtt az dologban. Emlékezzék reá Klmed, nekünk Klmed maga olyan választ hozott vala Rottal uramtúl, hogy nem szükség semmiért ő felségéhez felküldenünk, mert teljes plenipotentiával küldettetvén Rottal uram alá, ha szintén oda felküldenénk is, ő kelmére rejiciálódnék az dolog. Az plenipotentiárúl írt római császár ő felsége levele kezünkben vagyon, melynek erejével Rottal uram az ő felsége kívánságit írva beküldvén, mi is mind az státusokkal együtt oly recognitionálisokat küldtünk Klmed által, melyekkel azt mondá Klmed maga nekünk, hogy Rottal uram contentissimus volt. Plenipotentiája lévén azért ő kelmének az dolognak egy részrűl való véghez vitelére, micsoda illendőség volna az másik részhez nem nyúlni, hanem csak elhalasztani? Sőt hogyha az Kegyelmed javallása szerint az egész dolog elhalasztatik az Bánffi uram felmenésére, nevezzen Klmed csak két pénz árú dolgot, az melyet szolgált legyen ez hazának dolgaiban, mostani útjaiban, contentátiót penig tisztességesen vévén az országtól az ilyen dologban, ha mi hallgatnánk is, sok kinyilt szemek vigyáznak reá. Azért Klmed vegye elé az elejben adott instructiókat, nevezet szerint penig az secreta instructiót, mindazokrúl Rottal uramot megtalálni semmiképpen el ne mulassa; nehézsége ő klmének az sollicitatióért méltán nem lehet, mert ő felsége személyét viselvén, ő klme adhat is azokra az dolgokra választ, ad ratificandum római császár ő felsége eleiben úgy mehet azután az dolog. Nem kételkedünk mi abban is, hogy Rottal uram, mint keresztyén méltóságos fejedelmi ember nekünk kedves apánk, segítője leszen az ő felsége udvarában mindezeknek; de megbocsásson ő klme, akkor úgy törekedhetik csak, mint római császár ő felsége egyik belső tanácsa; de mostan ő felségének plenipotentiáriussa, az mire ígíri magát, ő felsége sem múlathatja el méltósága sérelme nélkűl. Az mely minutákat Klmed beküldött, az mi és ország nevével újobban adandó recognitionalisok felől, megolvassuk; de mivel maga tudja Klmed (az mint feljebb is említők), az mely punctumokat ő felsége nevével Klmed által beküldött vala Rottal uram, azok szerint mind az ország s mind mi küldtünk Klmedtűl recognitionálisokat, azt elégségesnek itílvén, mind az tanácsi rendet s mind az ország delegatusit Kolosvárrúl haza bocsátottuk, [illegible] ő klmek közzűl senki sincs, lehetetlenség [illegible] hessünk, a nélkűl penig, ha az magunk [illegible]

talám elégségesnek nem itúltetnék. Mindazáltal hogyha ő felsége nevével Rottal uramtúl jó válasz adatik az Klmed eleiben írt punctumokra, tudósíttatván Klmdtűl újabban convocáltatjuk mind az tanácsi rendet, mind az delegatusokat s ha az első recognitionalisokban valami hiba vagyon, azt vissza kérvén Kegyelmed, az későbbi minta szerint nagyobbakat adni készek vagyunk; de az is ott maradván, levélre levelet adni csudás és illetlen dolognak látszik.

Hasszon pasa Hunyadig eljött, úgy reméljük ide jő hozzánk elsőbben, annak utána fog visszatérni az határnak járására, avagy inkább elfoglalására. Az vajdáné felől írhatjuk Kegyelmednek, az fővezér embere talám szintén ma érkezett hozzája Rákosra, kinek oda menését és ha akarja az asszonynak elvivését, mi meg nem gátolhatjuk; mindazáltal igíretekkel tentáltatjuk újabban, hogy bár csak két hétig várakozzék, azalatt penig az portára már elküldtünk, felőle törekedésképen valamit végbe vihetünk, el nem mulatjuk. Az ki azt hirdette, hogy kincsét vettük volna el az asszonynak, hihető oly lator ember volt az, hogy ő azt cselekedte volna, de az asszony mondja meg maga lelke szerint, hogy soha egy pénzit sem láttuk, most sem kivánnók pénzit, akár kié lenne csak magát maraszhatnók meg az országban, ne vitetnék ki az keresztyén világ csudájára. Végezetre mivel maga tudja Kegyelmed, az elmúlt segesvári gyűléskor mindenek felett isten után az római császár ő felsége törekedése által remélvén az státusok mind az határ jól igazítását, mind az adónak rész szerint való leszállását, ettűl az reménségtűl viseltetvén nem vetének derék adót fel. Kegyelmed azért találja meg Rottal uramat, ő klmét kérjük istenre s lelke üdvességére, mint sincerus keresztyén embert és kedves apánkat, hogy ha gyenge avagy semmi bizodalom ez dologban, jelentse meg in secreto, hogy így ne szoruljunk ki az reménség mellett az üdőbűl, vettethessük fel az adót, ne siettessük ezzel is ennek az nyomorúlt hazának veszedelmét. Eidem de reliquo *stb.* Datum in castro nostro Ebesfalva, die 14. Januarii ao. 1665.

Külczím: Generoso Michaeli Teleki de Szék *stb.*

(Eredetije a gr. Teleki-család levéltárában. Nro. 3340.)

g)

1665. jan. 21.

Apafi 1665. jan. 26-iki rendelete.

Michael Apafi *stb.*
Generose fidelis stb. Salutem *stb.*

Mely nagy lármát csináltanak vala azok az Kolosvárra hozzánk jött egynehány rosz törökök, hirdetvén hogy két ezer emberrel jöne bé határ igazítására az követ, Klmednél nyilván vagyon; az is veté hátrább egy nehány nappal az székelyhídi dolgokat. Im ma szemben lőn velünk az feljebb említett követ, az ki maga cselédivel, csak kilenczed magával volna, de három zászlóalja váradi török vagyon vele. Török császár és fővezér nevek alatt költ leveleket hozott nekünk, melyeknek continentiája egy lévén, az császár levelének páriáját Klmednek im veris paribus elküldtük, az mint Panajot maga megfordította volt, abból megértheti. Küldött az váradi pasa is más levelet, de az feljebb említett két levéllel ellenkezik, mert ű azt írja, hogy ennek az török követnek Váraddá érkezése után parancsolt volna az fővezér neki, hogy velünk együtt az váradi határt eligazítaná, kivánván tőlünk, tudósítanók, hol és mikor egyezzen meg vélünk annak véghez vitelére: de mivel sem császár, sem fővezér levelében arrúl semmit sem látunk, könnyű választ akarunk reá tenni. Ez azért így lévén, mivel az határigazítást nem szorgoztatja az fővezér, sem császár, úgylátszik elégséges üdő adatik arra, hogy római császár ő felsége törekedhessék az ország mellett mind határ, mind adó dolgában. Azért Kegyelmednek, az mint némely nap is megírtuk, parancsoljuk hozzánk s hazájához való kötelességire, mindenik rendbéli instructiókat, nevezet szerint az secreta instructiót vegye elő, hozzon bizonyos választ Rottal uramtúl azokrúl; maga tudja Klmed, midőn Rottal urammal szemben lévén az első instructióját akkor is in paribus currer által felküldte ő kegyelme, annak utána hasonlóképen az többit is, melyekrűl nem egyszer, hanem egynehány ízben vett kétség nélkűl informatiót ő klme. Ehezképest ha az Klmed minapi írási szerint az egész dolog rejiciálódnék az Bánffi uram felmenésére, akárkinek reménsége is méltán ellankadhatna, attúl félvén mindenek, hogy Rottal uram tudván az ő felsége akaratját és egyszersmind plenipotentiariussa is lévén ő felségének, ha az ország kivánságira hajlandóságát látná urának, ő felsége nevével magát reá írni nem neheztellené: de különben levén ő klme informatus azt akarja, hogy az kedvetlen választ ne ő kegyelmétűl, hanem mástúl értse meg Erdélyországa, mely vélekedést tagadhatatlan dolog nem egyéb, hanem az Kegyelmed által való jó válaszadás törölhet ki az emberek elméjébűl; nem kételkedünk mi abban, hogy annak utána is Rottal uram ő kegyelme, mint méltóságos keresztyén fejedelmi ember, nekünk kedves apánk, ő felsége előtt törekedni el nem mulatja; de most az plenipotentia mellett csinálhat ő klme útat arra, hogy mások instantiájára ne könnyen vettessék meg az ő klme

törekedése, ha csak tíz szót ír is az plenipotentia mellett, többet nyomván, mint sem két s három száz szó annakutána. Azon egy dolgot sokszor írnunk haszontalanság, ha Kegyelmed szereti böcsülletit tartsa ahoz magát. Cui de reliquo *stb.* Datum in castro nostro Ebesfalva, die 21. Januarii ao. 1665.

M. Apafi mpr.

P. S. Az mint feljebb is irók, hogy határjárás nem bizatott volna a követre, most már azzal ellenkezőt izent nekünk, azt mondván, hogy határt szintén végképen nem igazít; de a váradi pasának, Piri pasának s ennek a követnek, Mehemet pasának, ezeknek a négy személyeknek megparancsolta volna a fővezér, hogy a mi emberünk is jelen lévén járják el, mennyi földet hódoltattak volt be Váraddá s tudósítsák a fővezért róla; annak utána úgy parancsol ki által és miképen igazíttassék el a határ, mert fel kell bomlani a Piri pasa defterének; de ebben is mi telik, nem tudjuk, szüntelen változván beszédek.

(A post scripta Apafi saját kézirata.)

Külczím: Generoso Michaeli Teleki de Szék.

(Eredetije a gr. Teleki-család levéltárában. Nro. 3341.)

IV.

1665. febr. 7.

a)

A rendek térítvénye.

Nos regni Transsilvaniae et partium Hungariae eidem annexarum trium nationum status universi ac singuli, hisce literis nostris coram iis, quibus expedit fatemur et recognoscimus: postea quam omnibus notum est quanto rerum discrimine praefatum Tranniae regnum propter motus turcicos proximis ab hinc annis involutum fuerit. Proinde serenissimum ac potentissimum dominum dnum Leopoldum dei gratia Romanorum imperatorem semper augustum, Germaniae, Hungariae, Bohemiaeque regem, dnum nostrum clementissimum expeditiones bellicas cum suo et gravi haereditariarum provinciarum suarum dispendio huc usque contra christiani nominis hostem continuatas ea prae caeteris de causa suscepisse, principesque christianos in auxilium vocasse ut nos, et dictum regnum pristinae libertati benigne restitueret, illudve

pro nostro et christianitatis bono cum omnibus privilegiis et juribus juxta pacis articulos integrum conservaret. Pro qua paterna cura, sollicitudine ac protectione, maxime vero quod sua maiestas non solum certa fortalitia nostra e faucibus Turcarum eripuerit, sed ea etiam praesidio suo hactenus munita nobis ac regno integra reservaverit, et eadem denique inita cum Turcis pace ad alte dictae suae mattis benignum mandatum, medio ejusdem camerarii consiliarii intimi, et ad has partes deputati plenipotentiarii, excellentissimi dni sacri Romani imperii comitis Joannis a Rottal haereditarii rei argentariae in Styria praefecti, et aurei velleris equitis, cum omnimoda satisfactione nobis intacta restituta sunt, eas quas tenemur humilimas gratias referimus, nos universos et singulos tenore praesentium obligantes sancteque promittentes, dicta fortalitia, caeteraque loca pro suae majestatis regni Hungariae, nostro et communi christianitatis bono juxta possibilitatem virium nostrarum defensuros, nec aliquid tentaturos aut admissuros, aut Turcas introducere concessuros, quod in praejudicium pacis aut regni Hungariae vergere posset. Ita tamen ut pro praemissis omnibus, si a Turcis nos infestari contingat, tempestivo sacratissimae Romanorum imperatoriae mattis, christianorumque principum succursu non destituamur, sine quo tantae potentiae nos impares res ipsa testatur; prouti nunc quoque in debitam gratiarum actionem, alte memoratam sacratissimam Romanorum imperatoriam majestatem, ut et christianos principes, qui pia pro conservandis nobis, cum sua matte iniverant arma, assecuramus in omnibus occurrentiis (quantum sub alieno jugo praestari poterit) fideles ac devotos permansuros. Eandem sacratissimam Romanorum imperatoriam mattem humilime obsecrantes, quemadmodum in primo nuper initae pacis articulo, de omnibus privilegiis et jurisdictionibus nostris inviolabiliter conservandis (ut ex punctis nomine suae mattis per excellentissimum dnum comitem Joannem a Rottal transmissis constat) cautum videmus, rem in generali posito jam conclusam, per particularia in effectum deduci curet, quae quamvis per legatum nostrum generosum Michaelem Teleki in scriptis plenipotentiario suae mattis exhibita, quibus comprehendantur punctis, liquere credimus, interim calamitatibus (quae in horas nos premunt) urgentibus; quo morbo laboremus non possumus praeterire. Duo prae coeteris, conclusa jam pace, vel hodie nos premunt mala.

1. Insigni fortalitio varadiensi subversis prius cuniculis ejusdem arcis propugnaculis, praesidiariisque per vehementissimos hostium insultus ad trecentas saltem perso[illegible]

dactis iisque omni succursus spe destitutis, per certas conditiones potitus tandem Ali pasa, quamvis expresse iis insertum sit praeter pagos et regiones ad dictam arcem ab antiquo possessas nihil Turcam occupaturum, violatis nihilominus Turcae conditionibus juramento Ali passae firmatis: Pap Mező, Telegd, Belényes, Sólyomkő, Kereki, Keresztszeg, Szalonta, Sarkad, Adorján, Bajom, Sáka, Szentjob, Petrelin praeterea Bihar, Kraszna, Szolnok mediocris comitatus integros, comitatuum vero Colos, Doboka et Szolnok interioris potiores partes, Arad, Békes, Zöriny ac Zaránd comitatuum a nobis hactenus possessas partes ad sui deditionem armis coegere, easdemque possidere satagunt, quae dimidiam facilae complectunt regni Transsylvaniae partem.

2-do Tributum triginta millium imperialium alias semper pendebamus, quamvis Jenő, Lugas, Karansebes, Sidovár, Béli, Deszni prius occupatae arces, ac Várad consequenter adempta, cum adjunctis provinciis essent in nostra potestate, nunc amissis iisdem, Székelyhida vero non pridem sancita pace cogente solo per nosmet adaequata, praespecificatis praeterea comitatibus, ita ut est insertum periclitantibus, octuaginta millia imperialium ex exigua regni quae superest parte pendere jubemur; quae summa in aliis mundi partibus exilis forsita censetur, sed nobis questu navali destitutis et pauculis intolerabilis est. De Jenő, Várad inclitis totius ferme Christianitat propugnaculis, adjunctisque iisdem possessionibus tacere n jubet necessitas. De reliquis, provoluti ad pedes sacratissim Romanorum imperatoriae majestatis, obtestamur eandem p misericordiam Christi, urgeat Ottomannum virtute pacis s citae regiones contra juramentum jam dictum Ali pass inique nobis ademptas restituat, tributumque ad antiqu redigat statum; quibus praetermissis privilegiorum et im unitatum nostrarum restitutionem fatemur, cognoscere non possumus, quin potius quos simul et semel perituros sua majestas christianique principes e faucibus hostis eripuerant, sensim sed brevi perituros videbit Europa, sed plusquam suae majestatis clementia his omnibus mederi potest, quam indubitata spe freti praestolamur.

Datum in castro Ebesfalva, die 7. Februar anno 1665. Nos universi status et ordines trium nationum regni Transsylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum.

(L. S.) (L. S.) (L. S.)

(Eredetije a három nemzet pecsétjével ellátva a gr. Teleki-család levéltárában, 966. sz. a.)

Jegyzet: Ugyan ez szórúl szóra ki van állítva Apafi Mihály fejedelem által is, hasonlag ezen kelettel, csak az elején van némi variáns.

b)

1665. febr. 7.

Apafi Mihály térítvénye.

Ego Michael Apafi *stb.*

Hisce literis meis, coram iis, quibus expedit, fateor et recognosco: posteaquam omnibus notum est, quanto rerum discrimine regnum Tranniae propter motus turcicos proximis ab hinc annis involutum fuerit: proinde serenissimum ac potentissimum dnum dnum Leopoldum dei gratia Romanorum imperatorum semper augustum, Germaniae, Hungr., Bohemiaeque regem dnum meum clementissimum, expeditiones bellicas cum suo, et gravi hereditariarum provinciarum suarum dispendio huc usque contra christiani nominis hostem continuatas ea prae caeteris de causa suscepisse principesque christianos in auxilium vocasse: ut dictum regnum pristinae libertati restitueret: illudve pro meo et christianitatis bono cum omnibus privilegiis et juribus juxta pacis articulos integre conservaret. Pro qua paterna cura, sollicitudine defensione ..... *(stb. mint az előbbi térítvényben.)*

c)

1665. febr. 10.

Apafi levele Telekihez.

Michael Apafi Dei gratia *stb.*
Generose *stb.*

Im az recognitionalisokat elküldtük mind az ország s mind magunk nevével, valamint szintén Kglmed hozott volt jedzést az szerént vagyon belé irva az egész dolog, ennyivel több, hogy ennek az nyomorúlt országnak az minémű akadáli fenn vadnak azoknak megorvoslása felől könyörög római császárnak ő felségének, mely nélkül maga általlátja Kglmed veszedelem követi az országot; de ha római császár ő flge törekedni akar, Szilvásy Bálint hittel mondja bizonyosan

végére ment, mindjárást véghez viheti ő flge; Kglmed gróf Rottal uramat ő kglmét kérje istenért s jó szerencséjeért, most munkálkodjék sokszor megigért jó akarata szerént, maradhasson fenn halhatatlan jó emlékezeti ő kglmének, még az maradékok szájában is Erdélyben; ő kglmének magának is irtunk, mind arról, hogy Kglmed szavainak hitelt adjon s mind penig az dologról is, egy nehány szóval azt is mondja meg Kglmed.

N. B. Az új németek fizetésit elküldjük mindjárást.

Eidem *stb.* Datum in possessione Keresd 10. Febr. 1665.

M. Apafi m. p.

Külczím: Generoso Michaeli Teleki de Szek arcis et praesidii Kováriensis supremo capitaneo. Fideli *stb.*

(Ered. A gróf Telekiek mvásárhelyi ltárában nro 3338).

V.

A fogarasi delegatio tárgyalásai.

a)

1665. márcz. 19.

Az ország térítvénye.

A szerint való recognitio(na)list adott a ország Banffi..... uramnak.

Nos Regni Transylvaniae et p(artium Hnnga)riae eidem annexarum trium nationum status universi ac singuli hisce literis nostris coram iis quibus expedit fatemur et recognoscimus, posteaquam omnibus notum est, quanto rerum discrimine praefatum Transylvaniae regnum propter motus Turcicos proximis ab hinc annis involutum fuerit. Proinde serenissimum ae patentissimum dnum dnum Leopoldum Dei gratia Romanorum imperatorem semper augustum, Germaniae, Hungariae, Bohemiaeque regem, dnum nostrum clementissimum, expeditiones bellicas, cum suo et gravi haereditariarum provinciarum suarum dispendio huc usque contra christiani nominis hostem continuatas ea prae caeteris de causa suscepisse, principesque christianos in auxilium vocasse, ut nos et dictum regnum pristinae libertati benigne restitueret, illudve pro nostro et christianitatis bono cum omnibus priviligiis et juribus integrum conservaret. Pro qua paterna cura, sollicitudine ac protectione, maxime vero quod sua majestas

non solum certa fortalitia nostra e faucibus Turcarum eripuerit, sed ea etiam praesidio suo hactenus munita nobis ac regno integra conservaverit, eademque inita cum Turcis pace ad suae majestatis benignum mandatum medio ejusdem camerarii, consiliarii intimi et ad has partes deputati plenipotentiarii excellentissimi dni sacri Romani imperii comitis Joannis a Rottal haereditarii rei argentariae in Styria praefecti et aurei velleris equitis cum omnimoda satisfactione nobis intacta restituta sunt, eas quas tenemur humilimas gratias referimus, nos universos et singulos tenore praesentium obligantes ..... (pro)mittentes dicta fortalicia, caeteraque loca pro ..... regni Hungariae et christianitatis bono ..... nec Turcas introducturos aut ..... os aut quicquam tentaturos, quod in praejudicium suae majestatis, regni Hungariae et christianitatis vergere posset, humilime innuentes Turcicae potentiae impares, si ab ea pro praedictis ..... iis aut qualibet de causa nos infestari con(tingeret) .... isi suae majestatis Christianorumque principum ..... amur, de nobis pariter ac iis actum fore. Ex ..... de praesenti in nos saeviendi occasione, cum annuo tributo contra antiquas immunitates nostras in immensum aucto premamur, nec solvendo pares simus. Dimidiam praeterea totius regni Transylvaniae partem praesidiarii Varadienses inique nobis adimere satagant. Pro praestitis itaque erga nos afflictissimos beneficiis sacratissimam Romanorum imperatoriam majestatem, ut et christianos principes, qui pia pro conservandis nobis cum sua majestate univerant arma, assecuramus in omnibus occurrentiis (quantum sub alieno jugo praestari poterit) fideles et devotos nos permansuros. Datum in arce Fogaras die 19. mensis Martii anno 1665.

(Egykorú kézirat. Gróf Teleki Miksáné mikeszászai ltárában. Lemásolta ezt s a többi mikeszászai alább közlendő okiratokat dr. Gergely Sámuel úr.)

b)

1665. márcz. 25.

A fejedelem utasítása Bánffi Dénesnek.

Instructio generoso Dionisio Bánffi de Losoncz ad sacratissimam Romanorum imperatoriam majestatem per nos et regni status expedito. Data anno 1665. die 25. Martii.

Noha nem kételkedünk abban ő klme mint ennek az hazának igaz fia s több böcsületes hívünk, ha szintén sem tőlünk, sem az nemes országtúl nem adatott volna is instructiója, nem egyebet, hanem édes hazájának megmaradására való dolgokat igyekeznék mozdítani, mindazáltal, hogy az dolgok rendesebben folytassanak és ő klme is tudhassa magát mihez alkalmaztatni: parancsoljuk kegyelmesen mi is ő klmének, tartsa az ország adta instructióhoz magát minden részeiben, melyet mi is magunkénak ismerünk, azon kivűl ne is lépjék, azt kivánván ő klmétől hozzánk és édes hazájához való kötelessége. Datum in arce nostra Fogaras die 25. Martii, anni 1665.

(P. H.) Apafi Mihály m. pr.

Kivül: Urunk nevével való instructio.

(Eredeti nemz. Muzeum).

c)

A rendek utasítása.

Instructio generoso Dionisio Bánffi de Losoncz ad Sacratissimam Romanorum imperatoriam majestatem per regni status expedito data anno domini 1665 die 25 Martii.

Közölve az egész utasítás »Vértanúk a magyar történelöl« 289. s köv. ll.

Universi status et ordines trium nationum regni Transsylvaniae et Partium Hungariae eidem annexarum.

(P. h.) (P. h.) (P. h.)

d)

1665. márcz. 27.

Cserményi Mihály az új kapitiha áti költséggel láttatott el.

Michael Apafi Dei gratia princeps Transylvaniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Egregie fidelis nobis dilecte, salutem et gratiam nostram. Cserményi Mihály hivünket sietséggel akarván az fővezérhez küldeni Baló László hivünk helyében, költséget rendeltünk hűséged által neki adatni. Azért kegyelmesen és serio paran-

csoljuk ez levelünkkel requiráltatván, adjon neki mindjárt száz tallérokot, quietáltatván róla, acceptálja az ország ratiójában. Secus non facturus. Datum in arce nostra Fogaras, die 27. Martii anno 1665.

M. Apafi.

Más kéz: Hűséged ez levelünk megadó postánknak adja kezében az pénzt, ne haladjon sokára elmeneteli.

Más kéz: En Szilasi Mihály urunk ő nsga egyik czímeres postája ez urunk ő nsga commissiója szerént vettem kezemhez nemzetes Lipcsei György uramtól timonúl száz imperialis tallért Cserményi Michály uram kapikiha számára, kiről Lipcsei uramot quietalom. Datum Alba, die 29. Martii anno 1665.

mpia.

Külczím: Egregio Georgio Liptsei de Alba Julia proventuum portus Varadjaiensis perceptori etc. Fideli nobis dilecto.

(Eredeti. Orsz. levt. Gyulafehérvári osztály 12. csomag).

VI.

1665. máj. 6—22.

A fejérvári országgyülés törvényei és irományai.

a)

1665. máj. 6.

A rendek levele a nagyvezérhez.

Az mi kgls urunknak fejedelmünknek írt Nagod méltóságos leveléből értjük, hogy az mely követet vitézlő Páskó Cristop atyánkfiát Nagodhoz küldött volt ő naga a határ dolga felől való alázatos könyörgésünknek megjelentésére, Nagod kgls szeme eleiben bocsátotta, reá bizatott alázatos könyörgésünket meghallgatta; mely Nagod hozzánk megmutatott atyai jóakaratát ..... az Nagod lábaihoz borúlván, engedelmességgel köszönjük, esedezvén, hogy azután való könyörgésünket is méltóztassék kegyes füleiben venni, holott Isten hatalmas császárunk után az [Nagod] gondviselése alá bizott bennünket; nincs is más Ngodon kivűl kinek kglsége által remélhetnénk nyomorúságinknak könnyebbítését. Látjuk azt is az Nagod méltóságos leveléből, hogy az váradi vitézeknek választ tenni, mindenestől fogván, hány ezer falura terjed az kit tőlünk hatalommal elfoglaltanak, ha nem mentenék arról magokat, midőn Ali passa ő naga hatalmas császárunk

képét viselte és fő szerdár volt, erős hitlevelet adott arról, hogy az Váradhoz való jószágokon kivűl semmi el nem foglaltatik tőlünk, az ellen az hitlevél ellen cselekedtenek-e vagy nem? mert mi a Nagod sok rendbeli kgls igíretiben tökéletesen bízunk, hogy az Istent s az Ali passa ő naga erős hitlevelét szeme előtt viseli, a szerént is fog tennni az határ dolgából a váradi vitézek és mi közöttünk igazítást, holott Nagod bölcsen megitílheti nekünk Piri passa nem urunk, hanem Isten után hatalmas császárunk s [hatalmas] császárunk után Nagod az kitől függésünk vagyon; ha Piri passa nem viselte szeme előtt azon nekünk [adott] teremtő Istenére a szent Mahomet prophetára, hatalmas császárunk áldott fejére iratott erős [hit] levelet, abban ő vétett, de mi kicsinytől fogva nagyig esedezünk Ngodnak az élő Istenre, hatalmas császárunk előtt legyen jó törekedő dolgunkban, mivel az feljebb említett erős hitlevélben Ali passa ő naga megesküdt, hogy az mely jószágok nem Váradhoz valók voltak, tőlünk el nem vétetnek, ne engedje meg a váradi vitézeknek, hogy azon kivűl cselekedjenek. Melyek legyenek penig azok az mely jószágok nem Váradhoz valók, s mégis az váradi vitézek behódoltatták, Páskó Christoph atyánkfia Nagodnak alázatoson megjelentheti. Kiért kicsintől fogva nagyig imádhassuk Istent, Nagod boldog szerencsés életeért. Az Nagod kglségében mi oly tökéletes reménséggel vagyunk, hogy nem fog találtatni senki is, az kinek ellenünk való szovára, ilyen világos igazságunkban fogyatkozást szenvedjünk. Nagodtól mind ezekre kgls választ várunk. Ajánljuk Istennek gondviselése alá Nagodat. Iratott Gyula-Fejérvárátt hatodik napján pünkösd havának ezer hatszáz hatvanöt esztendőben.

Nagodnak alázatos szolgái

Erdély Országnak három
Nemzetből álló minden rendjei.

Czím: hiányzik.

(Eredetije Nemzeti Muzeum Tunyogi-gyűjtemény.)

b)

1665. máj. 10.

Azon országgyülési rendek névsora, kik az enyedi iskolára adakoztak.

Isten tisztességéhez buz ..... catalogus, mely megjelenti az .... ki az isten ..... ságos, uri, nemes és mi-

den rendeknek neve ..... nyeket, kik e megromlott szegény hazában isten dicsősége a közönséges külső belső jóhoz buzgván az Enyeden újonnan plantalt orthodoxum collegiumban akármely renden levő ifjak, gyermekek convictusának tartására önként való szabados tetszésekből, az mostani pusztúlt állapotban is keresztyéni adakozásokat igérték. Kikben a mely jó Isten e kegyes buzgóságot indította, azon isten adjon módot, tehetséget, alkalmatosságot és állhatatosságot is a véghezvitelre, hogy ez megpusztúlt szegény hazában mind po[litia] s mind ecclesia gyarapodást vehessen az ő nsgok s ő kegmek ily istenes adakozása penig legyen kedves áldozatúl Isten előtt ő felsége ellenünk gerjedező haragjának engesztelésére, egyszersmind ő nsgoknak s ő kegmeknek mind mennyen, földön való bővséges megjutalmaztatására örök boldog emlékezetre. Amen etc.

Anno 1665. die X. Maji. Albae Juliae. In congregatione generali Regnicolarum. NB. Ha valamely becsületes urunknak neve oly rendbe vagy seriesbe nem eshetett, melyet állapotja vagy becsületi kévánna, bizodalommal kérjük, abban meg ne ütközzék: nem esett szánt-szándékkal annál inkább senki tisztességét alázó igyekezetből.

Következik az aláírók névsora. A regestrum 24 rovatra van osztva. Minden aláíró bejegyezte, hogy járul-é az anyedi föiskola föntartásához és mennyivet? Következő tárgyak voltak megnevezve, mint az adományozás tárgyai: *buza, bor, vágó marha, bárány, lud, tyúk, disznó, kása, borsó, lencse, árpa kása, szilva, petrezselyem, répa, murok, veres hagyma, fokhagyma, sajt, turó, vaj, méz, káposzta, eczet, szabad (az az tetszés szeréut akármi más).*

Elmosódott aláirás: nem adott semmit.

Bethlen János uram ő klme buzát cub. sax; száz n° 100; bor tiz negyvenest; lud 10; tyúk 20; kása tizenkét vékát; borsó nyolcz vékát; lencsét nyolcz vékát; szilvát nyolcz vékát; répát hat vékát; veres hagymát hat vékát; sajtot 10; turót 1; vajat egy vedret ur. 1.; káposztát 100 fejet; az utolsó (szabad) rovatban adott zabot tiz köblöt.

Bánffi Zsigmond uram ő klme adott: buzát cub. huszonötöt, bort nyolczvan vedret; bárányt 10; pujka 8; tyúkot 10; kását 2 vékát; borsót 2 vékát; árpa kását 4 vékát; szilvát 3 vékát; petrezselymet 1 vékát; répát 4 vékát; vereshagymát 2 vékát; fokhagymát 1 vékát; sajtot 3; vajat 4; mézet 4; az utolsó (szabad) rovatban adott 6 köböl — (?).

Zólyomi Miklós uram ő nsga. conferált még ezelőtt collegium szükölködő tagjainak segítségére annuatim fl. 100 id est száz magyar forintot.

Kemény Zsigmond uram ő nsga adott buzát cub. 20 — bort urn. 40; az utolsó rovatban zabot cub. 20.

Kapi György uram ő nsga adott: buzát cub. sax. 2[illegible] ezt megadta ő nsga; tyukot 20; kását (köles) cub. 2; fokhagymát 1; sajtot 5; az utolsó rovatban adott árpát cub. 5. — Kapi György uram ő nsga és Bethlen Farkas uram levelei [illegible]t nem kell elveszteni, hanem azért kell requirálni házoknál.

Béldi Pál uram ő klme adott: buzát cub. sax. 50; bor[illegible]t 40; bárányt (berbécs) nro. 20.

Basa Tamás uram ő klme adott: buzát cub. saxonicale [illegible]s nro 10; bort urnát 20 avagy pénzt 5 fl; vágó marha nin[illegible]s itt kün; bárányra, ludra, tyúkra, disznóra f. 1, ezeket alamo[illegible]ri jószágomból conferáltam; borsót cub. 2; lencsét cub. 1; szi[illegible]ilvát cub. 1; sajtot 4; itt künn efféle (a következő rovatok[illegible]) semmi nincs.

Elmosódott aláírás: nem adott semmit.

Bánffi Dénes uram: *nem adott semmit.*

Bethlen Farkas uram, Bethlen Gergely és Elek uramé[illegible]k adtak: buzát cub. 20; kását (kölest) cub. 2; sajtot 2; a[illegible]z utolsó rovatban zabot sernek cub. 20.

Rédei Ferencz uram adott: buzát 16; bort egy negyv[illegible] nest; bárányt sz. 1; ludat 4; tyukot 10; kásá cub. 1; borsó[illegible]t cub. 1; lencsét cub. 1; szilvát cub. 1; petrezselymet m. 2 [illegible] répát cub. 1; veres hagymát m. 2; fokhagymát egy koszorút [illegible] vajat (ejtel) 2; káposztát sz. 1; eczetet ob. 20.

Kún István uram adott: buzát 10; bort egypár vedrest [illegible] vágó marhát 1; bárányt R 1; tyukot 20; disznót 1; kásá[illegible]t cub. 1; borsót cub. 1; lencsét cub. 1; szilvát cub. 1; sajtot 4 [illegible] turót 1; vajat (ejtel) 6; káposztát 100; az utolsó rovatban [illegible] zabot 10.

Teleki Mihály uram adott: buzát cub. sax. 30, megadatta ő klme: bort egy száz vedrest, megadatta ezt is ő klme; vágó marhát ter 8; bárányt 16; ludat 4; tyukot 25; kását cub. sax. 2; borsót cub. sax. 1; árpa kását cub. 3; sajtot 4; turót 1; vajat (ejtel) 6; mézet (ejtel) 6; káposztát 100; az utolsó rovatban adott zabot 20.

Nemes János uram adott: buzát cub. 8; bort 40 jött kását cub. 2; borsót cub. 2; lencsét cub. 2; árpa kását cub. 2; sajtot 2; turót 1; az utolsó rovatban adott zabot 20.

Nagy Tamás uram: *nem adott semmit.*

Kendeffi Miklós uram: *nem adott semmit.*

Dolhai György uram: berbécset ad nro 10; egy vágó marhát.

Elmosódott aláírás: adott buzát cub. 5; bort urn. 20; vágó marhát 1; bárányt (berbécs) 5; ludat 20; disznót 1;

kását metr. 2; borsót 2; lencsét metr. 2; árpakását cub. 1; szilvát metr. 2; petrezselymet metr. 1; répát metr. 1; vereshagymát metr. 1; foghagymát metr. 1; sajtot 2; túrót 1; vajat ob. 1; mézet ob. 1; káposztát 50; az utolsó rovatban adott cub. 2.

Dániel Mihály uram adott: buzát cub. 10; bort urn. 40; bárányt (berbécs) 2; ludat 6; tyukot 12; disznót 1; kását metr. 2; borsót metr. 2; lencsét metr. 2; árpakását metr. 2; szilvát cub. 1; petrezselymet metr. 2; répát metr. 2; murkot metr. 1; vereshagymát metr. 1; fokhagymát fél vékát; sajtot 1; vajat ob. 1; mézet ob. 1; káposztát 100; eczetet ob. 2; az utolsó rovatban adott cub. 2,

Dániel Péter uram *mint az elöbbeni.*

Daczó János uram adott; buzát cub. 10; vágó marhát fl. 4; kását cub. 1; borsót cub. 2; árpa kását metr. 2; szilvát metr. 2; petrezselymet metr. 1; répát metr. 2; vereshagymát metr. 1; sajtot 2; túrót 1; vajat ob. 2; káposztát 500; az utolsó rovatban adott cub. 6.

Macskási Boldizsár uram adott: buzát cub. sax. 30; bort urn. 25; vágó marhát 1; bárányt 10; ludat 5; tyúkot 10; disznót 1; kását cub. 1; borsót cub. 1; lencsét 2 vékát; árpakását cub. 1; szilvát cub. 1; petrezselymet 1 vékát; répát metr. 2; vereshagymát metr. 2; fokhagymát metr. 1; sajtot 5; vajat ob. 4; mézet ob. 4; káposztát száz főt; eczetet ob. 4; az utolsó rovatban adott zabot cub. 25.

Rhédei István uram adott: buzát cub. 8; bort fl. 8; bárányt 2; ludat 3; tyúkot 5; disznót 1; kását cub. 1; borsót cub. 1; lencsét 2 vékát; árpakását 1 cub.; szilvát 2; petrezselymet 3 vékát; répát cub. 1; vereshagymát 1 vékát; fokhagymát 100 főt; káposztát 100 főt; eczetet 2 ejtel; az utolsó rovatban adott zabot cub. 5.

Kálnoki Mihály uram adott: buzát cub. 8; kását 2; szilvát 2; sajtot 2; az utolsó rovatban adott cub. 4.

Sárpataki Márton uram: *nem adott semmit.*

Kendi János uram nem igíri jóakaratját semmiben.

Gilláni Gergely uram adott: buzát cub. 15; bort egy hordót; vágó marhát 1; bárányt 6; ludat 4; tyúkot 10; disznó-szalonnát 1; kásának kölest 1 köbölt; borsót egy köbölt; vajra, mézre fűszerszámra frt 4; répát 4 vékát; sajtot 3; az utolsó rovatban 1 cub.

Naláczi István uram adott: buzát cub. 5; bort urn. 20; bárányt 3; tyúkot 10; disznót 1; kását két vékát; borsót 2 vékát; lencsét 2 vékát; árpakását 2 vékát; szilvát 2 vékát; petrezselymet 1 vékát; répát 1 vékát; vereshagymát egy vékát; fokhagymát 1 vékát; vajat 1 ejtel; mézet egy ejtel káposztát 50 főt; eczetet 2 ejtel; az utolsó rovatban cub. 3.

Vizaknai Péter uram igíri jóakaratját.

Alvinczi István uram: *nem adott semmit.*

Udvarhelyi György uram adott: buzát cub. 5, pénzt fl. 5; tyúkot 10; kását cub. 2.

Bánffi Kristof uram: *nem adott semmit.*

Páskó Kristof uram: *nem adott semmit.*

Boldvai Márton uram igíri jóakaratját.

Diosi Gáspár uram szomszédságban lakozván, nem feledkezik el.

Földvári Ferencz uram Földvárra készül s nem sok jóakaratját igíri.

Sebesi Ferencz uram hódoltság alatt van jószága.

Bethlen Damokos uram adott: buzát cub. 5; szőlője nincs.

Szilvási Bálint uram adott: buzát cub. 3; bort urn. 12; bárányt (berbécs) 3; id est három; ludat 4; tyúkot 10; disznót 1; kását metr. 2; borsót metr. 2; lencsét metr. 1; árpakását metr. 3; szilvát metr. 1; répát metr. 1; vereshagymát metr. 1; fokhagymát egy koszorút; sajtot 1; turót 1; vajat ob. 2; mézet ob. 2; káposztát 100; az utolsó rovatban adott cub. 2.

Nemes Tamás uram adott: buzát cub. 5; borsót 2 vékát; árpakását cub. 1; sajtot 2; turót féltömlőt; az utolsó rovatban adott cub. 5.

Barcsai Mihály uram: *nem adott semmit.*

Toroczkai Péter uram: *nem adott semmit.*

Toldi György uram: *nem adott semmit.*

Ugron István uram: csúcsi majorságának dézmáját igérte.

Belényesi Ferencz uram: *nem adott semmit.*

Radák Imre uram adott: buzát cub. 6; bort urn. 16; bárányt 2; tyúkot 6; disznót 1; kását cub. 1; borsót 2 vékát; lencsét 2 vékát; árpakását 2 vékát; szilvát 1 vékát; répát 1 vékát; vereshagymát 1 vékát; fokhagymát 100 főt; sajtot 2; vajat egy ejtel; mézet egy ejtel; káposztát 50 főt; az utolsó rovatban adott cub. 2.

Pernyeszi Zsigmond uram adott: buzát cub. 10; bort ur. 20; bárányt (berbécs) 2; ludat 2; tyúkot 4; disznót 1; kását cub. 1; borsót metr. 1; lencsét metr. 1; árpakását metr. 1; petrezselymet metr. 1; répát metr. 1; murkot metr. 1; vereshagymát fél vékát; sajtot 2; vajat egy ejtel; mézet ob. 1; káposztát 200; az utolsó rovatban adott cub. 2.

Bálpataki János uram: *nem adott semmit.*

Bánffi Gábor uram: *nem adott semmit.*

Stepán Ferencz uram majorságának fele dézsmáját igérte.

Szigeti Márton uram adott: buzát mtr. 10 avagy fl. 3.

Baló László uram: *nem adott semmit.*

Fábian István uram adott: buzát cub. 3; bort ur. 10; bárányt (berbécs) nro 4; kását cub. 2; szilvát egy tarisznyával; fokhagymát 3; turót ob. 2; káposztát 50 főt.

Lipcsei György tiz forint ára papirosat (szükséges lévén) adatok vagy magam megadom.

Keresztesi Sámuel szegény, nincs mit adni.

Macskási Mihály uram adott: buzát cub. 15; bor flor. 10; juhot (berbécs) nro 2; tyukot 10; kását mtr. 6; lencsét cub. 2; petrezselymet metr. 1; vereshagymát fél vékát; sajtot 4; vajat ob. 4; mézet ob. 2; káposztát 50 főt; eczetet ob. 2; utolsó rovatban adott cub. 10.

Tordai János uram adott: buzát cub. 5; bárányt 2.

Barcsai Boldizsár uram Hátszeghez contribuál.

Balogh Máthé uram adott: buzát 3 köbölt; bort 10 vedert; vágó marhát 3 juhot, disznót 1.

Udvarhelyi János uram: *nem adott semmit.*

Korda Zsigmond uram: *nem adott semmit.*

Nagyobb és kisebb Fodor István uramék: *nem adtak semmit.*

Budai Péter uram adott: buzát cub. 10; bort urn. 25; vágó marhát (berbécs) 5; disznót 2; sajtot 1; turót 1 tömlőt.

Barcsai Péter uram adott: buzát cub. 4; bort 25 vedret; bárányt nro 6; tyukot nro 20; disznót 1; kását cub. 2; lencsét cub. 1; árpakását cub. 1; szilvát cub. 1; vereshagymát 2 vékát; fokhagymát 4 vékát.

Barcsai István uram Tartarja nevű falujának dézsmáját conferálta Szászváros hoz.

Barcsai Tamás: *nem adott semmit.*

Kasza Sándor: *nem adott semmit.*

Bárdi István adott: buzát cub. 3.

Vass János uram adott: buzát cub. 10 sax.; bárányt (berbécs) nro 2; tyúkot 10; disznót 1 süldőt; kását 6; árpakását 1 köblöt; petrezselymet metr. 1; répát metr. 1; vereshagymát metr. 1; fokhagymát 1 koszorút; sajtot 2; vajat ob. egyet: mézet ob. 1; az utolsó rovatban cub. 1.

Folti Ferencz uram Hátszeghez contribuál.

Donáth Mihály uram » »

Széki Sándor uram igéri jó-akaratját.

Bácsi János uram: *nem adott semmit.*

Buda János uram adott: buzát cub. 4.

Buda Sándor uram adott: buzát cub. 4.

Váradi István uram Hátszeghez mutatja jóakaratját.

Makrai Péter uram adott: buzát cub. 2; borsót metr. 2; lencsét metr. 2.

Erdélyi György uram adott: buzát véka 6; bárányt 1; tyukot 1; sajtot 1.

Inczédi Péter uram adott: imperiales 3.

Vincze Ferencz uram szegény, szegénységéhez képest adott: imper. 1.

Erdős Mihály adott: imperial. 1.

Makai Mihály uram: *nem adott semmit.*

Szekhalmi András uram adott imper. 3.

Székely Mózes uram adott: buzát cub. 3; borsót metr. 1; árpakását cub. 1; az utolsó rovatban adott cub. 1.

Nádudvari János uram és Nádudvari István uram Haczokhoz mutatják jóakaratjokat.

Türi László uram: *nem adott semmit.*

Eperjesi István uram: *nem adott semmit.*

Szoboszlai János adott: buzát cub. 5; bárányt 1; sajtot 1; vajat ob. 1; mézet ob. 1; az utolsó rovatban adott zabot cub. 2.

Tordai János uram Dobokában: *nem adott semmit.*

Gyulai Tamás uram: *nem adott semmit.*

Morgondai György uram: *nem adott semmit.*

Csókási János uram: *nem adott semmit.*

Debreczeni János uram: *nem adott semmit.*

Gyulai Ferencz uram: *nem adott semmit.*

Rádai György uram adott: buzát cub. 10; bort urn. 10; bárányt (berbécs) 1; tyúkot 3; kását cub. 1; árpakását cub. 2; sajtot 1; az utolsó rovatban adott cub. 3.

Rádai Zsigmond uram adott: az utolsó rovatban adott zabot cub. 10.

Vitéz Ferencz uram adott: buzát cub. 6; bort urn. 10; bárányt (berbécs) 1; disznót 1.

Filstik Péter uram azt mondja, hogy magának is kellen az alamizsna.

Török Jakab uram, notar., adott: buzát cub. fl. 5; sajtot 2.

Ecsedi Mihály uram: *nem adott semmit.*

Bodoki Mikó Miklós uram adott: buzát cub. 10; borra fl. 5; bárányt 4; kását cub. 1; borsót cub. 1; lencsét cub. 1; árpakását cub. 1; sajtot 2; turót 1; az utolsó rovatban adott 10 köböl zabot.

Pünkösdi György uram: *nem adott semmit.*

Barabás Péter uram adott: buzát cub. 4; borra fl. 3; borsót metr. 1; lencsét metr. 1; sajtot 1.

Gyulai István uram: *nem adott semmit.*

Ferencz Deák uram de Vizakna: *nem adott semmit.*
Gyárfás Pál uram: *nem adott semmit.*
Bernád Ferencz uram: *nem adott semmit.*
Ugron Ferencz uram: *nem adott semmit.*
Ugron Pál uram: *nem adott semmit.*
Sándor Gergely uram: *nem adott semmit.*
Koncz András uram: *nem adott semmit.*
Gálfi Kristof uram adott: az utolsó rovatban cub. 3 zabot.
Alsó János uram adott: buzát cub. sax. 5; egyéb aprólékért flor. 1; kását metr. 2.
Abádi György uram adott: buzát cub. sax. 3; egyéb aprólékért flor. 1; az utolsó rovatban zabot cub. 3.
Kölcsei István az mivel lehet, ha megkeresik, jóakarattal leszen.
Kovács Mihály adott: vereshagymát metr. 1; káposztát metr. 25.
Kovács Zsigmond adott: buzát cub. 2; ludat 1; tyúkot 2; kását metr. 2.
Miske Gábor: *nem adott semmit.*
Vas Benedek uram adott: buzát cub. 4 Oláh-Bogátról felsőjárásban; bort ur. 3; bárányt (berbécs) 2; sajtot 1; vajat ob. 1; mézet ob. 1.
Balassi Zsigmond nem kötelezi magát; azt mondja.
Szikszai János adott: buzát cub. 3; bort fl. 2; disznót (fél szalonnát); árpakását cub. 4.
Hidvégi György: *nem adott semmit.*
Bojér István: *nem adott semmit.*
Sorbán István adott: buzát cub. 2; ludat 1; az utolsó rovatban adott árpát cub. 1.
Dávid János Csengeri uram által adott egy aranyat.
Boér Zsigmond egy köböl buzát adott Csengeri uram által.
Szikszai György adott: buzát cub. 3; vágó marhát (berbécs) 1; ludat 2; tyukot 25; disznót 1; kását cub. 1; borsót cub. 1; lencsét cub. 1; vajat 2; mézet 3; az utolsó rovatban adott cub. 6.
Gárgócs Mihály: *nem adott semmit.*

Relictae.

Kemén Jánosné fejedelem asszony: *nem adott semmit.*
Barcsai Zsigmondné asszony ő nsga. Szegény özvegy vagyok, nincs mit adnom.
Lázár Györgyné asszony ő kegme adott: buzát cub. 10; ludat 5; tyukot 10; kását cub. 1; árpakását cub. 1; szilvát

cub. 1: petrezselymet 1 vékát: répát cub. 1: vereshagymát cub. 1: fokhagymát 100 főt: sajtot 2: káposztát 200: az utolsó rovatban adott cub. 20.

Serédi Istvánné asszony ő nsga: *nem adott semmit.*

Dániel Jánosné asszony ő kegme: *nem adott semmit.*

Dániel Ferenczné asszony ő kegme: *nem adott semmit.*

Barcsai Gáspárné asszony ő kegme: *nem adott semmit.*

Barcsai Sándorné asszony ő kegme: *nem adott semmit.*

Haller Péterné papista, nem igíri akaratját, azt mondja, puszta állapottal vagyon.

Máriásiné asszony ő kegme adott: buzát cub. 3: tyukot 80; kását metr. 2; árpakását metr. 1; szilvát metr. 3: petrezselymet metr. 1; murkot metr. 2: vereshagymát metr. 1: sajtot 3; vajat ob. 2.

Özv. Bánffi Zsigmondné asszony ő kegme: *nem adott semmit.*

Tordai Ferenczné asszony: *nem adott semmit.*

Patronák.

Apafi Istvánné asszony ő nsga: *nem adott semmit.*

Keresztesi Ferenczné asszony ő kegme: *nem adott semmit.*

Szentpáli Jánosné asszony ő kegme adott: buzát cub. sax. 25; bort urn. 40; bárányt 10; kását cub. 4; borsót cub. 4.

Józsika Istvánné asszony ő kegme: *nem adott semmit.*

(Eredeti. Marosvásárhelyt, a gr. Teleki-család levéltára 349. sz.)

c).

1665. máj. 22.

A kath. status folyamodása az országgyűléshez.

Alázatos supplicatiója a catholikus statusnak Ngodhoz mint kglmes urához.

Kglmes urunk, ennek előtte egynehány nappal beadatott postulatominkra minemű válaszunk lött megértettük. Megvalljuk szivünk fájdalmával, hogy Ngodtól a nemes országgal együtt kegyesebb választ vártunk volna, holott sok és nagy megbántódásinkból panaszinkra nekünk Ngd alázatos szolgáinak és ez hazának igaz tagjainak majd egy kévánatos válaszunk sem lött: meg kell vallanunk, reménségünk, kivel frustráltattunk annyira, de rész szerént tulajdonítjuk boldogtalanságunkot annak is, hogy mi rövid punctumokba szedvén

vitatem Albam Ju-
onclusi.

I.

büntessenek.

runk, hogy némely oláh
ól, vagy magok priva-
jok közül némelyikre
el a templomtól, holt
eket is kereszteletlen
t Hunyadvármegyé-
láh papok sub amis-
zán végére menvén,
ló esperestek és pa-
ek szerént, semmi-
ént megbüntesse.

nak, poenája.

ságodat bú-
imum man-
átoltatnak
a szerént,
kétszáz
kelles-
mox
prae-
cel-
tu-
k
s

Kgls urunk már Isten kglségéből az Ngod parancsola
a mostan is országos gyűlést érni. öszvegyűltünk. kértü
ért alázatosan Ngodat mint kgls urunkat. róllunk is cath
usokrúl felejdéken ne legyen. hanem elébbi kegyelmes ig
t szerint. rendeljen időt. melyben megbántódásainkat b
oben declarálhassuk és megis orvosoltassunk: mert a
mult országgyűlésen is. utolsó napokra haladván dolgunk
zítatlan marada.

Ngodtúl mint kgls urunktúl
alázatosson kgls választ várunk.

Jegyzet. E három okirat ezen rendben van leirva. Úgy lát-
k. a replicatio a közelebbi szeptemberi gyűlésen adatott be.

(Erdélyi fiscalis levéltár XVIII.)

d)

1665. máj. 1—22.

A törvények.

Nos Michael Apafi dei gratia princeps Transsylvaniae,
artium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc.
emoriae commendamus tenore praesentium significantes
ibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi,
regii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium
ationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae
dem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem 1.
ensis Maii, anni domini 1665. in civitatem nostram Albam
uliam ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt
obis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in
odem conventu communibus eorundem votis et suffragis, pari
ue et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humili
e, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singul
eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, n
rumque consensum illis praebentes, authoritate nostra pri
ipali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atq
m nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum inte
st, observari facere dignaremur. Quorum quidem artic
orum tenor talis est.

Articuli dominorum magnatum et nob
ium trium nationum regni Transylvania
artiumque Hungariae eidem annexarum, i
neralibus eorum comitiis, ad diem 1. me

sis Maii. Anni 1665. in civitatem Albam Juliam indictis celebratis conclusi.

Articulus I.

Oláh papok és esperestek mint büntessenek.

Jöttek fülünkben kegyelmes urunk, hogy némely oláh esperestek és papok, privata injuriától, vagy magok privatumoktól viseltetvén, magok hallgatójok közül némelyikre nehezteltvén, egész falukat tiltottanak el a templomtól, holt embereket is el nem temettek, a kisdedeket is kereszteletlen hadták meghalni, a mint most is történt Hunyadvármegyében; végeztük egész országúl, hogy az oláh papok sub amissione bonorum et officii, az ilyeneknek igazán végére menvén, az hol comperiáltatni fognak ilyen exorbitáló esperestek és papok, mind most, s mind ennek utána, érdemek szerént, semmiben nem kedvezvén nékiek, igaz törvény szerént megbüntesse.

Articulus II.

A kik illegitimum mandátumokat extrahálnak, poenája.

Mivel némelyek szokásban vötték, hogy Nagyságodat büsítván igaz ügy ellen sinistra expositiójokkal illegitimum mandátumokat extraháltak, s extrahálnak, ki miatt meggátoltatnak dolgokban; végeztük Nagyságod kegyelmes resolutiója szerént, hogy valakik ilyeneknek comperiáltatnak lenni, eo facto kétszáz forint poenában incurráljanak, mint eddig, kiket ne is kellessék via juris prosequálni, hanem comperta rei veritate, mox et de facto, exclusis omnibus juridicis remediis, vigore praesentis articuli exequáltassék rajtok irremissibiliter. A cancelláristák közül peniglen valakik aféle illegitimum mandátumokat, tudva akárki expositiójára is írnának, avagy csak supplicatio írás által, törvénytelen dolgok felől busítnák is Nagyságodat, in amissione honoris et officii convincáltassanak.

Articulus III.

Hogy az arenda most úgy percipiáltassék, mint Rákóczi fejedelem idejében.

Az arenda felől lévén némely atyánkfiainak panaszok, hogy nem a szerént exigálnak, s kévánnák is adminis[trálni] mint azelőtt Rákóczi fejedelmek idejében percipá[lták] végeztük Nagyságod kegyelmes consensusából, hogy [az] Rákóczi fejedelmek idejében adták az [arendát]

Kgls urunk már Isten kglségéből az Ngod parancsolatjára mostan is országos gyűlést érni, öszvegyűltünk, kértük azért alázatoson Ngodat mint kgls urunkat, róllunk is catholicusokrúl felejdéken ne legyen, hanem előbbi kegyelmes igíreti szerint, rendeljen időt, melyben megbántódásainkat bővebben declarálhassuk és megis orvosoltassunk; mert az elmúlt országgyűlésen is, utolsó napokra haladván dolgunk igazítatlan marada.

Ngodtúl mint kgls urunktúl
alázatosson kgls választ várunk.

Jegyzet. E három okirat ezen rendben van leirva. Úgy látszik, a replicatio a közelebbi szeptemberi gyűlésen adatott be.

(Erdélyi fiscalis levéltár XVIII.)

d)

1665. május 1—22.

A törvények.

Nos Michael Apafi dei gratia princeps Transsylvaniae. partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem 1. mensis Maii, anni domini 1665. in civitatem nostram Albam Juliam ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, authoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae. partiumque Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem 1. men-

sis Maii. Anni 1665. in civitatem Albam Juliam indictis celebratis conclusi.

Articulus I.

Oláh papok és esperestek mint büntessenek.

Jöttek fülünkben kegyelmes urunk, hogy némely oláh esperestek és papok, privata injuriától, vagy magok privatumoktól viseltetvén, magok hallgatójok közűl némelyikre nehéztelvén, egész falukat tiltottanak el a templomtól, holt embereket is el nem temettek, a kisdedeket is kereszteletlen hadták meghalni, a mint most is történt Hunyadvármegyében; végeztük egész országúl, hogy az oláh papok sub amissione bonorum et officii, az ilyeneknek igazán végére menvén, az hol comperiáltatni fognak ilyen exorbitáló esperestek és papok, mind most, s mind ennek utána, érdemek szerént, semmiben nem kedvezvén nékiek, igaz törvény szerént megbüntesse.

Articulus II.

A kik illegitimum mandátumokat extrahálnak, poenája.

Mivel némelyek szokásban vötték, hogy Nagyságodat búsítván igaz ügy ellen sinistra expositiójokkal illegitimum mandátumokat extraháltak, s extrahálnak, ki miatt meggátoltatnak dolgokban; végeztük Nagyságod kegyelmes resolutiója szerént, hogy valakik ilyeneknek comperiáltatnak lenni, eo facto kétszáz forint poenában incurráljanak, mint eddig, kiket ne is kellessék via juris prosequálni, hanem comperta rei veritate, mox et de facto, exclusis omnibus juridicis remediis, vigore praesentis articuli exequáltassék rajtok irremissibiliter. A cancelláristák közűl peniglen valakik aféle illegitimum mandátumokat, tudva akárki expositiójára is írnának, avagy csak supplicatio írás által, törvénytelen dolgok felől busítnák is Nagyságodat, in amissione honoris et officii convincáltassanak.

Articulus III.

Hogy az arenda most úgy percipiáltassék, mint Rákóczi fejedelem idejében.

Az arenda felől lévén némely atyánkfiainak panaszok, hogy nem a szerént exigálnak, s kévánnák is administráltatni, mint azelőtt Rákóczi fejedelmek idejében percipiáltatott; végeztük Nagyságod kegyelmes consensusából, hogy a mint Rákóczi fejedelmek idejében adták az arendát, a szerént

Articulus IX.

A damnificatusoknak javokról ratio vétetik, kinek mint vötték el és hova erogálták.

Mivel sokan vadnak közülünk, kik ez háborúságos időben megkárosíttattunk és ezüst, arany marhánkból, jó pénzünkből exhauriáltattunk, azonban reánk vetett adónkat is megadtuk, mely igazsággal ellenkező dolog volna, ha igaz számvétel szerént ki nem tanulnók, kitől mit vöttek el extraordinarie és azokat hová erogalták; hogy így kitanúlván, tudhassuk itéletben és jó consideratióban venni, s ahoz képest damnificatus atyánkfiait vagy contentálni, vagy contentatiójokról útat, módot, haladék nélkül mutatni, ne tartatnának haszontalan reménységgel; kihez képest végeztük egész országúl, hogy ab expiratione praesentis dietae, s bis quindena eltelése után való napon kötelesek legyenek, minden másoknak javokat elvött személyek Segesváratt comparealni sub amissione omnium bonorum suorum, vigore praesentis articuli irremissibiliter exclusis omnibus juridicis remediis exequendorum; az holott minden damnificatusok az egész országból megjelenjenek, quietantiájokkal és arról való hiteles levelekkel együtt, mely számvételre rendeltettek Sárosi Gergely, Koncz András solymosi, Sárosi János Káposztás-szt.-Miklóson lakó, Daczó Gergely Kükülló vármegyebéli viczeispán és Pál János, segesvári atyánkfiai, kik is sub poena articulari a praefigált napra comparealni kötelesek legyenek, seorsim et sigillatim, és mindenektől ratiot vévén, s extractusban csinálván reportálják a jövendő közelebbik országgyűlésére, és akkor vétettessék végső igazításban. Rabok számára deputált depositumot a kik compériáltatnak hogy elvöttek, s más ususra convertálták, sub amissione omnium bonorum suorum mobilium deponálják, fordíthassák a szegény rabok váltságára, tanúljanak másszor, ne nyúljanak senki javaihoz.

Articulus X.

A lopott marháknak nyomok felvétele, és annak követése.

Noha kegyelmes urunk, az ellopott marhák nyomának városok és faluk határiról való követések és kiadásoknak modalítása felől vagyon in approbatis constitutionibus regni két rendbéli articulus: de mivel sok ártatlan emberek károsodtak és naponként károsodnak miatta, Nagyságod kegyelmes consensusából végeztük egész országúl, hogy azon elébbi articu-

lusok annihiláltassanak, és ennekutánna az egész országban mindenütt a Nagyságod ditiójában, a nyomfelvételből és kiadásból ilyen mód observáltassék, hogy a mely mezővárosból, faluból, vagy faluknak határáról, akármiféle lábas marhája vesszen el akárkinek is, azon napnak vagy éjnek forgása alatt hírré tévén azon városbélieknek és falubélieknek, tartozzanak a nyomra kimenni, a káros embernek simplex requisitiójára, és a káros emberrel együtt követni, keresni, és ha más falú határára által adhatják, azok is hasonlóképen requiráltatván, tartozzanak kimenni, és a káros emberrel együtt keresni, consequenter elébb-elébb a nyomot követni; és az hol elevenen megtaláltatik a lopott marha, reá esküvén annak módja szerént a káros ember, adassék meg marhája, de a városbéliek és falubéliek semmit ne exigáljanak a káros embertől, se tertialitást, se egyéb fizetést. Valaki penig a nyomra ki nem menne, akármi rendbéli ember légyen, a nemes rendeken kivül, mox et de facto fl. 3, azaz három forintot vegyenek rajta az helyeknek birái a lakosokkal együtt. Viszont ha valamely város és falú határán eltévesztik a nyomot, avagy megölve határokon találják az ellopott marhát, egyébbel ne tartozzanak, hanem a birák hirdessék meg, minden háztól egy-egy házi gazda elé menvén, esküdjék meg azon, hogy nem ő cselekedte, és nem is tudja ki cselekedte a marhának ellopását, ha ki penig abstrahálná magát, és a biráktól rendelt időre s helyre elé nem menne, tartozzék a kárt megfizetni mox et de facto, megesküvén a káros ember mit ért volna a marha; ha penig satisfaciálni nem akarna az olyan contumax ember, törvény processusához bizván, azon helybéli és székbéli tisztek triplumot exequáljanak rajta kedvezés nélkül, sub poena violationis articuli, kivévén belőle magoknak a tertialitást, insuper költéséről, fáradságáról is contentálják a káros embert aféle contumax embereknek javaiból: ha penig suspiciosus ember lészen az olyan, birságot is exigáljanak tőle kedvezés nélkül, a kiknek incumbal, úgy mint azon vármegyebéli és székbéli tisztek, ha magát elégséges conjuratorokkal nem expurgálhatja, excipiálván ebből mindazáltal e nemes embereket, kik nem suspectusok, annyiban hogy magok személyekben juramentumot deponálni ne tartozzanak, hanem birájok és tisztviselőjök. Ha hol penig aféle lopott marhának nyomát valamely sereg juhoknak élésében és nyomában követik, azon nap az juhok mellett lévő pásztorok tartozzanak a nyomot kiadni, melyet ha negligálnának, vagy ki nem adhatnak, mox et de facto contentálják a káros embert sub poena praedeclarata, modo praemisso, et insuper magokat expurgálják, hogy nem részesek azon marhának ellopásában, és

nem is tudják kik cselekedték. Ha ki penig valakinél megszáll, s valamit deponál, azonban elvész deposituma, azon háznak gazdája tartozzék a damnificatust contentálni, megesküvén azon mi érő kárt vallott, és ha contentálni nem akarná, azon helybéli tisztek mox et de facto contentáltassák, sub amissione honoris et officii, a damnificatust.

Articulus XI.

Háromszéken mind a nemesség, s mind a városi rend az extraneusok relatoriájokat bévegyék; magok között, magok ususokban megmaradván.

Az háromszéki atyánkfiai arra promittálák magokat, hogy az extraneusok, mind nemesség és városi rendek között relatoriával élhetnek, és legitime emanált relatoriákat acceptálnak, magok között, magok ususokban megmaradván, mi is Nagyságod consensusából declaráltuk, hogy sub poena articulari observálják igéreteket.

Articulus XII.

A városi tisztek minden Erdélyben feltalált és találandó materiáknak áráról tegyenek rendelést.

Mivel kegyelmes urunk a csizma, sarú, és egyéb míves embereknek mivek felette eldrágodott, nem lévén a városoknak magistratusi, előljárói semmi vigyázással a mives emberekre, hanem a ki mint akarja nagy árra felett úgy adják miveket, az egész országbélieknek nem kicsiny károkra; végeztük azért egész országúl Nagyságod kegyelmes tetszése is accedálván, hogy az ilyen dolog megorvosoltassék, minden városoknak tisztei sub amissione honoris et officii városokban úgy prospiciáljanak, és oly rendelést tegyenek, hogy mindenféle mives ember, árú marhájának elvesztése alatt adják illendő áron miveket, az ellen exorbitáló tisztek, ut supra, kik felől tudniillik méltó panasz jő bé, director által certificáltatván ország eleibe, animadversióban vétessék dolgok, a míves emberek penig miveket amittálják, ha comperiáltatni fognak miveket ára feljül eladni árulni, a statusbélieknek terhekre.

Articulus XIII.

A szolgáknak és paraszt embereknek csizmát, nestes s[illegible]veget, és aba nadrágon kivül viselniek prohibeáltatik; a g[illegible]dáknak is büntetése decernáltatik, ha az articulus ellen cse[illegible]kesznek.

Végeztük kegyelmes urunk, Nagyságod kegyelmes resolutiója szerént, hogy a béres szolgák, paraszt emberek, csizmát, nestes süveget, festett posztóból álló nadrágot, sub poena fl. 12 ne merészeljenek viselni; ki ellen impingálván, az helyeknek tisztei kedvezés nélkűl, sub amissione honoris exequálják rajtok: ugyanazon poena alatt a gazdák is béreseknek olyanokat ne adjanak, comperiáltatván, ők is, modo ut supra, megdúlattassanak, kiben is az helyeknek tisztei sub amissione honoris, prout superius letétetett, eljárjanak.

Articulus XIV.

A kézdi-vásárhelyiek, privilegiumokon kivül tartsák az ország törvényét, és szék ususát meg.

A kézdi-vásárhelyiek ellen decernáltuk kegyelmes urunk, Nagyságod consensusából, hogy in suis veris et legitime emanatis privilegiis, Nagyságod kegyelmes resolutiója szerént megmaradván, aszerént éljenek: de egy hazában lakván, a miről privilegiumok nem extál, tartsák az ország törvényéhez és szék ususához magokat.

Articulus XV.

A kézdi-vásárhelyiek in suis veris territoriis szabadoson élhetik határokat, erdejeket, ellenben a nemesség határa, erdeje prohibeáltatik.

A kézdi-vásárhelyiek ellen végeztük kegyelmes urunk, Nagyságod kegyelmes resolutiója szerént, hogy a magunk határinak igazságával, és földünknek termésivel szabadosan élvén, a vitézlő rendnek határát, erdejét, melyekben ezelőtt pacificum dominiumjok nem volt, szabadoson élniek ne légyen; ennek igazítására, hogy kimenjenek háromszéki főtiszt. atyánkfiai, ő kegyelmek mellé Kálnaki Mihály atyánkfia.

Articulus XVI.

Háromszéken, s egyebütt is, ha kik találtatnak olyak, kik immunitást impetráltak arról, hogy ne adózzanak, tolláltatik.

Jöttek fülünkbe kegyelmes urunk, hogy némelyek közönséges privilegiumok kivűl oly immunitást, s privilegiumot extraháltak, hogy közönséges terhviseléstől immunisok legyenek; végeztük kegyelmes urunk egy consensusból, Nagyságod kegyelmes tetszése is accedálván ez dologból hozzánk, hogy az ilyen noviter impetrált magok hasznát, privatumát követő

embereknek privilegiumok cassáltassék és invalidáltassék, és annihiláltassék, s vonják és supportálják, az ország statusival a terhet, a székely rend az ő natiójával, egyéb natiók penig az ő natióbéliekkel.

Articulus XVII.

Székelyföldin e disturbiumokban, a ki novumát elvesztette, remediálhassák a köztök való usus szerént, ne essék az olyan calumniájának poenájában.

Vannak oly személyek, kik e háborúságos időkben extrahált novumokot elvesztették: végeztük azért Nagyságod kegyelmességéből, hogy a székely natió közűl, ha ki novumát elvesztette, ne incurráljon calumnialis poenában, hanem a köztök való usus szerént remediálhassa dolgát.

Articulus XVIII.

Az lófők, az hol kevés számú a drabant-rend, fogoly késérésben, őrzésében, segítséggel legyenek.

Az hol a darabant-rend megkevesedett, úgy hogy elégtelen foglyoknak őrzésére, és késérésére: végeztük kegyelmes urunk Nagyságod consensusából, hogy az ilyen helyeken a lófők is rabok őrzésére, és késérésére, sub poena articulari, kötelesek legyenek elmenni; ezt penig úgy értjük, az hol elégtelen a darabant-rend.

Articulus XIX.

Hogy hiteles emberi bizonyságokkal élhessenek a székely atyafiak, jószágoknak birásában, kik ab anno 1657. leveleket elvesztettek a disturbiumokban.

A székely natión lévő atyánkfiai instantiájokra Nagyságod kegyelmes tetszéséből végeztük, hogy a kiknek közűlök, ab anno 1657, ellenség vagy tűz miá, elvesztenek levelek, jól megvizsgálandó, hiteles, és nem gyanoságban forgó személyeknek bizonysági vétessenek bé ezen casusban, olyanoknak tudniillik, kiknek successiójok nem lenne jövendőben azokban az jókban, kikre esküdnének.

Articulus XX.

Huszti nemességnek kövesoárlása prohibeáltatik.

Mivel kegyelmes urunk tekéntetes és nagyságos gróf Rédei Ferencz uram instantiájára, tavalyi keczei táborban, deliberáltunk volt így Nagyságod kegyelmes consensusából,

hogy Huszton lakó nemesség ne korcsomárlana, meg is intvén őket, hogy supersedeálnának a korcsomárlástól, lehetne és folyhatna megírt gróf Rédei Ferencz számára a korcsomárlás, lehetne jobb alkalmatossága abból promoveálandó jövedelmének alkalmatosságával az huszti praesidiumnak sustentálására, és Huszt várának ország számára való megtartására, szabadságot is engedtünk volt arra, hogy ha a nemesség a korcsomárlástól nem supersedeálna, borokat elvétethesse, és fenekét is kivágathassa, mely huszti nemesség ahoz nem tartván magát, annakutánna is segesvári tavalyi gyűlésünkben sollicitáltak bennünket a korcsomának felszabadítása felől, és csakugyan elébbeni deliberátiónk adatott nékik válaszúl; mostan azért kévánván bizodalmason való instantiája által a nemes országtól megírt gróf Rédei Ferencz uram, hogy azon korcsomáról való deliberátiónkat irnók articulusban, hogy jobb módjával elérkezhessék a véghelyben a praesidium tartására, és a megírt végházunk ország számára való megtartására; kire való tekéntetünkből, Nagyságod kegyelmes consensusából végeztük egész országúl, hogy a huszti nemesség tartsa az elébbeni deliberátióhoz magát, korcsomát tartani ne merészeljen, cselekedvén penig, a megemlített deliberátio szerént borokat elvehessék, fenekét is kivághassák.

Articulus XXI.

Vajda-hunyadiaknak és háczokiaknak adózásról való modalitása.

Mivel a vajda-hunyadiak és háczokiak, s azoknak minden lakosi, a jószágos nemes embereken kivűl, privilegiummal élvén ab antiquo, ki mellett ultro offerálják magokat, hogy kapuszámban adózni ne kényszeríttessenek, és capitatim, mint másokra vettetik, ők is a szerént contribuálni készek; végeztük azért Nagyságod kegyelmes javallásából, hogy a megírt két helyeknek lakosi, az ott lakos jószágos nemes embereken kivűl, capitatim contribuáljanak, úgy a mint az ország rendelte. (Ez articulusunkkal a marosvásárhelyi ellenek való articulusunkat tolláljuk). Adjon minden ember egy-egy imperiális tallért, ezután is a mint a nemes ország reájok fogja vetni az adót, Nagyságoddal egy consensusból, adózzanak a szerént.

Articulus XXII.

Balog Máthénak jószági a mint inscribáltattak, annak tenora következik.

Mivel kegyelmes urunk, Balog Máthé atyánkfiának jószágait segesvári gyűlésünkben, Nagyságod kegyelmes con-

sensusa is accedálván, articulusban írtuk volt, motan akarván más karban állítani jószágának állapotját, Nagyságod resolvált úgy alázatos instantiájára, hogy valamint akarja iratni, úgy irassa; mely Nagyságod ez iránt való választételét exhibeálván előttünk, instála azon, hogy újobban írnók articulusban, tekéntenők meg sok terhes, és félelmes követségekben való járását, és hűséggel való szolgálatját, úgy hogy a görgény-szt.-imrehi udvarházát, és a kásvai határon lévő malmát, viszont felső Orosziban lévő portiójját, Tordavármegyében, cum omnibus pertinentiis, másfélezer vert aranyig magának, és két ágon lévő maradékinak, feleségének is Tisza Annának, ura neve viseléséig része szerént, legatariusinak penig fele summáig inscribálnunk, úgy hogy, medio tempore ha mit azokon építenének, aestimáltatván, cum aestimatione aedificiorum válthassák ki az egész summával együtt, tempore suo; Pap-Almás nevű hunyadvármegyei faluját is, hasonlóképen az elmúlt segesvári articulusunkban specificált summáig inscribálnunk, olyan declaratióval, hogy maga életében se fiscus, se más ki ne válthassa. A tordavármegyei házát, malmát, és felső-oroszi portiójját, hasonlóképen magától ne redimálják, maradékitól penig, és legatariusitól a megváltásnak idején olyan pénzzel válthassák ki, a micsodásban inscribáltatott: mivel porta contentatiójára ezüst, s arany marháit, és minden refusio nélkül, summa tallérit is adta volna ki; megteketvén a Nagyságod megírt Balog Máthé atyánkfiához, és maradékihoz mutatott kegyelmességét és a mellett való alázatos instantiáját, s ország dolgaiban való sokszori súlyos szolgálatját is, Nagyságod kegyelmes javallása szerént, modo praenotato specificált summáig, és ezeknek maga életéig való dominiumjáig, megírt Balog Máthé atyánkfiát, két ágon lévő maradékit, feleségét, és legatariusit is megtartjuk a fenn declarált jószágiban, malomban, és udvarházban, melyeknek a feljűl megírt mód szerént való birodalma felől assecuráljuk is őket ez articulusunkban.

Articulus XXIII.

Mikola Zsigmond atyánkfia instantiájára, hogy a nemesi szabadság ellen senkinek semmi javát, határát, jószágát, praeter viam juris, senki magával ne usurpálja.

Noha előbbeni fejedelmek idejében is nemzetes Mikola Zsigmond atyánkfiának Kolosvármegyében lévő puszta Szent-Miklós nevű örökös falú helye határán, néha lovakat hatalmasúl, a possessornak nemesi szabadsága megbántódásával, és sok kárával, a Kolosváratt quártélyozó katonák fűveltet-

tenek, de sokszori alázatos instantiáját, és örökös jussát látván ifjabbik boldog emlékezetű Rákóczy György fejedelem, in anno 1653. jam evoluto, remittálta volt, megírt Mikola Zsigmond atyánkfiának in perpetuum, melyet előttünk exhibeált testimonialisából világoson láttunk, mégis mi gondolatjokból a Kolosváratt lévő praesidiáriusok, előbbeni sopiáltatott törvénytelen ususra czélozván, újabban is hatalmasul reá hajtották volt méneseket, melyről való panaszát hallván Mikola Zsigmond atyánkfiának, és közönséges nemesi szabadságunk megbántódását látván, abban, hogy igaz úton birt jószága valakiktől, és egyéb java elvétessék, és praejudiciumára hatalmasúl birattassék; kire való tekéntetünkből jó consideratióban is vévén a dolgot, végeztük, Nagyságod kegyelmes consensusa is suffragálván, hogy megírt Mikola Zsigmond atyánkfia, se más senki a regnicolák közűl, semmi jószágában és javaiban meg ne károsíttassék senkitől törvény nélkűl, sub poena perennalis aestimationis talium bonorum, hanem a possessor, verus et legitimus, megbántódás nélkűl birhassa maga propriumát.

Articulus XXIV.

A praesidiáriusok, és fizetett gyalogok, lovasokról való modalitas és rendelés.

A praesidiumok, és vitézlő rendek tartását kegyelmes urunk szükségesnek itéljük lenni, de úgy hogy gyalog praesidiumon kivűl, Kolozsvárott lovas praesidium ne tartassék, hanem Kolozsvár véghel lévén, szabad város lévén, azon városnak lakosa elégséges lészen az ott való vigyázásra, a gyalog praesidiummal együtt, communi voto decernáltuk.

Articulus XXV.

A több vitézlő rendek hol lakjanak, és hová rendeltessenek, végeztetik.

A főkapitányjok Almásban lakjék, és a vitézlő rendek a szükséghez képest, hova ordináltassanak, és hol lészen szükségesebb vigyázniok, vigore praesentis articuli authoráltuk Nagyságodat, bölcs tanácsival együtt, tehessen rendelést felőlök, melyet is egész országúl egy consensusból végeztünk.

Articulus XXVI.

A vitézlő rendnek fizetése delineáltatott.

Mivel kegyelmes urunk a nagy szükséget látjuk, szegénységink is miképen terhelettek magunkkal együtt e vál

tozó háborúságos időben, és majd minden javainkból szegénységünkkel együtt kifogytunk és exhauriáltattunk, elannyéra, hogy sok helyen szegénységeink csaknem ébelhalásra és kuldulásra jutottanak, kihez képest nem kedvezhetvén e mostani állapotban senkinek közülünk, végeztük egy consensusból, Nagyságod kegyelmes consensusa is accedálván, hogy a Szamoson túl való részek és tartományok, ide értvén a taxás városokat is mindenütt a partiummal együtt, vámokat, adókat, harminczadokat is, és minden haszonvévő helyeket, úgymint dézmákat és árendákat, egyéb minden proveniálandó proventusokkal együtt, melyeken pénze senkinek nincsen, a fizetett rendek és praesidiáriusok számára fordíttassék; az hódolt és elpusztúlt helyek harmadát adják az adónak; az ép helyek az országgal egyenlőképen contribuáljanak; annakfelette a fiscalis jószágokat is, melyek privata personáktól birattatnak, kin pénzek nem lévén a possessoroknak, a fiscális várakhoz foglaltatni decernáltuk; ide értvén Verestornyot, beszterczeit, és a többi harminczadokat, vámokat, privata personáknál lévőket; könyörögvén azon Nagyságodnak (kiben Nagyságodat egész országúl authoráltuk) hogy mikor akarja, applicáltassa a fiscális várakhoz az olyan fiscális jószágokat, hogy így Nagyságod az hadak tartására, a váraknak is épúttetésére, és minden munitióknak alkalmatossabban való helyben állattatására elérkezhessék. Értjük penig azokat a fiscalis jószágokat, melyek ab anno 1657. abalienáltattak a fiscalis váraktól, ide nem értvén valamely böcsületes atyánkfiát, ki ország szolgálatjában hasznosan szolgált, fáradozott, s ezután is szolgálatjával kelletik élnünk; kit Nagyságod bölcs tanácsival együtt bene merita personának fog itélni, hac via érdemes szolgálatját consideratióban vévén, simpliciter jószága el ne vétessék.

Articulus XXVII.

A medgyesszékieknek kapuszámok segéltetik.

Mivel kegyelmes urunk Nagyságod méltóságos consideratióban vette Medgyes széknek elpusztúlt állapotját, alázatos instantiájokra, Nagyságod kegyelmes választétele producáltatván előttünk e dologból, végeztük országúl, hogy ex consilio adott Nagyságod resolutióia szerént, Barcza, Sink szék, Kőhalom szék épebb helyek lévén Medgyes széknél, a defalcált négyszáz kapuszámból valamennyi kapuszám rendeltetett a megírt székekhez, igazán felcircálván, kötelesek legyenek medgyesszéki híveink köziben adózniok seorsim et sigillatim, sub poena violationis articuli.

Articulus XXVIII.

A malefactorok mulctalis dologban földesurak által büntettessenek; halált érdemlő személyekről is articulus lévén, azon articulus szerént megbüntetniek szabados.

Mivel kegyelmes urunk Máramarosban és Hunyadvármegyében is kinek-kinek jobbágyának megbüntetése földesurok hatalmában volt, s vagyon, nem alább való hívei lévén Nagyságodnak a több vármegyéknek lakosi is; végeztük Nagyságod kegyelmes javallásából, hogy a több vármegyékben is mindenütt azon usus observáltassék; ha földesura megbünteti érdeme szerént jobbágyát, jó, ha nem, a tisztek érdemek szerént büntessék meg a büntetést érdemlő személyeket, mind mulctali birsággal, s mind halállal. Ide értvén a székelységet is.

Articulus XXIX.

Az idegenek prohibeáltatnak arról, az haza határit, hegyeit, völgyeit, havasait ne járják.

Nem kicsiny fogyatkozását látjuk lenni az hazának, hogy az idegen nemzetségek, minden határit, hegyeit, völgyeit, havasait szabadoson járják, és ökröt, juhot, lovat, egyébféle lábas marhát is kereskedésre felszedvén, az országból kihajtják, és árát felvervén, igen eldrágították, s drágítják, kiből látjuk kijőni, hogy a földesuraknak, az országbélieknek is kára nagy következik; a fiscusnak is nyilván való nagy kára forog benne, mivel minden vám, harmincad nélkül viszik ki az országból; végeztük azért, hogy minden helyekben az ország határiban, a tilalmas útak bévágattassanak azok által, kik eddig bé szokták vágni, és senki, sub poena fl. 500 az olyan helyeken útat nyitni, s azon járni ne merészeljen, valaki peniglen comperiáltatnék, hogy olyan helyeken útat nyitna, residentiás emberen a megírt 500 forint summa exequáltassék irremissibiliter, azon feljül, minden véle lévő javait amittálja de facto; az idegenek és residentiátlan emberek megfogattatván, érdemek szerént való büntetésre a közelebb való várakba vitessenek, és érdemek szerént megbüntettessenek: egyszóval interdicáltatik a szabad vásárlás az idegen nemzetségeknek, kik kereskedésre s nem magok szükségére vásárlanának lovakat, ökröket, s egyéb féle lábas marhákat; az haza fiainak ellenben szabados kereskedés engedtetik mindenekkel, megtilalmazott marhákon kivül, úgymint kéneső, és porarany, ide nem értetvén, és az approbata constitutióban megírt mód

kivűl a tisztviselők, úgymint vámosok, harminczadosok, és egyéb tisztviselők is ne onerálják, és ne huzzanak vonjanak rajtok, sub poena violationis articuli, amissioneque bonorum et officii, mely exorbitáló tiszteket praefectus atyánkfia erős fenyitékben tartson, meg is büntessen.

Articulus XXX.

Adófelvetésnek modalitása.

A nagy szükséghez képest kegyelmes urunk, kapuszám után vetettünk fel tiz-tiz tallért, olyan declaratióval, hogy a ki pénzűl megadja, jó, ha ki penig a tordai, kolozsi és széki aknákról minden kapuról ötven-ötvenkét sót szent János napig a portusra alá szállít, arbitriumában lévén, és a kamara ispánok, számtartók, semmi exactióval ne terheljék a szegénységet, se czédula pénzzel, sem ott való mulatozással és késleltetéssel, rakassák meg kinek-kinek szekerét jó sóúl, minden tiz sóra, egy-egy fél sót adván szekerekre, többet ne, és a só leszállítóknak igaz quietantiát adván, és a mellett aláhozván a portusra, ott is meg ne késleljék, czédula pénz vétellel sem egyébbel ne merészeljék terhelni szegénységünket, seorsim et singillatim, sub poena violationis articuli, mely portusi perceptor a leszállított sónak mivoltáról kapuszám szerént felszámlálván, igaz quietantiát adjon pénz nélkűl, sub poena praenotata szegénységinknek, kit reportalván a vármegye perceptorinak kötelességek szerént vehessék igaz ratioban. kik administrálták sóúl, és kik pénzűl. Ha kik penig a szekérbért felyebb vernék mint eddig volt annál, inspector atyánkfia tudósítván felőle, az olyan helyen lévőkön és lakókon exequaltassék seorsim et singillatim két-kétszáz forint birság, a rovatlan falukból tiz ember computáltatván össze, adjon tiz tallért, úgy mint a kapuszámbéliek. Az aknák körűl való sóhordó szekereket senki ne merészeljen fogadni fiscus kárával, Doboka, Belső Szolnok, Székről szállítsanak, Kolosvármegye Kolosról, Torda, Küküllő, Hunyad, Fejérvármegyék Tordáról, a szász natio is Tordáról, a beszterczeiek, ha ugy akarják, Székről.

Egyházi nemes emberek az egész vármegyéken mindenütt contribualjanak egy-egy tallért.

A szabad emberből álló molnárok is capitatim egy-egy tallért.

Az egész székelység adjon ötezer tallért.

A szász papok ezer tallért, ezt penig a brassai és baczai száz papokkal együtt értjük.

Az oláh papok adjanak ötszáz tallért.

Egész Fogaras földe adjon kétezer tallért.

Máramaros adjon háromezer tallért, ide értvén a kapuszámokat, és az egyházi nemes embereket, s az öt városokat is, a rovatlan falukkal együtt.

Huszt várához és Bereczkéhez való rovatlanok adózzanak egy-egy tallért, melyet az úr gondviselői felszedvén igazán, az öt város adajával együtt administrálják.

Görögök és zsidók adjanak öt-öt tallért, exceptis kik Nagyságodnak adóznak, mely a szerént felvetett adót minden renden administrálják szent István király napjára fogyatkozás nélkül, sub poena dupli, hogy az ország meg ne csalatkozzék; könyörögvén Nagyságodnak, legyen contentus véle. A görögökön, zsidókon és minden extraneus kereskedőkön praefectus atyánkfia exigáltassa az adót, ut supra, irremissibiliter, sub poena dupli.

Articulus XXXI.

Boldvai Márton atyánkfia Székelyhid elrontásáért ne kárhoztassék.

Mivel Székelyhid elrontása török császár és római császár békességeknek egyik punctuma volt, annak a két monarchának impositiojából kelletett elrontani; végeztük azért Nagyságod kegyelmes javallásából, hogy Székelyhidnak elrontásáért Boldvai Márton atyánkfia, annálinkább Nagyságod méltóságos személye, sem most, sem jövendőben, successori is ne criminaltassék, mert ezt kételenségből kelletett cselekednünk.

Articulus XXXII.

Csikban és Gyergyóban az háborúságos időben való kártételért törvény tevők securitatis causa rendeltettek.

Mivel kegyelmes urunk (a mint declaraltatik előttünk) udvarhelyszéki atyánkfiai, kik damnificáltattak, magoktól nem merészelnek csiki, gyergyai atyánkfiai közében menni, hogy károkat kereshessék; végeztük azért egy consensusból, hogy Nagyságod táblabirái közül Bodoni György, Nemes János, Miko Miklós, Sárosi György atyánkfiai, certificaltatván ideinkorán a damnificatusoktól, el ne mulassák bémenni, és igazságos ügyökben a tisztekkel együtt törvényt tenni, több székbéli és vármegyebéli megkárosíttatott atyánkfiai is hasonlóképen procedalhassanak. Csiki, gyergyai atyánkfiai is, ha kik damnificaltattak, modo ut supra, azon megirt modalitással procedálhassanak igazságokban, ezt penig értjük az olyan poten-

tiákról, mikor egyik fejedelem mellett való adhaerensek másik fejedelem adhaerensit damnificalták.

Articulus XXXIII.

Perceptor rendeltetik a vármegyék adajának percipiálására.

Kegyelmes urunk, a fenn megirt adónak percipiálására rendeltük Széki István atyánkfiát, hogy Segesváratt közhelyen percipiálja a megirt adót, szent István király napban, bémenjen Segesvárra, el ne mulassa, kára az országnak és fogyatkozása ne essék, egy tanácsbéli embert is adjanak melléje.

Articulus XXXIV.

A Szamos és Sajó két felin való faluk, a segesvári, ez elmúlt esztendőbéli adókból immunitaltatnak.

Kegyelmes urunk, a Szamos és Sajó két felin elpusztúlt falukat, az elmúlt esztendőbéli segesvári gyűlésünk előtt való felvetett adókból immunitáltuk, adózzanak csak ezek részek szerént való adóval, ezután a mostani connumeratio szerént.

Articulus XXXV.

Az váradi exulált nemességnek, vitézlő rendnek lakóhelyek adatnak.

A váradi nemes és vitézlő rend atyánkfiainak alázatos instantiajokra Désen, Ó- és Uj-Tordában, Egyházfalvában is az uratlan puszta sessiók hogy connumeráltassanak, és számokra lakóhelyűl adattassanak és deputáltassanak, azokhoz való és ab antiquo oda biratott és birattatott falukkal, malmokkal és vámokkal annuáltuk, Nagyságodnak kegyelmes resolutiója és annuentiája szerént; végeztük azért kegyelmes urunk egész országúl, hogy connumeraltassanak a megemlített uratlan sessiok a specificalt helyeken, ilyen declaratioval, hogy a mely puszta helyekhez valaki praetendensnek mondja magát, olyakhoz tudniillik, melyek régtől fogván pusztán voltak, és ne is légyen elég csak a szóval való mondása, hanem doceáljon róla a praetendens, mivel láttatnék sok nem annyira a maga igazságát oltalmazni, mint mások odatelepedésit megátolni irégységből; azon connumeratiora penig bocsáttassanak bizonyos szám főrenden lévő haza fiai, melyen is Nagyságodat tanácsúr hiveivel együtt authoráljuk, kik connumerálván az orthodoxa és unitaria religión lévő hivei előtt, templo-

mokban, scholájokban, és egyéb ahhoz való minden névvel nevezendő proventusokban és accidentiákban, melyek ab antiquo oda birattattak, megtartassanak utrinque. A connumeratióról való regestum penig megkészülvén, annak módja szerént adassék bé a conventben.

Articulus XXXVI.

Désen, Ó- és Uj-Tordában lévő civilis statusok az oda telepedendők egyenlő szabadságuvá tétettetnek.

Mivel kegyelmes urunk, Désre, Ó- és Uj-Tordában telepedendő atyánkfiai azt kivánták, hogy a civilis statusok is közikben nobilitáltassanak, úgy hogy egyenlő nemesi szabadsággal élvén, és a nemes vármegyéhez hallgatván, ekkédig való terehviseléstől is felszabadíttatván, hadi expeditionak idején, vármegye zászlója alatt egyenlőképen szolgálhassanak, végeztük Nagyságod kegyelmes resolutioja szerént, hogy oblatiojok és kévánságok szerént, a megirt helyekre telepedvén, mind az ott lakosokkal együtt, egyenlő nemesi szabadságban éljenek, és hadi szolgálatban, törvényeknek kiszolgáltatásában, vármegyétől dependealjanak, több extraneus atyánkfiai is közikben telepedvén, hadi expeditioktól őket három esztendeig Nagyságod kegyelmes választétele szerént immunitalni, épülhessenek az alatt.

Articulus XXXVII.

A váradiak és több a specificált helyre telepedendők azon helyeket miképen birhassák, describáltatik.

Azt kévánván a megirt atyánkfiai, hogy a megnevezett helyek, régi királyok, fejedelmek donatiojok, collatiojok és privilegiumok szerént, cum suis universis pertinentiis et emolumentis megtartassanak, és ha mik azokban másuvá applicáltattak volna is, számokra restitualtassanak, és mint privilegiatus egy szabadsággal élő emberek, jus regium megadással confirmaltassanak, és condecoraltassanak, úgy hogy magok majorságából semmiből, se szőllőből, se szántóföldekből, magok határok valókból dézmát ne adjanak, mivel a vármegyével és a nemes országgal egy onus viselők lennének; végeztük azért kegyelmes urunk, Nagyságod kegyelmes választétele szerént kévánságok szerént privilegiáltassanak, a tordai határon Keresztes mezején kivűl, mivel az más ususra való hely lévén, azonkivűl is bőséges határa vagyon Tordának.

Articulus XXXVIII.

A sóval való kereskedés ez haza lakosinak megengedtetett.

Kévánván kegyelmes urunk megírt atyánkfiai, hogy a sóval való kereskedéssel szabadosok lennének, és praefectusoktól, inspectoroktól inkább lenne respectus az haza fiaira, mintsem más idegenekre ajándékért, és valami respectusokért az idegenek ne praeferáltassanak, hanem a fiscus jövedelmét igazán kiadván belőle, prima quaque occasione mindenkor az haza fiainak adassék só; vehessenek is igaz úton-módon sót mind az aknán, s mind alatt a sóvágóktól, ez iránt való helyes kévánságokat is méltó tekéntetben vévén, végeztük egy consensusból kegyelmes urunk, hogy ante omnes extraneos az haza fiainak adassék só, vehessenek is sót, kereskedhessenek liberrime véle minden haza fiai, fiscus kára nélkül.

Articulus XXXIX.

A korcsomáknak és mészárszékeknek modalitása, a megírt helyekben.

Nagyságod kegyelmes javallásából megírt atyánkfiai instantiájokra, kegyelmesen úgy resolválta magát, hogy Ó- és Új-Tordán, Désen is szabadoson mészárszéket és korcsomát tarthassanak, valamint kévánságok tartja; végeztük azért Nagyságod kegyelmes javallása szerént, hogy ez iránt is békességes birásában és exercealásában illaese megtartassanak; senkinek másnak azon helyekben mészárszéket és korcsomát tartani ne légyen szabad, sub poena articuli. A sóvágók és aknához tartozó szolgák a kamaraháztól és az aknától el nem szakasztatnak, hanem az ő állapotjokban excipiálvalévén a nemességtől, elébbeni hivataljokban megtartatnak.

Articulus XL.

Dés palánkkal muniáltatik.

Mivel kegyelmes urunk, Dés mezőváros lévén, bátorlan oda való telepedések, és ott való lakások, több lakosival együtt azon helynek, kihez képest, hogy bátorságosabblehessenek ott való lakásokban, és megtelepedésekben; végeztük Nagyságod kegyelmességéből, hogy jó erős palánkkal környűl vétessék, a közel valók, sub poena violationis articuúgymint Belső-Szolnok egészen, Doboka is eképpen, Kolvármegyének is közelebb való része, és beszterczei atyánkfi

is kötelesek legyenek ilyen közönséges haza javára nézendő dologban illendő segítséggel lenni.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione, et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis, et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu interererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus, et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Albae Juliae, die 22. mensis Maji, ultima videlicet congregationis nostrae publicae, anno domini 1665.

(Eredetije az Akadémia birtokában.)

VII.

1665. jún. 14.

Bethlen János Telekinek a Bánffi Dénesnek Bécsbe küldendő új értesítésekről.

Szolgálatomat *stb.* Isten minden jókkal *stb.*

Nekem írt Kgd levelét megadák; hogy tudósított mint uramnak, barátomnak megszolgálom. Azért uram az én vékony tetszésem az, hogy az mi kgls urunk mindjárt elküldje az fővezér levele parját Bánfi Dienes uramnak, megirván egyszersmind azokat az Panajot szavait is, melyeket Kgd írt nekem levelében s parancsolja meg urunk ő naga Bánfi Dienes uramnak, ha szintén utban volna is, rescribáljon Bécsbe azoknak, az kiknek illik azon dolgokról; sőt nekem úgy tetszik, Kgdnek is kellene egy levelet írni Rottal uramnak ő nagának, emlékezzék meg sok esküvésekkel tett igíretiről s most szolgáljon azokba az dolgokba, mivel ha most nem, soha bár többé ne ajánlja ő naga jó akaratját. Értém azt is, hogy urunk ő naga az enyedi collegium látására megyen, melyen

szivem szerént örülök, és ha isten engedi, el is kisérem ő nagát oda; csak hogy akarék Kgdnek ilyen dologról jelentést tenni; az fiscus tisztviselőit én igen jól ismerem, az költséget ők igen örömest másra hárítják; hihető, azt fognák cselekedni, hogy Enyedre semmi élést nem szállítanának azt praetendálván, hogy Enyed város, azért gazdálkodjék urának s fejedelmének; melyből az következik, hogy Enyed városa az collegiumot kezdi gyülölni, mint az ki miatt esnék haszontalan költségbe; ezt penig felette igen bánnám. Járúl ez is hozzá, hogy nemes emberek s az ilyen coactio alig fér az nemességhez. Kgdet felette igen kérem, ezt előzze meg, kicsid az dolog, de nagy akadály előztetik meg vele. Adja Isten *stb.* Gyógyi feredőnél 14. Junii 1665.

Kgdnek szolgál barátja

Betlen János m. p.

Külczim: Nemzetes, vitézlő Teleki Mihály uramnak *stb.*

(Eredetije Bethlen János kezével a gr. Teleki Itárban M.-Vásárhelyen 3337. sz. a.)

VIII.

1665. augusztus 18.

Meghivó a radnóthi részgyülésre.

Michael Apafi *sat.*

Generose *sat.*

Haszontalan költséggel örömest nem terhelnők Kltet, de az mely dolognak leengedése nem az mi hatalmunkban áll, egyszersmind elmulatása ennek az szegény hazának veszedelmeztetésével lenne, az ilyen dolgot szükségesképpen Ktekkel együtt kell mind elvégeznünk, effectuálnunk is. Közelítve azért Isten kegyelmességéből az nemes országtól felvetett adónak administrálásának ideje, hogy Klmetekkel együtt halogatás nélkül igaz computusban vehessük, és ha mi hiba találtatnék benne, annak megorvoslása felől is Klmetekkel együtt végezhessünk: szükségesnek itéltük, hogy ad diem 10. mensis Septembris proxime venturi Radnóton Klmed personaliter jelen lenni el ne mulassa, mind az feljebb megirt dolognak eligazitására nézve, s mind pedig azért is, hogy Kltek ugyanakkor megvizsgálván, mennyi adó administrálódott azokból az tartományokból, az kiket az vitézlő rend fizetésére rendelt volt, tétessen igazítást az vitézlő rendnek mind száma és fizetése felől, egyszersmind megfontolván ennek az

szegény hazának vagyon-e avagy nincsen szüksége reájok. Eidem *sat.* Datum in castello nostra Radnotiensi 18. Augusti 1665.

M. Apafi m. p.

Külczím: Generoso Michaeli Teleki de Szék, arcis et praesidii nostri Kőváriensis capitaneo *sat.*

(Eredetije a gr. Teleki család levéltárában. Missilisek 195.)

IX.

1665. szept. 7.

A kolosvári követeknek adott útasítás.

Instructio pro agilibus ac consultissimis dominis Joanne Varadj, Gabriele Szeöleösio, caeterisque legatis, ad congregationem Radnothiensem expeditis.

1. Minthogy ez elmúlt fejérvári országgyűlésében az nemes ország concludálván városunk állapatja felől, akkor ugyan abbéli nemes ország végezésének se nem contradicálván, se penig ellene protestatiót nem instituálván, töttünk volt fel bizonyos punctumokat, melyek szerént annuáltunk akkori ország deliberatumának, melyhez tartottuk s tartjuk e mai napig is magunkat; azért, hogy mi a mellől s azon nemes ország elejben beadott s approbáltatott punctumok mellől recedalván, más ujabb városunk romlására és kárára célozó contractusra mennjen Kegyelmetek az várasnak híre nélkül, arra authoritást Kegyelmeteknek nem adunk.

2. Ha penig az nemes ország azon előbbi deliberatióját cassálni akarván, bennünket újabban erőnk felett való adózásra kénszerítene, avagy az előbbi taxázással akarna aggrawálni, bizonyos ratiókat az Kegyelmetek prudentiája szerént tégyen fel: 1. Keresztyének között nem hallatik, s e nem hallatott, hogy az véghelyben lakók adófizetők löttek volna. 2. Az praesidiumnak rajtunk való lakása, saját örökségeinknek elvétele és elfoglalása, határinknak elfoglalása, sok szegénséginknek az praesidiumbeliek feleségeknek miatta élet kereséseknek meggátlódása; és ha mi többet annectálhat Kegyelmetek nyomorúságinknak reprimálására, ne posthabeálja Kegyelmetek; de kiváltképpen ez potentiákat, melyeket rajtunk patrálnak házainkban és város kapuin, itt annectálhatja Kegyelmetek.

3. Ha ugyan kételeníttetnék Kegyelmetek csakugyan az

taxázásra; ha az nemes ország juxta quantitatem bonorum és az szerént, a mint más megromlott, az Szamoson túl lévő helyekre limitálja az régi szokott adónkat, az mostani és akkori állapatokat istenesen pensitálja és az szerént rendel reánk is, annak felette kapuink kólcsai megadatnak. praesidium rajtunk nem tartatik, posta ló és szekér adással nem terheltetünk, megelégedvén városunk kapuinak őrzésével. melynek is megtartásával ítíltetik az nemes országnak is megmaradása, és annak elveszésével az országnak elvesszése. ezzel megelégedvén, annak is annuálunk. tudván, hogy az nemes ország adófizetés avagy szolgálat nélkül nem patial.

(P H.) Extradata per jur. Cittis Colosvár notar. A. 1665. die 8. Septembris mp.

(Eredetije Kolosvár város levéltárában.)

X.

1665. szept. 10—16.

a)

1665. szept. 10.

Czajberth jelentése az országgyülésről.

Acta comitiorum, a celsmo principe etc. ad diem 10. mensis Septembris anni 1665 Radnóthinum indictorum ac die 11. ejusdem mensis incoeptorum, adusqueque diem 16. jam saepefati mensis continuatorum, eodemve die finitorum, per egregium Eliam Czajberth Fogarassinum distincte ac punctatim consignata et notata.

Die 11. Septembris. Conveniunt (peractis in palatio principis sacris) dni status matutino statim tempore, nec antiquo bene solito de more salutato per eorum delegatos principe, dnus praesidens generosus Sigismundus Bánffi ex intimatione principis praesentat ejusdem trimembres propositiones, quas etiam praesentibus dnis statibus solemniter perlegi curat; sed quia sine dnis consiliariis propositiones aggredi nequibant dni status, per legatum eorum gnrsum dnum Michaelem Telekium petitur et impetratur presentia praefatorum jam consiliariorum, qui mox et de facto etiam comparent, quibus praesentibus propositiones denuo clare perlegun-

tur, signanter autem prima propositio de tributi portae Ottomannicae dispositione et (si opus fuerit) ulteriori quoque corasione. Hic variae variorum sententiae, quae quia nullius runt momenti, notatu indigna censui, praecipue cum stultissimis antiquum per abusum futilibusque argutiis, publicis negotiis aperte contrariis et nequitiam magis quam discursum sapientibus tempus importune, stulte et nequissime triverint, Coryphaeo horum existente stentoriae vocis Michaele Telekio, adjuncto Stephano Torma, ut et aliis ejusdem farinae hominibus.

Ante omnia autem et omnium primo advocato groso Petro Vizaknai, generali perceptore tributi, in comitiis Sespurgensibus proxime elapsis decreti, imponitur ei ratio perceptionis suae reddenda, qui surgens in medium dnorum statuum, producit rapsodias quasdam rationem suam continentes, ex quibus liquido constat perceptionis summa, restantiarum autem propter incertum numerum portarum comitatuum minime. Quapropter a dnis statibus ordinantur certae personae ad investigandum certum portarum numerum et referendum ad eosdem, qui jussa etiam exequuntur, unacum examine rationis Petri Vizaknai.

Interea fit saltus (prima principis propositione nondum decisa) satis fraudulentus ad secundam propositionem ratione stipendii, pro certis praesidiis finitimorum fortalitiorum decernendi. Hic a quibusdam siletur, ab aliis aliena tractantur; ab aliis (praecipue Dionysio Banfio consiliario et Michaele Telekio) serio propositio secundum omnes rationum suarum nervos intense urgetur. Concluditur a statibus: stipendia solvantur illis praesidiis ex bonis et proventibus fiscalibus juxta regni articulos Segesvarienses et Fejérvarienses, quo per Telekium principi nunciato, irritatus minime acquiescit, sed respondet per eundem, vel stipendia, vel quartiria pro praesidiariis et ceteris militibus decernenda esse; et haec omnia procul dubio ex intimatione inquietorum quorundam intimorum hominum ad terrorem (praecipue dnis Saxonibus) incutiendum. Articulus conditur de regesto portarum alio ad manus perceptoris legitime sub sigillis deveniendo, alio vero manibus requisitorum capitularium pro futura cautela assignando. Stephanus Alvinczi, inspector salisfodinarum, homo cauteriatae conscientiae et iniquissimus veritati justitiaeque tandem advocatur, rigidissimumque obtinet examen.

Die 12. Septembris. Propositiones principis denuo perleguntur in gratiam eorum, qui hesterna abfuere die. Excipit eas supplicatio perceptoris comitatus Hunyadiensis conquerentis, quod generalis perceptor Petrus Vizaknai noluerit

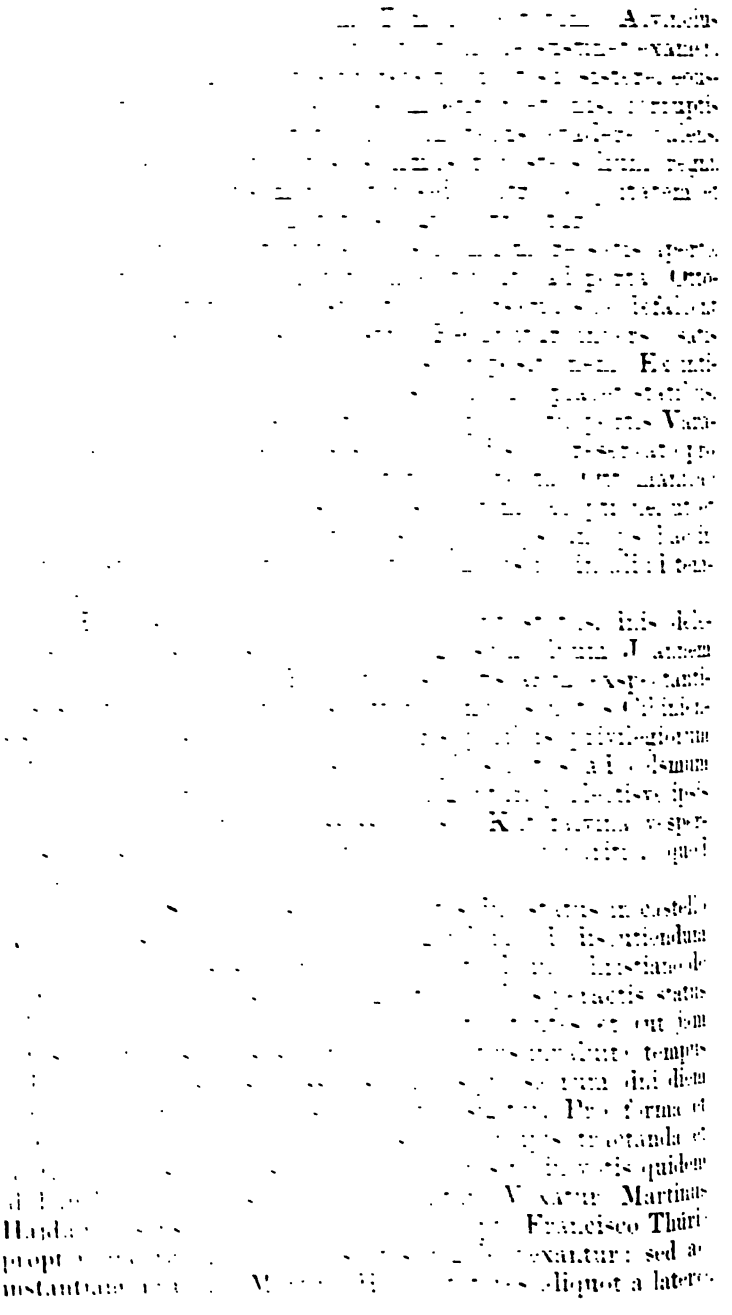

sed quasi clancularie habentis, res tandem eo devenit, captivi eliberentur et nova fiat rationum eorum Albae Juliae per certos exactores denominandos termino similiter in denominando examinatio hoc ordine: quicquid ab iisdem exactoribus liquidabitur, simpliciter pro liquido a camerariis mox et de facto restituendo habeatur.

Reddito solito salario Francisco Literato, scribae minoris cancellariae, tradidit idem nobis litteras relatorias ratione repetitionis quarundam litterarum fassionalium relatoriarum adversariorum Colomanni Gotzmeister Brassoviensis, quas scilicet praetendissent, non fuisse transmissioni ab universitate insertas etc.

Die 14. Septembris. Litterae grosi Christophori Paskó, ablegati statuum ad imperatorem Turcarum Constantinopoli allatae perleguntur, quarum paria, licet multum in eo sudaverimus, haberi nequaquam potuerunt. Harum praecipua fuere contenta: indignabundum dixisse summum vezirium, nunquam tributi 80,000 imper. debeamus sperare remissionem, imo interminatum fuisse nobis, si adhuc urgeatur remissio ejusdem, summum eapropter nobis malum eventurum. Praeterea continebant instantiam contra Varadiensem et Jeneiensem purpuratos factam, ubi ista veniunt notanda: 1. Duxisse vezirium 48 illos pagos, quos Jeneienses occupare ad arcem suam niterentur, vel de facto etiam occupassent, non violenter occupare, vel occupasse eos, sed vi contractus jus ad illas possessiones eos praetendere. Cupit Pasko, ut inquiratur, qui et quomodo, vel quibus mediis illum contractum de illis fecisset possessionibus. 2. Justam esse praetensionem Varadiensium, cum talis tantaque arx, qualis et quanta est Várad, opus habeat plurimis pagis, parum valente objectione Paskoana in litteris Ali passae, fide sua (sed Turcica ethnica) mediante fundata, per quas promiserat, non plures ad arcem Várad (dum eam ceperat) occupandas possessiones, quam quod ad eandem antea fuerunt possessae. Denique continebant resolutionem ablegati imperatoris Romanorum ad litteras Paskoanas factam. Ubi nota: Ipsi valde consulto esse agendum in tractandis rebus Trannicis, nec tamen ipsum ea neglecturum sub fide Christiana. Secundo, ita Paskoum sese debere accommodare, ne purpuratus advertat correspondentiam ejus cum praefato ablegato Germanico. 3-tio. Tractatio ejusdem ablegati nondum est inchoata, sed auspicium sortietur Constantinopoli, imperatore (reaedificatis domibus suis combustis) sese illuc conferente; interea tamen donec haec fiant, cum Turca vafer sit admodum, ne medio tempore aliquid ex finibus sibi subripiat, armis etiam propulsandos esse;

omnia, quaecunque agat, inscio imperatore et ex proprio cerebro contra nos agere. Hic addit animum nobis Paskoanae dormitando bona nostra publica negligamus, suis in scriptis referens, praefatum etiam ablegatum Germanicum dormitationem et neglectum celsmi principis valde accusare. Cetera sordent, sunt enim propriae laudes Paskoanae.

Instat Joannes Domokos ratione bonorum quorundam pecuniariorum, pro redemptione fratris sui Petri Domokos, Tartarico captivio subjecti Coronae depositorum et per Stephanum Bárdi ex assecurativa principis commissione sub praesentia in patria nostra misella Ali passae ad contentationem portae Ottomanicae ablatorum, fiat aliqua determinatio, unde illorum refusio expectanda, cum ex resolutione celsmi principis et determinatione statuum sub et in comitiis Sespurgensibus proxime praeteritis facta constet, refusionem eorundem promissam fuisse, possit tandem reducere suum ex captivio barbarico fratrem. Hic accusatus Bardius, quod ex illis ut et aliis bonis plurima in proprium convertisset usum, excusat sese Coronensibus, sed illi reponentes, ex sese neminem fuisse perceptorem, sed solum Bardium, datur occasio condendi articuli de talibus bonis investigandi et controversiae eapropter emergendae in comitiis proxime futuris ante omnia finaliter decidendae.

Re et difficultate per fautores suos licet sopita, tamen adhuc in scenam producitur Stephanus Alvincius, ubi mire a plurimis, signanter vero a quodam Siculo Háromszékiensi vexatus impudens homo, ut est mos pontificiorum, nihil tamen erubescit.

De prima propositione principis, id est de tributo imperatorio, serio discurritur, sed male; terna enim computatione deprehenso pleno, imo excedente etiam numero tributi, si scilicet restantiae serio et diligenter exigerentur, consiliarii tamen a singulis portis 15 florenos exigendos esse concludunt assentientibus comitatuum et Siculorum delegatis. Sed ubi ex terrore ampl. dni sedis judicis, respondere non valentis, imo statim annuere volentis, factam post aliquam resolutionem (vulgo vocem vocant) judicis primarii Brassoviensis contra consvetudinem hactenus legitime observatam, conscientia et honestate coactus ego debuerim universitatis (cujus plerique delegati tantum ex vilioribus erant ordinati) vocem et sententiam sollenniter proferre, promissionem tributi noviter exigendi decreti prorsus denegavi, cupiens exactionem restantiarum, praecipue in comitatibus et urgens tam summam Saxonicae gentis paupertatem, quam instructionem de non assentiendo hac in parte tributo noviter promittendo. Ubi, audita

tali et tam inopina voce nostra, status conturbantur ceteri, adjectis insuper substituti praesidentis, Francisci Keresztessi his verbis: Külön akar hát kegtek a több statusoktól szakadni, vocatoque me et variis intimationibus, rationibus et minis principis pariter et statuum ceterorum admonito, universitati almae referendis, quadrantem ad deliberandum petivimus, solito statuum deliberandi loco excedentes. Ubi cum per suffragia communibus votis dnorum delegatorum universitatis placuisset, me abnuente resistenteque, fl. N° deni de singulis portis promissae, tres pro stipendio praesidiariorum, 7. pro portae contentatione, vocem et placitum almae universitatis ego debui solenniter repetito solito loco deliberandi statuum, ex impositione ejusdem proferre; sed nolentes acquiescere ceteri status, talia vocem nostram subsequuntur: 1. Verba Dionysii Bánfi Hungarica ista: mit adoráljuk ő kegmeket, ha nem akarnak velünk egyezni. 2. Articulus de fl. 15. de singulis portis contribuendis. 3. Protestatio nostra per me solemniter coram statibus facta.

Die 15. Sept. Ad intimationem principis per dnum Bethlenium instituitur discursus et conditur articulus de profanatoribus diei domini per opera servilia, ut et blasphematoribus nominis divini, signanter Jesu Christi per Socinianinos praecipue, nec non de illis, qui convicio ördög teremptette in contumeliam dei manifestam inique utuntur, quae omnia ex articulo superinde edito constant; occasione instantiae Francisci Litterati Kozárvári ratione possessionis cujusdam suae haereditariae et aviticae per directorem ad arcem Szamos-Ujvár applicatae conditur articulus, ne bona immobilia per notam amissa statim simpliciter fisco applicentur et pro talibus simpliciter habeantur. Vide articulum.

Ad instantiam quorundam comitatuum partium Hungariae, praecipue autem comitatus Kolosváriensis, conditur articulus de decimis non exigendis ex terris eorundem seminatis modo, in articulis expresso.

Varadienses et adjuncti eorum Hungarici instant coram statibus ratione Ó-Torda ipsis semel collata, juxta articulos comitiorum Albensium proxime praeteritorum, unacum civibus Tordensibus jam nobilitatis, ne interturbentur, quod ipse praefectus, ut et camerarius (hic per scripta absens certe dubio procul a praefecto fabricata) multum nituntur praestare, re utrinque solide, subtiliter et acriter disputata, an rei licet prima fronte contra Varadienses astipulari videtur dnus cancellarius scilicet Joannes Bethlenius; ponderatis tamen tandem longum per spatium et varios discursus momentis et rationibus rerum, ducibus plurimis fautoribus

suis, dni Varadienses propositum obtinent. Hic adhuc semel atque iterum fumat Alvincius.

Hic fit mentio a quibusdam Thordensibus salium vesmást (sic) vocatorum, unde summum furtum comperitur inspectoris camerariorum et ceterorum adjunctorum; nomen inde habet, si vel minima fractura appareat in salibus, loco eorum aliis postulatis, eos pro sese reservant, ne stipendio quidem hac in parte salicidis praestito. Funem! Funem talibus!

Instant iterato Kolosvármegyeienses, assignetur aliquis residentiae ipsis locus, vel si ad proprium eorum residentiae locum sit redeundum, ne renuant, secus domi suae delitescere non valentes, subjiciant sese purpurato Varadiensi tributarios, pro quibus Petkius et Dionysius Bánffius coram celsmo principe ex commissione statuum serio etiam intercedunt.

Oppidum Monostor petunt pro residentia Kolosvármegyiensi, promittentes moderno possessori, groso dno Gregorio Gillányi, depositionem summae inscriptitiae fl. 600. Principi placet: conveniant cum Gillányio; interponunt sese dni status, sed ad impossibiles ejusdem conditiones descendere illis impossibile visum; vix ideo aliquid effectum.

Captiva quaedam Coronensis, Coronae ratione debiti captivata, supplicat contra judicem et senatum Coronensem. sed nil obtinet; si enim non habet debitor in aere, solvendum est ei in pelle, ita tamen, creditor provideat de ejus victu. venditore etiam diurno labore debitum pedetentim compensante. Intimatur a celsmo principe per grosum Dionysium Bánffi assumptio difficultatum, vel potius fraudum Siculicalium et resolutio ad litteras Rákócianae viduae ne negligatur; differtur in crastinum.

Die 16. Septembris. Variae variorum supplicationes perleguntur. Impudens Alvincius, nesciens sese privari officio, sed miro artificio protestatur de eo, detur ei instructio, quomodo et unde imposterum colendae sint salisfodinae.

Claudiopolitani juxta articulos Albenses solenniter nobiles pronunciantur et decernitur, ordinato a celsmo principe per consiliariorum aliquem commissarium capitaneo, illo una cum dnis Claudiopolitanis discurrat de futuro eorum statu, militiaeque domi et foris. Imponitur eisdem insuper solutio stipendii praesidiariorum militum Germanicorum 100, cetera quaedam articulariter, haec cum manifesta eorum contradictione.

A quodam exotico Graecanico viro ex ductu christianitatis redemptus quidam nobilis ex comitatu Hunyadiensi,

licet iteratam habuerit clsmi principis resolutionem, pariter et statuum in comitiis Albensibus legitime emanatam, de et super quibus 16. commissiones tulerit principales ad praefati comitatus officiales, non tamen ei satisfactum fuisse ex bonis ingrati illius cuculli. Eapropter dupli et omnium expensarum refusio executione mediante per scribas cancellariae majoris, vel minoris, non obstante ullo juris remedio, fienda, serio et severe decernitur. Juste certe! Utinam sic omnia!

Ad instantiam praeteritis diebus factam statuum celsmus princeps promittit receptionem curae proventuum portus Váradjaiensis ex salibus et universarum fodinarum salium et pensionem pro portae contentatione inde sine ullo defectu imperialium 20,000 non ultra. Gratias agitur a statibus celsmo principi per Stephanum Petki et Dionysium Bánffium.

Decernitur restitutio bonorum generosi Gabrielis Vitéz, captivi apud Tartaros, a dnis Bistriciensibus generoso dno Paulo Béldi restituendorum et ab eodem in redemptionem praefati affinis convertendorum. Litigare cupiens Franciscus Belyenessi, tricesimator Törtzváriensis, cum judice et senatu Coronensi, licet multa utrinque rancida prolata fuerint verba, tamen ad instantiam, vel potius clamorem renuentium assumere talia dnorum Siculorum et Saxonum procedere nequit, frustra hac in parte verba quam plurima praefecto et directo evomentibus.

Perleguntur tandem ad multum clamorem praecipue praefatorum dnorum statuum articuli ac mittuntur per grosum dnum Stephanum Naláci, aulae magrum ad celsmum principem perlegendi; qui perlecti et duobus in locis correcti per eundem remittuntur, et solito de more obsignantur, subscribunturque ab illis, quorum intererat ea praestare. Valedico aliquot dnis consiliariis ex commissione ampl. d. judicis regii Cibiniensis, qui etiam salutant suam amplitudinem. Protestationem et articulos extrahendo a protonotario Joanne Kendi, sumtoque prandiolo, valedicimus loco illi inepto Radnóth, non tamen omisso: dno Bethlenio valediximus; pro executione quorundam arestantium scribas impetravimus et ratione sartoris extra-cehistae Vizaknensis advenae unum ex servitoribus, referendae certae et placitae resolutionis ergo, hac de re penes dominum Joannem Bethlenium reliquimus. Cetera vel in articulis continentur, vel indigna sunt notatu. Summa hic omnium comprehensa est.

Fraudulentia Siculorum deprehensa imponitur melior et pluribus cum personis militandi ratio. Rákóciana ad postulata sua, cum talia sunt, ut traditis illis ipse etiam tra-

[illegible] principatus, quae ad irritationem portae Ottomanicae spectant, contractu etiam, super quo sese fundat, a marito [illegible] suo illustrissimo ac celsmo dno Georgio Rákócio principaliter violato, nihil obtinet. Authoratur dnus Bethlenius [illegible] resolutionis ad eandem. Et his [illegible] solvuntur comitia.

(A [illegible] levéltárból.)

[illegible]

1665. szept. 10–16.

A törvények.

Nos Michael Apafi dei gratia princeps Transsylvaniae, partium [illegible] Hungariae dominus, et Siculorum comes, etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii [illegible] caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transsylvaniae, et partium Hungariae [illegible] annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem [illegible] mensis Sept. anni [illegible] 1665. in castrum Radnóth [illegible] congregati, exhibuerunt nobis et [illegible] infrascriptos articulos, in eodem [illegible] votis et suffragiis, parique [illegible] Supplicantes nobis humillime, [illegible] articulos, omniaque et singula [illegible] accepta habentes, [illegible] authoritate nostra principali [illegible] confirmare, atque [illegible] omnes, quorum interest, [illegible] quorum quidem articulorum [illegible]

Articuli [illegible] magnatum et nobilium [illegible] Transsylvaniae, partium [illegible] annexarum, in generali [illegible] ad diem 10. mensis Sept. [illegible] castrum Radnóth indicta [illegible]

Articulus I.

Az elkerülhetetlen szükség [illegible] bennünket, és egyszersmind látván, [illegible] álljon isten után

megmaradásunk: azért a porta contentatiójára, és a praesidiumnak tartására való adózásban rendeltünk és találtunk, kegyelmes urunk, egész országúl három nemzetűl ilyen modalitást:

1. Az restantiákra nézve, hogy az egyházi nemes embereken a vármegyék tisztei irremissibiliter exigálják az reájok vetett restantia adajokat; kik ha pénzűl megadják, bene quidem; hahogy nem, marhájok lévén, ahhoz nyúlhassanak, marhájok penig nem találtatván, magokat is in isto casu megfoghassák az adóról való contentatióig, ide értetvén a residentiás nemes ember házas szolgák is, kik ez restantiában lévő adót, ezen adónak percipiálására rendeltetett perceptoroknak tartozzanak administrálni.

2. A kik penig ez disturbiumokban ab anno videlicet 1657. magokat nobiliáltatták, házokat eximáltatván, nobilitatiójok ugyan személyekben helyben maradván, örökségekről adózni tartozzanak, személyekről adózásra porta contentatiójára nem kényszeríttetvén, a tisztek is exigálni tartozzanak irremissibiliter, ide nem értetvén régi nemes atyánkfiai, kik hazájoktól megfosztatván, kegyelmes urunk, nekiek Nagyságod lakó helyet conferált.

3. Mindezeknek helyesebben való eligazításának okáért, a vármegyék tisztei, minden haladék nélkűl vegyék igaz computusban hol s mennyi defalcatiók lettenek az articulus szerént, és fide mediante írjanak regestumot, minden vármegyében mennyi kapuszámról kellessék adózni a szegénységnek; lehessen bizonyos karban a kapuknak igaz száma, kiről pecsétek alatt kiadván a perceptoroknak a regestumot, azon regestumok szerént administrálják az adót, hogy tudhassa a perceptor is mit várhasson bé az adóban, percipiálván administrálja is. Erről penig minden vármegyékben két-két regestumot írván, egyiket-egyiket pecsétek alatt, futura pro cautela a tisztek adják a káptalanban.

4. Fejérvári gyülésünkben végeztünk volt, kegyelmes urunk, Nagyságod consensusából az rovatlan faluknak adózása felől; azért az hol eddig nem exigálták, a szerént exigálják irremissibiliter a tisztek. A taxas városok is a kik voltanak, capitatim mint az rovatlan helyek a szerént contribuáljanak.

Articulus II.

Noha kegyelmes urunk, nem tagadhatjuk magunknak és szegénységünknek fogyatkozott állapatunkat, mindazonáltal a mostani computusban vett császár adajában (ki restantiákkal együtt úgy látjuk kitelnék) vetettünk kapuszám után fel

fl. 10 azaz, tíz forintot; azért hogy valamint a restantiák miá defectus ne essék az adóban: melynek is administrálását hogy minden rendek ad octavum Octobris proxime venturi administrálják.

Articulus III.

Az hadak tartására is, több fiscalis proventusok mellé, rendeltünk kapuszám után fl. 5 azaz, öt-öt forintot. Ez öt forintos adót penig értjük csak a sebesvári és somlyai praesidiumok számára felvetettnek lenni; a csehi és másutt való helyeket a mivel lehet örömest muniáljuk; de hogy azoknak is fizethessünk, arra nem érkezhetünk; ezt is hátra nem hagyván, hogy az Erdélyben és partiumban lévő rovatlan helyek és taxás városok, capitatim e szerént contribuáljanak. Mindezeknek felszedésében a tisztek mindenütt a perceptorok mellett segítséggel sub amissione bonorum suorum legyenek: de mivel tudó dolog, hogy az fenn specificált tíz forintos adót szegénységünk jó pénzül nem administrálhatván, annak jó pénzzé tételében az adónak megszerzésében késedelem lehetne; azért hogy földesurok tartozzanak jó pénzt adni jobbágyoktól administrálandó garas, potura pénzért az arra rendeltetett perceptoroknak, a perceptorok is percipiálván, oly készen tartsák a percipiált jó pénzt, hogy mikor és az hová parancsoltatik, administrálhassák. Ez terehviseléstől és adózástól nem lehetvén immunisok az adófizető görögök is, kik ez hazában velünk egyenlő békességben kévánnak lakni; végeztük ez okáért, hogy ők is capitatim contribuáljanak három-három tallért, melyre praefectus atyánkfia gondot viselvén, exigálja s percipiálja is, és a tíz forintos adó közé administrálja.

Articulus IV.

Az praesidiumok számára felvetett öt forintos adót hogy az partialis perceptoroktól, Szalárdi János atyánkfia a vertornyi harminczaddal, és a Szamoson túl lehető mindennemű proventusokkal és ország adajával együtt percipiálja, és a megnevezett somlyai és sebesvári praesidiumok számára exigálja is illendőképen; a mely adót is a megírt terminus alatt, úgymint ad octavum Octobris proxime venturi, kötelesek legyenek, modo praemisso percipiálni, és a megnevezett perceptor Szalárdi János atyánkfiának irremissibiliter administrálni. Az hódoltságon lévő szegénység is ezen kétrendbeli mindenik adónak harmadát tartozzék megadni, és a megnevezett perceptor atyánkfia kezében szolgáltatni, concludáltuk —

Articulus V.

Mivel a közönséges igazság is azt kévánja, hogy a kik perceptorságnak hivatalját subeálják, az honnét mit percipiálnak s kezekben vésznek, ha szintén melléjek pro adjutore rendeltetnek is a viczeispánok, avagy egyéb rendbéli tisztek, de önönmagok tartozzanak igaz ratiót adni róla, s administrálni is, az feljebb megírt mód szerént. Melyre nézve végeztük egész országúl három nemzetűl, hogy mindenütt az országban, nevezet szerént Máramarosban is, a perceptorok valamit percipiálnak és erogálnak, azokról igaz ratiót is adni tartozzanak.

Articulus VI.

Hallatnak kegyelmes urunk, sok isten ellen való cselekedetek és káromkodások ez hazában is, hogy tudniillik némelyek nem tartván magokat az istennek parancsolatjához és a bévett jó rendtartáshoz, egyszersmind az ország articulusihoz is, hanem micsoda lélektől viseltetvén, az istennek szent napját a vasárnapot nem különböztetvén meg a több hat, dologra rendeltetett napoktól, hanem azon napestig szántnak, aratnak, kaszálnak, és egyéb kézi munkát is tésznek, művelnek, s azonkivűl éktelenűl káromkodnak is az isten ellen; kihez képest, hogy az ilyenek megbüntettessenek, végeztük kegyelmes urunk egyenlő voxból, hogy valaholott efélék hallatnak és találtatnak, az olyanokat minden helyeken a viczetisztek, sub amissione honoris et officiorum suorum citáltassák a derék székre ratione officii hoc ipsum exigentis; az holott minden exceptio nélkűl revideáltassék dolgok, minden remediumok excludáltatván ebből, az egy egyszeri exmission kivűl, és valakik comperiáltatnak, ut supra, isten szombatjának a szent vasárnapnak megszegőinek, és isten neve káromlóinak lenni, kővel verettessenek agyon, indifferenter minden helyeken. Ideértetvén azok is, a kik amaz rettenetes szitokkal, úgymint ördög teremtettével szitkozódnak, átkozódnak. Qualificálván mindazáltal és az időt megvizsgálván, 24 esztendősön feljűl halállal, kisebb idejüek veréssel büntettessenek meg.

Articulus VII.

Az Ali pasa ez hazában való járásakor, sok haza fiainak *a* szász városokon letett arany és ezüst marhájok vétetődött *el a* porta contentatiójának színe alatt, mely exactióban nagyobbára minden helyekben sok alkalmatlanságok estenek, ne-

vezet szerént penig némelyeknek jovok noha úgy vétetődött el, hogy az haza közönséges szükségére fordíttassék, mindazáltal esett olyan értésünkre, hogy nem oda, hanem privatus ususra fordíttattak volna némelyektől sokaknak jovai; de ez mellett a perceptorok is, kik azokat az jókat felszedték, nem akarván magokat perceptoroknak, hanem csak pro testimonio adhibeáltattaknak agnoscálni, nem kevés gyanosság lehet némelyekhez, hogy a két közön sok jók magoknál maradtak; végeztük azért országúl, hogy az jövő közelbik országos gyűlésén, minden egyéb dolgok előtt legelsőbben igazétódjék el az a dolog, és minden városokon abban az időben való magyar és szász perceptor atyánkfiai minden bizonyságokkal, regestumokkal, quietantiájokkal compareáljanak, és adjanak számot akkori perceptumokról s erogatiókról is. A damnificatusok is, ha kik találkoznak, comportáljanak arról, mennyit, s mit vettek el tőlök, és ha a perceptorok fordítottak-é az elvitt jókban valamit magok ususokra, azonban arról is, ha kiket azon perceptorok becstelen szókkal illettek, és rendkivül való exactióval terheltek volna, hogy így napfényre jövén dolgok, az akkori discussiónak idején poena decernáltathassék ellenek, és a damnificatusok azoktól a kiktől esett, mox et de facto contentáltassanak.

Articulus VIII.

Az fiscalis jószágokról írott regestumnak az utoljára iratott kegyelmes urunk, hogy a mely jószágok per contractum et notam deveniáltak fiscus kezében, azon falukat, portiókat, akkor is minthogy fiscálisok közé sem irattattak, fiscálisoknak nem értettük, úgy mostan is nem értjük; hanem az előbbeni articulusok szerént jure perpetuo eladattathattak, sőt ha még volnának többek is afélék fiscus kezénél, eladattathatnak, ut supra jure perpetuo, végeztük.

Articulus IX.

Noha vadnak a fiscális dézmáknak elvételek felől articulusink, de a nemes, paraszt emberek részéről, mivel semmi nincsen: azért végeztük, hogyha valaki más ember földéről jutandó dézmát engedelem nélkül elhordana, vagy hordatna a nemes ember kárára; a damnificatusok a tiszteket kihívni, (a kik is kötelesek legyenek, sub amissione officiorum suorum, kimenni) és ha paraszt ember, cum poena fl. 12, ha penig nemes ember, sub poena fl. 200 restituáltassák az elvitt dézmát de facto, minden helyeken indifferenter.

Articulus X.

Sok articulusink felett mégis ex superabundanti végeztük kegyelmes urunk, hogy a székelységen a főtisztek kimenvén, minden helyeken tisztek és kötelességek szerént tartozzanak felcircálni és kikeresni, kik continuus és valóságos, nem színes és csalárdkodó szolgák, hogy így ezaránt tolláltassék a sok csalárdkodás, ország szolgálatjának defraudálása, és egyéb inconvenientia; és ha kik szines csalárdkodó szolgáknak comperiáltatnak lenni, a szolgaság mellől amoveáltassanak, és a zászló alatt felűlni annak idejében kényszeríttessenek, az holott is ha kik felűlni nem akarnának, captiváltassanak, és valamelyik közelebb való várba vitessenek, közönségesen végeztük.

Articulus XI.

Mivel már igen béjött az hazában a timon, végeztük azért közönségesen, hogy az hazában mindenütt tizenöt pénzben elvegyék, az ország adaján, portuson és aknákon s harminczadokon kivűl, sub poena violationis articuli irremissibiliter exequenda. A danczkai ortot is azon poena alatt 40 pénzben vegyék el.

Articulus XII.

Az elmúlt fejérvári gyűlésünkben a kolosvári atyánkfiait nobilitáltattuk volt, mely articulusunkat mostan is helyben hagyjuk, ilyen declaratióval: mivel véghelyekben fejedelmek szoktak kapitányokat állítani, úgy ide is a mi kegyelmes urunk ő Nagysága állítson főkapitányt. Mivel penig véghelyeket nemcsak belől a kőfalon kell óltalmazni, hanem ha a szükség úgy kévánja, excursiókat is kell tenni, azokat is végbe vigyék az helynek mivoltához képest, úgy hogy a kapukban is maradhassanak az helynek őrzésére: ha penig, kitől isten oltalmazzon, a kényszerítő szükség úgy kévánná, hogy több praesidiumot is kelletnék az helynek óltalmazására békűldeni, tartozzanak bébocsátani, szállást is adni, hogy így conjunctis viribus óltalmazhassák. A somlyai praesidiumnak házoknépe s jovok az hirtelen való indulás miá ott maradott, a míg az elszállításban mód és alkalmatosság adatik, szállásokról ne exturbálják, lehessenek csendességben szállásokon jovokkal együtt. A mely kevés számú német gyalog mostan ott van, azokat magok hasznokra nézve tartsák meg mint magok szolgáit, magok könnyebbsége jövén ki belőle, úgy a míves emberek is inkább házoknál űlhetnek. Főkapitány intro-

ductiójára, és mind azon helynek mostani új karban való állítására, és ahoz egyéb illendő szükséges dolgoknak eligazítására a mi kegyelmes urunk ő nagysága méltóztassék tanácsúr hívei közűl commissáriusokat oda expediálni halogatás nélkűl.

Articulus XIII.

Ennekelőtte való időkben az ország rendelte volt a tordai, kolosi, széki és vizaknai aknákot porta contentatiójára, melyről való dispositiót is magunkra vöttünk volt; de látjuk hogy többire semminémű haszonvétel belőle ki nem jött magunk számára, az aknáknak romlott s pusztúlt állapatjokra, s mind penig egyébb alkalmatlanságokra nézve; minek okáért a mi kegyelmes urunkat, ő nagyságát alázatosan találtuk meg felőle, hogy vegye maga kegyelmes dispositiója alá, és annuatim bizonyos számú tallérokat ő nagysága rendelne az ország adajában adatni belőle; ő nagysága azért kegyelmes szemei eleiben vévén abbéli instantiánkat, maga dispositiója alá vette, kegyelmesen igérvén ő nagysága annuatim húszezer tallérokat az adóban adatni, oly kegyelmességgel, hogy az aknák épűlvén, a proventus is nevekedvén, ő Nagysága az ország szükségére való húszezer tallérokon fejűl is kegyelmességét fogja mutatni. Mely ő nagysága kegyelmességét alázatosan megszolgáljuk ő nagyságának, azért mi is ő nagyságának kezében bocsátjuk a megírt aknákot portussal együtt, mind az aknákon lévő sókkal, a portusra eddig leszállított sókat egészen reserválván ország szükségére, ő nagysága is ezután leszállítandó sókat helyben tartván, mindaddig míg az ott lévő sók elkelhetnek. Ezen articulusunknak nem praejudicálván az elébbeni articulusok, úgy mindazonáltal hogy az hazafiainak az articulusok szerént a sóval való kereskedés szabados légyen, megadván az árát, mely az idegenektől is nem tilalmaztatott.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione, et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos gratos et accepta habentes acceptavimus, approbavimus ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos

praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis, et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu interierit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in castro nostro Radnóth, die 16. mens. Sept. Ultima videlicet congregationis nostrae, anno 1665.

(Eredeti nyomtatott példánya az Akadémia birtokában.)

c)

1665. szept. 8—16.

Jegyzék az 1656. óta felvetett kapuszám utáni adókról.

1656. esztendőben Fejérváratt felvetett 15 forintos adó; ezt 1657-ben szették fel.

1657-ben Szamosújvárnál rabok váltságára 50 pénzt egy rótt házra.

1658-ban kapú számra 15 forintot.

1659-ben kapú számra 20 forintot, egyházi nemességre egy-egy tallért, olá papokra egy-egy tallért vagy két-két forintot. Rovatlan helyekre két-két forintot.

1660-ban kapú számra 50 forint, nemességre egy-egy tallér, oláh papokra öt-öt forint, rovatlan falukra capitatim öt-öt forint.

1661-ben Régenben 16 forintos adó, katonáknak fizetésére 8 forintos adó.

1662-ben Görgényben 16 forintos adó.

1663-ban 5 forintos adó.

1664-ben 16 forintos adó. Maros-Vásárhely.

1664-ben Nagysinki 10 forintos adó. Jószágos nemes emberek két tallér, egyházi nemes emberek egy-egy tallér, rovatlan faluk egy-egy tallér, molnárok s szabadságban élő emberek egy-egy tallér.

1664-ben keczei táborban felvetett három talléros adó. Olá papok ketten egy-egy tallért, nemes emberek, egyháziak négyen egy-egy tallér.

1664-ben Segesváratt 20 forintos adó. Rovatlan falukra capitatim két-két forint.

1665-ben Fejérváratt 10 forintos adó, melyért sót szállítottak, felcircálván elvittek-é, nem-é? Rovatlan falvakra is capitatim öt só, egy ház helyi nemességére is két-két forint.

(Eredetije Nemz. Múzeum.)

XI.

1665. nov. 8—15.

Az 1665. nov. 8—14. részgyülés törvényei és irományai.

a)

1665. nov. 8—14.

Czajbert jelentése.

Acta comitiorum, a celsmo principe dno dno Michaele Apaffi etc. in civitatem Fejérvár, tanquam partialium ex edicto suo principali indictorum, celebrandorum ad diem scilicet octavum mensis Novembris anni praesentis 1665. ac die nona coeptorum dieque 14. ejusdem mensis finitorum ab egr. Elia Czajbert de Fogaras punctatim, distincte et articulate consignata.

Anno 1665. die 9. Novembris. Convenientibus aliquot ex dnis consiliariis et ceteris convocatis statuum regni Transniae in palatium celsmi principis, primo et ante omnia peraguntur sacra, tandem eodem in loco suum quisque eorum occupantes locum grosus dnus Betlenius ex intimatione suae celsitudinis principalis verbis refert trimembrem propositionem: 1. membrum continebat copiosa cum declaratione intimationis vezirii purpurati supremi et etiam continentiarum litterarum generalis delegati nostri in porta Ottomanica existentis, grosi Christophori Paskó, soliti tributi non modo exactionem ratione restantiarum, sed etiam missionem sine ullo dilatione eandem ad portam Ottomanicam ea cum modalitate, deliberetur de eo, integrene vel mance administretur, et si integre, si plenarium non habeamus, unde mox et de facto corradatur, tandem quando, quomodo, et per quem administretur? Secundo, provideatur de rebus Claudiopolitanis maximo in periculo versantibus, ut defectibus mederi possint et compescere Turcas identidem excurrentes, Hajdonibus jam et peditibus inde ferme in totum quasi exauthoratis, quibusdam etiam fuga sese aliorsum recipientibus; hoc enim neglecto, periculum imminere misellae patriae universale et ultimatum. 3. Juxta contenta articulorum in proxime praeteritis comitiis Radnóthiensibus emanatorum promissos a celsmo principe ex proventu portus Varadiaensis vicies mille talleros imperiales sine additione ejusdem articuli, ut promisit, sese praestare,

alioquin non: quod si acceptent dni status, bene quidem, sin minus, retineant pro sese ejusdem proventus reditum et contentent, ut melius norint, fulgidam portam Ottomanicam.

Intervenere ista: 1. Lapsus discursuum ad aliena et privata. 2. Promissio equi ampl. dni Melchioris Stockardt, villici pro nunc Cibiniensis, ex relatione gnrosi Michaelis Donat, agasonum magistri a celsmo principe auferri curati facta. 3. Discursus de eo, Gallum contra Portugallos adjutorium promisisse Hispanis, imo etiam praestitisse, ipso etiam Portugallo ad manus habente Anglos; quae omnia inter prandium late et fuse disputata. Scriptorem praesentium premebat morbus ex pede dextero. Praeterea nihil singulare intervenit, nisi inter coenam varius per dnum Laurentium Topffelch de Italis, praecipue Venetis et Padoanis discursus, ut de Gallis Parisiensibus. Cetera, quae intervenere, notatu digna non sunt, excepto, quod nequiter reforment in Hungaria iniquissimi diabolicorum Jesuitarum pulli, comites, barones et ceteri pontificii; hic excellunt vetus canis, palatinus Franciscus Veselyéni, jamjam ad fores Tartari properans et Franciscus Rákóczi a veritate desciscens et in os orci sponte sua una cum matre sua, Sophia Bathorea, ruens. Deus det eis animum resipiscendi.

Die 10. Novembris. Summo mane comparent dni consiliarii, ceterique delegati statuum competenti in loco sufficiente numero, peractisque sacris de hesterna materia tractant, praemissa ante omnia repetitione per grosum dnum Joannem Bethlenium hesternae verbalis propositionis; rem serio videntur aggredi multum inter sese modo mussitantes, modo stentorizantes, donec id ipsis placet, ceteris punctis ulterius dilatis, tertium primo ventiletur, scilicet punctum ratione proventus Váradjaiensis ex venditione salium provenientis, in praefatae diei notatis specificati; ubi deliberatur, sine ulla exceptione assignentur salisfodinae et portus Varadjaiensis unacum proventibus celsmo principi, qui juxta promissum in articulis Radnothiensibus specificatum, ante omnia pro contentatione portae Ottomanicae assignet annuatim statibus pro contentatione portae Ottomanicae talleros imperiales 20,000 declaratione illa expuncta: si creverit alte proventus idem, sua celsitudo teneatur aliquid superaddere, non ut articulus continet, sed ut quidam sinistre interpretantes, nimis curiose intimarunt suae celsitudini, ut dicitur Hungarico proverbio, sub bove etiam vitulum quaerentes. Sed antiqua ad id deveniatur varia et quamplurima contentione inter dnos consiliarios, signanter grosos dnos Bethlenium et Paulum Béldium de eodem themate diu habita.

Certis de causis dni consiliarii simul conveniunt celsmum principem; causa occulta est. Tandem solito de more relabuntur ad inania; inter cetera praesente aliquot ex dnis junioribus grosus dnus Gregorius Bethlenius in os dicit groso dno Gregorio Kun idiomate Hungarico: inkább innám egy szép szolgálónak, vagy egy gyermegded tehénnek a pinájából, mint sem a te szádból: de et super quo obstupescente Kunio, tantum Gregorius Bethlen risum movit omnibus praesentibus, ut Kunius confusus ne loquendi quidem certum ad tempus habuerit facultatem. Grosus dnus Michael Telekius per egregium Franciscum Pihenium promittit praesentium scriptori vini urnas 25. Intimatur ab ampl. dno judice regio ceteris ampl. dnis delegatis Cibiniensibus, praesentium scriptori et dno Stephano Fodor seniori, sint vigilantes eapropter, si quid sit sua amplitudo propositura, unanimi voto in ejus eamus sententiam, a nobis etiam per rationes confirmandam. Instant coram praesentium scriptore, egregius Joannes Nagy Szabó de Alvincz cum ceteris noviter nobilitatis Alvinciensibus et Borberekiensibus, ut suscepta eorum causa, agat eandem in praesentibus comitiis ratione articulorum Radnóthiensium de talibus occasione quorundam puskassiorum editi, ut scilicet tales nobiles in persona quidem maneant nobiles, sed ratione fundorum, licet exemptorum, praestent cum ceteris jobbagionalis ordinis hominibus ordinarium tributum id est, si verum dicendum est: sint simul nobiles et non nobiles, quod contradictionem implicat; impossibile enim idem simul esse et non esse juxta primum principium philosophicum.

Quorundam supplicationes a groso dno praesidente, annuente groso dno Joanne Bethlenio, porriguntur cuidam scribae, sive jurato notario minoris cancellariae perlegendae, sed interea vocatus a celsmo principe dnus Bethlenius, instante jam prandio, hac vice solvuntur comitia. De ceteris per totum diem bibitur a plurimis, praesentium scriptore summopere laborante ex pedibus. Dnus Alvincius, inspector salisfodinarum et proventuum inde provenientium generalis, ut et Georgius Lipcseius perceptor proventuum Váradjaiensium producuntur in scenam et varie examinantur, imo torquentur a grosis dnis Paulo Beldio consiliario ac Martino Saárpataki protonotario, qui vix elabuntur vulpina induti pelle; verum an elapsuri sint totaliter in posterum, nisi corruptis principalibus quibusdam, vix crediderim; tandem, tandem enim non modo triumphabit justitia, verum etiam confundentur, et dignas merito furti dabunt aliquando poenas. Circa horam quintam vespertinam appulit Petrus Incédi Constantinopoli ante 35. dies illuc missus cum litteris a legato nostro, scilicet sta

tuum regni Tranniae, groso Christophoro Paskó, quae quid contineant, crastina forsan luce intelligemus.

Die 11. Novembris. Somno oculis excusso, conveniunt dni consiliarii et status praesentes in designatum comitiorum locum, ubi primum deo litantes, tandem rem tractandam assumunt et ante omnia discurritur de eo, quis sit denominandus, qui tributum caesareum ad portam Ottomanicam hinc ex Trannia transferat. Praemittitur tamen isti discursui repetitio propositionis principalis per dnum Joannem Bethlenium, intimando statibus, quod missus ad portam Ottomanicam tabellarius Constantinopoli redierit et litteras a saepefato legato nostro tulerit, quae nil aliud contineant, nisi festinationem, tributa mox et de facto integre administrandi, si regnum Tranniae extremae noluerint subjicere eversioni, quod indignabundus supremus vezirius minitaretur; imo ipsummet delegatum privatum esse facultate domo Trannica aliquorsum exeundi, multominus supremum vezirium, vel alium quempiam salutandi, quod partiale arestum de facili dici potest.

Eligitur Boldogfalvius vector tributi Constantinopolim usque, donec administrandum manibus delegati nostri generalis ibidem existentis, grosi dni Christophori Paskó de Székelyhid assignentur. Varia stultitiae exercitia Michael Telekius, Gregorius Bethlen et ceteri ex junioribus magnatibus edunt, non sine aliorum offendiculo. Matutino tempore antequam convenissemus, praesentavi groso dno Joanni Bethlenio, ex commissione ampl. dni judicis regii pro parte magistrorum sartorum cehae Cibiniensium.

Die 12. Novembris. Ut sacra peracta sunt, statim in unum convenimus et discurrimus de tributo caesareo; director Gasparus Dióssi certae summae tributi per varios administrati perceptor denominatur et designatur. Hic rigide sese opponit ampl. dnus judex regius Cibiniensis ceteris omnibus, nationem Saxonicam acriter, vere et constanter (ut virum decet talem) defendendo, specificandoque, quod pro hujus anni tributo cum restantiis ex parte sua dni Saxones 57,000 imperialium praestitissent, nec ultra onus sufferre posse, superaddendo, si ex nimia angustia natio Saxonica evertatur, hoc non tantum ipsis, sed toti regno, imo etiam celsmo principi maxime incommodare ita, ut persistere certe nequeant. Urgebat etiam contentationem omnium civitatum et sedium Saxonicalium, quae portam Ottomanicam praesente diabolico Ali passa in regno nostro misello 250,000 imper. contentarunt, additis minis, nisi id fiat; Saxones certe nullo modo daturos in posterum tributum et censum, usque praefata summa integre expleatur. Reponunt plurima mox hic, mox iste

et ille, praecipue generosi dni Joannes Bethlenius, Volffgangus Bethlenius, et Dionysius Bánffius. Varios varia rapit huc et illuc sententia.

Rigide torquentur inspector salisfodinarum fiscalium Stephanus Alvincius et perceptor proventuum portus Váradjaiensis Georgius Lipcsei, qui dum rationem volunt reddere, confusam esse agnoscentes unanimiter dni consiliarii et ceteri status, denominant exactores, protonotarium, Martinum Saárpatakium, Joannem Nemes, capitaneum trium sedium Siculicalium, Sepsi, Kézdi, et Orbai et ampl. dnum Matthiam Sembregerum, delegatum Cibiniensem; quarti nomen excidit: qui domo senatoria, vel comitiali excedentes et certum in locum convenientes, rationem rigidae subjiciunt examinationi, receptis etiam testium quorundam fassionibus contra saepefatos inspectorem et perceptorem et tandem difficultatibus in medium statuum productis quibusdam claris, aliis vero obscuris, post longam partium disceptationem et dnorum consiliariorum statuumque consultationem tandem eo devenitur (Paulo Béldi et aliis aliquot strenue renuentibus) detur tempus eis, matutina sequentis diei hora ad replicandum et rectificandum difficultates, praefatis incattis id serio optantibus et petentibus.

Articulus Radnóthius ex parte celsmi principis ratione 20,000 imperialium ex proventibus portus Váradjaiensis pro contentatione portae Ottomanicae dnis statibus praestandorum in sua qualificatione relinquitur quidem, cum non sit juris, nec licitum, partialem statuum congregationem generalis congregationis constitutiones et articulos mutare, variare eisque aliquid superaddere, vel detrahere, sed explicatur tantum, quod non plus, nec minus cupiant dari a sua celsitudine pro necessitate praefata ex jam saepedictis proventibus, quam solidos, integros 20,000 imperiales; de quo etiam recognitionem sese daturos dni status per dnos magistros protonotarios pro futura cautela suae celsitudinis et suorum sancte pollicentur, in quo ipse quoque celsmus princeps acquiescit.

Haec omnia excipit discursus de statu Claudiopolitanorum, contra quos aliqua ex causa, crediderim injusta et iniqua, exacerbatus grosus dnus Dionysius Bánffius tot et tanta in eos evomit, ut eum satis, superque suspectum reddant iracundiae et indignationis. Hic fortiter verbis et rationibus, plus tamen rancorem redolentibus, quam aequitatem dni consiliarii inter sese pugnant, uni haec, alteri illa placens sententia. Excellit ampl. dnus judex regius, qui ostendens vanitatem praesidiorum, Claudiopolitani, Sebesvariensis et Csehiensis, tanquam occasionem per latrocinia et excursiones, consentiente duntaxat altero protonotario magro, dno Joanne Kendi,

omnium hac etiam in parte suae amplitudini valde contrariorum oculos in sese convertit, et sic multum ac varie contendentes invicem, ista tandem sententia approbatur: dni Claudiopolitani si jam sint nobilitati, non posse adhaerere eos civili etiam libertati, tale enim mixtum regimen inconveniens esset, sed fruantur in omnibus praerogativa nobilitari a capitaneo, ut milites in belligeratione et excursionibus a supremo comite comitatus Kolosiensis ut nobiles dependentes, ac eo etiam jure gaudentes in decidendis controversiis. Verum quia militia adhuc valde inexperti sunt, pro informatione et habitu acquirendo necessarium ducentes doctos aliquot, ut praesidiarios milites apud sese in quartiriis tam equestris, quam pedestris ordinis esse tolerandos; numerus non constat. Sebesvarinum deputantur 60 equites et 40 milites, qui etiam praesentes jam ibi sunt. Quotquot sunt militaris ordinis Csehini, illi etiam in vigore relinquuntur; omnibusque hisce praesidiariis, ut constat ex conclusis statuum, certa stipendia et victus ordinantur.

Die 13. Novembris. Producunt inspector salisfodinarum et perceptor portus Varadjaiensis replicationem ad hesternas difficultates, quae solemniter coram statibus etiam perlegitur et ipsis exire jussis, multum de illa replicatione discurritur, alii aequitate et amore patriae, alii rancore (signanter Paulus Béldius) ducti, tandem unanimi voto et consensu omnes et singuli in hanc eunt sententiam: praeter sales ecclesiae Claudiopolitanae aliorumque quorundam salium numerum, signanter Stephano Literati scribae dni praefecti usque ad numerum 150 qui Lippam sine lucro missi sunt, idem eorundem lucrum a praefatis inspectore et perceptore pro contentatione portae Ottomanicae dnis statibus mox et de facto refundatur, sales autem qui debito tempore statuum propter alienos vendi non potuerunt, apud manus praefatorum inspectoris et perceptoris manentes, deponant similiter mox et de facto eorum pretium, pro singulis centenis salibus singulos 23. talleros imperiales pendentes, dediscant alias furari.

Celsmus princeps urget recognitionales a dnis statibus ratione articuli Radnóthiensis de et super 20,000 talleris imperialibus supra expresse nominatis, quae etiam praestanda per dnos protonotarios nomine dnorum statuum a statibus promittitur.

Examinatur perceptor comitatus Albensis Tranniae, homo simplex sed vafer et nequam, in quem optime congruit illud: simplex homo, dupplex nequam. Hunc identidem accusat coram dnis statibus vicecomes egregius Nicolaus Csiszár de Borberek. Computata summa, quae jam in paratis habere-

tur, prima fronte excedere videtur annui tributi summam, verum ubi appellit a celsmo principe dnus Joannes Bethlenius, quia aliquot mille talleri bis erant in computo positi, his defalcatis, invenitur defectus 13,000 tallerorum, et sic serio ac rigide concluditur sub amissione omnium bonorum, ut ab hodierna die computando, ad diem 15. omnes restantiae administrentur et urgeantur a perceptoribus, si ipsi in eam nolint incurrere poenam.

Celsmus princeps advocato groso dno Dionysio Bánffi, per eundem in mentem revocat dnis statibus, qualis controversia emersit ante aliquot menses inter sutores et cerdones Coronenses, qui utrinque legitimitatem secuti, a foro inferiori, judice scilicet primario Coronensi ulterius provocantes, eousque per legitimos suos procuratores rem urserunt, donec in praesentiam suae celsitudinis et dnorum consiliariorum devenerit, ac eadem ibidem decisa, tanquam justitia comite et duce sutores tandem triumphaverint. Sed quo respectu ducti, dni status, nec omnes eandem sententiam apud dnum protonotarium prohibuerit, quod illegitime fecerint, nec ullo possint probare exemplo, imo cesserit id despectum authoritatis suae principalis celsitudinis et reputationis dnorum consiliariorum: sicque mandat sententiae extradationem annulata inhibitione. Contra quod dum serio reluctantur protonotarii, praecipue grosi dni, Paulus Béldius, Michael Kálnoki, Joannes Nemes et alii quamplurimi per ampl. dnum judicem regium, ut etiam per praesentium scriptorem, ut procuratorem sutorum, os iisdem obturatur, et per tandem per voces sententiae extradatio concluditur. Hac de causa mittitur Magyari Coronam, datis per eum literis a me ad sutores.

14. Novembris. Primo diluculo convenientes dni status, conclusa ab iisdem per alterum protonotarium in purum relata, perleguntur publice, clare et distincte, quae perlecta mittuntur ad celsmum principem revidenda. Interea temporis discurritur de et super eo, an sint excudenda? Multis displicet excusio, quoniam praesentia comitia sint partialia, non generalia, aliis objicientibus, partialem congregationem fuisse etiam Radnóthiensem, tamen conclusos ibidem articulos excudi fecisse tanquam in generali dnorum statuum congregatione fuissent conclusi. Itaque placet horum etiam excusio, sed tanquam particularis congregationis articulorum. Remittuntur articuli ad dnos regnicolas a celsmo principe per grosum dnum Dionysium Bánffi; intimatur a celsmo principe dnis statibus remissio tricesimae Verestornyiensis, ut in praeteritis comitiis Fejérváriensibus per fas et nefas inconvenienter ablatae; de qua exire jussis ampl. dno judice regio et cete-

ris dnis delegatis per voces concluditur: fiat remissio, quibus interea, signanter groso dno Paulo Beldio inter datam vocem suam, sive suffragium contraria immiscente, scilicet extare de ablatione tricesimae generalis dnorum statuum congregationis articulos, non posse itaque partialem congregationem dnorum statuum illum articulum tollere et sic remittere eandem tricesimam dnis Cibiniensibus, aliquot Siculis etiam pedibus in eandem in gratiam grosi dni Béldii, euntibus sententiam; sed victi a ceteris, generaliter concludentes debere fieri resignationem, sub conditionibus tamen in donationibus prioribus, quae in vigore relictae, punctatim expressis; et sic advocatis dnis judice regio et ceteris delegatis, eadem conclusio ratione resignationis tricesimae in papyrum, imo articulum relata, perlegitur. *(A lapszélén NB.)*: Quantum autem et privatim et publice sudaverit ampl. dnus judex regius Cibiniensis tam per sese, quam per alios in reobtentione istius tricesimae, certe vix quispiam effari potest; nec quisquam dnorum Cibiniensium (absit detractio et contemptus cujuspiam) eandem obtinere praeter suam amplitudinem potuisset, quod praesentium scriptori notum existens a primordio secreto motionis istius rei, rem conscientia mediante testatur ita sese habuisse. Tandem finitis finiendis et obsignatis solito de more per dnos praesidentem et protonotarios magros articulis, valedicitur celsmo principi, et sic pro nunc finaliter solvuntur comitia.

(A nagyszebeni levéltárból.)

b)

1665. nov. 8—14.

A törvények.

Nos Michael Apafi die gratia princeps Transsylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes, etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, ceterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transsylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in partialibus eorum comitiis, ad diem 8. mensis Novembris anni domini 1665. in civitatem nostram Albam Juliam ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eodem conventu communib[illegible] eodem votis et suffragiis, parique et unanimi [illegible] Supplicantes nobis humillime, ut nos [illegible] articulos, easque et singula in [illegible]

acceptа habentes, nostrumque consensum illis praebentes, authoritate nostra principali acceptare, aprobare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere digaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transsylvaniae, partiumque Hungariae eidem annexarum, in partiali eorum congregatione, ad diem 8. Novembris anni 1665. in civitatem Albam Juliam indicta conclusi.

Articulus I.

Kolosvárra commissáriusok delegáltatnak, kik legyenek és mikorra menjenek oda, a mi kegyelmes urunk ő nagysága az tanácsi renddel együtt róla concludáljon, mely commissáriusok odamenvén, meglássák micsoda állapotban és készségben vannak a kolosváriak, hadi állapotra és azon véghelynek s tartománynak oltalmazására elégségesek-é avagy nem? Annakfelette meg kell tőlök tudni, ha az ország statusinak szabadságával akarnak-é élni, és úgy alkalmaztatják-é magokat mint véghelyben lakó vitézlő rendet illet? Ha felelik, ők más usussal s szabadsággal akarnak élni, megmondják azon commissáriusok nékik, és jól elejekben adják, hogy a nemes ország olyan nemesekké őket nem tötte, hogy válogassanak a szabadsággal való élésben, hanem mint az ország státusi éltek s élnek, olyan karban s állapotban és rendben foglalják magokat, mert egyébiránt nemesi szabadságban meg nem maradhatnak; kik mellé, ha elégségeseknek nem itéltetnek azon helynek s tartománynak oltalmára, hogy azon hely s tartomány az hazával együtt ne veszedelmeztessék, a mennyi lovas és gyalog szám praesidiáriusok itéltetnek Kolosvárra annyit rendeljenek, és meg kell nékik hagyni s parancsolni ország nevével, azokkal egyetértsenek, nékik szállást adjanak, s a szükségnek idején egyetértvén véllek felüljenek, és mint végbéliekhez illik, úgy szolgáljanak. Kapitánytól függjenek, hallgassanak, törvényes dologban vármegyétől és annak tisztéitől s tagjaitól dependeáljanak, és azokkal egyetértsenek.

A kolosvári praesidiáriusoknak rendeltünk országúl esztendőre 6 i. e. hat hó pénzt, két havokra, ezenkivül táplálltatásokra házát.

Sebes-várában hatvan lovast, s negyven gyalogot deputáltunk, kiknek is hat hó pénzeket országúl pénzül admi-

stráltatjuk. Ezenkivül azon tartománybéliek két havokra fizessenek búzával: úgy mint a Szamosou túl való része Kolos és Doboka vármegyéknek.

A somlyai praesidiáriusoknak is, ut supra, hat hó pénzt adunk, hozzá való vidék és tartomány efelett adjon két hóra búzát nékik, az hova is ha több praesidiumok fognak rendeltetni a szükséghez képest, azoknak is egyaránt való fizetést adatunk.

A csehi praesidiumok is részeltessenek körülötte való tartományokból buzával, melyet ők oltalmaznak, és vigyázások alatt vannak, egyébből is segíttessenek a szükséghez képest.

Articulus II.

Constál hogy az ecclesiák sován kivül több só is bocsáttatott el az hajókon, mely sók helyett az ország sovának kellett volna elkelni. De mivel megakadékoztatott az ország sovának elkelése a rendkivül elbocsátott sóval, ha azért a rationista magától cselekedte, ő fizesse meg az ország sovának árát, melynek száza akkor járt tall. num. 23 i. e. huszonhárom talléron, a portuson lévő só a mely eddig el nem költ maradjon néki: ha penig az inspector parancsolatjából bocsátotta le a rationista az olyan sót, mely az ország sovának elkelését meggátolta, maga az inspector adja meg az ország sovának az árát, s legyen övé a só. A mely sót penig engedelem kivül lucrum nélkül elbocsátottak, mind magokét s másokét is (az egy István deák praefectus atyánkfia scribája másfélszáz kő sován kivül, mely megengedtetett) magok tegyék le az lucrumát, és mind az két féle sóról jó pénzül mox et de facto contentatiot tegyenek, alioquin az ország magokhoz nyulat az articulus szerént. Az több difficultások jövendőben igazíttatnak el.

Integre kapuszám után leszállott só, num. sal. 85128 una cum superfluis. Erogatio sal. cum tall. 26 sal. 3200.

Pro tall. 830.

Cum tall. 24 sal. 1100 pro tall. 264.

Cum tall. 23 sal. 67821 pro tall. 15599.

Ezekre ment fel só, sal. num. 2884.

Ennek fractuma sal. num. 750 minden száz sóra egyet.

NB. Ezekben vagyon hitelben tall. num. 13000.

Vagyon az portuson kész só num. 9373, úgy adják számban, ennek fél sova sal. num. 357.

Fractuma sal. num. 89.

Ennek árával, a deliberatio szerént, a melyik vétkes, de facto tartozik.

Az egész sónak ára tészen tall. 19003½ i. e. tizenkilencz-ezer s negyedfél.

Lebocsátott sónak lucrumával adósok tall. num. 257½.

Az cellérek supplicálván azon hogy az Lippára szállított sót készek kézhez adni, ha százát huszonhárom tallérnak alatta nékik nem engedik: de mivel inspector és perceptor atyánkfiainak idejek volt az eladására, és arra hogy jó pénzzé tegyék, lássák akár huszonhárom tallérával tegyék le az árát s akár a kiknek adták. azokon vegyék meg, mert az ország ez iránt kárt nem vallhat, ők tévén le az árát, a sót hová tészik ők lássák. Ha a sóhoz akarnak nyúlni az venditorok refundálják az harminczadot s leszállításnak bérét, s egyéb expensát is.

Mivel a portuson a sónak lucruma szállott Váradgyánál, decernáltuk, hogy Dévánál is propotionaliter vegyék lucrumát a sónak nem feljebb.

A kapuszám után való sókon kivűl több ország sova az mi vagyon mindenik portuson, az inspector és rationisták hittel lévén kötelesek, a mint adhatják adják.

Articulus III.

Az segesvári, fejérvári és radnóti restantia adók felől így concludáltunk a szoros ügyhez s állapothoz képest, hogy ha a perceptorok eddig szunnyadoztak, serkenjenek hozzá, és a data praesentis mindenütt felszedvén jó pénzül az perceptorok, két hétre Brassóban magok administrálják Bódogfalvi Mihály atyánkfia kezében, sub amissione omnium bonorum suorum. Ha akkorra jelen nem lehetne, megvárják odamenetelit, s kézhez adván, quietantiát vegyenek róla. Ebben penig a perceptorok ilyen modalitást tartsanak: kérjék mindenütt szorgalmatoson jó pénzül a restantiát, a kik nem adják, azok maradjanak el az feljül megírt poenán; ha penig a perceptorok negligálnák, ők maradjanak a megírt poenán. Ezt peniglen értjük csak az portára viendő adóról, mivel sietős az dolog.

Articulus IV.

Szebeni atyánkfiainak megtekintettük ez házhoz való jóindulatjokat ez felháborodott időkben; azért a mint az mi kegyelmes urunk ő nagysága ő kegyelmeknek conferálta volt az verestoronyi harminczadot bizonyos conditiók alatt, mely verestoronyi harminczadot az elmúlt fejérvári gyűlésünkben elvöttük volt ő kegyelmektől, mostan ő kegyelmeknek remittáltuk a mi kegyelmes urunk ő nagysága kegyelmességéből; úgy mindazáltal hogy ez jövendő ország generális gyűlésen újonlag proponálják ő kegyelmek, mivel ez csak partiális gyű-

lés, és akkor is instálunk ő kegyelmek mellett kezeknél megmaradása felől.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus litteris nostris de verbo ad verbum, sine diminutione, et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Albae Juliae die 14. mensis Novembris, ultima videlicet congregationis nostrae, anno 1665.

(Eredeti nyomtatvány az Akadémia birtokában.)

c)

Kimutatás az 1665-iki sójövedelemről.

Az nemes ország végezése szerint az mely sót a vármegyék és universitas kapuszám után leszállítottanak a portusra thordai, kolosi és széki aknákrúl, annak extractusa pro anno 1665.

Vármegyék.

Thordárúl Fejérvármegye, sine superfluis szállított tizennégyezer hatszázötvenhat kő-sót, id est tal. no. 14,656

Kolosrúl Fejérvármegye, sine superfluis szállított száz kő-sót, id est tal. no. 100

Summa: Fejérvármegye sine superfluis szállított tal. 14,756.

Thordárúl Thordavármegye, sine superfluis szállított hatezer nyolczszáz negyvenhét kő-sót, id est tal. no. 6,847

Kolosrúl Thordavármegye, sine superfluis szállított kétszáz negyvenöt kő-sót, tal. no..... 245

Summa: Thordavármegye sine superfluis szállított, tal. no. 7,092.

Thordárúl Kolosvármegye. sine superfluis szállított százhatvan kő-sót. id est tal. no 160

Székrúl Kolosvármegye. sine superfluis szállított kétszáz hetvenöt kő-sót. tal. no..... 275

Kolosról Kolosvármegye. sine superfluis szállított háromezer hétszázhetvenhat kő-sót. id est tal. no. 3,776

Summa: Kolosvármegye szállított sine superfluis tal. no. 4,171.

Thordárúl Hunyadvármegye. sine superfluis szállított négyezer százhetvenvan kő-sót. id est tal. no. 4,180

Summa est eadem.

Thordárúl Kükúllővármegye. sine superfluis szállított tizezer nyolczszáz huszonnégy kő-sót. id est tal. no..... 10,824

Summa est eadem.

Thordárúl Zarándvármegye. sine superfluis szállított kétezer hatszáz ötvenegy kő-sót. id est tal. no. 2,651

Summa est eadem.

Székrúl Dobokavármegye. sine superfluis szállított kétezer háromszáz huszonöt kő-sót. id est tal. no. 2,325

Summa est eadem.

Székrúl Belső-Szolnokvármegye. sine superfluis szállított kilenczszáz hatvan kő-sót. id est tal. no. 960

Summája a vármegyék által elszállított három akna savának tíszen tal. no..... 46,999
Ennek superfluuma teszen 4,699

Az universitas.

Thordárúl Medgyesszék. sine superfluis szállított tizenegyezer kétszáz nyolczvan kő-sót. id est tal. no 11,280

Summa est eadem.

Thordárúl Szerdahelyszék. sine superfluis szállított négyezer ötszáz tizenöt kő-sót. id est tal. no... 4,515

Summa est eadem.

lés. és akkor is instálunk ő kegyelmek mellett kezeknél megmaradása felől.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus litteris nostris de verbo ad verbum, sine diminutione, et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Albae Juliae die 14. mensis Novembris, ultima videlicet congregationis nostrae, anno 1665.

(Eredeti nyomtatvány az Akadémia birtokában.)

c)

Kimutatás az 1665-iki sójövedelemről.

Az nemes ország végezése szerint az mely sót a vármegyék és universitas kapuszám után leszállítottanak a portusra thordai, kolosi és széki aknákrúl, annak extractusa pro anno 1665.

Vármegyék.

Thordárúl Fejérvármegye, sine superfluis szállított tizennégyezer hatszázötvenhat kő-sót, id est tal. no. 14,656

Kolosrúl Fejérvármegye, sine superfluis szállított száz kő-sót, id est tal. no. 100

Summa: Fejérvármegye sine superfluis szállított tal. 14,756.

Thordárúl Thordavármegye, sine superfluis szállított hatezer nyolczszáz negyvenhét kő-sót, id est tal. no. 6,847

Kolosrúl Thordavármegye, sine superfluis szállított kétszáz negyvenöt kő-sót, tal. no..... 245

Summa: Thordavármegye sine superfluis szállított, tal. no. 7,092.

Kegyelmeteknél nyilván vagyon, mert velünk együtt igen keservesen és szomorúan érezheti istennek minemű súlyos látogatása szálla közönségesen minyájunkra, nagy része szegény hazánknak elfoglaltatván az hatalmas nemzettől, az megmaradott és igen elpusztúlt részecskéire is oly nagy adó vettetvén, melynek exigálása miatt sok keserves könyhullatások löttenek s vadnak naponként mostan is. Igaz dolog, hogy valamely mediumokat kegyelmetekkel együtt feltalálhattunk annak az szertelen nagy adónak leszállításában azt elkövettük, de mivel az dolgoknak boldogítása egyedűl csak az istenen áll, mi lesz minden addig való szorgalmatoskodásunknak gyümölcse, isten kegyelmetekkel szemben juttatván, világosabban és bővebben meg fogja érteni; elég az, hogy erre az nyomorúlt házára vetett nyolczvan ezer tallér adó le nem engedtetett, sőt esztendőnként ideinkorán való beszolgáltatása végső veszedelemnek fenyegetése alatt parancsoltatik. Melyet hogy kegyelmetekkel együtt eltávoztathassunk, parancsoljuk kegyelmesen és igen serio kegyelmeteknek az jövő ezerhatszázhatvanhat esztendőbeli februariusnak (első) T. T. napján Fogarasban személye szerént jelen lenni el ne mulasso, oly dispositióval penig, hogy ha az dolognak nagyvoltához képest valami késedelme lenne is kegyelmednek, alkalmaztathassa ahoz magát, mivel országúl kegyelmeteknek most egyszer kell végképen concludálni, honnan teljék ki és miképen tétessék jó pénzé az az nagy adó; holott ha csak rész szerint végezne kegyelmetek felőle, egynehányszor kelletnék újobban esztendőnként convocáltatnunk kegyelmeket, azzal penig csak az sok haszontalan költség fáradság többűlne. Jobb azért egyszer oly igazítást tenni az dologban, tudja ki-ki mihez tartani magát. Secus sub poena in decreto et articulis expresso minime facturo gratiose propensi manemus.

NB. Az vármegyéknek is külön-külön kell írni, az Székelységen és szászságon levő székeknek is külön-külön, annyival variálván az felebb megírt formulát, hogy: nem personaliter jőjjetek el az gyűlésre, hanem magok atyafiai közűl felesszámúvan küldjenek oly böcsületes embereket, kikkel együtt vehessék igazétásban az felebb megírt dolgot.

Marosvásárhelynek, Kézdivásárhelynek, Ilyefalvának, Sepsi-Szent-Györgynek, Csik-Szeredának, Udvarhely városának, Zilajnak, Bánffi-Hunyadnak, Almásnak, Egresnek, Debriczennek mind kell írni.

Kolosvárnak is kellene írni, mert az is város, de urunk ő nagysága tudja: nemes embereknek kell-e őket tartani, vagy városnak?

Secretarius uram ezt ne bizza másra, hanem maga jól megvizsgálja, valakik az vármegyén lakók közűl szoktanak hivattatni regálissal, ki ne felejtsen benne; az elmúlt gyűlésen is elfelejtettetek volt egynehányat, úgy mint Toroczkai Pétert, Toroczkai Mihályt, Csáky László uramat és többeket is.

Azért ha kik mostanság nevekedtek volna is fel, azokat is híni kell. Az relictáknak se küldtek leveleket, azoknak is írni kell.

Szász püspöknek szóló levélnek minutája.

Reverende fidelis nobis honorande.

Quantas afflictissimum hocce Transsylvaniae regnum per complures iam annos sustinuerit calamitates proprio et aliorum malo Vestram Reverentiam non latere credimus, quae utinam disiissent, nilque praeter memoriam reliquissent in mentibus nostris; sed continuatur eadem infoelicitas, dum tributum octuaginta milium imperialium non pridem praeter ius et aequum huic regno impositum, tott eius provinciis, medio temporis ademptis, non tamen remittitur administratio, quinimo potius eiusdem annua sub poena exitiae severe demandatur. In re itaque tam ardua generalia regni statibus ad diem T. et locum T. indiximus comitia deliberaturis unde et per quos tam grandis summa infallibiliter annuatim administrari possit; ne itaque in absentia vestrarum dominationum aliqua contingat conclusio, quae oneri intolerabili esse possit, necessarium est, ut certos ex suis transmittat fratres negotio praedicto invigilaturos: alioquin si quiquam non plane palato arridens fuerit conclusum sibimet merito imputabit. Cui sic facturo benigne propensi manemus. Datum...

Az pápista vicariusnak én studio nem írtattam, mert annakelőtte is végeztük vala országúl, hogy mind paterek s mind egyébb valláson levő papok adózzanak, de az paterek egy pénzt sem adtak akkor is, noha az más valláson levő papok adóztak; elhiszem mostan is szintén azt cselekednék, ha végeznénk is; hogy penig ők ne adózzanak s az mi vallásunkon levő papok adózzanak, az bizony nem lesz.

Az oláh püspöknek is egy közönséges levéllel értésire kell adni az gyűlést.

(Eredeti fogalmazvány gr. Kemény József, Erdély története eredeti levelekben. 14. köt.)

b)

1665. decz. 30.

A kolosváriaknak adott meghívó.

Michael Apafi dei gratia princeps Transsylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes.

Prudentes et circumspecti fideles nobis dilecti; salutem et gratiam nostram. Kegyelmeteknél nyilván vagyon, mert velünk együtt igen keservesen és szomorúan érezheti, istennek minemű súlyos látogatása szállt közönségesen mindnyájunkra, nagy része szegíny hazánknak elfoglaltatván az hatalmas nemzettűl, az megmaradott és igen elpusztúlt részecskéjére is oly nagy adó vettetvén, melynek exigálása miatt sok keserves könyhullatások lettenek s vannak naponként mostan is. Igaz dolog, valamely mediumokat feltalálhattunk hűségtekkel együtt annak az szertelen adónak leszállításában, azt elkövettük; de mivel minden dolgoknak boldogítása egyedűl csak istenen áll, mi lett minden eddig szorgalmatoskodásunknak gyümölcse, isten azt adván érnünk, bővebben és világosban meg fogja érteni. Elég az, hogy erre az nyomorúlt hazára vettetett nyolczvan ezer tallér adó le nem engedtetett; sőt esztendőnként idején korán való beszolgáltatása végső veszedelmünk fenyegetése alatt parancsoltatik. Melyet hogy eltávoztathassunk, parancsoljuk kegyelmesen és igen serio hűségteknek, ez jövő 1666. esztendőbeli februáriusnak első napjára Fogarasban, böcsülletes atyjokfiait ugyan felesen küldeni el ne mulasson; oly dispositióval penig, hogy ha az dolog nagy voltához képest valami késedelme lenne is, alkalmaztathassa ahoz magát; mivel országúl hűségteknek most egyszer kell végképpen concludálni honnét teljék ki és miképpen tétessék jó-féle pénzzé az az nagy adó? Holott ha csak rész szerint végezne hűségtek felőlle, egynéhányszor kelletnék újjobban esztendőnként convocáltatnunk hűségteket; azzal penig csak az sok haszontalan költség és fáradság többűlne: jobb azért egyszer oly igazítást tenni az dologban, tudja kiki mihez tartani magát. Secus sub poena in decreto et articulis expressa non facturi. Datum in arce nostra Fogaras, 30. Decembris, anni 1665.

M. Apafi.

Külczím: Prudentibus et circumspectis primario et regio judicibus caeterisque juratis civibus et senatoribus civitatis nostrae Colosvar etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije Kolosvár város levéltárában.)

c)

1665. decz. 30.

Teleki Mihály meghívója.

Michael Apafi *stb.*

Generose *stb.*

Klmeteknél nyilván vagyon mert velünk együtt igen keservesen és szomorúan érezhetik *(mint az előbbeniben)*. Melyet hogy kglmetekkel együtt eltávoztathassunk, parancsoljuk kglmesen és igen serio Kglmednek ez jövő 1666. esztendőbeli februáriusnak első napján itt fogarasi várasunkban személye szerént jelen lenni el ne mulassa, oly dispositióval penig *(mint az előbbeniben)*. Datum arce in nra Fogaras 30. Decembris, ao. 1665.

M. Apafi m. p.

Külczím: Gen. Michaeli Teleki de Szék, arcis et praesidii nri Kőváriensis capitaneo supremo fideli *stb.*

(Eredetije a gr. Telekiek ltárában. Miss. nro. 107.)

XIII.

1666. jan. 11.

Újabb meghívó a kolosváriaknak.

Michael Apafi dei gratia princeps Transsylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes.

Prudentes et circumspecti fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram. Ez jövő közönséges országgyűlésén hűségtek állapatját is az többi között jó rendben akarván vétetni, kegyelmesen és serio parancsoljuk, főbiró hívünk személy szerint tanácsával együtt, az centum pátereknek is az elei s fejei, azon kivűl pedig az községnek is böcsülletesb és értelmesb rendei mennél számosabban, valakik megmaradásokat és városoknak jó karban való állatásokat kivánják, eljőni s az gyűlésen compareálni el ne mulassák. Egyébaránt ezeknek absentiájokban nem lehet dolgoknak boldog kimenetele. Secus sub poena gravi nostrae animadversionis non facturi. Datum in arce nostra Fogaras, die 11. Januarii. A. 1666.

M Apafi m. p.

Külczím: Prudentibus et circumspectis judici primario, coeterisque juratis civibus et senatoribus, ac universis incolis et inhabitatoribus civitatis nostrae Colosvar. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije Kolosvár város levéltárában.)

XIV.

1666. febr. 1—26.

A fogarasi országgyülés törvényei s irományai.

a)

Czajlert Illés jelentése.

Acta comitiorum, a celsmo principe ad diem 1. Februarii Fogarassinum anni 1666. indictorum dieque 2. ejusdem mensis inceptorum ac adusque diem 26. mensis ejusdem continuatorum, eodemve die finitorum, ab egr. Elia Czajbert Fogarassino, ordinario universitatis nationis Saxonicae procuratore Hungarico, dietim diligenter consignata.

Anno 1666. die vero 2. Februarii. Confluentes dni status in palatium celsmae principissae in arce Fogaras existens, ante omnia et omnium primo solito de more peraguntur sacra, quibus peractis proponit spblis ac grosus dnus Sigismundus Bánffy, praesidens suae celsitudinis in comitiis et tabula judiciaria dnis statibus de et super eo, discursus ab iis instituatur, ubi eis placeat celebrari comitia, an in arce, vel foris in templo oppidano? Celsmum principem clementer annuere, ubicunque futura eorum comitiorum celebratio, modo frustra tempus ne teratur, sed serio rem ipsam praesentia comitia concernentem assumant fideliter et cum mutua charitate urgeant, eodemque modo determinent: sed nil concluditur propter quorundam dominorum regalistorum absentiam, praecipue Siculicorum, sed discursus ille rejicitur ad sequentem diem. Hac die prandet ampl. dnus judex regius ad mensam principis, quo die praesentium etiam scriptor cum veteranis quibusdam amicis et sympatriotis laute epulatur.

Die 3. Februarii. Dni status rursum praefatum conduunt in locum et post ipsam sacrorum peractionem hesterna urgetur propositio et majoris partis ex placito determinatur, consultius esse comitia in templo oppidano celebrari, quibusm frustra contranitentibus. Invitatus ampl. dnus judex

regius a magco dno Joanne Hallerio, ab eodem cum ceteris invitatis laute excipitur. Eodem die coenae tempore nos quoque adhaerentes amplmorum dnorum, consulis et judicis regii, [exemplo] cum dnis delegatis plus quam ad satietatem tractati, praesente fidicine celsmi principis et quodam instrumentum musicum aliud pulsante, nosque ad Bacchum uberius sumendum sat incitantibus.

Die 4. Februarii. Confluunt dni status in templum, ubi perlegitur celsmi principis propositio, tandem quisque suum repetit hospitium antiquo, sed inconveniente solito de more plerique statuum de Baccho litantes.

Die 5. Februarii. Hesternum repetentes dni status locum, longam post interpositam moram primo perlegitur supplicatio cujusdam nobilis Andreae Koncz, per aliquot annos gravem captivitatem in Tartaria passi, imo etiam duabus vicibus auribus suis mutilati contra egr. Gabrielem Miske absentem; de quo rigida fertur a dnis statibus sententia 1. ut compareat hic coram dnis statibus ad ammonitionem dni praesidentis sese excusaturus, si valeat: si autem hoc praestare negligat adusque satisfactionem 200 imper. a praefato nobili praetensorum fiat executio per officiales comitatus, ubi bona habuerit, de bonis. 2. propter mutilationem si praefato nobili placuerit, liceat eum jure prosequi. 3. propter perjurium, quod praetendebatur ideo, quod obligationi suae firmissimo juramento dato non satisfecerit, prosecutionem peragat ratione officii sui dnus director.

Quidam ex comitatibus nobiles, quorum possessiones incursionibus Turcarum patent, frustra solicitant pro residentiae loco Kolosmonostorinum.

Finitis aliorum etiam quorundam supplicationibus, incipiunt perlegi postulata statuum, inprimis comitatuum, prorsus historica, ubi quaedam continebantur contra artifices varios civitatuum Saxonicarum, eorum merces et alia precio valde caro vendentium; reponitur a dnis Saxonibus, id inde evenire, quia materia sit cara, quae si legitime limitetur, artifices etiam sese tandem de facili accommodaturos; annuitur a ceteris statibus, Siculis quibusdam signanter Lazaro aper stentore sat clamoso, contrarium frustra volentibus. Omnia ex articulis patebunt.

Perlectis postulatis multis valde, utputa 35, comitatuum, perleguntur etiam dnorum Siculorum, quae 12 constabant punctis. Hi etiam varie adnitebantur praejudicium dnis Saxonibus inferre, sed parum obtinuere. Tributum sese daturos qui militiam debeant identidem exercere, denegantes, ceteri duo status prorsus contradicunt, cum communis sit patria,

communiter etiam debeat defendi ea per media, per quae salus eidem divinam post protectionem contingere potest; haec autem majorem partem in tributo solvendo consistere. Sic expungitur idem dnorum Siculorum postulatum, indignum existimatum, quod ad celsmum principem inque dnorum consiliariorum praesentiam transmitti debeat. Grosus dnus Michael Telekius inter ferendas voces dnorum statuum de praefatis quibusdam materiis reponit egregio Francisco Fölthi Hungarico idiomate: jól voxol kegd, csak el ne finganá ismét magát, mint a fejérvári 1665. esztendőben májusban celebráltatott gyűlésben. Dni Saxones nulla praesentarunt postulata, cupientes ut in articulis, in bonum eorum scriptis intacte conserventur.

Die 6. Februarii. Amplissimi dni, consul et judex regius Cibiniensis aulam salutantes principis, ibi detinetur dnus consul cum ampl. dno Matthia Sembreger, dnus regius autem ad magcum dnum Paulum Hallerium invitatur, ex utraque parte bene tractati ampl. dni. Tandem confluentes dni status (plurimis tamen sese absentantibus) solitum in locum, tractatur de eo, quia jam purificata sint postulata, mittantur ad celsmum principem, inque praesentiam dnorum consiliariorum. Licet postulata comitatus Solnok mediocris in universalibus omnium comitatuum postulatis inserta sint, sed breviter, ad instantiam tamen praefati comitatus legatorum ex placito dnorum statuum cum ceteris postulatis, primo iisdem perlectis, mittuntur ad celsmum principem. Instantibus autem inter ceteros officiales Siculicales, splibus, magco ac grosis dnis Joanne Bethlenio, capitaneo sedis Siculicalis Udvarhely supremo ac Paulo Béldi judice regio supremo trium sedium Siculicalium Háromszék, Gasparoque Kornis, sedis Sicul. Maros supremo capitaneo postulatum Siculorum hesterna die ratione non contributionis pro porta Ottomanica a ceteris statibus non approbatorum, difficulter annuitur ab iisdem, ut illud etiam postulatum suae celsitudini praesentetur, sed cum declaratione, ne in hesterna generalitate maneat, cum communem habeamus patriam, communiter etiam teneamur eam protegere: protectio autem tributum infert tanquam medium conservandae patriae. Discurritur de natione Saxonica, quid sit faciendum, cum hesterna die nulla proposuerint postulata sed tantum cupiverint, ut in antea ratione eorum conditi articulis sancte et de facto conserventur? Post multas mussitationes et susurros tandem eo res devenit, ex voto dnorum comitatuum et Siculorum, publice promittitur per grosum dnum praesidentem instantia per eosdem pro natione Saxonica sincere fienda: quod et (prandente jam principe) exec

tioni mandandum cum praesentatione postulatorum eidem imponitur. Praesentium scriptor nomine universitatis, astantibus penes eum quibusdam ex eadem, breviter gratia agitur pro suscepto isto negotio executioni mandando. De quo denuo instatur per nos privatim coram dno praesidente de praefatis, quod sancte effectuandum promisit, nec dubitandum.

Die 7. Septembris. Sacra Germanico idiomate peracta sunt per Martinum Nagy-Sinkensem, hospitem ampl. dni judicis regii, praesente universitate Saxonica et laudata valde ejus concione promotio eidem promissa est ad officium pastoratus Sarossinum in sedem Saxonicalem Nagy-Sinkensem.

Die 8. Februarii. Non convenerunt vel confluxerunt dni status, sed tempus bibendo, inutilibus rebus vacando frustra triverunt.

Die 9. Februarii. Nec hac die confluxerunt; interim advenit legatus Romanorum imperatoris, nomine Martinus Kászoni, pronunc praepositus Lelesziensis, archidiaconus capituli Komáromensis et canonicus Strigoniensis, quem principem salutantem denuo remittit sua celsitudo designatum suum ad hospitium, crastina luce audiendum uberius. Eodem die praesentium scriptor notitiam contrahit et necessitudinem cum incognito quodam, licet sanguine juncto amico.

Die 10. Februarii. Dni status ex intimatione dni praesidentis curant perlegi postulata nationum, ubi multum valde et varie discurritur de limitatione quarumvis rerum, ab opificibus civitatensibus factarum et fiendarum, renuentibus dnis Saxonibus et asserentibus, in praejudicium eorum hoc cedere. Eos itaque omnia velle limitare secundum distinctos ordines opificum, modo a ceteris statibus limitetur materia, quae tamen intra ambitum regni Tranniae invenire potest, ex qua artem suam manuariam tractare solent, et haec res manet in crastinum usque indecisa. Vix 21. postulatum dnorum comitatuum perlegitur; interea intervenit nuncius celsmi principis, subsistant dni status ulterius progredi, cum adsit prandii tempus, potiores autem ex dnis statibus unacum celsmo principe sint ad prandium a spli ac generoso dno Dionÿsio Bánffi invitati, ubi etiam comparent et laute excipiuntur, praesente etiam ampl. dno judice regio nostro Cibiniensi, et licet alii majorem partem ferme omnes valde fuerint inebriati, ampl. dnus regius judex tamen sobrius in hospitium rediit. Mittit ampl. dnus consul pro vino Berethalminum, sed inscio ampl. dno judice regio, rem gratam se facturum reputans, sed aliter res cecidit; nam nesciente ampl. dno judice regio missionem pro vino factam esse, serio ampl. dno consuli indignatur, adjiciens insuper: se de illo vino nolle bibere, si etiam adfera-

tur, imo etiam servitori Petro Veres ampl. vir talia minatus est, quae si in executionem deveniant, ut fieri credo, male rem ei cessuram puto.

Die 11. Februarii. Ante omnia et omnium primo confluunt dni status in arcem solitum in audientiae palatium, ibique tempus frustra perdendo, multum morantur, donec adfertur legatus imperatoris Romanorum in praemissis sat superque specificatus, qui solemni cum pompa ad celsmum principem introductus ac similiter a sua celsitudine praesentibus dnis consiliariis exceptus, tandem dni status ex arce descendentes, in templum confluunt. Incipiunt perlegi postulata dnorum statuum unacum resolutione celsmi principis et consiliariorum. Multum, diuque clamose et sine ordine invicem agunt dni delegati comitatuum cum Siculicis, his postulantibus, nemo ex Siculis in privata persona praeterquam ipsaemet sedes Siculicales certos delegatos missurae regalibus ad comitia a celsmo principe evocari curentur: et quoniam secus controversia ista determinari non potuit, per voces res decisa, quae adjuvantibus vocibus universitatis nationis Saxonicae Siculis praeter et extra spem bene cessit, celsmo principe et dnis consiliariis etiam idem censentibus, scilicet Siculis juxta vota eorum resolutionem dantibus. Interea solemni cum pompa (praeeunte ei loco aulae magri Joanne Daczó) adductus praefatus Romanorum imperatoris legatus, a dnis statibus honorifice excipitur; qui primum credentionales imperatoris exhibens, tandem archiepiscopi Strigoniensis litteras salutatorias unacum instructione sibi ab imperatore data, praemissa salutatione, sedendo Hungarico idiomate prolixe perorat, postulata sacrae caesareae regiaeque Mattis suae caute proponendo. Ante omnia commendat singularem erga Tranniam imperatoris tam praeteritam, quam praesentem et futuram gratiam, paternumque (utinam!) favorem, tandem descendit ad laudem celsmi principis sat adulanter propositam, tertium commendat suam celsitudinem ac si commendatione opus habueremus, cum extra ejus quoque commendationem sciamus nos Tranni, debite parendum esse celsmo principi juxta homagii nostri exigentiam. Denique aggreditur scopum suum ratione sacerdotum papalium, exilia, convicia, verbera et mille pericula passorum, ut et monasterii Monostoriensis, cupiens Romanorum imperatoris nomine eorundem sacerdotum (procul dubio Jesuitas intellexit) restitutionem in priorem ordinem et statum; et quia capta jam arce Várad, proximus est valde Turca, ita, ut in monasterio Kolosmonostoriensi nec ipsi sacerdotes pontificii, nec (multo minus) filii quamplurimorum dnorum regnicolarum studia artium libera-

lium tractantes, ibi ultra manere et degere propter metum Turcarum possint, ne una aut altera nocte eum in locum irruentes praefati Ethnici purpurati, sacerdotes unacum studiosis tam nobilitaris, quam alius ordinis ad camptivitatem rapiant. Postulare itaque imperatorem, ut templum Claudiopoli in platea Óvár existens, cum etiam antea pontificiorum fuerit, loco monasterii Kolosmonostoriensis simili privilegio cum omnibus pertinentiis ipsis conferatur; serenissimum caesarem istud valde clementer accepturum et in omnibus miserae patriae nostrae Tranniae suis servitiis, subsidiis et intercessionibus subventurum. Verba multa et sat fucata erant, vix unum ex iis fidedignum. Peracta legatione, vel oratione, remittitur dnus legatus designatum suum in hospitium, alias exaudiendus et resolutionem accepturus.

Dni status vicissim aggrediuntur postulata, donec ad finem usque perlegantur, unacum celmi principis et dnorum consiliariorum resolutione; quibus finitis, ceteri status cupiunt scire, quid dni status de limitatione praespecificata concluserint, a quibus tam per sese, quam per praesentium scriptorem hanc accipiunt resolutionem, limitetur materia a ceteris 2. statibus, tandem materiata limitaturos dnos Saxones, nec velle recedere a scopo.

Ordinantur exactores, qui rationem exigant a perceptoribus, tam generalibus, quam partialibus tributorum imperatori solutorum et restantium. Exactores Ladislaus Thúri, Clemens Mikes et sedis judex Nagy-Sinkensis et praeter hos etiam alii aliquot.

Die 12. Februarii. Confluentes dni status antiquum per abusum tantum de vanis et frivolis habent inter sese sermonem, stultitiam exercentes et invicem sese subsonantes. Perleguntur resolutiones celsmi principis et dnorum consiliariorum ad quaedam statuum postulata; sed quia dnis statibus non placet, iterum replicant, praecipue ex parte puscassiorum, qui multis admodum injuriis pauperes rusticos, tam in regio fundo, quam in comitatibus existentes varie affecerunt, impiis eos torquendo exactionibus. Bonam accipientes resolutionem Siculi ex eo, stet in eorum arbitrio praeter sedium delegatos, si ceteri non debeant ex primoribus eorum litteris regalibus ad comitia vocari, quod moleste ferentes proceres comitatuum assentiri nolunt, sed Siculi adjuti a dnis Saxonibus, intentionem suam obtinent, contra spem frustrati delegati comitatuum.

Magna contentio suboritur ratione limitationis inter ceteros status et dnos Saxones, ipsi volentes non tantum materias, sed etiam opifices civitanenses limitare, sed dni

Saxones simpliciter contradicunt. Cetera quae intervenere, non sunt magni momenti.

Die 13. Februarii. Dni status non confluunt, sed omnes in palatium suae celsitudinis, in arcem convenientes tam viri, quam mulieres, peractis primo duabus concionibus, una in templo arcis, altera in templo, oppidano filiola celsmi principis (absentibus tamen celsmo principe et principissa) in praefato templo oppidano solenni cum pompa magnifice sepelitur, peractaque sepultura, dni consiliarii arcem ingredientes, sine ulla dilatione celsmum principem conveniunt, quem solito de more optime consolentes, tandem eorum quisque suum repetit hospitium. Filiola ista erat septimanarum tantum septem vel octo. *(Itt egy lap üres.)*

Die 14. Februarii. Licet aliorum quamplurimi confluant post sacrorum peractionem in arcem, dni Saxones tamen in hospitio ampl. dni judicis regii Cibiniensis audita concione ab eodem invitantur ad prandium, qui omnes et singuli eousque tractantur, ut pauci eorum sciverint altera recognoscere die, quando et quomodo in hospitia sua inde reducti fuerint. Celsmus princeps cupit praesentiam amplmi dni judicis regii Cibiniensis et aliorum aliquot, sed ob praefatam occasionem comparere nequeunt, honeste ad unam et alteram vocationem sese excusantes. Hospitibus passivis, scilicet hospitia sua repetentibus, nostra etiam portio, qui ministrabamus, sufficienter percepta est sine ulla justa cujuspiam querela.

Die 15. Februarii. Dni status licet sero confluunt solitum in locum, ubi nihil aliud agitur, quam quod ad quaedam postulata dnorum statuum, praecipue comitatuum et Siculorum perleguntur resolutiones celsmi principis et dnorum consiliariorum; praeterea tantum frivolis rebus vacantes omnes praeter Saxones, quotquot erant, et dnis Saxonibus litem moventes, qui sese tamen sufficienter resolverunt, quod debebant, ceteris statibus legitime reponentes. Replicationes ad resolutiones celsmi principis et dnorum consiliariorum factas dno praesidenti permittitur ad principem referenda.

Legatus serenissimi Romanorum imperatoris, pater quidam Martinus Kászoni, ad convivium a celsmo principe invitatus, praesentibus aliquot regni proceribus, inter ceteros ampl. dno judice regio Cibiniensi, laute excipitur, qui usque summam ad ebrietatem vinum potus, modum excedit bibendi et honeste sese gerendi. Quidam servitores Pauli Beldi in hospitio ampl. dni consulis Cibiniensis intempestive se gerentes, agam gratias Deo, servitores nostri quod domi non fuerint, alioquin dignas dedissent nequitiae suae poenas, ut nequam Siculi.

Die 16. Februarii. Perleguntur adhuc quaedam resolutiones celsmi principis et dnorum consiliariorum ad postulata aliquot comitatuum et Siculorum. Nihil singulare interea occurrit, praeter summam ceterorum statuum et dnorum Saxonum contentionem, ceteri status contra unionem id molientes (procul dubio ex intimatione Pauli Béldii, a cerdonibus Brassoviensibus muneribus summe corrupti) liceat cerdonibus etiam contra sententiam suae celsitudinis et dnorum consiliariorum, sutoribus Brassoviensibus legitime datam, cutes et pelles, ut vocant szkumpia elaborare et tingere, donec certa limitatio instituatur; sed dni Saxones tam per sese, quam per procuratorem suum, praesentium scriptorem, acriter resistunt, protestantur et contradicunt, de re ipsa ipso etiam amplmo dno judice regio Cibiniensi rite certificato. Deliberatur etiam a dnis statibus, ut certus praefigatur locus, quorsum certi commissarii denominandi confluant, unacum peritis aliquot, iisque variis artificibus, ad quaeque, quae in Trannia inveniri queunt, materiata (primo tamen eorum materiam limitantes) conscientiose limitanda. Stentores quidam Siculicales, utpote Clemens Mikes, Lazarus Apor, Stephanus Szombatfalvi et Petrus Barrabás a dnis Saxonibus acriter refutantur, privilegia dnorum Saxonum cehalia unacum Stephano Lázár si non directe, oblique tamen impedire et annihilare satagentes.

Peracto prandio dni consiliarii et ceteri proceres specialiter vocati (praeter catholicos, ut sese vocitant) resolvunt sese scriptis imperatori Romanorum et cum easdem obsignare vellent litteras, absente, vel domi relicto sigillo universitatis, procedere nequeunt; unde sat magna excitatur celsmi principis imo et ampl. dni judicis regii Cibiniensis ira, nec immerito contra dnum consulem Cibiniensem, Hopnerum et alios. Mittitur pro sigillo servitor nomine Georgius Kis alias Érsekújvári, ridicule ita baptizatus.

Die 17. Februarii. Variae variorum perleguntur supplicationes, quorundam ad celsmum principem mittendae, quorundam missarum et cum resolutione a dno praesidente reportatarum. Interdum refert dnus praesidens resolutionem celsmi principis, minaciter et firmissimo sub juramenti sacramento ratione cerdonum Brassoviensium, per patrocinium Siculorum ex intimatione Pauli Béldi frustra et inutiliter coram statibus defensorum factam, quam scilicet intentionem praefati cerdones protectione vana Beldiana fulti, licet eum summis corruperint muneribus, nunquam obtineant. Juste sane, hoc enim importat finalis sutorum Brassoviensium sententia a celsmo principe et dnis consiliariis lata, perque

magrum protonotarium legitime extradata; quod licet valde displiceat Siculis, eorumque capiti, Beldio, tamen acquiescere nolentes volentes coguntur.

Hic ita peractis, sive tantum promissis, intimat dnus praesidens dnis statibus, ne frustra tempus teratur, advocandos esse dnos consiliarios, ratione limitandi tributi annui portae Ottomanicae pro hoc anno tanquam debitum, vel potius impositum quid mittendi. Consentitur et eapropter ad celsmum principem grosus dnus Joannes Daczó solenniter solito modo mittitur; interea ipse etiam dnus praesidens a celsmo principe per Emericum Baló in arcem vocatur. Reddit dnus ablegatus, praefatus Joannes Daczó cum adjunctis ex singulis statibus, referendo, celsmum principem mox et de facto ratione mittendorum dnorum consiliariorum ad status resolutionem, redeunte a sua celsitudine dno etiam praesidente. Serio et rigide vexantur Stephanus Bárdi, Petrus Samarjai, Literatus et Benedictus Árkossi ratione bonorum praecipue Siculicalium, licet et aliorum nobilium, ab iisdem pro portae Ottomanicae contentatione sub praesentia Ali passae, rigidissimi purpurati, ex commissione celsmi principis in civitatibus Saxonicalibus ablatorum, referentes dni Siculi, Stephanum Bardi Pauli etiam Imetz, tunc temporis captivum in Tartaria miserrime agentis tall. imperiales 500 abstulisse et ita eliberationem ejus ex captivitate minus christiane impedivisse, additis: eundem Bárdium quorundam nobilium Siculorum etiam syndones et id genus alia inter cetera bona, Coronae deposita sibimet rapuisse. Accusati aliud agere nequeunt, (licet Samarius etiam serio urgeatur a dno Joanne Kendio protonotario ratione bonorum suorum ab eo ablatorum) sed nunc ad praerogativam nobilitarem et viam juris, nunc ad reddendam rationem provocantes. Eousque utrinque contenditur utrinque *(sic!)* dum advolant dni consiliarii, a quibus etiam audita praefatorum contentione, tandem eo devenitur, ut contentatio fiat Paulo Imetz praesenti ex restantiis quorundam comitatuum, sed ex quorundam tantum, non omnium placitis.

Ordinantur commissarii ex tribus nationibus juxta resolutionem celsmi principis ratione metarum erigendarum in territorio quodam inter Joannem Toroszkai et quosdam Siculos Aranyosszékienses controverso et litigioso. Renuit capitaneus Aranyosszékiensis et delegati ejusdem sedis Siculicalis, sed nihil obtinent, excludente celsmo principe quodvis remedium in resolutione sua.

His et similibus stentorea voce, imo clamore, si non ululatione finitis, tandem consentientibus dnis consiliariis et

statibus, ex intimatione dni praesidentis de tributo limitando discurritur, mussitatur etc. Varii varie discurrunt, his hoc, istis istud, illis illud placens. Post longam mussitationem rem vocibus submittunt determinandam. Ubi hoc in negotio primum dnus Joannes Bethlenius clara voce suum omnibus audientibus proponit suffragium, mox pedibus manibusque itur ab omnibus et singulis in ejus doctam tanquam sententiam, quae haec fuit: eligantur ex dnis consiliariis quatuor ex statibus autem singulis senae personae, quae in certum certa hora confluentes locum limitent et determinent conscientiose, quid et quantum undeque praestetur tributi ad explendam integram tributi ordinarii 80,000 tallerorum summam, ita tamen, ut reportata in alteram horam, vel diem istius modi determinatione, liceat et salvum sit eandem augendo, minuendo, vel aliter determinando mutare. Locus praefigitur hospitium spectabilis ac grosi dni Joannis Bethlenii, cancellarii, hora lux crastina matutina, commissarii ordinantur varii: ex dnis consiliariis praefatus dnus cancellarius, dnus Paulus Béldius, dnus Joannes Hallerius et ampl. dnus Andreas Fleischerus, judex regius Cibiniensis; ex comitatibus inter ceteros Stephanus Kunius, Gregorius Bethlen et ceteri; ex Siculis dni Clemens Mikes, Michael Kálnokius et reliqui, ex dnis Saxonibus Matthias Sembreger, juratus civis Cibiniensis, Dávid Czakó Brassoviensis juratus, Joannes Paulinus sedis judex Segesváriensis et ceteri adhuc tres.

Dum haec aguntur et ordinantur, adest Franciscus Taraszkőzius et alter capitularis Stephanus Bárdi et turpiter contendunt, statui eorum satis inconvenienter, qui sedantur cum declaratione: Cibinii literae regni conserventur, sigillum etiam in publico loco conservetur, uno adhuc ordinato capitulari penes hos duos, et factis tribus clavibus pro tribus claustris arcis litteras regni continentibus aperiendis, unus capitularium nequeat, nec habeat potestatem easdem arcas aperiendi; addito: si quae litterae apud privatas Stephani Bárdi manus essent, illae etiam inter ceteras designato in loco deponantur conservandae, hoc dictante capitularium conscientia et obligatione, firmissimo juramenti sacramento roborata.

Refert dnus praesidens dnis statibus ad legationem et literas imperatoris Romanorum, per patrem quendam Martinum Kászoni peractam et praesentatas, in papyrum relatam esse resolutionem, quam celsmus princeps velit coram statibus perlegi, si quid addendum, minuendum, vel aliter, qualitercunque in iisdem mutandum fuerit, celsitudinem suam, si conveniens fuerit, approbare; proponente dnis statibus dno praesidente, quia litterae praefatae caesareanae ratione catho-

lici status in Trannia non ad catholicos, sed ad ceteros aliarum religionum, reformatae scilicet, Lutheranae et antitrinitariae fuerint expeditae, tempore perlectionis resolutionis praefatae non opus esse praesentia dnorum catholicorum; sed catholici assentiri nolentes et ad proceres tunc absentes provocantes, perlectio resolutionis in alium differtur diem.

Die 18. Februarii. Status non confluunt, sed tantum certae personae delegatae, tam ex consiliariis, quam ipsis statuum delegatis, comitatuum scilicet, Siculorum et dnorum Saxonum, qui eapropter erant ordinati et denominati, ut tributum jam ex debito Turcarum imperatori pendi solitum limitetur, unde a quibus et quo ordine summa tallerorum 80,000 corradi possit, hac tamen cum conditione et declaratione: si limitatio illa, reportanda a dnis delegatis praefatis in praesentiam dnorum statuum, certis de causis placere nequeat, salvum sit eis eandem mutare, augere, minuere et pro ratione publici dnorum statuum boni, ut melius adinvenire et excogitare potuerint, juxta placitum et unanimem statuum consensum determinare.

Die 19. Febr. Catholici status, ut sese nominant, sed falso, instantes, ut resolutio statuum ad litteras Romanorum imperatoris datas ipsis praesentibus perlegatur, secedere coguntur, dum de et super eo a ceteris deliberetur, scilicet an praesentes debeant esse, nec ne? Ex placito dnorum statuum deliberatur: praesentes quidem esse posse, sed velint nolint obsignandas esse litteras praemissas et legato patri Martino Kászoni tradendas et perferendas imperatori. Multis instant catholici de promovenda religione sua, sed pauca, imo nihil obtinent. Interea tribus trium nationum sigillis praemissae litterae resolutoriae, per quas ad fucata verba verbis nihil rei continentibus fuit resolutio. Interdum advenit praefatus imperatoris legatus, Martinus Kaszoni, per dnum praesidentem traduntur ipsi praefatae litterae, qui cum exceptione eas ad sese recipit, utpote ut paria etiam vera et authentica earundem litterarum ipsi tradantur; cum ipse non cursor tantum et litterarum lator, sed etiam plenipotens Romanorum imperatoris legatus sit, sciat continentiam litterarum, possitque sese legationi sibi commissae convenienter accommodare, secus eum nolle absque praefatis paribus litteras dnorum statuum ad dnum suum clementissimum perferre. Voluti itaque mente sana volvendis, placet dnis statibus extradare paria, quibus promissis Martinus Kászoni praemissa admonitione dnis statibus valedicit et sese transferens ad destinatum hospitium Hungariam versus iter ingreditur.

Die 20. Febr. Dni delegati reportant limitationem t

buti, sed ei non assentiuntur dni status, unde varia inter eos contentio, varius discursus et opinio. Dni Saxones, praeeunte ampl. dno judice regio Cibiniensi, instant coram ceteris statibus, in fundo regio non parum desolato fiat connumeratio, ut juxta numerum personarum fiat contributio, vel (si hoc nolint) defalcent certam summam de portis, secus eos prorsus impares esse solvendo tributo, de quo licet diu multumque deliberetur, tamen ex intimatione nequissimorum quorundam nobilium, dnis Saxonibus valde infensorum, bonam intentionem plurimorum impedientium nihil obtinetur. Unde exacerbatus ampl. dnus judex regius Cibiniensis, multa objicit dnis statibus, singulis dnis Saxonibus protestantibus unanimiter, sese prorsus impares esse ferendo oneri; si itaque tributum ex eorum parte a tenuioribus exigi nequeat, imposterum ne ipsi causentur ac si noluissent exigere, cum ex nihilo nihil fiat naturaliter. Variis officialibus varie limitatum imponitur tributum, sub praetextu quasi levaminis dnorum Saxonum; sed fucus est. Intimatur a quibusdam, ut adhuc semel fiat instantia a dnis Saxonibus, melioris resolutionis obtinendae ergo. Singulis hospitia sua repetentibus, a praecipuis almae universitatis Saxonicae in arce ad mensam spect. ac grosi dni Joannis Bethlenii prandetur, praesente in eodem convivio praesentium scriptore. Peracto prandio, vicissim confluunt dni status, sed majorem partem ebrii, ita, ut ebrie discurrentes, nihil concludere valeant. Stephanus Lázár summe ebrius coram statibus voce stentorea provocat Joannem Daczó sobrium, nec ullo modo Lázárum offendentem, ad duellum; quod valde difficulter ferunt dni status, hac de causa dno Paulo Béldio etiam secedente inde. Si acerrimum haberent dni status directorem, non tam mollem et effeminatum, qualis est Casparus Diósius, debuisset provocantem jure prosequi, praemissa per duos cancellaristas evocatione, sed negligit, licet ex instigatione quorundam videatur aliquid inutiliter protestando agere, sed nihil egit, officio suo oscitanter neglecto. Itaque homines de lana prorsus caprina discurrentes, publica negligentes et inanibus verbis vacantes, quisque suum repetit, re prorsus infecta hospitium.

Die 21. Februarii. Peractis sacris variis in locis juxta varium variarum religionum ritum et usum, a plerisque nihil agitur tam principalibus quam aliis vulgarioribus, nisi bibitur, perque totum diem Baccho et ceteris vanitatibus indulgetur. Peracta tamen concione pomeridiana, qui vino prorsus sopiti et sepulti non erant, confluunt in arcem, solitum audientiae locum, ibique eliguntur et ordinantur certae personae ex dnis consiliariis, ut et aliis trium nationum statibus consulta-

turae de secunda propositionis principis parte, ratione sustentationis et solutionis praesidiariorum praecipue Claudiopoli, Sebesvárini, Csehvárini etc. proposita.

22. Februarii. Iidem dni delegati confluunt in arcem, hospitium spect. ac grosi dni Joannis Bethlenii cancellarii, et excepto prandii duntaxat tempore per totum diem in seram usque in vesperam de praefata praemissorum praesidiariorum sustentatione consultant, certas per conclusiones et determinatones, coram statibus reportandas. Praesentium scriptor in hospitio delegatorum Vizaknensium, in aedibus nobilis cujusdam, antea militis et ductoris eximii Rákóciani, nomine Stephani (nisi vehementer fallor) Harasztossi honeste exceptus, utrinque laute Baccho indulgetur, ut et choreis cum quadam virgine pulcherrima, sed pudica, non sine delectatione, praesente etiam ductore militum Sebesvariensium, milite certe famosissimo Zambo nomine. Interturbatur convivium per praesentiam cujusdam nobilis Fogarassiensis, Michaelis Thurész nomine, choream cum praefata virgine contra voluntatem hospitis Harasztossii, praefatae virginis vitrici ducentis, quem antea etiam certas ob causas, sibi soli notas intime odisse compertum est. Disco infringitur caput per hospitem Michaelis Thureszii.

23. Febr. Summo mane confluitur a statibus in arcem, solitum audientiae locum, ubi tempus frustra et inaniter transigitur, non sine magno quorundam offendiculo ad tempus usque prandii circa horam duodecimam accepti, dnis consiliariis majorem partem in laribus celsmi principis cum eodem de variis materiis acriter tractantibus. Strata tandem principis mensa et allatis cibis, quisque dnorum regnicolarum sua repetit hospitia, praemonente interea, dum descendunt ex palatio, ut dni delegati praefati accepto prandio in hospitium dni Bethlenii confluant, de rebus Claudiopolitanis consulturi, quod etiam praestatur; aliud nihil. Mittitur ratione curandi dni Matthiae Sembreger, senatoris Cibiniensis aegre decumbentis, servitor quidam Cibinium ad doctorem medicum, etc.

Die 24. Februarii. Confluentes dni status in templum usque dum rem aliquam aggrediantur, varii de variis rebus publico bono prorsus nihil proficientibus instituuntur discursus. Tandem incipiunt discurrere de tributo Ottomanicaportae debito praestari annuatim. Instant delegati comitatuum, qui Turcarum incursionibus patent, de relaxando tributo, ejusdem terrae incolis imposito, sed nihil obtinent, cum tantum dimidium praestent, non integrum, ut ceteri. Instat etiam judex et ceteri delegati Kézdivásárhelyienses: de tribut

eidem oppido imposito particularis solum quaedam fiat remissio, sed frustra, nam repulsam partiuntur. Mittitur praesentium scriptor ad delegatos tam comitatuum, quam dnorum Siculorum, juxta aliquorum ex iis promissa, an tentemus instantiam ex parte universitatis Saxonicae de remittendis certis portis, vel admittenda in regio fundo connumeratione? Assecurant quidem utrique tentandam esse, sed valde vacillanter. Quid? res ipsa tentatur per brevem tantum pristinae instantiae repetitionem medio ampl. dni judicis regii Cibiniensis facta. Aliud nihil obtinetur, nisi relaxatio restantiarum tributi Ottomanici, quae cum dumtaxat apud dnos Medgyesienses restent, nihil hoc ipsi ceteri status universitati, sed Meggyesiensibus modo gratificantur. Ut aliquid tamen fecisse et gratificatos esse videantur, non expectata instantia ratione tricesimae Verestoronyiensis, quam cels. princeps in comitiis proxime praeteritis partialibus Fejérváriensibus unacum statibus tunc temporis praesentibus per dnum Michaelem Telekium resignaverat, articuli de et super eo ibidem eodemque tempore conscripti ultro promittuntur de praesenti confirmandi. Praefatus dnus judex regius gratias quidem agit ceteris statibus eapropter obiter, interim verbis quibusdam rem contrarie tangentibus sese resolvens, quod ceteri status statim advertunt, eadem de materia ceteri status denuo consultant: ac post longam tandem consultationem tale faciunt, ex parte universitatis nullum prorsus levamen continens deliberatum: dni Saxones in Trannia in universum 2000 portas habentes et de singulis portis pro hujus anni tributo singulos 16 talleros contribuere ordinati, imo coacti, qui in universa summa talleros faciunt 32,000, ex illis relaxantur 1000 talleri pro dnis Saxonibus a comitatibus solvendi. Dant verba, sed rei nihil faciunt. Dionysius Bánffius ex parte inhabitatorum districtus terrae Fogaras nomine principis instat, ex talleris 2500 a praefatis pendi ordinatis, in gratiam suae celsitudinis principalis 500 relaxentur a statibus: qua de materia cum varii varias darent voces, his hoc, illis illud placens, tandem ex unanimi voto et consensu concludunt, relaxatos esse.

Denique placet dnis consiliariis cum dno praesidente et aliquot ex statibus, difficultates Kolosvariensium ratione novae nobilitationis eorum assummantur ventilandae, quas dum aggredi tentant, perlectis difficultatibus, quas rectificare dni delegati commissarii Claudiopoli nequiverant, ut et novis aliquot dnorum Kolosvariensium, imo informante status de illis Dionysio Bánffio cum ceterjs commissariis, videntes dni regnicolae, imminere vesperam, rem esse arduam, majoremque eorum partem esse fessam ac fame confectam, discussionem

istius materiae, ut revera arduae, differunt in horam matutinam crastinam.

Secedentes dni consiliarii, dnus praesidens ceteros status detinet, audituros novam aliquot punctis constantem celsmi principis propositionem, quae ubi legi incipit, reclamantibus tribus nationibus, contra veterem esse morem et ritum circa finem comitiorum alteram etiam proponere ventilandam propositionem; imo in regalibus, sive convocatoriis non contineri aliud, nisi limitationem tributi Ottomanici, cujus respectu dni delegati a suis principalibus nec habere aliam instructionem praeter limitationem tributi, itaque ne audire quidem velle eam propositionem. Mittitur a dno praesidente hac de re nomine statuum dnus Joannes Szentpáli ad celsmum principem, ut instet, ne in praejudicium veteris ritus quidquam a sua celsitudine innovetur et per hoc dni status nova, eaque multimembri onerentur propositione, cum ex dnis regalistis quamplurimi ex comitiis jam excesserint. Licet sero redeat, bonam tamen refert resolutionem, quam grato accipiunt dni status animo.

Hac die horis matutinis dnus Matthias Sembreger, senator Cibiniensis valetudine adversa infectus mittitur Cibinium, comitante eum Stephano Farkas, itidem senatore, ferme pariter aegroto.

Hac eadem die relatum est certo praesentium scriptori, quod vel ex certis etiam signis antea cognoverat, per quendam ineptum hominem, omnis scientiae expertem, adulantem et quavis de materia quidvis (dat enim sine mente sonum) importune dicentem falso multipliciter delatum esse. Nullas certe habuit id faciendi causas et rationes, vel si quas etiam habuit (quos studio praetereo) praetextuales, rusticas et barbaras. Homo iste summus est hypocrita; quod enim dicit ore, non idem sentit corde, imo incommodo aliorum, dehonestationeque et praejudicio certissimo sibi solitus est semper acquirere gratiam. Sed dignas tandem dabit poenas et portio ejus erit cum sibi similibus etc.

Die 25. Februarii. Horis matutinis ex dnis consiliariis et statibus certi tantum delegati confluentes ad hospitium dni cancellarii, diutissime tractant de rebus Claudiopolitanis, quarum determinatio in certa etiam puncta scripta refertur, coram universis statibus tandem perlegenda. Pomeridianis horis congregatis in templum oppidanum dnis statibus perleguntur articuli, ex quibus 9. nomine universitatis Saxonicae a praesentium scriptore impugnatur protestando et contradicendo, quae omnia ex protestatione authentica sub sigillo

judiciali per alterum protonotarium Martinum Sárpataki legitime extradanda patebunt.

Protestantur Claudiopolitani inter cetera de eo, in futurum etiam salvum sit eis difficultates suas dnis statibus proponere, non contenti per omnia determinatione rerum Claudiopolitanarum publice perlectarum per dnos delegatos facta; quam determinationem quia in scriptis habituri sumus seorsim et sigillatim, supervacaneum visum est hic repetere.

Mittitur per dnum praesidentem nomine statuum dnus Gregorius Bethlen ad principem, ut perfectis jam perficiendis, valedicatur; eidem ob morbum, principem ex nimio potu ortum, infestantem convenire eum nequit, sed redit ad dnos status cum resolutione dnorum consiliariorum, quia praesentari articuli, solito de more percurrendi, suae celsitudini nequiverunt, dni status in crastinum adhuc usque diem trahant moram sub spe, forsitan sua celsitudo aliquatenus restituetur et percurri poterint in praesentia dnorum consiliariorum articuli, tandemque veterem juxta morem per praesidentem et alterum protonotarium obsignari, ne re infecta videantur solvi comitia. Annuunt dni quidem status, sed valde inviti, jamdudum itineris ingressum meditati.

Die 26. Februarii. Matutinis horis confluentes reliquiae dnorum statuum cum dnis consiliariis in palatium principis, solitum audientiae locum, multum diuque morantur, donec egressus a celsmo principe dnus praesidens, suae celsitudinis nomine significat dnis statibus, ob adversam valetudinem nullatenus posse vacare perlectioni et ponderationi articulorum, omnibus et singulis venia datur domum sese conferendi, quod aequo animo a statibus acceptatur. Addit tandem praesidens nomine principis: convalescente celsmo principe non differre pensitationem articulorum, ut legitime possint emanari et prelo subjici. Sicque praemissis hisce praemittendis, solvuntur comitia. Nos etiam cum dominis delegatis Cibiniensibus in hospitium confluentes ampl. dni judicis regii, prandemus, eoque sumpto, iter ingredimur, coenam Kerczini horis serotinis sumentes etc.

(A nagyszebeni levéltárból.)

b)

1666. febr. 15.

Az erdélyi rendek válasza a császárnak.

Sacratissime Romanorum imperator, domine domine nobis clementissime.

nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem 10. mensis Febr. anni domini 1665. in castrum Radnoth, ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humillime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes nostrumque consensum illis praebentes, authoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae, partiumque regni Hungariae eidem annexarum, in generali eorum congregatione, ad diem primum mensis Februarii, anni 1666. in oppidum nostrum Fogaras indicta et celebrata conclusi.

Articulus primus.

Nemes ember rétire az ő Nagysága szolgai lovakat ne kössék.

Az Nagyságod kegyelmességét, hogy Fejérvár körül lakó nemes atyánkfiainak rétekre, midőn Nagyságod Fejérváratt continualja lakását, udvara népének lovait reá kötni hogy meg nem engedi. Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk.

Articulus II.

A nyom követésről.

Az elmúlt 1665. esztendőbéli fejérvári gyűlésben végeztük volt articulo ultimo a nyom követésről, mely articulust igen károsnak lenni látjuk szegénységünknek, ellenben a latroknak az ő szokott mesterségekben való előmeneteleket: mely articulusunkat vigore praesentis articuli minden részeiben annihilálunk és erőtlenné tesszük, hagyván fenn mindenben az approbata constitutioban irott articulusokat a nyom követésről, hogy mindenekben a szerént procedáljanak.

Articulus III.

Fejérváratt vásárnapokon az ott lakó lakosok micsoda modalitással vásárolhassanak.

A Nagyságod kegyelmességéből végeztük, hogy Fejérvár körül mostan vásáros helyeket csináltanak, melyek a fejérvári vásárt impediálják, mely vásárokat ez articulusunkkal abrogálunk, és a fejérvári vásárlásokban ennekutánna a régi szokások observáltassanak, mely ez volt: hogy a fejedelmeknek Fejérváratt létekben tiz óráig az udvariak és az udvarhoz jött fő rendek vásárlottak vásár napoknak idején, azután másoknak is szabad volt mindennek; de vagy elejibe menni a vásárra jövő embernek, és tőle megvenni a mit bé akar venni, avagy hogy szintén házokhoz is menni, maga számára bévitetni vásároknak idején szabad nem lészen, mert ebből mindennek az ára nevekednék.

Articulus IV.

Az 1665 esztendőbeli 28-dik articulus a malefactoroknak büntetésekről világosíttatik.

Az malefactorok büntetésében végeztetett volt, hogy a malefactorokat birsággal földesurok megbüntethesse, mely articulusunkat sokan úgy magyarázván, hogy semmi authoritások már a tiszteknek azon latrok megbüntetésében nem volna, mely articulusunkat így értjük: hogy ha a tiszt elébb éri, az foghassa meg, kezéből ki nem adván a dominus terrestrisnek, hanem az articulus szerént procedálhasson ellene, s meg is büntethesse; ha pedig a dominus terrestris azt akarja, hogy tiszt kezébe ne essék jobbágya, siessen megfogatásával és érdeme szerént való megbüntetésével, mert ha a tiszt elébb éri, nem tartozik kezéből kiadni a possessor instantiájára; e converso a dominus terrestris is a tiszt instantiájára.

Articulus V.

A mely vármegyékben avagy székekben szegénységet megbüntettek czizma s nadrág viselésért, az articulusnak rendes publicatiója előtt, az olyan damnificatusok contentáltassanak.

Nem kevés megbántódásit látjuk szegénységünknek ebből is, hogy némely helyeken a tisztek legitime nem publicáltatván a szegénység közt, hogy czizmát s festett posztóból

álló köntösöket ne viseljenek, mégis szegénységinket, nem kevés exactiókkal terhelték; végeztük azért a Nagyságod kegyelmes consensusából, hogy valamely helyeken szolgabirák vagy czédulájok által falunként nem publicáltatott azon articulus, nem lévén elégséges ha városokon megkiáltatták is az olyan tisztek, minden helyeken ab expiratione praesentis diaetae intra quindenam a csizmát és festett posztó nadrágot kik megkárosították a damnificatusokat contentálják, refundálván az exequált jókat a mulctával együtt sub amissione honoris et officii. Ezután a feljűl megírt mód szerént publicálván minden helyeken, ha kik mégis afféléket viselnének büntethessék; ide nem értvén a szász jobbágyokat, kiknek viselni szabad legyen posztó dolmánt, nadrágot, süveget, csizmát is, annál inkább a regius funduson lakóknak, hasonlóképen Máramaros vármegyében is. Erdélyben is, urak, fő emberek, és nemes emberek gondviselőinek és szabadosinak is szabados legyen viselniek.

Articulus VI.

Ab anno 1657 elbujdosott jobbágyoknak reductiójokról irott articulusok helyben hagyatnak cum auctione.

Noha a mely jobbágyok ab anno 1657 elbujdostanak azoknak reductiójokról jó és helyes articulusink extálnak, de, mégis sok helyeken azon articulusnak vigorával nem procedálhatnak, ha felkérik az elszökött jobbágyot meg nem adják, ha executióra kiviszik az executorokat, azok ellen repellálnak, bizakodván abban hogy a törvények ritkán celebráltathatnak, így sokaknak nem kevés károkkal; mely jobbágyok reductiójokról való articulusunkat mindenekben in vigore hagyjuk cum hac declaratione: hogy ha valamely personák avagy helyek az executiót akármi uton nem admittálnák, avagy a megbántódott fél executióra oda nem mehetne, tehát valahol azon helynek contumax lakosi, avagy javai találtatnának, azokon vagy azokból tehessenek és tétethessenek executiot.

Articulus VII.

Mostani disturbiumban elbújdosott jobbágyok, ha kik örökös urokhoz redeálni akarnak, minden javokkal elbocsáttassanak.

Isten itéletiből e veszedelmes időkben sok helyek elpusztúltanak, és ellenség miá kik megmaradtanak is lakóhelyekben nem lakhattanak, hanem kényszerítettek magok életek táplálására oly helyekre menni, az hol magokat táplálhatták; mostan már sokak elébbi fészkekre akarván redeálni örökös

[illegible]hoz. [illegible] azért nem [illegible] az [illegible] [illegible]tott articulusnak, hanem még [illegible] szegény [illegible] emberekre [illegible]séggel [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] végeztük azért, hogy [illegible] [illegible] az [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]szekre [illegible] akarnának [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]tették vagy [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] articulus [illegible] [illegible] se [illegible] [illegible] se [illegible] meg nem [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible]tathassanak a [illegible] [illegible].

Articulus VIII.

[illegible] hogy a [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

A szegény [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hogy ő kegyelmek [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] kivántatnak: végezték azért a Nagyságos kegyelmességből, hogy ő kegyelmek [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] az [illegible] is ő kegyelmek [illegible] [illegible] [illegible] meg.

Articulus IX.

Hogy [illegible] [illegible] [illegible] míves emberek az [illegible] míveket akármely [illegible] [illegible] [illegible].

Nem [illegible] [illegible] [illegible] a míves emberek [illegible] hogy ország gyűlése alatt is míveket [illegible] és szabadosan [illegible] a városiak meg nem engedték: végezték azért egész országúl, hogy [illegible] gyűlések alatt akármely városokban [illegible] a gyűlések [illegible] [illegible] [illegible] míves emberek az ő míveket [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] szabadosan adhassák és [illegible].

Articulus X.

Az 1662 [illegible] [illegible] [illegible] Imrei X [illegible] [illegible]rogáltatik.

A felháborodott [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] anno 1661 Besztercén [illegible] [illegible] [illegible] anno 1662 Görgény Szent Imrehén [illegible] [illegible] végeztetett volt, hogy residentiás nemes ember is [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] csak azon boldogtalan [illegible] [illegible] [illegible] azért [illegible] kegyelmességéből [illegible] szegény hazánknak is [illegible] [illegible]tén: azért azon articulust [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cassáljuk, annihiláljuk és [illegible] [illegible].

Articulus XI.

Tövisre mostan telepedett ráczok és oláhok micsoda örökségeket birhassanak.

Tövisi portionatus atyánkfiai találának meg, hogy az alföldi ráczok és oláhok Nagyságod kegyelmessége által mostan Tövisre letelepedvén, nem gondolván a régi portionátus nemes emberekkel sessiójokra házakat csináltatnak, nemes házok után való szántóföldeket, réteket, berkeket, magok számokra foglalnának; hogy Nagyságod kegyelmesen resolvál, valamely házhelyekhez igaz vér volna nem conferálta volna senkinek, de mivel Tövis igen nagy hely volt régen, ahhoz képest feles házhelyek találtatnának, melyekhez vér senki ez életben nem volna: hogy azért a fejérvármegyei főbirák bizonyos számú assessorokkal ad faciem loci kimenvén, valamely házhoz vér találtatnék, ha elfoglalta volna is valaki, de facto restituáltatnék, mind rétek, szántóföldek; a mely házhelyeket pedig, szántóföldeket, széna réteket valamely possessor taliter nem manuteneált, az mostan odatelepedett embereknél privilegiumok szerént nálok maradhat, úgy mindazonáltal hogy azon vármegye törvényitől függjenek mindenekben; melyet hogy ha nem cselekednének, azon vármegye tisztei megbüntethessék érdemek szerént. Jenő felé pedig álutakon ne járjanak, affélékről irott articulusokban specificált poena alatt. Az útonjáróknak is szállást adni tartozzanak, mivel az ország is szállást adott nékiek.

Articulus XII.

A kapuszám után való adóról.

Mivel isten után ez hazának megmaradása áll a porta kedve keresésében, noha ez nyomorúlt haza a háború időkben felette elnyomorodott, pusztúlt, annak felette nagyobb része hatalmas nemzettől el is foglaltatott, mégis az hazának adaja három annyira is neveltetett mint annakelőtte volt; ez okáért se magunk nemesi szabadságának, sem pedig szegénységink elnyomorításának nem kedvezhetünk, hanem minden rendeket adózás alá kelletett kényszerítenünk, és a mely szegénységink még a hódoltság alá nem jutottanak, kapú szám után vetettünk 16 tallért, annak felét a jövő szent György napjára a vármegyékről magok vármegyebéli perceptorának administrálják, kik is tartozzanak portusi inspector és perceptor kezébe administrálni, hogy a portuson vagy aknákon ha mi-

erogátiok lésznek erogálják, és a portuson tartozzanak jó pénzt érette adni. A portuson ország pénzén kivűl sub amissione honoris az oda való tisztek privata personáknak pénzét fel ne merészeljék venni. Ha kik pediglen szent György napjára nem administrálnák, potura pénzűl senkitől bé ne vegyék, hanem jó pénzűl exigálják rajtok: a felét pediglen ezen adónak szent János napjára magok vármegyebéli perceptoroknak, a mint feljebb, administrálják akár jó, akár pótura pénzzűl, azon perceptorok administrálják azon vármegyék fél adaját generalis perceptorok kezében.

Articulus XIII.

Vármegyék pénzének percipiálására generalis perceptorok rendeltetnek.

Végeztük azt is, hogy a vármegyékről szent János napban béadandó fél adónak percipiálására marosvásárhelyi biró tanácsival együtt magok közűl rendeljenek két alkalmatos embert, a kik percipiálják és erogálják is oda az hova illik, a kit jó pénzé tehetnek benne igyekezzenek ez aránt a hazának kedveskedni, a mit pedig magok jó pénzé nem tehetnek, a görögök kötelesek lévén rá hogy jó pénzé tegyék; azért vélek tétessék jó pénzé.

Articulus XIV.

Tallér s arany váltásáról.

Noha azelőtt is articulusban irtuk volt, hogy senki ez hazában tallért száznyolczvan pénzen, aranyat három forinton hatvan pénzen feljűl ne mérészeljen váltani pénze vesztése alatt, mely articulusunkat mostan is confirmáljuk, hanem ha ki tallért vagy aranyat akar elváltani, ország szükségére adja bé, és az ország pénzéből egy tallérért két forintot, egy aranyért négy forintot adnak.

Articulus XV.

Az universitás adajának jó pénzé tétele.

Az universitás kapú szám után való adajakat jó pénzé legyék, úgy is administrálják; annak pedig megszerzésében a köztök lakó görögöket s mind más rendbéli görögöket, kik közikben sokadalomban járnak, cogálják legyenek segitséggel, hogy a garast, potura pénzt tehessék jó pénzé.

Az egész székelységről adjanak talleros 5000.

Máramaros vármegyéről mind kapuszám után, rovatlan faluk, egyházhelyi nemesek, az öt város, hajdúk, szabadosok, sóvágók, és egyéb ott lakó jószágtalan emberek in universum adjanak talleros 5000.

Fogaras földe, ide értvén Boérságot, városi rendet, oláh papokat, és egyéb mindenféle rendeket, adjanak tall. 2000.

Ezeket pedig mind székelység. Máramaros és Fogaras földe jó pénzűl adják bé.

Abrugbánya a nemességen kivűl adjon talleros 200.

Vizakna együtt a sóvágókkal mivel eddig keveset adtanak adjanak talleros 200.

Kézdivásárhely talleros 100.

Udvarhely városa capitatim talleros egy-egy.

Bereczk talleros 40.

Illyefalva talleros 20.

Sepsi Szent György talleros 10.

Csik Szereda tall. 15.

Fejérvári városi rend capitatim tall. 1.

Egyházhelyi nemesség minden helyeken Thordán is azokkal együtt kik a városiakban megnemesedtek, ide értvén a nemes résidentiás szolgákat is Erdélyben, kik nem az hódoltságon laknak, capitatim tall. 1.

Rovatlan faluk és városok, puskások, minden fiscális várakhoz való darabantok, kik kapuszám után nem contribuálnak, és lakos sóvágók capitatim adjanak annyit mint egy rótt ember, úgy mint flor. 3 den. 20.

A szász papok in universum adjanak jó pénzűl tall. 500.

Az oláh papok adjanak jó pénzűl tall. 500.

Ebből pedig senki ez birodalomban lévő oláh papok közűl magokat ki ne vonhassák, a Fogaras földi papokon kivűl, ennek is száz tallérát az oláh esperestek adják meg, a négy százát a közönséges oláh papok.

A törtsvári harminczados adjon tall. 20.

Verestoronyi tall. 15.

Zajkányi tall. 10.

Váradgyai tall. 05.

Máramarosi, dési tall. 10.

Beszterczei tall. 03.

Thordai kamara ispán tall. 05.

Vizaknai kamara ispán tall. 10.

Kolzsi tall. 05.

Széki tall. 05.

Sófalvi kamara ispán tall. 2.

Dési tall. 2.

Dési számtartó és máglás tall. egy-egy.

Másutt való számtartók tall. kettő-kettő.
Fiscális udvarbirák mindenütt két-két tallért.
Fiscális számtartók mindenütt egy-egy tallért.
A fő dézsmások kiknek borok jár tall. 3.
A kiknek borok nem jár tall. 1.
Vice dézsmások tall. 1.

A mely molnárok ha kapuszám után nincsenek, hanem szabad renden valók, capitatim adjanak tall. 1.

A debreczeniek garas, potura pénzért az országnak ilyen nagy szükségében kötelesek legyenek tizezer tallért szerzeni.

Portusi számtartó, Lipcsei György és ott való deákok és inspector, rendelt fizetéseken felyűl minden hajoktól a mely tallér honorariumot vettek, azt egészen fordítottuk porta contentátiójára, megelégedvén magok fizetésekkel, erre számot tartván a harminczados toties quoties mennyi hajó megyen alá, melyről igaz számot adván praefectus atyánkfiának igazán, megirt portusi tisztek sub amissione honoris administrálják ő kegyelme kezében ország szükségére, praefectus atyánkfia administrálja oda hová több porta contentatiojára való adót administrálják.

Articulus XVI.

Ha kik jó pénzt hoznak ez hazában mennyi harminczadot adjanak.

Végeztük azt is a mi kegyelmes urunk ő Nagysága annuentiajából, hogy idegen országokból jó pénzzel ha kik béjönnek ez országban azon vásárol[nak], testimonialist vévén róla azon helyben az hol vásárol, kik is kötelesek legyenek comperta rei veritate adni; az harminczadokon megmutatván arról való testimonialisokat fél harminczadnál több ne exigáltassék tőlök; feljebb a kik jó pénzűl kötelesek administrálni az ország adaját, a megirt szent János napjára administrálják éppen.

Articulus XVII.

Arany, ezüst marháknak kivitele tiltatik meg.

Végeztük ezt is Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy senki ez hazából ezüst, arany marhát ki ne mérészeljen vinni kereskedésnek okáért, vámokon, harminczadokon, s egyéb helyeken is megvizsgálván, a tisztek sub amissione honoris et omnium bonorum suorum az olyan ország articulusa ellen impingálóknak semmi szin és praetextus alatt ne kedvezzenek se connivealjanak, hanem az olyan arany, ezüst marhát ország

számára administrálják ország perceptora kezében, quietantiát is vévén róla, az ország statusinak is megjelentse.

Articulus XVIII.

Az hódoltság alatt lévők miképpen adózzanak.

Noha szemünkkel látjuk az hódoltság alatt lévő szegénységeken való sokféle exactiokat, de mégis ez aránt nékik is nem kedvezhetünk, mivel különben ez ránk vetett nagy adózásra el nem érkezhetünk, hanem a hódoltság alatt lévő kapukra is kapuszám után vetettünk felényit mint azokra kik nem hódolnak: úgymint flor. 16.

Rovatlan falukra is capitatim flor. 1 den. 60.

Zilah kapuszám után vagyon, magok ugyan adózaznak kapuszám után, a kik pedig másunnan kapuszám-után való adózó emberek mostani háboruságos időben oda telepedtek, az olyan adózzanak úgy mint a rovatlan falubéliek capitatim.

Egyházhelyi nemes emberek capitatim fél tallért.

Biharvármegyei nemes és hajdú városok capitatim adjanak egy tallért.

Kismarja adjon tall. 100.

Csarnóháza adjon flor. 100.

Váradi jószág Bárotsággal, élesdi jószág, pocsai jószág, székelyhidi jószág, péri jószág, egrespataki jószág, Blényes vidéki jószág egészen, vashámori, rézbányai, ecsedi szőlők miveltetésére rendeltetett jószág, és a poesai jószág a mely Blényes vidékin van, Vásárhely, Püspöki, Csatári, Bihar és Szőlős mindennemü jövedelmekkel, bor, buza dézsmájokkal, szolgálatjokért való adajokkal, malmokkal és egyéb akármi névvel nevezendő haszonvételekkel, debreczeni buza, árpa, bárány dézsmákkal, nem obstálván ha mit azok közül a mi kegyelmes urunk ő Nagysága valakinek conferált volna is, a székelyhidi majorság, szőlőnek termésén kivül, melyet Nagyságod magának reselvált, az Nagyságod kegyelmességéből az oda ki való vámok, harminczadok jövedelmével rendeltük ország számára percipiáltatni, hogy azzal is a szegénységnek nagy terehviselése könnyebbittessék.

Kolos, Doboka, Belső-Szolnok vármegyéknek hódoltság alatt való része kapuszám után adjon felényit ugymint fl. 16.

Bánffi Hunyad adjon flor. 100.

Nagy Almás és Egeres mostan kezdvén épülni, ez egy esztendőben az adózástúl eximáltuk.

Akna mind városi s mind sóvágó rendek capitatim adjanak annyit mint egy rováson való ember. ugymint fl. 3 d. 20.

Désen egyházhelyi nemesek, mivel már mind megnemesedtek, és a sóvágók adjanak capitatim tall. 1.

Oda nem értjük azon atyánkfiait, kik hazájokból kiszorultak és mostan oda akarván telepedni.

Articulus XIX.

Hódoltságon lévő adó és egyéb fele proventusnak generalis perceptora rendeltetik.

Akarván ez aránt is a hódoltságon lévő szegénységnek kedvezni, annál inkább partialis perceptoroknak; azért a partiumbéli, és Kolos, Doboka, Belső-Szolnok vármegyebéli hódoltatás alatt lévő részeinek minden rendbéli pénzbéli adónak és egyéb jövedelemnek generalis perceptorának rendeltük nemzetes Szalárdi János atyánkfiát hogy percipiálja azon jövedelmet, és erogálja is oda, a hová parancsolatja lészen.

Articulus XX.

Exactorok rendeltetnek minden vármegyékre, hogy a partiális perceptoroktól számot vegyenek.

Nem kevés kárunkat látjuk ebből is, hogy ennyi sok izben felvetett adózásokról a partiális perceptoroktól számot nem vettenek; végeztük azért egész országúl, hogy minden vármegyékben a főtisztek bizonyos atyjokfiait rendeljék, kik is ez három adókról, ugymint segesvári, fejérvári és radnoti gyülésekben felvetett adókról igaz számot vegyenek, és a hol restantia lészen exigáltassák kedvezés nélkül; administrálják is oda az hová az ország rendelte. A mostani felvetett adóra is ő kegyelmeknek úgymint főtiszt atyánkfiainak légyen vigyázások a perceptorokra, hogy hiba nélkül percipiálják, s administrálják is a megirt terminusokra.

Articulus XXI.

Az universitás taxájában ez egy esztendöben elengedtetik.

Az universitáson lévő atyánkfiai alázatos instantiájokkal találának meg, jelentvén hogy ő kegyelmek között a kapúszámban lévő emberek igen elfogytak volna, azért ő kegyelmek bizonyos számú kapujokat defalcálnók. Méltó tekéntetünk lévén azért az ő kegyelmek instantiájokra, arra mindazáltal nem léphettünk hogy kapuszámokat kisebbitenők, mivel a marosvásárhelyi gyülésünkben is ő kegyelmek négyszáz kapujokat defalcáltuk volt: hanem mostan ő kegyelmeknek

engedtünk ha mi restantiák ő kegyelmeken vagynak, négyezer tallérokat a restantiákból relaxálni. Mivel azért ő kegyelmek jelentik, hogy a praesidium számára felvetett öt forintos adón kivül kétezerötszázötven tallérnál nincs több restantia: azért ő kegyelmek egész országúl instálván nekünk a vármegyék részéről a mostan felvetett adóban engedtünk ezer tallérokat, melyet magunkra vévén hogy suppleáljuk. Ugy mindazonáltal hogy ő kegyelmek is szemek előtt viselvén az országnak mostani nagy terehviselését az adózásban, többé ezen adózás dolgából ő kegyelmektől ne búsíttassunk.

A praesidiumok fizetésére felvetett öt forintos adóban ő kegyelmeken még ha mi restantiában volna, abban semmit nem relaxáltunk, hanem azt mentől hamarább fogyatkozás nélkül administrálják oda az hová rendeltetett.

Articulus XXII.

A veresztornyi harminczadnak szebeni atyánkfiainak kezekben bocsátása confirmáltatik.

Az elmúlt fejérvári partiális gyülésben azon partialisban jelen lévő becsületes atyánkfiait szebeni atyánkfiai alázatoson találták volt meg a veresztornyi harminczadnak remissiója felől, melyet is azon becsületes atyánkfiai bizonyos conditiók alatt ő kegyelmeknek remittálták volt azon partiális gyülésben emanáltatott negyedik articulus szerént, azért mi is mostan azon negyedik articulust egész országúl három nemzetűl helyben hagyjuk, és ezen articulusunkban confirmáljuk is minden részeiben.

Articulus XXIII.

Udvarhelyre az orthodoxus és katholikus atyánkfiai közt való controversiáknak complanálására commissariusok delegáltatnak.

Lettek panaszok az udvarhelyi seculáris és pápista ecclesiabéli személyek ellen, hogy tudniillik az orthodoxa religión lévőknek utjokat elvévén csak halottjokat is illendőképen el nem temethetik, azon szabados utjoknak elvétele miatt hanem kertet mit kellene kihányni, egyéb alkalmatlanságok is lévén benne, iniuriával illettetnek a megnevezett orthodoxa religión lévők: annakfelette, szokások szerént processiot járván, midőn azon processió járást continuálnák, az orthodox religión lévőknek templomok mellett megállván illetlen lövöldözéseket, kiáltásokat tésznek az orthodoxusoknak injuriá-

d)

1666. aug. 12.

Apafi rendelete az oláhok kiváltságainak megtartása ügyében.

Michael Apafi Dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc.

Fidelibus nostris, generosis, egregiis et nobilibus Gregorio Gillani de Berniczháza, decimarum in Transilvania supremo, Georgio Udvarhelyi de Várad universorum bonorum fiscalium praefecto decimarumque vice arendatoribus, item prudentibus et circumspectis magistris civium regiis ac sedium iudicibus, caeterisque iuratis universarum sedium Saxonicalium, nec non supremis ac vice decimatoribus in istis existentibus ac reverendis ecclesiae Saxonicae pastoribus, cunctis etiam aliis, quorum interest, seu interierit, praesentes nostras visuris salutem et gratiam nostram.

Birodalmunkban levő oláh papok alázatos könyörgések által jelenték, hogy előbbeni privilegiumokban s hozzájok mutatott kegyelmességünkben meg nem akarja tartani, avagy tartatni hűségtek, hanem sőt háborgatja s dézmaadásra kénszerítik őket. Azért kegyelmesen és serio parancsoljuk minden rendbéli, felebb megirt hiveinknek, előbbeni szokott privilegiomokban s ő hozzájok mutatott kegyelmességünkben s immunitásokban megtartsa s oltalmazza, s désmaadásra ne kénszerítse őket, mivel mindeddig is az ország el nem bontotta privilegiumokat, hanem megtartotta s tartja abban. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in curia nostra Görgény Szent-Imre, die decima secunda mensis Augusti. Anno millesimo sexcentesimo sexagesimo sexto.

M. Apafi mpria.

(Eredeti orsz. levt. Gyulafehérvári oszt. miscellaneorum cista 1. fasc. 3. No. 36.)

XV.

1666. aug. 5.

Bethlen János votuma a maros-vásárhelyiek tiltakozása ügyében a fogarasi törvények XIII. pontjának végrehajtása ellen.

Kegyelmes Uram!

Maros-Vásárhelyről írt Nagyságod méltóságos levelit meghozá az pósta, melyben kivánja Nagyságod vékony tetszé-

met az tizenharmadik articulusnak megmagyarázásában. Nagyságod mindnyájunkat jól üsmer, mi nálunk közönséges szokás az, hogy az nagy dolgok nélkül is igen könnyen elmúlunk, úgy tetszik, ennek az articulusnak irásában is majd ez szerint lött, mert derekasabb dispositiót kellett volna országúl tennünk az adónak jó pénzé tétele felül; mindazáltal, mivel az nemes országnak igy tetszett, én is több szóval nem hántorgatván az akadályokat, csak vékony tetszésemet írom meg Nagyságodnak, mely ez: igaz dolog kegyelmes uram, hogy az articulus nem imponálta egészlen az marosvásárhelyi uraimra, hogy az Szent János napi adót jó pénzzé csinálják, mindazáltal nem is eximálta az alúl az teher alól, azért ő kegyelmek felit avagy harmadát tegyék jó pénzzé, ebben nem lehet, hogy kedvezzenek magoknak, az több részit az ország végezése szerint az görögök tartoznak jó pénzzé tenni. De kegyelmes uram, ez csak levél-írással végben nem megyen, hanem Nsgod küldene az maga udvara népe közül valakit, az ki Brassóból is két értékes görögöt, Szebenből is hasonlóképen hozna el Vásárhelyre magával; mind az két helyre szóló Nagyságod méltóságos levelei legyenek nála, azokat Vásárhelyre elhozván, az Nsgod embere adassa kezekben az poltura pénzt elváltásra, melyet, ha szép szerint kezekhez nem akarnának venni, tudja Nsgod tavalyi esztendőben mivel fenyegetik vala Nagyságodat az adó késedelmeztetésiért: jobb, hogy ő rajtok essék az, mint sem Nsgodon. Egyébbaránt én Nsgodat is, az országot is veszedelemtűl félten, ha ebben akárki instantiajára is kedvezés leszen, mindazáltal az Nsgod bölcs tetszése legyen az egész dologban. Tartsa meg Isten Nsgodat jó egészségben sok esztendeig boldogúl.

Nsgodnak alázatos híve
Betlen János m. pr.

Teremi die 5. Augusti anno 1666.

Külczím: Az erdélyi méltóságos fejedelemnek, az nekem kegyelmes uramnak adassék.

Kivül más kézzel: Anno 1666 mense Augusto Görgényben jött válasz Betlen János úrtól.

A vásárhelyi perceptorok dolgából.

(Eredetije gr. Kemény József: Erdély története eredeti levelekben. 14. köt.)

XVI.

1666. szept. 18—27.

A fejérvári részgyülés törvényei.

Nos Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: Quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum in partiali eorum congregatione, ad diem decimum octavum mensis Septembris, anni millesimi sexcentesimi sexagesimi sexti, in civitatem Albam Juliam ex edicto nostro celebrata, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, authoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae partiumque regni Hungariae eidem annexarum, in partiali eorum congregatione, ad diem decimum octavum mensis Septembris, anni millesimi sexcentesimi sexagesimi sexti, in civitatem Albam Juliam edicta et celebrata, conclusi.

Articulus I.

Az adóról.

Ez mostani szükséget látván porta contentatiójára vetettünk kapu szám után tall. imperial. 1.

A rovatlan helyeken mindenütt capitatim adjanak annyit, mennyit egy rótt ember szokott adni, ide nem értvén a hódoltságon lévőket.

Az egész székelység igír tall. imper. 500.

Egész Máramarosra vetettünk ott lévő taxas városival együtt taller. imperial. 300.

Egész Fogaras földe mind összességgel adjon tall. imperial. 200.

Az oláh püspökség alatt lévő oláh papok tall. imp. 200.

Tothfalu és Csüged adózzanak kapuszám után.

Fejérvárott a majorban lakó zsellérek, kik a városi és nemesi rend között nincsenek, capitatim adjanak egy-egy tallért; kit a fejérvári udvarbiró szorgalmatoson megvizsgálván szedjen fel, és oda administrálja, hova a több perceptorok administrálják a porta contentatiójára való adót.

Az taxás városok adója.

Fejérvár adjon tall. imp. num. 10.

Kézdi Vásárhely adjon tall. imp. num. 25.

Udvarhely városa adjon tall. imp. num. 25.

Illyefalva adjon tall. imp. num. 6.

Sepsi Szent György adjon tall. imp. num. 4.

Bereczk adjon tall. imp. num. 5.

Vizakna adjon tall. imp. num. 100.

Csik Szereda adjon tall. imp. num. 8.

Ez porta contentatiójára felvetett adót penig rendeltük ab expiratione praesentis diaetae három hétre indifferenter minden helyekről jó pénzzűl a perceptorok kezekben. Kik is administrálják Maros-Vásárhelyre, az hova a többit is administrálták. A székelységről penig (mivel közelebb érik) Brassóba vigyék, a követ Balo László atyánkfia kezébe.

Hogyha e mostani adónak csak háromszáz tallér hejalészen, annak idejében urunk ő Nagysága kegyelmes igéreti szerint suppleálja.

Articulus II.

A garas és potura pénznek kik által kellessék jó pénzé tétetni.

A portusi inspector a perceptorral együtt tegyen jó pénzé florenos num. 4000.

Debreczen városa tegyen jó pénzé floren. num. 6000.

A törcsvári harminczados floren. num. 3000.

A máramarosi és dési harminczados floren. num. 1000.

A zajkáni harminczados floren. num. 500.

A praesidiumok fizetésekre is kényszeríttettünk kapuszám után vetni, flor. 4.

Ezen praesidium számára vetett pénzt is penig ab expiratione praesentis diaetae három hétre minden helyeken a perceptorok felszedvén garas, potura pénzűl, de facto admi-

nistrálják Kolosvárra az ott lévő fizető mester kezében, kiket is a főtisztek késértessenek el bizonyos becsületes személyekkel, hogy ez iránt is az országnak kára ne következzék.

Articulus III.

Néhai Szalárdi János helyett rendeltük Kolosvárra fizető mesternek, perceptornak és káptalannak Virginás István atyánkfiát.

Somlyóban penig rendeltük perceptornak Erdélyi György atyánkfiát.

Articulus IV.

Mivel a perceptoroknak kötelességek tartotta és hitek, hogy hivataljokban igazán eljárván, esztendőnként való felvetett adókat felszedjenek; és a hová rendeltetett administratiója, béadniok is kellett volna: de a nemes ország ebben sok fogyatkozást látván és esmérvén, hogy az ilyen fraudulentus perceptoroknak cselekedetek napfényre jőjjön, s ne is sikkadjon nálok az ország szükségére felvetett és percipiált adó: annakokáért (a szoros szükség is mivel nem várakozik a hideg télnek közelgetése miatt, a praesidiáriusok is semmiképpen nem szolgálhatnak ruhátlan) kényszeríttettünk legközelebb az olyan eddig fel nem költ vagy bé nem adott restantiákból az ország szolgái ruházatjokról prospiciálnunk: végeztük azért communi voto, hogy innét az ország eloszolván a főtisztek a perceptorokat minden helyeken convocáltassák házokhoz, kik is minden requisitumokkal, restantia pénzekkel oly készülettel compareáljanak, hogy tovább nem procrastináltatik számadások, hanem a főtisztek adhibeálván ahhoz értő tisztek alatt lévő becsületes embereket, legközelebb a nagysinki gyűléstől fogván való felvetett adókról vegyenek számot végképpen: fenn maradván ez alkalmatossággal előbbeni ratiojoknak is eligazítások. A mely perceptor penig ratio vétel szerént való fraudulentiában találtatik halállal büntettessék meg, kinek törvénybéli processusa légyen sine omni exceptione, novo iudicio et apellatione, kiki az ilyenek közűl magok forumokon convincáltatván. A mely pénz ezen számadásnak alkalmatosságával congeráltatik (a főtiszteknek is authoritás adatván arra, hogy a contumaxokon etiam cum brachio [illegible] olyan restantiákat megvétethessék és felszedethessék) [illegible] pénz simul et semel administráltassék praefectus [illegible] kezében, a praesidiáriusoknak való posztó vételre [illegible]

Kolosvári állapotokról való edictumok.

Edictum I.

A káromkodásról.

A káromkodásról, innepszegésről, s egyéb isten ellen való czégéres vétkes cselekedetekről az Approbata constitutióban s azután emanalt articulusokban való büntetésnek módja observáltassék Kolosvárban is, és a főkapitány a vétkeknek neme szerént azon articulusink continentiái szerént procedaljon az olyanok ellen.

Edictum II.

A városban esendő latorságokról.

Mivelhogy mindenütt, s Kolosvárban is a gonoszságban igen elárattanak az emberek, annak refrenalásában abban a helyben ezután más mód observáltatik, tudniillik: minthogy a kapitány a végekben való szokás szerént ezután a várost kerülteti, ha valamely oly publicus malefactor in flagranti comperiáltatik, a kapitány megfogathassa és virradtig detentióban lévén, ha nemes ember, vagy nemes ember szolgája lészen a malefactor, a kapitány fogva tarthassa, és longus processusra effélét ne bocsásson, hanem az alább megirt rövid processussal törvényt láttasson reája, és constálván a malefactum, mindjárást executiot is tétessen minden kedvezés és halogatás nélkül ilyen modalitással: hogy valaki gyilkosságban, ember sebhetés, verekedés, vagdalkozás, fegyver vonás, és keritésen belől való lopás, szánszándékkal való gyulásztás, tiltott időben való lövöldözés, tisztek ellen való titkos tanácskozás, fenyegetőzés, s insurrectio, azoknak mint a mi méltóságunkat repraesentáló személyeknek illendő becsületeknek, és azokon kivül is kinek-kinek rendi szerént való becsületeknek érdemlett mód szerént meg nem adása, a végezéseknek, kiadott edictumoknak nem obtemperálása és nem effectuálása, házaknak, pinczéknek, boltoknak felverése, éjszakai támadás, kiáltozás és több efféle keritésen belől esendő czégéres vétkeknek cselekedetiben deprehendáltatnak, az olyanokat minden személyválogatás nélkül a kapitány megfoghassa s fogathassa simpliciter, nem admittálván ebben semmi exceptiót és remediumot. Kik ellen való törvényeknek discussiojában ilyen processusnak kell observáltatni: hogy ha a vétkes megfogattathatik, avagy az olyan vétkes kezében adattatik a tisztnek, tartozzék ad tertium törvényt szolgáltatni felőle, s akkor ad octavum bizonyságra exmittaltatván, a bizonyságoknak azon

terminuson való reportálásakor ad meritum megfelelni köteles légyen, s ugyanakkor mindjárást sententia is pronunciáltatván az ilyenek ellen, azután egyszer ad quindenam novum adattassék, ez is csak olyan casusban, melyben halál forog, de ezen kivűl annakutánna semmi remedium nem admittáltatván, a pronunciálandó sententia debitae etiam executioni demandáltassék; interim a vétkes vagy detentio, vagy kezesség alatt tartassék, juxta qualitatem delicti. Aprólékos exceptionak hely ne adattassék; ha penig valamely nemes ember szolgája volna a lator, a nemes házhoz szaladván, kézhez nem adnák ad simplicem requisitionem capitanei, ezen fenn megírt processus szerént tartozzék előállítani azon nemes ember sub poena in articulis regni, signanter anni 1646. articulo II. expressa. Idegen külső embert penig tartozzanak egyáltaljában kézhez adni, kiket ha kik contumatia ducti kézhez nem adnának, ezen processussal a megnevezett articulusban denotált poenán maradjanak toties quoties, valakik ez ellen cselekedni mérészelnek.

Edictum III.

A város czirkálóira támadók ellen.

Ha kiket penig a város őrzői és kerülői közűl, avagy másokat is a kiket a kapitány valami szükséges történhető s gonoszt megelőző dolgoknak refrenálására exmittál, valamely vakmerő emberek akármi rendbéliek és állapotbéliek legyenek azok, reájok támadván a foglyokat kezekből elvennék, és megfogni nem engednék, sine respectu personarum azokat a kapitány büntethesse meg azon büntetéssel, a mit az elszabadított malefactor érdemlett volna.

Edictum IV.

Hogy az hirtelen való riadásra a közel lévők felkeljenek.

Ha éjszaka vagy nappal valamely utczán riadás esnék valamely malefactor miatt, kiki a maga javára nézve abban az utczában tartozzék felkelni seorsim et sigillatim sub poena flor. 12. és akármiféle ember legyen a malefactor, megfoghassák és a kapitányok kezekbe adják.

Edictum V.

Éjjeli fegyverrel való járás tilalma[illegible]

Takarodó harangozás után a kerülő[illegible] kivűl senki fegyverrel ne járjon, hanem [illegible]

valaki barátjánál vagy jóakarójánál való mulatásban elkésik, vagy egyéb oly dologban, az olyan ember lámpásnál menjen házához, mert egyébiránt ha lámpás nélkül fegyverrel találtatik éjszakán valaki, megfogattatik és virradtig kalodában tartatik.

Edictum VI.

A kolosvári embernek praesidiariusok közé állása megtiltatik.

Az nem régen megnemesedett kolosvári emberek közül senkinek a főkapitány meg ne engedje, hogy a fizetett praesidiumok közé irassák magokat, mivel hópénz nélkül is kötelesek a felülésre és közönséges szolgálatra.

Edictum VII.

A kolosvári törvényeknek processusa.

Hogyha a kolosvári nemeseknek a praesidiariusokkal valami casusból törvények támad, az olyan casusban a kapitány székin perelhessenek, nem másutt. A praesidiariusok is ha a kolosvári nemesekkel perelni akarnak, hasonlóképpen kapitány székin pereljenek. Hadi állapotból kijövő causakat is utrinque mind a kolosvári lakosok, mind a praesidiáriusok azon kapitány székin decidáltathassanak: a kolosvári lakosok magok közt való akármi esendő dolgokból magok forumán perelhetnek egymással, a fogarasi arról irott deliberatio szerént, ne excedáljanak, kire is a kapitány vigyázással légyen — vármegye tiszti is azt kévánván. A compulsorium mandatummal való inquisitioval éljenek ott is ennekutánna, a nemesország ususa szerént.

Edictum VIII.

Kapitány hire nélkül imide-amoda való járás megtiltatik.

Senki Kolosvárnak lakossi, és a praesidiariusok, egyéb oda confugiált nemesek, rendek közül is, semminémű color praetextus alatt a városból kimenni, kereskedésre, olyan okból, s a várostól messze távozni kapitá magát a közönséges szolgálattól elvonn sub poena floren. 100.

Edictum IX.

Az éjszakai conventiculumok és perlődések prohibeáltatnak.

A kolosváriak az éjszakai gyülekezeteket és conventiculumokat, perlődéseket ezután elhagyják, ne cselekedjék, mivel már Kolosvár véghelylyé tétetett, a régi végházakban penig az ilyen dolgok tilalom alatt voltanak, itt is megtilalmaztatik sub poena flor. hungaricalium 500. azon poena penig exequáltassék azokon, kik fővebb inditói és cselekedői lennének ezen dolognak, a kapitány által irremissibiliter, etiam cum brachio, comperta rei veritate.

Edictum X.

Az haza romlására való irogatás, izengetés és practicálásnak tilalma és büntetése.

Senki a főkapitány (ki egyszersmind főispány is) tiszti alatt valók közül idegen nemzeteknek, sőt másoknak is akár kiknek, a véghelynek Kolosvárnak, s ez hazának romlására, veszedelmére ne irogasson, izengessen és practicáljon. Valaki ebben megtapasztaltatik, a főkapitány de facto, comperta rei veritate, halállal büntethesse meg.

Ha ennekutánna is oly dolgok occurrálnának, melyekről ez fenn megirt edictumokban, vagy maga a főkapitány instructiójában emlékezet nincsen; a városnak és ez hazának is hasznára, javára nézendő utakat, módokat talál, authoritása szerént pro sua prudentia elkövessen.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa praescriptos universos et singulos articulos, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminitione et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem gratos, et accepta habentes acceptavimus, cavimus et confirmavimus. Offerentes nos [illegible] omnia in omnibus punctis, clausulis, observabimus, quam per alios, quo[illegible]mus. Imo accepta-

mus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Albae Juliae, die 27. mensis Septembris, ultima videlicet congregationis nostrae, anno 1666.

(Eredeti nyomtatvány az Akadémia birtokában.)

XVII.

1666. decz. 5.

Meghivók a marosvásárhelyi országgyülésre.

a)

A szebenieknek adott meghivó.

Michael Apafi dei gratia princeps Tranniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Prudentes ac circumspecti, fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Nem kételkedünk benne, Hűségteknek is közönségesen ne volnának oly megbántódási, a melyekre nézve is szükségesképpen kelletnék ország közönséges gyülésének celebráltatni. De mind ezek felett forogván két derék dolog fenn, az egyik úgymint istennek igaz itéletiből e szegény hazára vettetett a fényes portára annuatim administrálandó terhes adónak felvetése és annak percipiálása. Melynek idején való beszolgáltatásában és avval a fényes porta kedve keresésében áll inkább isten után ez szegény hazának megmaradása és csendessége. Második ez hazának és annak végházainak oltalmazására rendeltetett praesidiariusoknak fizetések, tartások és jó karban való állíttatások. Melyekre és egyéb szükséges dolgokra nézve is igen szükségesnek itéltük ország közönséges gyülését hirdetni Hűségteknek. Hogy azért mentől hamarébb Hűségtekkel együtt minden dolgokról consultálkodhassunk, annak celebrálására rendeltük ez jövő 1667 esztendőben januáriusnak 5-ik napját székelymarosvásárhelyi városunkban lenni. Az holott délután minden napon törvények is fognak folyni, az olyak tudniillik, a melyek ezelőtt is ország gyülése alatt szoktak volt agitáltatni. Ezt pedig azért akaról Hűségteknek tempestive értésére adni, hogy kiki ahhoz alkol maztathassa magát s meg ne fogyatkozzék igazságbaı Minekokáért Hűségteknek kegyelmesen és serio parancsoljul hogy a megnevezett napra és helyre becsületes atyjokfia küldeni el ne mulassa, hogy hazánk jovára és megmaradásá

egyező értelemmel concludálhassunk. Fogaras 5. Decembris 1666.

M. Apafi m. p.

Hátlapján: Prudentibus ac circumspectis magistro civium regio ac sedis judicibus, ceterisque juratis civibus civitatis et sedis Saxonicalis nostrae Szeben etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a nagyszebeni levéltárban Nro. 1030.)

b)

Teleki Mihály meghivója.

Michael Apafi *stb.*
Generose *stb.* Salutem *stb.*
Nem kételkedünk benne Kegyelmeteknek is közönségesen nem volnának oly megbántodási, melyekre nézve is szükségesképpen kelletnék ország közönséges gyűlésének celebráltatni .... (*stb. mint az elöbbeniben*) .... Minekokáért Kegyelmednek klmesen és serio parancsoljuk, az megnevezett napon és helyen jelen lenni el ne mulassa, hogy az megirt dolgokról hazánk jovára s megmaradására egyező értelemmel hasznosan concludálhassunk. Secus *stb.* Datum in arce nostra Fogaras 5. December, a. 1666.
M. Apafi.

Külczim: Genoroso Michaeli Teleki de Szék. *stb.*

(Eredetije a gr. Teleki család levéltárában Miss. 326. n.)

XVIII.

1666. decz. 26—27.

Informátiók a marosvásárhelyi gyülés ügyében.

a)

1666. decz. 26.

Wesselényi Pál levele Telekihez.

Édes Teleki uram, isten Kegyelmednek az új esztendőnek minden részeit szerencséssé tegye sziből kivánom.
Gerenden létemben hallám, hogy most újobban az ország gyülésének alkalmatosságáért Torda vármegyében is egy kurta gyülés leszen, melyhez képest elhiszem, a törvényt a-

met az tizenharmadik articulusnak megmagyarázásában. Nagyságod mindnyájunkat jól üsmer, mi nálunk közönséges szokás az, hogy az nagy dolgok nélkül is igen könnyen elmúlunk, úgy tetszik, ennek az articulusnak irásában is majd ez szerint lött, mert derekasabb dispositiót kellett volna országúl tennünk az adónak jó pénzé tétele felül; mindazáltal, mivel az nemes országnak igy tetszett, én is több szóval nem hántorgatván az akadályokat, csak vékony tetszésemet irom meg Nagyságodnak, mely ez: igaz dolog kegyelmes uram, hogy az articulus nem imponálta egészlen az marosvásárhelyi uraimra, hogy az Szent János napi adót jó pénzzé csinálják, mindazáltal nem is eximálta az alúl az teher alól, azért ő kegyelmek felit avagy harmadát tegyék jó pénzzé, ebben nem lehet, hogy kedvezzenek magoknak, az több részit az ország végezése szerint az görögök tartoznak jó pénzzé tenni. De kegyelmes uram, ez csak levél-irással végben nem megyen, hanem Nsgod küldene az maga udvara népe közül valakit, az ki Brassóból is két értékes görögöt. Szebenből is hasonlóképen hozna el Vásárhelyre magával; mind az két helyre szóló Nagyságod méltóságos levelei legyenek nála, azokat Vásárhelyre elhozván, az Nsgod embere adassa kezekben az poltura pénzt elváltásra, melyet, ha szép szerint kezekhez nem akarnának venni, tudja Nsgod tavalyi esztendőben mivel fenyegetik vala Nagyságodat az adó késedelmeztetésiért: jobb, hogy ő rajtok essék az, mint sem Nsgodon. Egyébbaránt én Nsgodat is, az országot is veszedelemtül félten, ha ebben akárki instantiajára is kedvezés leszen, mindazáltal az Nsgod bölcs tetszése legyen az egész dologban. Tartsa meg Isten Nsgodat jó egészségben sok esztendeig boldogúl.

Nsgodnak alázatos híve
Betlen János m. pr.

Teremi die 5. Augusti anno 1666.

Külczim: Az erdélyi méltóságos fejedelemnek, az nekem kegyelmes uramnak adassék.

Kivul más kézzel: Anno 1666 mense Augusto Görgényben jött válasz Betlen János úrtól.

A vásárhelyi perceptorok dolgából.

(Eredetije gr. Kemény József: Erdély története eredeti levelekben. 14. köt.)

XVI.

1666. szept. 18—27.

A fejérvári részgyülés törvényei.

Nos Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: Quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum in partiali eorum congregatione, ad diem decimum octavum mensis Septembris, anni millesimi sexcentesimi sexagesimi sexti, in civitatem Albam Juliam ex edicto nostro celebrata, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, authoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae partiumque regni Hungariae eidem annexarum, in partiali eorum congregatione, ad diem decimum octavum mensis Septembris, anni millesimi sexcentesimi sexagesimi sexti, in civitatem Albam Juliam edicta et celebrata, conclusi.

Articulus I.

Az adóról.

Ez mostani szükséget látván porta contentatiójára vettetünk kapu szám után tall. imperial. 1.

A rovatlan helyeken mindenütt capitatim adjanak annyit, mennyit egy rótt ember szokott adni, ide nem értvén a hódoltságon lévőket.

Az egész székelység igír tall. imper. 500.

Egész Máramarosra vetettünk ott lévő taxas városival együtt taller. imperial. 300.

Külczím: Generoso domino Michaeli Teleki de Szék, arcis et praesidii Kőváriensis supremo capitaneo domino affini mihi observandissimo.

(Eredetije a mvhelyi gróf Teleki-ltárban. Miss. Nro. 11.)

XX.

1667. jan. 2.

Thelköly István és Zólyomy Miklós kiegyezése a vajda-hunyadi örökséget illetőleg.

Mi Kapi György, az méltóságos erdélyi fejedelem ő nagysága egyik belső tanácsa, Hunyad és Zaránd vármegyéknek főispánja, Keresdi Bethlen Gergely és Széki Teleki Mihály, a mi kegyelmes urunk ő nagysága kővári főkapitánya. Adjuk bizonyságúl mindeneknek, a kiknek illik, ez mi levelünknek rendiben, hogy ez jelen való 1667. esztendőben januariusnak második napján midőn volnánk Ebesfalván Küküllő vármegyében, a mi kegyelmes urunk ő nagysága erkélyes palotájában jövének mi előnkben, egy részről tekintetes és mélt. gróf Tökölyi István uram ő nsga, úgymint szerelmes gyermekinek, Imrének, Katának, Máriának, Évának természet és törvény szerint való tútora, más részről tekintetes és nsgos Préni Mária aszszony, tekintetes és nsgos Zalai Barkóczi Sándor uram ő kglme szerelmes házastársa; mind két részről magokra vállalván mind-azoknak, kiket az ide alább megírt jószágok és dolgok akármi úton, módon illethetnének, terheket cum sufficiente et perpetua evictionis cautela, ilyen alkalomra és megmásolhatatlan végezésre menének, az minthogy örökösön most mielőttünk végezének és meg is alkuvának. Elsőben is azért Barkóczi Sándorné asszonyom ő klme jelenté: mivelhogy Hunyad-vármegyében Vajda-Hunyad várához és ahoz tartozó minden névvel nevezendő pertinentiákhoz, városokhoz, falukhoz és akármely haszonvevő helyekhez vér szerint való atyafiával, bátyjával, tettes és nsgos Zólyomi Miklós urammal való végezése szerént, még quinta Aprilis anni immediate praeteriti 1666. kellett volna hozzá nyúlni és apprehendálni egyenlő osztály szerént, de abban sokképpen való akadályi miatt elő nem mehetett; az alatt interveniálván, megemlített gróf Tökölyi István uram ő nsga szerelmes gyermekinek azon ősi ágból vérség szerént a megírt Hunyad vára és minden ahoz tartozó pertinentiáknak legitimum mandatum mellett való felosztása és processusa: senkitől azért nem kénszeríttetvén Barkóczi Sándorné asszonyom ő klme, szabad jó

akaratja szerént megírt gróf uram ő nsga szerelmes gyermekihez való igaz atyafiui vérség és szeretettől viseltetvén, kötelezé arra magát, hogy mihelyt elsőbb alkalmatossággal Zólyomi uramtúl apprehendálhatja Hunyad várában és ahoz tartozandó minden pertinentiákbéli igaz osztály szerént való részét contractusa szerént, azt immediate absque ullo iuridico processu kezében adja és bocsátja örökösön megemlített gróf uram ő nsga szerelmes gyermekinek és maradékjoknak. Ezeken kivül is az megemlített Vajda-Hunyad várához és ahoz való minden pertinentiákhoz, ha mi praesentiója akármi úton-módon jussa vagy immediata successiója lenne Barkócziné asszonyomnak ő klmének Zólyomi Miklós uram, vagy ő klme maradéki defectusán, azt is ugyan most mi előttünk adá és transferálá örökösön megírt gróf uram ő nsga szerelmes gyermekinek, semmi just magának sem penig maradékinek ezekben fenn nem hagyván, hanem csak az egy vérség szerint való successiót, mely a gróf uram ő nsga szerelmes gyermekei és azoknak maradékjok defectusán legyen.

Megemlített gróf uram ő nsga is szerelmes gyermekihez való ily atyafiságos affectióját és szeretetit látván, kötelezé arra magát, hogy valamihelyt Barkócziné asszonyom ő klme Zólyomi urammal az maga Hunyad és ahoz tartozó pertinentiákbéli részét apprehendálhatja és per manus az ő nsga szerelmes gyermekei kezekben adja, ő nsga is statim et de facto absque ullo iuridico processu kezében adja és bocsátja örökösön Illye várát, cum suis pertinentiis, mely is Hunyad vármegyében vagyon és Zaránd vármegyében lévő az egész csúcsi jószágot is minden hozzá tartozó pertinentiával, kivévén Kérges nevű falut Hunyad vármegyében és Illyén is négy halászokat úgymint: Szőcs Istvánt, Szőcs Andrékát, Majlát Jánost és Grendán Jánost gyermekekkel, külső belső minden örökségekkel és maradékjokkal; de kortsomát ott gróf uram ne árultathasson; item az mely becsületes szolgáknak jámbor szolgálatjokért valami conferáltatott, az illyei és csúcsi jószágokban donátiójoknak tenora szerént azoknál vagy maradékjoknál megmaradjanak. Viszont a mely őszi vetés mostan Illyéhez vagyon, annak harmadrészét reserválá gróf uram ő nsga szerelmes gyermeki részekre, úgy hogy az illyei jószág tartozzék felaratni, kalongyában osztassék el, és az gróf uram ő nsga részét is asztagban rakni és jó alkalmatossággal be is fedni tartozzék. Ezen kivül igéré arra magát gróf uram ő nsga is tehetsége szerént, miglen Zólyomi urammal az hunyadi jószág felett való controversiája Barkó[illegible] végben mégyen, minden assistentiával [illegible] mellett és csak prosequálja törvényny[illegible]

költségét nem szánja. Mindezek felett ha mi jussa és successiója lenne vagy lehetne Barkócziné asszonyomnak az hunyadi jószágban Zólyomi uram vagy maradéki defectusán, azokért négy ezer magyar forintokat tartozzék adni gróf uram ő nsga Barkócziné asszonyomnak ez jelenvaló jobb 1667. esztendőben esendő pünkösd napjára, mely pénzen szabados dispositiója lehessen Barkócziné asszonyomnak ő klmének; gróf uram ő nsga is szerelmes gyermeki részekre, az megírt illyei és csúcsi jószágban reciproce a mutua successiót fenn hagyja Barkócziné asszonyom defectusán. Melynek nagyobb bizonyságára és megváltózhatatlan erősségére adtuk ez mi kezünk irásával és pecsétünkkel megerősittetett levelünket fide nostra mediante. Datum in castro Ebesfalva, die 2. mensis Januarii, anno millesimo sexcentesimo sexagesimo septimo. Comes Stephanus Theökeölyi mpr., Perényi Mária mpr.

Coram me Georgio Kapi et Gregorio Bethlen mpr., Michaele Teleki mpr.

(A gyulafehérvári káptalan 1769-iki átirata Orsz. levt. N. R. A. fasc. Nro. 68. A. 86. és 87. sz. levelekben.)

XXI.

1667. febr. 4.

Erdély sérelmei orvoslására vonatkozó tárgyalások.

a)

A nádor levele Bánfihoz.

Spectabilis ac mgnfice frater observandissime.

Kolosvárról ez elmúlt 1666. esztendőbeli decz. havának 16. napján költ Kglmed becsületes levelét vettem. Hogy az én emlékezetem nincs elfelejtve Kglmednél, hanem levele által látogat, s egyszersmind az odavaló állapotokról tudósít igen megszolgálom Kgnek. Az Kgtek csendességben s békességben való létét igen kedvesen értem, noha bizony itt főképen pediglen beljebb Bécs táján sürün kezdik hirdetni Kglmetek kijövetelit, melyre nézve sibbongásban vadnak némelyek s noha bizony félő netalántán ily nyelvvel vitézkedők költettek hírekre nézve valami defensát ne külgyenek nyakunkban, gondolám mindazáltal értvén Kglmetek csendességben létét ily éretlen hírek megszünésével magunk is megmenekedünk defensa miatt való galibás alkalmatlanságtól.

Azonban mivel ez mostani febr. havának 28. napján ő flge az mi kglmes urunk annuentiájából s kglmes intimatiójából publicált appellatiók revisióján itt Besztercze-Bányán

nagy concursus leszen sok becsületes főtörvénytudó rendek s nagy urak jelenlétében, igen jovallanám s tanácsosnak is tartanám, ha mlgos erdélyi fejedelem cum sufficienti instructione arra való követjét deputálván küldené ide, láthatnánk s végezhetnénk miformán s micsoda inferált károkról mlgs erdélyi fejedelem Kökényesdi s más marhahajtók ellen tett panaszának, tekintetes nemes Erdélyországa contentumával, cum reali et effectiva satisfactione köllenék eleget tennünk.

Hogy peniglen Kglmed ezen igaz atyafiságos correspondentiát tovább is continuálni s az oda való dolgokról írása által engem tudósítani ezután is ne nehezteljen Kdet nagy szeretettel kérem; hiszem nem lehet oly titkos correspondentiánk hogy gróf Csáky István urammal ő kglmével ne közölhetnénk: Kglmed bár sub volanti csak ő kglme kezéhez dirigálja leveleit, ő kglme kezemhez szolgáltatja. Ezekután *stb.* Datum Novisolii die 4. Febr. Ao. 1667.

Spect. ac magficae Dom. Vrae
frater ad serviendum paratissimus
Franc. Vesselényi m. p.

Külczím: Spect. ac magco dno Dyonisio Bánffy, comitatus de Doboka supr. comiti ill. dom. regni Trannia principis cons. nec non arcis Szamosujvár, suppr. capitaneo etc. Dno fratri observ.

(Ered. gr. Teleki-levéltár. Miss. 179.)

b)

1667. febr. 4.

Apafi levele a nádorhoz.

Méltóságas palatinus.
Kedves urambátyám.

Mostani országos gyűlésünkben találáltatám meg némely böcsületes híveimtől, hogy az kállai és több végbeli vitézek is erdélyi birodalmomhoz tartozó Bihar vármegyebéli falukat, császár urunktól ő fölségétől is impetrálván, némelyek elfoglalnák hatalmasúl: elébbi possessoroknak károkkal és ez hazának is praejudiciumával. Holott erről is Bánffi Diénes uram által többi között requirálván ő felségét, kegyelmesen resolvált: hogy az addig elfoglaltattaknak restitutiója s azután valóknak arceálása felől parancsol; de azzal ugyan nem gondolnak. Annak felette a del[illegible]nieket és több Bihor vármegyebeli hódolt ember[illegible] erőltetnek törvényre felmenni, s ha nem [illegible] Rákoczi Ferencz

uram is Székelyhídi jószágomra ecsedi katonáit reá küldvén, egy nehány jobbágyimat, kik harmincz, negyven esztendőtől fogva ott laktak, olyan praetextussal hogy ecsedi jószágbeliek löttek volna valaha (melyet a szegény emberek tagadnak) hatot vagy hetet felkötöztette és minden javokkal elvitette: melyek mind az igazságnak és jó szomszédságnak ellene vadnak. Azonban jó emlékezetiben lehet az is Kegyelmednek az feljebb való esztendőben, mind írásommal s mind böcsületes fő ember szolgám által requiráltatván Kökényesdi Sigmondnak [1]) több kóborlókkal együtt birodalmomban tött feles kártételiről, és azoknak restitutiójáról kedves igéreti mellett, kévánta azon elkóborlott marháknak számok felől hiteles tudosíttatását, melyet communeráltatván arról való igaz relatoriakat és irásokat Kegyelmednek kezéhez küldöttük: kikből az dolgot világosnak s híveinknek igen nagy károsnak lenni, bölcsen általláthatja. Kegyelmedet azért kérem, mint kedves uram bátyámat, hogy effélékből valami egyéb alkalmatlanság ne jőjjön ki, méltóságos authoritása szerént, méltóztassék mindezen dolgokat magamnak és híveimnek contentátiójával megorvosolni. Melyet kegyelmednek minden alkalmatossággal igyekezem megkölcsönözni: maradván kegyelmednek

Marusvásárhelyt 4. Februarii A. 1667.

igaz atyafia
öccse
Apafi Mihály.

Külczím: Méltóságos magyar országi palatinus uramnak ő kegyelmének, nékem kedves uramnak bátyámnak adassék.

(Eredetije orsz. levéltár újabb lymbus, kis gyűrű pecséttel, levágva egy része a második lapnak.)

XXII.

1667. jan. 5—febr. 4.

A marosvásárhelyi törvények.

Nos Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes, etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hun-

[1]) V. ö. Bethlen János I. 282. s az *a)* alatti levelet.

gariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem 5. mensis Januarii anni domini 1667. in civitatem Marosvásárhely ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, authoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae, partiumque regni Hungariae eidem annexarum, in generali eorum congregatione, ad diem quintum mensis Januarii, anni millesimi sexcentesimi sexagesimi septimi, in civitatem Marosvásárhely indicta et celebrata conclusi.

Articulus I.

A nyom követéséről írott articulus indifferenter minden helyekre, mind Tövisen, Vajasdon és Nagy-Enyeden lakókra is extendáltatik.[1])

Mivel némely helyeken, úgymint Tövis, Vajasd s Nagy-Enyed, s több helyek is a nyom követésről írt articulusinkkal nem gondolnak, szegénységinknek nyilván való károkkal a lopott marhának nyomát fel nem akarván venni, gondolván azt hogy azon articulusink reájok nem extendálódnának. Azért hogy ezután indifferenter mind azokra, mind pedig egyéb helyeken valókra is ez országban extendáljon, s élhessenek is mindenütt azon articulusinkkal, a Nagyságod kegyelmes annuentiájából közönségesen végeztük.

Articulus II.

Az ellopott marha húsának megtalálásában való observatio.

Kegyelmes urunk, lévén controversia ebben is, hogy ha valamely ellopott marhának az húsára valamely [illegible] találnak, kiken kellessék azon ellopot marhának [illegible]

[1]) A nyomtatott példányban az articulus előtt

homályos dolog: végeztük azért Nagyságod kegyelmes javallásából, hogy valahol, avagy valamely határon aféle lopott marhának húsa megtaláltatik, azon falúban lakó oláhok. (mivel közűlök árad inkább a latorság és lopás), tartozzanak a magok határán megnyűzott marhának az áráról a károst contentálni.

Articulus III.

A fejérvári vásárt impediáló falubéli vásárok tolláltatása.

Kegyelmes urunk, fejérvári nemes atyánkfiai mellett való instantiánkra hogy Nagyságod kegyelmesen resolvált, úgy hogy az ott esendő vásárokat impediáló falubéli vásárok (a minémű az igeni is) tolláltassanak, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk. Végeztük azért mi is ex communi suffragio eféle vásárok penitus tolláltassanak, és indifferenter elromoljanak.

Articulus IV.

Várad felé való útaknak megtiltása, egynehány bizonyos útakon kivül.

Kegyelmes urunk, Várad felé való sok rendbéli útakat, és ösvényeket, Nagyságod kegyelmes annuentiájából interdicálunk, az hódoltság alatt lévőknek megzabolázására, és gonosz cselekedetektől való megszünésekre elégségesnek ismervén a Kőrös útját, mellette a gyalogösvényt, Király útját, Zilah és Bagos felé, Hadmező és a karikai útakat, mely útakon kivűl senki is sub poena articulari ne járjon, egész országúl végeztük.

Articulus V.

Máramarosban feltartandó ellopott marhának eligazítása.

Mivel kegyelmes urunk szegénységeink sok károkat vallnak a máramarosi atyánkfiai miatt odalopott marhájoknak recuperálására való fáradozásokból; Nagyságod kegyelmesen resolvált, hogy éljenek ezután az ország törvényével ők is, szegénységinket imide-amoda való halogatással igazságokban meg ne gátolják, kik ellen ha exorbitálnának, bizonyos poenán maradjanak érette: végeztük azért egész országúl, hogy ennekutánna ő kegyelmek mindenekben szabják az ország constitutióihoz magokat; senkit is szegénységink közűl igazságos dolgában, kárának keresésében meg ne gátoljanak, meg ne verjenek, fogjanak törvény útja kivűl, sub poena floren. 200 ezt pedig értjük reciproce.

Articulus VI.

A désiek ezután regálissal ne hivassanak.

Dési atyánkfiai mellett való instantiánkra Nagyságod kegyelmes resolutiója ez, hogy ezután privátim gyülésekre regálissal ne hivattassanak, gratuitus labortól is immunisok legyenek: alázatosan megszolgáljuk Nagyságodnak; végeztük mi is egész országúl, hogy ezután a vármegyével azon dologból is mindenkor egyetértsenek, nemes emberek lévén ő kegyelmek is.

Articulus VII.

Az innepeknek megrontói ellen való articulus.

Kegyelmes urunk, az innep szenteléséről bőséges rendelési lévén ez országnak, de mégis ex superabundanti végeztük egész országúl, hogy ennekutána kiváltképen a három sátoros innepeken, és vasárnapokon mindenféle rendek dolog tevéstül megszűnjenek minden helyeken, mely ellen ha valaki comperiáltatik cselekedni eo facto officiales ejusdem loci flor. 6 exequáljanak rajta irremissibiliter.

Articulus VIII.

A vármegyéken a nemességnek az aknákról adandó savoknak modalitása.

Hogy Nagyságod kegyelmes urunk resolvált arra, hogy a vármegyéken lévő nemességnek, azon vármegyebéli sóaknákról házak szükségére elegendő só adassék iniuria nélkül, a régi usus szerént, letévén a 12 pénzt a sóvágóknak; a kamara ispánok hogyha többet extorqueálnának a megírt taxán feljül rajtunk vagy emberinken, a director procedáljon az olyan kamora ispánok ellen az articulus szerént: Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak alázatosan megszolgáljuk, mi is egész országúl végeztük.

Articulus IX.

Doboka vármegyebéliek kezes állítás nélkül perelhessenek Szék városa incolaival.

Doboka vármegyebéli atyánkfiai kivánságokra, hogy Nagyságod kegyelmesen megengedte azt, hogy ezután kezes állítás nélkül perelhessenek, egyszersmind nemesi szabadságok

lekötése nélkűl is Szék városa incolaival, ha pedig a pert apellálni akarják, nem a kamora házhoz, hanem táblára apellálhassák: alázatosan megszolgáljuk Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak; mi is végeztük három nemzetűl, hogy ez után szabadosan kezes adás nélkűl és nemesi szabadságoknak lekötése nélkűl perelhessenek azon vármegyebéli atyánkfiai megírt Szék városa lakósival, kik is ha pereket appellálni akarják, appellálják táblára, és nem a kamora házhoz a régi szokás szerént.

Articulus X.

Az approbata constitutióban, és decretum continentiáiban való megtartatás.

Hogy Nagyságod alázatos instantiánkat kegyelmes szemei eleiben vette, Nagyságod kegyelmesen compromittálja magát arra, hogy valamely részét a nemes ország per contrarias constitutiones az approbata constitutiónak és decretumnak nem abrogálta, azokban mind Nagyságod megtart, s mind másokkal megtartat: alázatosan megszolgáljuk Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak.

Articulus XI.

Enyeden lakó atyánkfiai, kiknek restantia adó vagyon házokon, tartozzanak restantiájokat bészolgáltatni a collegiumhoz.

Kegyelmes urunk Enyeden lakó atyánkfiai mellett való instantiánkra kegyelmes tekinteti lévén Nagyságodnak így resolvált, hogy némely atyjokfiain, kiknek házokon a régi adónak nagy része fenn vagyon, s máig is nem akarnák azon restantiát bészolgáltatni, az ilyeneknek adósságok és restantiájok, megbizonyosodván annak mennyisége is, a fejérvármegyei tisztek vegyék executióban: végeztük mi is kegyelmes urunk Nagyságod kegyelmes annuentiájából, hogy a miképpen ennekelőtte való becsületes ahhoz értő delegata personák, az Enyed városa lakósi, és a nemesség közt való controversiát complanálván, kinek-kinek házára mennyi condecens annualis adót limitáltak volt, ha mely része még restantiában vagyon azon adónak, azt rectificálván (mivel collegiumhoz rendeltetett volt) tartozzanak azon tisztek bészolgáltatni ugyanoda.

Articulus XII.

A vármegyéken a szászság közt az örökségek elidegenitésekről való privilegiumoknak producálása parancsoltatik.

Kegyelmes urunk a vármegyéken a szászság közt, úgymint Fejérvármegyében Vessződön, Martonfalván, Küküllő

vármegyében, Szépmezőn, Bolkácson, Sitvén, a nemes emberek részin, Kolosvármegyében Báthoson, lévén ilyen difficultás, és usus, a mely eddig megtartatott, hogy ha mely földesúr jobbágya meghaland, annak háza után járandó minden haszon vévő helyek, némelyek közt házok és örökségek is más idegenekre devalválódnak, a földesúrnak nagy praejudiciumjára (holott árendával váltja meg a dézmát) praetendálván, és állítván a szász natión lévő atyánkfiai azt, hogy privilegiumok extál az ilyen faluknak arról, Nagyságod bölcs tanácsival resolválta magát arra, hogy a közelbik következendő ország gyülésére producálják erről való privilegiumokat, alázatosan megszolgáljuk Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak; mi is közönségesen végeztük, kik is ha nem producálhatnának, a földesurak éljenek authoritásokkal.

Articulus XIII.

A Kolosváratt házat biró atyánkfianak ugyan kolosváriakkal ott lévő házok után való restantia adónak eligazítására delegáltatnak bizonyos personák suo tempore.

Mivel Kolosváratt házat biró nemes atyánkfiainak controversiájok volt a kolosváriakkal, azon atyánkfiainak Kolosvárban lévő házokra rakodott adónak eligazítása felől, melynek complanálására hogy kolosvármegyebéli főispán atyánkfiai post expirationem praesentis diaetae rendeljenek egy bizonyos napot, s ahhoz értő delegata becsületes personákat is, olyanokat a kiknek residentiájok ott nincsen, és akkor azon adóról való controversia vétessék igazításban végképpen, Nagyságod s bölcs tanácsi végzése szerént, mi is közönségesen annuálunk.

Articulus XIV.

A Zarándvármegyében levő német praesidium élésének elrendelésére bizonyos personák választatnak.

Kegyelmes urunk Nagyságod kegyelmes annuentiájából értjük, bölcs tanácsival együtt, hogy Zarándvármegyében lévő német praesidiumnak való élések elrendelésére és igazítására Naláczi István hopmester, és Hedri Benedek atyánkfiai denomináltattak: mi is közönségesen javalljuk, kik mellé az ott való tisztek is adhibeáltassanak.

Articulus XV.

Az elmúlt veszedelmes időkben damnificatus atyánkfiainak

Kegyelmes urunk az elmúlt időkben, de kiváltképen Ali pasa ittjárásakor, némely atyánkfiai mind[illegible]ából

exhauriáltattak az akkori nagy adónak megfizetéséért, de mindeddig is nem contentáltattanak; azért a kik másoktúl való kényszerítésekből nyúltanak bizonyos atyánkfiainak javokhoz, azok refundálni a damnificatusoknak ne tartozzanak; ha kik pedig az elvitt jókban valamit magoknak reserváltanak, vagy simpliciter magoktúl nyúltanak aféle jókhoz, comperta rei veritate, magok és maradékjok, vagy a kikre azoknak javok devolváltattanak, fizessék meg; ha kik pedig fizetni nem akarnak, a tisztek sub amissione honoris tartozzanak mox et de facto javokból és jószágokból contentáltatni; a damnificátusok pedig hogy quietantiájokat, a közelebb következendő ország gyűlésére (isten azt adván érni) producálják, és akkor számot vetvén ő kegyelmekkel, contentáltatásokrúl való modalitást keressen az ország, Nagyságod kegyelmes tetszése accedálván végeztük.

Articulus XVI.

A nagy-enyedieknek egymással való controversiájoknak kiváltképpen a restantia adónak mivoltáról.

Kegyelmes urunk, nagy-enyedi bizonyos atyánkfiai jelentvén, hogy közzűlök a nem régen nemesedett ott lakosok a közönséges jóból ki akarják vonni magokat, a kik ott házakat birnak, azon határon szőlőket mívelnek, piaczával, határával és minden haszon vévő helyeivel szabadosan akarnak élni, és sem a városok hadnagyától nem akarnak függeni, hanem minden közönséges jóban reluctálni látszatnak, sőt házukon bizonyos számú adó maradván restantiában, mely a collegium fizetése közé való volna, mindeddig is nem akarván megadni, holott boldog emlékezetű Rákóczi György fejedelem idejében böcsületes ahoz értő ország commissáriusi által finaliter dirimáltatott volt az akkori enyedi atyánkfiai és ott lakos nemes atyánkfiai közt való controversia, és a mely házaknak exemptiója nem stált, ugyanazon commissáriusok annualis condecens taxát limitáltak volt házokra, és sokakon máig is restantiában vagyon az aféle adó, a collegiumnak nyilvánvaló kárára; Nagyságod alázatos instantiánkra kegyelmesen így resolvált, hogy a mely adó a megnemesedésig reájok rakodott, és házokon maradott, azon adósságot adják meg, és a collegiumhoz szolgáltassék bé, s azután értsenek mindenekben a várossal egyet, mi is közönségesen egész országúl végeztük.

Articulus XVII.

A rikai, és Barczaságon való vámos hídak állapatjáról való articulus.

Végeztük kegyelmes urunk, a Nagyságod kegyelmes tetszése is accedálván, hogy a mely útakról, hídakról a Rikában és Barczaságon vámot szoktanak exigálni a possessorok, azokra illendő gondviselés légyen, egyébaránt ha tovább is panasz lészen azon útaknak, hídaknak rossz voltárúl, a mint eddig, vámadással senki ne tartozzék, sőt amittálni is fogják.

Articulus XVIII.

Vásárnapokon mindenféle rendek külső-belső emberek minden városokon szabadosan adhassanak-vehessenek.

Kegyelmes urunk a Nagyságod kegyelmes annuentiájából végeztük, hogy sokadalom és vásárnapokon, s egyéb napokon is a városi rend a szabados adástúl-vevéstűl senkit is ne prohibeáljon, sőt ezután oly gondviselések légyen a városi tiszteknek, hogy senki is ne injuriáltassék efféle dolgok miatt, a mennyiben a városok privilegiuminak ezen articulusunk nem praeiudicál.

Articulus XIX.

A mely jobbágy felkérésnek idején tagadást tenne földesurárúl, azoknak felkéréseknek idején való megkezesítéseknek modalitása.

Lévén kegyelmes urunk ilyen megháborodásunk is, hogy jobbágyunk sok helyekről elszökvén, némelyik szabad helyekre szálván, némelyek pedig közűlök szegíny nemes asszonyokat elvévén, mikor fel akarná a dominus terrestris kéretni, felkelvén más pártra mégyen: azért concludáltuk kegyelmes urunk, a Nagyságod kegyelmessége is accedálván, hogy ha a felkérésnek idején tagadást tenne az ilyen személy jobbágysága felől a dominus terrestris ellen, elsőbben azon helybéli tisztek előtt vettessék kezesség alá, annakutána a kezesség alatt lévén a felkért személy, servatis de jure servandis, procedáljon ellene a dominus praetendens.

Articulus XX.

A csiki hámorhoz való székely atyafiak állapotja.

Kegyelmes urunk a Nagyságod kegyelmes consensusából végeztük communi voto, hogy a mely székely atyánkfiai

Csikban eddig szabadosan fát vágattathattanak a hámorhoz. ennekutána is azon szabadságban tartasssanak meg úgy mint ennekelőtte, szokott fizetések megjárván.

Articulus XXI.

A fiscalis reversalisos exorbitáló viczedézmások ellen való articulus.

Kegyelmes urunk a fiscalis reservalisos számadó viczedézmásoknak sok excessusokat értvén az universitas részéről jelenlévő atyánkfiaitúl, végeztük a Nagyságod kegyelmes consensusa is accedálván, hogy a fiscus számára való dézmának kivételében ilyen mód observáltassék: hogy pincze járáskor a vicze-dézmás azon helynek praedicátorával és esküdtivel együtt, igazságosan mérjék meg istáppal a mely hordókat meg kell mérni, a szerint vétessék ki a dézma, hasonlóképpen a mely hordóban a fiscus dézmáját töltik, az is méressék meg akkor, mely végbe menvén a dézmás azután oly gondot viseljen reá, hogy ha kevesebbnek találtatik a fiscus bora, az légyen a dézmás kára; a mig bizonyos helyre vitetik a dézmabor, annak megindításáig ha valami hiba esik a borokban, azok fizessék meg, a kiknek gondviselésekre bizattattak volt; annak vitelekor, vagy elszállításakor a vicze-dézmás, és bizonyos esküdtek legyenek a borok mellett, kiket ha megkeresztelnek, vagy egyébiránt is megisznak benne, a dézmás az esküdtekkel együtt fizesse meg. A gabona és minden legumináknak dolgában is hasonló rendtartás légyen. A hordókat, egyéb edényeket is annak idejében tartozzanak visszaadni fogyatkozás nélkül. A mely abusus volt eddig a magok és lovok prébendájoknak extorqueálásában penitus tolláltassék, hanem a mely faluba mégyen a fiscus szolgálatjában fáradozván, abban a faluban rendeltessék bizonyos prébenda magoknak és lovoknak, kit jó lelkiismérettel intézzenek meg fő-dézmás, vagy fő- és vicze-arendátor atyánkfiai; a mint eddig magok számára az regius funduson, vagy territoriumon gabonát szoktak vettetni, azt is penitus tolláljuk; efelett a szegínység jó idején elvégezvén gabonájoknak felaratását, hogy ha kedveket nem keresik a vicze-dézmásoknak, egynehány hetekig halasztják a dézmálást, a szegínységnek mind pedig a fiscusnak nyilvánvaló károkra, azért a feljebb specificált tisztek becsületekre legyenek kötelesek reájok való vigyázásra, és ha kik ilyen vicze-dézmásoknak comperiáltatnak lenni, azon tisztektűl priváltassanak, afelett érdemek szerint serio meg is büntettessenek. Nyilvánvaló kárunkat látván kegyelmes urunk a vékának és ejtelnek nem egyenlő voltok miatt, kiből is nagy

confusio vagyon mindenütt az országban. Azért Nagyságod kegyelmessége is accedálván concludáltuk, hogy mindenütt ez országban méressék az ejtel és véka a kolosvári ejtelhez és vékához, hogy eziránt való confusio ez országban mindenütt tolláltassék. Melyre a tisztek mindenütt szorgalmatosan reá vigyázzanak, sub poena articulari. Ide nem értvén Máramarost.

Articulus XXII.

A miképen az universitason, úgy a vármegyében is mindenféle perceptoroktúl szám vétessék etc.

Valamiképen a szász nátión lévő atyánkfiai annuatim derekas számadással tartoznak az adónak exigálásáról és administrálásáról, úgy a vármegyéken és egyéb helyeken is mindenféle perceptorok számadással tartozzanak.

Articulus XXIII.

Ugyan a vicze-dézmásokról való articulus.

A miképen eddig cselekedtenek a vicze-dézmások a regius funduson lakó szegénysígnek pénzeket kiadó creditorokkal, kiket tudniillik a vicze-dézmások szokatlan honorariumra és exactiora cogálni szoktanak, melyet ha tőlök denegálnak a creditor gyakorta kárt vall a vicze-dézmásoknak ez iránt való akadályoztatások miatt, mely usus kegyelmes urunk Nagyságod kegyelmes consensusa is accedálván, a modo deinceps hogy tollaltassék in perpetuum végeztük közönségesen: ki ellen ha ezután attentálnának a vicze-dézmások cselekedni, a szász natión lévő gondviselők a fő- és vicze-árendatorokat tudósítván erősen büntettesenek meg tőlök sub amissione bonorum et officiorum suorum.

Articulus XXIV.

Az arestumnak és potentiának declaratiója, és vakmerő adósok prosequálásának módja.

Kegyelmes urunk, mivel az arestumnak alkalmatosságával sokan ez hazában megkárosíttattak, nagy confusio lévén az arestumnak és potentiának dolgából közöttünk; hogy azért mindenek közt meg légyen világosítva az arestum s a potentia, Nagyságod kegyelmessége is accedálván, declarálni szükségesnek ítíltük: a potentia azért az, midőn valaki sem bírákat, sem egyéb tiszteket nem requirál valamely embernek megfogása, avagy valami marhájának vagy javainak elvétele-

felől, hanem maga tulajdon erejével (authoritásával) megfog valakit, vagy javait elvészi, és foglalja, az ilyen nem arestum. Ellenben az arestum az, midőn valaki valamely városnak avagy falunak és helynek tiszteit requirálván valakit személyében avagy javaiban megtartat, melyből is sok alkalmatlanság szokott kijőni, az arestáltató vagy arestáló, és az arestáltatott személyek közt, kiből is gyakorta búsulások, sőt károk is következtenek mindenik félre, mely is hogy ezután aboleáltassék, az arestálás dolgában ilyen mód observáltassék, úgymint: nemes embert non nisi in flagranti crimine tartoztassanak meg akárki instantiájára is, a kinek nemessége bizonyosan constál a tisztek előtt a decretum szerént; hogy ha pediglen oly igen ismeretlen személy volna, kinek nemessége senki előtt is bizonyosan nem constálna, annak megfogásában a mi törvénytelenség esik, annak büntetése szálljon az arestáltatóra, az ide alább megírt mód szerint. Paraszt embert gyanúra is szabad megfogatni az elébbeni articulusok szerint, hogyha pedig valaki nem gyanúra, hanem másképen tartoztatna meg valamely paraszt embert a tisztek ereje által, a törvény szerint napfényre jőne az arestáltatott személynek igazsága, nem a biró, a ki más kényszeritéséből tartoztatta meg, hanem az arestáltató személy convincáltassék minden poenán, valamit az ideig az arestálón kereshetett volna a megbántódott fél. Hasonló processus observáltassék annak a nemes embernek arestálásában is, a ki teljességgel ismeretlen lévén valamely helyben, úgy találna esni arestum alá, nem tudván senki az ott valók közül nemességét. Az is megeshetnék, hogy valamely értetlen ember arestáltatván valakit, annakutána odahagyná perit, s amaz arestáltatott személy méltatlan szenvedne a megfogattatott miatt; azért az ilyen casusban szintén úgy poenákat felelhessen hozzá az arestáltatott személy, s a törvénytévők is itíljék meg, mint ha jelen volna az az arestáltató ember, adjon sententiát is ki az arestáltatott embernek a törvénytévő, melylyel valahol találtathatik az ki őtet arestálta volt, annak a helynek tisztei tartozzanak executiót tenni a sententiának continentiája szerint. Vadnak efelett sok csalárd adósok is, kiket ha a creditor megperel, és ha megnyér is, de a sententiával executiót ellene avagy nem tehetnek, vagy tenni nem akarnak némelyek, azért végeztük hogy valakik törvénynyel convincálják az adósokat, arról költ sententiával tehessenek executót rajta, úgymint a convinctuson valahol találtatik. Mind e feljebb megírt casusokban pedig teljességgel abscindáltassanak a remediumok. Lévén ez a szokás is a regius funduson lévő városokon és falukon, hogy némelyek megfogatván valamely embereket törvényre reá nem mennek, és így a fogoly

sok időkig a fogságban nyomorog, sőt meg is hal a fogságban; végeztük annak okáért Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy ha kik foglyokat tartatnak meg, ad quindenam menjenek reá, ha elébb nem is, egyébiránt bocsáttassék el a fogoly, hogyha pedig maga a ki megfogatta, az reá nem érkezhetnék, mindazonáltal levele által tudósítaná, vagy egyébaránt is a tiszteket annak módja szerint arrúl, hogy továbbra is tartsák meg a fogolyt újobban, mivel reá akar menni, in tali casu post quindenam, nyolczad napig újobban tartsa meg a tiszt, de akkor oztán végképen igazodjék el dolga, tovább semmiképen ne tartassék, hanem vagy convincáltassék, vagy elbocsáttassék.

Articulus XXV.

Hedri Benedek atyánkfia incorporáltatása.

Sirokai Hedri Benedek atyánkfia jelentvén, hogy Beszterczén in anno 1659. a regnicolák közé incorporáltatta volt magát, az unióra is ugyanakkor megesküdvén, de még eddig articulusban nem iratott volt: mostan azért Nagyságod kegyelmessége is ez iránt accedálván, hogy mindenekelőtt constáljon incorporáltatása, ez articulusba béirtuk, és mint más hazafiait azon Hedri Benedek atyánkfiát is incorporatus haza tagjának ismérjük és tartsuk.

Articulus XXVI.

Gesesi[1]) *Nagy Tamás atyánkfiának Ulatháza és Nyirmező faluinak remittálása.*

Kegyelmes urunk, ifjabbik idvezült Rákóczi György fejedelem idejében, mikor tudni illik a fiscalis jószágok connumeráltattak volna, nemzetes Gesesi Nagy Tamás atyánkfia supplicatiójában jelentvén, hogy két faluját Fejérvármegyében, úgymint Ulatházát és Nyirmezőt akkor fiscalisoknak connumerálták volna, fenhagyván azért ezt a remediumot, hogy ha kik igazságokban akkor megfogyatkoztanak volna, novum cum gratia mellett recuperálásában procedálhattanak; melyet is megírt atyánkfia elkövetvén, azon falukat a fiscalitate felszabadított, melyekről újabb donatiót is iratott volt, a mint hittel declarálja supplicatiójában: azonban a lengyelországi siralmas hadi expeditio interveniálván, maga is pogány rabságába esvén, oda sok esztendőt töltött, ez hazára is azalatt sok veszedelmes állapotok következtenek, melyben egyéb javaival levelei is elvesztenek; méltó tekintetünk lévén

[1]) Oldalt egykorú írással n. b. Borsai.

azért ez iránt való megtalálására, a Nagyságod kegyelmes consensusa is accedálván azon specificált két falut a fiscalitate in perpetuum felszabadítjuk a feljebb megírt ratiókra nézve vigore praesentis articuli.

Articulus XXVII.

A mely donatáriusok fiscalis jószágokat birván, magok földökre költöztetik által azon fiscalis jószágokból a jobbágyokat, azok ellen való processus.

Kegyelmes urunk, lévén panasz némely donatárius atyánkfiaira azért, hogy fiscalis jószágokat donátióval apprehendálván a fiscusnak nyilván való kárára, eféle jószágokból bizonyos számú jobbágyokat magok földökre szállítanak és örökösön telepítenek. Végeztük azért Nagyságod kegyelmes annuentiájából, hogy valakik eféléknek comperiáltatnak lenni, és ha kik a fiscalis jószágokból jobbágyokat, vagy egész falukat hoztanak és költöztettenek el ab anno 1657. a következendő közelbik pünkösd napjára minden javokkal reducálni tartozzanak, kit ha nem cselekednének, vagy nem akarnának, a fiscalis tisztek requirálván a vármegye tiszteit, a hol tudniillik az elhozott jobbágyok találtatnak, mox et de facto exclusis omnibus iuridicis remediis, comperta tamen rei veritate, az articularis poenát, úgy mint flor. 200. exequálják az olyan vakmerőkön, toties, quoties.

Articulus XXVIII.

A dési és váradgyai hídakról való articulus.

Kegyelmes urunk a dési hídnak elkészítése eddig is igen szükséges lett volna, végeztük azért közönségesen Nagyságod kegyelmes tetszése is accedálván, hogy a kik éppítették ennekelőtte, ezután is azok éppítsék, melyben is a kamara ispán szorgalmatoskodjék, requirálván annak idejében a vármegyét, ő kegyelmek is magok hasznokért legyenek segítséggel; de míg az lenne a kamora ispán csináltasson egy hidast mentül hamarébb. A váradgyai híd éppítésére hordott és szállított fákban, ha kik azokban magok ususokra fordítottak, reá circáltatván magok költségeken hasonló fákat szállítsanak helyekben.

Articulus XXIX.

A harminczadokról és vámokról.

A nemes ember maga majorságából álló jókkal és marhákkal való kereskedésből, bornak, búzának vámjával és

abból való harminczaddal hogy ezután ne terheltessék, Nagyságod kegyelmességéből végeztük; egyéb féle rendek pedig indifferenter, ha szintén valami praetextus alatt immunitást és privilegiumot traháltanak volna is efélékről, de az is senkinek sem suffragálván a szokás szerint megharminczadoljanak, és vámoljanak, kikre is a harminczadosok és vámosok szorgalmatos vigyázással legyenek, és ha kik fraudulentusoknak comperiáltatnának lenni, az arról írott articulus szerént procedáljanak ellenek; a vámosoknak, és harminczadosoknak szokott salariumokon kivül való exactiójokat ez articulusunkkal penitus tolláljuk.

Articulus XXX.

Ez változó időkben nobilitáltatott puskások, és fiscális jobbágyoknak elébbeni státusokba való állíttatások.

Nyilvánvaló kárunkkal tapasztalván meg, kegyelmes urunk, hogy e változó időkben, a fiscalis jószágokban, az értékesebb, és paraszti szolgálatra alkalmatosabb emberek nobilitáltatták, vagy a puskások közé iratták magokat; végeztük azért kegyelmes urunk, a Nagyságod kegyelmes annuentiájából, hogy a mely kétszáz puskás eximáltatott volt ennekelőtte, azok vizsgáltassanak meg, ha kik azok közül decedáltak, azon szolgálatra pedig alkalmatos maradékjok vagyon, azok maradjanak a puskási szabadságban; a kiknek pedig maradványok alkalmatlan a puskássághoz való szolgálatra, redeáljanak a várakhoz vagy fiscalis jószágokhoz való paraszti szolgálatra; ugyan a fiscalis jószágokban pedig kegyelmes urunk a kik ab anno 1657. nobilitáltatták magokat, virtusokért nem annyira mint pénzekért, azok is elébbeni paraszt szolgálatra redeáljanak, és szolgáljanak a fiscalis várakhoz vagy jószágokhoz, mely puskásokat értünk magok és nem atyjokfiaira nézve.

Articulus XXXI.

A Székelységen szolgatartásból való excessusról és Fogaras földéről közikben szokott jobbágyokról.

Kegyelmes urunk, a Székelységen usu roborált szokás volt bizonyos personáknak illendő feles szolgákat tartani, kikre nézve némelyek azon atyánkfiai, a szokás felett tart maga protectiója alatt feles számú hadban szolgálható személyeket, az haza szolgálatjának nyilvánvaló fogyatkozására. Végeztük azért, Nagyságod kegyelmes tetszése is accedálván, hogy az olyan excessust cselekedők miatt más becsületes székely atyánkfiai régi ez aránt való rendtartásokban meg ne bántas-

sanak: admoneáltassanak az olyan excessust *[kimaradt:* elkövetők] a főtisztektől seria admonitióval, és ha azzal is nem gondolnak, irassék poena az olyanok ellen a jövendő közelbik országgyűlésen, kik is sine respectu personarum cselekedeteknek elvegyék érdemlett büntetéseket.

Azon székely atyánkfiai közt Fogaras földéről bészökött jobbágyok reductióiról a régi ez aránt emanált articulusunkat confirmáljuk, kik ellen procedáljon director atyánkfia az articulus szerint.

Articulus XXXII.

Ennekutána gyülés napja és helye.

Kegyelmes urunk, a Nagyságod kegyelmes consensusa is accedálván végeztük, hogy ennekutána az ország gyűlése közelgetvén, annak napja és helye, a Nagyságod bölcs tanácsúr híveinek egyenlő tetszésekből rendeltessék el; az országnak három nemzeti eleiben exhibeálandó Nagyságod propositiói is ő kegyelmek értelmekből legyenek minden részeiben, azonközben is ha oly dolgok occurrálnának, kik az egész országot concernálnák, az olyanok is ő kegyelmeknek hírekkel és megegyező akaratjokból legyenek: melyet is alázatosan megszolgálunk Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak.

Articulus XXXIII.

A mely tisztek az articulus szerint a csizma etc.

Levén kegyelmes urunk articulusa az országnak arról, hogy a mely vármegyében a tisztek meg nem hirdetvén legitime a csizmának és festett posztóból való ruházatnak a paraszt emberektől való megtiltását, mégis sokaknak jobbágyin nagy exactiókat töttenek, melyeket restituáljanak azon tisztek, a kit mindeddig is nem cselekedtenek; végeztük azért a Nagyságod kegyelmes resolutiója szerint, hogy az ilyenképen megkárosodott szegénységinket földesurok inquiráltatván a tisztektől azokon lött megkárosíttatásrúl: az itílőmesterek az ilyenek requisitiójokra deákokat exmittáljanak, kik is contradictione, inhibitione, repulsione, aliaque praevia ratione non obstantibus az olyan extorqueált bonumokat, vagy mulctalis poenát és summát azon extorqueáló tiszteknek javokból és jószágokból exequálhassák de facto, azon falubéli bírák assistentiájokkal (ha kik medio tempore tisztektől megváltanak is) melyet exequálván restitualják a megkárosított személyeknek kezekben. A deákok pedig magok salariumokat i. e. fl. 12 azon exorbitáló tisztek javokból ugyan akkor megvehessék vigore praesentis saltem articuli.

Articulus XXXIV.

Szamosújvári jószágban lévő puskások Gerlára telepíttetnek.

Nem kevés hasznát látván kegyelmes urunk az országnak abból kijőni, ha a szamosújvári jószágokban lévő puskásoknak megengedtetnék Gerlára telepedések, mivel fizetetlen szolgák lésznek, s utánnok pedig a szükségnek idején nem kell postálkodni; azon helyben is kész praesidiumok lésznek: végeztük azért Nagyságod kegyelmes consensusából hogy telepedjenek oda, és Nagyságod bölcs tanácsúr híveivel együtt új privilegiumot nékiek adni, vagy ha ma is illendő volna, azt kegyelmesen méltóztassék confirmálni.

Articulus XXXV.

Kolosvárra bizonyos commissáriusok rendeltetnek, hogy a praesidiariusok és oda confugiált nemesek lovok számokra füvelő hely rendeltessék.

Kegyelmes urunk, az elmúlt közelbik fejérvári partialis gyűlésünkben bizonyos commissáriusokat rendeltünk vala Kolosvárra, hogy az ott való praesidiáriusok és bészorúlt nemesek lovok számokra bizonyos füvelő és kaszáló hely rendeltessék: mostan azért újolag Nagyságod kegyelmes consensusa is accedálván rendeltük közönségesen azon dolognak eligazítására nemzetes Mikola Zsigmond, Rédei Ferencz és Szent Pali János atyánkfiait, kik az oda való vármegye tiszteivel eljárván a füvelő helyeket a mikor requiráltatnak ő kegyelmek kolosvári főkapitány atyánkfiától, s akkor jó rendben hagyják ezen dolgot.

Articulus XXXVI.

A somlyai tisztek plenipotentiája.

Kegyelmes urunk, hogy plenipotentia adassék a somlyai tiszteknek azon helynek muniáltatására, a Nagyságod kegyelmes annuentiája accedálván végeztük.

Articulus XXXVII.

Bánfy Dienes kolosvári főkapitány atyánkfiának adatott instructiónak és edictumoknak confirmáltatása.

A mely instructiót, és edictumokat Bánfy Dienes kolosvári főkapitány atyánkfiának a közelebb elmúlt fejérvári

partialis gyűlésünkben adtuuk: articulusban bizonyos okokra nézve nem írtuk; hanem a három natiónak három szokott pecsétek alatt ő kegyelmének kiadtuk, mely akkori ő kegyelmének adatott instructiónkat és edictuminkat, egész országúl Nagyságod kegyelmes consensusából egész országúl, Nagyságod kegyelmes consensusából minden punctumiban és czikkelyiben helybenhagyunk, confirmálunk ez articulusunkban, és szintén úgy pro rato et firmo tartunk, mintha szórúl-szóra volnának ezen articulusinkban inserálva.

Articulus XXXVIII.

A postákrúl.

Kegyelmes urunk, minémű exactiokat tésznek, és töttenek a szászságon a posták, nem kicsiny iniuriánkkal tapasztaltuk meg; végeztük azért a Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy valahol pénzt s egyebet extorqueáltak a posták, mind a regius funduson, mind pedig a vármegyéken lévő szegínységen: a postamester tartozzék az olyan exactiokrúl contentáltatni az olyan postákkal szeginséginket exhibeálandó testimoniálisok szerint, és ezután se vármegyében, se regius funduson lévő folnagyok vagy bírák honorariumot a postáknak ne adjanak sub poena flor. 12, kit exequáltasson a regius funduson levőkön azon széknek tiszte, a vármegyéken pedig a földesúr; ha hol pedig violenter extorqueálni akarnak a posták, de facto megfogják.

Articulus XXXIX.

Az adórúl.

Mivel Isten után ez hazának megmaradása áll a porta kedve keresésében, a mely is fundáltatott az adóban; melyre nézve senkinek sem kedvezhetvén ez hazában, kelletett adót mostan felvetnünk az alább megírt mód szerint:

Kapú szám után vetettünk egy kapura tall. imp. 15.

Fejérvármegyében vagyon kapuszám a pecsétes regestum szerint portae num. 355, col. 5.

Rovatlan falú vagyon 2, Koslár és Gáltó.

Personae num. 11.

Egy ház hely nemesség ráczokkal együtt personae 465.

Ugyan Ferjérvármegyében vagyon kapuszám, a melyekről a szebeni urak percipiálják az adót portae num. 64, col. 5.

Küküllővármegyében vagyon kapuszám num. 218, col. $4^1/_2$.

Rovatlan falú 6, personae num. 35.

Egyházi nemesség personae num. 50.

Tordavármegyében vagyon kapuszám num. 152, col. 2.

Rovatlan faluk 6, personae num. 71.
Egyházhely, az ó és újtordaiakkal personae num. 167.
Kolosvármegyében vagyon az alsó és felső járásban, ki hódoltság alatt nincsen, kapuszám portae num. 96, col. 7.

Egy házhely residentiás nemesség personae num. 18.
Hunyadvármegyében vagyon kapuszám portae 160. C.
Rovatlan falú num. 12, personae num. 70.
Egy házhely nemesség personae num. 516.
Vajda-Hunyadon personae num. 50.
Háczag városán personae num. 33.
Zarándvármegyében vagyon portae num. 62.
Rovatlan falú 1, personae num. 4.
Dobokavármegyében vagyon az alsó járásban, a mint a tiszteknek a kapuszámtúl való regestrumokból kitetszik, portae num. 47, col. 2.

Egy házhely nemesség personae num. 28.

Belső Szolnakvármegyében vagyon kapuszám után azzal együtt, kit Apafi Istvánné asszonyomnak sustentatiójára relaxált a mi kegyelmes urunk ő nagysága i. e. portae num. 3, col. 3, avval együtt tészen portas num. 82, col. 5.

Rovatlan falú 2, personae num. 23.
Egyházi nemesség personae num. 126.
Nemes puskások personae num. 50.
A rovatlan faluk és városok, puskások, minden fiscális várakhoz való darabántok, kik kapuszám után nem contribuálnak, és lakos sóvágók is capitatim adjanak tall. num. 1.

Egyházi nemesek is minden helyeken, Tordán is, azokkal együtt, kik a varosiakban megnemesedtek, ide értvén a nemes residentiás szolgákat is, kik nem hódoltság alatt laknak, ráczokkal, és puskásokkal együtt, kik kapuszám után nem contribuálnak, capitatim adjanak tall. 1.

Máramarosvármegyéből in universum adjanak tall. 4500.
Egész Fogaras földe adjon tall. imp. 2000.
A szász papok adjanak tall. imp. 500.
Ez egész birodalomban lévő oláh papok, a fogarasföldi papokon kivűl, adjanak tall. imp. 500.

Melynek száz tallérát az oláh esperestek adják meg, a többit a közpapok.

Abrug Bánya tall. imp. 100.
Vizakna adjon tall. imp. 200.
Az egész székelység adjon tall. imp. 5000.
A görögök adjanak tall. imp. 2000.

Ilyen qualificatióval, hogy a mely lakos görögök Nagyságod tárházában bizonyos számú adót administrálnak, azok csak öt-öt tallért adjanak ez ország adajában, a többit adják meg a másfelé kereskedő görögök, kit is egymásközt felszedvén administrálják azon adót a specificálandó terminusra praefectus atyánkfia kezébe, sub amissione omnium bonorum eorundem.

Maros-Vásárhely lévén 31 kapu tall. imp. 465.
Kézdi-Vásárhely tall. imp. 100.
Udvarhely városa közönségesen tall. imp. 35.
Bereczk tall. imp. 30.
Ilyefalva tall. imp. 20.
Sepsi-Sz.-György tall. imp. 10.
Csik-Szereda tall. imp. 15.
Fejérvári városi rend capitatim tall. imp. 1.
A törtsvári harminczados adjon tall. imp. 20.
A verestoronyi tall. imp. 15.
Zajkányi tall. imp. 10.
Váradgyai tall. imp. 5.
Máramarosi, dési tall. imp. 10.
Beszterczei tall. imp. 03.
Tordai kamora ispán tall. imp. 05.
Vizaknai kamora ispán tall. imp. 10.
Kolozsi tall. imp. 05.
Széki tall. imp. 05.
Sófalvi kamora ispán tall. imp. 02.
Dési kamora ispán tall. imp. 02.
Dési számtartó és máglás num. egyet-egyet.
Másutt való számtartók tall. kettőt-kettőt.
Fiscalis udvarbírák mindenütt két-két tallért.
Fiscalis számtartók mindenütt egyet-egyet adjanak.
A fődézsmások kiknek borok jár. tall. imp. 3.
A kiknek borok nem jár egy-egy tallért.
Vicze-dézsmások egy-egy tallért.
Lipsei György és Alvinczi István tall. imp. 100.
A körösbányai harminczados tall. imp. 5.
A mely molnárok szabad renden valók, és nem kapuszám után valók capitatim tall. imp. 1.

Portusi számtartó Lipcsei György és inspector rendelt fizetéseken feljül minden hajóktól a mely tallér honorariumot vettek és vésznek, azt egészen fordítottuk porta contentatiojára; erre számot tartván a harminczados toties quoties mennyi hajó mégyen alá, melyről igaz számot adván praefectus atyánkfiának igazán, megírt portusi tisztek sub amissione

bonorum et officii administrálják ő kegyelme kezébe ország szükségére. Praefectus atyánkfia administrálja oda, hová a több porta contentatiójára való adót administrálják.

Vajda-Hunyad adjon tall. 75.

Háczag adjon tall. $52^1/_2$.

Articulus XL.

Ezen felvetett adót minden vármegyékről administrálják Segesvárrá az ott való polgármester, vagy tőle arra rendeltetett ahoz értő ember, meg ugyan Pálfi István s Széki István atyánkfiai kezekben felét a jövő közelbik husvét napjára, felét penig Szent János napjára jó pénzül minden perceptorok, kik is főispánoktól minden vármegyében testimoniálist vévén arról, hogy ő mennyit percipiált a maga vármegyéjében, melyet is exhibeálván megírt generális-perceptor atyánkfiai előtt, ha restantiával viszi be a főtiszt testimoniálisából elucescálna, hogy többet percipiált annál a kit administrált, de facto arestáltassék az olyan vicze-perczeptor addig, miglen a percipiált summát be nem szolgáltatja.

Articulus XLI.

Azon generális két perceptor atyánkfiainak adassék salárium okban kétszáz forint, úgy mindazáltal, hogy ha rosz pénzt vesznek el, magok kára lészen.

A porta contentatiójára felvetett adóbéli restantiát administrálják az akkori vicze perceptorok Budai Péter atyánkfia kezében a jövő közelbik pünkösd napjára.

Articulus XLII.

Praesidium tartásra vetettünk fel kapuszám után flor. 4 úgy hogy az is husvét napjára felszedessék; a perceptorok legyenek igen solicitusok a felszedésében, a főtiszteknek is légyen inspectiójok reá, hogy effective jőjjön bé. A tavalyi négy forintos restantiát penig a gyűlés elbomolván mindjárást parancsolják felszedetni a tisztek, vigyázások lévén a főtiszteknek reájok, és ha valami excessusok napfényre jő a viczetiszteknek, authoritást engedtünk főtiszt atyánkfiainak érdemek szerint való megbüntettetésekben: ezen restantiát administrálja a szegínység a vármegye perceptori kezekbe, a kik vigyék a Kolosvárban való főperceptor kezébe.

Articulus XLIII.

Végeztük kegyelmes urunk, hogy valakiken ennekutána késedelmeztetik a porta contentatiójára való adónak megin-

díttatása, mint az elmúlt esztendőben is történt, az országnak ezaránt való súlyos büntetését el nem kerülik.

Articulus XLIV.

A paraszt emberek micsoda forma vadászattól tilalmaztatnak, vagyon articulus róla, melyet most is in vigore hagytunk: cum ea declaratione, hogy a tisztek is semmi helyeken fel ne szabadíthassák senkinek is sub poena articulari.

Articulus XLV.

Kegyelmes urunk nem kevés károkat tapasztaltuk meg sok szegíny árváknak a dotalistáktól, úgy mostan is néhai Szalánczi Gábor fiának Szalánczi Jánosnak mostoha anyja Belenyi Zsigmondné ellen Nagyságodnak béadott alázatos supplicatiójából, melyet Nagyságod közinkbe küldött, intvén is bennünket, hogy köztök való controversiát igazíttatnók el, melynek eligazítására rendeltük volt a Nagyságod táblafiait praesidens atyánkfiával, ő kegyelmek összegyűlvén, megírt Belenyi Zsigmondné opponálván magát, hogy az ő kegyelmek igazításának nem annuálna, melyre nézve nem akarván mégis szegíny árvát jószágán kivűl lenni, végeztük a Nagyságod kegyelmességéből, mivel a jószág Kővár vidékin vagyon, hogy kővári főkapitány atyánkfia, mindjárást parancsoljon ottvaló vicze-kapitánynak, hogy elégedendő brachiummal menjen ki, és vigore praesentis articuli azon magosfalvi jószágot minden haszonvévő helyeivel mox et de facto foglalja ki Belenyi Zsigmondné kezéből, nullis remediis obstantibus: és adják megírt árvának Szalánczi Jánosnak kezében. Ha mi levelei vagy res mobilisse volnának azon árvának mostoha anyja kezében, azokról procedáljon az afélékről írt articulusok szerént.

Articulus XLVI.

A hódoltságon kapuszám után felényit adjanak, úgymint flor. 15.

Rovatlan ember capitatim flor. 1 denar 50.

Az egyházi nemesek capitatim flor. 1.

A hajdúságról capitatim tall. 1 jó pénzűl.

Kis-Marja tall. 50.

Bánfi-Hunyad flor. 50.

Csarnoháza tall. 50.

A pártiumbéli jószágok, melyek már fiscalisoknak irattattak, azokon a fogarasi articulusok szerint exigálják adajokat s jövedelmeket, szolgálatjokért és dézmájokért.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes acceptavimus, approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis, et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Maros-Vásárhely, die quarta mensis Februarii, ultima videlicet congregationis nostrae generalis, anno domini millesimo sexcentesimo sexagesimo septimo.

(Az Akadémia birtokában levő nyomtatványról.)

XXIII.

1667. márcz. 16.

Bethlen János votuma a somlyai őrségnek adott utasítás ügyében.

Kegyelmes uram!

Tegnapi napon írt Nagyságod méltóságos levelét ez órában vettem nagy alázatoson mind az inclusákkal együtt, melyeket is punctuatim megolvastam; hogyha az országnak közönséges veszedelme nem forgana, kegyelmes uram, a dologba, igazsággal írom Nagyságodnak az egész tanácsi rendnek jelenléte nélkül egy szót sem szólnék róla, mivel az elmúlt gyülésben iratott harminczkettődik articulus kivette akármelyikünk hatalmából azt, hogy efféléről szólni merjen az egész tanácsnak ott léte nélkül; mi végre és ki iratta, a jóakaró uram maga tudja, az mely részéhez azért kegyelmes uram az articulusnak bontogatása nélkül szólhatok, arról való vékony tetszésem ez:

Az Bánfi Dienes uram küldte punctumokról való opinióm ez:

Ad 1. Mivel Ugrai uramat immár kiküldte Bánfi uram Somlyóba, igen méltán jobbnak itélem, hogy ő kegyelme legyen ott, mintsem senki se legyen; azért ha Nagyságod kegyelmessége: hagyattassék helybe ő kegyelme ott egészlen azon instructióval, a mineműel tavalyi esztendőbe ott volt, addig, azmig az tanácsi rendet Nagyságod convocáltathatja, akkor ő kegyelmekkel együtt Nagyságod vegye igazításba mind az perceptor személyét s mind annak instructióját, mert a miképpen Bánfi Dienes uram magára nem meri vállalni az újabb instructio adást, szintén úgy én is azt meg nem próbálhatom, meggátoltatván az fellebb említett articulustól.

Ad 2. Kőrös-Bányáról és Tséből az mely németeket Somlyóba kell vinni és a mely lovas németeket Somlyóból ki kell hozni, mivel azok felől a nemes ország végzett, Nagyságod méltán parancsolhat mindenik felől a Bánfi Dienes uram írása szerént. Hasonlóképen a tsehi patronusoknak is parancsolhat Nagyságod, mivel arról is lett az országnak végzése.

Ad 3. Mivel Francsiscót a nemes ország el nem bocsátotta, sem penig tavalyi fizetését nem minuálta, nekem úgy tetszik, hogy Nsgod is el ne bocsássa s fizetését is ne kisebbítse; ha az tanácsi rendet Nsgod convocáltatja, ő kegyelmekkel együtt Nsgod lássa meg akkor, kell-é fizetését kisebbítni, magát meg kell-é marasztani; de én úgy hiszem, kegyelmes uram, hogy a mikor Francsiscót elbocsátjuk, akkor Somlyótól is elbúcsúzunk. Magyar kapitányt Somlyóba alig tehet Nagyságod az egész tanács jelenléte nélkül.

Ad 4. Ehhez is, kegyelmes uram, az egész tanácsi rend jelenléte nélkül nem szólok, prohibeáltatván az ország articulusával, mely articulus alkalmatosságával, úgy hiszem, hogy Erdélynek Kolosváron túl való részei, az partiummal együtt ez idén éppen elvesznek Erdélytől.

Ad 5. Erre is az egész tanácsi rend jelenléte nélkül igyenes választ alig tehetek, mindazáltal nekem, kegyelmes uram, az tetszik, hogy Ngsod mindenfelé parancsoljon az vitézlő rend fizetésére felvetett adónak administrálása felől; az mi pénz penig bemegyen Virgyinas uram kezébe, ante omnes alios az somlyai praesidiumnak adassék, ha az többinek fizetése hátramarad is, mert az többi nem olyan hamar rebellálnak; de az somlyai praesidium tavaly is kimutatta foga-fehérit, hogy ha nem contentálódnak, félő, hogy idegen kézre ejtik Somlyót.

Ad 6. Erről, ha Nsgod kegyelmessége, parancsoljon.

Ad 7. et 8. A Nsgod kegyelmes dispositiója kévántatik csak. Mivel penig kegyelmes uram az felebb említett articu-

lusba [1]) szórol-szóra így vagyon: azon közben is, ha oly dolgok occurrálnának, kik az egész országot concernálnák, az olyanok is a tanácsi rendnek hírekkel és megegyező akaratjokból legyenek, — ehez képest csak levelek által kinek-kinek ő kegyelmek közűl Nsgod opinióját nem veheti, mert egyező akaratból nem mehet végbe a dolog, különbözők lévén az elmék, kétség nélkül különbözők fognak lenni az opiniók is; hanem Nsgodnak convocáltatni kell az tanácsurakat hosszas halogatás nélkűl, ott mindnyájan szemben levén ő kegyelmek, egymás discursusát hallván s megértvén, az mely dolgok fenmaradnak, igazítsák el mind egészlen.

Végezetre, kegyelmes uram, látom veszedelmezni ez nyomorúlt hazát Illyevárának alkalmatosságával is: az mint Nsgod maga tudja, Tökölyi uram Barkóczi uramnak adta cserében; akárki általláthatja, hogy igen szépen és tisztán ment Barkóczi uram kezében nem levén semminemű szorosság commeatus és egyébb dolgok miatt az várban, legyen becstelensége nélkűl Barkóczi uramnak írva, nem hogy praesidiumat mostan ott ő kegyelme tarthatna, de az sincsen, az mivel ott magát sustentálhassa, félő egy éjjel más nemzet száll az várba; nagy tágassága lévén penig az helynek oly praesidium szállhat bele, hogy megindúlván estve, másnap ebédkorra Feérvárra érkezhetik, nyakon kötve viheti el az erdélyi fejedelmet háznépestől. Hunyad vármegye penig épen az torkába lévén, az annál is inkább elvész; ha azért ezeket az nagy veszedelmeket Nsgod praevenálni akarja, talán nem ártana parancsolni Hunyadvármegyére, hasonlóképpen Nanatzi *(így!)* uramnak is, hogy jól megfontolván Illyének elveszéséből következhető nagy rosz dolgokat, akárcsak addig muniálják praesidiummal, az mig Nsgod convocáltathatja az tanács-rendet s concludálhat felőle, mert non est sapientis dicere, non putarem; egy óra kegyelmes uram oly nagy roszat hozhat, hogy száz esztendő sem állítja helyre. Mindazáltal álljanak mindezek az Nsgod kegyelmes dispositióján. Ajánlom Nsgodat Isten kegyes gondjaviselése alá. Datae in Kis-Bun, die 16. Martii, anno 1667.

Nagyságodnak alázatos híve
Betlen János m. pr.

(Eredetije gr. Kemény József: Erdély története eredeti levelekben. 15. köt.)

---

[1]) T. i. a XXXII-ik articulus.

XXIV.

1667. márcz. 22—ápr. 8.

Baló Lászlónak adott utasítások.

a)

1667. márcz. 22.

Az utasítás.

Instructio generoso Ladislao Balo de Baczon ad fulgidam portam Ottomanicam ablegato nostro. Expedita in arce Fogaras die vigesima secunda Martii Anno Domini 1667.

1. Mivel hatalmas császár szolgálatja és ez hazának dolgai is úgy kivánják, szükség ő kglme az úton ne mulatozzon, hanem a mennyire isten segíti, úgy igyekezzék, hogy az császárral együtt az tengerpartra érkezzék.

2. Az kajmekámnak levelünket megadván, kérje, hogy mutasson alkalmatosságot, hogy az fővezérhez mehessen és köszöntő levelünket s ajándékunkat ő nagának megadassa; egy szóval legyen azon, hogy valami jó bátorságos alkalmatossággal az fővezér után mehessen, Dávid deákot [1]) is elvivén magával. Isten ő kglmét fővezérhez juttatván, levelünket és ajándékunkat adja meg s szerencséltesse, azután recommendálja még is ez hazát s az mi személyünket az vezér ő naga kegyelmességébe.

3. Privatim Panajot uramnak elméjét praeparálja, és ha lehet erős assecuratoriát vegyen tőlle, hogy az neki megjelentendő dolgot soha ennek az hazának és mi személyünknek kárára, romlására ki nem jelenti, sőt minden erővel segíteni igyekezi. Itt igírni is kell neki, ha az dolog jól végbe megyen, tallér 4000. E mellett pro sua discretione ajándékozza meg, és a dologra úgy lépjék, mely ez:

4. Mü mindenekben hatalmas császár fényes birodalma terjesztésére vigyázván, úgy veszszük sok környül álló dolgokbúl eszünkbe, hogy egész Magyarországot és Horváthországot könnyen rá vehetnők, hogy hatalmas császárnak éppen szárnya alá adná magát, s mint ilyen császár nagy szolgálatjának alkalmatosságát akarunk az vezérnek ő nagának tudtára adni; s itt vegye Panajot uram opinióját is.

5. Elmenvén oztán az kihajához, tőlle is bár csak szóval

[1]) T. i. Rozsnyay Dávidot.

assecuráltassa magát a titokrúl, és jelentse meg, hogy bizonyosson hiszszük, hatals császárnak igen nagy hasznára végbevihetjük, hogy Magyar- és Horváthország behódol éppen és az fényes porta szárnya alá adja magát, csak kivántatik, hadd tudjuk, ha kedves lészen-é szándékunk és hatalmas császár a megnevezett országokat oltalma s szárnya alá fogadja-é? mert ha ezt tudni fogjuk, bizonyoson hiszszük, hatalmas császárnak minden költsége és fáradtsága nélkül birodalmának és dicsősségének nagy terjesztésére hasznoson szolgálhatunk, melynek útjait módjait noha hűséged nem tudja, minthogy mi is szájában most nem adhatunk többet, annak idejében meg fogják érteni, csak declarálják magokat.

6. Itt kérni kell a kihaját, hogy a fővezérnek ő nagának jelentse meg, s igen kell intimálni, hogy mivel senki az kihaján és Panajot uramon kivűl nem tudja, valamint tőllök ki ne menjen hatals császár nagy kárára és mü veszedelmünkre.

7. Fővezér előtt is osztán csak azont mondja, s kérje igen, hogy ennek üdő előtt való kiterjedéséből kijöhető nagy gonoszokat jól általlátván ő naga, igazgassa úgy a dolgot, hogy akár tessék a dolog, akár ne, de ne menjen ki; mert hatalmas császárhoz való igaz hűségtől viseltetvén, fáradtunk benne eddig, ha tetszik, ezután is szerencsésen fáradunk benne, bízunk istenbe.

8. Ha tetszik a vezérnek, kérjen egy salvus passust az ezen dologba bémenő más követnek, megmondván, hogy az által kelletnék tractáltatni a derék dolognak. 2. Kérjen egy generális declaratiót, hogy az porta örömest befogad mindeneket, az kik szárnya alá adják magokat. Ezek legyenek császár pecséti alatt. 3. Kérjen oly recommendátiót az császárhoz ezen dologba, hogy magától az császártúl is kivehesse mind az követnek való salvus conductust, mind azt az declaratiót; ha mind a kettőt nem lehetne, legalább ezt az declaratiót, mely csak ilyen tenorral legyen, hogy hatalmas császár assecurál minden rendeket, valakik ő hatalmassága szárnyai alá adják magokat Magyar- és Horvátországba, hogy kgls gondviselése alá veszi és signanter az erdélyi fejedelemnek arra szabadságot ad, hogy ennek az dolognak végben vitelében minden jó útakat, módokat elkövethessen, sőt arra inti és parancsolja.

9. Pénz lészen kezénél tallér háromezer hétszáz; ebből pro sua discretione ajándékozzon, a mint maga az béadott difficultásinak végében feltette. Maga s mellette levőknek költsége, Dávid deáknak is száz tallér ebből teljék ki.

10. Obtineálhatván azokat az leveleket, postán küldje ki, maga penig a más követ beérkezéséig maradjon ben.

11. Ha nem tetszik semmi részében a vezérnek a dolog, csak kérje igen, hogy temetődjék titokba az egész dolog, melyet mü nem annyira magunk javáért, mint hatals császár hasznáért jelentettünk meg; de ha nem tetszik, könnyen mulathatjuk s veszteg úlhetünk. Lássa a vezér ő naga.

12. Ha a vezér magától császár és diván híre nélkül választ nem merne adni, gondolható dolog az is, hogy császártól el nem meri titkolni, azon kell lenni, hogy maga és mellette lévő tanács censuráját írja meg a recommendátióba és határozza úgy a dolgot, hogy a divánból akár kedves, akár kedvetlen válasz legyen, de mü veszedelmünk s kedvetlenségünk ne következzék belőle. Mert mi miolta Érsekújvár alatt ezen dologrúl parancsolatot vettünk volt, mivel azután semmi ellenkező tilalmat nem értettünk, procedáltunk benne, félvén attúl is, hogy más úton menvén hatals császár füliben, ne vádoltassunk hatals császár szolgálatjában való restséggel. Ezen clausával élhet ezen instructiónak negyedik punctumában is, sőt minden beszédét ezen kezdheti.

13. Minthogy hallatik Zólyomi Miklósnak Törökországba való szándékozása, arra igen vigyázzon s mondja meg, hogy mi hatals császár szolgálatjában foglalatoskodván, adónkat híven beszolgáltatván, olyan bolond által ne szereztessék valami búsulásunk, hanem legyen azon, tegyék jediculába, vagy küldjék ki kezünkben. Erre a végre mennyit ígírjen nevünkkel, valamihelyt beszökése bizonyosodik, tudósítjuk felőlle.

M. Apafi m. p.

(P. H.)

(Eredeti, gróf Teleki Miksáné hosszúfalusi ltárában. Lemásolta Gergely Samú úr.)

b)

1667. márcz. 22.

Baló László titkos utasítása.

Secreta instructio seu instructionis imprimis datae declaratio, generoso itidem Ladislao Balo porrecta, Anno 1667. die 22. Martii.

Ad 1. Útját ha nem igen sietteti is míg az Magyarországból jövő informátio utól nem éri, nem árt, de ha azt kezéhez veszi böcsületire parancsoljuk s életére semmit ne késsék, hanem tehetsége szerint siessen s igyekezzék penetrálni az fővezérhez, s procedálni az reá bizott dolgokban.

Ad 2. Nihil.

Ad 3. Panajotot nálunknál jobban ismeri, azért az ő személye lévén legakadályosabb, a maga tetszése szerint a vezér kihajának törökül irasson s imponáltasson silentiumot neki. De cetero procedat iuxta tertium instructionis punctum.

Ad 4. Panajotnak semmit többet ne mondjon, hanem, a mi az instructióban vagyon, akármint kérdezze amaz: mi úton-módon vihetnők végbe, hanem csak azt mondja, hogy suo tempore az más követtűl meg fogják érteni. Ha idegenkedik Panajot s ki akar ez dologbúl ijeszteni, meg kell mondani nekie, hogy nem lehet elmúlatnunk, s hatalmas császárnak olyan kárt tennünk, mert más úton is megtudná. Ha veszi eszében, hogy impediálni akarja, mondja meg néki, tudja az egri Kara Ibraim a dolgot, tudja rész szerint az vezér tihaja, bizony ha ő gátolja meg, meghal érette, félő.

Ad 5. Minthogy az kihaja által kellene az vezért is praeparálni, azért kezdje ugyancsak olyan formán, a mint az instructióban vagyon, de azzal nem hiszem eléggé persuadeálhassa, hanem kiljebb kell véle terjeszkedni, de gradatim. 1. Ha kérdi, micsoda úton-módon vihetnők végben, in generalibus terminis mondja meg, hogy az egész Magyar- és Horvátország igen-igen male contentus, kiválképen vallása és szabadsági megbántódási miatt, mely úgy lévén, nagy reménységünk vagyon jó futamatjához, itt elővethetni az Bocskai és Bethlen fejedelmek idejét. 2. Ha az német békességét obiiciálná, azt felelje: hatalmas császár nem az német császárral kötött, hanem az magyar királylyal és Magyarországgal s lakosival, ha már az magyarok annál is jobban akarnak kötni az portával, nem derogál az békeségnek; osztán az porta ne terjeszsze világ eleibe azt, hogy az magyarokkal végzett, hanem tétesse úgy, mint semmi közi nem volna hozzá, hanem csak Erdély dolga, kivel se római császárnak, se Rákóczi-háznak békessége nincsen, azért szabad az ellen agálni. Továbbá, ha mostani velenczéssel való hadakozás láttatnék őket megfélénkíteni, ki kell az scrupulusokat venni, megmutatván, hogy ez dolog inkább segíteni fogja, mint akadályozhatni az török successusát, mert Horvátország behódolván az velenczés is tartozik vigyázni; az velenczés az hadat mind Karinthiában, Karniolában, Stiriában és az több német császár országiban fogadja: ott bizony hadat nem fogna valamihelyt Magyar- és Horvátország behódol, sőt bizonyoson segíti is római császár az velenczést, mert fél, hogy az velenczésen erőt vévén az porta, Tergestum és több velenczéssel szomszédságos városi, országi ne veszedelmeskedjék. Attól se féljen az porta, hogy recipiálván Magyarországot azzal magára támasztja az német császárt

és az imperiumot, mert elég dolgot ád az magyar nemzet neki, csak magának az császárnak. Továbbá persuadeáljuk mü magyarokúl az imperiumot, hogy reánk ne támadjon. Reméljük Csehországnak és Ausztriának is rebellióját nem fundamentum nélkűl, az hol is nagy reménysége lehet az portának, itt is elő vehetni Betlen fejedelem és az csehek confoederatióját. Végezetre felháborodott az keresztyénség, leszen elég distractiója mind magának az császárnak, mind a több fejedelmeknek, úgy hogy azoknak coniunctióját az porta ellen senki se reménlje. De posito, hogy coniungálódnának is, az magyar bűven megállhat az mellett: mennyivel lenne amazoknál erősebb, ha az felső esztendőkbe magyar és horvát is ellensége levén hatalmas császárnak, mégis dicsőségesen győzedelmeskedett. 3. Ha azt obiiciálná, Bocskai is hadakozott, Betlen is hadakozott, egyszer csak megbékéltek, sok fáradtság, sok költség lett, portának semmi haszna benne, erre azt mondhatni, soha János király idejétűl fogva, ki szultán Szulimánnál Magyarország felől kötött volt, ilyen dolog nem volt, mert Magyarország bizonyoson örökösön hatalmas császár szárnya alá adja magát s esztendőnként adót fog adni hatalmas császárnak. 4. Ha kérdi, mi lészen aztán belőle, mennyit adnának? mit akarnak végezni? ő csak azt mondja, ha az generalis declarátiót és az salvus passust megadják, a más követ bemegyen, szép ajándékot is viszen, mindeneket jól elvégez hatalmas császár hasznára, dicsőségére. 5. Ha kérdi, honnét tudjátok ezeket? megmondhatja, nekünk sok barátink, ismerőink vannak, minekünk is vagyon szemünk fülünk.

Ad 6. Tartsa az instructióhoz magát.

Ad 7. Fővezér előtt is, ha beszédbe ereszkedik, csak azon ratiókkal állítsa a dolgokat, mint a kihaja előtt. Hanem ha az vezér különben megkötné magát, mondja ki utoljára, hogy Magyarországnak az színe requirált minket s az ő instructiójokra requiráljuk az portát, lássa hatalmas császár, ha olyan szép országot elvét. Ha neveit kérdezi az interessatusoknak, nem tudommal felelhet.

Ad 8. Procedáljon az instructio szerint.

Ad 9. Az instructio szerint.

Ad 10. Hasonlóképen.

Ad 11. Magyarországból jövő informatiót utána küldjük, abból világosságot vehet.

Ad 12. Az instructio s ez memorialénak praemittált részei elégségesek, több nem kell ehhez. Igíretekre penig lassan lépjék, ha látja, hogy hevenyén kapják, kevesebbet igírjen, ha peniglen difficilisek lennének, megmondhatja, hogy a más

követ szép pénzzel *[kimaradt:* megyen] bé, ha succedál a dolog, ád ajándékot:

Fővezérnek tall.....	10,000 = tizezer,
Kihajának tall	4,000 = négyezer,
Panajotnak tall.....	4,000 = négyezer,
Réznek tall	2,000 = kétezer,
Teftedárnak tall.....	2,000 = kétezer,
Kajmekámnak tall ...	2,000 = kétezer.

Az többinek csak in genere jóakaratot mondhat. Ha adós-leveleket kívánnak, ha lehet, a más követre reiiciálja, ha nem lehetne, adni kell, de nem különben, hanem ha ők is mind reversalist adnak hogy promoveálják szívesen: de jobb az más követre reiiciálni s az adós-levelektűl megmenteni magát. A mint az memorialéba a kihajának való jelentések mind gradatim feljebb-feljebb mennek, ha könnyen reá veheti őket, felettébb magát ne expectorálja, de ha különben nem lehet, mindezeket pro sua prudentia keveset sokkal megmondhatja, de kiljebb semmi lett úton ne terjeszkedjék; kivált ha az Horvátországon által az velenczések felé az passust említenék, ahoz csak ne szóljon, minthogy nem is tudna, mit mondani reá.

M. Apafi m. pr.

(P. H.)

(Eredeti Nemzeti Múzeum Tunyogi-gyűjtemény.)

c)

1667. ápr. 8.

Apafi pótutasítása.

Baló László után küldött informatio; Zöldi Demeter által hozott magyarországi levelekből vétetett Ebesfalván 7. Apr. A. 1667.

Noha minapi instructiójában is megparancsoltuk Hűségednek, hogy ez informatiót vévén, igen siessen, mindazáltal most is igen serio életére, böcsülletire, jó keresztyénségére parancsoljuk, minden lehetséges bátorságos útakat-módokat elkövessen s az fővezérhez penetráljon, mert ha Hűségeden múlik s megtudjuk jövendőben is, hogy elmehetett volna s nem cselekette, bizonyosson megnyugodjék benne, nagy disgratiánkat el nem kerüli s életével játszik. Ha pedig ugyan lehetetlenség vagyon az oda mehetésben, az portán kajmekám s más belső egy-két ember által csak kezdje el Kgd a dolgot

minél jobb securitás alatt lehet, az nálla levő pénzből odafordítván, a mit amott Candiában kellett volna adni pro sua prudentia et discretione. Kiváltképpen minap elfelejtettük volt, hogy a fővezérnek kapikihája vagyon ott udvarnál. Az, úgy gondoljuk mi, considerábilis ember, azért a fővezérhez való menésre alkalmatosságot a szerezhet egyik, kinek megmondhatja Kgd, ha illendőnek itíli, hogy nagy dolga volna az fővezérnél nevünkkel, de többet bár ne mondjon. Ha pedig az fővezérhez nem mehetne s az portán kellene tractálni, nem hisszük a fővezérnek valamint valahogy tudtára ne adják. In tali casu is annak nem árt talám ajándékot adni, censuráját venni s ha capax, az által tudósítani és kivált az titokra praeparálni az fővezért. Ebben penig vagy hat, vagy vak csak procedáljon Kgd, mert a dolgok késedelmet nem várnak; azért re infecta úgy meg ne térjen, mint minap, hanem essék által rajta. De mivel az kajmekám által való tracta Kgd maga itíleti szerint bajosabb és veszedelmesebb, ha lehet, csak az generalis instructio szerint procedáljon, a titkos memoriale szerint ne expectorálja Kgd magát, hanem ha oly fundamentomos reménséget vehet, hogy sem veszedelmes, sem haszontalan nem leszen az aránt való expectorálása.

Ha reá lépik a porta, ugyancsak juxta octavum instructionis punctum kérjen salvus passust, mely erős hittel legyen a követ jövőbe menőbe való securitásárúl, és generalis assecuratiót, mely az instructióba letett tenorral légyen, hogy hatalmas császár az ő hiti vallása és eskövésének módja szerint assecurálja Magyar- és Horvátországot, minden rendeit, lakosit, hogy kegyes gondviselése alá veszi, szabadságiban megtartja, ellenségek ellen minden lehetséges assistentiával lészen nekik és signanter az erdélyi fejedelemnek etc., a mint az instructióba vagyon.

A mi az assistentiát nézi, most ugyancsak in generalibus terminis kell tractálni; ha kérdik, megmondhatni ugyan, hogy igen sok nem kivántatnék ugyan, hanem csak az itthon heverő végbeli hadai hatals császárnak, azonkivűl erdélyi és valami kevés oláhság: mindazáltal úgy hiszi Kgd, hogy annyi sem kivántatnék, vagy talám erdélyi és valami oláh hadon kivűl ugyan semmi sem. De in omnem eventum az tractáknak elein olyanokrúl is szókot ember kőtne, azért Kgd nem determinálhatja nekik, mennyi számú kivántatnék, mivel az nincsen instructiójába.

Ha difficilisek volnának a dologba, megmondhatja Kgd, mi attúl félünk, a magyarok máshoz ne kössék magokat, ha a porta nem recipiálja; azért nem jó a portának ilyen jó alkalmatosságot elmúlatni.

Ha neutralitást említenek, megmondhatja, csak azon meg nem nyugodhatnának, arról nincs is instructiója Hűségednek, mert meg sem gondoltuk, hogy ilyen szerencsét a porta elvessen és az assistentiát difficultálja.

Tolmács dolgából és egyebekből innet nem praescribálhatunk, azt azért pro sua discretione moderálja Kgd.

Zólyomi uram felől való tudósításunkra tett Kgd válaszát kglsen vettük, Kgd azért így tudja: bemenése bizonyos, senki derék ember nincs vele, hanem Vasadi György és Hajdú Balás nevű katonák. Minemű levelet írt az váradi pasa mellette, mi is minemű instructióval bocsátottuk oda követünket, ez inclusákból megláthatja Kgd. Most is azért azt írjuk, ha magok az törökök elé nem hozzák, ne is említse Kgd, csak procedáljon az más dologba; ha pedig eléhozzák, azon ratiókkal igyekezze meghamisítani, a minemüekkel instruáltuk Naláczi uramat; de az váradi pasát teljességgel ne említse, hogy nekünk írt volna

Továbbá gonosz szándéki meggátlására s rontására mennyit igírjen, hamar időn tudósítjuk Kgdet.

Levelünket eddig megírtuk vala, midőn érkezék bizonyos hírünk, hogy Zólyomi uram Váradrúl megindúlt; állapodik-é meg Tömösváratt, avagy Budán, vagy egyenesen bémegyen az portára? nem tudjuk. Ha ide ki megállapodik valamely helyt, az mely instructiónak pariáját Kgdnek béküldöttük, ugyancsak azonnal (t. i. *olyannal)* küldjük követünket mindjárást oda; hogy ha csak egyenesen bémegyen az portára, úgy is nem árt Kgdk érteni, micsoda vádlásokat tett fel, és micsoda választ tehessen reá, hogyha az szükség kívánni fogja. Ad 20. praesentis generalis országgyűlését hirdettettünk Fejérvárra; addig világosban megtanúlhatunk mindeneket Zólyomi uram felől. Az mely levelek kivántatnak, ország nevével is onnét expediáltatjuk. Egyéb dolgokrúl is Kgdet tudósítani el nem múlatjuk. Datum in castro nro Ebesfalva 8. Apr. A. 1667.

M. Apafi m. p.

Külczím: Generoso Ladislao Balo de Baczon ad excellentissimum dnum supr. vezirium ablegato nostro supremo etc. Fideli nobis dilecto.

Rájegyezve: 1667. die 24. apr. Vettem ez ő nga méltóságos levelét Drinápolyban Rán Dobra által; 25. ejusdem isten kglméből megindúltam. Visszavárom Kgktől.

(Eredeti gr. Teleki Miksáné ltárában. Lemásolta Gergely Samu.)

az atyafiaival veszekedése volt, nem többet hanem csak egy ház helyet is elfoglaltunk volna, avagy magunk bírunk, avagy másnak attuk volna, sem az hunyadi, sem az illyei jószágban; ők alkuttak, ők perlekedtek, ők is osztoztak felette. Mind mi, mind az ország tartozott csak azzal, hogy igaz törvént szolgáltassunk nekik, és meg ne engedjük, hogy egyik a másiktúl erővel valamit elvegyen. Ha igasságához bízott Zolyomi uram, miért nem várta az törvénnek végét?

A mi illeti az gyalúi állapotot, az más karban áll: mert az Zólyomi uramnak is ős jószága soha nem volt, nem is adhatják azt soha örökössön senkinek, hanem olyan jószág féle az, melyet Erdélyben fiscalisnak hínak, afféle jószág fejedelemrűl fejedelemre szokott mindenkor maradni, illyen az fejérvári, görgényi, szamosújvári, kővári jószág, ezek közzűl, ha az fejedelmek valakinek valami részét adnák is: de egynehány esztendők múlva másoknak szokták adni; úgy lett Gyalúnak Zólyomi uramtúl elvétele s másnak adása. Az ki mostan Gyalut bírja is, nem örökössön bírja, hanem ország szükségére egynehány ezer forintot adván ki, azért adatott neki. Az pasa ő naga tudja, más országokban is sok helyeken vannak királyok, császárok jószági, melyeket egyszer egy jámbor szolgának, másszor másnak adnak, az feljebb megírt jószág Erdélyben szintén olyan. Most is sok böcsülletes hívünk bír efféle jószágot, melyeket az atyjok nem bírt, ellenben a mit némelyeknek az atyja bírt, azt most nem bírja; mert másoknak adatott, az levén eleitűl fogva az olyan jószágoknak rendi Erdélybe. Mindezekre nézve az pasa ő naga általláthatja, mely méltatlan legyen Gyalú felől is az Zólyomi uram panasza.

Örökös kapitánságának elvételét a mi illeti, itt vagyon egy kis homály, mit értsen rajta Zólyomi uram, az huszti kapitánságot-e azon vármegyének ispánságával együtt, avagy az Hunyadvármegyebeli főispánságot? avagy mindakettőt? akármelyiket értse és akár mindeniket értse is, az válasz ez:

Az pasa ő naga mint tanúlt, vitéz ember maga általláthatja, az kapitánságoknak viselése nem kicsiny dolog, várak, tartományok, sőt egész országok is elveszthetnek az kapitányok gondviseletlenségek miatt..... *(itt, az első ív végén megszakad.)*

(Erdélyi fiscalis levéltár. XII. Instruct.)

XXVI.

1667. ápr. 8.

Meghívó a fejérvári országgyülésre.

a)

Rácz István meghívója.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte salutem et gratiam nram.

Jóllehet teljes igyekezettel voltunk s vagyunk is azon, hogy híveinkkel haszontalan költséget s fáratságot ne tétessünk; sőt nyugodalmot és csendességet szerezzünk Kglmeteknek közönségesen. De mivel mindeneknél nyilván lehet Zólyomi Miklós uramnak az hatals török nemzet közzé való bemenetele; melyből csekély elme is általláthatja ő kgnek ez nyomorúlt haza nem hasznára, sőt veszedelmére czélozó szándékát, melyet isten egybegyüjtvén Kgket, bőségesben és világosban meg fog érteni. Melyhez képest tanácsúr híveinknek egyező tetszésekből rendeltük generalis országgyűlését Fejérvárott 20. praesentis Aprilis celebráltatnunk, hosszabb terminust nem szenvedvén a dolognak terhes volta. Kgnek azért kgmesen parancsoljuk és igen serio, nem az némelyektől szokásban vett formát kövesse, a praefigált nap után egy vagy több napokkal is compareálván; hanem a praefigált helyre és napra minden okvetetlen jelen légyen. Egyébaránt a dolognak terhes volta minket is keménykedésre kénszerítvén, az articularis poenat minden kedvezés nélkűl exequáltatjuk. Azon kivűl a statusokkal is ő kgmekkel súlyosabb poenát decernáltatunk mindazok ellen, valakik az praefigált napon és helyen jelen nem lévén, az haza közönséges veszedelmét magok elvonásával maturálni láttatnak. Cui secus non facturo gratiose propensi manemus. Datum in castello nro Ebesfalva die 8. Aprilis ao. 1667.

M. Apafi m. k.

Kivül: Generoso Stephano Rácz, de Galgó. Fideli nobis dilecto.

(B. Orbán Balázs sajátja.

b)

1667. ápr. 7.

Az udvarhelyiek meghívója.

Michael Apafi dei gratia princeps Tranniae. partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Generosi egr. et nles agiles fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Noha teljes igyekezetünkkel azon voltunk, vagyunk mostan is, hogy haszontalan költséget híveinkkel ne tétessünk, sőt nyugodalmára és könnyebbségére lehessünk közönségesen Kglmeteknek, de a rendkivül történt alkalmatlanságok kénszerítnek bennünköt arra, hogy újabb generalis országgyűlését celebráljunk és azzal fárasszuk Kglmeteket. Mivel kétség nélkül eddig nyilván vagyon minden rendeknél Zólyomi Miklós úramnak az hatalmas török nemzet közé való menetele, az hol, csekély elme is általláthatja, ennek a nyomorúlt hazának nem hasznára, hanem veszedelmére czélozó igyekezettel vagyon ő kglme, melyet, isten Kglmeteket egyben gyűjtvén, világosban és bőségesben meg fog érteni. Rendeltük azért tanácsúr híveinknek egyező értelmekből, a feljebb megírt októl viseltetvén, a nemes ország generalis gyűlésének helyét és napját Fejérvárra 20. praesentis Aprilis lenni, hosszas időt nem szenvedvén a dolognak súlyossága. Minek okáért Kglmeteknek kglmesen és igen serio parancsoljuk, ne az eddig némelyektől szokott vétkes példát kövesse, a gyűlésnek praefigált napja után két-három napok elmúlván, küldvén atyjokfiait, hanem a praefigált napra minden fogyatkozás nélkül becsületes atyjokfiait elküldeni el ne mulassa, egyébképpen a dolognak nehéz volta minket is keménykedésre kényszerítvén, tudtára legyen Kglmeteknek, hogy az articularis poenat kedvezés nélkül exequáltatjuk. Annak felette az statusokkal ő kglmekkel súlyosabb poenát is decernáltatunk mind azok ellen, valakik a praefigált napon jelen nem lesznek és az haza közönséges veszedelmét annál is inkább, magok elvonásával maturálni láttatnak. Eisdem sic facturis gratiose propensi manemus. Datum in castro nostro Ebesfalva 7. Aprilis 1667.

M. Apafi m. pr.

Külczím: Gener. egr. et nobilibus agilibus capitaneo et judici regio supr. vice-judicibusque regiis, juratis assessor. ac notar. primoribus, potior. primipilis peditibus pixidariis ac universitati dnorum libertinorum Siculorum sedis Udvarhely etc. Fidelibus nobis dilectis.

Alább rajta a szék végzése: A. 1667. die 14. mensis Aprilis in generali congregatione sedis Udvarhely unanimi voto et consensu az közelbik következendő Fejérváratt celebrálando országgyülésére választattak Bibarczfalvi Osváth Mihály és Homoródszent-mártoni Biró Bálint uramék, főtiszt uramék ő kglmek mellé. Rendeltünk ő kglmek költségére a singulis personis közönségesen egy-egy póturát adni minden személy válogatás nélkül. Percipiálja Tarcsafalvi Mihály uram ő kglme.

Ő kglmek szegény székünk és tehetségek szerént több terhet (ne) vegyenek, mivel az szegénységtől igen elnyomattatva erejök felett adóznak, másoknál több esvén reánk adójában.

(Eredetije Udvarhelymegye levéltárában.)

XXVII.

1667. ápr. 20—28.

Az 1667. ápr. 20—28. fejérvári országgyülés törvényei s irományai.

a)

1667. ápr. 20.

A fejedelmi propositiók.

Propositiones universis regni Transilvaniae statibus ad generalia comitia in civitate nostra Alba Julia die 20. praesentis Aprilis anno 1667. congregatis exhibendae.

1. Sok előljáró beszéddel nem akarjuk terhelni ő kegmeket, lépünk csak a dologra. Nyílván vagyon ő kegmeknél Zólyomi uramnak ez hazából való elszökése, kinek minemű ártalmas ügyekezeti legyen ez haza ellen, minemű dolgokkal vádlatt bennünket és másokat az váradi és temesvári pasáknál, szóval elégségesképpen megizentük ő kgméknek; nem kételkedünk benne, az fényes portán is continuálni fogja azon istentelen feltött czélját; azért igen szükséges, ő kegmek consultálkodjanak rólla, kit kellessék az mü nevünkkel és ország nevével a fényes portára követnek rendelni ennek az istentelen machinatiónak megelőzésire? Az követ hány legyen, egy-e vagy mind a három nemzetből egy-egy? Micsoda instructióval menjen? Hogy ha ő kegmek az mi tetszésünket kévánják ezekről, azt is megjelenteni készek vagyunk. Annak felette Zólyomi uram felől is, mostan is concludál-e valamit vagy semmit sem?

2. Noha egyébaránt is az adónak idein korán való megszerzéséről szükség szorgalmatoskodnunk ő kegmekkel együtt, de most ez az Zólyomi uram cselekedeti interveniálván, annál inkább kévántatik, hogy idején korán beküldjük az adót, mert kétség nélkül alkalmatosságúl kapná azt is a vádlásra mind mi ellenünk, mind ez haza ellen. Annakokáért ő kegmek vegyék elő az adóról írt minapi articulust, vizsgálják meg jól, kitelik-e az adó, nem-e? Mert mü úgy vesszük eszünkben, hogy legalább öt vagy hat ezer tallér héjja esik az articulus szerint, mely ha úgy találtatik lenni, végezzenek ő kegmek arról is: honnan s miképpen suppleáltassék? Azt is tudakozzák meg minden vármegyék és székek tiszteitől az adóban mennyi vagyunk kész? Ugyan az adónak felszedésiben ilyen difficultást is hallunk, hogy némely főtisztek mast lágyan nyúlnak annak gondviseléséhez, némely helyen peniglen, kivált az egyházi nemes emberek szántszándékkal vakmerőségre vetik magokat s meg nem akarják adni az adót, az főtisztek sem mernek keménykedni ellenek az nemesi szabadság megbántódásának nevezeti lévén előttek. Azért nekünk úgy tetszik, írjanak ő kegmek ilyen articulust, hogy az ki meg nem akarná adni az adót, maga személyihez is nyultathasson hozzá a tiszt minden törvénybeli processus nélkül. Ellenben ha az adónak felszedésében a tisztek is nem szorgalmatoskodnak és rajtok múlik el annak idején való administrálása, exigáltassa a fiscus brachiummal is az ilyen negligens fő és vice-tiszteken az adót irremissibiliter, mert nem méltó, hogy valakiknek restsége és vakmerősége miatt hagyjuk közönségesen elveszni az hazát; nincsen is az adóra nézve török császár előtt senki is nemes ember, hogy a nemesi szabadságnak nevezeti alatt valami mentséggel élhetne; egyébb dolgokban ő kegmek egymás között fentarthatják nemesi szabadságokot.

3. Magunknak is nagy injuriánkra, ő kegmek közől penig sokaknak nagy kárára látjuk lenni ezt is, hogy sokak más jámborok igazságának meggátlására sinistra informátiójokkal circumveniálván bennünket, illegitimum mandatumokat extrahálnak. Tudjuk ugyan, hogy effélék ellen vagyon az approbata constitutióban irás, de nem elégséges, azért ha ő kegmeknek tetszik, végeznének így: hogy midőn valamely vármegyékre avagy székekre viszik az mandátumot, az ott való forumon vegyék discussio alá, legitimum-e avagy nem? És ha illegitimumnak találják, az articularis poenat irremissibiliter exsequálják mendgyárást az mandátumnak extrahálóján, nem várván annak az pernek decisióját, a melyet avval az illegitimum mandátummal akart meggátlani. Így talán

megszünnek a mü busításunktól is, más jámboroknak sem tesznek kárt.

(Egykorú másolata a nagyszebeni levéltárban.)

b)

1667. ápr. 27.

A kolosváriak folyamodása a rendekhez.

Ad universos status et ordines dominorum regnicolarum trium nationum regni Transsylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum, nobilium Colosvariensium humilima instantia.

Igaz dolog, Nagyságtokat s Kegyelmeteket csendesdebb időben kellett volna difficultásinknak megorvoslása felől alázatosan requirálnunk; mindazáltal romlásunkat látván az haladékban, kénszeszeríttetünk Nagyságtok s kegyelmetek eleiben ez alázatos instántiánkat mostan bényújtanunk. Elsőben is azért, jóllehet ezen dologról főkapitány uramat is ő kegyelmét, városi tiszteinek búcsúzásának alkalmatosságával requiráltuk volt, de mivel ő kegyelmétől Nagyságtok s Kegyelmetek eleiben igazíttattunk, ehez képest alázatosan instálunk az nemes országnak, hogy az micsodás rendet az elmúlt esztendőbeli idvezült Ebeni István uram főispánságában tiszteinknek, úgymint főhadnagyunknak s assessorinknak, választásában elkövettünk, úgy ennek utánna is az nemes vármegye közönséges gyűlésén, főispán uram s ő kegyelme után lévő tisztek jelen létében, azon városi tiszteinknek választása hagyattassék libera electiónkban: az ratióval is ellenkezni láttatván, hogy az külső vármegyebéli nemesség válaszszon nékünk kolosváriaknak városunkbeli főhadnagyot és assessorokat, kiket ő kegyelmek sem hadnagyuknak sem bírájuknak nem agnoscálnak; személyekben is várasi atyánkfiait, kinek mint nyújtotta isten arra való értelmét, ő kegyelmek nem ismervén; enyedi s tordai nemes uraink ő kegyelmek is tisztüknek választásában, mindennek kára s bántódása nélkül, ezen rendet observálván, tőllünk is semmi kénszerítő ok azon libera electiót el nem vétetheti. Sőt másképpen hitszegésre is láttatnánk kénszeríttetni, ha az nemes ország régi királyoktól s fejedelmektől privilegiumúl adatott uniónk s contractusunk ellen, melyre hittel vagyunk kötelesek, azon uniónk s ctusunkban confirmált libera electiónkat közzülö

Második difficultásunk vagyon közelebb

vünknek nagy részének az marosvásárhelyi közelbik elmúlt ország gyűléséből delegált commissárius urak által, az városunkban szorúlt nemesség és praesidium lovaik számára, magunkat megfogyatkoztató kárunkkal (ha alázatos instantiánkat az nemes ország meg nem tekénti) lejendő elszakasztásában: azon darab határnak elszakasztásával az több rész is meg nem maradhatván az lovaknak vagy szánszándékkal vagy szaladásképpen való eltapodások és vesztegetések miá, mely miatt télre való szénát lovaink számára hol takarni nem tudunk; holott még az előtt is sokan közzűlünk szomszéd határokban kénszeríttettenek füvet pénzen venni. Továbbá azon füvelő helynek, nyárban vizetlen volta miá, szántóföldeinken s vetésinken nagy kárunkkal kellene Szamosra alá s feljáró útnak lenni. Azért, ha immár az nemes országot minden föld nélkül szolgáljuk, nem hogy az miénknek kiért kardot kötünk, tőllünk el kelletnék vétetődni, és nem hogy praesidiarius uraink eddig való jóakaratunkkal, hogy lovai lovainkkal együtt jártanak s szénafűből is elegedendőképpen részesítettük, contentusok nem lehetnének; de sőt inkább lovunknak számuknak, mivel lovunk hátán szolgálunk, meg kelletvén sokasodni, könyörgünk Nagyságtoknak s kegyelmeteknek alázatosan, pusztúlt faluk határiból mutattassék füvelő hely, oda szorúlt nemes uraink, praesidiárius és magunk lovaink számokra. Az előtt is boldog emlékezetű fejedelmek idejében sokkal több mezei hadak quártélyozván hostátinkban, nem az kolosvári határban, hanem a szamosfalvi pátronusnak bizonyos számú sava conferáltatván annuátim érette, az szentmiklósi puszta falú helyén szereztetett elégséges füvelő hely, mely most is az foglalt helynél mind illendőbb, mind közelebb, s azzal bátorságosabb is.

Nagyságtoknak s kegyelmeteknek azért alázatosan instálunk, városi tiszteinknek választását libera electiónkban hagyván, szénafűvünknek is elszakasztásából következő kárunkat megtekéntvén, azon fogyatkozásunkat remedeálni és suppleálni méltóztassék.

Isten Nagyságtokat s Kegyelmeteket boldog virágzó békességgel megáldja, s mi is életünk fottáig való hűséges szolgálatunkkal megszolgáljuk Nagyságtoknak s Kegyelmeteknek.

N. K. K. V. V.

Alább más írással: Az ország végezett egyszer ezen dolog felől, s az ország variálhatja is, lássák ő kegyelmek mint orvosolják meg. Ex consilio 27. Apr. A. 1667.

(Eredetije Kolosvár város levéltárában.)

c)

1667. ápr. 20.

A törvények.

Nos Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes, etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem 20. mensis Aprilis anni domini 1667. in civitatem Albam Juliam ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, authoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae, partiumque Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis per nos in civitatem nostram Albam Juliam ad diem vigesimum mensis Aprilis anni praesenti millesimi sexcentesimi sexagesimi septimi, indictis celebratis conclusi.

Articulus I.

Az Zólyomi Miklós dolgárúl s állapatjáról kegyelmes urunk nem régi példa lévén Székely Mózes és Petki Ferencz sorsok, kik is hasonló dologban elegyítvén magokat, noha akkor ez haza a mostani állapathoz képest jobb karban volt, de mégis nem különben, hanem ország törvénye szerént, per directorem de bonis evocáltatták, s úgy condemnáltatván, a jószágok is azon sententiának vigorával apprehendáltattak; mostan is azért végeztük, hogy Zólyomi Miklós ellen is via juris procedálván a director, úgy condemnáltassék, ha a

mostani követ atyánkfiának adatott instructiónk szerént nem redeál.

Articulus II.

A vakmerő egyházi nemeseken mint kellessék exigálni az adót annak modalitása.

Az egyházi nemesekről végeztük kik contumaciter nem akarják az egy-egy talléros adót administrálni, hogy a hol találtatnak az olyan contumáxok azon helyeknek, fő- és viczetisztei, primum de bonis eorum exigálják cum duplo, úgy mindazáltal, hogy intra octavum ha meg akarja váltani exequált bonumit tartozzék a tiszt kiadni annyin, a mennyivel az adóban tartozott, ha annyi érő javok nem lészen, azon tisztek magokhoz nyúlhassanak, kiknek is plena authoritást adunk a megfogattatásokra, se szolgai, se egyéb protextus nem obstalván és mindaddig fogva tartassanak, mig az adót megadják: kik közűl ha kik oly helyen laknak, hogy a tisztek hozzájok nem nyúlhatnak, brachium adassék azon tisztek mellé, hogy azoknak assistentiájokkal exigáltassék rajtok az adó: ut supra, melyben ha azon tisztek negligenseknek comperiáltatnak, önnen magok azon tisztek suppleálják az alattok lévő vakmerő nemeseken maradt restantia adót, mely adót suo tempore administráljanak is a perfixus *(így!)* helyre; ha penig késérők kévántatnának az adóvivő mellé, imponálják a főtisztek a kinek akarják, kik ha vakmerőségre vetnék magokat s azon tiszt parancsolatjoknak ez iránt nem cedalnának toties quoties fl. 12 exequáltathassanak rajtok vigore praesentium *(így!)* articuli simpliciter.

Articulus III.

A perceptoroknak számadásokról és ratiójoknak igazításokról való articulus.

A mely perceptorok ab anno 1657. perceptiójokról való ratiójokat el nem igazították, azok simpliciter mindjárt megfogattassanak a főtisztektől és finaliter perceptiójokról számot adjanak; ha kik medio tempore azok közzűl decedáltak, feleségek igazítsák; ha azok is decedáltak, azok igazítsák ratiójokat, kikre az olyanoknak javok s jószágok devolváltatott. Ennek utána való perceptorok penig intra anni revolutione officiorum suorum tartozzanak perceptiójokról igaz számadással, melyet ha posthabealnának vagy negligalnának eo facto megfogattassanak a főtisztektől s úgy tartozzanak számot adni, és ha adósokká maradnak, ha hol jószágok s javok ta-

láltatik, szabadoson elfoglalhassák s el is adhassák azon summáig, ebben nem obstalván semminemű remedium; ha mely főtisztek ezt negligalnák, de facto azon főtiszteknek javokon jószágokon plenaria executiót tétethessen az director, sub amissione bonorum et officii azon rövid processussal, mint a perceptorokon.

Articulus IV.

A vármegyéken és székeken lévő perceptorok választatnak azon vármegyéknek és székeknek tagjaitól.

A vármegyéken és székeken perceptorságra illendő embert ha kit azon vármegye és szék denominál, s nem akarná felvenni, eo facto kétszáz forint exequáltassék rajta, azon helynek tisztei által..

Articulus V.

Ez esztendőbéli adónak kiteljesedésének módja.

Ez esztendőbéli adónak supplealására kényszeríttettünk kapuszám után vetni egy-egy tallért, úgy hogy azt is a közelbik jövendő szent János napjára minden helyekről fogyatkozás nélkül beszolgáltassék, ide nem érvén a hódoltságot.

Articulus VI.

Ez alkalmatossággal esett költségére ez hazánknak újabb adó vettetett fel modo infra notato.

Nem kevés költsége esvén ez hazának ez alkalmatossággal, semmiképen nem kedvezhettünk magunknak, hanem kelletett azon expensákra újabb adót vetnünk ez alább megírt rend szerént, úgymint: Erdélyben lévő vármegyékről és kapuszám után való városokról kapuszám után adjanak egy-egy tallért.

Máramaros adjon	tall.	400
A székelység	tall.	500
Fogaras földe	tall.	200
Az oláh papok	tall.	50
Maros-Vásárhely	tall.	31
Abrug-Bánya	tall.	20
Vizakna	tall.	20
Kézdi-Vásárhely	tall.	10
Udvarhely	tall.	4
Bereczk	tall.	3

Illyefalva	tall.	2
Sepsi-Szent-György	tall.	1
Csik-Szereda	tall.	1
Kővár-vidéke	tall.	48
Vajda-Hunyad	tall.	8
Háczag	tall.	5
Az universitas	tall.	1000
A váradgyai harminczados	tall.	10

Ezt praefectus atyánkfia exigálja a harminczadoson.

Articulus VII.

Kik által és mikor kellessék percipiálni ezen adót, arról való articulus.

Ezen felvetett adót a vármegyéken és székeken lévő perceptorok percipiálják, kit is administráljanak mindenek a jövő közelbik szent János napjára; a kiknek egész kapujok vagyon az olyanak jó pénzűl administrálják, ha kiknek nincsen egész kapujok, poltura garas pénzűl magok a possessorok.

Articulus VIII.

A görögök adózásiról való végzés.

A mely görögök a Szebenben szállás tartó görögökön kivűl adóztanak ab anno 1664, quietantiájokat magok ab expiratione presentis dietae producálják intra quindenam praefectus atyánkfia előtt, és ha kik percipiálták, s nem az ország adójában erogálták de facto exequáltassék rajtok elucescálván azon görögök quietantiáiból mit percipiáltanak tőlök és mennyit. Ha kik az ilyen perceptorok közűl decedáltak, azok tartozzanak az országot contentálni, kik az olyan perceptoroknak, jovok és jószágokban succedáltak és participálódtak. Mostani adóban is azon görögök capitatim öt-öt tallért adjanak, kit ha ezután supportálni nem akarnának ez országban szabados járások és kereskedések ne légyen; ez mostani adó mindazáltal exigáltassék rajtok, és ha kik közűlök el akarnának menni ez országból, a vámokon és harminczadokon jó vigyázás légyen reájok, és ha helyes quietantiájokat a harminczadosok és vámosok előtt nem producálhatják ugyanott arestáltassanak minden marhájokkal együtt, ide értvén mind az Brassóban járó görögöket, s minden egyébütt ez hazában kereskedőket.

Articulus IX.

Nemes János atyánkfiának jó pénz adassék.

Nemes János atyánkfiai mostani expeditiójára, ha hol az ország pénze között kétezer arany találtatik készen de facto adassék kezében; ha annyi arany nem találtatik tallérül suppleáltassék.

Articulus X.

Az illegitimum mandatumokat impetrálók ellen való processus.

Noha az illegitimum mandatumokat extrahálók ellen vagyon elég articulus, de azzal nem gondolván sokak mások kárára illegitimum mandatumokat vármegyékre, székekre, városokra és egyéb helyekre is szoktanak vinni: végeztük azért, hogy a mely vármegyére, székekre, városokra és egyéb helyekre is ilyen mandatumokat visznek, ugyanott való forumokon vétessék discussio alá finaliter ha legitimum e avagy nem; ha legitimumnak találtatik bene, ha penig illegitimumnak de facto az articularis poena irremissibiliter ugyanott azon helyeknek tisztei által exequáltassék rajtok, nem várván azon pernek decisióját, a melyet annual *(így! e helyett:* aval) az illegitimum mandatummal akart impediálni, melyben az apellatio se engedtessék meg.

Articulus XI.

Az excessusokat patraló tisztekről való végzése a nemes országnak.

Nem kevés excessusok esnek a vármegyében a főispánok után való tisztektől: végeztük azért, hogy valakik illetlen excessusokat, exactiókat, decretum és articulus kivűl való executiókat, ennekelőtte ab anno 1657. cselekedtek, vagy ezután cselekesznek, a megbántódott fél vármegye székin vagy gyűlésen megbántódását adja elő s comprobálja is, melyet minden imide-amoda való mutogatás és kedvezés nélkűl a főtisztek kötelességek szerént az oda gyülekezett rendekkel együtt tartozzanak igazításban venni és ad quindenam az exequált vagy extorqueált jókat cum poena articulari id est flor. 200 facientem restituáltatni a damnificatusoknak, melyet ha ad quindenam executióban nem vennének a tisztek, tehát a damnificatusok deákok által, nulla prohibita certificatione, vigore saltem praesentis articuli, exclusis omnibus juridicis remediis, exequáltathassanak az ilyen exorbitáló tiszteken.

Articulus XII.

A Fejérvármegyebéli felső járásbéli circálók ellen való articulus.

A fejérvármegyebéli felső járásbéli circálásra mostanság kibocsáttatott tisztekre és bizonyos személyekre nem kevés panasz jövén előnkben, azért hogy némelyeket ez hazának főrendei közűl böcstelenségekkel illettek volna levelekben, kik közűl némelyek méltó panaszát exponálván, mocskos írásokat is exhibeálván az státusok előtt, finalis deliberátiót kéván vala azon becsületes főrenden lévő atyánkfia ellenek, de mivel azok kik ellen a panasz lött jelen nem voltanak, végeztük hogy a következendő ország gyűlésén compareáljanak azon circáló birák és személyek certificáltatván a panaszló féltől, hogy akkor végső igazításban vétessék e dolog; kik ha nem compareálnának is, de a comparens félnek adiudicatiója légyen.

Articulus XIII.

A debreczeniek tartozzanak a harminczadért reájok vetett négyezer forinttal az országnak.

A debreczeniek a harminczadért reájok vetett négyezer forintokat ha a praefigált terminusra nem administrálják, minden útokon módokon extorqueáltassék rajtok az arra rendelt personak által.

Articulus XIV.

A partiumbéli helyekről a dézma beszolgáltassék.

Bihar vidékiről mindenféle dézmát beszolgáltassanak; a mely privilegiumot Rákóczi György fejedelemtől ez iránt impetráltak semmit is nékik nem suffragálván, hanem a fogarasi articulus continentiája szerént exigáltassék mind rajtok, mind azokról a helyekről, melyek azon fogarasi articulusinkban specificálva vannak: sőt egyéb helyekről is irremissibiliter.

Articulus XV.

A kolosváriak állapotja.

Végeztük kegyelmes urunk hogy a kolozsvári dolgokról s állapatokról való articulusink úgymint: melyek a hadnagyok és assessorok választásáról, s az ott való praesidium lovainak tartására való helyeknek modalitásáról emadáltattak in vi-

gore hagyassanak mostan is, sőt ezután ha azon kolosváriak mégis opponálnák magokat méltó poena decernáltassék ellenek.

Articulus XVI.

Minden donatiók és privilegiumok cancellárius vagy secretarius subscriptiójok alatt emanáltassanak.

Mivel értjük kegyelmes urunk hogy némelyek a Nagyságod méltóságos fejedelemsége alatt fraudulenter donatiókat irattanak, melyek ha vagy cancellárius vagy secretárius atyánkfiai mostani tisztekben való állások után azon cancellárius vagy secretarius subscriptiójok nélkül emanáltattak, azok cassáltassanak; hogyha peniglen egyébiránt minden csalárdság nélkül igazságos uton kértenek meg valakik valamely jószágokat, de vagy együgyüségek, vagy egyéb helyes akadályok miatt nem subscribáltathatták, azoknak Nagyságod in bona forma újabb donatiót adni méltóztassék; ez után penig cancellarius vagy secretárius atyánkfiai subscriptiójok alatt keljenek minden donatiók, consensusok és privilegiumok, alioquin invigorosáknak tartassanak; ide nem értvén mindazáltal az előbbeni fejedelmektől adatott donatiókat, consensusokat és privilegiumokat.

Articulus XVII.

Cseh várában lévő praesidium tartásnak módja.

Mivel Cseh várának possessori a mostani szükséghez képest azon helyben elégséges praesidiumot nem tarthatnak magok költségeken, végeztük hogy az ország adajából (a mely praesidiumok fizetésére rendeltetett) legyen fizetések az ott lévő ország praesidiáriusinak, nem nevekedvén az ország adaja véle, melyre is kolosvári főkapitány atyánkfiának illendő gondviselése légyen.

Articulus XVIII.

A mely pénzt Udvarhelyi György praefectus posztóvételre percipiált volt, arról számadással tartozik posteritása.

Végeztük kegyelmes urunk, hogy a mely pénzt megholt praefectus Udvarhelyi György praesidiumok számára való posztóvételre percipiált volt, azon pénzről vagy posztóról vétessék szám posteritásitól, és ha helytelen helyre erogálta restituáltassék posteritásitól, akár pénzül s akár posztóul, s fordíttassék a praesidiumok ruháztatásokra, melyre mostani praefectus atyánkfiának legyen gondja viselése.

Articulus XIX.

A kolosvári kapitány tiszti alól elszökő katonák minden helyekről megadassanak etc.

Ha mely hópénzes katonák kolosvári főkapitány atyánkfia tiszte alól elszöktenek vagy elszöknének, valahol találtatnak, azon kapitány atyánkfia requisitiójára sub poena articulari, exclusis omnibus juridicis remediis, exequentur, mindenütt tartozzanak megfogni és kézben adni, kiknek is méltó büntetéseket azon kapitány atyánkfia dispositiójára hagytuk.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis, et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in *(kimaradt:* comitiis) Albae Juliae 20. mensis Aprilis anni praesenti *(így!)* millesimi sexcentesimi sexagesimi septimi indictis celebratis conclusi.

(Az Akadémia birtokában levő eredetiről.)

d)

1667. ápr. 27.

A rendek levele a tihajához.

Tekéntetes és nagyságos pasa neküuk jóakaró urunk, Isten Nagyságodat hatalmas császárunk hasznos szolgálatjára sokáig éltesse és dolgait szerencséltesse.

Bizonyos és szükséges dolgaink végett kelletvén ez levelünk megadó követünköt, nemzetes Hidvégi Nemes Jánost Háromszéknek főkapitányát és táblabiráját hatalmas, győz-

hetetlen császárunkhoz és méltóságos fővezér urunkhoz ő nagyságához küldenünk; ki által Nagyságodot is akarván látogattatnunk, kivánjuk, találja boldog órában. Azonban kérjük Nagyságodat bizodalmason, követünköt meghallgatván és szavainak teljes hitelt adván, fővezér urunk ő nagysága előtt legyen oly jó törekedő dolgainkban, hogy követünk térhessen vidám orczával vissza hozzánk, melyet Nagyságodnak, mint jóakaró urunknak, minden alkalmatossággal szolgálhassunk meg. Istennek oltalmá[ba] ajánlván Nagyságodot. Költ Gyula-Fejérvári mostani országgyűlésében Szt-György havának huszonhetedik napján, ezerhatszáz hatvanhét esztendőben.

Nagyságodnak jó akarattal szolgálnak

Erdélyországának három nemzetből álló rendei.

(A három nemzet pecsétje.)

(Eredetije Nemz. Múzeum, Tunyogi-gyűjtemény.)

Jegyzet: A fejedelem levelét lásd Török-Magyarkori Államokmánytár IV. 345. l.

c)

1667. ápr. 28.

A rendek levele a fővezérhez.

Hatalmas császárunk széles e világra kiterjedt fényes birodalmának fő gondviselő vezére, tekintetes nagyságos Küprili Amhet pasa, nekünk kegyelmes urunk, isten Nagyságodat sok esztendeig éltesse, dolgait boldogítsa.

Igen nagy alázatossággal kelletett Nagyságodat mostani alkalmatossággal Erdélyben lévő egész három nemzetűl levelünk és emberünk által megtalálnunk. Nagyságodnak kétség nélkűl vagyon értésére köztünk lakó Zólyomi Miklós nevű úrnak az fényes portára való bemenése, a ki elsőben megalkuván, annakutána perlekedvén két sógorával valami jószág végett, midőn azokra megharagutt volna, úgy ment be haragjában az fényes portára; úgy halljuk, voltak fenyegető szavai mind mi ellenünk országúl, mind penig az mi kegyelmes urunk ellen, nem is kételkedünk benne eziránt való feltett csalárd czélját elköveti, noha Nagyságodnak igazságoson merjük írni, hogy soha országúl nekünk semmi hírünk nem volt benne; mikor megalkutt azokkal a sógorival, nekünk három nemzetűl nagyobb gondunk volt arra, mostan is vagyon, miképen sze-

rezhessük meg hatalmas császárunk adaját, mintsem a Zólyomi veszekedésére; immár mostan az egész országba levő szegínség meghallván azt a Zólyomi Miklós elszökését, csak isten tudja minemű nagy félelemben vannak, tartunk attól hatalmas császárunk adajának felszedésében is akadály ne következzék miatta; de sok szóval Nagyságodat terhelni nem akarván, egyenlő akaratból követünk által világosabban izentünk Nagyságodnak az egész dologrúl; kérjük bizodalmasson adjon szavának teljes hitelt, s mutassa oly jó akaratját hozzánk, ennyi sok ezer lelkek imádhassanak istent Nagyságod szerencsés életejért, Zólyomi is legyen példa másoknak, hogy ilyen rosz dologban ne elegyítse magát senki is, sőt velünk együtt hatalmas császárunkat szolgálja igazán. Ajánljuk istennek gondja viselése alá Nagyságodat. Iratott a mi elromlott, pusztúlt országunknak gyűlésében, Gyula-Fejérváratt, huszonnyolczadik napján Szentgyörgy havának ezerhatszáz hatvanhét esztendőben.

Nagyságodnak alázatoson szolgálnak

Erdélyországnak három nemzetből álló minden rendei.

Betlen János tanácsa urunknak ő ngának, Fejérvármegyének főispánja, Erdélyországának cancelláriusa, Udvarhelyszéknek főkapitánya. mp.
(P. H.)

Bánfi Sigmond tanácsa urunknak ő ngk, Fejérvármegyének főispánja és praesidense, mp.
(P. H.)

Kapi György tanácsa az én kglmes uramnak ő ngának. Hunyad-, Közép-Szolnok- és Zarándvármegyéknek főispánja, mp.
(P. H.)

Keresztesi Ferencz tanácsa urunknak ő ngának, Tordavármegyének főispánja, mp.
(P. H.)

Basa Tamás urunknak ő nagnak tanácsja, mp.
(fekete P. H.)

Béldi Pál urunk ő nga tanácsa, Háromszéknek főkirálybirája, mp.
(fekete P. H.)

Bánfi Dienes tanácsa ő ngnak, Kolos-, Dobokavármegyéknek főispánja, Kolosvárnak, Szamosújvárnak főkapitánya, mp.
(P. H.)

Haller Pál tanácsa ő ngnak, Küküllővármegyének főispánja, mp.

Haller János ő ngnak tanácsa, Tordavármegyének főispánja, mp.
(P. H.)

Fleischer András tanácsa ő nagának, szebeni királybíró, mp.
(P. H.)

Sárpataki Márton itélőmester, mp.
(P. H.)

Kun Gergely táblai assessor, mp.
(P. H.)

Boldai Márton tábla assessora, mp.
(P. H.)

Bodoni György táblai assessor, mp.
(P. H.)

Váradi István táblai assessor, mp.
(P. H.)

Petritsevith Horvát Kozma táblai assessor, mp.
(P. H.)

Nagy Tamás mp.
(P. H.)

Bettlen Gergely, mp.
(P. H.)

Torma György, mp.
(P. H.)

Szentpáli János Csik-Gyergyó-Kászony főkapitánya, mp.
(P. H.)

Bánfi Gábor, mp.
(P. H.)

Betthlen Farkas tanácsa urunknak ő ngnak, mp.
(P. H.)

Rédei Ferencz Kolosvármegyének főispánja ő nga táblájának assessora, mp.
(P. H.)

Kendi János itélőmester, mp.
(P. H.)

Osdolai Kun István ő nagk táblai assessora, mp.
(P. H.)

Matskási Boldisár táblai assessor, mp.
(P. H.)

Sárosi György Marosszéknek főkirálybirája, táblai assessor, mp.
(P. H.)

Mikó Miklós táblai assessor, mp.
(P. H.)

Diósi Gáspár director, mp.
(P. H.)

Váradi Virginás István táblai assessor, mp.
(P. H.)

Teleki Mihály kővári főkapitány, mp.
(P. H.)

Bánffi Christofh, mp.
(P. H.)

Rhédey István, mp.
(P. H.)

Bánffi Farkas, mp.
(P. H.)

Toldalagy János, mp. (P. H.)

Nalácy István, mp. (P. H.)

Paskó Christóph, mp. (P. H.)

Pernyeszi Sigmond, mp. (P. H.)

Thorockai Péter, mp. (P. H.)

Thoroczkai Mihály, mp. (P. H.)

Barcsay Péter, mp. (P. H.)

Barcsai Mihál, mp. (P. H.)

Barcsay Tamás, mp. (P. H.)

Barcsay István, mp. (P. H.)

Makray Péter, mp. (P. H.)

Filistik Péter, mp. (P. H.)

Nádudvari István, mp. (P. H.)

Rácz István, mp. (P. H.)

Nemes Feiérvármegye követei, mp. (P. H.)

Udvarhelyszék követei, mp. (P. H.)

Szebenni követek, mp. (P. H.)

Hunyadvármegye követe, mp. (P. H.)

Háromszék követei, mp. (P. H.)

Segesvárszék követei, mp. (P. H.)

Küköllővármegye követe, mp. (P. H.)

Csik-Gyergyó-Kászonszék követei, mp. (P. H.)

Brassai követei, mp. (P. H.)

Kolosvármegye követei, mp. (P. H.)

Marosszék követei, mp. (P. H.)

Medgyesszék követei, mp. (P. H.)

Tordavármegye követe, mp. (P. H.)

Aranyosszék követyei, mp. (P. H.)

Besztercze követei, mp. (P. H.)

Dobokavármegye követei, mp. (P. H.)

Szászsebes követei, mp. (P. H.)

Belső-Szolnokvármegye követe, mp. (P. H.)

Nagy-Sinkszék követei, mp. (P. H.)

Közép-Szolnokvármegye követi, mp. (P. H.)

Szerdahelyszék követei, mp. (P. H.)

Maramarosvármegye követei, mp. (P. H.)

Kőhalomszék követei, mp. (P. H.)

Maros-Vásárhely követei, mp. (P. H.)

Kézdi-Vásárhely követi, mp. (P. H.)

Ujegyházszék követei, mp. (P. H.)

Vizakna követei, mp. (P. H.)

Udvarhely követe, mp. (P. H.)

Szászvárosszék követe, mp. (P. H.)

Külczím: Az hatalmas győzhetetlen császár kedves böcsületes úr hívének, széles ez világra kiterjedett fényes birodalminak és hadainak igazgató és gondviselő fővezérének az tekéntetes ngos fővezér Küprili Ahmet pasának, nekünk kgmes urunknak adassék.

(Eredeti. Erdélyi fiscalis levéltár. XVIII.)

XXVIII.

1667. máj. 11.

Apafi hadfölkelési rendelete.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Egregii et agiles, fidelis nobis dilecti salutem et gratiam nostram. Ennek előtte is parancsoltuk volt Hűségteknek, lenne minden órán fogyatkozás nélkűl oly készséggel, hogy ha kévántatnék az haza szükséges szolgálatján való menetele, második parancsolatunkot vévén, indúlhatna meg mindgyárast fogyatkozás nélkűl. Mivel peniglen mostan vigyázásnak okáért szükségesképen kivántatik Hűségteknek virítim Kolosvár mellé való menetele: életére, fejére parancsoljuk Hűségteknek, (az szokás szerént ne soldosok által) személyek szerént mind hadnagyostól és mulatásra való elégséges készséggel holnap mindgyárást megindúljon Hűségtek Kolosvár mellé és mindenekben dependeáljon Bánffi Dienes uram dispositiójától, miglen az szükség kévánja avagy újabb dispositiónkat veszi ott való mulatásokról. Egyébbiránt az kikben az fogyatkozás következik, érdemlő büntetéseket ha elveszik másoknak is

példájokra, nem másnak, hanem magok engedetlenségeknek tulajdoníthatják. Nec secus facturi. Datum in civitate nostra Alba Julia, 11. Maii, anno domini 1667.

M. Apafi mpr.

Külczím: Egregiis ductori ceterisque iuratis assessoribus ac universis incolis ac inhabitatoribus oppidi nostri Thorda. Fidelibus nobis dilecti.

(Eredetije Nemz. Múz.)

XXIX.

1667. máj. 20.

Rhédey Ferencz jelentése Huszt elfogatásáról.

Spectabiles ac magnifici, generosi domini mihi observandissimi, servitiorum meorum paratissimam commendationem.

Ez elmúlt napokban jövének ide tekintetes és nemzetes Nagy Thamás és Bethlen Gergely uramék ő kegyelmek, holmi lovas praesidiummal a méltóságos fejedelem ő kegyelme credentionalis levelével együtt, kiben írja ő kegyelme, hogy az nemes országtúl authoráltatott tanácsuraimnak tetszésekből kelletett ő kegyelmeknek ide expediálni ő kegyelmeket, kivánván tűlem, hogy a méltóságos fejedelem praesidiumát váromban bebocsáttassam, még penig oly strictissimis coactionibus, hogy csak elmélkedésre való időt sem engedtenek; akarván azért eleitűl fogva édes hazám s nemzetemhez való szeretetemet ebben is megbizonyítanom, nem reluctáltam, hanem bebocsátottam ő kegyelmeket: assecurálván mindazáltal azon engedelmét is ő kegyelmének, hogy személyünkben magunk és mások javaiban, szabadságunkban, emberinkben meg nem károsítanának, bántanának és injuriálnának. Melyeknek utánna mennyi fájdalmas iniuriákat szenvedtem váramban levő törvényes jussom s nemesi szabadságom megbántódásával, immár két levelemben a méltóságos fejedelemnek ő kegyelmének bőségesen detegáltam. Tudván azért azt bizonyosan, hogy ő kegyelme ezeket kegyelmetek bölcs itíleti eleiben fogná terjeszteni, minthogy kegyelmetek tetszeséből is írja ő kegyelme az Nagy Thamás és Bethlen Gergely uramék ide való expeditiójokat, kegyelmetek is kérem nagy szeretettel, sőt lelkek ismeretére, az istenre kényszeritem, orvosolja meg Kegyelmetek bölcsen sérelmimet s ennyi fájdalmas iniuriáimat, legyen tekintetben Kegyelmetek előtt az ti Kegyelmetekhez, édes hazámhoz, nemzetemhez s annak méltóságos fejedelméhez

való tekéletes igaz hűségem: tanácsolja úgy a méltóságos fejedelmet is, hogy ő kegyelmét is ilyen nagy megbántódásimat, nemesi szabadságom s törvényes jussomban való immunitásim restituáltassék, mert ha ezek s ehez hasonlók rajtam esni nem szűnnek, egyebet nem várhatok, hanem hogy az ország törvénye ellen minden javaimból kirekesztessem s vénségemnek idején így bújdosásra jussam. Kegyelmetek énnekem parancsoljon, mig isten ez hitvány világban éltet, nagy szeretettel ügyekezem szolgálni kegyelmeteknek. In reliquo spectabiles ac magnificas, generosas dominationes vestras feliciter valere desidero.

Datum in Huszt die 20. Maii 1667.

Spectabilium az magnificarum generosorum dominationum vestrarum

servitor paratissimus
comes Franciscus Redei.

Külczím: Spectabilibus ac magnificis, generosis dominis, domini regni Transilvaniae principis consiliariis intimis ect. dominis mihi observandissimis.

(Eredeti Nemzeti Múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

XXX.

1667. május 24.

Apafi Mihály rendelete egy oláh könyvnyomda felállítása ügyében.

Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Reverendi et egregii, fideles nobis dilecti, salutem cum favore nostro.

Úgy informáltattunk bizonyoson, hogy Hűségtek az itt való fejérvári monasteriának gondviselésire rendeltetett és választatott volna, kötelezvén arra magát, minemű proventusa esztendő által azon monasteriának szokott lenni, azt igazán szám szerént kezekhez veszi és scholát erigálván tipographiával együtt hasznos oláh könyveket nyomtat, magától is az püspektől tiszteletes Brankovit Száva uramtól püspeksíginek ideitől fogva ez ideig, minden proventusokról számot vévén, kezéből kiveszi, magát is az püspeket úgy dirigálja, hogy Hűségtek híre nélkűlt az országban sehova el ne mehessen, papokot fel ne szentelhessen, valameddig hűségtek nem decernál felőlek, ki lészen érdemes reája, ki nem. De ezekben még

semmi sem tölt, hanem az dolgok mind másképen vadnak. Hűségteknek annakokáért serio parancsoljuk ez levelünket vévén, mindjárt confluáljon öszve és minden proventusokról az püspektől Száva uramtól számot vevén, az proventust vegye kezéhez, scholát és typographiát azután mindjárt erigáltasson, eddig is kin múlt el ezeknek nem praestálása, arról is jó lelki esmérettel minket informáljon, maga mellé vévén ezen dolognak megorvoslására lamkereki, szászsebesi és örmény-székesi Hűségtek vallásán lévő papokat, mert úgy látjuk, némelyek nem sokat gondolnak az istennek dicsőségének előmozdításával, csak jőjjön meg az magok hasznok; ezek meglévén, az országban az oláh papok közűl, kik injuriáltattak volna az püspöktől, vagy másoktól arról is gondot akarjuk viselni, generális gyűlést hírdetvén, Hűségtek kiki panaszát ahhoz exponálván, az is megorvosoltatik. Ezt peniglen igen hamar effectuálni igyekezzék Hűségtek, alioquin animadversiónkat el nem kerűli. Secus non facturi.

Datum in civitate nostra Alba Julia, die 24. Maii anno 1667.

M. Apafi.

Külczím: Reverendis Joanni Zoba et Thomae Topai item egregiis Demetrio Logofet et Georgio Kira curatoribus monasterii Albae Juliensis et bonorum eiusdem etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredeti Orsz. levt. Gyulafehérvári oszt. Miscell. cista 1., fasc. 1., no. 43.)

XXXI.

1667. jun. 6.

A határigazítási biztosoknak adott utasítás.

Memoriale.

Noha az minapi fejérvári gyűlés alatt is én nagyobbára mind betegeskettem, és az miatt nem lehet[tem] mindenkoron a tanácsurak ő kegyelmek között, nem is érthettem minden discursusukat, többi közt arról is a határjárásra rendeltetett commissarius uraknak minemű instructió adassék, mindazáltal a kgls urunk ő nga méltóságos parancsolatjára nézve vékony opiniómot megírhatok, minemű instructiót javallok az ő nga kegyelmessége variálása avagy többítése, az tanácsurakkal communicálván ő nga a dolgot.

1. Szükségesképpen kell observálni a comissarius uraknak, hogy a mely teftert Paskó uram a portáról hozott, azon ne fundáljanak, mert abban Kővár vidéke is többire bele vagyon írva; vadnak több akadályok is nem kevesebb benne, hanem fundálni kell a váradi pasa minap Fejérvárra küldett tefterén, noha abban is ha oly faluk vadnak beírva, a melyet be nem [hódo]ltanak eddig, munkálodni kell azon, hogy kihagyattassanak.

2. Igyekezni kell, hogy mentől szenvedhetőbb summákra kell szállítani a faluk adaját.

3. Azon kell lenni, hogy az erdélyi végvárakon belől, úgy mint Somlyó, és Sebesvárán sőt Zarándvármegyében is belől ne szedjék a török vitézek az adót, hanem a mely summát most egyenlő akaratból falukra vetnek, exigáltassák a magyar végvárbeli tisztek, s administráltassák az török uraknak.

4. Váradon belől, Belényes vidékén és Jenő, Papmező, Szentjób, Gyula vidéken levő falúk hogy a magyar uraknak fel adózzanak, el nem kell felejteni, azoknak adaja felől is a szerint kellene végezni, hogy a török várakban levő tisztek administráltassák a paraszt emberekkel a magyar uraknak, ne kellesék se a töröknek a magyar végvárokon belől, se magyaroknak a török véghelyeken belől menni adó felszedésére, melyből újabb veszekedés következhetnék.

5. Nevezet szerint el kell távoztatni, hogy valamely sóaknás helyről adót ne igírjenek a commissarius urak, mert ha most akármely gyenge alkalmatossággal bele léphetik a török nemzet, esztendő vagy két esztendő múlva csak mint sajátját coláltatni kezdi, a több aknák jövedelme is éppen elvész miatta.

Több sok rendbeli intervenientiák is lehetnek, melyek a feljebb megírt punctumokból avagy egyébaránt is származhatnak. Cselekedjék mind azokban ő kgmek azt, a mit édes hazájokhoz való szeretet kíván.

A kik Jenőben s Váradon laktanak, elégségesképen informálhatják a commissárius urakot, miképen volt a hódoltságnak felszolgáltatása.

Alább, más kézzel: Bánffi Dienes uramnak és több commissarius uraknak, kik anno 1667. die 6. Junii az határigazításra deputáltattak: adott informátió.

(Erdélyi Múzeum-Egylet levéltára. Gál László: Carthophilacium. Tom. XVII.)

XXXII.

1667. jún. 7.

Nemes János jelentése júl. 7. és 8-iki kihallgatásáról.

Anno 1667. die 7. Junii.

Isten gondviseléséből löttem szemben Drinápolyban az kajmekámmal; követségemnek tenora, s szavaimnak folyása így voltak. Köszöntő szavaim:

Az erdélyi fejedelem ő nagysága az három nemzetből álló Erdélyországának, Magyarországnak ahoz tartozó részeivel együtt Nsgodat igen szeretettel köszöntvén, kévánnák, hogy Nsgod életének napjai, esztendei számai sok üdőkre terjedjen hatalmas győzhetetlen császárnak hasznos szolgálatjára.

Erre az kajmekám csak rövid szóval felelvén, jó néven vötte.

Ennekutána az fejedelem ő nsga az ország leveleit praesentálván, melyet elvevén, kérdé: mi az oka, hogy most az erdélyi fejedelem az ország főkövetet küldött ide, holott az előtt nem volt szokás az adón kivűl, hogy főkövet jőjjön ide, lehet annak bizonyos oka, melyre így feleltem:

Az követnek mostan ide való küldésének oka ez: nyilván lehet Nagodnál az elmúlt napokban egy erdélyi úr, fejedelem, az ország híre nélkűl jött ide hatalmas győzhetetlen császárunk fényes kapujára (lévén holmi veszekedési Erdélyben valami atyjafiával), ki is elhiszi az fejedelem ő nagysga s az ország, hogy igyekezzék mind az országra, mind az fejedelemre ő nsgára hatalmas császárunkot nehezíteni, ki is ha olyan vádolásokkal él itt is, mint az váradi és tömösvári pasák előtt, megmutogassam azokat nem igaznak lenni.

Kajmekám kérdé: Kicsoda az az úr?

Felelet: Zólyomi Miklós. Kérdés: Lehet annak bizonyos oka, hogy az az úr ide jött, mivel várait, faluit elvötte az fejedelem törvény ellen tűle, hatalmas császár levén Erdélynek örökös ura, másuvá nem mehet, hanem ide kellett jönni panaszolni.

Felelet: Az fejedelem ő nsga sem az ország nem vötte, hanem maga adta maga atyjafiainak, kiről való levelet is mutatok, ha kévántatik.

Kajmekám resolutiója:

No, immár ez is itt vagyon, te is itt vagy, azért álljatok szemben, beszéljetek előttünk, az melyiteké leszen az igazság, mi megitíljük.

Felelet: Magam is azt kévánom, mivel ezért is küldettem ide. Ezek így menvén véghez, hatod magammal megkaftányozván, eljöttem szállásomra.

8-ra ismét ebéd után felhivatván az kajmekám, elsében is azt mondá: Nó, azért hívattalak, hogy az mely leveleket ide adtál tegnap, mind az fejedelmét, mind az országét, s mind nekem s mind hatalmas császárnak megfordíttattam s hatalmas császár eleiben adtam, megolvasta. Abban az vagyon, hogy mivel ez az ember ide jött hatalmas császár lábaihoz az országban az szegénységen igen megfélemedett, úgy hogy az adó-szedésben is akadék lött, azért bánnának úgy vele, hogy mások is tanulnának rajta. Azért azt ne gondoljátok, hogy ő érette hatalmas császár, sem az országot, sem az fejedelmet megháborítsa, ezt is elűzhessék, mert az ki hatalmas császárhoz jő panaszlani, panasza meghallgattatik ugyan, hanem im hatalmas császár is emberit küldi, levelet ír, te is küldj, Zólyomi is küldjön, lássa meg hatalmas császár embere, ha mit tőle elvöttek törvény canonotok ellen, megadják-é, nem-é; ha megadják s kedve leszen hozzá, menjen haza, ha penig nem akar, ő is elélhet itt, mint hatalmas császár sok ezer szolgái, de hatalmas császár méltóságához nem illik, hogy elűzze. Hatalmas császáré mind az fejedelemség, mind Erdélyországa s annak adja, kinek akarja.

Felelet: Az fejedelem ő nsga, sem az ország nem vötte csak egy talpalatnyi földét is el Zólyomi uramnak, hanem maga adta az hugának, kitűl való contractusa ihon vagyon, kimutatván az contractusa, maga pecséte és keze írása alatt.

Kérdés: Illetlennek látszik ez énnekem, hogy amaz mást beszél, te ismét mást; azért olyat beszélj, követ vagy, hazugságot ne szólj, mert két dologban vétettek: egyikben abban, hazugságban maradtok, másikban meglátszik, törvénytelenűl vötték el jószágát.

Felelet: Ugyanis mást beszélek én, mert ihon az levele, hogy ő adta az hugának maga keze írása és pecséte alatt, én igazat mondok, de ő nem. Ehezképest mentest parancsolá, hogy híják Zólyomit s addig engemet is kikülde, hogy űljek le, míg Zólyomi feljűn. Én arra kimenvén, ott kin várakoztam, míg Zólyomi feljött. Zólyomi feljövén, őtet is leűltették másuvá s azonban behívának, mindketten az kajmekám eleiben állánk s azt kérdi Zólyómitúl az kajmekám:

Miért vötték el tűled az te két kastélyodat?

Felele: Ebben nem tudok ngs uram, hanem azért, hogy hatalmas császár igaz híve voltam, az mint nem tudom, hogy miért fogtak volt meg törvénytelenűl, úgy nem tudom azt is, miért vötték el az jószágomat. Kérdi az kajmekám:

Lehet-é annak valami oka, hogy elvötték? Kire újabban is felele, nem tudom ngs uram.

Kérde az kajmekám engemet:

Miért vötte el az fejedelem ennek az úrnak jószágát, hatalmas császár ellenségének magyarországi embernek adta.

Felelek: nsgos uram, nem vötte az fejedelem egy talpalatnyi földét is el, hanem maga adta Barkóczi Sándornénak az hugának, kinek az annyának is egy testvér volt, végezés szerént Barkóczi Sándor nem is hatalmas császár ellenségi, mert az egy nyomorék sánta ember, ő adta annak az hugát s az jószágot is ő adta az hugának, az fejedelem nem adta, kiről maga kezeírása, pecsétje alatt való levele ihon vagyon: kibontván az levelet, megmutattam Zólyominak az keze írását, pecsétét.

Az kajmekám kérdi Zólyomitúl:

Esmered-é ezt az írásodat, te írásod-é? Felele: enyim. Kérdés: Hát te adtad-é ezt az levelet s az jószágot az hugodnak? Kire felele: én adtam, de kételen voltam vele, mert féltem, hogy megfognak magamat is s mind elveszik az jószágomat is.

Kajmekám kérdé:

Mikor adtad ezt az levelet? Monda: Tavaly, de kételen voltam vele. Tőlem kérdé: Maradt volt-é Zólyominak valami jobbágya Erdélyben meg? Felelet: Maradt annak az várnak, jószágnak fele, de kételen nem volt vele, hogy oda adja s végezzen az hugával, mert azt sem fejedelem, sem ország nem tudta, mikor Huszton egymással végeztek.

Zólyomit kérdé:

Azelőtt Rákóczi, Barcsai idejében te birtad-é azt a jobbágyot? Felele: én bírtam mindaddig, mig elvötték.

Tőlem kérdé az kajmekám:

Mi dolog, hogy ez a Barkócziné az előtt nem birta azt az jószágot, most neki adták?

Felelék: ngs uram, hajadon volt s nálunk nem adják az jószágot keziben az leánynak, mig férjhez nem megyen, tavaly ment férjhez s osztán úgy akarta törvénynyel keresni jószágát, s atyafiságosképen úgy alkudtak volt meg, de annakutána azt meg nem állván az kötést, újobban törvénykezni kezdettek, s ugyan én mondottam, hogy békéljenek meg, mert az maga részét is elveszti s azután újabban békélettek meg, kiről való levele is ihon vagyon, mert törvény szerént az maga részét is elvesztette volna.

Zólyomi mondá:

Kételen voltam vele, mert mind elvötték volna az többit is.

Én mondtam Zólyominak, mi bizony senkiért lelkünket el nem vesztettük volna.

Kajmekám kérdé: Olyan canonotok van-é nektek, hogy ha valamely úr meghal, az jószága mind fiát, leányát illeti-e, vagy csak a fiát?

Felelek: Az mint az királyok, fejedelmek adták s adják: ha mindkét ágra adják, mindeniket illeti; ha csak fiú ágra, csak fiú ágot.

Kajmekám kérdé: Hát az az jószág az ti canonotok szerént illette volna-é a leányt?

Felelek: Illette volna nsgos uram, mert boldog emlékezetű fejedelem adta volt ifjabbik Bethlen Istvánnak mind két ágon s ő utánna ha maradékja nem maradna Bethlen Péternek, s ha neki is nem marad maradékja, Bethlen Katának: kinek Zólyomi nem fia, s Barkóczinénak az anyja leánya volt, kiről való donatio is itt van, azt is előmutatom.

Zólyomi monda: Nem az Bethlen Gábor pecséte az.

Mondám: igaz, de nálunk az káptalanban be szokták az felekét adni, hogy inkább el ne veszszen, onnan szokták kivenni s inkább merem azt mondani, hamis levele az káptalan pecséte alatt költ levél.

Kérdé újobban az kajmekám Zólyomitól:

Megelégszel-é azzal az jószággal, az ki neked maradt volt, vagy mind kévánnád?

Felele: Mind kévánnám.

Monda az kajmekám: Nó immár értem az dolgot, menjetek el.

Kihezképest én eljövék, utánam Zólyomi is.

Azonban újabban utánam jövének, már az lóra is felültem vala, s visszahívának s újabban bemenék az kajmekámhoz.

Kérdi: Te, úgymond, két levelet hoztál fejedelemtől s országtúl? azért fejedelemtűl jöttél-é, országtúl-é, vagy mindkettőtűl?

Felelék: Mind fejedelemtől, mind az országtúl.

Monda a kajmekám: Mi az oka, hogy ezek atyjafiak levén, az jószág felől veszekedvén, úgy felindúlt az vér s ide követet küldött; mert ide akárki jőjjön, de nem adnék hitelt neki akármit mondjon, hanem egyébb okának kell lenni.

Felelet: Mivel megértette az fejedelem s az ország, hogy ez az ember hamisan vádaskodik, azért küldettem én ide, hogy megmutogassam, hogy hamis, az mint meg is mutattam, azért is kelle megtanítani, hogy hamisan vádaskodik.

Arra az kajmekám: Nó, menj el te is, készíts embert, én is hatalmas császár emberét küldöm, Zólyominak is meg-

parancsolom. küldjön hozzá, mégis ha mit tőle vöttek-é el canonotok s törvénytek ellen, megadják-é, nem-é? hatalmas császár embere menjen bizonyoson végére s hozza meg, addig légy veszteg s csak eljöttem....

Teleki kezével: Nemes János követsége Zólyomi bemenetelekor.

(Eredeti Nemzeti Múzeum, Tunyogi-gyűjtemény)

XXXIII.

1667. jún. 8.

A máramarosiaknak küldött követeknek adott utasítás.

Instructio generosis Balthasari Macskási et Petro Rácz in comitatum Maramarosiensem expeditis data anno Domini 1667. die 8. Junii.

Levelünket ő kegyelmek a nemes vármegyének megadván, köszöntsék szónkkal proponálván az ide alább megírt dolgokot.

1. Az nemes ország authorálván az tanácsi rendet ez dologról, igen szükségesnek itéltetett mind mitőlünk, mind ő kegyelmektől, hogy Huszt vára ország praesidiumával muniáltassék, mely immár effectuáltatott is, rendeltetvén tőlünk azon fiscalis erősségnek főkapitányjává Betlen Gergely uram; annakokáért jelentsék meg ő kegyelmek az nemes vármegyének rendelésünket, így értvén nem mást valakit, hanem Betlen Gergely uramat ismerjék és tartsák huszti főkapitánynak, usu roboráltatott proventusit administrálják, dependentiájok pediglen ő kegyelmétől annak a szép véghelynek gondjaviselésében és a mi hűségünkre, egyszersmind édes hazára tartozó egyébb dolgokban is oly legyen, hogy fogyatkozás ne következzék, egyébbaránt ha kik szófogadatlankodnak, magoknak, ne másnak tulajdonítsák, ha megbúsúlnak.

2. In scriptis beadta volt a nemes vármegyének Betlen Gergely uram, de praesenti minemű dolgokban kévántatott volna az huszti várhoz az nemes vármegye subsidiuma, de nagy részére játékkal feleltenek inkább, mintsem valósággal, a mint magok írásából kitetszik; azért félre tévén az olyan haszontalan elmutogatást, mindjárást az egész vármegyén indifferenter minden rendeken, mind nemes, rovás alatt levő és rovatlan parasztságon, mind az városokon egyaránt proportionaliter felvetvén, szedjenek fel magok közt ötszáz erdélyiköböl búzát, melyet intra quindenam szállítsanak Husztban,

ezt pedig ha elmulatják, tudtokra legyen, hogy küldünk mi executorokat, az kik exigálják azt is, de úgy hiszszük, megyen annyi, ha nem több is az executorra való költésre. Hallatik olyan is, hogy valamikor az ország szükségére felvetnek valamit az vármegyére, mindenkor legalább két annyit vesznek a szegénységen, ezt eltávoztassák: mert bizonyoson hidjék ő kegyelmek, megvizsgáltatjuk, el sem szenvedjük, mert ha az országnak elkerülhetetlen szüksége nem kényszerítene, azzal sem terhelnők őköt a mit feljebb parancsoltunk. Azonkivűl a várnak szükségére egyébb aprólékos dolgokban is engedelmeskedjenek, melyek mik legyenek, Betlen Gergely uramtól világosban megérthetnek, mindazáltal a mint mi ismerjük: várszükségére való fahordás, az váraldalán levő erdőnek levágása és egyébb aprólék dolgok is vadnak, ezeket el ne mulassák.

3. Az dolognak mivoltához képest gyakron kelletik leveleket küldenünk oda, avagy huszti kapitányunknak kelletik tudósítani onnét, az ilyen leveleknek elküldésében senki ne szófogadatlankodjék élete vesztése alatt, mert néha egy levélnek késedelmezése miatt veszedelem következhetik.

4. Az mint az máramarosi híveink minapi írása is mutatja, kétség nélkül hiszszük mindezeket nemesi szabadságok ellen való dolgoknak fogják mondani azok, az kik szerettetnének más ember oltalma alatt hereh módon heverni: de tekintsék meg ez hazában lakó több nemesi rendnek állapotját, az székelységnek nagy része ma is táborban vagyon, Fejérvármegye, Thorda-, Kolos-, Doboka-, Belső-Szolnokvármegye hasonlóképpen, az ilyen tereh viselésnek csak hírét hallja Máramarosvármegye. Az véghelyek építésében hasonlóképpen ma is munkálódnak a több vármegyék, az mely vármegyék Sebesvárához közelebb vadnak, azok most azt muniálják, Hunyad- és Zarándvármegye ma is épületre való fát hord Dévához. Az élésadás(t) is Máramarosvármegye méltatlan neheztelhetné, mert a több vármegyék látván az haza szükségét, immár kétszer rakták meg éléssel a fiscalis várakot, ezt pediglen nem tartották nemesi szabadságok ellen való dolognak, sőt inkább úgy tudták és tudják ma is, hogy mind nemesi szabadságoknak megtartása, mind életeknek megmaradása isten után egyikben abban áll, ha az ország házai jól muniáltatnak. Nem kévánunk mi az magunk szükségére egy pénzt is, egy marok gabonát is, de az magok megmaradására való dolgokban nem kedvezhetünk senkinek. Datum in civitate nostra Alba Julia die 8. mensis Julii anno 1667.

M. Apafi m. pr.

(Ered. gr. Kemény József: Erdély tört. eredeti levelekben 15. k.)

XXXIV.

1667. jún. 18.

Zólyomi utasítása Apafihoz küldött követe számára.

Instructio pro egregio Stephano Kádár aulae meae familiari ad illustrissimum dominum principem modernum regni Tranniae Michaelem Apafi.

Isten ő Kegyelmét bevivén Erdélyben az méltóságos fejedelmet, tanácsurakat becsülettel köszöntse szómmal, sok jóknak kivánásával.

Ha kérdi az fejedelem, mi okon kelletett bejönnöm ide az fényes portára, arra Kegyelmed azt felelje, nem lehete soha semmi egyéb úton-módon azon kimondhatatlan sok megbántódásimnak, törvéntelenségimnek, sanyargattatásimnak, háborgattatásimnak, üldöztetésimnek megorvoslására, holott engemet az mltgs fejedelem igaz ok nélkül, conditiói ellen, nemesi szabadságom ellen törvéntelen megfogata, másfél esztendeig Fogarasban [tarta] igazságomért, hűségemért, melynek még mind ez mai napiglan is nem tudhatom okát egyebet, hanem hogy hazámhoz s portával egyetértő fejedelmemhez igaz hű voltam s azzal ellenkezőkkel egy pórázon nem futottam; fogságommal nem elégedvén meg, jószágomtúl s méltóságos tisztemtűl, örökös Hunyadvármegyei főispánságomtúl megfoszta becsületemmel együtt, melyet nem ő nsga adott volt nekem, hanem isten s méltóságos eleimről maradt volt reám; felül megnevezett örökös hunyadi jószágomat, tisztemet peniglen szegény Barcsai fejedelem adta volt, melynek csak egyikeért is régen kellett volna énnékem ezt az útat felvennem, az kit felvettem.

Gyalúi jószágomat peniglen, melyet az atyám is mind fogságáig birt, hiszem ő nsga maga adta volt donatióval, azt maga sem tagadhatja, azt is mi okon kellett elvenni, annak is ma sem tudom az okát, holott az keresztyén állhatatos fejedelmeknek az ő mondások[nak] s adományok[nak] állandóknak kellene lenni.

Az fejérvári partialis gyűléskor hiszem megtaláltatom ő nsgát Bethlen János és Bánffi Diénes uramék által tisztem felől, melyre ő nsga, noha úgy resolválta magát: másnak adtuk, el sem vehetjük, mely válasza most is kezemnél vagyon írásban, azonkivül fejérvári házamat, mely idvezült atyámrúl ő nsgárúl maradt volt reám, egyfelől az kolosvári táborozáskor megadta, másfelől másnak adta.

Az elmúlt tavalyi esztendőben Magyarországban laktomban Tunyogi uramat két rendbeli hitlevelével kiküldvén hozzám, igérte magát ő nsga arra, hogy az kezesség alól felszabadít teljességesen s egyéb kegyelmességét is velem fogja közleni, az kezeslevelet is kezemben adja; Szamosújváratt létemben peniglen újabb assecuratoriát adott volt ő nsga, hogy az én kezeslevelemet kezemben adja: azonban az megholt praefectus Udvarhelyi György által megtanáltatván Fejérváratt, arra excipiálta, hogy Fogarasban vagyon, mely annyit tett előttem, mintha az tengerben esett volna, azt sem adá ki ő nagysága.

Az székelyhídi, diószegi jószágom felől is megtanáltattam vala ő nságát az Torda mezején akkori fiscalis praefectus Udvarhelyi György által ő nsga szerelmes fia halálakor, akkor ő nsga megigérte volt, mi okra nézve azt sem adá azután meg ő nagysága.

Valameddig az sógor Tökölyi uram be nem jöve az országban, addig maga jóakaratjából, senki kénszerítéséből nem, igérte magát egynehány úttal arra, hogy mindenek ellen életemig s életéig Hunyadban megoltalmaz, melyet Szamosújváratt mind Bánfi Dénes, mind Teleki uramék hallottak, ő kegyelmek hitszerént referálhatják, ha favort nem akarnak követni; azonban Tökölyi uram bejöve az országban, sok igíretivel, ajándékával az én igazságomat elnyomta s az fejedelmet ő nságát mellőlem elvonta.

Ezek mind oly igazak, mint az szentírás; ha azért ő nsga azt kívánja, hogy hazámba menjek be, ezeket az én megbántódásimat az nemes országgal együtt megorvosolja; hunyadi, gyalúi, székelyhídi jószágimat, örökös ispánságomat adja meg ő nagysága nova donatióval, az melyeket az országgal is confirmáltasson s becsületes meghitt, régi jámbor szolgám kezébe resignálja mindazokat, az mellett egy erős assecuratoriát sub bona fide christiana, nemcsak sub verbo principali adjon és küldjön maga pecséte és subscriptiója alatt; azonkivül még mást is az nemes országtúl várok és kévánok.

Úgy vagyon contractusom volt Barkócziné húgommal Hunyad végett, mely contractusra nem szabad akaratom szerént, hanem csak kételenségből kelletett lépnem: látván az országban az nagy törvéntelenséget és az igazságnak s igaz ügyeknek elnyomattatásokat, az fejedelemnek is nagy hidegségét hozzám, meggondolván azt is, hogy ez országban igaz törvéntevő birám nincsen, úgy kellett magamnak ebben az országban ezt az nagy birót megkeresnem s azzal igazságot szolgáltatnom, holott én Hunyadot életemig senkitől nem fél-

tettem volna igaz törvény szerént, holott még az szegény anyja is Barkócziné asszonyomnak egy óráig sem birta.

Per conclusionem hagyván ártatlan súlyos hosszas fogságomat, arrúl ő nsgától és az nemes országtúl plena contentatiót várok és kévánok, melyrűl szóval izentem ez levelem praesentáló régi meghitt jámbor szolgám nemzetes Kádár Istvántúl, ez mellett árulóimat és hamis vádlóimat az nemes országgal együtt ő nsga kivánom denominálja s adja kezemben. Datum in Drinápoly die 18. Junii ao. 1667.

Zólyomi Miklós mp.
(P. H.)

(Egykorú másolat a gr. Teleki-család levéltárában. Nro. 3334.)

XXXV.

1667. jún. 26.

A nagyvezér által küldött válaszok.

a)

Interpretatio literarum excellentissimi dni supr. vezirii in Creta 1667. die 26. mensis Junii facta.

Honoratissimo inter magnos principes christianos, electo inter prudentissimos nationis Messiae, arbitro rerum publicarum Nazareticharum, domino gloriae, honoris, auctoritatis, et possessori potestatis et magnificentiae, signo fidelitatis, et vexillo sinceritatis, principi Transylvaniae Michaeli Apaffi cujus finis sit felix.

Postquam amice oblata erat salutifera salutatio, digna amicitiae nostrae, notificatur mihi gratiosissime amice literae Vestrae ad nos missae, per Vestrum hominem advenerunt nobis, et ex continentiis illarum perfecte intelleximus sensum illarum, certe demonstravistis perfectam amicitiam ac fidelitatem, et placuit nobis summopere. Nos quoque adjutorio altissimi dei cum toto exercitu Turcico sani ac salvi pervenimus ad insulam Cretam, et modo incipientes obsessionem civitatis Candiae, die ac noctu laboramus et diligenter agimus in hoc, orantes thronum dni dei, ut quam cito misereatur et det nobis possessionem ejus. Speramus quod vos etiam, secundum obedientiam et fidelitatem, quum observatis versus serenissimum, gloriosissimum ac potentissimum imperatorem nostrum (cui deus multiplicet suas victorias), quod similiter rogabitis deum. Res nobis scitu dignas curabitis saepe ad nos literis vris significare. Sit pax obedientibus praeceptis dei. In campo *civitatis* Candiae.

b)

Kihaja Begi.

Amice significatur Vobis, quod accepimus per hominem Vestrum literas Vestras et intelleximus bene omnia, quae in literis scripsistis et oretenus nobis significare jussistis. Etiam excellentissimo dno nro illa omnia notificata sunt. Certe negotium illud optimum fuit, sed non est modo tempus ejus; deo adjuvante quando erit occasio illius, mediante Celsne Vra efficietur. Deinceps etiam non dimittatis significare nobis quicquid erit nobis necessarium. Etiam Vras res, amice, nobis notificate, quia certe probabitis nos esse promptissimas ad cooperationem rerum illarum, quae sunt secundum voluntatem excellentissimi dni nostri. Sit pax etc.

c)

Interpretis Panajotae.

Celsissime ac illustrissime princeps dne dne mihi gratiosissime.

Non putet Celsitudo Vestra generosum dnum Ladislaum Baloum hoc laboriosissimum ac periculosissimum iter frustra perfecisse, et per vastissimas et integras regiones portae et famosissimarum insularum Graeciae per maria inane pervagatum fuisse, quia si etiam excellentissimus dnus supremus vezirius necessitate rerum praesentium convictus ac publice juramento promissorum memor, gloriosissimam propositionem Celsitudinis Vrae amplectari non potuit, declarata est tamen et palam manifestata fidelitas et diligentia Celsitudinis Vrae versus Otthomanicam portam, quod plus quam necessarium fuit his temporibus. Imo maxime incoveniens officii ac fidelitatis Vrae erga supremum vezirium et portam ipsam esset, si inter omnes principes subditos vel confoederatos Otthomanici imperii sola Celsitudo Vra literis ac muneribus non visitasset praenominatum primum vezirium post transitum ejus in insula Creta, sed..... Deo omnia haec complevit dnus praedictus Balo et ecce regreditur cum literis excellentissimi primi vezirii et aliorum magnatum ad Celsitudinem Vestram, ex quibus fuse percipiet bonum affectum primi vezirii modo recuperatum, et ideo aufugae Zolumonis nullius momenti esse. In his omnibus si ego quoque aliquid perfeci, gener. dns. Balo significabit, deinceps etiam in ser-

vitiis suis paratissimum esse sciat. Deus Celsitudinem Vram incolumem et prosperum conservet. In Creta 26. Junii 1667.

Illrmi Celsitudinis Vrae

ad servitia paratissimus
Panajota N. m. p.

(Egykorú másolat gr. Teleki Miksáné hosszúfalusi ltárából. Leirta Gergely S.)

XXXVI.

1667. jún. 24.

Fleischer András tanácsúr votuma.

Kegyelmes uram!

Hogy isten Nagyságodat minden kivánatos lelki és testi idvességes áldásival szerencsésen boldogítsa, tiszta szívből kivánom.

Fejérvárrúl die 21. praesentis mensis reám dirigáltatott Nsgod méltóságos parancsolatját alázatoson vettem, melynek continentiáját is hasonló alázatossággal értettem. Az mi azért kegyelmes uram az tudósított huszti difficultásokat, Máramaros vármegyére azonoknak eligazítására rendelt commissáriusok dolgát az ő kegyelmeknek az végre elejekben adott instructiójokkal együtt (melyre azon vármegye semmi engedelmeskedését nem mutatta) illeti, csak semmi nélkül térvén vissza ő kegyelmek onnan: mivel az uraknak ő nagyságoknak és ő kegyelmeknek abban az confluxusokban jelen nem voltam, noha én is hivatalos voltam, de elmúlhatatlan dolgaim miatt nem compareálhattam, ehez képest nem tudhatván az fenn megírt dolgoknak is Nagyságodtól méltóságos parancsolatjában specificált difficultásoknak és punctumoknak világos fundamentomit, nem alkolmaztathattam magamat (Ngod kegyelmesen megbocsásson) tam quam in re mihi incognita vékony és csekély censurámnak adásában; hogy pedig az praedeclarált confluxusokban az uraknak ő nagyságoknak és ő kegyelmeknek jelen nem lehettem, megértvén Nsgod akkor helyes és méltó mentségemet ide való elmúlhatatlan szebeni terhes dolgaimat, Nsgod kegyelmességéből engedtetett volt meg itthon maradhatásom. A mi ennek felette az nemes országtól az harminczadért az debreczeniekre vetett négy ezer forintot illeti, mivel az nemes országtól vettetett volt reájok, ugyan az nemes ország is cselekedhetik eziránt olyat, az mi illendő lészen; de hogy én az ország végezését s rendelését per me bontogathassam, Nsgod kegyelmesen megitélheti, miképpen lehessen. Én, kegyelmes uram, Nsgodnak mindenkori

igaz, alázatos híve és tökéletes szolgája maradván, minden időben kész vagyok az Nsgod méltóságos parancsolatinak tehetségem szerint való effectuálására. Mindezek után engedje isten, levelem találja Nsgodat boldog szerencsés órában és kivánatos jó egészségben.

Datum Szeben die 24. mensis Junii. 1667.

Nagyságodnak mindenkori igaz alázatos híve és tökéletes szolgája

Fleischer András m. pr.

Külczím: Az erdélyi méltóságos fejedelemnek etc., nekem természet szerint való kegyelmes uramnak adassék.

Kivül ez a vers: Nincs nekik mint egyebeknek, Semminemü gyötrődések.

Midőn más embert vér az isten, Ők voltak nagy jó szerencsében.

(Eredetije: Gr. Kemény József: Erdély története eredeti levelekben. 15. köt.)

XXXVII.

1667. oct. 13.

Horváth Ferencz által Bécsből hozott válaszok.

a)

Gróf Rottal János levele.

Méltóságos erdélyi fejedelem.

Nagy bizodalmas kedves uramfiam.

Kegld. fejedelmi méltóságos levelét böcsületes főember szolgájától vettem, melyre választ secretariusom által küldöttem vala, de micsoda szerencsétlenségek történt az útban, eddig Kegd fejedelmi méltóságának hírével vagyon.[1]) Ezt az véletlen történetet igen bánom, mivelhogy igaz kötelességem szerént mind írván s mind pedig secretáriusom által szóval Kegdnek szükséges dolgokrúl izentem, főképpen arrúl is: fide sed cui vide. Ide sűrűen írtanak, hogy valami tractáknak Erdélybűl némely fölfődiekkel, de én azmint Kegd fejedelmi méltóságának inclinátióját az római császárhoz ő felségéhez megismertem, és az fölfődieknek ő felségéhez való hűségeket elegendőképen megtapasztaltam, azokat mint éretlen

[1]) Érti Apafi követének kiraboltatását s a levelek elvételét. Fauler Wesselényi I. 160.

költött hamis híreknek tartom, s úgy hiszem, hogy azok az vizet örömest fölzavarítanák, hogy jobban halászhatnának, a kik hirdetik. Mivel pedig az ő felsége válaszát s levelét is elvették, ő Felségének megjelentvén, ismég iratott ő felsége Kegd méltóságának. Bizonyos lehet Kegd abban, hogy ő felsége minden lehetséges dolgokban kiván Kegdnek királyi synceritását megmutatni. Én megmondottam Petrityevith Horváth Ferencz uramnak ő Kegyelmének az én kevés büsításomat, tudom referálni is fogja Kegd méltóságának. Itt igen szorgalmatosan s böcsületesen járt el az Kegd parancsolatiban. Mivelhogy pedig oly gondolatban vagyok, Kegd fejedelmi méltóságos parancsolatját hamarságosan venni és azáltal bizvástban az előbbeni írott és küldött dolgokrúl bővebben fogok írhatni és izenhetni, hosszú írásommal nem molestálom Kegdet, hanem nagy bizodalmasan kérem Kegdet, nekem méltóságod parancsoljon, mert én Kegdnek minden dolgaiban szolgálni és holtig megmaradni kivánok. Datae Bécsbűl 13. Octobris 1667.

b)

Római császár levelének páriája.

Leopoldus dei gratia electus Romanorum imperator semper augustus ac Germaniae, Hungariae et Dalmatiae rex.

Illustrissime princeps nobis honorande. Ad ea, quae synceritas vra. *(Közölve Bethlen János I. 378.)*. Datum in civitate nra Vienna die undecima mensis Octobris. Anno dni MDCLXVII.

Leopoldus.

Franciscus Szegedi episcopus vaciensis.
Steph. Orban.

c)

Római császár levelében levő inclusáknak párja.

Leopoldus dei gratia *stb.*

Illustrissime princeps nobis honorande. Ea quae nobis per cubicularium suum egregium Franciscum Horvát *(Közölve Bethlen János I. 380.)* Datum in civitate nra Vienna die 1. mensis Octobr. A. 1667.

Leopoldus.

Franciscus Szegedi episcopus vaciensis.
Stephanus Orban.

d)

Illme princeps dne observandissime.

Ex dilectionis Vrae literis 22. Augusti ad me datis necnon ex informatione generosi dni Francisci Petrityevich cubicularii oretenus facto, perspexi, quatenus de exortis quibusdam difficultatibus Sacrae Caes. Matti dno clementissimo bonae vicinitatis et correspondentiae amore proponendis me certiorem reddere et insuper resolutionis caesareae promotionem mihi recommendare libuerit. Quemadmodum autem pro benovola mei recordatione et boni affectus continuatione singulares refero gratias, ita etiam mihi nihil magis in votis est, quam ut sufficientes accepta eidem officia exhibendi sese offerant occasiones. De cetero ad praefatum dnum Franciscum Petrityevich cubicularium me referendo perfectissimam dilectioni Vrae prosperitatem exopto. Viennae 1. Octobr. 1667.

e)

Excellentissime princeps dne observandissime.

Quas Excellentia Vra sub 22. Augusti nuper elapsi mihi transmittere voluit, eas quam bene accepi. Prout ego autem omni tempore ac occasione praecipue personae Excellentiae Vrae ac consequenter toti ejusdem principatui pro exigua possibilitate mea inservire, omnesque difficultates, quantum in me fuit, amovere conatus fuerim, adeo non tantum generoso dno Francisco Petrityevit concredita negotia curae habui, sed Vrae quicquid amplius emolumenti praestolari potero, nullatenus intermissurus, imo semper mansurus sum

Excellentiae Vrae

Datum Viennae 28. Octobr. 1667.

obligatissimus
Hannibal Gonzaga.

f)

Szegedi Ferencz váczi püspök levelének párja.

Kglmes uram.

Az Nagod méltóztatását alázatosan megszolgálom, hogy parancsolatja által méltóztatott megtalálni és ezen a földön levő jóakaró szolgái számában venni; kérem is alázatosan Ngdat, méltóztassék hozzám való kglmes jóakaratját paran-

csolati által continuálni. Kegyelmes uram, ő felsége az Ngod jámbor szolgáját kegyelmesen meghallgatta, magános audentiát adván ő kegk, és kegyelmesen resolválta, hogy Nagodnak contentátiójával legyen meg eligazítása az proponált dolgoknak, kivánván ő felsége Nagdhoz és az Ngod híveihez atyai szeretetit és jóakaratját megtartani, nem kételkedvén ő felségéhez való Nagod synceritásában. Nagy érzékenységgel hallotta uram ő felsége az Nagod jámbor szolgájának szerencsétlenségét, és megparancsolta az latroknak fölkeresését minden főtiszteknek. Úgy reménlem, el nem kerűlik illendő büntetéseket még az interessátusok is, az kik találtatnak. Éltesse isten Nagdat kedves jó egésségben sok jobb esztendőkig az magyar nemzet dicsőségére. Viennae 16. Octobris 1667.

Nagod alázatos szolgája

váczi püspök
Szegedi Ferencz.

Kívül: Bécsy levelek páriája.

(Gr. Teleki Miksáné hosszúfalusi ltárából: másolta Gergely S.)

XXXVIII.

1667. oct. 9. nov.

Inczédy követsége a fővezérhez.

a)

1667. oct. 9.

Az Inczédynek adott utasítás.

Kivaltképpen a thihayának és Panajot uramnak (minthogy [illegible] arról s talám egyébről is nem fog szember[illegible] [illegible] hogy az mely hatal[illegible] [illegible] dolgot az mi nevünkke[illegible] [illegible] semmiképpen késedelmet [illegible] hosszas ideig titokban [illegible] múlton múlnak. [illegible] nem kezdünk, örö[illegible] [illegible] minden remén[illegible] [illegible] nagát, ha maga [illegible] nem reménli [illegible] az egész dologrúl az [illegible] titkoson azoknak [illegible] hogy az a dolog legyen ked[illegible] [illegible] s lassék salvus passu[illegible]

a bémenő követnek és a tracta még ez őszön mehessen végben. Ha penig a fővezér hamar haza igyekezik, úgy is adja tudtunkra, mikorra küldjük azon dologrúl tractálni akaró követünket, kinek is, a mint feljebb, a salvus passus legyen meg, melylyel arra a napra és helyre, a mikorra és hová a fővezér rendeli, követünk bémehessen és illendő conditiók alatt az egész dolgot hatalmas császárral elvégezhesse.

Megmondhatja még elein, hogy Baló László hívünk mindeneket jól megmondott és a vezér ő naga jóakaratját s kegyes válaszát, mind penig az ő kglmének fáradságát igen kedvesen vettük, meg is szolgáljuk. Itt Balótúl tett ígíreteket mind a tihajának, mind Panajotnak iterálja s mondja meg, hogy valamit Baló nevünkkel nekik ígírt, abba meg nem fogyatkoznak, csak a fővezér előtt szolgáljanak. Mondja meg azt is, szívünk szerint kívánnók, hogy ő naga a vezér megtérvén, ő naga és ő kglmek előtt menne mind az egész tracta végbe. De a dolgok, a mint feljebb is írtuk, késedelmet nem várhatnak; azért ha ő naga ez idén meg nem térhet, tegyen, a mint feljebb is írók, oly rendelést, hogy távúl léte miatt a dolog felettébb ne haladjon és az hosszas haladék miá éppen el ne bomoljon.

Ha penig Candiát kezdik mondani, hogy a követ oda menjen s ott tractáljon, mondja meg, hogy abba mód nincsen, mert az oda menő út hosszas is veszedelmes is; a követtel együtt (kinek személye kevesebb volna) de minden levelek, irások, egy szóval az egész dolog elveszhet. Annakfelette hatals császár és bölcs divánja előtt kell az egész dolognak végbe menni.

Ha kérdik, miért oly sietős, és akármi több circumstantiákat kérdeznek, csak feleljen nem tudommal, és hogy semmi többet ezen dologrúl szájába nem adtak.

Választ mennél kerekebbet és cathegoricumobbat végyen s ha lehet írásba; melyre ha azt objiciálnák, nem írhatnak, mert elfogástól féltik, azt mondhatja, ne specificálják a dolgot, hanem csak ilyen formán irhatnak: az mely dolgot Baló László jelentett etc. de ha lehet, csak szóval való izenettel viszsza ne jőjjön. Datum in citte nra Alba Julia 9. Octobris A. 1667.

M. Apafi m. p.

Ez fáradságos postálkodásért való kgls urunk ő naga méltóságos assecuratióját pro remuneratione tartja most is

Inczédi Péter m. p.

Kivül: Sok váratlan és nem gondolható életem veszedelmeztetésével ezzel a követséggel jártam Cretában Candia alatt való fővezér táborában Anno 1668. Mensibus Octobr., Novembr., Decembr., Januar., Febr., Martio. Érkeztem pedig Fogarasba 8. Martii Anni 1669.

Váradi Inczédi Péter m. p.

(Eredeti.)

b)

1667. oct. 28.

Pótutasítások Inczédynek.

A. 1667. die 28. Octobris Fejérváratt az urak Bethlen János, Bánfi Dénes és Béldi Pál uramék censuráiból vett minuta az magyarországi dolgokról mint kellessék írni az fővezérhez etc.

Az mi kglmes urunktól ő nagától levén parancsolatunk arra, hogy az fenn megnevezett urak censuráiból minutáljunk az magyarországi dologban az fővezérnek, tihajának és Panajotnak szólló leveleket, de csekély elménk megakadván az censuráknak különbségében, kételenek vagyunk rövideden praemittálni ezeket:

Mindenik censura megegyez azon, hogy az fővezérnek jelentést kell tenni az dolog kinyilatkozásáról, de annak módjában nekünk úgy tetszik, hogy mind az hárman különböznek; mindenik igen veszedelmesnek tartván az Panajot vádlását. Mindazáltal az Bethlen János uram censurája ez: hogy más praetextusok alatt elmenvén vagy Inczédi uram vagy Dávid Deák [1]) is az fővezérhez, más dolgokat is tractálván publice Panajot tolmácsolása által, más törökül írott levelet vigyen az tihajának, melyben Panajotnak egész tökéletlenségét és árúltatását jelentse meg.

Bánffi Dienes uramé pedig ez: Hogy az urunk ő naga embere csak in generalibus terminis jelentse meg az fővezérnek, hogy az dolog kitudódott, és ha azonközben az fővezér kérdené, honnan tudhatta meg az más párt, úgy mondja meg az fővezérnek, hogy Panajot által.

Béldi Pál uramé pedig ez: hogy az ő naga embere ezt azt fővezérnél teljességgel ne attingálja, sőt ha Panajot vagy ha mások előhoznák is, mintha nem tudná, úgy tettessen; hanem hogy az fővezér kapikihaját praeparálja s az által tegye

[1]) Rozsnyay Dávid.

azt az jelentést fővezérnek, s az magyarországi atyafiak Kara Ibraim által procedáljanak.

Igy eziránt nekünk úgy tetszik, hogy ez három censura majd különböző, melyben megvalljuk el nem tudunk igazodni; mindazáltal hogy ne láttassunk semmit cselekedni, concipiáltuk ezeket, melyeket az ő ngának s ő kgknek censurája alá bocsátunk.

Inczédi uram után viendő instructio minutája.

Noha az minap fővezérnek, tihajának és Panajotnak szólló leveleket vött, instructiója is elégséges volt, de mivel az dolgok más formában változtak, kövesse ezt:

1. Az akkori fővezérnek, tihajának és Panajotnak szólló leveleket vagy hagyja Nemes János uramnál, vagy küldje viszsza ide, tudniillik azt az három levelet, melyek az magyarországi dolgokról vannak, ide nem értvén az másféle panaszt; hanem az helyén az három levél helyén küldöttünk újabb leveleket, melynek párjait is kezihez küldöttük. Azokat adja meg az első audentián, és azok mellett Zólyomi felől, kajmekám insolentiáiról, váradiak és jenőiek alkalmatlanságiról, de az magyarországi dolgokat teljességgel ne említse. De itt ha valaki azt objiciálná, hátha azokról az dolgokról kérdést tesznek, erre ide alább felelet leszen az negyedik ide alább írt punctumban, melyet ha elkövet, ennek az objitiónak helye nem leszen.

2. Az akkori magyarországi dolgokról való instructiót magától el ne hagyja, mindazáltal az szerént ne procedáljon semmiben is, valamíg ez ide alább írt utakot el nem követi.

3. Mivel bizonyoson hallatik, hogy Panajot által tudatott volna meg az bécsi udvarban az magyarországi dolog, valamihelyt oda érkezik, kérdés kivűl Panajot mindjárt szemben lészen vele, minden állapotokat elkérdez, kivel igen barátságosson conversálkodjék ugyan, de az magyarországi dolgokat, ha amaz előhozná is, teljességgel ne illesse, hanem egy nem tudommal menjen el mellőle, sőt minden szavait úgy alkalmaztassa, hogy amaz semmit ne sajdithasson, noha az egyéb dolgokban, az mint feljebb is írtuk, igen confidenter éljen vele.

4. Az mely tihajának törökül írt levél kezinél leszen (melynek magyar fordítása is nála legyen) valamihelt oda érkezik, azt az levelet az tihajának igen titkoson Dávid Diák, vagy ha az mellette nem lenne, Paládi György által küldje meg, s mint olyan intricata materiában vegye az tihaja tetszését, mint procedáljon az egész reája bizott dologban, si-

gnanter Panajóttal mint alkalmaztassa magát: melyet megértvén az tihajától, kövesse éppen azokat.

5. Ha az tihaja vagy Panajot kirekesztésivel vagy másképpen az tractára útat mutat s alkalmatosságot szolgáltat, az mely instructiót magával elvitt, az szerént szóval tractáljon, noha úgy tetszik, ha az törökűl írt levélben kivánt két levelet az vezér megadja, megnyughatunk rajta.

Tihajának törökűl fordítandó levél minutája.

Jó darab ideje, hogy fővezérhez ő nagához küldött követünk Baló László megérkezett, megadta az ő naga és az Kglmed levelit is, szóval is megmondotta mind az vezér ő naga kedves választételét, mind az Kgd jóakaratját, melyet mihozzánk mutatott az vezér ő naga előtt. Adja isten, mind az fővezér ő nga kglmességét s mind az Kgd jóakaratját szolgálhassuk meg. Kiváltképpen pedig meghozta az magyarországi dolgokról való válaszát az vezérnek ő ngnak.

Tudtuk ugyan mi, hogy az fővezérnek ő nagának H. Cs. szolgálatjában nagy foglalatossági voltak s most is vannak. de minthogy hatals császár dicsőségére tartozó dolognak tartottuk az magyar korona behódolását, hatals császárhoz való kötelességünk tartotta, hogy ő ngának megjelentsük, most is újabban kételenek vagyunk Kgd által ő ngát azon dologról engedelmesen megtalálni, és Baló László eljövetelitől fogva az dolgok mint folytanak, voltaképpen tudósítani, minthogy a fővezér ő naga is Baló László által küldött méltóságos levelében azt parancsolja, hogy tudósítsuk.

Szomorúan jelentjük ezeket Kgldnek, kérvén Kgldet istenire s jó szerencséjire senkinek a fővezéren ő nagán kivűl ne jelentse. Ezelőtt harminczöt nappal költ Bécsből az német császár udvarából egy levél, melyben minekünk azt írják, hogy az német császár hatals császárunk fényes portáján lakó residense azelőtt 35 nappal írta Drinápolyból, hogy Mark Antoni onnan az fővezér ő naga táborától értette volna, hogy Baló László az német császár ellen való dolgokban fáradott volna, de most az egyszerről elhaladott. Azért vigyázzon német császár Magyar- és Horvátországra, mert el akarnak szakadni tőlle. Irta azt is, hogy valamihelt az fővezér ő naga haza érkezik, mingyárt jobban meg tudja az egész dolgot és német császárt tudósítja rólla. Ez az német császár residensének levele költ Drinápolyban ezelőtt hetven nappal, melyet magunk hiteles emberünk látott Bécsben, mikor olvasták s ugyanakkor német császár mingyárt megparancsolta Drinápolyban levő residen-

sinek, hogy az vezér ő naga haza jövetelét ne várja, hanem addig is igyekezzék azon, hogy tudja meg az egész dolgot. Ebből Kgd általláthatja, ha az német császár ezt az dolgot ennél is inkább megtudja, félő, az mint Baló László által is megizentük volt az vezérnek ő ngának, hogy minket hatals császárhoz való hűség elveszt, mert az német mindent elkövet haragjában rajtunk; az kik pedig, úgy mint az magyarországiak, H. Cs. szárnyai alá akarnak folyamodni, azok immár is üldöztetnek az miatt az Drinápolyból költ tudósítás miatt, elannyira, hogy sokan ide H. Cs. országába kéreztenek oltalomnak okáért. De mindezeknél veszedelmesebb az, hogyha hatals császárunknak ilyen nagy dicsőségére való dolog éppen elbomlik miatta.

Kglmedet azért még is istenére, jó szerencséjére kérjük, fővezér urunknak ő nagának ezeket jelentse meg s vigye is végben. Ha ő naga hatals császárunknak s az fényes portának hasznosnak ítíli azt az dolgot, az jó válasz adást ne halaszsza; hanem ha maga ő naga nem érkezik is, ha ugyan kivántatni fog, hogy mi és hatals császárnak itt az végekben lévő hadai segéthessük meg azokat, az kik hatals császár szárnyai alá akarnak hódolni; addig is penig az kik ide hatals császárnak országában mihozzánk oltalomnak okáért folyamodnak, lehessen bátorságos megmaradások H. Cs. országában. Ezekről ő nga méltóztassék levelet adni, mely mellett mi is hat. császár szolgálatjában bátrabban fáradozhassunk.

Kglmednek pedig, mint kiváltképpen való jóakarónknak akarjuk ezt is jelenteni, vagyunk nagy bajban. Panajot urunkat mi úgy tudjuk, jóakarónk, s meg is nyugottunk benne, elhittük fővezér urunk ő naga is megválasztotta maga mellé az embert, kire H. Cs. titkos dolgait bizza. De nekünk az magyarországiak lelkünkre kötötték, hogy Panajot urammal tovább ezt az dolgot ne közöljük; azért is nem írtunk semmit is ő kglmének felőlle s követünk sem mond semmit, mert ők azon gyanakodnak egyáltaljában, az residens és Mark Antoni ő kglme által tudták meg. Kglmed azért követünket informálja, mi cselekedő legyen ebben s vigyázzon H. Cs. dicsőségére s az mi megmaradásunkra, s kiváltképpen arra, hogy hatals császárnak kapuja, ki mindeneknek nyitva volt, ne tétetődjék bé egy olyan nagy ország előtt. Isten Kgldet éltesse etc. Pro 25. Octobris kell az datumot írni.

Az credentiákat in solita forma az fővezérnek, tihajának és Panajotnak megírhatni.

Az váradiak és jeneiek ellen való panaszt mi nem tudjuk.

laris dolgokban hogy az ember competens forumán pereltessék, jovaljuk, de midőn immediate religio dolga, avagy istennek megbántódása, káromlása forog fenn, akárki általláthatja, hogy mind az négy recepta religión levők közül delegálandó bőcsületes commissariusok által kellene az ilyen dolognak eligazíttatni, melyről szükség, hogy ő kegmek országúl concludáljanak, úgy penig, hogy az procatorok az ilyen casusokban avagy teljességgel ne admittáltassanak, avagy ha admittáltatnak is, exceptiót ne legyen szabad mondaniok, hanem csak az meritumra feleljenek, mert az ilyen gonoszságokért közönségesen mindnyájunkra következhető isten ostorát procator uraim exceptióval el nem háríthatják. Hogyha penig az ilyen dologban az commissariusok valami difficultást tanálnak egyszeri revisióra, első közönséges országgyűlésére bocsáttassék fel, de ez is non ad instantiam in causam attracti, hanem az commissariusokéra: hogyha azok salva conscientia finalis deliberatiót nem mondhatnának az dologban. Egyébiránt ne csak finaliter deliberálhassanak, hanem executióban is vétethessék az dolog, a director ratione officii prosequálván őket az commissariusok előtt.

Az mely pörök pedig eddig kezdettenek ez ilyenek ellen, azok is transferáltassanak ilyen processusra.

2. Ugyanaz judaizánsok állapotjában más dolog is vagyon, ugymint ez. Emlékezetiben lehet ő kegmeknek országúl, hogy üdvözült öregbik Rákóczy György ideiben az judaismus ellen az nemes ország articulust írt volt, melynek executióját sokáig halasztotta, akkor szabadságában állván azoknak az zsidózóknak, akármelyik recepta religióra állanának; de midőn tévelgésekben vakmerőképpen megmaradtanak volna, az director evocáltatván őköt, az ország megsententiázta, mely sententiával mind jovok elfoglaltatott s mind fejeket elvesztették. Ilyen feje, jovai és egyéb szóval mindenek elveszett állapotjokban folyamodtak azok a nem jámborok akkori méltóságos fejedelemhez, kérvén gratiát fejeknek s egyszersmind erős hittel megesküvén, hogy az szentháromságot teljes életekben vallják s tisztelik s maradékokot is annak tiszteletiben nevelik; persistáltanak is fogadásokban sok esztendőkig, hanem két, három esztendők alatt szinlették hozzájok egynémely praedicatorok magokot, úgy szegették meg vélök hütiköt, ilyen praetextust *(kimaradt:* hozván) fel, hogy az unitaria religio is recepta religio lévén, szabad volna arra állani akárkinek. De ezekre az emberekre nézve az ratio nem helyes, mert minekelőtte az nemes ország halálra sententiázta őköt, addig élhettenek volna ezzel az szabadsággal, de midőn megsententiáztattanak és elvesztették mind fejöket s mind egyéb jovo-

kot, az minemü conditióval gratiát nyerhettenek magoknak, kötelesek lettenek volna azt megállani, sőt ha kik közülök medio tempore decedáltanak is, de ha azoknak maradéki nem akarják azt a conditiót megtartani, melylyel az ő atyjoknak gratia adatott, mivel az enyett a conditio enyett *(sic!)* maradott meg minden jovok, nem méltó, hogy az is nálok maradjon. Megkivánjuk azért, hogy országúl ő kegmek concludáljanak mostan ezek ellen, mint egyszer judaizmusért megsententiázott latrok ellen, kik ujabb hitszegéssel tetézték előbbi jámborságokot. Annak felette megkivánjuk azt is igen méltán, hogy az mely praedicatorok ilyen fidesfragiumra inducalták őköt, ha egyéb jovokban meg nem károsodnak is, de tisztektől degradáltassanak örökösön ennyi léleknek hitszegésre való viteliért.

3. Vannak oly faluk is, kikben annak előtte magyar ecclesiák voltanak, kik az sok változásokban elpusztulva, oláhok ültek meg és számmal az magyar ecclesiát meghaladván, ahoz fizetni nem akarnak; az mint azért az szász falukban is, melyekben oláhok laknak, az szász papoknak fizetni szoktak, megkivánjuk mü is, hogy az ilyen magyar falukban szállott oláhok az magyar ecclesiához valamivel tartoznak, megadják; kiről is, hogy ő kegmek concludáljanak, szükséges, sőt ha szintén oláhok ültek volna is meg egészen, de az mivel ezelőtt az magyar ecclesiához tartoztanak, az mostani lakosok is adják meg.

4. Magok tudják ő kegmek, hogy istennek igaz itéletiből ez nyomorúlt haza adófizetés alá vettetett, melynek idejin való beszolgáltatása nélkül emberi okosság szerint szólván, lehetetlenség ez hazában megmaradhassunk; igen szükséges azért, ennek felvetésit ő kegmek ne halaszszák. Kivántatik azért az, hogy jobb dispositiot tegyenek annak felvetésiben ő kegmek, mintsem tavaly töttenek volt, mivel magok hatalmában álljon ő kegmeknek annak megvizsgálása, honnét mennyi summa administrálódott az adóban; de ezt bizonyoson értsük, hogy az adó közel sem tölt ki, sőt annyit kellett az adónak kipótlására másoktól felvétetnünk, hogy az mely húszezer tallért az portusról ő kegmek remélnhetnének ez esztendőben, abba nyolczezer tallér fogott hátramaradni. Ha azért mostan is az adónak felvetésében hasonló hiba esik, az jövő esztendőben egy pénzt sem reménlhetnek ő kegmek az portusról, mind reá megyen az adó pótlására. Mü úgy látjuk, soha külömben az adónak administratiója hiba nélkül végben nem megyen, hanem úgy, hogy minden vármegyék és székek főtisztei tartozzanak magok administráltatni az generalis perceptornak az adót jó pénzül, ő kegmek mások által felszedetvén, kik ellen

egész authoritások legyen, sőt mások ellen is, a kik contumaxok lennének azoknak meg nem adásokban, ennek minden modalitásiról velágosabban végezhetnek ő kegmek. Példának okáért megtekinthetik, hogy az szász híveink között is eszerint vagyon, nincsen is arról a részről annyi difficultas esztendőnként az adóban.

5. Az praesidiariusok tartására is szükséges, bizonyos summát vessenek fel ő kegmek, mert ha azokra illendő gondviselés nem leszen, lehetetlenség subsistálhassanak, azok nélkül penig csalhatatlanúl veszedelem követi az hazát; most is minemű alkalmatlanúl legyenek, Bánffy Dienes uramtól megértheti ő kegmek.

6. Eddig az Dévánál levő portus jövedelmiből sustentáltatott az dévai praesidium, de abban is igen nagy akadály interveniált, melyet az közönséges haza kárára nézve kell ő kegmeknek értésére adnunk: az ki nem részes az dologban, magára ne vegye. Az dolog azért ilyen karban áll: a sóaknákról az eddig való szokás szerint szoktanak volt sót szállítani az dévai portusra, úgy hogy bizonyos meghatározott lucrumot adnának az fiscusnak az dévai portuson az sóból és azzal az jövedelemmel fizettenek az ott való praesidiumnak; de az elmúlt közelbik esztendőben, az mint az dolog maga bizonyság, úgy hisszük a mennyi sót az bagariczás szekerek az aknákról alávittenek, felit sem vitték az dévai portusra, kit titkon hajókra adták, kit másfelé eliktatták, annyira, hogy a mint bizonyoson végére mentünk, midőn az fiscus sovát az portuson húsz talléron adták, az portusnál alább közel a török földe felé mások tizennyolcz talléron adták, és így az dévai praesidium is megfogyatkozott, az derék portusnak is nem kicsiny kára következett. Valamint eddig, úgy ennekutánna is nem tartunk ellent benne, adjanak sót az bagariczás szekereknek ugyan, de az ilyen csalárdságok miatt az ország kárt ne valljon, az minemű lucrummal tartoznának az dévai portuson az sótól, adja meg kiki az váradjai hídnál, ott czédulát vevén az harminczadostól, álljon szabadságában, meddig s hová viszi az sót; czédulapénzt penig az harminczados két pénznél többet ne vegyen vagy vehessen, így az kereskedés is continuálódhatik, az ország sem defraudáltatik, mert ha ő kegmek ez szerint nem végeznek, az dévai praesidium számára is újabb adót kénszeríttetnek felvetni, mely miképpen süljön ki, módját nem látjuk.

7. Az fiscalis várak is épen elpusztúltanak, ha mégis tovább halasztják ő kegmek azoknak építésit, kevés idők alatt leromlanak ez hazának rettenetes kárára; azért ő kegmek azoknak építésire avagy gratuitus labort rendeljenek, avagy azok-

tól abalienáltatott jószágoknak temperálása felől végezzenek derekason; és ugyan mostan rendeljék el is, az kik effectuálják azoknak recuperálását, tanuságot adván arra delegálandó atyjokfiainak mindenekről. Egyébiránt ha ezeknek egyikét sem cselekszik ő kegmek, azok az ország házai ő kegmeké, azokhoz tartozó jószágokot is ő kegmek bírják, mi kezünknél sem az derék jószágok nem lévén, sem adót ő kegmek nekünk nem adván, isten s ez világ előtt nem okoztathatunk azoknak az szép erősségeknek elpusztulásáért, melyeknek elromlása ez hazára is nem sokára végső romlást hozhat. Mindezekről ez mostani írásunk által protestálunk, mely protestatiónkot itélőmester hiveinktől kivenni akarjuk, hogy káptalanokban betévén, maradjon meg az maradékokra az dolognak igazsága.

8. Az mely fiscalis falukat Kővár vidékin donatariusok bírnak, sokan ő kegmek közűl onnét elhozták az fiscalis helyről az embereket nagy részént: kivánjuk azért ő kegmektől, concludáljanak róla, hogy bizonyos napra tartozzanak az donatariusok visszaszállítani régi helyekre az mely embereket onnét elhoztak, azon jószágoknak vesztése alatt.

9. Ugyan Kővár vidékiről nagyobb része az jobbágyoknak mind elszökött az fiscus számára mostan levő falukból, kiknek reductiójok felől irtanak ugyan ő kegmek articulust, de annak kevés szaporáját látjuk. Kivánjuk azért, concludáljanak ő kegmek, hogy az fiscus tisztviselői producálván az ilyen elszökött jobbágyról az fiscus igazságát, azt temporarius urának, avagy annak gondviselőjének, ha meg nem adja ad octavum, cum poena articulari adassák meg az tisztek vele irremissibiliter. Egyébiránt nem mi leszünk okai, ha másképpen nyúlat az fiscus hozzájok, az mint azelőtt is az fiscus szokott volt cselekedni: ha szintén valamelyeknél az kővári szökött jobbágyokról patenset extrahálnának is, azok semmit sem suffragálván nekiek, reducáltassanak simpliciter, mivel az dolgokat akkorban elégségesen nem értvén, kelhettenek efféle patensek is.

10. Az mely puskásokot az fiscális jószágokból az nemes ország consensusával együtt az fiscus nobilitált, azok közűl is sokak családúl élnek az nekiek adatott nemességgel, mert némelyek közűlök elvonván magokat az fiscus szolgálatjától, (mely legfeljebb való conditio volt az ő megnemesítésekben) mások szolgálatjára adták magokat. Némelyek ennél is tovább menve a dologban, régi szokott helyekről elmentenek, másutt avagy nemesi szabadsággal élnek, avagy mások földére telepedtenek valami szín és módok alatt; némelyek az magok nobilitatiójának alkalmatosságával ecscseket, bátyjokat, sőt egész familiájokat akarják nemeseknek tartatni, melyeknek

oly formában vagyon armalisok és olykor költ, az mely nem teljes (lehet: *helyes*-nek is olvasni) ezt Bánffy Dienes uram megvilágosíthatja. Szükséges azért decernáljanak ő kegmek, hogy az nemességgel ilyen csalárdúl élő puskások nobilitatiója ne használjon nekik, hanem az feljebb megírt mód szerint reducáltassanak, mint jobbágyok, régi lakott helyekre.

11. Nyilván lehet ő kegmeknél, az mely hatalmas nemzetnek igája alá vetette Isten az hazát, annak minemű kemény parancsolatja érkezett már nemcsak egy izben arról, hogy Gyalú Bánffy Dienes uramtól elvétetvén, Zólyomi uram embere kezében adassék; nem akarván azért ez hazára venni annak nehézségit, az kinek eziránt való parancsolatja méltán lött-e vagy méltatlan, kérdésben is nem lehet vennünk, parancsoltunk volt Bánffy Dienes uramnak Gyalúnak kézben való adása felől, azonban szemünk előtt viselvén ő kegminek hűséges jámbor szolgálatját és egyszersmind respectusban levén nálunk az is, hogy derekas szükségnek idejin nem kevés summa pénzit adta ki azon jószágért, offeráltuk volt ő kegminek Szomos-Ujvárát, mostan hozzá biratott jószággal ily formán, hogy Isten közönséges országgyűlésit adván érnünk, velünk együtt ő kegmeknek akkor ez dologban fennforogható minden akadályokot communicatis consiliis complanálván, contentáltathatnék teljesebben megnevezett böcsületes hívünk Bánffy Dienes uram; kivántatik azért, ő kegmek szemek előtt viselvén ő kegméhez ennek előtte mutatott atyafiúságos jóakaratjokot, melyet articulus irásival corroboráltak, az mi difficultási lehetnének Bánffy Dienes uramnak, magától ő kegmétől világosban megértvén, tanálják illendő útját és módját fel, hogy az fényes porta haragját is eltávoztathassák, azonban cselekedhessék azt ilyen érdemes hazafiának illendő contentatiójával.

Az váradgyai hid is szintén romlólag vagyon az országnak nagy kárára, szükséges azért, minekelőtte az jég elrontaná, concludáljanak ő kegmek, annak megujítása kik által és mint legyen; praefectus hívünk megjelentheti ő kegmeknek, mely közel legyen az elveszéshez.

Miólta Isten bennünköt az fejedelmi méltóságos állapotban helyheztetett, egynehány helyeken celebráltatjuk ő kegmeknek országgyűlésit, de soha oly helyt országgyűlése nem lehetett, az mely tetszett volna minden rendeknek, panaszolkodások mindenkor róla sürűen jöttenek fülünkben. Elhiszszük, ez mostani országgyűlése is nincsen mindeneknek kedve szerint mindenben. Nem akarván azért ez matériáért többször búsulni, tudtára legyen ő kegmeknek, hogy az míg Isten bennünköt éltet, generalis gyűlések mindenkor Fejérvárat

fognak celebráltatni, excipiálván csak ezt, hogy ha extraordinarie kelletnék partialis gyűlést hirdetnünk, melyben az szükség szokott parancsolni embernek.

Ezek voltanak, az melyeket ő kegmeknek jelenteni akartunk, ezután is ha mi oly dolog occurrál, ő kegmeknek hírré adni el nem mulatjuk.

(Egykorú példány a nagyszebeni levéltárban.)

b)

Czajbert naplója az országgyülésről.

Acta comitiorum, a celsmo principe dno dno Michaele Apaffi in civitatem Besztercze ad diem 10. Januarii anni 1668. indictorum ac die 11. ejusdem mensis incoeptorum, ut et 3. Februarii finitorum, a praesentium scriptore Elia Czajbert de Fogaras punctatim et articulate consignata.

Anno 1668. die 11. Januarii. Confluentes dni status et ordines proceresque regni in hospitium celsmi principis, ibi ante omnia sacra peraguntur, tandem dnis consiliariis penes celsmum principem relictis, praesidens noviter electus spect. ac magcus dnus Georgius Kapius cum ceteris proceribus, statibus regni in templum confluunt, ubi (licet adhuc regalistae multi nondum advolaverint) solito antiquo de more catalogus perlegitur, multique absentes a praesentibus excusantur diversimode, alios scilicet morbidos esse, alios, ut Simonem Kemény et Georgium Bodonium, assessorem tabulae suae celsitudinis principalis, nuptiis necessariis interesse, alios denique, ut Stephanum Rhédei, puero cudendo operam navare etc., quae omnia commenta fuere Telekiana, hominis ex generosorum ordine ut inquietissimi, ita etiam in illudendis aliis, excogitandisque illusionibus facillimi, sagacissimi. Tandem antiquum juxta morem mittitur splis ac grosus dnus Sigismundus Mikola a praesidente nomine totius regni ad salutandum principem, eidemque in praesenti novo anno quaeque felicia precandum cum delegatis aliquot, tam ex comitatibus, quam Siculis et dnis Saxonibus deputatis: re legatus praefatus coram principe feliciter peracta redit cum reprecatione omnium bonorum. Mox adest cancellarius grosus dnus Joannes Bethlenius et splis ac magcus dnus Joannes Haller consiliarius celsmi principis, et praesentant propositiones, 12 constantes punctulis, coram statibus perlegendas, quae

mox etiam perleguntur omnibus audientibus. Ac ut antiquo mori satisfiat, svasore dno praesidente praeeunte, concluditur, ut postera die quilibet status pro sese confluentes in certa loca, sua compilent gravaminum postulata, ea inter sese coram statibus perlegenda et conferenda, tandemque celsmo principi cum dnis consiliariis revidenda transmittenda.

Die 12. Januarii. Hac die nihil agitur, sed nobiles comitatuum et dni Siculi seorsim et singillatim confluentes, illi ad grosum dnum Stephanum Kunium, hi vero ad splem ac grosum dnum Paulum Béldium, Siculum magni nominis, plus tamen aequo de sese judicantem, Saxonicaeque nationis vermem infensissimum, sua practice cudunt postulata, dnis Saxonibus hacce die quiescentibus. Prandium capiunt grosus ac ampl. dnus judex regius Cibiniensis unacum ceteris delegatis Cibiniensibus ad tabulam principis. Hac die manifestat sese A. suis quidam aurifaber in germanico habitu, Cibinio oriundus ac per 12 annorum curricula in variis regionibus exoticis artem suam experti, Saxonicae dialecti prorsus ignarus, qui ab hac die usque reditum Cibinium ad mensam ampl. dni regii alebatur cibo.

Die 13. Januarii. Delegati dnorum Saxonum universitatis eorundem confluunt hora 6-matutina in hospitium grosi ac ampl. dni judicis regii ibique de variis varie discurrentes, compilatis antea postulatis 12 membris constantibus, adjiciuntur tria, quae a praesentium scriptore in numerum etiam ceterorum reseruntur. Interea ceteri status in templum confluentes, curant vocari etiam dnos Saxones moxque legi incipiunt postulata comitatuum, prolixa sane et numerosa; aliquot occurrunt in iisdem obstacula. 1. Quod cupiant adjudicari, liceat Hungaricis procuratoribus in civitates et oppida Saxonicalia ingredi, et pro Hungaris, eorumque jobbagionibus Hungarico idiomate causas agere; sed repelluntur a dnis Saxonibus, privilegia sua illis objicientibus. 2. In duobus punctis contradicunt sibi ipsis delegati comitatuum, quae primum pro gravaminibus praesentaverant, eadem retractantes. 3. Quod in certis punctis accusati ab iisdem officiales Kővarienses, capitaneus supremus Michael Telekius valde offendatur et serio cupiat nominanter illum specificari, qui eos accusaverit, paratum esse ex parte sui sese excusare, sed nemo respondit. 4. Quod limitatio urgeatur; contra quod regeritur a dnis Saxonibus, recta ratione etiam dictante, impossibile esse materiata mechanicorum limitari, nisi prius ipsa materia limitetur.

Supplicem porrigunt libellum dni delegati comitatus Maramorosiensis ratione expensarum ad praesidiarios Husz-

tienses erogatorum, excedentium fl. 3000, ut subleventur. Postulata dnorum Siculorum et Saxonum in futurum diem differuntur perlegenda.

Ampl. dnus judex regius Cibiniensis cum ceteris delegatis Cibiniensibus, Coronensibus, Segesvariensibus et Meggyesiensibus laute tractantur a dno praesidente, unde quibusdam dnis Cibiniensibus etiam morbus contigit. Dni Bistricienses accusati a quibusdam nobilibus comitatuum, quod sub eo tempore, dum Ali passa in regno nostro tyrannice egit, quidam Bistricienses nobiles quosdam in civitate eorundem male tractarint, quosdam Turcis extradederint; ex repentina ista accusatione ita confunditur judex Bistriciensis, dnus Joannes Valendorfius ac adjunctus senator, Michael Gonosch, obmutescentes, nulla nolunt uti defensione, nec informare praesentium scriptorem, ut eosdem possit defendere; interim ut potest, defendit, allegando si quispiam privatus nobilis a privato Saxone Bistriciensi fuit offensus, prosequatur illum jure coram judice et in foro suo competentibus; extradationem autem nobilis sola verba esse et egere probatione. Auget querelam nequam Siculus, Stephanus Lázár Csikiensis, non memor dicti, afflicto non addendam esse afflictionem; sed hoc ipsum parvi erat momenti. Imponitur a praesidente, ut postulata (quae jam sollicitabantur a principe) a dnis comitatibus pure describantur, crastina luce denuo perlegenda et principi cum consiliariis ad revidendum transmittenda.

Die 14. Januarii. Postulata comitatuum pure, sed non sine defectu descripta denuo perleguntur, et quia tribus etiam vicibus sollicitata fuere a celsmo principe per cubicularios diversos, dnis Siculis frustra contranitentibus et praetendentibus, ut antiquo de more simul et semel transmittantur omnium statuum postulata ad principem revidenda, transmittuntur.

Perleguntur postulata dnorum Siculorum, quae quaedam continentia dnis Saxonibus contraria, varie contra eadem disputatur. Inter cetera accusatus Stephanus Jósika ratione certi actus potentiarii contra quendam nobilem Siculum, simplicem et non naturae Siculicalis hominem, varie contra eundem deliberatur et concluditur, tandem in eo omnes acquiescentes, ut admoneatur per alterum magrum prothonotarium Joannem Kendi, ut restitutis restituendis et complanatis complanandis, pacem ineat cum eodem, alioquin ad futura comitia certificatus, tunc temporis inibitur ratio, via et modus, eundem brevi processu prosequendi jure. Cassantur aliquot Siculorum postulata. Tandem perleguntur postulata etiam dnorum Saxonum; quorum majore parte approbata, cetera vel qualificantur, vel sub unum punctum revocantur.

vel eliminantur. Tam Siculorum, quam dnorum Saxonum postulata pure describenda traduntur in crastinum iisdem diem.

Postulata comitatuum per Gregorium Bethlenium mittuntur ad principem.

Postulata ex parte Brassoviensium inter sua praesentans alma universitas, judex primarius Brassoviensis, qui ea inseri cupivit, coram statibus eadem revocat, non sine injuria dnorum delegatorum universitatis. Unde idem judex, Dávid Czakó, qualis sit genii, quam acerrimi ingenii et quam constantissimae indolis, facile videre est. Certe bonus vir multa sibi persuadet, magnaque de se sentit; sed hiulca est (száraz) persuasio et judicium ut fallax, ita quoque falsum.

Die 15. Januarii. Ampl. dnus Andreas Fleischerus, judex regius Cibiniensis et ceteri ejusdem loci delegati templum adeunt sacrae concionis audiendae ergo, inde hospitium principis salutantes et tandem in proprium reversi hospitium, fere omnes in morbos inclinati, triste capientes prandii tempore cibum. Unus ex delegatis Cibiniensibus Joannes Schejrnerus podagra corripitur, quod licet ipse aliter explicet, sed velit nolit sanctissima est podrága *(sic!)*.

Post prandium convenit grosus Michael Telekius ampl. dnum judicem regium, de secretis quibusdam ex commissione principis tractantes invicem. Jam tam cito poenituit praefatum aurifabrum patrias oras visitasse et reducem factum esse, de quo nisi provideatur, vix credi potest, eum remansurum Cibinii. Cetera hujus diei in album refienda digna non censentur.

Die 16. Januarii. Postulata dnorum Siculorum et universitatis, in puram relata papyrum denuo perleguntur et mittuntur per grosum Gregorium Bethlen ad principem et consiliarios per eosdem revidenda. Interea adveniunt a principe Joannes Haller ac Andreas Fleischerus consiliarii, resolutionem reportantes principis et consiliariorum ad postulata comitatuum. Intervenit servitor quidam boni judicii vir et aetatis jam maturae, relictae illrmi comitis quondam Francisci Rhédei, praemissoque breviusculo prooemio praesentat litteras et supplicem libellum dnae suae dnis proceribus et statibus regni, ad eosdem directas, quae continebant querelam ejusdem matronae illrmae ratione fortalitii Huszt, a sese violenter medio Thomae Nagy et Gregorii Bethlen, ex commissione tamen principis et consiliariorum ejus extorti, praesidiariorumque suorum vi expulsorum, ceterorumque variorum impedimentorum; ex quibus videntes praefati commissarii saltem oblique sese accusari, excusatione utuntur

coram statibus et cupiunt de et super ea emanatam protestationem in scriptis a protonotariis authentice sibi extradari pro futura cautela. Placet dnis statibus, ut mittatur idem supplex libellus ad principem et consiliarios, quod de facto praestatur etiam, praesidente eum per Michaelem Telekium expediendo.

De jobbagionibus, ex territorio comitatuum et universitatis fugientibus ad Siculos et inde ad quaevis latrocinia, furta et similia mala peragenda excurrentibus, durum accipientes Siculi responsum a principe et consiliariis, ad instantiam eorundem ceteri status, subscribentibus Siculis, replicant principi, ut mitigetur responsum illud, sed hac in parte ipsi etiam eodem jure et processu juris utantur, quo comitatus utuntur. Acceptatur resolutio principis et consiliariorum ex parte octavalium terminorum, annuatim solito tempore et loco celebrandorum, ita tamen, ut comitatus partium comitatibus Transsilvaniensibus incorporentur et unis litigent cum iisdem octavis, hoc tamen per expressum excepto, ut evocationes ratione illorum antiquo de more non ad 8-vum, sed ad 15 diem fiant.

Die 17. Januarii. Instant dni assessores tabulae judiciariae principalis suae celsitudinis, quia nullum haberent proventum, ut instaretur a statibus pro iis, alicunde aliquis proventus ordinetur, ex quo tempore judiciorum octavalium celebrandorum possint sese sustentare; qua de re missus a praesidente Casparus Kornis ad principem et consiliarios; promittitur resolutio. Kozma Horvát instat coram statibus ratione certorum jurium possessionariorum in regno Hungariae, sub inspectione regis Hungariae et partium Tranniae incorporatarum a quodam affine suo occupatorum, ut in integrum restituatur unacum ceteris adhaerentibus; cujus instantia benigne exaudita, eadem in scriptis a praesidente per praefatum Kornisium ad principem mittitur.

Supplex libellus valde prolixus Somborianae cujusdam contra varios perlegitur. Interea appellens Michael Telekius, serio admonet dnos status, ne frustra tempus terant, sed re ipsa rebus propositis adhaerant, finem quantocius facturi. Somborianae supplice libello perlecto, punctatim assumitur et certis deliberatis de satisfaciendo sibi et restituendo debito evidenter deliberatur.

Limitatio quarumvis materiarum et materiatorum differtur in id tempus, cum dni consiliarii coram statibus compareant, moenia Desiana exstruenda similiter. De bonis tempore Ali passae pro tributo Ottomanico ex civitatibus Saxonicalibus ablatis, quia non placet responsum principis damnificatis,

praeeunte ipsis altero magistro protonotario Joanne Kendi, varie offenduntur, variis regni articulis ab iisdem pro sese citatis; quibus quod praesentium scriptor obloquitur, praetendens non esse extra postulatum hac de re vagandum, moleste ferunt; sed tamen tandem hujus quoque rei determinatio ad tempus praemissum differtur.

Durum comitatuum postulatum ratione quorundam nobilium, tempore Ali passae Bistricii male tractatorum, imo quorundam, si ita res sese habet, extradatorum, mitigationem refert praesidens ad ampl. dni judicis regii coram principe et consiliariis instantiam iteratis vicibus factam, ab iisdem promissam, sed hac cum declaratione, ut praesentibus dnis consiliariis suo tempore, sub hac tamen dieta inter status, idem praefatus dnus judex regius et comes universitatis Saxonicae nationis, unacum tota universitate serio assecuret ceteros status, tale quid dnos Bistricienses sive in quo casu, imo nec alios ex universitate contra ceteros status et nobiles molituros, quod dni delegati universitatis sat moleste ferunt, quod ratione Bistriciensium ita sese obligare debeant.

Die 18. Januarii. Hac die nihil agitur, quod aliquid reale prae se ferret, sed variae variorum supplicationes perleguntur; inter ceteras Polonorum quorundam Socinianae sectae addictorum et eapropter a Catholicis (ut vulgo audire cupiunt) ex Polonia exclusorum supplicatio certis punctis distincta iterato perlegitur; cujus continentia summarie haec est: quoniam in Tranniam recepti, alii per connubia, per emptionem alii facti sint cives, sive inhabitatores Claudiopolitani, cupiunt, ut a principe et statibus, tanquam jam legitimati patricii confirmentur, et quia adhuc aliquot restant ejusdem farinae Poloni, Tranniam salutare volentes, si Claudiopolis omnes eosdem non capiat, plurimi eorum mechanici existentes, liceat illis, ubicunque voluerint in Trannia, coloniam facere et ubique pro veris civibus recipiantur. Dura sane petitio! Quae supplicatio unacum ceteris per Michaelem Telekium ad principem mittuntur. Hac die prandium cepit unus delegatorum Cibiniensium, Matthias Sembregerus ad mensam principis.

19. Januarii. Tempus, liceat confluant dni status, ebrietati potius, quam provisioni regni magis dediti, frustra tantum teritur in templo, non considerato eo, quod locus deo optimo maximo sanctus est, varias nequitias, nugas, idque genus similia dni Hungari et Siculi invicem evomunt, ineptiis illis locum sanctum non impune conspurcantibus iisdem; quorum coryphaeus summus aliorum illusor et Cato quasi censorius rigidus unacum Gregorio Bethlen et similis farinae juvenilis

pruritus nobilibus recte et vere ut dicendus, ita quoque habendus fuit.

Cujusdam nobilis quaerulantis supplicatione perlecta contra potentiarios quosdam nobiles Máramorossienses, eademque discussioni subjecta, cum delegati Székienses voces suas dare coguntur, nescientes, quid subjecta contineat materia, quasi somno expergiscentes subjungunt, sese ejusdem esse religionis cum statibus et proceribus, vocem eandem habere dicere volentes. Hujj, quanta vigilantia delegatorum! Tales habemus delegatos nos Transilvani! Pudeat nos omnes! Quaedam relicta, sollicitans supplicatione mediante dotem suam a viri sui praemortui fratribus, ut nocte promissam (ipsa referente) non adjudicant status. Haec materia multis ineptiis causam praebuit nobilibus ludionibus praefatis.

20. Januarii. Abusive continuantur variae variorum supplicationum perlectiones. Interea resolutionem principis aggredientes dni status commune eorundem postulatum tangentem, inter cetera concludunt, ut antiquatis ceteris articulis ratione investigationis pecudum et pecorum furtim ablatorum vestigiorum emanatis, articulus in approbata constitutione eapropter cussus ubique promiscue observetur, concluditur.

Acti resolutione principis et dnorum consiliariorum, licet plurimi (praecipue ex Siculis) inviti, coguntur hoc divino quoque jure et recta ratione legitime dictante ac bona conscientia approbante, deliberant de voluntariis et deliberatis homicidiis, ut ea patrantes, non adjuti objectione nobilitaris praerogativae, mox et de facto vel captiventur, vel vero sub cautione ad decisionem usque causae cautioni subjiciantur: qui si per negligentiam eorum, quorum curae et custodiae sunt commissi, aliquo modo evadant, in poenam fl. 500. Hung. comperta rei veritate, incurrant mox et de facto, per eos, quorum interierit, exigendorum; studio vero eosdem homicidas dimittentes, ipsi juxta dimissae personae meritum severe et rigide puniantur.

21. Jan. Propositiones celsmi principis repetuntur et dni status et ordines primam earundem aggressi, curant advocare dnos consiliarios unacum eis de eadem, scilicet ratione Judaizantium deliberaturos; sed in sententiam statuum dni consiliarii hac in parte descendere nolunt, asserentes, jam ex deliberato eorum emanatam esse illam quoque cum ceteris propositionem, sese hac in re ulterius deliberare nec posse, nec velle, et sic redeuntes ad principem, tandem dni status id definiunt, sufficientes esse constitutiones et arti-

culos de Judaizantibus, eapropter novos non opus esse cudere, sed eosdem observandos et executioni mandandos.

Mox his absolutis, comparet prior Thomae Nagy consors ab eodem divortio sejuncta, et praesentat contra eundem supplicem libellum statibus, intimando, non legitime (in absentia sua) factum esse divortium et jure ipsam petere ab eodem restitutionem (juxta Verbőczium) paraferni et eorum, quae in eliberationem ejus ex manibus Tartaricis impenderat; sed respondente Thoma Nagy, habere sese competens forum, ibi eum velle, servatis de jure servandis, respondere, hic non tenere; etiam approbatur. Székiensium delegati dormiones de praefata materia interrogati, quidnam sentirent? respondere volentes Thomam Nagy habere forum, pro foro porum dicunt. Tales habemus ex statibus Trannicis quosdam delegatos; si exoticae nationis homines quandoque nostras salutarent congregationes, ex responsis talium et vocibus nihil aliud colligere possent, quam nos Trannos indoctos, confusos et imprudentes esse homines; nec mirum esse, si appropinquet finalis patriae nostrae afflictae interitus et periodus. Edere, bibere, dormire, expensasque inutiles plurimas facere optime norunt nostri delegati Trannici, sed parum patriae, sive aris et focis, ut dici solet consulere, quibusdam ad stivam potius, quam patriae defensionem et Bacchum colendum natis, quibusdam etiam (suppressis talentis sibi a deo concreditis) pacis patriae promotionem ultro contraque conscientiam negligentibus. Haec de iisdem intellecta velim, quibus conveniunt nomine pariter et re, non de patriciis vere patriciis.

Multum aggravati contra privilegia eorundem manifesta dni Vizaknenses tam ratione tributi Ottomanici, quam salium in fodinis Vizaknensibus caedi solitorum, aliarumque molestiarum, exinde ipsis importune impositarum, supplicatio eorundem eapropter facta a statibus contra Stephanum quendam Alvinczi salisfodinarum Trannicarum fiscalium inspectorem, nullius vel cautoriatae conscientiae hominem, benigne exaudita, mittitur per Petrum Toroszkai a praesidente ad principem et multos consiliarios revidenda; quid resolutio secum ferat, posteri dies indicabunt?

Interdicitur decreto statuum rusticis omnis generis venatio et captura ferarum; quam commode et juste, intelligentia praediti judicent.

Compelluntur quidam ex junioribus nobilibus ad praestandum juramentum de unione statuum, in approbata constitutione et aliis articulis expressa; quorum cum quidam sese subtrahere satagunt, per vim quasi quandam a Michaele Telekio insolenter pertrahuntur; quod dni status. inter ce-

teros tabulae judiciariae principalis suae colsitudinis molcste ferentes, a Stephano Kunio eapropter etiam objurgatur, qui objurgatus actus quasi furiis abscedit. Inter ceteros praestitere praefatum juramentum grosi Alexius Bethlen, tres Toroszkaides, Michael Macskási et alii.

22. Januarii. Quia hic dies dies dominicus ab ipso domino sacris destinatus, desistitur quidem a statibus ne confluant, interea tamen loco tractationis sacrorum Bacchum strenue tractant colunt et exercent d^ni proceres et statuum maxima pars, maxime Hungari, tam consiliarii, quam ceteri, non exclusis quibusdam delegatis etiam Saxonicalibus.

23. Januarii. Quoniam ex regalistis inter status paucissimi comparent, aliter etiam morositate summe praeditus praesidens mittit ad principem Sigismundum Micola instando, ut regalistis serio committat comparere, ne differantur. Interea excluduntur templo omnes et singuli, nobilitares etiam personae, inter ceteros Stephanus Biró acerrimus procurator, quicunque regalibus ad comitia fuerunt a principe vocati. Morosa ductus melancholia summe phantastica praesidens, quamplurimos ex proceribus, inter ceteros Nicolaum Bethlen, Joannem Szentpáli, Stephanum Lazar, Stephanum Torma et alios duris ignominiosisque sed praeter rationem et sine fundamento verbis excipit. Sed interim respondetur ei primo a Stephano Kunio, omnia usque adeo reponens praesidenti, ut eo eruperit, egrediantur templo et experiantur armis. 2. Michael Telekius, regerens, non capitaneum Kőváriensem, id est sese, quod objiciebat praesidens, sed praesidentem esse suspendendum. Ordinate sane omnia: certe vel puerum annorum discretionis pudere deberet talium.

Propositiones principis priores duae de Judaizantibus sonantes reiterantur et (ut supra) concluditur, sufficientes esse de iis articulos, itaque tantum executionem restare. His hoc ordine discussis, mox comparet episcopus Unitariorum et humiliter instando cupit a statibus, ut instent penes ejusdem *(sic!)* coram principe, ne sententia tempore adhuc Rákóczy senioris contra Judaizantes lata ipsum etiam feriat, cum ipse etiam fuerit filius Judaizantis convicti et ad 18. usque aetatis suae annum reformatae quidem adhaesisse religioni, sed tandem salutante eodem scholam unitariam Clausemburgensem, ab eo tempore unitariae adhaesisse sectae. Si enim ipse illi adjudicetur subjiciendus sententiae, quid ceteris sperandum erit? Obtinet instantiam coram principe fiendam. Delegati Székienses suum morem barbaricum continuantes, cum inter ceteros quaereretur ex eis, quid illis placeret, an instandum esset coram principem *(sic!)* penes episcopum Socinianum,

stulte respondent, dicere volentes, sese protonotarii Joannis Kendi vocem approbare, ejusdem religionem acceptare. Delegati certe digni, in quos virgis animadvertatur, relegatos ad stivam et salicidium.

Instantes per supplicem libellum Judaei, ut materiam ceriaceam liceat ipsis ubique divendere, quod illis interdiceretur Cibinii, licet studeat eos protegere praefectus Franciscus Belyénessi, tamen reclamantibus d^nis delegatis Saxonicalibus, retunduntur.

24. Januarii. Variae variorum supplicationes perleguntur et mittuntur ad principem per Georgium Rácz. Caeterum reliquae propositiones principis ventilantur et discutiuntur, illis tamen exceptis, quae personalem comparitionem d^norum consiliariorum exoptant. Urgens tamen praefectus reaedificationem pontis Váradiniensis supra Marusium exstructi, oblique universitatem feriens ac si ipsi cogerentur illum reaedificare. Respondetur a delegatis Cibiniensibus, illud praefectum nunquam comprobaturum, quod hoc ipsum ipsis incumbat, sed semper tantum auxilio fuisse, idque non coactos, sed ex beneplacito in eodem reaedificando. Praeterea ante aliquot annos plurima ligna deportata in eundem usum ab universitate, ea privatos quosdam non in publicum illum, sed proprium usum convertisse, ideoque universitatem propositioni principis hac in parte nullatenus assensuram, sed inquiratur in dilapidatores eorum lignorum et pons idem restituatur per eosdem, qui proprio usui, non publico hac in re consuluerunt, quod etiam approbatur a statibus mittentibus ad principem; quid de eo princeps et d^ni consiliarii judicent, sequentes dies definient.

25. Januarii. Confluentes status, antequam omnes conveniant, curant per praesidentem advocari d^ni protonotarii, quibus advenientibus, seorsim et singillatim multa cum illis mussitat Telekius et quia frustra tempus per aniles terebatur fabulas, adstantes delegati comitatuum admonent praesidentem, ut relictis otiis, rei aliquid aggrederentur d^ni proceres et status. Obtemperatur illis. Dum tamen aliquid agendum suscipitur, saepius iteratur a praesidente in unitariae, verius Socinianae sectae despectum, mox faciendam vel cudendam esse Unitariorum religionem, fidem, imo opinionem infensissimam veritati sacrae haeresin. Quoniam autem Unitarii institerant praeteritis diebus coram statibus, ut penes eos (dictante id unione statuum) instantiam coram principe facerent, instantia eadem certis punctis comprehensa una cum resolutione principis iterato clara voce coram statibus perlegitur; quae quidem resolutio inter cetera continebat ista:

1. Ex Judaizantibus, qui tempore Rákóczii senioris condemnati fuere et gratia illis sub conditione valedictionis judaismo et amplexus unius 4 receptarum religionum data, illis tunc reformatam amplexis religionem, quarum aliqui de praesenti etiam supersunt, quia ad illam jam semel amplexam religionem fide mediante fuerunt adstricti, sed eam resciderunt, debere illos et tales convictos merito manere et executionem etiam eapropter esse fiendam. 2. Principem quidem nolle (dominando cujuspiam conscientiae) cogere aliquos suam ad professionem, liberum illis relinquens, cui ex 4 receptis religionibus adhaereant Judaizantium convictorum posteri, privari tamen eos bonis suis postulare meritissime. Confunduntur d^ni Sociniani et varie sese excusant; ante omnia, director causarum fiscalium Samuel Szentiványi vafer et acer Socinianus haereticus, instando statibus, ut alteram etiam dignentur tacere coram principe instantiam, ne ille vigor a sua Cels^ne urgeatur, cum hoc ipso parum proficiatur, licet directori magnum immineat damnum et posteris, Judaizantis convicti filiam habens pro uxore. Addidit Cosmus Horvát instantiae sequentia: considerent status, si ipsi scilicet Unitarii ex minimis vilissimisque et paucissimis sint, tamen membra esse statuum Tranniae, ideoque merito poscere ab iisdem instantiam et defensionem. Instantia adjudicatur delectis Michaele Telekio, Toroszkaidibus Clemente Mikes, Stephano Lázár, Michaele Gonosch et Bartholomeo Ruffino, aliisque ad eam peragendam; quod etiam peragitur, principe jam mensae assidere volente, sed (quia aberant consiliarii) resolutio differtur in posterum diem.

Interea sub delegatis comitatuum inquietis infringuntur scamna, unde per ludibrium objicitur eis in poenam violationis sedis esse convictos.

Rebus his eousque deductis mox comparent d^ni Joannes Hallerius et Andreas Fleischerus consiliarii, praesentanter nomine principis certas resolutiones ad replicationes statuum ratione certarum propositionum ejusdem suae Cels^nis factas; quarum quaedam statibus necdum placentes, vicissim replicant (crediderim) eventu certe infelicissimo. In illis resolutionibus inter cetera principis haec erant postulata: In quibuscunque pagis vel pagorum fundis antea Hungari residerunt, et in locum eorum Valachi, vel alius farinae homines successerunt, quicquid Hungari pro pastore ecclesiae, imo ipsa etiam ecclesia, idipsum Valachi quoque et ceteri praestare teneantur. Postulatum certe Christianum et inter ceteros coram statibus a Stephano Kunio summo nobili conscientiose approbatum! Sed quia diversae sumus nos Transylvani religionis, praecipue in pietate frigidissimi, in charitate et justitia languidissimi,

magis volentes suis parcere quidam jobagionibus, quam promotioni cultus divini consulere, maxima pars abnuit. Habebunt responsum (ut spero) talibus viris dignissimum. Gregorius Bethlen, nullius pietatis vir, suam hac in parte frigiditatem loco Paulino scripturae roborare volens, per affinem suum praesidentem refutatur, clara voce et cum admiratione referens statibus, jam affinem suum theologum factum esse; sed haec omnia per ludibrium.

A. d^nus^ judex regius cibum coepit in praesidio ad tabulam principis cum eodem aequo diutius epulando, sed delegatis Cibiniensibus in hospitio propter nequitiam coci, cibum ipsis dare praefati nolentis, fame ferme consumptis, hinc ex adulatorum et falsorum delatorum incusatione falsissima summa sequuta est inconvenientia, innoxiis multum pati injuste debentibus. Appellit incola quidam Cibiniensis non parvae experientiae vir, tamen neglectus, quia scholaris ordinis non mechanici fuit, nomine Matthias Miles ferens epistolam ab a. d^uo^ consule Cibinio ad a. d^num^ judicem regium directam, ut et ad nos salutationem a nostratibus. A. d. judex regius solus coenat adjuncto sibi uno ex delegatis Joanne Haupt; nostrum alii negligunt, alii parcam admodum capientes coenam.

26. Januar. Ad hesternam Socinianorum vel statuum penes eosdem instantiam princeps per Telekium sese resolvens, breviter respondet sese nunquam aliter resoluturam, quam semel resolvit, eapropter status nec Cels^nem^ suam, nec sese ultro fatiget, rem enim esse immutabilem et fato quasi determinatam.

Propositio principis ratione portus Devensis difficilis apparens delegatis comitatus Hunyadiensis et Zaránd, instant coram statibus, ut vectura salium hominum ratione praefatorum comitatuum juxta veterem articulorum constitutionem in priore sua remaneat conditione per instantiam statuum, a principe obtinenda re tamen hocce modo modificata: si qui ex vectoribus salium via tendente per praefatum portum infra eundem vehantur, sive currubus, sive navi, solitum inde lucrum fisco convenienter exsolvant; defraudatores vero amisso sale suo, insuper in poenam quoque fl. 200 Hungaricalium incurrant, quo a statibus acceptato, in scriptum refertur insertum ceteris replicationibus ad propositiones principis factis eidem referendis.

Michael Telekius, vir versipellis et genii ingeniique summe inquieti, casu quo, vix scire potest, inter otia multa refert de quodam nomine Gregorio Csiszár, Rakociorum olim gnatone, in captivitate Tartarica per expeditionem infelicissimam Polonicam denato, quae quanta et qualia ille multoties

sufferre, praecipue Telekio cubiculario existente, per genitalia membra coactus fuisset in Polonia referens; tunc eundem gnatonem melius in sua arte procedere potuisse, cum princeps Rákóczius ejusdemque generalis capitaneus Joannes Kemény primum ansam stultitiae et nequitiae praebuissent. Optimus sane referendarius! Digna relatio tali, tantoque viro, capitaneo supremo Kővariensi!

De Joanne David Fogarassiensi notatae fraudulentiae vir, orator Trannicus in porta Ottomanica, in egressu exinde in finibus Trannicis ad fortalitium Törcsvár omnibus privatur per milites, ad id a principe jam olim destinatos. Vir hic dignus certe suspendio, si verum sit, praebenda oratorum Trannicorum solita per avaritiam ejus in totum amissa esse. Replicationes ad certas principis propositiones committente praesidente, quod recusat Telekius praestare, mittuntur per Thomam Nagy ad eundem, excusationem Telekianam per ludibrium ita exponente praesidente, ac si per insipientiam esset impar idem Telekius delationi earundem ad principem. Clemens Mikes per ludibrium multum, certe ratione loci, templi scilicet aliarumque circumstantiarum incompetens, a praesidente, Telekio et Gregorio Bethlene nigro statu existens imo Ciganus aperte pronunciatur, quod tamen hic etiam more Siculico aggarientibus simili beatu stentoreo revomit. Dni Siculi duram esse considerantes principis ratione Unitariorum resolutionem et libertatibus Siculicalibus immediate praejudicare, instant unanimiter, oratore eorum existente Nicolao Bethlen, capitaneo sedis Siculicalis Udvarhely, ut status ducti unione ejusque conditionibus adhuc instent pro Unitariis coram principe, unacum praesidente, potioribus regalistis et delegatis statuum eapropter principem suppliciter requisituri, quod de facto praestatur etiam, sed sine ulla principis resolutione, eodem eandam in posterum diem communicandam cum dominis consiliariis differendo.

Praesidens a principe rediens nomine ejusdem refert replicam statuum ratione Dionysii Bánffy, cui arcem Törtsvár importune contulit in summum fisci et totius regni praejudicium, inid tempus sese relaturum, cum appellet legatus Trannicus Joannes Nemes ex porta Ottomanica, jam in finibus patriis existens etc.

Occasionem eisdem praebens res Unitariorum, Catholici etiam instant statibus pro templo Claudiopolitano deserto in platea Ohvár existente sibi conferendo; in monasterio enim Monostoriensi jam solitum eorum cultum propter propinquitatem Turcarum exercere sese non posse, multominus filios suos ibidem per praeceptores suos Jesuiticos informari curare

posse, non considerato eo, idem templum jam olim privilegio Reformatis per articulos etiam regni varios collatum esse. Varie distracti d^ni^ status et ex iis praecipue Reformati promittunt, praestituros sese instantiam coram principe, sed ne contra sese aliquid approbare inconsiderate videantur, haec sub conditione limitata promittunt, scilicet in quantum praesens negotium non urget in ceterarum trium receptarum religionum praejudicium, ita velle instare; pro prudentia sua princeps cum consiliariis provideant de secum aliquo loco hac in parte pro dominis Catholicis, vel eorum sacerdotibus, filiorum paedagogis etc. Sed interea soluta congregatione res inexpedita manet.

Mikessius praesidentem Georgium Kapium, utputa comitem supremum comitatus Hunyadiensis comitatus, berbécs (qui aliter etiam bocskor et fingó vármegye solet vocitari) intitulatur, idque ex eo, quod identidem ipse a praesidente nigri ordinis et vir vere quoad ejus ortum etiam Cigannus publice omnibus audientibus et multum ex illa occasione satis indecenter et indecora cachinnantibus, dictitatus fuerit, nec circumstantiarum, nec rerum tractandarum aliarumve respectibus (quod opportuisset) Christiane consideratis.

27. Januar. Ad iteratas replicas statuum de et super propositione principis, continentes ea, quod ubi Hungari prius habitavere et Valachi in locum eorum successere, quicquid ad parochiam illi contribuere, hi pariformiter contribuant, tertiaria, sive ultimaria principis resolutio, a scopo discedere nolentis, perlegitur, et licet moleste id ferant quidam ex proceribus, cultum dei frigide promoventibus, tamen nullus eorum audet, sese velis committere referendarum ratione replicarum ad principem, sicque murmure volentes nolentes abstinent.

Tandem devenitur ad propositionem ratione pontis Varadjaiensis, circa quam materiam multa proferuntur a multis argumenta, indirecte et oblique reaedificationem ejusdem universitati volentes tecte imponere, sed ipsa quoque percepta hacce decipula, tam per dominos delegatos Cibinienses, quam praecipue per praesentium scriptorem acrem instituentes disputationem cum praesidente, universitati hac vice malevolo, et praefecto usque adeo, ut materiae praesentis discussio ad duas usque horas extendatur; ita tamen, ut praefectus quoad universitatem ab iisdem pro ponte illo reaedificando prorsus nihil obtineat. Interea referente praesidente, quod d^nus^ Joannes Bethlenius talem recognitionem coram principe fecerit, pontem illum fiscum unacum statibus omnibus non uno antiquitus fuisse aedificatum, ideoque nunc etiam pariformiter esse restauraudum. Deliberatur itaque, ut Siculi

Gyirgyaienses pro certo pretio navibus vehant in hanc rem ligna abiegna, a fisco certa summa pecuniae solvenda, quercina vero, quanta potuerint, universitas Saxonica cetera fiscus expendat, hoc addito: ut ligna, in eum usum prius vecta ab universitate, et a privatis quibusdam in privatum suum conversa a prodigis restituantur, tempore restaurationis autem pro adjumento certi homines seriatim ex comitatibus Fejér, Küköllő, Hunyad et Torda, itemque Enyedino, Alba Julia, Zalatna et Abrugybánya ad requisitionem praefecti expediantur. Ordinantur certi exactores, qui a perceptoribus rationem exigant. Perlecto regesto Petri Budai de restantiis apud certos comitatus et d^nos Siculos, ex comitatibus Gasparus Diossi et Joannes Sarossi, ex Siculis Gabriel Ferenczi et ex Universitate Joannes Christoph Brassaiensis.

28. Januarii. Hac die ante omnia et omnium primo, donec alia tractanda suscipiantur, Catholici instant, ut hesternae eorundem instantiae memores et status et praesidens, ipse cum potiore parte statuum conveniat principem penes supplicem libellum, verbaliter etiam instando coram eo, quod suscipitur et praestatur. Resolutione a principe in posteros dies dilata, resolutiones principales ad varias variorum supplicationes perleguntur, quarum quaedam exoptatae, quaedam tristisonae supplicantibus restituuntur.

Propositio principis aucta perlegitur et rigoratur ratione jobbagionum nobilitarium, ex territorio Fogaras eodem modo reducendorum, quo fiscus a nobilibus comitatuum et Siculis reducit.

Consors Sigismundi Bélyeni, vidua relicta quondam Gabrielis Szalánczi, instat, ut abolito articulo, in comitiis Marosvasarhelyiensibus proxime celebratis contra ipsam ex parte Szalanczii junioris cursim circa finem inconsiderate condito, controversia inter eandem et juniorem Szalanczi privignum ratione certorum bonorum complanetur. Supplicatio tanquam digna mittitur ad principem.

Georgius Bodoni supplicat contra Paulum Béldi ratione procuratorum omnium ad sese attractorum, ut ex illis in causa sua contra eundem saltem unus convertatur, approbante constitutione regni, in suum usum petit. Quod petitum differtur in id tempus, cum d^ni consiliarii inter status comparebunt, discutiendum. Clementis etiam Mikes supplicatio ratione certorum bonorum immobilium et articuli Sebesi de et super iis emanati digna censetur, ut ad principem mittatur.

Stephanus Rhédey mittitur ad principem, eundem admoniturus, ut si quas habet resolutiones ad status mittendas, ne frustra tempus terant, praestetur, quod promittitur. Arti-

culi ex postulatis statuum hactenus conditi perleguntur, variis in locis augentur, minuuntur et aliter etiam, rebus ita postulantibus, qualificantur. Supplicatio Báránykutiensium contra Voldorffienses ratione certi potentiarii actus sub praesenti diaeta, si non latrocinii et homicidii patrati perlegitur et cum duobus patentibus mandatis Rakocii senioris et uno moderni clem^mi principis ad principem mitti digna censetur. Beldius per certum Siculum instat apud praesentium scriptorem, si quibus in rebus supplice libello status requisiverit, intimet universitati, sint adjumento, efficitur.

Magister cursorum principalium praesentat certum literarum fasciculum praesidenti, inter cetera resolutionem principis ad supplicationem Polonorum socinianorum exulum continentem, ad festum usque paschatos discessum eorum ex Trannia etc. Humili cum instantia replicitur principi de iisdem recipiendis etc. Dionysius Bánffi et Volfgangus Bethlen adferunt resolutionem principis ad petitum Siculorum ratione Unitariorum, sed non placet. Et declaratis declarandis, per eosdem fit replica et instantia, Siculorum oratore existente Clemente Mikes. Appellit ex porta Ottomanica Joannes Nemes.

29. Januarii. Hacce die nihil tam peculiare actum est, quod notatu dignum censeretur, nisi quod amplissimi d^ni delegati Cibinienses potiores cum delegatis Brassoviensibus et Segesvariensibus, aliquotque proceribus Hungaricis ad mensam Gregorii Gillanyi pransi fuerint, temperanter (mirum) epulati.

30. Januar. Ad resolutionem principis ad supplicationem exulum Polonorum socinianorum duriter factam, ut scilicet ad diem paschatos usque excedant oris Trannicis, humillima instantia replicant status, ut recipiantur, tanquam receptae unitariae religionis homines, de qua confessionem quoque suam, si dubitetur de iis, parati essent praesentare, cum multo indigniores nationes illis Valachi, Rasci, Rutheni, Sclavi, Cigani et similes intra fines regni patiantur vivere princeps et status. Quae replica et instantia per Gregorium Bethlen mittitur ad principem.

Interveniunt praeterita die denominati exactores et praesentant perleguntque, qualem (certe sat confusam) exegerint rationem a perceptoribus tributi Ottomanici anni proxime praeteriti 1667. statuum; ex quo rationum examine illucescit vere, quod multa pecunia non eo, quo ordinata fuerat a statibus, erogata sit. Specificata etiam restantia tallerorum ultra 9000. Sed male. Universitas enim Saxonica omnia ad numum usque administrans, ab ea administrandus vel ter-

centius non restat. Post haec hoc ordine pacta adveniunt dni consiliari et diu deliberant unacum statibus primo de modo exactionis restantiarum praefati tributi, tandem vero de modo administrationis futuri; sed quia diu non convenitur inter consiliarios et status, tandem eo descenditur, in quibusvis comitatibus comites supremi habeantur authoritatem eligendi perceptorem, non pauperem, qui tributum in proprios convertat usus, nec habeat tandem unde satisfacere, sed mediocrem possessorem jurium possessionariorum non minoris quantitatis, quam qui tres portas habeat, decreta etiam poena contra illos, qui onus illud assumere noluerint fl. 200. Deleguntur compilatores tributi juxta articulum praeteriti anni, qui quomodo processerint, posterus dies docebit. Fit etiam mentio compilationis articulorum, post approbatam emanatorum.

31. Januarii. Michael Macskassius mittitur a praesidente ad principem, vocatum Johannem Nemes ratione legationis suae in porta Ottomanica peractae et consiliarios.

Ex intimatione principis per praesidentem eliguntur duo consiliarii penes ceteros decem ad explendum numerum duodenarium, Stephanus Apafi et Thomas Nagy. Hoc coram statibus, illo in hospitio propter infirmitatem coram protonotario juramento praestito. Intimat mihi, praesenti scriptori praesidens, si a principe resolutio ad supplicationem Clementis Mikes coram statibus perlegitur, consentientes cum ceteris statibus approbemus eandem, nunc scilicet non esse tempus articulorum Sabesiensium contra eundem emanatorum abrogationis.

Legatus Ottomanicus salutato principe offert nomine imperatoris Turcici donarium eidem, vulgo kafftán vocitatum et praesentat 4 etiam literas, quasdam ad principem, quasdam vero ad status directas.

Quidam M.-Vásárhelyiensis nomine Andreas Literatus Kereszturi supplice libello porrecto principi de filio suo quodam, in monasterio Mikhaziensi a monachis ejusdem loci detento, eundem ad requisitionem sub hac diaeta matris nec extradare volentibus. Princeps sese resolvit, status inveniant modum illum illinc eliberandi, alioquin si ipsi erit de eliberatione providendum, modum eliberationis vix placiturum dnis monachis. Deliberant itaque dni status, nihil curantes Catholicorum tumultuarias pro monachis factas (falsas) excusationes, delectis certis personis ex singulis receptarum religionum ordinibus, illi ex monasterio praefatum puerum 4 annorum educendum ferant ad judicem regium Segesvariensem, Joannem Paulinum, qui apud eundem 3 morando septimanis,

tandem illuc tam mater ejus, quam aliquis praefati monasterii monachus sese conferat, et cuicunque sese puer adjunxerit, apud eandem maneat.

Georgius Bodoni supplicando contra Beldium, unus procuratorum Beldianorum ab eodem abstrahitur, nec pro alterutro eorum agere promittitur, duobus tamen penes Beldium, quia jam omnia sua jura norunt, relictis. Parum obtines nequam calumniator Bodoni! Per praesentium scriptorem instat Telekius coram universitate, ut primo vere sint adjumento ei ratione lignorum, aedificationi aptorum ad curiam Szt. Péteriensem. Joannes Nemes comparens, breviter refert suam legationem, scilicet praestituto tributo tempestive nil mali obtingere principi et regno, cupit, ut de expensis Ottomanicis, pariter sese offerens, ab eodem ratio exigatur.

Tandem Dionysius quoque Bánffi longa utens oratione coram statibus ratione fortalitii sui Gyalu, dubitans, an apud manus suas propter Zolyomium infidelem, in porta Ottomanica inique commorantem, et illud inter cetera ablata sua bona cupientem, remanere possit, cupit a statibus, ut perpensa gratia semel eidem collata consideratąque summa in emolumentum regni (quod certe non fuit) erogata, ita pro ipso suam informent instantiam, ne hac in parte ipsi derogetur, sed fiat contentatio, amissa Gyalu etc., quod a statibus promittitur. Sat stulte!

Deliguntur certae personae, ad Kosmam Horvát confluxurae et tributum juxta art. anni 1667. ita determinaturae, ne ullus exinde defectus ratione administrationis exsurgat. Horis pomeridianis etiam confluunt loco sui ampl. d^nus^ judex regius Cibiniensis, notario Cibiniensi Christophoro Getzmeister misso.

Ad prandium in persona sua idem d^nus^ regius mittit alterum delegatum Cibiniensem Matthiam Sembregerum, qui ex convivio perterritus Baccho praeter modum sumendo sese surripit. Invitatur eidem ampl. d^nus^ regius ad posterum diem cum adjunctis delegatis ad prandium a Dionysio Bánffi ut et a Ladislao Tsaki per aulae familiares suos, sed quia neutri promittit praesentiam hora valde serotina, Tsakius clam ipse convenit d^num^ regium personaliter invitando. Ad ejusdem commissionem d^ni^ regii expediuntur binae litterae, alterae ad comitem Stephanum Tököly salutatoriae, ad filiolum ejusdem Emericum Tököly alterae. Servitor quidam appellit Cibinio singulis nobis litteras ferens a suis et certam pecuniae summam in solitum honorarium principi solvendum. Sat sero!

1. Februarii. Wolffgangus et Gregorius Bethlen moti articulo M.-Vásárhelyiensi summam instituunt contentionem

ratione privilegii producendi Bolkátsiensium et Sitveiensium contra d^nos^ delegatos Cibinienses, sed ipsis sufficienter respondetur, non tenere scilicet eos producere privilegium illud coram statibus, tandemque deliberatur per voces, ab iisdem productionem fiendam quidem esse, sed coram consiliariis tantum et tabulae judiciariae assessoribus, duobus magistris protonotariis. Sigismundus Mikola mittitur ad principem a praesidente ratione Dionysii Bánffi negotiorum jam supra declaratorum, sed sine ulla exoptata resolutione principis. Interea adsunt d^ni^ consiliarii et multum diuque deliberantes de limitatione tributi portae Ottomanicae debiti, tandem unacum statibus in hisce acquiescunt, 1. ut restantiae a perceptoribus rigide extorqueantur, quae si intra 30 dies administrationem facere et rationem suam hac in parte rectificare neglexerint, non obstante praerogativa nobilitari, mox et de facto captiventur et in aresto detineantur, dum satisfaciant. 2. Ut tributum praefatum juxta continentiam articulorum anni praeteriti 1667 a quibusvis in eisdem specificatis aliisque exigatur. Praesidens intimat praesentium scriptori, si non desistat urgere Clemens Mikesius juxta contenta supplicationis suae sublationem articulorum Sabesiensium contra se emanatorum, intimetur universitati, in id nullatenus consentiatur. Perleguntur literae Turcicae, Hungarice redditae ab imperatore Turcarum, Chajmekamo et Csauz passa ad principem ac status et ordines directarum, quae summarie nil aliud continent, nisi quod benefactum sit, tempestive administratum esse tributum, idem in posterum etiam fiendum praecipientes et sic tam principem quam regnum Tranniae sub alis imperatoris ejusdem feliciter posse consistere ullo sine periculo. Quidam duo captivi supplicantes statibus ratione 180 tallerorum contra Martinum Boldvai eidem ante aliquot annos in eliberationem quorundam hominum assignatos *(sic)*. Licet idem Martinus Boldvai variis cavillis et subterfugiis studeat evadere, tamen quia justitia supplicantium valde erat clara, haeret sibi aqua et compellitur a statibus ad 15. diem ab exspiratione diaetae ad solvendum.

Variae variorum perleguntur supplicationes et resolutiones principales ad easdem factae, quae supplicantibus restituuntur. Interea sperguntur a Michaele Telekio et praesidente aliisque variae nequitiae, inter cetera a Clemente Mikes a praefatis publice ex Ciganicis parentibus nato Ciganoque nominato.

2. Februar. Hic seria non multa hac die tractantur, sed potissimum resolutiones principales ad varias variorum supplicationes perleguntur, manibusque exponentium assignan-

tur. Quorum quaedam exoptatae, quaedam vero multum tristisonae. Exoptata resolutio ad supplicem libellum universitatis facta ratione controversiae inter Barauykutenses sedis Saxonicalis Nagy-Sink et Valdorf comitatus Albensis Transniae emanatae, scilicet ut eadem per officiales ejusdem comitatus mox et de facto sine ulla dilatione secundum deum et ejus justitiam determinetur. Resolutio vero principis ad supplicationem Vizaknaiensium facta tam fuit clara, ut miselli prorsus nihil obtinuerint, impediente eos hac in parte (licet clancularie) Stephano Alvinci, salis fodinarum Tranniensium inspectore, contra omnem aequitatem et justitiam, imo etiam conscientiam. Protestatur per praesentium scriptorem coram statibus contra nobiles Wolfgangum, Gregorium et Alexium Betthlenios de productione privilegiorum Bolkatziensium et Süttwensium, modo praesentes essent d^ni consiliarii unacum tabulae justitiariae suae celsitudinis juratis assessoribus et hanc per protestationem praevenitur cavillis Bethlenianis, quibus d^nis delegatis Cibiniensium et septem judicum Saxonicalium fraudulenter imponere et eos subplantare studebant. Quae protestatio in papyrum delata mittitur a praesentium scriptore ex commissione ampl. d^ni judicis Cibiniensis per p. v. Matthiam Mikes ad g^rosum d^num Martinum Sarpataki alterum mag^rum protonotarium ab eodem legitima in forma et authentice extradanda, quod etiam obtinetur, justitia et aequitate idem dictante.

3. Februarii. Multum contendit in hospitio principis quidam nobilis Joannes Debrek nomine, quod eum capitaneus praesidii castri Somlyo, Franciscus nomine, Italus miles exercitatus captivaverit et certae cautioni subjecerit, sed parum proficit.

Confluentes tandem status regni, variae resolutiones principis ad variorum supplicationes perleguntur, inter ceteras resolutio ad supplicem libellum Debreceniensium data, per quam obtinent defalcationem 500 florenorum ex fl. 3000 eisdem ratione tributi portae Ottomanicae impositi etc. Comitatus Szolnokienses instant, mitigetur expensa tritici ad finitimorum fortalitiorum praesidia erogati, statuiturque, ut bini homines singulas solvant annuatim metretas.

Joannes Nemes querelam instituit coram statibus contra Joannem Dávid, nobilem Fogarassiensem, quod dum in porta Ottomanica hic legatus principis et statuum, ille vero orator fuissent, falso ipsum ab hoc delatum esse, ac si in praejudicium ac damnum manifestum regni tributo ordinario ibidem magnum exercuisset quaestum, et sese legitime excusato, excusatus coram statibus habetur et agnoscitur; Joan-

nes autem David, multum distans a spiritu Dávidico, homo nauci, nequam et nullius momenti esse publice (licet absens) pronunciatur.

Libertas Siculicalis ratione aliquot Judaizantium, quam tollere conatur princeps, multum, diuque discutitur a statibus, et quia ruente unius nationis privilegio, ceterae quoque securae de suo nequeunt esse, mittitur nomine et ex placito statuum a praesidente Nicolaus Bethlen ad principem, hocce statutum principis mitigaturus; sed duriter sese resolvit, conditionibus suis tempore inaugurationis eidem praescriptis penitus non consideratis. Fatalia omnia! Joannes Nemes refert solemni praemissa cum protestatione responsionem sibi in porta Ottomanica rationem *(sic!)* bonorum immobilium contra regni jura ablatorum a Nicolao Zolyomi, quod scilicet eorundem omnium restitutio firmiter fuerit mandata. Si itaque ratione non restitutionis eorundem aliquid incommodi principem et regnum consequatur, eapropter eundem protestari, in futuro ne censetur, ac si ipse ejusdem mali rem vere non referendo causa fuisset.

Mittitur Gregorius Bethlen ad principem ratione Dionysii Banffy, qui coram principe et consiliariis solemniter protestatus est, si ratione ablatorum bonorum Zolyomianorum, semel sibi a principe et statibus collatorum, et partim pro magna pecuniae summa, in bonum regni extradata, datorum aliquod malum regnum consequatur, ne ipse pro causa ejusdem asseratur, ut provideatur loco Gyalu de alio jure possessionario eidem conferendo; sed princeps facere actus per Matthaeum Balog aulae magistrum, immemor conditionum suarum, tam severam dat resolutionem, ut Christiano principe (sapienti satis!) prorsus indigna censeatur, quod tantopere moverit status, licet tacentes et tantum capita moventes, vix dici potest.

In comitatu Albensi circa districtum Barcensem habentes d^ni^ Brassovienses certa jura possessionaria, praesidente Georgio Kappio ceteris inique praeeunte, imo eosdem movente, imponitur hominibus eorundem jurium possessionariorum, ut in tributum Ottomanicum singulos capitatim solvant talleros, sed tandem ad instantiam universitatis vix obtinetur, ut in summa talleri 400 expendantur.

Ad instantiam aliquot Judaeorum nequissimorum volebant certi status (excepta universitate) in articulum referri curare, ut ab illis coria et id genus alia libere in civitatibus vendantur; sed obstantibus delegatis universitatis, signanter praesentium scriptore, id in ceharum eorundem derogamen cedere, eo descenditur, ut tantum talia et ea ab ipsis vendi

executióra az helyeknek erős és félelmes volta miatt: hogy azért ezután a tisztek magok mellé elégséges gyalogokat vegyenek fel az olyan falukból, melyek az executióhoz közelebb vannak, végeztük. Kik is tartozzanak a tiszteknek parancsolatjokat mindenekben az executio dolgából effectuálni tizenkét forint bírság alatt seorsim et singulatim exequendorum: székely atyánkfiai között ide értvén nem csak a gyalogokat, hanem a lovasokat is. Ezen articulusunk az hódoltság alatt levő helyekre ilyen formában nem értetik; mindazáltal a latrok persecutiójokra tartoznak ott is felkelni az előbbeni articulusok szerint.

Articulus IV.

Kalotaszegben lakó szeginység szállítson Bánfi-Hunyadra sót eleget, a körösbélieknek annál beljebb jöni nem szabados.

Kegyelmes urunk, a Nagyságod kegyelmes annuentiájából [végeztük] hogy a Kalotaszegben lévő szegénységnek elégséges só adattassék a kolozsi aknáról aknai áron, kik is elégséges sót szállítsanak Bánfi-Hunyadra, ott rakják le; a Körösben lakóknak penig annál beljebb jöni sóért szabados ne légyen, hogy ez iránt is szegény kalotaszegbélieknek adózásbéli terhek könnyebbíttethessék; ide nem értvén a Szilágyságot, ezek is megadván a sónak igaz harminczadját, mint szintén a körösbéliek.

Articulus V.

Az hódoltságról a hírt tartoznak béhozni.

Az hódoltságon ha török jár tartozzék a falus biró falus feleivel a közelebbik végbéli tiszteknek minden késedelem nélkül hírré adni; melyet ha elmulatna az olyan falus bíró az hol a török vagy armás járna, s mégis tudtára nem aduá a közel való végbéli tisztnek, méltó s illendő büntetéssel megbüntethessék, közönségesen végeztük.

Articulus VI.

Erdőkről és felfelé való helyekről mindenütt a régi falúhelyekre visszatelepedjenek.

A kik régi falúhelyeket elhagyták, erdőkre vagy havasokra csináltanak magoknak lakóhelyeket, (excipiálván a hódolt helyeket, kiknek állapotjokban méltó consideratio lehet), az olyanok kényszerittessenek régi helyekre visszatelepedni, melyet ha cselekedni nem akarnának, attűle lapangó helyekre

csinált épületeket s lakóhelyeket a tisztek szabadoson elpusztithassanak, és többszer ne is renoválhassanak, melyet ha cselekednének ismét toties quoties elronthassák ugyanazon tisztek; ide nem értvén a Nagy-Szamos mellett valókat, kik pro securitate vonták el magokat felfelé való helyekre.

Articulus VII.

Zarándvármegyebéliek s mások is magok szükségekre való vecturáról vámadással ne tartozzanak.

Zarándvármegyei atyánkfiainak lévén ilyen panaszok, hogy magok szükségekre való vecturákról is, ország articulusa és nemesi praerogativájok ellen, némely helyeken vámadásra cogálják őket: végeztük azért Nagyságod kegyelmes annuentiájából, hogy ennekutánna se ezen atyánkfiai, se mások nemesi szabadsággal élő emberek vámadással magok szükségekre való vecturákról akárhol is ne aggraváltassnak.

Articulus VIII.

Máramarosban a lengyel szomszédokkal tött pacificatiónak felbontói ellen való articulus.

Kegyelmes urunk, mivel máramarosvármegyebéli atyánkfiainak kelletett volt ennekelőtte való időkben lengyel szomszédságokkal szükségesképpen poena alatt való bizonyos pacificatiót tenni; mely pacificatiói ellen némely magyarországi, egyszersmind Máramarosvármegyében jószágot biró ember, csak nem régen szomszéd lengyel úr Jacobus Potoczki emberein, szolgáin rút insolentiákat cselekedett, megháborgatván igaz járásokban, egyszersmind megkárosítván javokban őket: végeztük azért Nagyságod kegyelmes consensusa is accedálván, hogy azon magyarországi excessust pátráló ember a megbántódott féllel mentől hamarébb (admoneáltatván máramarosi atyánkfiaitól) conveniáljon, és kárairól contentálja azon szomszéd lengyel urat, melyet ha posthabeál post admonitionem akár maga, s akár penig felesége jussával birjon az erdélyi ditióban jószágot, tehát mox et de facto exclusis omnibus juridicis processibus azon helynek tisztei az hol jószága vagyon magának vagy feleségének, contentálják plenarie abból azon szomszéd lengyel urat: ennekutánna is penig ha kik hasonló dolgokban elegyítenék magokat ezen mód observáltassék ellenek.

Articulus IX.

Az ellopott vagy megnyúzott marhákról való articulus.

A gonoszúl elveszett vagy megnyúzott marháknak állapotjok felől az approbata constitutióbau erről írt articulusok tartassanak indifferenter minden helyeken, ideértvén a székelységet is: fenmaradván az 1655. esztendőbéli 19. articulus is, tolláltatván azután valók.

Articulus X.

A gyilkosok ellen való processus.

Kegyelmes urunk, a sok rendbéli gyilkosságot értvén: végeztük a Nagyságod kegyelmes consensusából, hogy valaki egyszeri gyilkosságnál többet cselekszik, nem használván néki ez iránt semmit is a nemesi szabadság, az hol cselekszi, azon helynek tiszteitől fogattassék meg de facto, és mind a törvény végéig fogságban légyen, ki is ha a fogságot nehezteli, igazíttassa dolgát mentől hamarébb.

Ha hol megérti a tiszt a gyilkosságot, mindjárást fogassa meg a gyilkost, avagy vesse elégséges kezesség alá: annakutána a sérelmesek, avagy ha azok akármi októl viseltetvén, perelni nem akarnának a gyilkossal, sőt ha megbékéllettek volna is a gyilkossal, a tiszt mindazáltal ratione officii tartozzék sub poena articulari a gyilkost citáltatni, az hol a gyilkosságot cselekedte, ha abban az helyben, vármegyén vagy széken residentiája vagyon arról, ha personaliter nem találnák, avagy elébb állott volna is de bonis ibi existentibus törvény szerént is prosequálni; melyről ha finalis sententia pronunciáltatik, comperta tamen rei veritate transcribáltassék ad exequendum az egész országra; és ha hol találtatik, újabb pör ne indíttassék ellene, hanem azon transcribált sententia szerént executióban vétessék finaliter. A kinek kétszáz forint érő jószága nincsen, az egyszeri gyilkosságért is minden helyeken indifferenter fogattassék meg, avagy azon summáig elégedendő kezest állítson, alioquin fogva tartassék, mig finaliter eligazodik dolga.

A gyilkosoknak penig senki is örökségét, se egyebét meg ne vegye, mivel avval alkalmatosságot szolgáltat a büntetés előtt való elébbállásra; valaki penig megvenné a vött bonumot is ammittálja, insuper megannyi summán maradjon, melyet azon vármegyéknek, székeknek és helyeknek tisztei mox et de facto exclusis omnibus juridicis remediis exequáljanak ez ellen exorbitalókon.

Ezen processus alá comprehendáltassanak ab anno 1657. történt gyilkosságok valamelyek finaliter törvény szerént el nem igazíttattak eddig, és ez után következendők is; excipiálván mindazáltal ezen articulusunk alól azokat az emberöléseket, melyek az elmúlt szomorú változásokban, s fejedelmek sok egyenetlenkedésekben történtenek.

A mely gyilkost penig megszententiáznak post pronuntiationem finalem sententiam *(sic)*, mihelyt hengérnek szerét teheti a tiszt, s nem exequáltatja, hanem elszalad a gyilkos, maga haljon meg azon tiszt érette, a ki elszalasztja, ha szántszándékkal vagy fizetésért bocsátja is el: ha penig contingenter 500 forintot exequáltasson a főtiszt, vagy a director ez ilyeneken vigore saltem praesentis articuli.

A mely faluban vagy határon megöletett ember találtatik, arról az istennek világos törvénye extál, s az is tartassék meg, úgy hogy 18 esztendősön feljűl valók erős hittel in loco rei mentsék magokat, hogy hírekkel nincsen azon gyilkosság vagy emberölés s ez iránt absolutusok legyenek.

Articulus XI.

Az nyom felvételének modalitása.

Végeztük kegyelmes urunk, hogy a mely oppidumok és helyek ennekelőtte nyom-felvétellel nem impediáltattanak, ezután is ne impediáltassanak, melyeket keressenek ki istenesen azon helybéli tisztek, az hol ilyen helyek vannak, s úgy vegyék igazításban; de a mely helyek ennekelőtte nem tartoztanak felvenni, ezután is ne tartozzanak. Ezt penig értjük úgy, hogy ha mely helyek más helyekbéli eféle nyomot nem szoktanak felvenni, im ezek se tartozzanak amazokét felvenni.

Articulus XII.

Az 1662. esztendőbéli medgyesi brevis articulus tolláltatása.

A medgyesi 1662. esztendőbéli potentiákról írt brevis articulus tolláltassék: mindazáltal az elmúlt időkben történt dolgok (melyekről kiváltképen kelletett volt azon articulust írni) akár incoáltassék, akár ne, ha tetszik, prosequáltassanak azon brevis articulus szerént, excludálván a procuratoroknak per abusum béjött exceptiójokat: ennekutána történendő dolgok prosequáltassanak az approbata constitutióban írott processus szerént. Annakfelette ha ki perel is azon medgyesi articulus szerint ut supra, de az maior potentia meg ne ittéltessék usque ad annum et diem praesentem.

Articulus XIII.

A terminusok állapotjáról való articulus.

Kegyelmes urunk, az octavalis terminusok celebráltassanak és senki instantiájára el ne múljanak; ha kik ez ellen vagy prorogátákot vagy egyéb commissiókat extrahalnának is, kik a terminusi alkalmatosságot impediálnák vagy meggátolnák penitus invigorosák legyenek, közönségesen végeztük. A partiumbéli atyánkfiai is Nagyságod kegyelmes consensusából ennyiben is incorporáltatnak, az erdélyi processusokhoz tartván ő kegyelmek is magokat; az egy quindena az evocatiókban tartassék meg ezután is ő kegyelmek között: ha mely causak processusban vannak immár, continuáltassanak is a régi processusok szerént.

Articulus XIV.

Helytelen privilegiumok és collatiókról.

Végeztük kegyelmes urunk, hogy ha mi oly dolgok löttenek, úgymint oly privilegiumok vagy egyébb collatiók, kik a régi nemesi szabadságnak, decretumnak és ab olim bévött s approbáltatott ususoknak ellenek látszatnak lenni, invalidáltassanak mind székelységen, s mind más helyeken is vigoris *(sic!)* huius articuli.

Articulus XV.

Nemes ember bíróság viselésre ne kínszeríttessék.

Értvén azt is, hogy némely helyeken a nemes embert a parasztok falus bíróságra kínszergették, mely hogy penitus tolláltassék, közönségesen végeztük.

Articulus XVI.

A rikai útról.

A rikai útnak megcsináltatásáról iratott vala articulus nem régen, melynek eddig kevés effectumát tapasztaltuk meg; végeztük azért, hogy ha a közelbik husvét napjára meg nem csináltatik illendőképen a possessoroktól, eo facto a vámnak exigálásától supersedeáljanak, senkitől is vámot ne vegyenek.

Articulus XVII.

Sokadalmoknak s vásároknak idején mindenek szabadoson vásárolhassanak.

Levén megbántódásunk ebben is, hogy sokadalmok alkalmatosságával vasat s egyebet is a városbéliek elfoglalván éppen

magok számokra, külső embereknek nem engednek vásárolni; hanem magok a sokadalmok s vásárok eltölte után, majd kétszeri áron adják el magunknak és szegénységinknek. Végeztük azért, hogy ezután eféle dolgoktól supersedeáljanak, és mindeneknek, mindenekben, minden sokadalmas és vásáros helyeken szabados vévést és adást engedjenek sub poena articulari.

Articulus XVIII.

Az universitáson extraneus perceptor ne légyen.

Kegyelmes urunk, nem kevés expensáját látván a szász nation lévő szegínységnek, az extraneus perceptoroknak közöttök való járások és lételekkor, mely helytelen expensát jobb volna ország közönséges javára fordítani: azért végeztük, hogy régi szokások szerént magok rendeljenek perceptorokat, kik által debito tempore administrálják is adojokat, külső perceptoroknak köztök való járásokkal ezután ne is aggraváltassanak.

Articulus XIX.

Idegeneknek salus conductus ne adassék.

Végeztük kegyelmes urunk, a Nagyságod kegyelmes consensussa is accedálván, hogy se Máramarosban, se szászságon, se más helyeken idegen kereskedő rendeknek s egyéb rendeknek és idegeneknek, salus conductus ne adattassék: sőt mikor szász nation lévő becsületes első rendbéli atyánkfiaira commissiók irattatnak, a mennyiben lehet irattassanak fenyegetőzés nélkül, alázatoson megszolgáljuk Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak.

Az ingyen élődés és quártélyozás minden helyeken tolláltassék. Ha mikor a puskások vadászni kényszeríttetnek menni, bor sohul is ingyen nékiek se postaló ne adattassék, kire is az előttök járónak légyen szorgalmatos gondja, hogy a szegínységet ezzel is ne aggraválják; mely ellen ha cselekednek és az előttök járónak panaszolnának, a meg nem zabolázná vagy büntetné az olyanokat, tehát in poena articulari convincáltassék; ha annyi érő javai nem lennének, maga személyéhez is hozzá nyúlhasson az articularis poenáig az hofmester, ad instantiam querulantium, sub eadem poena.

Articulus XX.

Postálkodásról való articulus.

Kegyelmes urunk, végeztük a Nagyságod kegyelmes consensusából, hogy a postálkodást ennekutána continuálják

a fizetett posták; excipiálván ha oly dolog és alkalmatosság interveniál, melyet postánál nagyobb emberre kellene bizni: az is penig midőn expediáltatik útjára, szolgait és lovait a szegínységen quártélyban ne hagyja; postalovat penig többet magával el ne vigyen, hanem csak az előtte való útjához képest.

Mivel penig azért tartatnak quártélyban a portai posták lovai, hogy azokon vigyék végbe portai útokat, annak okáért a magok lovokon postálkodjanak, postalóval nékiek ne tartozzanak, hanem ha a szoros ügy vagy szükség kényszerítené. Ha penig más rendbéli személyt kelletne (a szükséges alkalmatosság azt kévánván) postálkodtatni, az ilyent postalóval kell subleválni; de úgy, hogy megbecsűlvén a lovat, a melyet elviszen a postálkodó személy, ha elveszti, vagy maga ususára fordítja, panaszolván a káros, plenarie fizettessen meg a károsnak hofmester atyánkfia, sub poena articulari.

Articulus XXI.

Udvari cseléd alá illendőképen rendeltessenek postaszekerek.

Nem kevés terehviselése lévén ez is a szegínységnek, hogy mikor egyik helyből másikban indúl Nagyságod kegyelmes urunk, akkor gyalog, német, szemíny és egyéb rendek alá feles számú szekerek és marhák vitetnek el, némelykor derék takarodásnak idején, melyből sokszor mind a szegínységnek s mind penig a fiscusnak nyilvánvaló kárát látjuk következni: Nagyságod kegyelmes annuentiájából végeztük, hogy ezen terehviseléssel ne aggraváltassanak, hanem mikor a szükség kévánja, száz gyalogrendnek deputáltassék két szekér bizonyos szükséges portékájok alá, feleségek és cselédjek, ha vélek akarnak járni, gyalog eljárhatnak: egyéb rendbéli udvari cselédek alá is illendőképen rendeljenek az helyeknek tisztei szekereket, requiráltatván tempestive felőle.

Articulus XXII.

Régeni és más helybéli póstalovak állapatjáról.

Kegyelmes urunk, mivel Régen városa ez elmúlt sok háborúságokban mind embereiben s mind penig egyéb alkalmatosságiban igen megromlott, a postálkodás miatt annál is inkább elpusztúlnak. Végeztük a Nagyságod kegyelmes consensusából, hogy azon régeniek ezután hat számú postalovakot tartsanak a Nagyságod címeres postái alá valókat, melyeket is M.-Vásárhely felé menvén tovább azon helynél semmiképen

ne vihessenek, hanem azon m. vásárhelyiek tartozzanak mindjárást más lovat a posta alá állítani. Sőt másutt is valahol postalovakot szoktanak tartani, azon helyeknek tisztei az alattok valókkal tartassanak postalovakot illendőképpen: hogyha penig M.-Vásárhelyt s másutt is a posta alá késedelem nélkül lovat nem állítnak elő, requiráltatván tőllök, s kínszeríttetnék a posta a megfáradott lovan útját continuálni, mely miatt vagy elveszne a ló vagy semmirevalóvá lenne, tartozzanak a lovat plenarie megfizetni a károsnak, azon contumax lakosok; a posták is kötelességek szerént tartozzanak a közelebb való székből visszabocsátani a postalovat. Ezen postálkodásból a tekeieknek lévén Nagyságodtól immunitások, még egy esztendő alatt postaló tartással nem aggraváljuk: addig lévén exemtiójok.

Articulus XXIII.

A fiscus hordóinak gondviselések.

Látván a fiscalis tiszteknek gondviseletlenségek miatt a hordók állapotjából is nem kevés károsodását szegénységinknek, melyek vagy elvesznek avagy megbüdösödnek: végeztük azért, hogy ha hol a fiscus hordója a tisztek gondviseletlenségek miatt quoquo modo elvész, az olyan tisztek annak idejébe más hordókat tartozzanak a veszett hordók helyében szerezni, melyre is kötelessége, tiszti szerént inspectiója légyen praefectus atyánkfiának sub poena articulari.

Articulus XXIV.

A rabok adósságoknak processusa.

A rabok állapatjokról és adósságoknak megvételekről emanált articulusok in vigore hagyatnak cum hac auctione: hogy a mely rabok elégtelenek az ő adósságoknak adósokon való megvételekre, azon helybéli tisztek requiráltatván tartozzanak az olyan gyámoltalan rabok mellett assistentiával lenni, és ha hol s kinél comprobálja világoson adósságát lenni, azon tisztek azon adósoknak mindennémű jovokból, repulsione, inhibitione, aliisque iuridicis remediis exclusis et non obstantibus, tartozzanak contentatiot tenni vagy tétetni.

Articulus XXV.

Marosvásárhelyiek elhagyván eddig való ususokat (melyek megakadályozzák a törvényes útakot) éljenek mint másutt azon törvénybéli processussal.

Marosvásárhelyi atyánkfiai per abusum béjött szokások szerént sokaknak törvényes útjokat s dolgokat hosszú procra-

stinatiókkal és egyéb imez-amaz akadályokkal meggátolják, mely miatt sokféle dolgok periclitálódtak köztök: végeztük azért, hogy mind marosvásárhelyi s mind más helybéli atyánkfiai éljenek s procedáljanak törvényes dolgokban a decretum és az ország constitutiói s articulusi szerént mindenekben.

Articulus XXVI.

Commissáriusok ellen senki is armadát ne gyüjtsön fel.

Kegyelmes urunk, az országtól rendeltetett és kiküldetett commissáriusok ellen némely helyeken, többi között Aranyos-széken is nem régen sok számú fegyveres népet költöttenek fel bizonyos személyek, kik is mind fenyegetőzésekkel s mind fegyverkedésekkel obviálták dolgokban azon commissárius atyánkfiait, mely ez hazában hallatlan dolog: végeztük azért, hogy az országtól kiküldendő commissáriusok ellen ha ki ily formán cselekeszik, és vagy fegyverkeznék vagy fenyegetőznék, azon poenán convincáltassék, mint a ki a finalis sententiának legitima executióját impediálja; holott ha melyik fél bántódását praetendálja az ilyen dologban egy fegyvernek kivonásával vagy mutatásával obviálhatja per viam repulsionis (ha ki ezzel akar élni) az executiót.

Articulus XXVII.

Minden aknás helyekről a jobbágyok kiadattassanak.

Végeztük kegyelmes urunk a Nagyságod annuentiájából, hogy aknás és egyéb helyekről is kiadattassanak a possessoroknak az elszökött jobbágyok (producálván de proprietate) az articulus szerént sub poena ibidem expressa, melyet exequálhassanak azon vármegyének vagy székeknek tisztei az hol ez ellen cselekedők comperiáltatnak.

Articulus XXVIII.

Az mely donatárius a kővári jószágból maga örökös földére költöztette a fiscus jobbágyit, azok ellen való articulus.

A kővári fiscalis jószágokban lévő donatáriusok ellen (kik csoportonként, s másképen is azon fiscalis jobbágyokat magok örökös jószágokban földökre vittek s telepítettek a fiscusnak nyilván való kárára) való articulust augeálunk annyiban: hogy ha mely donatáriusok kővári fiscalis jószágokból ab anno 1657. jobbágyokot magok földökre, és örökös

jószágokban költöztettenek és telepítettenek qualitercunque mentől hamarébb tartozzanak azon fiscus földére visszatelepiteni a honnat elhozták: alióquin azon nála lévő fiscalis jószágot éppen ammittálja: ha kik medio tempore az ilyen jobbágyokról patens mandátumokat utcunque extraháltanak is invigorosák legyenek, és ebben semmit is ne suffragáljanak.

Articulus XXIX.

Fugitivus jobbágyok reductiója.

A fugitivus jobbágyokról és reductiójokról írt 1659. esztendőbéli ugyan Beszterczén 4-ik, és Fogarasban 1666-ban augeált articulusok tartassanak meg ezután is: melyeknek mind processusi, mind executiójának modalitási a mint minden helyekre és személyekre, hasonlóképpen a fiscus részére is reciproce; ha penig efféle jobbágyokról inquiráltatnak, akkor légyen a relatoriában az, hogy hol s ki földin lakik az ilyen jobbágy, csak constáljon világoson hogy azon possessoré a ki keresi, és ab anno 1657. bujdosott el híre s akaratja ellen, tartozzék a specificált articulus szerént sub poena ibidem expressa restituálni.

Articulus XXX.

A fiscalis jószágokból nobilitáltatott puskásokról.

A fiscalis jószágokból nobilitáltatott puskásokról írott tavalyi m. vásárhelyi 30-ik articulust minden részeiben confirmálunk cum hac declaratione: hogy ha hol találtatnak közülök olyanok, a kik mind nobilitatiójokkor irt conditiójok ellen cselekedtek, s mind penig más színes mesterségekkel akarják a fiscust és az országot defraudálni, azon helyeknek főtiszteitől (jól megvizsgálván mindazáltal dolgokat) visszavitessenek a régi jobbágyságra.

Articulus XXXI.

A sóval való kereskedés, mint légyen annak módja.

Mivel kegyelmes urunk értjük, hogy sokon a sóval való kereskedésben a fiscust defraudálják nyilvánvaló kárára, némelyek nem a portuson, hanem másutt adván sójokat a hajókra, a mely lopásnak neme: végeztük annak okáért, hogy ha kik ezután olyanok találtatnának, kik ezt cselekednék, ha szintén azon lopásnak nemin nem tapasztalhatnák avagy kapnák is, de ha azután inquisitio által napfényre jőne cselekedeti, toties

quoties két-két száz forintokon maradjon, és az ily lopott sónak portusi árán; kit is inspector atyánkfia comperta tamen rei veritate, exclusis omnibus juridicis remediis exequáltasson fiscus számára, ha az alkalmatosság kévánja etiam cum bracchio az ilyen fraudulentusokon. Ha kik falubéliek s mások is a Maros mellett sóval akarnak kereskedni, s le akarják azon falukban sójokat rakni, tovább egy hétnél egy helyben ne tartsák, hanem vigye el a mely felé akarja vinni kereskedésre, mivel ebből gondolható dolog, hogy hajóra akarja adni és iktatni: azért inspector atyánkfiának szabadság engedtetik az ilyen sónak fiscus számára való elfoglalásra; a bogariczás szekerek meg nem gátoltatván az eddig szokott rendes kereskedésekben.

Articulus XXXII.

A materiatumok és materiákról való limitáltatás.

A mi a limitátiot illeti a Nagyságod dispositiojára hagytuk bölcs tanácsival együtt, úgy hogy a kiket Nagyságod denominálni fog tanácsúr híveivel együtt ahoz értő personakot tartozzanak sub poena articulari a Nagyságodtól praefigálandó helyen és időben compareálni, és ott a limitatiókról írt régi articulusokat felvizsgálván, mind a materiát mind a materiátumot istenesen meglimitálni, melynek rendit mentől helyesebben leírni, és az hova parancsoltatik békűldeni kötelesek legyenek.

Articulus XXXIII.

Az elmúlt időkben való articulusoknak compilálása.

Az approbata után lett és emanáltatott articulusok, kik is pro varietate rerum et temporum irattattanak, azok compiláltatásának mentől értelmesb személyektől és egy corpusban colligáltassanak: ez is álljon a Nagyságod kegyelmes dispositiójában bölcs tanácsival együtt, kiket s mikor, hová s miképen rendeli Nagyságod.

Articulus XXXIV.

Az ecclesiastica personáktól elfoglaltatott dézma vagy quartabeli proventusoknak recuperáltatása, és az oláh papok tuláltatása.

Végeztük kegyelmes urunk, hogy a mely helyekben öregbik Rákóczi György fejedelem idejétűl fogva a papoknak scholamestereknek dézmájok avagy quartájok járt, az alatt más

priváta personáktúl elfoglaltattanak: a modo deinceps azon ecclesiához való papoknak, schola-mestereknek, avagy azon diaecesisben lévő szegényebb ecclesiastica personáknak vissza adattassanak, melyről viseljen gondot és tégyen dispositiót azon diaecesisben való esperest.

A verus praetendens possessorok az oláh papokon szokott dézmájokon, és illendő honorariomokon kivűl egyéb taxát ne exigáljanak sub poena articulari.

Articulus XXXV.

Tordán lakó partiumbéliek dolga az elosztott sessiókról.

A partiumbéli exulált atyánkfiai jelentvén, hogy midőn egymás között Tordán a nékiek conferáltatott pusztákot és uratlan sessiójokat felosztották, akkor némelyek közűlök bizonyos darab helyeket elfoglalván azoltától fogva, nemhogy gondot viselnének reá, de többire azoltától fogva feléjek sem mennek, más szomszédságnak nyilvánvaló károkra: végeztük azért, hogy az olyan elfoglaltatott gondviselés nélkűl való helyeket adhassák más exulált partiumbéli személyeknek de facto, kik is mint sajátjokon úgy építhessenek rajta.

Articulus XXXVI.

A paraszt ember a vadászástól tilalmaztatik.

A paraszt ember tőrrel és csővel sub poena fl. 12 megtiltatik a vadászattól: ha kinél közülök agár találtatik, szabadosan elvétethetik tőllök, hogy ha földesuráé nem lészen, melyet ura czédulájával bizonyíthat meg.

Articulus XXXVII.

Végváraknak építése.

Kegyelmes urunk, a végvárakot gratuitus laborral tartozzanak azok subleválni, kik ab anno 1657. azon végvárakhoz való fiscalis jószágokban participálódtak: rendeltünk penig azoknak jószágiból kapuszám után két-két hétig tiz embert semel pro semper ilyen qualificatióval, hogy a kik pénzeket adták ki az ilyen jószágért, azok felényivel tartozzanak, mint a kik ingyen jutottanak eféle jószághoz; ebben a dologban penig requiráltassanak a possessorok, azon várbéli tisztektűl oly alkalmatos időben, hogy takarodásokban és egyéb derék majorkodásokban, a mennyiben lehet, ne impediáltassanak.

Articulus XXXVIII.

A restantiákról.

Mivel a mely adót tavalyi esztendőben felvetettünk volt, hogyha azon adó administrálódott volna, nemhogy a császár adaja ki nem tölt volna, de nyilván hisszük megmaradott volna belőle; igy azért az adónak administrátiójában esett a hiba, de nem tudjuk, a perceptorok, avagy az administránsok részéről lött-é ezen fogyatkozás, melyben egyik a másikra vét, hihető; azért ez iránt ez tetszik: noha a perceptoroknak elég idejek volt hogy ratiojokat eligazítsák, mindazonáltal hogy magok menthetetlenek legyenek azon perceptorok ab expiratione praesentis dietae 30 napok alatt ab anno 1657. való percipiált adókról, a kik közűlök életben vadnak, főtisztek előtt tartozzanak ratiójokat eligazítani. Azon perceptorok az hol a szegénységen restantiát praetendálnak lenni, azon szegénység gyűljen egy bizonyos helyre, az hová a főtiszt fogja rendelni, és ott mind a szegénység, s mind a perceptor szemben lévén, igazíthassák ratiójokat, s dolgokat mentől istenesebben az specificált idő alatt; mely ratio igazítást ha a perceptorok posthabeálnának vagy nem akarnának, és az nálok maradott restantia adót azon idő alatt nem administrálnák, a főtisztek az olyanokat megfogattatván, vasba verettethessék, és mind addig fogva tarthassák, miglen a nálok difficultásban lévő adót nem administrálják, és el nem igazítják.

Articulus XXXIX.

Perceptorok creáltatása.

Ennek utánna a vicze perczeptorok creálása álljon a főtisztek authoritásában kiket akarnak vármegyékben választani, ahoz jól értő s egyszersmind jó értékü személyeket, exceptis kiknek az országban három egész kapujok constál lenni; ha kik vakmerőképen nem akarnák leválni a főtisztek impositiójokra a perceptorságot, toties quoties fl. 200 exequáltasson a főtiszt az olyan contumaxon, avagy jovaiból: tovább esztendőnél viselni kételenségből ne tartozzanak. Az adószedésben penig kötelesek legyenek a tisztek assistentiával lenni a perceptoroknak.

Budai Péter atyánkfia a mely adót percipiált az elmúlt 1667. esztendőben, tartozzék azon adóbéli restantiákat mind fottig percipiálni. Hasonlóképen az után való restantiákat is Pálfi István atyánkfia.

Articulus XL.

Az adóról.

Mivel isten után ez hazának megmaradása áll a porta kedve keresésiben, a mely is fundáltatott az adóban, melyre nézve senkinek sem kedvezhetvén ez hazában, kelletett adót mostan felvetnünk kapuszámra tizenhét-hét tallért, egyéb statusokra és helyekre és minden rendekre peniglen a tavalyi M. Vásárhelyen az adó felvetéséről emanáltatott articulusoknak continentiája szerint adózzanak.

A görögök adója penig légyen ilyen modalitással, hogy porta contentiójára ők is contribuáljanak in summa talleros kétezer, ilyen qualificatióval, hogy minden rácz, örmény és minden egyéb idegen rendből álló kereskedő rendeket, ez summának megfizetésében magok mellé vohassának, *(így!)* melynek administrátioja légyen az előttek való birájok által, melyet ha posthabeálna és a rendelt időre nem administrálna, egészen ő rajta exequáltassék.

Ezen felvetött porta conten[ta]tiójára való adónak administratiójának ideje légyen a tavalyi m.-vásárhelyi articulus szerint.

A portusról administrálandó adót is portusi inspector és perceptor atyánkfiai, a generalis perceptorok kezében a praefixus időre tartozzanak administrálni, egyébiránt ha fogyatkozás lészen benne magok pótolják ki.

Ezen adót peniglen a mint tavaly úgy ez esztendőben is azon rendek tegyék jó pénzé.

Minden helyeken való máglások contribuáljanak, mint a dési máglás tavaly contribuált.

Mindezeken kivül kapuszám után rendeltünk hat forintot potura pénzül, melyet is az adónak első terminusára magok vármegyéje perceptori kezében tartoznak administrálni; az hódoltságon a feljül felvetett adónak felét tartozzanak administrálni minden rendek, Debreczen városa kivül.

Articulus XLI.

N. Torma István atyánkfia sz. mihálytelki portiójának kapuszám kisebbítése.

Mivel az elmúlt 1667. esztendőbéli m.-vásárhelyi gyülés alatt nemzetes Torma István nehéz betegségben lévén, nem vigyázhatott miképen Kolosvármegyében a kapuszámról való regestumot béadták volt, és az ő kegyelme sz. mihálytelki

kolosvármegyebéli portióját másfél kapura írták volt, holott nem lévén ő kegyelmének ott négy örökös jobbágyinál több, a mint hiteles relatoriával comprobálta, melyre a nemes országnak méltó tekinteti lévén egy kaput azon sz. mihálytelki portióról ő kegyelmének lehagytunk, úgy hogy ennekutána nem többről, hanem csak fél kapuról, úgy mint öt-öt helyről administráljanak, végeztük.

Articulus XLII.

A benn lévő zsidók karmazsint, bagariát szabadoson árulhassanak.

Kegyelmes urunk, praefectus atyánkfiától a benn lévő zsidóknak supplicatiójokat leküldvén melyből értjük, hogy az idegen országból hozott karmazsint és bagariát városokon sokadalmoknak idején, sem penig gyűlések alatt az erdélyi szíjgyártó mesterek árulni meg nem engednék; végeztük azért, hogy ennekutána minden sokadalmokban és gyűlések alatt. szabadosan árulhassanak, őket megháborgatni sub poena articulari ne mérészeljék.

Articulus XLIII.

Nemzetes Ujhelyi Pál és Csúti Benedek atyánkfiai incorporáltatások.

Nemzetes Ujhelyi Pál és Csúti Benedek atyánkfiai Nagyságodat alázatoson megtaláltatván közinkben való incorporáltatások felől, melyet Nagyságod kegyelmesen proponáltatván; azért mi is kegyelmes urunk a Nagyságod kegyelmes annuentiájából ő kegyelmeket ez hazában incorporáltuk.

Articulus XLIV.

A porta contentatiójára felvetett adóknak generalis perceptoriról.

A feljebb megírt pontra contentatiójára felvetett adóknak generalis-perceptorinak rendeltünk Sárosi János és Szakács Péter atyánkfiait, kik is a tavalyi articulusban megírt terminusokra tartozzanak Medgyesre menni és ott percipiálni a porta contentatiojára felvetett adókat. A medgyesi polgármester s királybiró rendeljen házat és egy becsületes atyjokfiát ő kegyelmek mellé, és mikor kivántatik ötvöst is a jó pénznek meglátogatására.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione, et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis, et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus, et confirmamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Bistriciensi 3. Februarii, ultimo die scilicet congregationis nostrae anni praesentis millesimi sexcentesimi sexagesimi octavi indictis celebratis conclusi.

(Eredeti nyomtatvány az Akadémia birtokában.)

XL.

1668. febr. 27.

Apafi rendelete a fejérvári káptalanhoz, hogy a szebeniek által Rákóczynak adott térítvényeket kerestesse fel.

Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes *etc.*

Egregii fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Jóllehet az elmúlt napokban is legközelebb parancsoltunk vala Hűségteknek a szász natiónak peculiumi kötelességeknek felkeresése s kezünkhöz küldése felől az káptalanból, de semmi válaszunk nem érkezék mind eddig is, kihez járúlván az is, az nemes országgal miképen contrahált volt azon natio, hogy tudnia illik, tempore necessitatis városokban, erősségekben minden akadályoztatás és fizetés nélkűl minden vecturával miképen recipiáltassanak az több natiók és városokban is szállásonkért magok házok adajánál fellebb, hogy nem nevelik szállás-adásokat. Az mellett magánoson is az szebeniek miképen contrahéltanak volt néhai boldog emlékezetű fejedelmekkel, midőn az kaput és utczájokat elvették volt tőlök,

azonban az fejedelmeket is mennyi számod magokkal kötelezettek volt egész szász natiórúl méltóságokhoz illendő készségekkel és submissiójokkal acceptálni városokban. Mindezeket hogy szorgalmatoson felkeresse az káptalanban, sőt az Taraczközi ládájiban és egyébb jovai között s hova hamarébb feltalálván penig mindenik dologrúl tudósétson, vagy in transumpto kezünkhöz is küldje Hűségtek, parancsoljuk igen serio. Úgy is emlékezünk némelyik részérűl, hogy maga Taraczközi Ferencz mindezeknek kezénél léte felől emlékezett, sőt Bárdi István is felkereste volt egy versen, de akkorban viszont megfeletkezvén felőle, csak maga kezénél maradott. Végtére is több írásunkat nem várván, késedelem nélkűl fáradozzon Hűségtek s küldje kezünkhöz is, annak rendi szerént, parancsoljuk igen serio. Quibus secus non facturis, gratiose propensi manemus. Datum in arce nostra Fogaras die 27. Februarii anno 1668.

M. Apafi.

Alázatos hűségünk ajánlása után a szent istentől Nsgodnak birodalmát mindenekben boldogíttatni kivánjuk.

Kegy. uram a Nsgod commissióit a szászság peculiumi és egyébb kötelességeknek keresése felől alázatoson vették az utolsót elébb, die prima praesentis Martii, az elsőt penig ezen órában. Az mely protoculumok és levelek a káptalanban vannak, meghántuk szorgalmatoson, de közönséges kötelességekről nem találtunk semmi írást, magok privilegiumában fog lenni a peculiumi nevezet. A szebeniek penig öreg Rákóczi G. urunkkal mint contraháltak volt, kapujokat, bástyájokat igírvén s mikor ő Nsga és successori bemennek, micsoda apparatussal excipiáljuk, mint eskedjenek successivis temporibus két-két esztendők alatt Nsgtok hűségére, a nemességet is mint fogadják be a szükségnek idején etc. a Taraczközi uram írta párból im tramsumálók, az melyekből írta, még mi azokat nem láttuk, az mint az huga mondotta, Szebenben vannak záros ládájában. Elég fogyatkozás, kegyelmes uram, hogy onnat a levelek még sem hozatának ki, talán azok között találtatnék a peculium is, de azokat is hová tudnók rakni? egy tékát, egy skatulyát mind eddig sem tudánk csináltatni. sem ajtaját, sem ablakát meg nem erősíthették. 6. Martii, 1668.

Kopasz Mánuel.

Külczím: Egregiis Stephano Beöszorméni de Karko et Stephano Gyarmathi de Sárd requisitoribus literarum et literariorum instrumentorum capituli ecclesiae Albensis. Transylvaniae etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije, a válasz fogalmazványaival, Orsz. levt. Gyulaf. oszt. 12. cs.

XLI.

1668. máj. 6.

A debreczeniek térítvénye.

Mi debreczeni Pataki Albert és Bartha Boldizsár az böcsületes Debreczen városának az mi kegyelmes urunkhoz bizonyos akadályink végett küldetett rendei: mivel az mi kegyelmes urunk fejedelmünk, méltóságos Apafi Mihály ő Nsga és böcsületes tanácsúr híveinek engedelmekből néhai váradi Hamza pasának városunkon követett rettenetes nagy saczoltatása végett való panasz-tételre hatalmas császárunk fényes portájára kényszeríttetünk az böcsületes város akaratjából indúlni: esküszünk az élő istenre, ki atya, fiú, szentlélek teljes szent háromság egy bizony örök isten, hogy isten útunkat szerencséltetvén az nemes Erdély országának és méltóságos fejedelmének Apafi Mihály kegyelmes urunknak ő nagyságának igaz hívei maradunk és megemlített hazánk Erdély országa méltóságos fejedelme Apafi Mihály kegyelmes urunk ártalmára, akadályára, kárára és semmiképpen való ellenkezésére szolgáló avagy kigondolható dolgokban sem magunk, sem mások által izenetünkkel, írásunkkal, sugallásunkkal magunkat nem elegyítjük; annak felette semmi út, mód és szín alatt abban nem munkálódunk, hogy Erdélyhez adót Debreczen városa ne adjon, hasonlóképpen, hogy az mely két ezer forinttal Debreczen városa esztendőnkint az enyedi collegiumnak tartozik, annak megfizetése alól mások parancsolatja által felszabadíttassék, hanem nevezet szerint munkálkodunk és igyekezünk csak az váradi Hamza passának rajtunk, debreczenieken elkövetett szenyvedhetetlen saczoltatásának visszafordításában és abban, hogy az következendő váradi pasák is hasonlóképen ne bánjanak velünk, egyszersmind az török nemzetnek rajtunk való igájának könnyebbítésében. Menet, jövet is az ő nsga tolmácsa, bizonyos embere nélkül egy szóval nem megyünk, jövünk, nem szállunk és helyben is hasonlóképen hírek s nálok nélkül nem szólunk, cselekeszünk sem szóltatunk, cselekedtetünk, hanem egyenesen az kapikihánál szállunk és véle, vagy az ő nagysága mellénk rendeltetett hiteles híveivel dolgunkat az fenmegírt okok alatt s nevezetek alatt sollicitáljuk. Isten minket úgy segéljen, lelkünket úgy idvezítse és városunkat is úgy szerencséltesse. Datum et actum Albae Juliae, 6. Maii, anno domini 1668.

Bartha Boldizsár.
Pataki Albert.

Kívül: Anno domini 1668. 5. Maii portára expediált debreczeniek reversálisa.

(Eredeti: Nemzeti Múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

XLII.

1668. május 26.

Meghívó a radnóthi országgyűlésre.

Michael Apafi dei gratia princeps Tranniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes.

Generosi, egregii et nobiles, agiles, fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nram. Noha oly feltett czéllal convocáltattuk vala Kglmeteket Fejérvárra az minapi partiális gyűlésbe, hogy hatalmas császárunk fényes portájára küldendő adó vétetnék igaz computusban és az Beszterczén közönségesen celebráltatott országgyülésiben az mint végeztetett vala a két oláh vajdákhoz expediálandó követek felől, az articulusok compilálása felől, annak felette az limitatio felől mindazok mehetnének in effectum: de mivel akkor úgy tetszett az oda gyülekezett ország rendinek, hogy generális-gyűlés nélkül ilyen dolgokhoz ne szóljanak ő kglmek, ő kglmek az aránt való tetszéseket mi is nem akarván bontogatni: ugyanazon feljebb specificált dolgoknak végben vitelire kénszerítettünk generális gyűlést promulgáltatni, mely leszen 15. die Julii Radnóton. Minek okáért kglmesen és igen serio parancsoljuk Kglmeteknek, így értvén azaránt való dispositiónkat, arra az napra rendelje és küldje bizonyos atyafiait, hogy az nemes országgal végezhessünk azokról az szükséges dolgokról illendőképpen. Secus sub poena in decreto et articulis expressa minime facturis gratiose propensi manemus. Datum in Civitate nra Alba Julia, dei 26. Maii A. 1668.

Apafi mp.

A második oldalon: Udvarhelyi falvak jegyzéke, valószinüleg az országgyülésnek költségei fedezésére kivetett adó befizetéséről.

A harmadik oldalon: Anno D. 1668. die 26. Junii. Udvarhelyini ex communi consensu et voto totius sedis közelbik következendő Radnóton celebrálandó ország gyűlésében választottak a főtiszt uramék ő kelmek mellé nemzetes Dániel István, Pálfy István és Biró Bálint uramék ő kglmek; költségekre minden személytől öt-öt pénzt megadatni irremissibiliter iuxta art. regni; percipiálja Tarcsafalvi Mihály uram.

Külczím: Generosis, egregiis et [nobilibus] agilibus capitaneo, judici regio supremis et vicejudicibus regiis, jur. assessoribus, primoribus item et potioribus primipilis, peditibusque pixidariis ac universitati dominorum nobilum libertinorum Siculorum sedis Siculi[calis] Udvarhely etc. fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije az Akadémia birtokában.)

XLIII.

1668. júl. 15—21.

A radnóthi országgyülés törvényei s irományai.

a)

1668. júl. 15.

Czajberth naplója.

Acta comitiorum a celsmo principe, duo D. Michaele Apaffi in possessionem Radnóth ad diem 15. Julii anni 1668 indictorum, dieque 16. ejusdem inchoatorum, ac die 19. similiter ejusdem finitorum, ab egregio Elia Czajbert de Fogaras, ordinario almae universitatis procuratore punctatim secundum dies consignata.

Die 15. Julii. Appulimus Radnothinum circa horam octavam vespertinam, prandio capto in possessione Dombó, die 14. mensis Julii iter ingressi et Rűszini prandentes, N. Ekemezeini autem coenantes.

Die 16. Julii. Confluit universitas ad ampl. dnos officiales Cibinienses ac sese invicem salutantes tandem ascendunt in castrum, ampl. dnus judex regius Cibiniensis equo per semitam, ampl. dnus consul autem et ceteri adjuncti curru, ceteris (praeter Brassovienses, qui etiam curru sunt vecti) universitatis almae delegatis pedibus praeeuntibus. Mox advocatur ampl. dnus judex regius Cibiniensis a celsmo principe, qui ab eodem salutatur. Tandem sacris peractis, post aliquam moram confluunt dni status in quoddam castri palatium. Mox adferuntur propositiones celsmi principis per sples ac grosos dnos ejusdem suae celsitudinis intimos consiliarios, Thomam Nagy de Héviz et Andream Fleischerum, judicem reginm inclitae civitatis Cibiniensis, quae praesentatae spli ac groso dno praesidenti, Sigismundo Bánffi, clare coram statibus perleguntur. Hae quinque constabant punctis. 1. Conti-

nebat portae Ottomanicae tributum ventilandum, an totaliter possit sperari administratio ejusdem juxta limitationem Bistriciensem, nec ne, ne medio tempore occasione defectus hujus universum regnum ruina consequatur. 2. Quia aucta sunt praesidia, ut augeantur etiam stipendia eorum a dnis statibus in usum eorundem eroganda. 3. Continebat nequitiam quorundam nobilium comitatus Máramarosiensis, tricesimam fiscalem varie defraudantium. 4. Dispositionem et ordinationem certorum delegatorum, qui compilent articulos hactenus editos et limitent quascunque materias et materiata mechanicorum Transilvaniensium. 5. Fundos quosdam fiscales, illegitime a quibusdam nobilibus possessos, ut et reductionem jobbagionum fiscalium. Multa fiunt verba et nullius pederis a plurimis, sed frustra tempus teritur, ut hacce die nihil prorsus fuerit conclusum. Ampl. dni judex regius et consul Cibinienses prandent ad mensam celsmi principis, hilariter non modo excepti, sed etiam laute tractati. Inter prandendum mandatur a celsmo principe, ut dnus Tobias Fleischer, filius unigenitus ampl. dni judicis regii Cibiniensis, suam celsnem principalem, quia ante aliquot tantum dies redux factus ex exoticis regionibus, eundem conveniat: quod praestatur, qui etiam honeste exceptus; omnes hilares redeunt ad hospitium.

Die 17. Julii. Confluentes dni status, per certum horarum spatium nihil aggrediuntur, sed quisque cum assidente sibi de variis rebus occurrentibus varie discurrunt, otio dediti; quidam autem non tantum ex mediocribus, verum etiam majoribus nobilibus et proceribus etiam nativae et consuetudinariae quoque addicti nequitiae, ad detractationes, obscoenos sermones et id genus alia dilabuntur. Interea impetrati per status a principe dni consiliarii, student quidem, sed plurimi eorum simulate modo, momenta cuncta propositionum celsmi principis discutere, sed parum, imo certe nihil efficiunt. Supplicatio orphani cujusdam nobilis, Joannis Boros nomine, servitoris olim Georgii Rakoci junioris, magni apud eum pretii, sed dissolutae vitae hominis perlegitur contra egregium Stephanum Szakácsi concepta et scripta, contra quam alacriter sese defendit idem nobilis pro nunc vicecomes nobilium comitatus de Küköllő; interim aliud non obtinet, sed ut reddatur coram officialibus praefati comitatus supremis ratio ratione jurium possessionariorum per eundem nobilem apprehensorum articulariter et si orphanus Borossius manebit debitor eidem, de bonis iisdem fiat contentatio, si autem viceversa ex Szakácsii bonis refusio praestetur.

Graeci nugacissimi, solum nomine christiani, re ipsa

autem ipsissimi Turcae, praeparatis primum per honoraria aliquot procerum ingeniis, audacter supplicant, impudenter contendendo et opponendo sese statibus, quod ipsi non essent solvendis 2000 imperialibus, ipsis in comitiis Bristriciensibus proxime praeteritis merito impositis, imo nec velle quidem praestare illam summam, ipsis a statibus in supplementum tributi portae Ottomanicae impositam. Praecipuos adjutores habent Dionysium Bánffium, Michaelem Telekium et Franciscum Belyénessium, bonorum fiscalium praefectum; alios subticeo. Consentientes status et stentorea quasi voce per dimidium ferme quadrantem contranitentes Graecis et eorum patronis, hac in parte certe minime patriciis veris, eo rem deducunt, ut Graecis istis Cibinii commorantibus adjungantur ceteri etiam negotiatores Graecanici, Russiaci et ceteri, quibuscum una secundum posse cujuslibet eorum praestent solutionem praemissorum 2000 tallerorum, collectore ejusdem summae existente judice jam saepefatorum Graecorum Cibinii hospitantium. Istorum Graecorum causam modo ferme procuratorio agens praefectus pro sui etiam expeditione coram statibus turpiter refutatur, falso statuens, Graecos Coronae quartirizantes Coronensibus adjumento esse in expletione ordinarii tributi portae Ottomanicae et Tranniae debiti; quod negans unus delegatorum dominorum Brassoviensium, obturat os praefecti Belyénessii, non sine confusione ejusdem, magnaque ignominia. Cetera quae intervenere, indigna sunt, ut in chartam referantur.

Die 18. Julii. Matutino tempore, orto jam sole, ante omnia in castro solitoque scilicet et certo loco peraguntur sacra; quibus peractis, magna mora interposita, tandem confluunt dni status, appellente a principe ipso etiam praesidente, Sigismundo Bánffi, sed diu tantum otiantur, plurimis nihil aliud quam calumnias et vanitates vanissimas evomentibus. Interea brevi praefatione praemissa Christophorus Paskó nobilis persona, alias homo vanus, plus aequo sibi tribuens, in nominibus et personis consortis suae Christinae Szalánczi, aliarumque dominarum consanguinearum ac duorum ex duabus aliis similiter consanguineis susceptorum filiorum, porrigit supplicem libellum statibus contra principem, qui per germanicos pedites jura eorum possessionaria in eas et ipsos ex Joanne Szalánczi de jure devoluta violenter occupaverit et de praesenti etiam manu tenet. In quo supplici libello instat statibus, ut instent pro praefatis personis, aequitate, nobilitari praerogativa et unione regnicolarum id dictante, eidem celsmo principi, ut memor conditionum suarum, tanquam summus justitiarius, ne praefatas personas in justis suis

juribus perturbet et aliis perturbare permittat, quin imo contra tales defendat. Multum quidem contra nititur director Samuel Szent-Iványi, ne supplicatio perlegatur, sed nihil obtinet. Perlecta enim supplicatione, transmittitur ad cels^mum principem et d^nos consiliarios; unde cum optata redit resolutione, si verba spectentur, si vero rem quis pensitet, parum in spe positum esse existimet.

His perfectis et hoc modo peractis, adveniunt d^ni consiliarii et una cum ceteris regni proceribus ac statibus propositiones principis aggrediuntur. Et longam variamque post disputationem, consultationem et contentionem tandem eo devenitur: instatur coram cels^mo principe, ut in gratiam statuum ne difficultet restantiam tributi Ottomanici, integrum enim non erat, id est talleros n^ro 1336 deponat summam, gratiarum actionem a statibus sua acceptura celsitudo principalis illr^ma, sed nihil obtinetur. Proh pudor! Proh dolor! Tandem dum discurritur a statibus cum praefatis ceteris proceribus et consiliariis, quid hac in re facto opus esset, princeps cum principissa, quae contra naturam et quamcunque politiam regimen habet, consilio mature inito, primum promittit, sese mutuo daturum ad expletionem tributi usque ad tall. 2000, praeterea non; tandem Balásfalvinum principissae jure hereditario conferri a statibus cupiens, ut et posteritatibus legatariisque suis, tresque pagos meliores ad Porumbakiensem curiam pertinentes similiter inscribi, dono offert praefatos 2000 talleros. Approbant status sed non sine risu, ducti exemplo Rákóczianae senioris etc. Secundum punctum ratione stipendii praesidiariorum ne attingitur quidem juxta propositiones principis. Ex tertio limitatio differtur ad futura comitia; compilatio articulorum committitur duobus protonotariis magistris, ex cottibus Michaeli Telekio, Francisco Rhedeio et Cosmae Horvát; ex Siculis Clementi Mikes cum altero Siculo, Gabrieli Literato Csikiensi; ex d^nis Saxonibus Joanni Literato Bistriciensi et Valentino Seraphino Medgyes. Cetera etiam, quae hujus erant materiei, ordinata sunt; quaedam autem hesterna a Telekio importune inversa. Verendum, ne foeminea ista directio, inclusis fratre et affinibus, extremum afferat regno misello periculum.

Die vero 19. Julii. Post moram satis longam status vicissim confluunt solitum in locum; ubi ante omnia et omnium primo cels^mus princeps protestatur coram statibus de et super eo per praesidentem, si augere noluerint stipendia praesidiariorum, diminutis capropter etiam stipendiariis militibus praesidiariis, quoad numerum et ex paucitate corun-

dem aliquod malum regno immineat, non valentes illi resistere purpuratis, ne ipse tandem causetur, nec ei illud tribuatur; sed parum haec protestatio duos status movet, alii alia inter sese conferentes.

Urgetur a statibus praesidens, ne frustra tempus teratur, sed finis aliquando comitiis imponatur, cum aestivum modernum tempus aliud, quibuscumque velis scilicet oeconomis, praesente messe triticea et cumulatione foeni, svadeat. Prohibentur itaque privatorum supplices libelli perlegi, multo minus ad tractandum assumi. Interim assumitur quaedam causa, a commissariis non decisa, a statibus ratione templi cujusdam inter Reformatos et Unitarios controversi decidenda; quae etiam ratione certi puncti deciditur; scilicet an templa possint dici ecclesiastica bona? In quo per majorem statuum partem ita consentitur: si privatae personae templum illud in proprio fundo aedificarint pro proprio suo usu, tale dici nequeat, si autem ipsa ecclesia illius pagi, ubi templum illud controversum constitutum, merito ecclesiasticum bonum dici posse, cum bona ad tale templum pertinentia vere talia dicantur. Quam legitima fuerit ista conclusio, viderint ipsi status!

Tandem advocati dni consiliarii apud celsmum principem praesentes adveniunt et praesentibus iisdem cum ceteris proceribus et statibus praesidens denuo reassumit stipendia praesidiariorum tractanda et rem per voces determinando, fundantes sese omnes et singuli in priori deliberatione, ab illo concluso recedere nequaquam volunt, stipendiorum nihil prorsus promittentes principi ex parte praesidiariorum.

His finitis heredes Szalánczíani denuo instant coram statibus, quia princeps ex bonis occupatis Szalánczianis cedere nolit, ut instetur pro iis, restituantur heredibus, singulis statibus hac in parte, si similis continuetur occupatio in privilegiis suis summe laesis; concluditur, ut conjunctim dni consiliarii una cum statibus intercedant coram principe pro iis; quod etiam praestatur, sed pauco cum fructu: 1. quia Siculi praetendentes hoc in praejudicium libertatis eorum cedere, tam ratione bonorum illorum, quae antea Mosis Székely fuere, Siculus autem amittere per notam bona non posset, quam etiam eapropter, quod in comitiis Bistriciensibus proxime praeteritis tantam gratiam, quantam isti privati, universa natio Siculicalis non meruerit, ut pro iis hoc modo fiat intercessio, ab intercessione sese disjungentes a ceteris statibus desistunt. 2. Nullum datur a principe Szalánczianis heredibus responsum, quo acquiescere possint, sine juris

strepitu nolens cedere bonis princeps; idque ut privatus praetendens nobilis non ut Tranniae princeps. Interea multa jurgia hac in parte inter Christophorum Pasko et ceteros ac Clementem Mikes hujus occasione agitantur; sed frustra omnia.

Multa negotia facessunt quidam nobiles d^no^ Joanni L. Valendorffio delegato Bistriciensi, post multa fatigia tamen sedantur tandem illi, nec querimoniam contra Bistricienses instituunt. Plurima etiam hac die intervenere, sed ea et talia, quae non sunt momentosa ideoque illa reticeo. Addo quaedam puncta ratione quorundam comitatuum, in partibus Hungariae existentium, et difficultatum inde ex parte arcium finitimarum provenientium, principi a Dionysio Bánffi capitaneo earundem generali porrectorum, et a principe statibus transmissorum; assumpta deciduntur vel finaliter, vel decidenda principi una cum d^nis^ consiliariis committuntur. Egidius quidam, cujus nomen proprium me latet, propter garrulitatem a praesidente arripitur, qui mox et de facto, quae per garrulitatem evomuerat, revocat. Siculi male accepere, quod in rebus Szalánczianis in dandis vocibus ab iisdem recesserimus, cum maxima eorum etiam pars idem senserat et approbarat, quod consiliarii, proceres, comitatus et d^ni^ quoque Saxones; sed Mikesianum haec redolebant factorem. Denique perleguntur ad saepe repetitum statuum clamorem articuli sub hac diaeta conditi, qui ad principem et consiliarios transmissi, ruminatique per eosdem sine correctione ad status remittuntur et solito de more per praesidentem et alterum protonotarium Martinum Saarpataki obsignantur et subscribuntur. Perlegitur catalogus, plurimorum nominibus absentium, scilicet probe notatis dubio procul per praesidentem, cum praesente tempore messis egeat pecunia, rigide exequendorum. Et sic valedicentibus statibus principi solvuntur comitia, et quisque, d^nis^ Cibiniensibus et Brassoviensibus exceptis, ad suos svave remeat. A. d^nus^ judex regius Cibiniensis unacum filio d^no^ Tobia laute tractantur a principe; interea bene bibitur etiam a d^nis^ Cibiniensibus ceteris in hospitio, idem praestantibus d^nis^ quoque delegatis Brassoviensibus.

Die 20. Julii. Summo mane iter ingredientes prandimus Medgyesini, a civium magistro regio, sedisque judicibus ut et ceteris senatoribus ejusdem loci honeste excepti et laute tractati usque adeo, ut nullus vel talpessiorum nostrorum sobrius manserit, alii alios ex ebrietate ad duellum nequiter etiam provocantes. Coenatur, sed a paucis et quiescitur Nagy Ekemezőini; ubi in quantam ebrius eruperit Georgius Fodor, *ductor* Cibiniensis, stultitiam et quam immodice hauserit

Bacchum, ejus tam intemperantia, quam relatio aliquot amplissimorum virorum delegatorum Cibiniensium ut et servorum aliquot sufficiens testis est.

Die 21. Junii. Pranditur Szelindekini, vel Sztoltzvárini, sed temperanter. Tandem circa 4-tam pomeridianam Cibinium appellentes et alter ab altero commissiorum veniam petendo et valedicendo, proprios quisque repetit lares etc.

(Eredetije a nagyszebeni levéltárban.)

b)

1668. júl. 15.

A törvények.

Nos Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes, etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem 15. mensis Julii anni domini 1668. in castrum nostrum Radnothiensem, ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, authoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quiden articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae, partiumque Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ex edicto suae celsitudinis principalis ad diem decimum praesentis millesimi sexcentesimi sexagesimi octavi, in castrum Radnoth indictis et celebratis conclusi.

Articulus I.

Az ország adaja restantiájának suppleálásáról.

Kegyelmes urunk, sok ízben megtapasztaltuk Nagyságodnak ez szegény hazához való kegyes atyai indulatját, úgy mostan is szintén elközelgetvén az ország adaja béküldetésének terminusa, mely adónak lévén az ország computusa szerént kétezer tallér héja, szegénységünket annak suppleálására semmiképpen nem kénszergethetjük, holott ennekelőtte reájok vetett adót is nagy bajoskodással exigálhatjuk rajtok: melyhez képest megtalálván Nagyságodat alázatos instantiánkkal egész országúl azon kétezer tallérbéli defectusnak suppleálása felől, Nagyságod is kegyelmesen resolválta magát, és azon kétezer tallért megadni porta contentatiójára kegyelmesen igéri. Mely Nagyságod fejedelmi kegyelmességiért mi is háládatosságunkat akarván mutatni, noha in anno 1664. segesvári articulusunkban Balázsfalvát a mint a mi kegyelmes asszonyunk a vérektől megvötte volt, azon fassiora való consensus adásra is authoritást adtunk volt Nagyságodnak: mostan újonlag ezen kétezer talléroknak kiadásáért, és ez hazához sok ízben tött kegyes atyai indulatjáért, kegyelmes asszonyunknak, a méltóságos Bornemisza Anna asszonynak ő nagyságának magának és két ágon lévő maradékinak, s legatariussinak is hogy Nagyságod újobban adhassa, donálhassa jure perpetuo Nagyságodat egész országúl authoráljuk; és ő nagyságát kegyelmes asszonyunkat, s két ágon lévő maradékit, s legatáriussit is Balázsfalvának, pertinentiáival együtt való birodalmában meghagyni és maradni assecuráljuk. Insuper Fogaras földin a porumbáki jószágból három egész falukat pertinentiáival, úgymint: Felső Porumbákot, Szárátát, és Felső Visth, tízezer magyari forintokban kegyelmes asszonyunknak ő nagyságának hasonlóképen két ágon lévő maradékinak és legatáriusinak is egész országúl inscribálunk.

Articulus II.

A görögök adajáról.

Hogy az elmúlt beszterczei gyűlésünkben a görögökre, örményekre, zsidókra in universum vetettünk volt kétezer tallérokat porta contentiójára melyet administráljanak, mostan penig azon kétezer tallérnak megadását ilyen modalitással rendeltük tenni: a mely görögök Szebenben szállást tartanak és eddig fiscus tárházában is adóztak, azok capitatim

adjanak hat-hat tallért azon az adón kivűl a melyet fiscus tárházában szoktanak adni, és egyéb terehviselést is a fejedelem számára subportálni, ezután is immunisok ne legyenek; mely megírt hat-hat tallért ugyanazon görögök bírája exigáljon és administráljon fide mediante porta contentatiójára a praefixus terminusra praefectus atyánkfia kezében. Kiknek ez szerént való adajokat computalván a mi héja lészen a kétezer tallérnak, annak exigálására Nagyságod kegyelmes dispositiójából egy alkalmatos ember vagy több rendeltetvén a több Erdélyben kereskedő görögökön, örményeken, zsidókon (ide nem értvén a Fogarasban megtelepedett görögöket, örményeket, mivel ezek ott contribuálnak) ellimitalván értékek s kereskedések szerént kire mi eshetik, úgy hogy egészen kiteljék a kétezer tallér a megírt Szeben-szállás tartó görögök hathat tallér adójokkal együtt, igen szorgalmatosan az erre rendelendő ember exigálja, s administrálja is suo tempore generalis perceptor atyánkfiai kezekben. Ezen adózásban penig ha ki armálista volna is vagy lenne is immunis ne légyen, hanem egyenlőképen contribuáljon; ezekben penig se városbéliek, se nemesek, se egyéb privilegiumos helyek és faluk sub poena articulari ne patrocinálhassanak nékik: ha kik penig patrocinálnának nékik, de facto azon a személyeken exigálandó adót exclusis omnibus juridicis remediis az olyan párt tartók javaiból exigáljon az arra rendeltetett ember ha kivántatik bracchiummal is, nem obstálván in hoc casu senkinek is nemesi és egyéb alkalmatosságbéli szabadsága.

Articulus III.

A két oláhországi vajdák között való dolgoknak eligazításáról.

Kegyelmes urunk, a Nagyságod dispositiója szerént a két oláhországbéli vajdák közt való dolgoknak és controversiáknak dirimálásira és complanálásokra rendeltettek: Béldi Pál, Hallér János, Szent-Páli János, Kún István, Nemes János és Lázár István atyánkfiai.

Az articulusok compilálására penig a vármegyékről: Teleki Mihály, Rédai Ferencz és Petrithevith Horvát Kozma atyánkfiai. A székelységről: Mikes Kelemen és Gábor Deák atyánkfiai. Az universitásról: Beszterczei János deák és Medgyesi Szerafin Bálint atyánkfiai. Ő kegyelmek mellé két itílő mester atyánkfiai. Ezen dolognak végbenvitelit mikorra, s hova ákarja Nagyságod rendelni, álljon a Nagyságod kegyelmes dispositiójában közönségesen végeztük.

Articulus IV.

A limitatioról.

Ez országban csinálandó míveknek limitatióját e mostani ország gyűléséről differáltuk; úgy hogy minden helyeken, kiváltképen az universitas közt a tisztek szorgalmatosan az alattok lévők közt tégyenek rendelést és oly provisiot, hogy a mívek illendő árran adassanak minden helyeken.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione, et augmento vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes acceptavimus, approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in castro nostro Radnothiensi die 19. mensis Julii ultima videlicet congregationis nostrae, anno domini millesimo sexcentesimo sexagesimo octavo.

(Eredetije az Akadémia birtokában.)

XLIV.

1668. szept. 9.

Kende Gábor követsége Apafi udvarában.

A. 1668. Radnóton 9. Septembris Kende Gábor uram követségére való resolutiónak minutája. Ex consilio tunc praesentium interessatorum.

Az ő kegyelme követségét mind megmutatott instructiójának és assecuratio formulájának páriáiból, mind maga ő kegyelme szóval tett relatiójából megértette a mü kegyls urunk s mü itt jelen lévő interessátusok, melyre hogy mindenképen oly választ nem tehetünk, a mint ő kegyelmek kivánnák.

bizonyítunk istennel, ki a szíveknek, veséknek vizsgálója, nem egyéb az oka, hanem a lehetetlenség.

Jó emlékezetébe lehet ő kegyelmeknek, már kétszer ezen dologban követeink által megpróbáltunk s elkövettünk mindeneket a fővezérnél, egész Candiáig beküldvén utánna, kitől választ nem egyebet, hanem halogatást és az mostani üdőben hadakozásbeli distractioi miatt-é vagy egyéb okok miatt, de az dologhoz való kedvetlenségét vettük, sőt követeinknek oly intimatio is tétetett a fővezér kihája által, hogy a portán meg nem jelentettük a dolgot senkinek is, az jól esett, ugyanis ne jelentsük. Függvén azért istennek csudálatos és igaz itíletiből a mi békességünk és megmaradásunk is attól a hatalmas birodalomtól, és legközelebb annak mostani főkormányozójától a fővezértől, annak kedvetlenségével magunk végső koczkáztatása nélkül, hogy tehessünk török császár udvarába jelentést, támasztjuk magok ő kegyelmek keresztyéni jó lelkiismeretire és indulatok uralkodása nélkül való józan ítíletire. Azon fővezért is penig már kétszeri repulsa után, kivált üres kézzel és csak puszta szóval, mint találhassuk meg s micsoda gyümölcsét várhassuk, támasztjuk ő kegyelmek ítíletire, (a mint) ennek előtte is ezen értelmünket még (az) elmúlt pünkösd havába tudtára adtuk ő kegyelmeknek.

Ilyen nagy, által nem gázolható akadály lévén azért előttünk, a porta engedelme nélkül, hogy fegyvert mutogassunk is, lehetetlenség; mert mind ezeket, a melyeket felteszünk difficultásúl, ha követnők, ő kegyelmeknek sem használnánk, magunknak penig bizonyos veszedelmet szerzenénk, melyet, tudjuk nyílván, ő kegyelmek sem kívánnak, addig lehetvén még is (ha ugyan nagy extremitások közt is) ő kegyelmeknek valami reménységek, míg mü is ha csak imígy-amúgy is fenn vagyunk. Valamit azért végső veszedelmeztetésünk nélkül elkövethetünk, elkövetünk, de többé módunkat nem látjuk, hanem ezekbe:

1. Minden igyekezettel azon lészünk, római császár ő felsége előtt való interpositiónkkal és minden tisztességes praecautiókkal, hogy a német leküldését megelőzzük, és ha jobb karba nem állítjuk vagy csak veszedelmesebb állapotra menni ne engedjük ő kegyelmek dolgát, mint a minemüben vala ez minapiba, mely jó szándékunkat hogy isten boldogítja, bizunk.

2. Ha az kiküldött formulák szerént való assecuratiók permutatiója meglészen, s ha ugyan ő kegyelmek kész pénzt negyvenezer tallérokig kezünkbe küldenek, olyan készülettel még harmadszori követséget a fővezérhez elkoczkáztatunk, a nélkül penig oda sem küldhetünk; magunk penig, noha az

exp[en]sák refusiójáról teendő ő kegyelmek assecuratiójába (melynek formáját beküldték) megnyugszunk. mindazáltal ilyen nagy adózás és tatárok sok sarczoltatása által exhauriáltatván, annyi summ[á]nak szerét hertelen nem tehetjük, mos[t is] ez idei adónk is nehezen telhetvén ki, hanem ha mit ő Kegyelmek akarnak, a pénzt küldjék bé.

Ha ennél többet akarnak ő kegyelmek, más utat nem látunk, hanem a mint az e[lébb] megírtuk, magok embere által (kinek mü innet passust és kisérőt is adni készek vagyunk), találják meg magát a török császárt, hitelt szerezvén és útat nyitván münekünk az ő kegyelmek dolgainak tractálására a portán: mely ha meglenne és a török császár osztán tőllünk kezdene arról tudakozni, akkor sine ulla reflexione ad supremum vezirium et sine periculo tractálhatnánk az dolgot, s bizony el is követnők keresztyéni kötelességünk és minden tehetségünk szerént. Azonba ha ugyan ő kegyelmek között religio persecutióját vagy egyéb aránt is végső veszedelmeket látjuk ő kegyelmeknek, valamint isten erőt ad, keresztyéni kötelességünkben hátra nem akarunk állani.

Szóval is mindezeket tekintetes nemzetes Kende Gábor uram ő kegyelmek előtt világosíthatja, etc.

b)

Magyarország részéről való assecuratio formája.

Mü T. T. esküszünk az élő (istenre), ki atya, fiú, sz. lélek egy biz[ony] örök isten, hogy valamit akárkivel az méltóságos erdélyi fejedelem és erdélyi atyafiak a mü nevünkkel tractálnak és concludálnak hazánk javára és megmaradására valót, azt magunk tractájának s végzésének ismerjük, azt mind magunk megtartjuk, mind másokkal, valakikkel lehet, megtartatjuk. Az méltóságos erdélyi fejedelmet ő ngát és az förendeket és státusokat ő kgyméket minden mü dolgunkban tett s teendő költségekről és fáradságokról illendőképpen contentáljuk, soha praejudiciumokra és hírek nélkül senkivel semmit sem végzünk, nem colludálunk. Mindezekről való assecuratiónkat (exclusa etiam dispensatione pontificum) a mint megtartjuk, úgy segéljen az isten s úgy adja lelkünk üdvességét.

Oldaljegyzet: Ezek subscribálják: Palatinusné, Nádasdi Ferencz uram, Zrinyi Péter uram, Esterház Pál, Battiáni Christóph, Tökölyi István, Sennyei István, Petróczi István,

Bocskai István, Wittnyédi István, Szuhai Mátyás, három Ketzer, Szepesi Pál, Gyulafi László, Ispán Ferencz, Szente Bálint, Lessenyei Ferencz, Bory Mihály, Kende Gábor, Fekete László, városokból a kik vadnak, s mások is minél tőbb, annál jobb.

c)

Urunk részéről s az interessatusok részeről.

Én etc.....és mü.

Assecuráljuk keresztyéni hit és lelkünk üdvessége vesztése alatt az méltóságos magyarországi urakat és statusokat, valakik az haza és magyar nemzet jovának keresésében megegyeznek, hogy valamiket ő kegyelmek nevével akárkivel tractálunk s végzünk, minden azon munkánkban teljes tehetségünkkel vigyázunk az ő kegyelmek lelki testi szabadságinak, törvényinek s jovainak megmaradására, adott credentiájokkal, assecuratiójokkal malitiose veszedelmekre nem abutálunk, hanem minden lehetséges dolgokban, mint igaz magyarok s igaz keresztyének, ő kegyelmeket segítjük; fenntartván mindazáltal mindenkor az portához való hűségünket, melyet megsérteni nem akarunk. Mind ezekről való assecurationkat a mint megtartjuk, úgy segéljen mün[ket] az isten, ki atya, fiú és sz. lélek egy (bizony) örök isten s úgy adja lelkünk üdvességét. etc.

(Egykorú kézirat gr. Teleki Miksáné ltárában. Másolta Gergely S.)

XLV.

1668. nov. 24.

Pápai breve Apafihoz a catholicusok érdekében.

Clemens papa IX.

Nobilis vir salutem et lumen divinae gratiae. Etsi profecto credimus nobilitatem tuam impulsu propriae iustitiae, atque benignitatis, quibus virtutibus eximie religionis catholicae professoribus praesto esse consuevit, venerabilem fratrem archiepiscopum Marcianopolitanum a nobis vicarium apostolicum in Moldavia loco Baccoviensis episcopi destinatum, ab inimicorum injuriis auctoritate sua tutum, et securum praestituram esse: tamen cum archiepiscopum ipsum pietate, ac prudentia praestantem virum, tum vicariatus res omnes ad negotia spiritualia pertinentes, Tibi vehementer commendare literis hisce voluimus; pro certo nimirum habentes, te officiis

nostris tributurum, ut ea, quae tua sponte peracturus fuisses, intuitu, rogatuque nostro promptius, ac prolixius efficias; id nos a singulari humanitate tua etiam atque etiam petimus. Hoc sane voluntatem nostram arcte tibi devincies et ad referendam cumulato gratiam, quoties occasio tulerit, pro rerum ac temporum opportunitatibus promptam, et alacrem experieris. Interim nobilitati tuae qua in agnoscenda penitus veritate divinorum, qua in aliis quoque prosperitatibus obtinendis, omnimodam felicitatem optamus, et ab auctore bonorum omnium deo peraccurate precamur. Datum Romae apud S. Mariam maiorem sub annulo piscatoris die XXIV. Novembris MDCLXVIII Pontificatus nostri anno secundo.

I. Florentinus.

Kivül: Nobili viro principi Transylvaniae.
Az szentségespápa levele.

(Eredetije: Gr. Kemény József Erdély története eredeti levelekben. 15. köt. Patens alakjában. Pergamenten.)

XLVI.

1668. decz. 22.

Meghívó a fejérvári országgyülésre.

Michael Apafi dei gratia princeps Tranniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes. etc.

Prudentes et circumspecti fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram. Akarván az Hűségtekre való gondviselésben megfelelni fejedelmi hivatalunknak, szükségesnek itéltük, az nemes ország generalis gyülését hosszas halogatás nélkül Hűségteknek kiszolgáltatnunk, melynek celebrálásának helyét Fejérvári városunkban, napját peniglen becsületes tanácsúr híveinknek tetszésekből az nem sokára közelítő 1669-ben Januáriusnak 25. napján lenni rendeltük. Mely generális gyülés alatt agitáltatni fognak az perek is, valaminemüek gyülések alatt elő szoktak vétetődni. Minekokáért Hűségteknek kegmesen parancsoljuk küldje székiből bizonyos atyjokfiait kik az praefigált napon és helyen jelen lenni el ne mulassák hogy az nemes ország státusival együtt azokkal is végezhessünk minden szükséges dolgokról ez hazának megmaradására. Secus sub poena in decreto et articulis expressa minime facturis, de cetero gratia nostra principali gratiose propensi manemus. Datum in arce nostra Fogaras die 22. Decembris anno dni 1668.

M. Apafi m. p.

Hátlapján: Prudentibus et circumspectis consuli regio et sedis judicibus ceterisque juratis civibus civitatis nostrae Cibiniensis, fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a nagyszebeni levéltárban. Nro. 1054.)

XLVII.

1669. jan. 25—márcz. 4.

A fejérvári országgyülés törvényei s irományai.

a)

1669. jan. 25.

A fejedelmi propositiók.

Propositiones principis.

1. Sok szóval nem kell ő Kegmeknek értésekre adnunk, holott nyilván vagyon mindnyájunknál ennek a szegény hazának megmaradása isten után függeni az fényes portának kedve keresésétől, mely nem különben, hanem az adónak idején korán való egészlen beszolgáltatása által lehet meg. Azért szükség ő Kegmeknek, minden dolgok előtt munkálkodjanak annak felvetésében, szorgalmasban penig mintsem eddig volt, mert hogy az többiről ne szóljunk, csak az legközelebb elmúlt esztendőben sok fogyatkozások lőnek annak felvetésében és administratiójában. Háromszor kellett gyűlésben fáradni ő Kegmeknek sok haszontalan költséggel. Midőn utolszor Radnóthra convocáltattuk volna ő Kegmeket, azt itélvén közönségesen mindnyáján ő Kegmek, hogy 1000 vagy 2000 tallér héjja lenne az adónak s nem több, megigértük, hogy azt a magunkéból leteszszük, melyet meg is cselekedtünk, itélőmester uraimék recognoscálhatják. Akarván penig távoztatni, hogy az portára menendő követ költsége miatt ne essék csorbája az császár adajának, Nagy Tamás uramnak is útiköltséget az magunkéból adtunk; mivel Gyenicserig kellett ő kegmének fáradni, szükségképpen az régi szokás kivűl kellett többítenünk az ő kegme útiköltségét és noha azelőtt ötszáz tallért szoktak volt adni a fejedelmek az portára menő követeknek, de mi másfél ezer tallért adtunk ő kegmének az magunkéból, úgy, hogy ez két rendbeli summát egyben tévén, adtunk az nemes ország tekéntetiért arra a szükségre negyedfél ezer tallért. Ezek meglévén, megindítottuk Nagy Tamás uramat oly tanúsággal, hogy az ország adaját Brassóban venné kezéhez; parancsoltunk az egész országra mindenfelé, hogy ha az adóban

valami restantiák volnának, siessenek mindenfelől odavinni, azt akarván mindezekkel végben vinni, hogy az nemes országnak ne következzék fogyatkozása másoktól kölcsenpénznek felvételével; egynehány rendbeli emberünket küldtük el Nagy Tamás uram mellé, kik által naponként tudósíthatna az adónak kitelése felől, midőn Brassóban egynehány napokat mulatván, ő kegme rescribált volna, hogy a pénznek administratióját sohonnan nem reménylhetné, az adónak penig volna még négyezer tallér héja, melyet csonkán megindítani veszedelmes volna, nem lévén reménység fenn azon is Genicsérben, mint olyan ismeretlen helyen, akármely nagy interestre is találhatna ő kegme kölcsönpénzt. Ilyen nagy extremitásban mástól kellett négyezer egész tallérokat kölcsön felvétetnünk, azt küldtük Nagy Tamás uram után, s úgy tölt ki az adó. Immár ő Kegmek vegyék consideratióban, ha az mely negyedfél ezer tallért az magunkéból adtunk, együvé számláljuk az kölcsön kért négyezer tallérokkal, tészen 7500 tallért: ennyi fogyatkozás esett az ő kegmek tavalyi adajának elrendelésében. Mi nem tudjuk, az administránsokban vagyon-e fogyatkozás, vagy hogy ő Kegmek töttenek hibát az felvetésben, elég az, hogy az fogyatkozásuk meglött, bizonyságunk isten, az fejünk füsti is fennmegyen az ilyen hibák miatt való búsulásban. O Kegmeket azért intjük kegyelmesen, cselekedjenek rendesebben, könnyebbítsenek meg oly búsulástól bennünket, szánják meg magokat is s távoztassák el, ne ejtsenek oly hibákat, melyek miatt annyi fogyatkozásokat szenvedjenek. Istennek hála, nem mondhatja senki, mi csak egy pénzt is elköltöttünk volna hatalmas császár adajában, csak ő Kegmek ne ejtsenek hibát az dologban. Annakfelette szükséges meggondolni ő Kegmeknek, Somlyóban, Sebesben, úgymint az más nemzetekhez *(kiírva csak: nemzekhez)* közelebb levő helyekben az mely praesidium van, meg ne fogyatkozzék, mert azok nélkül egy szempillantásig sem lehet el az haza. Az kolosvári praesidium felől eziránt szólni nem akarunk semmit, mivel maga felől Kolosvár felől is szükséges ő Kegmeknek, mindenik nátióból válaszszanak böcsületes atyjokfiait, kikkel consultálkodhassunk, akkoron az igazításban tétetődhetik. Vadnak más helyek is, melyekről való consultatiót nem bátorságos megezégérezni.

2. O Kegmeket magokat híjjuk bizonyságúl, nékünk csak egy pénzadót sem adtanak. Az fiscalis jószágokat inkább mind ő Kegmek birják, melyeknek recuperálások felől noha írtak articulusokat, de ő Kegmek magok közől nem rendeltenek senkit, a kik által executióban mennjen az a dolog: mi penig egyáltaljában ahoz nyúlni nem akarunk, ha per manus

nem akarják ő Kegmek kezünkben adni. Kolos- és Tordavármegyékből is az mi arenda bejühetne, hasonlóképpen azt is. Az székelyhídi jószágból, egy szóval az egész partiumból egy pénzjövedelem nekünk nem administrálódik. Az portusról az ő Kegmek adajában van rendelve, azonkivűl annyi sem marad nekünk, az mivel az követeket és postákat megérjük és így csak az neve és az baja müénk. Mindezeket ő Kegmek consideratióban vévén, kegmesen intjük, udvarunk tartására vessenek illendő adót fel, felelhessünk meg mi is illendőképpen magunk állapatjának, néha csak annyi vitézlő rend is alig lévén mellettünk, az ki egyik lakóhelyinkből az másikban késérjen: mert hogyha ő Kegmek mind orvoslás nélkül hagyják az dolgot, nincsen egyáltaljában módunk benne, hogy az portusról az adót segíthessük, hanem onnét kell magunk szükségét kipótlonunk. Azért nekünk az tetszenék, vessenek ő Kegmek kapuszám után ötven forint adót fenn, annak harmincz forintját adná meg a szegény ember, húsz forintját az földesura, avagy a ki birja, abból az adó kitelvén, a mi attól megmaradna, resolválhatná az nemes ország jövendőbeli szükségére: a mi udvarunk népe tartására maradván az portus. Hogyha peniglen a mi sustentatiónkra contribuálnak ő Kegmek illendőképpen, ez eddig való szokás szerint az portusról való summát mi is administráltatjuk.

3. Akarjuk ő Kegmeknek értésekre adni, az mely szekereken és lovokan az adót beszokták vinni az portára, a szekér törik, lovakban is holt meg eddig is; az mellettek levő kocsisoknak és szolgáknak ruházat és útiköltség kell. Mindezekre való expensákat ő Kegmek az elmúlt gyűléskor nehezteltéke bevenni, az fogarasföldi-adóból mostan is kellett azokra költeni; hogyha ő Kegmek az fogarasi adóban be nem akarják venni az ilyen expensákot, viseltessenek gondot az olyan lovakra és szekerekre, bizzák az kire akarják ő Kegmek.

4. Tatár khám ő felsége követje is volt nálunk, mit írjon, ő Kegmeknek alá küldtük, szóval való követsége is a volt, hogy követeket kivánna innen bemenni, mely ha küldetik, oda feles ajándék kévántatik, azért ő Kegmek tegyenek rendelést, honnan teljék ki?

5. Nagy dísztelenségére Fejérvárnak, sőt nékünk úgy tetszik, az országnak is böcstelenségére látszik lenni, hogy Fejérvártt az templomnak tornyai pusztán állnak. Azért intjük kegmesen ő Kegmeket megépítések felől tegyenek rendelést, mi segítjük az mennyiben lehet.

6. Az váradjai hídnak építése felől se feledkezzenek el ő Kegmek, mert az bizonyosan bucsúzik az országnak nagy kárára, a mi kevés fát annak építésére ő Kegmek vittek volt,

azzal tataroztatták az mennyire lehetett, de csak gyengén sűlt ki.

7. Emlékezetiben lehet az nemes országnak, az fiscus kárával is akarván kedveskedni ő Kegmeknek, Fogaras várának régi szabadságának megrontásával articulusban engedtük írni, hogy az jobbágyok onnan kiadassanak, melyet effectuáltunk is, sokoknak ő Kegmek közzűl onnét kiadván jobbágyokat; de az földéről elbújdosott és ő Kegmek közzé telepedett jobbágyoknak megadásában az fiscus sok fogyatkozásokat tapasztalt: nemhogy némelyek megadták volna az olyan fugitivus jobbágyokat, sőt illetlenűl tractálták az oda küldött fiscus embereit. Kévánjuk azért ő Kegmektűl, hogy az ilyeneknek megadásáról írjanak szorosabb és nagyobb poena alatt való articulusokat, midőn az fiscus megadja az ő Kegmekét, adják meg ő Kegmek is az fiscus igazságát: egyébiránt ő Kegmeknek lészen káros, ha Fogaras földéről az ő Kegmek jobbágya meg nem kezd adatódni. Azonban az földéről elbújdosott jobbágyoknak reductiójában az régi usust kezdi követni az fiscus.

8. Az fiscalis jószágokban biró nemesség is sok helyeken igen abutál az fiscus kegyelmességével. Meg nem elégedvén az olyan fundusokkal és pertinentiákkal, az melyek nekiek adattatának: öt-hat házhelyt, némely nyolczat is koporított el az fiscustól; némelyik közűlök, ha nem házhelyeket is, de sok pertinentiákot, az melyek nem tartoztak az fiskustól nekie adatott fundushoz, ezek közt vadnak olyak, az kik valami színes emptiókat tésznek fel, oly személyektől való vásárlást praetendálván, az kiknek nem volt hatalmában az fiscus igazságának eladása; de nagyobb része ilyent sem praetendálhat, hanem ezekben az sok változásokban nyóltak az nem övékhez. Azért az mit a fiscus nekiek adott és legitime emanáltatott donatiójok vagyon rólla, annak békességes birodalmában maradjanak meg, de az mit nekiek nem adott, ha az fiscus mint maga sajátjához nyúl hozzája, nem vádojhatja senki törvénytelenségnek vétkével.

9. Szükségesképpen kellett ő Kegmeknek ilyen jelentést is tenni: az lengyelországi expeditiótól fogván következett sok változásban magok tudják ő Kegmek, hogy az fiscus jószágit nagyobbára csaknem mind mások apprehendálták, kik közzűl némelyek pénzt adván ki az jószágra, nemcsak iratták donatiójokat, hogy inscriptionalis summa integre deposita vehesse kezéhez az fiscus, hanem némelyek vita durante, némelyek még maradékinak is némelyikére irredemptibiliter iratták leveleket. Hogyha csak az érdemes hazafiainál volnának ilyenformán az fiscus jószági, egyet sem szólnánk.

mert az ilyenekre eddig is tekéntetünk volt, ennekutána is leszen. De sokak az ilyenek közűl igen kicsént, avagy semmit szolgáltanak és ennekutána is szolgálhatnak az hazának; némelyek peniglen ez hazán kivűl vadnak, mégis ilyen donatiónak erejével birnak jószágot, s ha az fiscus redimálni akarja, pénzeket fel nem veszik. Ő Kegmek penig vegyék consideratióban, naponként az fejedelmek másoknak jámbor szolgálatjok által vihetik véghez az ország dolgait, kiknek az ő hűséges szolgálatjoknak érdemek szerént mivel tud az fiscus kegyelmességgel lenni, ha az fiscalis jószágoknak kiváltása így meggátlódik? Azért igen méltó, irattassék articulusban, hogy az ilyen clausulák nem obstálván, deposita inscriptionali summa redimáltathassék az fiscalis jószág, megnyugodva lévén ő Kegmek abban, hogy az érdemes hazafiaira ennekutána is kegyelmes tekéntetünk lészen, sőt nem is kévánjuk egyébb végre, hanem azért: hogy az fejedelmek kegyelmessége felől való reménysége ne metsződjék el az szolgálatra való hazafiainak.

(Egykorú másolata a nagyszebeni levéltárban.)

b)

1669. febr.

A szászok postulátumai.

Postulata universitatis Saxonicae nationis in anno 1669. diebus *(üres hely)* Februarii Albae Juliae coram statibus perlecta et ad principem tandem transmissa.

1. Noha a nemes országnak elég articulusi extálnak arról, hogy a mikor Ngod egyik házától a másikhoz megyen, micsoda modalitásval és kik alá adassanak szekerek, postalovak és egyéb vonó marhák, mindazáltal azon articulusok ellen olyak és annyin is fognak postalovakat, szekereket és egyéb vonó marhákat, egy egész, néha két szék is alig győzi el, elannyira, hogy a szegény embereknek az úton imitt-amott maradván el lovaik, ha kik el nem vesznek s az szegény embereknek kezeikhez jutnak is, nehány holnapokig az elvesztegetés miá semmi hasznokat nem vehetik, melyből szántás-vetésbeli nagy fogyatkozások következvén, nyavalyások mind magok élhetetlenségre jutnak, mind penig az fiscus is igen károsodik a dézsmára nézve. Elhivén azért azt, hogy Nagodnak ezen fen megírt postalovak, szekerek és egyéb vonó marhák, kiktől nem is illik azoktól való fogása, értésére nem fog lenni; Nagodnak mint k. urunknak alázatosan esedezünk méltóztas-

sék Nagod a nemes országval együtt ezen inconvenientiát oly istenes rendben hozni, lehessen a szegénységnek pihenése, és ilyen alkalmatlanság tolláltassék, éhelhalásra ne jusson.

2. Vagyon ilyen akadályok is szegénységinknek, hogy némely czímervel és salvus conductusval járó személyek nem tartván a régi jó rendtartáshoz magokat, jóllehet a faluban a falnagynál fognak ugyan elégséges lovakat, mindazáltal avval nem elégedvén, a falun kivűl is, ha mi erős lovat látnak, megfogják és ha a szegény ember szól érette, verik és rongálják miatta, mégis magok tésznek panaszt és ijedékeny s félelmes voltokhoz képest ártatlanságokban sem bizhatván magok mentségekhez, 40, 60, 70 és több forintokban is békéllenek meg vélek, kit jobb volna a szegény embereknek az adóban fordítani: mely mind a praedeclarált inconvenientiából következik. Hogy azért ezen nagy alkolmatlanság is Nagod kegyelmességével bizonyos poena alatt per directorem irremissibiliter exequenda et damni refusione, a nemes országval együtt megorvosoltassék, alázatosan várjuk.

3. Nagy inconvenientia ez is, hogy már a czímervel és salvus conductusval postálkodók idegen országbeli, signanter havasalföldi e hazában járó emberektől elvonván lovaikat. azokért szegénységinknek marhájokat vagy magokat arestálják oda be, nyilván való károkra és injuriájokra: melyet is hogy Nagod a nemes országval együtt kegmesen tolláljon. nagy alázatossággal kévánjuk.

4. A városokon lakó mesteremberekнek kereskedések a lévén, melyből mind adójokat megszerzeni, mind életeket táplálni szokták, hogy sokadalmokról sokadalmokra járván. ott adják el műveket. annyére jutott ezeknek is dolgok, hogy a czímervel és salvus conductusval járók kifogják szekerekből. vagy alólról is elvonszák lovaikat és így a mezőben maradván, műveknek eladására a sokadalom napjára reá nem érkezhetnek, meg kelletvén interim héjjában a szekérbért a szekereseknek adni, mely mind nagy károkra és böcstelenségekre, mind penig nagy injuriájokra és megháboríttatásokra vagyon. Hallatlan dolog lévén az annakelőtte a hazában, ezen abusus is hogy Nagod fejedelmi kegmességéből az nemes országval együtt penitus aboleálja alázatosan instálunk érte.

5. Nyilván való dolog, hogy mind régi, mind újabb feles számú articulusokat condált a nemes ország az ingyen quartély és alkalmatlan sok exactiók felől, melyek miatt a szegénység nem csak az adónak megszerzésére, de még maga és háza népe élete táplálására is teljességvel elégtelenné tétetvén, éhelhalóvá lészen, mely ha több ehez hasonló postulatuminkbeli inconvenientiákval együtt absolute nem tolláltatik, mi

semmiképpen nem assecurálhatjuk sem Nagodat, sem a nemes országot az adónak megszerzése felől, holott (mint Nagodnál is nyilván van) szűkön teremvén tavaly mindenféle gabona, nagyubb része a szászságbéli szegénységnek csépelni járván, köles- és zab-kenyérvel is alig táplálhatják magokat. Hogy Nagod eziránt való nagy difficultást is kegmes consideratióban vévén a nemes országval együtt, az articulusok szerént de facto annihilálja, azon Nagodnak alázatosan könyörgünk.

6. Jóllehet privilegiumink extálnak róla, hogy a regius fundusou levő szegénységink tavai hírek nélkűlt másoktól ne halásztassanak, mégis a fiscalis tisztek reájok küldvén, míg a szegénységnek hírével esik, addig meg is halásszák őket nyilván való injuriájokra; holott azelőtt a szegénység afféle tóknak hasznát adóra és falú egyéb szükségére fordították, most penig semmi hasznát tavoknak nem vehetik. Mivel penig mi sem vagyunk oly inconsideratusok, hogy Nagod konyhájára és méltóságos asztalára meglehetőképpen ne kedveskedjünk: alázatosan instálunk Nagodnak, a halászat dolgából ne legyen a fiscalis tiszteknek semmi authoritások privilegiumink megbántására, Nagodnak alázatosan megszolgáljuk.

7. Szabadságink ellen szegénységink valóban megbántattak eziránt is, hogy jóllehet övék a határ és erdő, ők is adóznak róla, mégis a fiscalis tisztek a szegény emberek sertés-marhájokat kirekesztvén magok saját erdejekből makktermésnek idején, mind privilegiumink, mind az articulusok ellen, a Nagodéi mellett a magokét hajtatják oda, holott eziránt való hasznot is adóra és falú egyéb szükségére szokták volt fordítani: melyet is hogy a nemes országval együtt Nagod istenesen megorvosoljon, kívánjuk alázatosan.

8. Nevekedik terhek főképpen medgyesszéki szegénységinknek, hogy némely privata personáknak dézmákat conferálván Nagod azon székben, ki-ki maga részére külön-külön dézmást tartván, nem kicsiny akadály esik miattok és nem kevés expensa megyen reájok, mely dézmák közűl némelyikét nagy költségvel egész Székely földéig is kell szállítaniok. Ennekfelette a fiscalis vice-dézmások is idő előtt menvén ki a szegénység közé, rajtok élődnek, magokat, lovakat tartatják, sőt a szegény emberek lovain vadásznak, madarásznak és mindezek felett a szegénységet húzzák, vonszák, magunknak is keserves megbántódásunkra. Hogy azért ezen abusus is Nagod fejedelmi kegmességéből istenesen tolláltatván, az ilyen exorbitáló vice-dézmások ellen bizonyos poena per directorem exequenda decernáltassék az nemes országtól, alázatos instantiával könyörgünk Nagodnak érette.

9. Világos articulus lévén arról, hogy a salétromfőzés

ne csak a regius funduson, hanem a fiscus földén is continuáltassék, sőt hogy azon egy esztendőben a regius funduson több helyen egynél a salétrom ne főzessék, mégis ez ellen contumaciter cselekesznek (magok, nem fiscus hasznát nézvén benne) a salétromfőzők, a szegénységnek oly nagy expensájára: ha Nagod a nemes országval computusban véteti, sokval feljebb megyen a salétromfőzésre való expensa a salétromnak áránál és valoránál. Minekokáért alázatosan könyörgünk Nagodnak, méltóztassék Nagod a nemes országval együtt istenes rendben hozván, ennek is megorvoslását kegyelmesen feltalálni, eziránt is lehessen pihenések szegénységinknek romlások nélkűlt.

10. Sok articulusok extálnak arról, hogy a nagy saczczoltatások megszűnjenek szegénységinken a postálkodóktól, de nem hogy szűnnék ezen pusztító nagy inconvenientia, sőt inkább naponként nevekedik, holott a szegénység a jövendő bosszútételtől tartván, akármint tilalmazza a tiszt, hogy afféle saczczoltatóknak ne adjanak semmit is, mégis fenn megírt okból kételeníttetnek megcselekedni. Hogy azért ezen per abusum becsúszott nagy alkolmatlanság funditus evertáltathassék, alázatosan instálunk Nagodnak, méltóztassék Nagod a nemes országval oly articulust íratni, mely által mind a saczczoltatók, mind a szegény emberek afféle sanczot adni megtiltassanak és zaboláztassanak; articulariter specifice exprimáltatván, hogy minden székeknek tisztei annuatim inquisitiót celebráltatván, ha ez inquisitióból elucescál, hogy a falnagy és polgárok mit afféle saczczoltatóknak adtak volna, azt a falúk számban nem tartozván venni, a tiszt meg is büntethesse insuper érette. Ennekfelette azon tiszttől igazságosan informáltatván director uram litteris relatoriis afféle saczczoltatók felől, tartozzék ő kegme is kedvezés nélkűlt, exclusis omnibus juridicis remediis, efféle sacczoltatókon az articularis poenát mox et de facto exequáltatni: alázatosan megszolgáljuk ezen Nagod kegyelmességét.

11. Mivel penig nem romlanék annyéra a szegénység és nem veszne s vesztegetődnék el annyi lovaik s egyéb vonó marhájok és expensájok sem menne annyira (mely miatt kifogyván lovokból és egyéb vonó marhájokból, a szántás és vetés dolgából felettéb hátra maradnak, nemcsak magoknak, hanem a fiscusnak is a dézmára nézve nyílván való kárára) mintha minden székekben és egyéb postálkodni szokott helyekben egy bizonyos helyben tartatnának postalovak: Nagodnak alázatosan könyörgünk, méltóztassék Nagod a nemes országval erről is oly articulust iratni, minden székek egy bizonyos helyen tartván bizonyos számú postalovakat, a legi-

time postálkodók nem járván faluról falura, tartoznának azon helyre menni és ott postalovakat fogni, eziránt is hadd könnyebbednék a szegénységnek eddig való nagy terhe, kára és expensája: örökké való hálaadatosságunkat s hűségünket igérjük Nagodnak érette.

12. A proxime elmúlt marosvásárhelyi gyűléskor connumeráltatván a többi között nemes Fejérvármegyének is kapuszámjai, a hét bírák jószágiban a felső járásban talált volt oly difficultás esni per errorem, hogy két kapuval többre connumerálták, melyről ugyanakkor protestátiót instituálván a nemes ország előtt, sőt a connumeratio után Pókafalván celebráltatott nemes Fejérvármegye gyűlésén proponáltatván, hogy azokról a két többűlt kapukról mi nem adózhatunk, hanem csak a szerént, mint addig az időig adóztak, felső járásbeli főbiró Eperjessi István uram többekvel együtt eszében vévén azon committált errort, készek recognoscálni, hogy két kapuval a felső járásban többre talált volt connumeráltatni a kapuszám praedeclarált vármegyében. Hogy azért ezen error is reformáltassék, defalcáltatván a superflua két porták a kapuszámból, Nagod kegyelmességéből a nemes ország által alázatasan kévánjuk s várjuk.

13. A legközelebb elmúlt beszterczei gyűlésen csinálván a nemes ország olyan articulust, hogy a sidók karmasinból és bagariából álló idegen országban csinált szijjszerszámokat a városokon szabadosan árulhassák sokadalmok és gyűlések alatt, már abutálnak vele, olyan szíjszerszámokat s egyebeket árúlván, melyeket városinkbeli mesteremberek is szoktak s tudnak készíteni, czéhbeli privilegiumoknak nyilván való megbántódására. Eziránt is azért alázatosan instálunk Nagodnak, a sidók azon kivűl is nem hazafiai, vallások is nem recepta lévén, méltóztassék Nagod a nemes országval azon beszterczei articulust úgy qualificáltatni, városinkbeli mesteremberek, mint igaz hazafiai czéhbeli privilegiumoknak ne praejudicáljon a sidók abban specificált szabadságok: alázatosan megszolgáljuk Nagodnak.

14. A portai posták az articulusok szerént nem akarván a magok lovaikon járni és a magokét a Barczán quártélyban tartván és hizlalván, azután kereskedvén vélek, a szegény emberek lovaikon járják meg reájok bizatott útjokat, vesztegetvén őket: mivel azért fizetések jár szolgálatjokra, eziránt is Nagodnak alázatosan instálunk, méltóztassék Nagod ezen inconvenientiát is a nemes országval együtt kegmesen úgy orvosolni, azon portai posták járjanak a magok lovaikon, ne terheljék a szegénységet alájok való postaló fogásval, azon

kivűl is nyavalásoknak elég molestiájok lévén, hálaadó hűséges szolgálatunkat igérjük Nagodnak érette.

15. Nem kicsiny panaszunk ez iránt is meggyesi atyánkfiai relatiójokból, hogy az elmúlt hetekben Kassai István nevű Nagod postája Nemesen egykor megszálván, nyavalyás falnagyot nemcsak verte, hanem egyszersmind meg is akarta fojtani; mely nem kicsiny alkolmatlanság, csak azért cselekedvén, hogy újesztendő ajándékot nem adhatott neki, noha ugyan adni kellett, mely dolognak a többi között volt látója a segesvári organás. Hogy az ilyen alkolmatlanságot is Nagod per animadversionem kegmesen megorvosoljon, igen alázatosan kévánjuk. Hasonló alkolmatlanságot követtek el Pródon Segesvárszékben Kis Péter és Török István nevű posták, sok insolentiájok után végtére fl. 10 vonván a falnagyon.

16. A mostani szűk és szoros időhöz képest felette sokan lévén nátiónk közt salvus conductusval és czímervel járó személyek, sok exactióknak alkolmatlan alkolmatosságával valóban sok expensa megyen reájok és egyébiránt is sok injuriákat szenyvednek szegénységink miájok. Hogy azért Nagod eziránt való alkolmatlanságot is a nemes országval együtt voltaképpen megorvosolja, alázatosan várjuk.

17. Mind szegénységinknek terhekre, mind penig nátiónkban levő tiszteknek despectusára és injuriájára lévén, hogy némely helybeli fiscális tisztek hozzájok közelebb lévő székekből magok authoritásokból a regius fundusról, a mikor akarják, szekereket és egyéb vonó marhákat vitetnek, ezen despectust nehezen vehetjük fel. Eziránt való alkolmatlanságot is Nagod kegyelmességéből tolláltatni s megorvosoltatni alázatos instantiával kévánjuk.

18. Vagyon brassai atyánkfiainak is ilyen nagy terehviselések, hogy a régi rendtartás szerént a mit azelőtt a fényes portára menendő főkövetekre expendáltanak, az ő kegyelmeknek adójokban vétetődött; most már nemcsak a főkövetre, hanem minden egyéb portára expediált személyekre, portai postákra és egyéb ahoz való alkolmatosságokra: felettéb sokra mégyen expensájok. A proxime elmúlt esztendőben ezen praedeclarált szükségre, sőt egyéb postálkodó rendekre, ingyen quártélyozókra sacczoltatókra és hasonlókra ment expensa in universum, computatis computandis, fl. 31,661//00. Elviselhetetlen lévén azért ezen képtelen tereh viselés ő kegmeken, minthogy ő kegmek is nem szintén utolsó tagjai e hazának, hogy a nemes országnak több tekéntetes, nemzetes és böcsületes rendei között megmaradhassanak: Nagodnak mint kegmes urunknak nagy alázatossággal instálunk, a nemes országot penig az unióra kényszerítjük, méltóztassék Nagod ő nagok-

val s ő kegmekvel együtt ezen nagy gravament egyszer úgy megorvosolni, feselhessenek ki ezen rettenetes nagy onusból, azonnak tovább való supportálására már többé semmiképpen nem léphetvén. Egész universitásúl Nagodnak igaz hűségvel alázatosan megszolgáljuk.

19. Ennekfelette feljebb inmediate specificált brassai expensán kívül ugyan az elmúlt esztendőben menvén expensa az universitáson a postálkodó személyekre, ingyen quártélyozókra és egyéb sacczoltatókra in summa computatis computandis fl. 74,188 — kit jobb lött volna az adóban fordítaniok, hogy universitásúl tovább supportálhassuk, lehetetlen dolog lévén, ahoz képest sem Nagodat, sem a nemes országot nem assecurálhatjuk felőle. Hogy azért Nagod a nemes országval együtt ezen elviselhetetlen gravament is kegmesen megorvosolja, alázatosan instálunk érette, mert tovább biztatásval és reménységvel a szégénységet fel nem tarthatjuk; ha mi kevés költséget nagy fáradságok után szereznek is, azt félelemből az ottan-ottan érkező sacczoltatóknak kénszeríttetvén adni, adójok megfizetésekből teljességvel megfogyatkoznak és így interestre kénszíttetvén pénzt felkérniek, mint a többi között a proxime elmúlt esztendőben is kellett cselekedniek, elviselhetetlen terhekre vagyon ezen dolog; melyhez képest az mostan felvetendő adót mint szerezhessék meg nyavalyások, azt egyedűl csak a jó isten tudja, ha meg nem orvosoltatik.

(Másolata a nagyszebeni levéltárban.)

c)

1669. jan. 25.

Czajberth jelentése.

Acta comitiorum, a celsmo principe dno dno Michaele Apaffi etc. in civitatem Fejérvár ad diem 25. Januarii anni praesentis 1669. indictorum ac 28. ejusdem mensis inchoatorum ac adusque 4. diem mensis Martii continuatorum, eodemque finitorum, per egr. Eliam Czajbert, ordinarium universitatis Saxonicae nationis causarum patronum diligentissime dietim articulate et punctatim consignata.

Die 28. Januarii. Confluentes dni regni proceres et status in solitum celsmi principis coenaculum circa horam septimam matutinam, ibidem ante omnia peraguntur sacra,

pontificiis inde suam sese in ecclesiam, per Baalum a longo jam tempore rectam recipientibus, deastris suis litaturis. Peractis sacris omnes convocati regni proceres et status, consiliariis principis exceptis, qui penes eum remansere, confluunt in maximum arcis Albensis palatium bene calefactum, tractandisque rebus regni valde conveniunt, omnium primo catalogo procerum et regnicolarum perlecto, ubi multi absentes varie excusantur. Tandem salutatur celsmus princeps a proceribus et statibus regni per certos delegatos ex quavis natione, praeeunte ipsis spli ac magco dno Simone Kemény. Amplissimus dnus judex regius Cibiniensis unacum delegato Georgio Arembruster usque adeo hilariter tractantur ad mensam principis, ut dnus Armbrusterus ferme semimortuus redierit ad hospitium, vel in lecto etiam decumbendo vulpes sine venatione capiens.

Die 29. Nil actum, nec confluxere proceres et status regni.

Die 30. Allatae propositiones principis per magcum dnum Joannem Hallerium et gensum Volffgangum Betlen, novem punctis constantes perleguntur et monente praesidente Sigismundo Bánffio, ut singuli status confluentes compilent sua postulata principi praesentanda; comitatibus ad spect. ac magci Joannis Haller, Siculis ad generosi Pauli Béldi, dnis Saxonibus vero ad ampl. dni regii Cibiniensis hospitium confluentibus. Ut ratio exigatur a generali perceptore tributi Ottomanici praeteriti anni, Joanne Sárossio, denominantur exactores, ex comitatibus Georgius Lipcsei, ex Siculis Gabriel Ferencz et Saxonibus Christophorus Gotzmeisterus Cibiniensis notarius.

Die 31. Jan. Praespecificatum in palatium confluentibus dnis regnicolis, adest eis gen. dnus Joannes Bethlenius cancellarius cum fasciculo litterarum Turcicarum, Hungarice redditarum a principe missus, cum quaestione, an ad litteras purpurati passae Váradiensis (litteris vezerii Budensis in controversiam hac in parte non vocatis) aliqua fieri debeat resolutio, et si debeat, quae, qualisve? Utriusque enim litterae minacissimae erant de et super demolitione arcis Sebesvár destruendae, pariter tamen etiam admonitoriae, passae vero Váradiensis insuper ambitiose, spurcissime et sine ullo legitimo ad principem respectu emanatae. Placet dnis proceribus et statibus, ut princeps unacum consiliariis habeat autoritatem dandi resolutionem. Interea adferuntur purpurati delegati, qui ad tabulam principis cibo, potuque refecti ex parte eorundem non sine affectu expediuntur. Verendum, ne nobis ratione fortalitii Sebesvár hoc accidat, quod homini,

qui dolorem sese habere non sentiens, inopinato extinguitur. Tota ferme universitas Saxonicalis ad mensam spect. ac magci dni Ladislai Tsaki (excepto ex primoribus dno consule amplmo Cibiniensi) epulantur, sed non usque adeo vinosi sua quisque repetunt hospitia ob vini praebiti vilitatem, licet laute fuerint excepti.

Die 1. Februarii. Primo omnium expeditur aulae magister ad legatos purpuratos Turcicos a celsmo principe, certa quaedam ipsis verba relaturus et donaria distributurus cum caterva aulae familiarium suae celsnis. Interea confluxis statibus, proponitur eis a praesidente, consiliarios nolle solos aggredi resolutionem ad litteras Turcicas vezerii Budensis et passae Váradiensis fiendam absque ceteris proceribus et statibus regni; quid ideo facto sid opus, quaeritur ab eodem, et placet statibus, ut advocatis consiliariis una consultent hac de re cum eisdem, sed ita, ut omnes regalibus non vocati ab isto semoveantur discursu, domoque, quod etiam effectuatur. Cum tandem musitando aequo diutius rem tractarint et jam seorsim et singulatim sua deberent premere suffragia praeeunte dno cancellario Bethlenio, penes consiliarios certae personae deliguntur hujus rei tractandae ergo in alium secretiorem locum destinatae, quae quid constituerint, praesentium scriptorem hactenus fugit. Secreta quaedam revelat comitatuum praesentium compilatori notarius cottus Albensis in perniciem dnorum Saxonum excogitata, sed Deo juvante cassanda. Siculus quidam Háromszékiensis optime discurrit de praesenti rerum Tranniae statu, nos jobbagionibus comparando Transilvanos in respectu ad imperatorem Turcarum et certe recte.

Die 2. Februarii. Licet omnes proceres et status confluxerint in coenaculum principis, tamen quia postulata comitatuum nondum erant parata, [illegible] agitur. sed frustra [illegible] ventrem [illegible] Baccho dedicandi. Major pars [illegible] Szentpáli [illegible] gius Cibiniensis [illegible] ab hospite praefato [illegible] aliquot [illegible] nalia vivunt. Legati [illegible] diensis [illegible] passa [illegible] ingrediuntur [illegible] dnorum regi [illegible] vaminibus [illegible]

sitatis aliquot postulatis, duo in minuta addunt per praesentium scriptorem concipienda. Cibinio ligna, foenum, farina et alia victualia necessaria adferuntur. Mittuntur etiam principi et principissae aliquotque personis et regni proceribus ab universitate donaria, pocula scilicet argentea etc., sed cui bono, eventus comprobabit.

Die 3. Februarii. Matutinis horis concionem habuit in palatio principis Stephanus Tsengerius, pomeridianis autem pastor quidam exjesuita vere Christianus factus, rigide taxans et refutans figmentum pontificium de purgatorio, pro dicandis monasteriis impie excogitatum. Nihil hac die agitur, sed ubique Albae Juliae a proceribus et statibus regni strenue bibitur, posthabito Dei cultu. Senator Cibiniensis et notarius ille Georgius Armbrusterus, hic Christophorus Gotzmeister ad mensam Gregorii Gillányi hilariter excepti cum aliis Saxonicis pariter et Hungaricis delegatis sat bene poti redeunt. Mittitur praesentium scriptor ad praesidentem Sigismundum Bánffy cum privilegiis Bolkátsiensium ad eorum eidem intimationem, qui verbis bene quidem promittit, sed quid corde sentiat, Deus novit.

Die 4. Februarii. Perleguntur coram statibus postulata cottuum, ubi acris pugna et disputatio ex parte universitatis, praecipue per praesentium scriptorem contra eosdem, nec postulata hac in parte cottuum contra universitatem quicquam obtinent. Ex honorario Sancti Martini restantiam suam administrant Bistricienses; a d^no^ consule Cibiniensi per d^num^ regium a principe identidem sollicitatam restant Brassovienses et Medjessienses.

Die 5. Februarii. Perlegitur ante omnia Germanicorum militum equitum pariter et peditum, praesidiariorum scilicet Clausemburgicorum et ceterorum fortalitiorum supplicatio, quae continebat talia, ut praemissum eis ante aliquot annos solitarium stipendium ordinarie per singulos menses administretur, restantiae suppleantur et restimenta quoque aliquot annorum illis exhibeant; vel si haec denegabuntur eis, salvus eis passus concedatur; secus enim eos nolle ulterius laceros et famelicos principi et regno servituros. Supplicatio ex placito statuum mittitur ad principem, ut cum consiliariis consultando, morbo huic de facto medeatur.

Tandem perleguntur postulata Siculorum varia, quorum quaedam dura existimata a statibus cruce delentur, quaedam autem tam stentorea defenduntur voce, praeeunte Siculis summo stentore Clemente Mikes, ut aliorum verba pro hoc clamore intelligi non potuerint. Unum ex istis postulatis continebat revisionem litterarum litteraliumque instru-

mentorum Mikessianorum apud relictam Michaelis Mikes existentium per unum magrum protonotarium fiendam; quod occasionem praebens contentioni, turpiter sese verbis proscindunt inhonestis idem Mikes et director Samuel Szentiványi, et licet per hunc ille evocari curetur, processus tamen a statibus, rectius praesidente Bánffyo et Michaele Telekio impeditur. Viros sese hic praestant Cibinienses in privilegiis suis defendendis una cum praesentium scriptore. Hora pomeridiana lites tractantur in tabula, juratis assessoribus constitutis Gregorio Bethlen, Michaele Telekio et Clemente Mikes.

Die 6. Perleguntur postulata universitatis, quae omnia ad 19. usque numerum insperato acceptantur; licet ratione decimatorum privatorum dnorum, in sede Medgyes decimas possidentium, et expensarum praeterito anno ad cursores et alios nequissimos exactores exactarum varie impugnantur, sed audita defensione universitatis, tandem sedantur. Mittuntur postulata statuum cum compilatione articulorum, ab anno 1654. usque ad praesentem annum per Casparum Kornis ad principem, sed praefati articuli revidendi a statibus remittuntur, tandem ad principem mittendi. Variorum supplicationes perleguntur, inter ceteras K. Vásárhelyiensium contra funifices Brassovienses, ubi praesentium scriptor et tota universitas acriter se opponit; determinatio in crastinum differtur. Lites hora pomeridiana in tabula agitantur, quae omnes in paribus ad 3-tium extradandae decernuntur.

Die 7. Februarii. Confluentibus dnis proceribus et statibus regni et proposita per praesidentem eis articulorum, ab anno 1654. usque ad annum praesentem emanatorum et per certas personas compilatorum lectione, primum quidem in id propendent, ne perlegantur, sed ad futura comitia ob temporis injuriam et victualium caritatem rejiciantur; praeeuntibus tamen aliquibus ex proceribus ceteris, tandem consentitur, ut perlegantur, et perleguntur de facto. Ubi ceteris statibus contra nationem Saxonicam conjurantibus magna de certis punctis oritur contentio inter eosdem, nolentes dni etiam Saxones recedere a suo jure. Telekius et Mikesius serpentinum erga dnos Saxones verificant amorem, ut vere de ipsis dici queat: In ore mel, in corde autem fel habere, et dum dulcia Saxonibus pocula propinant, lethiferam praebere potionem. Utinam mentiar ego horum scriptor! Sed certe ex his et similibus hoc colligi saltem probabiliter posse video, ut consiliis humanis Trannicis inopinato solutis, ad confundendum Babylonios Jehova non paterno affectu sed judiciali severitate descendat, quod tamen deus ex sua misericordia avertat. Ampl. dnis Saxonibus inter cetera haec improban-

tur: 1. Graecanicorum mercatorum ante triduum nundinarum temporibus in civitatibus mercium venditio. 2. Inquisitio per nobiles et utriusque cancellariae scribas ibidem fienda. 3. Executio quoque pariter celebranda. 4. Omissio illius particulae, in articulis Baresaianis in Segesvár editis ratione prosecutionis eorum, qui aliorum bona praetextualiter modo ibidem praemisso sibi injuria possessorum et heredum appropriassent, hoc modo sonans circa finem: Ezen végezésünk az obsidiót szenvedőkre nem extendáltatik. Isti articuli compilati usque ad annum 1662. inclusive considerati hodie perleguntur, ceteris in crastinum rejectis. A. D. regius Cibiniensis prandet ad mensam Telekii, fratris adoptivi sat verborum dantis, sed eidem et toti nationi Saxonicae vere inimici, cum plurimis etc. Dnus Tobias quoque habet hospites sat inconvenientes Istvandium, publicum morionem aulae principalis cum adjuncto, juvenilis aetatis quodam aulae familiari. Hodie silent leges, loquuntur pocula, futurae regni ruinae rudimenta et fomenta etc. Protestatio instituitur coram magro protonotario ratione praefatae particulae 4-tae omissae, apud principem etiam et ejusdem consiliarios urgendae.

Die 8. Febr. Dni Cibinienses instant coram statibus, ut hesternus 12. articulus Segesvariensis Baresaianus quoad punctum 4-tum praeteriti diei immediate praemissum saltem qualificetur, multarum usus variarum rationum momentis constante persvasione, tandem obtinetur. Simon Kemény duorum articulorum diversis temporibus editorum, sibique multum praejudicantium destructionem obtinet. Matthaeus Balog similiter emendationem articuli Segevariensis Apaffiani ratione quorundam bonorum sibi collatorum vix consequitur. Michael Telekius cum praesentium scriptore multum tractat de rebus Saxonicis, hesterna die coram statibus versis, sed excusantur dni Cibinienses per scriptorem horum, licet artificiose. Instituitur discursus occasione cujusdam articuli de eo, quod praesidens eos, qui ante tempus comitiis sese subtrahunt, nolit executione mediante juxta contenta articulorum ad frugem meliorem reducere.

Querela instituitur contra Petrum Makrai, quod identidem dixerit, cancellariarum scribas iteratis vicibus se depraedasse, executionem interprete Gregorio Kunio intelligens, cum Valachi, quales sunt ut plurimum nobiles cottus Hunyadiensis, executionem aliter effari nequeant, sed ipsorum lingua corrupte latinisando praedationem vocitent. Urget praesentium scriptor in nomine Saxonum universorum articulum, quo continetur, ut in compulsoriis civitatenses etiam regii scribantur; summa suboritur contentio, status et proceres

regni ad deum, conscientiam et unionem statuum adigendo, licet per etiam suffragia nil aliud obtinuerin, nisi quod jurati cives etiam in inquisitionibus peragendis, licet nomina eorum non sint inserta compulsoriis, necessario adhibeantur. Gregorius Bethlen objiciens praesentium scriptori, ipsum ad omnia compellere universitatem et per hoc tumultum excitare, conveniens accipit responsum, tali stentori bene dignum. Protestante itaque praesentium scriptore de eo, si vel nobiles cottuum, vel cancellariae alterius utrius jurati scribae in regio fundo condescendentes, inquisitionem vel etiam compulsoriis sine scitu superiorum civitatum et sedium, multo magis absente aliquo delegato civitatensi, peragere attentaverint, si quid inconvenientiae illis adveniat, illud non aliis, sed sibimet imputent. Transmissio quorundam Debreceniensium in tabula deciditur et quaedam causae cum adjudicatione parium actoris ad certum terminum differuntur.

Die 9. Februarii. Continuatur lectio articulorum compilatorum; inter ceteros occurrit articulus, quibus cautum extitit, ut artifices manuterii civitatenses sua opera competente, non aequo chariore pretio vendant, sub officialium civitanensium talibus non invigilantium honoris et officiorum amissione, quem universitas moleste ferens, acriter cum ceteris statibus per d^nos^ Cibinienses et praesentium scriptorem pugnatur, cum protestatione non annuendi isti articulo. Rigida etiam suborta contentione ratione defalcationis portarum Saxonicalium 400, antea articulariter a statibus decretarum, incepta, interposita Medgyesiensium contra universitatem per quendam Valentinum Seraphin instantia, insulsa fit a statibus, renuentibus ceteris d^nis^ Saxonibus, limitatio; quo percepto, pudore patroni Medgyesienses confusi et suffusi, determinatio remissionis et defalcationis portarum, ratione locorum considerandarum, a statibus universitati committitur. Praesentium scriptor optime et vere praefatum Seraphin intitulat: ita esse eum de essentia universitatis, ut vermem de pomo. Petrus de Szappan, regius Szeredahelyiensis agere volens coram statibus aliquid, nihil et praeter sortem suam agendo, cum rubore a d^nis^ Cibiniensibus repellitur. Articulus de collatione tricesimae Verestornyiensis discutiendus a statibus principi et d^nis^ consiliariis scripto committitur. Váradienses Tordam incolentes, ut sunt turbarum amantes et turbati de more genii semper et ingenii, laniones civilis ordinis privilegiatos cautoriate turbare satagant, sed quod obtinent, parvi est momenti et pretii. Jurato scribae patvariae Saarpatakianae Paulo Literato committit praesentium scriptor protestationem perficiendam scripto authentice contra arma-

les dni Joannis Simonii et heredum ejus. Praefectus adstans in medium statuum multa garriendo, varie mentitur per fas et nefas dicare satagens fiscum. De articulo Marosvásárhelyiano ratione productionis privilegiorum ab universitate pro Bolkatsiensibus et Sitveiensibus producendorum edito, multa contentio inter universitatem et ceteros status, summam iram, summumque odium non ita verbis, quod non licebat, quam visu et gestibus basilisci more contra praesentium scriptorem talia nil morantem ostendente Gregorio Bethlen. Director hac in parte bene sentit etc.

Die 10. Februarii. Sacris matutinis peractis ampl. dnus judex regius Cibiniensis prandet ad tabulam principis, prandente nobiscum nobis invitis Petro de Szappan judice regio Szeredahelyiensi sat inpudice. Una cum dno notario Christophoro Gotzmeister convenientes directorem, ostendimus ei, scriptore quidem praesentium invito, privilegia quaedam Bolkátsiensium et Sitvensium, tandem adhibito dno delegato Cibiniensi Georgio Armbrustero, etiam dnis Dionysio Bánffy et Michaeli Teleki, fidem ampl. dno judici regio Cibiniensi sub anathemate dantibus; utinam commodo Bolkátsiensium et Sitvensium illud cederet privilegiorum monstrare, sed vereor (proh dolor) ne derogamen (violata praefatorum per sese fide) iisdem et ruinam pariat. Protestatio super armalibus Simonianis per praesentium scriptorem a jurato notario magistri protonotarii Saarpatakiani ursa, praeparatio in crastinum dilata est. Tale tantumque secretum sub dextra fideque Christiana ad praesentium scriptoris aures sub vesperam in aulam principis delatum est, ut non modo mirari, verum etiam stupefare adactus sit. Ejusdem fratruelis appulit circa eandem horam.

Die 11. Februarii. Continuatur lectio articulorum compilatorum, quae quia per exiguum temporis spatiolum interrumpitur, perlegitur interea supplex libellus Petri Literati de Borberek, per quem instabat, ut quietus redderetur ratione perceptionis certorum proventuum ad vestiendum Germanicos milites pedestris ordinis, quos praedecessor suus, consortis scilicet suae maritus prior perceperat et ad praefatum usum etiam erogaverat, cui fautoribus paratis astipulantibus, idem supplex libellus ad principem missus mox remittitur, sed qua et quali cum resolutione, quia publice non est perlecta, nescitur. Instant populi Bihorvármegyeienses, quia tam spiritualiter, quam corporaliter multa patiuntur a latronibus Hungariae caesareanis, quibusdam eorum occisis, quibusdam vero vulneratis et ad mutandam religionem inter ceteros per epistolam praepositi Scepusiensis, titulotenus

tantum talis, insignis incarnati diaboli, violenter adactis, subveniatur eis, quorum quoque supplicatio mittitur ad principem. Perlecto articulo, quo cautum fuerat, ut praefectus rationem exigat ab eis, qui ligna pro ponte Varadjaiensi ex universitate comportata asportarunt, urgetur idem articulus a praesentium scriptore, quod multi quoque proceres dignum censent. Peroratio ratione restaurationis pontium Varadjaiensis et Désiensis praefecti ad status regni habita, ab iisdem retunditur, et quia mentio a celsmo principe in propositionibus facta, eo rejicitur discutienda. Perlecto rigidissimo articulo de perceptoribus tributi Ottomanicí edito, ut non obstante praerogativa nobilitari, si rationem reddere perceptores et erogatores vel nolint vel non possint, ad plenariam usque satisfactionem captivio etiam puniantur. Praefectus surgendo in medium procerum et statuum, serio sollicitat, ut ab ipso etiam proventuum regni, perceptorum a negotiatoribus Graecanicis et reliquis extortorum ratio exigatur. Cottus omnes conjunctim protestantur bono Kolosváriensium ratione articuli, 1667 ex parte Kolosváriensium de edictis et ceteris editi, contra eundem. Articulus de homicidiis, praecipue inter Siculos commissis et committendis, contra omnia jura divina ex articulis anni 1668 Bistriciensibus, excepta ultima periodo ratione occisorum in aliqua possessione interventorum, eliminatur et articulus Approbatarum Constitutionum super ea re editus substituitur, si princeps quoque et consiliarii annuant, varia sub praetextu nobilitaris praerogativae subterfugia querendo homicidas pertinaces et volentes quoque eliberandi.

Denominantur commissarii inter Toroczkaienses et quendam pagum sedis Aranyas, ut certum quoddam territorium litigiosum conscientiose limitando, parti adjudicent, quae justitia sua potior videbitur.

Adferunt dni Joannes et Wolffgangus Bethlen resolutiones principis ad postulata comitatuum et Siculorum facta, praesentatis nomine principis duobus etiam supplicibus libellis relictae viduae Stephani Apaffy et Georgii Gyorofi per aliquot annorum curricula duram captivitatem in Polonia passorum, datis ipsis reipublicae Polonicae obsidibus per principem Rákócium, ut quia relicta Rákóciana et [illegible] Franciscus eos de eo contentare noluerint, quod coacti fuerunt pro redemptione sui per venditionem omnium bonorum possessionariorum [illegible] proceres et status consideratione legitima praemissa, [illegible] id justitia et aequitate duce, ex quo modo [illegible]

enasci possit, princeps enim cum consiliariis modum adinvenire hujus rei non potuit. Hic Rhodus, hic saltus.

Ampl. d^ni^ regius, Armbrusterius et notarius Gotzmeisterius prandentes ad mensam Gregorii Gillányi hilares redeunt ad hospitium. A szászsebesi székbiró Gillányi uram asztalánál elfingotta magát.

Die 12. Februarii. Absolvitur lectio articulorum compilatorum. Articulus de Dionysio Bánffy editus confirmatur. Variae interea supplicationes perleguntur, inter ceteras oppidi Bánffi-Hunyadiensis, remissionis aliquid ex tributo Ottomanico sollicitantium; idem sollicitantes supplici libello Biharvármegyeienses etiam. Gregorius Kun sollicitat solutionem summae certorum imperialium, principi impositis Bartsaio certis sub conditionibus datorum et per eundem eidem ad diem cuculli, quando volabunt vituli, solvendorum.

Clemens et Thomas Mikes etiam requirunt d^nos^ status ratione omnium bonorum Trannorum, eisdem a fratre suo Michaele Mikes legatorum, Franciscus Sebessi cupit refundi a statibus fl. 2000 in summa extremitate sub 3-bus statuum sigillis, fideque Christiana tempore necessitatis extremo ad portam Ottomanicam expedito sancte promissorum. Plurimae aliae etiam supplicationes variorum perleguntur; quorum quaedam remissionem ex tributo, quaedam vero contentationem de bonis alienorum pro Turcis erogatis cupiebant.

Mittuntur articuli compilati et praefatae supplicationes ad cels^mum^ principem per Nicolaum Bethlen.

Györöffius instando coram statibus ratione certorum jobbagionum sibi restituendorum, Egyedius cum adjuncto alio contradicit et ad jus sese provocat. — Cosmus Horvat tam verbis quam scriptis cum aliquot adhaerentibus supplicando contra magnificum Györgyium Kapi ratione potentiariae occupationis certorum jobbagionum in cottu Hunyad, differtur in crastinum. Toroczkaidum supplicatio digna censetur contra Aranyas-Székienses, ut ad principem mittatur. Articulariter concluditur, ut jobbagiones per donatarios ex districtu Kőváriensi in alium locum traducti sub poena fl. 200 reducantur per eosdem.

Per postulata cottuum sollicitantes nobiles Albenses principem tempore comitiorum, imo alio etiam tempore ne aggraventur hospitibus, resolutionem accipiunt: eum qui verus esset nobilis, hospitalem debere virtutis jure esse. Praefectus urget status, ut solliciti sint de reaedificando ponte Váradjaiensi, antequam glacies Marusiana liquefieri incipiat. secus enim eundem persistere non posse, certo asserit. Hic multa garrit de Saxonibus, sed omnia frustra; nulla enim hac

in parte ejus mendacio fides habita. Praesentium scriptor coenans ad mensam Kapii, audit relata: 1. Kozakos secessionem fecisse a Tartaris. 2. In Creta insula male rem successisse vezirii supremi ob Venetos noviter mari advectos.

Die 13. Februarii. Articulus de appellatione qualificatur ita, ut scilicet causae, per brevem processum ratione potentiarum et raptus sub praeteritis disturbiorum temporibus motae, appellari ad tabulam nequeant, sed in inferioribus sedibus finaliter dijudicentur, aliis tamen causis approbatae constitutioni simpliciter accommodatis. Aranyasszékienses supplicem porrigentes statibus libellum, licet aliqui renuant, tamen perlegenda et ad principem mittenda, a 2-bus praecipue statibus Siculicali et Saxonico adjudicatur. Per ludibrium refert Stephanus Lázár Siculus Csikiensis Clementi Mikes Siculo Háromszékiensi, quaesitum ex eo fuisse a Thoma Tsegezi, itidem Siculo, capitaneo sedis Aranyas supremo, quid significaret vocabulum peculium, respondisse Hungarico idiomate ei: pecs olaj id est oleum lini seminis significare. Nequam Siculi utrique et mortalium vaferrimi et quia pontificii, designati filii diaboli Tartarici. Quidam urgentes defalcationem portarum possessionum suarum, ut et ex parte fisci praefectus et director, licet multum praecipue a stentore Mikesio garriatur, certi nihil determinatur.

Váradienses profugi, amissa per turbas patria sua inconsiderate, et impetrato habitationis loco oppido Ó-Torda, privilegium impetrare satagunt, ut nonnisi in generali insurrectione teneantur contra hostes patriae insurgere, sed videntes Siculi et d^ni^ Saxones in praejudicium hoc illis cedere, mascule resistunt.

Perlecta resolutione principis et consiliariorum ratione limitationis materiarum et materiatorum, quia ceteri status replicant, ut cerdones etiam, non tantum sutores Brassovienses tingant varie pelles, hoc d^nis^ Saxonibus noxium fore agnoscens praesentium scriptor et contra privilegia cehalia, imo derogare etiam sententiae principis et consiliariorum, ea super se finaliter pronunciatae et authentice extradatae, acriter contradicitur. Perficitur lectio postulatorum cottuum, ut et sedium Siculicalium, sed quoniam finito per d^nos^ consiliarios, ut et cum principe intus certo negotio publico, ad hospitia sese recipiunt, lectio etiam postulatorum Siculicalium interrumpitur. Controversia inter Cosmum Horvát et adhaerentes et Georgium Kapi heri mota differtur ulterius. Tabula celebrata est.

Die 14. Februarii. Lectio postulatorum universitatis Siculorum perfecta. Antequam autem lectionem eorundem

aggressi fuissent, turbati Siculi, quod iis d^ni^ Saxones proximiores tabulae sederent, per quendam Gabrielem Ferencz Siculum Tsikiensem, diabolico signatum stigmate, ignominiosis eos aggreditur verbis, objiciens: Saxones in praelio non adesse more Siculorum hastatos, ideoque cedere debere loco; sed praesentium scriptor et omnes delegati Saxonici reponunt illi talia, ut vix unquam in comitiis coram statibus tali insignitus fuerit titulo, vini adusti loco helleborum in copia d^ni^ Saxones eidem propinantes. Armales litterae ampl. d^ni^ judicis regii Cibiniensis eidem et haeredibus sine ulla sollicitatione inscio ipso a celsmo principe liberaliter collatae, ex mandato ejusdem celsnis suae publice et solenniter publicantur.

Magna contentio oritur ratione bonorum quorundam nobilium, ex civitatibus Saxonicalibus tempore Ali passae ex commissione principis per commissarios deputatos in contentatione portae Ottomanicae et redemptionem patriae ablatorum, inter ceteros status et Saxones, protestantibus d^nis^ Saxonibus, civitates nullo certe modo contentationi praefatae per sese fiendae consensuras, cum ipsi supra vires erogatorum bonorum congestione et pro redemptione regni Ali passae (et) pro porta Ottomanica administratione pacem Tranniae emerint, aliis tunc praeter aliquot regnicolas in Hungaria et alibi in abscondito delitescentibus. Hic quidam stentor nomine Stephanus Josika, per illusionem Posár et Zapricski vocitatus, ut speciosus aliquis orator, forsan rectius vorator videatur, turpiter exlamat contra Saxones, urgens contentationem praefatorum bonorum per civitates Saxonicales fiendam. Sed stupidus et nequam manet manebitque semper, stentor nullius pretii, cruce diabolica insigniter signatus. Tabula celebrata.

15. Februarii. Antequam lectionem postulatorum universitatis solitus juratus scriba aggrediatur, multum discurritur de et super eo, ut quia controversia magna est inter Dallyaienses Siculicales et Petkienses ratione silvae cujusdam, per hos identidem potentiose caesae, imo etiam inter Jánosfalvienses Siculos et Daroczienses Saxones ratione repleturae cujusdam molaris denominati commissarii ex cottibus Joannes Kendi, protonotarius, vel eo illuc devenire nequeuntes, Cosmus Horvát et Siculis Joannes Nemes, et ex Saxonibus quem d^nus^ comes eorundem denominaverit; exeuntes absolutis comitiis certo designato termino rem controversam complanent, poena silvas populantibus in genere et in specie adjudicata. Missi Joannes Bethlen et prius Matthaeus Balog a principe ad praesidentem, multa inter sese mussitant, sed quid? ignoratur.

Leguntur certae replicae ad resolutiones principis, ad postulata cottuum et Siculorum factas cum certis supplicationibus, et mittuntur per Joannem Tholdalagi ad principem. Vocem notarius volunt quidam in vocativo declinare notari, cum sit notarie: in ius enim definentia tantum propria et unum appellativum filius faciunt vocativum in i., ut Gregorius Gregori, filius fili. Tempore Ali passae in civitatibus Saxonicalibus damnificatorum nobilium negotium, quia bona eorum in contentationem portae Ottomanicae et redemptionem patriae censere, committitur principi cum consiliariis, si queat, dirimendum. Sed vix recuperandi aliqua damni spes. Ad supplicationes relictae Stephani Apaffi et haeredum Georgii Györőffi deliberatur a statibus, ut admoneatur Rákóciana cum filio, quia Rákócius eos in Polonia obsides reipublicae tradiderit, quicquid coacti fuerunt sub captivio et redemptione sua expendere, refundatur eis, alioquin deliberaturos status de contentatione ex bonis Rákócianis eorum; idem sentitur de debitis quoque quorundam Claudiopolitanorum, si Rákóciana et filius Franciscus contentationem praestare neglexerint. Perleguntur postulata Saxonicalia ad 10. usque punctum, per replicam regni qualificatis quibusdam principis resolutionibus. Tabula celebratur.

Die 16. Februarii. Lectio postulatorum Saxonicalium continuata absolvitur quidem alias, nisi quod trium ratione punctorum differtur in crastinum, ut confluens universitas, vota sua et intenta in chartam adjecta statibus praesentet. Franciscus Keresztessi supplicat contra studiosos collegii Albensis ratione porcorum, ex territorio et silva ejus Orbensi potentiose abactorum et partim certo numero etiam mactatorum.

Variae praeterea supplicationes perleguntur; inter ceteras Balthasaris et Michaelis Veres contra affinem eorum Stephanum Sigmond ratione fratris eorum Georgii Veres, ab eodem occisi, de et super quo, quia in cottu Albensi Transiae mota fuit causa, finaliter etiam decidenda a statibus eo rejicitur. Contra garrulum Egyedi, supplicem porrigendo libellum soror ejus ratione bonorum, a fratre eorum ad utrosque jure sanguinitatis devolutorum, non obstante garrulitate et voce stentorea ejusdem, cum ceteris supplicationibus ad principem mittendus adjudicatur.

Georgius Rácz de Tövis vigore relatoriarum suarum, super inquisitione emanatarum et corporalis juramenti absolutionem obtinet a Kemenyiana vidua ratione 300 tallerorum, ab eadem ut debitorum petitorum.

Princeps intimando per 2 consiliarios Bethlenios, qua

mala sint intentione Turcae Váradienses erga castrum Sebesvár et circumjacentem regionem ratione reaedificationis ejusdem castelli, scilicet excurrere volentes, janizaris jam paratis et milite equestri simul, ne in aliam partem ab aliquibus interpretetur praesens negotium, ad vigilandum Dionysium Bánffi, tanquam capitaneum supremum Kolosvarinum missum et deputatum esse, misso mox et de facto legato etiam ad vezerium purpuratum Budensem.

Hospitis nostri etiam, Andreae Olasz alias Rácz, supplicatio ad principem mittenda censetur.

Omnes collectim supplicationes per praesidentem deferuntur ad principem. Praesentium scriptor invitatur in crastinum Sáardinum a generoso d^no^ Sigismundo Rádai ad prandium, quo possitne, vel non venire? eventus docebit.

Die 17. Februarii. Nihil actum, sed post sacra matutina peracta. a plerisque Baccho litatum est.

Die 18. Februarii. Resolutiones principis ad postulata d^norum^ Saxonum factae perleguntur et absolvuntur, ad quas in quibusdam punctis replicatur.

Supplex libellus Martini Boldvai ratione 150. tallerorum imperialium debitorum contra relictam viduam Keményianam perlegitur et comprobatis comprobandis solutio eorundem per eandem intra bis quindenam praestanda a statibus decernitur.

Ratione articulorum compilatorum summa suboritur contentio inter Michaelem Telekium et Nicolaum Bethlen, neutro alteri cedere volente. Unde ad minas sese Telekius impudenter et contra conscientiam convertit, Bethlenio quidem non audiente.

Resolutio secundaria ad replicas cottuum adfertur a principe per consiliarios Wolffgangum Bethlenium et Andream Fleischerum, quae et perleguntur et denuo ad quasdam ex eis replicatur.

Clemens Mikes et Stephanus Lázár, duo Siculi stentorei et papistae cauteriati, in publica congregatione statuum turpibus verbis sese proscindunt.

Martinus Enyedius, pastor quidam Helveticae confessionis, supplicem porrigendo libellum statibus contra Samuelem Enyedium professorem scholae Nagy-Enyediensis, a Telekio et reliquis, praecipue pontificiis satanae foetibus injuriose deridetur.

D^nus^ Armbrusterus notarius et praesentium scriptor ad mensam Francisci Keresztesi prandent.

Die 19. Februarii. Peractis in palatio principis sacris et d^nis^ proceribus statibusque solitum in locum confluentibus

perleguntur replicae dnorum Saxonum ad resolutiones principis, ad postulata eorundem factas, quae per dnum praesidentem ad principem deferuntur. Praeterea nihil agitur, sed tempus summa cum injuria multorum otiose et frustra teritur.

Die 20. Februarii. Hac die non confluxere status, tempus inaniter protrahendo, et nonnisi controversiae juridicae tam matutinis quam pomeridianis horis sunt tractatae.

Die 21. Februarii. Confluentes dni proceres et status regni, nihil praeterea agitur, quam quod supplex libellus pastorum orthodoxorum principi et consiliariis praesentatus 3-bris (*sic!*) perlegitur et approbatur. 1. Ratione diversorii ad collegium Nagy-Enyediense olim Albense pertinentis erectionis et severae sub articulari poena animadversionis eorum, qui molestare Miriszlaienses et Détsienses, jobbagiones scilicet praefati collegii, attentaverint. 2. Ratione sublationis honorarii, a pastoribus Valachicis articulariter praestare soliti, ex parte solum illorum, qui rejecta haeresi et valere jussa Graecanica ad aliquam receptarum religionum sese converterint.

Tandem perleguntur articuli compilati, a principe et consiliariis revisi, ab anno 1654 usque ad annum 1668 conclusi, sed non omnes, verum tantum usque ad annum 1663 congesti, ceteris in posterum diem rejectis.

Legati Bistricienses, scissionem facientes ab universitate, supplicant statibus de defalcatione portae eorundem, nullam tamen determinatam accipiunt resolutionem. Quid eo ipso proficiant, cum evidenti suo experientur damno. A praesentium scriptore et dnis delegatis Cibiniensibus, imo etiam aliis quamplurimis ex universitate ita sunt eapropter tractati, ut certe serio eos pudere correptionis potuerit nisi faciem, callo obductam habuerint. Stephanus Biró procurator prandet ad mensam dni judicis regii Cibiniensis.

Praeterea a statibus nil agitur, sed cum omnium offendiculo piorum turpiter bibitur. Mikes Kelemen ebrius rediens a tabula principis conviciis invehitur in quosdam Saxones, eo ipso ostendendo, se diabolico duci erga eos genio. Mittit praesentium scriptor minutam constitutionis procuratoriae uni ex juratis scribis Kendianis per Georgium Mátyás etc.

Die 22. Febr. Quia pauci sunt praesentes ex regalistis, catalogus perlegitur, nullis absentibus notatis, sed excusatis a quibusdam praesentibus. Aliquot ex articulis compilatis perleguntur, ceteris apud principem manentibus revidendi. Mittitur praesentium scriptor hac die summo mane ad Michaelem Telekium, quaesiturus, an hesterna die cum principe

ratione peculii nominis, universitati (semel articulariter sublati) ex livore quorundam consiliariorum et regalistarum imponi statuti, quicquam contulerit, ne scilicet natio Saxonica eo titulo in despectum deturparetur? Respondit, se ante prandium pauca quidem potuisse conferre cum principe propter convivas tabulae assidentes, cum ipsa tamen principissa satis contulisse et plura quoque cum utrisque hodie collaturum. Quo in cardine versetur hocce negotium, exitus docebit. Fit mentio monetae schusták Polonicae vilioris a Nicolao Bethlenio vigore cujusdam articuli Nagy-Sinckini conditi, ut tollatur, sed a nullo approbatur consilium. Certam habens causam director ratione officii contra quemdam nobilem Albensem, unum ex servitoribus principis, curruum curae praepositis, vulnerantem; ad exceptionem procuratoris in causam attracti Stephani Biró adjudicatur, ut praesentes sint ipsi quoque consiliarii, sine iis enim regnum non esse regnum, et incttus petit par in propositione directoris etc.

Die 23. Februarii. Nihil prorsus actum est, quoad publica considerando rem, sed privati tantum homines litigarunt in tabula principis judiciaria; ubi excelluit controversia inter comitem supremum cottus Tranniae Albensis supremum (*sic*), judices supremos et assessores Michaelemque Mikes suborta; post longam Bethlenii in causam attracti cum adjunctis et Mikesii stentoream contentionem finaliter sine poena alterutri imposita summo cum magistrorum protonotariorum et juratorum assessorum labore tandem decisa.

Die 24. Februarii. Prorsus nihil actum hac die, sed a piis sacris vacatum, a ventri deditis abusive Baccho litatum. Post prandium vocatur praesentium scriptor a mag^co^ Georgio Kapi ratione nominis peculii quaedam mentiando ampl. d^no^ regio, qui eidem per eundem respondet, resolutione ante coenam remissa.

Die 25. Februarii. Peractis sacris in palatio principis, perleguntur articuli compilati, qui restabant, ad finem usque, et quorum continentia, vel saltem declaratio non placebat quibusdam, nunc nimium altum sapientibus, replicari in scriptis curarunt, non tam publico, quam privato studentes commodo, ubi excelluere Clemens Mikes, Gregorius Bethlen et Stephanus Szentpáli, adeoque Turcicae sectae nequam homo Georgius Sárossi. Inter ceteros articulos lector eorundem perveniens ad articulum de sublatione peculii nominis ex universitate, cujus discussionem princeps cum consiliariis rejecit ad status, serio instatur firmissimis et vere realibus argumentis per praesentium scriptorem, prius vero delegatos Cibinienses et ceteros, ne illo titulo dehonestentur, conside-

rato eo, universitatem etiam statum et nationem et cum ceteris statibus in una unione esse ac realiter privilegiatam, ne exinde, ut conjicere cuique facile est, tales et tantae suboriantur inconvenientiae, quae totam tandem inundent Transiam, praeterea etiam satis vexatam. Sine consiliariis rem attentare et levare nolunt, et quia a principe publica ob negotia consiliarii mitti ad status hac de re non possunt, discussio rejicitur in crastinum diem. Quid hic agendum sit, vix considerari potest, aliis hoc, illo aliis modo svadentibus, rem provenire debere ex proceribus regni, propriam venantibus exinde utilitatem. Cupientes, vel saltem svadentes quidam proceres, ut secedente paululum universitate ex statibus, committantur sese discussioni eorum et ceterorum statuum, renuit, inconveniens fore putans, id in despectum facere. Licet urgeatur praesidens a statibus, ut alia quoque restantia aggrediantur negotia, ne tempus frustra praeterlabatur, tamen renuit, praesente jam cibo ad mensam principis. Ampl. dnus judex regius Cibiniensis prandet ad mensam Dionysii Bánffy cum aliquot regni proceribus, quo sese inopinato transferens princeps, sumptio Bacchi largius continuatur, quo ipse etiam Tobias filius ampl. dni judicis regii vocari curatur, invito eo illuc sese movente, ut apparebat.

Die 26. Februarii. Missus praesentium scriptor ab ampl. regio Cibiniensi ad Georgium Kappium ratione benevolentiae impetrandae in tollendo peculii nomine ex universitate; bene quidem sese resolvit, sed an cor ori consonet, propter cognitam jam Kappii instantiam, ignoratur dubitando.

Stephano Biró procuratori secreta quaedam aperiens praesentium scriptor ratione rei praedeclaratae, is judici regio Cibiniensi aperit.

Resolutiones ad replicas Siculorum et dnorum Saxonum ratione postulatorum eorundem secundario datae, quoad Saxones approbantur, quoad Siculos vero ratione certorum punctorum denuo replicatur, quae replicae mox remissae in omnibus acceptantur, uno saltem puncto excepto, quod erat, ne sit licitum Siculis invicem bona sua immobilia et possessiones (lófő és drabant vocatis) vendere, quod a principe nullo modo fuit ad exemplum aliorum praedecessorum principum, juxta etiam contenta approbatarum constitutionum eisdem concessum, quo tamen necdum contenti Siculi, signanter stentore scytuleo Clemente Mikes omnes et singuli in pedes stantes, proponunt, eapropter principem personaliter esse requirendum, quod etiam tentant, sed propter allationem ad mensam principis ciborum eum convenire nequeunt, re in posterum diem dilata.

Ratione admittendae tinctionis pellium per cerdones Brassovienses fiendae, quia non placet Siculis resolutio principis, qui categorice sese resolveret, finalem suam sententiam ea de re cum dnis consiliariis pronunciatam inter sutores et cerdones nullo modo impedire velle, denuo curant, praesentium scriptore et tota universitate reclamantibus, replicari, sed tandem factam post replicationem eandem ad iteratam dnorum Saxonum instantiam praemissa replicatio deletur, hac tamen cum consideratione et repromissione universitatis: eam hic praesentibus sub comitiis velle deliberare, si quis ex nobilibus pellibus rubris vel gileis opus habuerit, cum inter duo mala minus sit eligendum, requisito judice primario Coronensi, teneatur ipse mandare cehae sutoriae magistris, in tali casu certo pro pretio talibus satisfiat ratione pellium, ne ulterius haec serpat controversia, viris nobilibus.

Denominantur personae articulorum jam compilatorum alii compilatores et eorumdem in certum ordinem redactores: ex parte cottum dni magistri protonotarii et Cosmus Horvát, Siculorum director Samuel Szentiványi, dnorum Saxonum Valentinus Seraphin juratus civitatis Medjesiensis. Terminus assignatur, ut sit ante duas septimanas instantis diei festi paschatos, locus vero Maros-Vásárhely.

Personae vero limitationem rerum quarumvis Trannicarum denominandae in crastinum rejiciuntur ex omnibus statibus quaterni. Joannes Nemes et Clemens Mikes per praesentium scriptorem instantes apud ampl. regium Cibiniensem pro aliquot currubus, quibus aliquot vasa vini in Háromszék vehi curare possent, votis satisfit eorum.

Morbidus fit delegatus Cibiniensis dnus Armbrusterus, eodem referente, cum saepe hauriat Bacchum, facilius et citius cresrere ungues manuum suarum: quod an habeat physicam aliquam rationem, disputet ipse.

Controversia ratione 75 aureorum in redemptionem cujusdam captivi in Tartaria existentis ad tabulam principis judiciariam rejicitur, ut et controversia inter Nagy-Bányaienses et Cosmum Horvát ratione certi praetensi jobbagionis, nunc incolae Nagy-Bányaiensis orta. Notarius Brassoviensis ad mensam dni regii Cibiniensis prandet, cui per dnum Tobiam Fleischerum comitiva data: tam copiose Baccho indulgent, ut eo penitus struantur. Lites in tabula principis agitantur, vix his sub comitiis agitandae. De sublatione nominis et tituli famosi peculii certa spes sub declaratione tamen, ne per id plus quam hactenus dni Saxones sibi, quod nec unquam intenderunt, praesumant. Mira cautela!

27. Februarii. Aliquot supplicationes perleguntur: pro

Christophoro Pasko, in arce Kővár detento, instantia statuum coram principe nil valet; rigidam enim nacta est resolutionem, continentem haec formalia: jó helyen vagyon, hadd üljön ott, igen nyughatatlan elméjű ember, ha Zólyominak is úgy töttek volna, az ország nem búsult, nem költött volna annyit miatta.

Germani Claudiopolitani pannum sollicitantes pro vestitu a principe, supplicatio eorum ad d^nos status mittitur hac cum declaratione: ország szolgái, azért az ország viseljen gondot ruházatjokról. A praesidente Michael Teleki mittitur vocatum consiliarios a principe.

Demetrius Török instat statibus, ut absolvatur ratione 75 aureorum supraspecificatorum, per eum Joanni Kemény in Tartaria pro redemptione cujusdam nobilis datorum. Telekius ludit et ineptit cum Mikesio. Director agit causam fisci contra duas personas ratione certi patrati, sub diaeta praesenti commissi.

Peculium tollitur et cum declaratione certa articulus eapropter Nagy-Sinckini conditus confirmatur.

Catholici instant pro templo Claudiopoli in platea Farkas-úczcza ut eis conferatur, sed nihil obtinent et quidem merito.

28. Februarii. Variae supplicationes perleguntur, varia a variis peculii mentio. Joannes Bethlenius instat coram statibus ratione cujusdam pagi sui, Datos nomine, in cottu Küküllő existentis deserti, ut tributum inde provenire solitum, cum desertus sit locus, remittatur, promittendo, si coloni illuc condescenderint, praestiturum sese tributum. Georgius etiam similiter ratione quorundam locorum, in cottu Hunyad existentium colonis carentium.

Praesentium scriptor invitatur a Nicolao Bethlen ad prandium et usque adeo tractatur, ut propria virtute hospitium repetere nequiverit. Graeci quid praestent in tributum, deliberatur, nempe imper. 2000. Quid praestent ipsa etiam oppida, olim Taxás városok vocata, concluditur, ut scilicet eo modo contribuant, ut in comitiis Maros-Vásárhelyiensibus a statibus ordinatum est.

1. Martii. Propositiones principis aggrediuntur d^ni status unacum consiliariis et singulas ordine punctatim percurrunt. — Ordinantur pro tributo Ottomanico hoc anno solvendo a singulis portis imperiales 18, a Siculis in summa tall. imper. 5000, a Maramarosiensibus 4500, in reliquis observandus constituitur articulus, ea de re conditus Maros-Vásárhelyiensis. Pro praesidiariis pro singulis portis fl. 6. d. 50. Conditur articulus de exigenda ratione M.-Vasár-

helyini per magistros protonotarios a perceptoribus tributi. Perceptores duo, Hunyadvármegyeiensis et Zárándensis statuuntur captivandi, numellis constringendi propter non redditam hactenus rationem. Quaedam ex propositionibus principis differuntur quoad effectum in aliud tempus. Incolis terrae Fogaras remittuntur ex tributo caesareo talleri 500 cum respectu ad principissam. Resolutio a principe ad supplicem libellum Kézdi-Vásárhelyiensium contra funifices Brassovienses data displicet eis, cum videatur contra privilegia eorum facta esse. Licet multum instent delegati Brassovienses et penes eos tota universitas nationis Saxonicae ratione erogationum, ad legatos et similes ad portam Ottomanicam ablegatos factarum et fiendarum, parum tamen obtinent. Pro equis, curru et similibus pertinentiis comparandis, ad portam Ottomanicam mittendis, deputantur principi ex tributo terrae Fogaras tall. nro 300. Georgius Györöffy a quibusdam nobilibus Attila intitulatur, cui tamen titulo nec nomine nec re satisfacit homo vilis, varii adeoque genii et ingenii turbulenti existens. Summa contentio oritur inter Clementem Mikes et Georgium Deésfalvi ac directorem Samuelem Szentiváni, cur sub pallio et nomine statuum supplicem libellum ex parte Mikesianae relictae principi praesentarunt? Director unacum Desfalvio pudore et rubore suffunditur, vix sese extricare valens. Contradicitur nomine universitatis, imo etiam Siculorum, contra armales quorundam Graecorum.

Die 2. Martii. Ad propositiones principis factae praesentibus consiliariis conclusiones statuum distincte et punctatim perleguntur et quaedam qualificantur, quaedam vero adduntur, praecipuae ex parte [illegible] Saxonum ratione sublationis quartirii, hactenus in regio fundo summo cum [illegible] Saxonum damno continuati. Brassovienses delegati licet in totali non, in partiali tamen obtinentes heri eorum postulata, de et super [illegible] erogationis ad necessitates delegatorum et cursorum [illegible] principis et regni ad portam Ottomanicam [illegible] sub sigillo [illegible] authentice recognitio ex placito [illegible] Brassoviensibus assignatur per Martinum S[illegible] protonotarium. Funifices Brassovienses [illegible] fundamento, protestatione [illegible] integer ma[illegible] [illegible] principem ratione hereditatum [illegible] vendi interdictarum, [illegible] cum gaudio recedentes a principe ad status.

Articuli hactenus [illegible] perleguntur, qui vix valent per[illegible] idem [illegible] pedissequum ad

sese mitti, qui et mittuntur. Consiliarii advenientes a principe, ante omnia et omnium primo lites tractantur, primo contra quosdam Unitarios, in templo Kálnok potentiam contra commissarios regni et principis patrantes; sed quia Samuel Szent-Iványi ex parte incti fuerit unacum Stephano Biró et Petro Barrabos, hoc ab incto remoto, quoniam insufficiens erat in agendo Casparus Diossi, alter procurator deponit causam coram magistro protonotario. 2-do contra privatum quendam in nomine similiter privati hominis; quia contra forum exceptio facta a parte incatti, causa ista condescendit non adjudicata praesentis esse fori.

Generalis perceptor denominatur Joannes Saárossi, qui nec renuit acceptare officium, praeter solitum salarium Telekio ipsi promittente vas vini et pannum pro vestitu a principe obtinendo. Horis pomeridianis tabula celebratur.

Die 3 Martii. Variae variorum supplicationes a principe per praesidentem ad status allatae, earum quaedam praecipue quoad resolutiones principis perleguntur, quaedam vero sine earundem lectione supplicantibus restituuntur. Inter ceteras supplex libellus hospitis nostri, Andreae Olasz, unacum resolutione principis et consiliariorum manibus praesentium scriptoris assignatur, quae per Joannem Veinhold amanuensem consularem Cibiniensem eidem hospiti traditur, relatoriis etiam per praesidentem ipsi pro futura sua cautela redditis. Sed quia informandus princeps ratione expositionis, praefecto committitur, an, quomodo, et qualiter faciat informationem, licet evidenter constet expositionis veritas: hoc ejus conscientia et eventus rei docebit. Kézdivásárhelyienses serio urgentes cannabis, per funifices Brassovienses ablati, restitutionem contra cehalem eorum praerogativam, acriter eis ab universitate resistitur.

Resolutio principis et consiliariorum ad supplicem libellum Rácz Györgyné contra Vizaknenses praesentatum, quia ad articulum, praejudicantem eis, in ea diriguntur, serio eidem per directorem et praesentium scriptorem contraitur; sed multos habens exponens amicos, ipsa obtinet, Vizaknensibus coram statibus regni protestantibus, sese a suis privilegiis, a divis quondam regibus et principibus sibi collatis, imo a moderno etiam principe sollenniter confirmatis, et sine contradictione cujuspiam coram regni statibus aperte publicatis, nullatenus velle recedere; de et super quo ab altero magistro protonotario literas etiam protestationales et contradictorias authentice extraxere.

Ut de rebus quibusdam, fortalitia finitima concernentibus, serius et magis clandestine possit deliberari, ex singulis

statibus singuli delegati ordinantur penes consiliarios, regalistas et tabulae assessores, qui rem ipsam etiam effectui mancipare aggrediuntur. Interea dum ceteri foris otia terunt, duo darabantones sese invicem provocantes, leviter cedunt, quodam officiali Germanico eos domo exclusos amovente.

Horis pomeridianis denuo confluentes proceres et status regni, quod sub hisce comitiis nondum est tentatum, delegati cum praenominatis principem conveniunt, de rebus fortalitiorum finitimorum adhuc tractaturi, sed mox relictis solito in loco principe et consiliariis, in ordinatum vicissim confluunt palatium, ubi perlectis articulis sub his comitiis conditis, revidendi ad principem mittuntur, sperantes status, hodie finem sortiri comitia; sed falluntur; in crastinum enim diem differtur ipsissima praesentium comitiorum conclusio.

Summa contentio hac die iteratis vicibus inter d^nos^ Saxones et ceteros status suboritur ratione restitutionis cannabis quorundam Kézdi-Vásárhelyiensium in sede Saxonicali Segesvár contra privilegia funificum empti, ab iisdem ablati; sed tandem sedatis funificibus, multum pertinacibus et delegatis quoque Brassoviensibus non absimilibus, ad praecavendum majus malum, cum inter duo mala minus sit eligendum, promittitur praefati restitutio cannabis, sed cum conditione, ut authentice ab altero magistro protonotario datis testimonialibus caveatur, restitutio ista cannabis praedeclarati ne praejudicet privilegio funificum, imo per eos ita vigeretur, ut in posterum iis contra quosvis uti, frui et gaudere rigide et libere queant, non obstantibus ullis indultis principis. Eas testimoniales concipiendas Stephanus Biró procurator in sese assumit, scriptore praesentium libenter annuente. Praesidens, magistri protonotarii et jurati assessores tabulae illr^mae^ suae principalis cels^nis^ manentes in palatio, certas controversias arbitrative, si (ut heri) non impediantur, discussuri et definituri, ceteri proceres, consiliarii et status regni non sine affectu, quod hodie non solvantur comitia, hospitia sua suspicando (praecipue quoad quosdam Siculos) repetunt.

Die 4. Martii. Additur ceteris articulis unus articulus ex parte Siculorum ratione repetitionis litterarum et litteralium instrumentorum, apud manus alienas detentorum, signanter Mikessianorum, prae manibus Mikesianae relictae existentium et per magistros protonotarios productis producendis, manibus Clementis Mikes assignandarum, earum videlicet, quae ipsum concernunt et jura possessionaria Mikesiana.

Articuli per principem et consiliarios revisi remittuntur ad status, qui per praesidentem et alterum protonotarium obsignati et subscripti, denuo ad principem mittuntur, per

eundem denique magistro protonotario Martino Saárpatakio conservandi gratia, dum imprimantur, remissi. Valedicunt status principi et sic solvuntur comitia.

Extrahitur duplex protestatio pro d^nis^ Saxonibus per praesentium scriptorem a protonotario, prior contradictoria contra nobilitationem negotiatorum Graecanicorum, qui armales suas coram statibus publicari fecerant, imo si qui in posterum etiam armales extraherent ac solito de more publicari facerent; posterior pariter contradictoria contra Wolffgangum Bethlen ratione decimarum, ex portionibus possessionariis Bolkáts et Sitve septem judicum Saxonicalium in usum magistratus Cibiniensis provenire solitarum, sed olim per regium judicem Cibiniensem Valentinum Franck illegitime, sine scitu ampl. senatus Cibiniensis et voluntatem septem judicum (quod in potestate sua non erat) abalienatarum.

Prandetur Albae Juliae, coenatur Szeredahelyini, quo ampl. d^nus^ regius Cibiniensis et ceteri delegati fessi serotino valde tempore non sine difficultate appellunt. Cetera, quae sub hoc tempore inciderunt, notari displicuit, cum nullius censeantur esse momenti. Vocem quandam Hungaricam, alias a me nunquam auditam sub fine comitiorum didici a delegato Bistriciensi, Michaele Gonosch vocato, quod est Tsenkesz, quo significatur triticum degeneratum, quod Siculi vadócz solent vocare, simile existens siligini.

Sic Deo juvante finis impositus est istis molestis, injuriosis et quibusdam multum damnosis comitiis, cum quorundam privatorum hominum maximo emolumento et proventu.

(Eredetije a nagyszebeni levéltárban.)

d)

1669. márcz. 2.

Nagy István folyamodása az országgyűléshez s az arra adott válaszok.

Tordán lakó Nagy István könyörög alázatosan Ngtoknak s Kelmteknek.

Alázatoson jelentem Nagyságtoknak s Kegyelmeteknek ez inclusa supplicatióm által: tanálván meg Nagyságtokat s Kgteket az közelebbik elmúlt esztendőbeli beszterczei gyűléskor, supplicatiómat küldötték vala fel Ngtok s Kgltek urunknak ő Ngának, kiért isten Nagyságtokat s Kglteket áldja meg, ő Nagysága választétele az lévén, hogy az mit az nemes ország azon dologban feltanál — örömest annuál. Nem régen is sze-

gény rab atyánkfia üzent, hogy..... nem forgó..... dúlásában gályára adják.

Könyörgök azért igen alázatoson Ngtoknak s Kgltek-nek előbbeni inclusa supplicatiómot megolvastatván Ngtok s Kgltek, méltóztassék oly istenes útat feltalálni az dologban szegény rab atyámfiának jószágának restitútiója által: szabadíthassam nyavalyást rabságából. Kiért isten Ngtokat s Keteket szerencsés hosszas élettel áldja meg.

A rendek válasza a fennebbi kérésre.

Kegyelmes urunk, nekünk országúl úgy tetszik, hogy ezen supplicánsnak jószága az kinél találtatik, annak kezéből kivévén assignáltassék ennek kezében, hogy mentűl hamarébb szegény rab atyafiát szabadíthassa. Az ki penig pénzét adta ki ezen jószágért az keresse pénzét az hol akarja avagy az kinek pénzét adta.

Javalljuk az dolog így legyen. Albae 1669. die 2ª Martii.
Ex consilio.

Ex deliberatione dominorum regnicolarum. Ezen jószágnak az árát Fejérvármegyében Bolyában lakó Székely András vette föl azon jószágnak az árát; azért azon vármegyebeli főtiszt atyánkfiai tartozzanak kötelességek szerint eligazítani, és a rab váltságára felvett pénzt meg is adatni.

Albae anno 1669. 3ª Martii.
Extradatum per magrum
Marosian protonotarium mp.

Mi Turi Ferencz deák tordai hites assessor és Székely Márton, ugyan tordai hites notarius: adjuk tudtára mindeneknek az kiknek illik, hogy in hoc anno 1669. die 6. Augusti. Tordán lakó vitézlő Nagy István uram alkuvék meg mi előttünk egy Fejérvármegyében Fejérváratt lakó Sidó Sámuel nevű sidóval ilyen formán, hogy Kolosvármegyében kis-Petriben lakós Komáromi András feleségét Judit asszonyt kis fiacskájával, az ki Nándorfejérvárról izent volt tőle Nagy István uramnak, váltsa ki az rabságból valaholott találhatja, bízvást kétszáz tallérig, valaminél feljebb is; bátor ha fiával nem válthatja, penig magát az asszonyt száz tallérig, és hozza ki az rabságtúl; ha kihozza, leteszi neki Nagy István uram azt az summát valamin kiválthatja. Ha penig kihozhatná, és Nagy István uram le nem akarná tenni azt az summát, melylyel kiváltaná, tehát lekötvén nemesi szabadságát Nagy István

uram, akárholott találhatandó jovaibúl, mox et defacto praesentium saltem vigore, csak egy vice-bírát vevén maga mellé, contentáltathassék Sidó Sámuel..... semminemű törvényes remedium ne obstálhasson. Melyrűl adjuk..... ez levelünket fide nostra mediante pecsétünk alatt. Datum Tordae, die et anno ut supra notatis.

Franciscus Tura, jur. assessor Thordensis mp.	Martinus Székely, jur. notarius oppidi Thorden. mp.
(P. H.)	(P. H.)

(Hivatalos másolat. Erdélyi fiscalis levéltár. XVIII.)

e)

1669. márcz. 4.

A Compiláta fejedelmi megerősítése.

Nos Michael Apafi, dei gratia princeps Tranniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus per praesentes. Quod cum supremi regum regis et rerum universarum opificis, favorabili clementia aspirante, post tot cladibus afflictas, tot ignis voraginibus consumptas, tot internorum et externorum bellorum furoribus exhaustas, tot denique omnis generis periculorum fluctibus obrutas, desperatas et fere ad fatalem terminum redactas res Transylvanicas, nobis hoc sublimitatis fastigium contigit: nihil prius, potius antiquiusque habuimus, quam inter tanta infortuniorum discrimina, periclitantibus et iam iam desperaturis regni nostri Tranniae et partium Hungariae eidem annexarum penatibus, vita et sanguine nostro posthabito, nihili penso desiderabili sanctae pacis aura apud fulgidam portam Otthomannicam reacquisita; optime perfectis, perfusis et rescillatis, Astraeam revocare, sacrae Themidos tropheum erigere, et iustitiam, pacis internae basim, ad instar magni nominis et foelicis reminiscentiae principum, praedecessorum videlicet nostrorum, in ditionibus principatui nostro subiectis recolendam et exornandam astruere: pace apud fulgidam portam Otthomannicam, maximo negotio, sollicitudine ineffabili et studio nostro non contemnendo (divino favente numine) iam confecta et reacquisita, super legibus patriis, inter armorum strepitus circumsonantes, miserum in modum convulsis, ob vicissitudines principum, eorumque proh dolor! mutationem periculosissimam, confusis et (ut plurimum) sibi invicem contrarie editis, restaurandis, conciliandis, compilan-

dis, in ordinem redigendis et praelo subiiciendis, dum tam spontanea nostra voluntate fuerimus solliciti, quam dominorum statuum et ordinum instantiis exorati et sollicitati, nostrarum duximus esse partium re in tam utili et turbis forensibus complanandis, componendis et compescendis proficua, praedictorum dominorum statuum et ordinum supplicationibus faventer admissis, clementerque exauditis annuere et articulos ab anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo quarto exclusos, fundamentalibus patriae legibus, plerosque noxios et contrarios, primum quidem segregandos, segregatos compilandos, post compilatos examinandos, examinatos in ordinem redigendos, in ordinem redactos tandem calcographorum opera excudendos curare. Quorum articulorum compilandorum curam anno domini millesimo sexcentesimo sexagesimo octavo, viris idoneis et legum patriarum, consuetudinumque approbatarum peritissimis demandaveramus, qui illi negotio, fidei et solertiae eorum commisso, totis viribus intenti, colophonem eodem anno imposuerunt et in generali congregatione dominorum statuum et ordinum trium nationum regni nostri Tranniae et partium Hungariae eidem annexarum in civitatem nostram Albam Juliam, ad diem vigesimum quintum mensis Januarii, anni utpote currentis, arduis quibusdam regni negotiis totam communitatem aequa sorte concernentibus, exantlandis et examini iam compilatorum articulorum, per nos indicta, celebrata presentaverunt. Quibus legum patriarum, consuetudinumque approbatarum, cynosurae conformandis et cooptandis, licet multum temporis impensum sit; nihilominus tamen ab ardua regni negotia, ne tunc quidem quod optavimus, optatum ferre quivimus. Verum in publica dominorum regnicolarum congregatione, publice lectos, relectos et legum patriarum, consuetudinumque approbatarum, ad amussim examinatos eosdem articulos, viris de re iudiciaria bene meritis, in ordinem distinctaque capita, coaptandos, conformandos et distinguendos dedimus, commisimusve. Quibus, secundum approbatarum constitutionum methodum (iis quoque, quae iuxta propositiones nostras in eadem generali congregatione dominorum statuum et ordinum in articulo erant conclusa, ut rerum occasio suadebat, et ordo iubebat, insertis) in quinque partes disponere (ut eo citius approbatarum constitutionum dispositioni, partitionique asuefacta ingenia percipere possint et valeant) placuit; assumitur itaque primo (cura ecclesiarum; negotia principis, statuum et fisci secundo disponuntur. Tertio dominos regnicolas concernentium negotiorum series describitur. Quarto processus iuridicus coordinatur: edicta tandem quinto in ordinem revocantur. Totumque opus-

culum in compendium congestum et complicatum, domini status et ordines trium nationum regni nostri Tranniae et annexarum partium Hungariae, nobis praesentaverunt submisse supplicantes et sollicitantes, dum compendium illud iuridicum publice in generali congregatione examinatum, (quanquam inter bellone furores) ex articulis pro renata, elaboratis, excerptum, tamen iurium suorum et iustitiae administrationi non dissonum, imo proficuum cognitum sit. Nos quoque, ut omnia et singula in eodem contenta, habita admittere et approbare, eisdemque et eorum haeredibus ac posteritatibus pro statutis futurum et valiturum, autoritate nostra principali roborandum et confirmandum ducere clementer dignaremur. Cuiusquidem opusculi tenor et verbalis continentia sequitur hoc modo:

(Következik a »Compilatae Constitutiones«, mely több kiadást érvén s könnyen hozzáférhető levén, új lenyomása nem tartatott szükségesnek.)

Nos itaque, qui regnum nostrum Transylvaniae et partes Hungariae eidem subiectas non minus legibus et consuetudinibus approbatis, quam armis defendere, regere et gubernare intendimus, accepto tali articulorum compilatorum compendio, instantiis ac votis dominorum statuum et ordinum clementer admissis et benevole exauditis; quia opusculum illud, universosque titulos et articulos in eodem contentos patriis legibus, decretis, constitutionibus, consuetudinibusque approbatis consentaneos, proficuos, imo iustos et honestos esse videamus; eam ob causam idem et omnia in eodem conscripta, quoad omnes titulos et articulos, ratos, gratos et acceptos habentes acceptavimus, approbavimus et ratificavimus ac praefatis dominis regnicolis pro statutis et legibus valitura et valituros confirmavimus, prout acceptamus, approbamus et confirmamus harum nostrarum literarum vigore et testimonio mediante.

Datum in civitate nostra Alba Julia die quarta mensis Martii, ultima scilicet die congregationis. Anno domini millesimo sexcentesimo sexagesimo nono.

(Eredeti nyomtatványról, mely az Egyetemi könyvtár tulajdona.)

f)

1669. jan. 25.

A törvények.

Nos Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes, etc.

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem 25. mensis Jan. anni domini 1669. in civitatem nostram Albam Juliam ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, authoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae, partiumque Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem vigesimum quintum mensis Januarii anni praesentis millesimi sexcentesimi sexagesimi noni ex edicto celsitudinis principalis in civitatem Albam Juliam indictis et celebratis conclusi.

Articulus I.

A postákról és postálkodókról.

Kegyelmes urunk, az postáknak mind szegénységinken s mind nemesi rendeken való sok insolentiájokat látván, kik sem az országnak sok rendbéli articulusival, sem az Nagyságod kegyelmes protectiónale mandatumával nem gondolnak. mind szegénységink, s mind nemesi rend marhájokat is sok helyeken erővel is elhúzzák-vonják, nevezet szerént Zágornak, Zenaverősnek, Kis-Szőlősnek, Fületelkének, s több helyeknek is elviselhetetlen insolentiájok és igájok vagyon a postálkodók miatt, ezek az helyek lévén az szászságnak széliben: noha Nagyságod méltóságos jelenlétében conferált volt protectionale mandatumot specialiter az zágori szegénységnek, de avval is semmit is nem gondolnak az postálkodók. Végeztük azért egész országúl, hogy az mely postálkodók sem az országnak articulusival, sem az Nagyságod kegyelmes protectionale mandatumával nem gondolnak. és ilyen exactiókat ló és mar-

habéli húzást-vonást cselekesznek, ez iránt való megbántódott fél panaszt tévén az directornak, mox et de facto exequáltassa az articularis poenát az olyan exorbitálóknak mindennémű javokból s jószágokból, exclusis omnibus juridicis remediis, melynek két része legyen az megbántódott félé, harmada penig a director fáradságáért az executorokkal együtt. Kit ha az director requisitus posthabeálna, a maga jószágán exequáltassék az specificált poena per legitimos regni executores, modo ut supra. Ez feljebb megírt dologban penig, ha bizonság kivántatik, azon helybéliek is acceptáltassanak pro testimonio.

Ha valamely posták postálkodók sokadalmokban vagy egyéb kereskedésre menő szekereseknek lovokat vagy egyéb marhájokat szekerek elől kifognak és elvonnák erővel, ha vélek birnak, fogják meg és vigyék az közelebb lévő helynek tisztei kezekben érdemek szerént való büntetésre. Estenek ilyen dolgok is, hogy az salvus conductussal és czímerrel járó postálkodók némely helyeken (noha adatik elégséges posta-ló alájok), mégis ha kivűl a mezőn valamely szegény embernél jó erős lovat találnak, belé garázdálkodnak, elvonszák erővel is tőlök, és ha a szegény ember marhája mellett insurgál, annakutána azon szegény embert ottan megijesztvén, nagy summát extorqueálnak ezen alkalmatossággal a szegény emberen: melyre való képest végeztük, hogy ha mely postálkodók és akár kik is eféle insolentiát cselekesznek és így húznak-vonnak a szegénységen, garázdát indítván, eo facto az panaszló fél instantiájára az director az olyan exorbitálóknak akár holott lévő javokból s jószágokból kétszáz forintig executiót tétethessen, exclusis omnibus juridicis remediis vigore praesentis articuli.

Articulus II.

Ha mely folnagyok és birák az postálkodóknak helytelen honorariumot adnak, ne acceptáltassanak számadásoknak idején.

Noha az postálkodóknak és egyéb rendbélieknek saczoltatások sok rendben megtiltatott, de mégis az falukban az folnagyok és birák félelemtűl és néha egyéb respectusoktúl is viseltetvén per abusum béjött szokások szerént, eféle saczolástól nem supersedeálnak: végeztük azért, hogy ha mely folnagyok vagy birák eféle postálkodóknak vagy saczoltatóknak valamit conferálnak, az per inquisitionem magistratuum et officialium napfényre jövén és elucescálván, mikor az olyan folnagyoknak és biráknak esztendejek s idejek eltelik, az falú ne vegye az olyan helytelen expensát számban, és ne is accep-

táltassék, hanem legyen magok károk; insuper az magistratusok serio megbüntethessék az olyan folnagyokat és birákat: sőt az olyan saczoltatóknak is saczoltatások az magistratus által az iránt véghezvitt inquisitiójokból elucescálván és constálván, az director requiráltatván exclusis omnibus juridicis remediis az articularis poenát mox et de facto exequáltasson az olyan saczoltatóknak mindenféle jovokból s jószágokból. melynek fele legyen az panaszló feleké, fele penig az directoré az executorokkal együtt.

Articulus III.

Postalovakat kik s hol tartozzanak tartani.

Mivel a szász natión lévő szegénységnek elviselhetetlen igájokat látjuk ebben: hogy más helyeken postalovakat nem akarnak tartani, az hol ennekelőtte tartottak is. Végeztük azért, hogy indifferenter valahol ennekelőtte tartottanak, tartozzanak sub poena articulari ezután is postalovakat tartani. Máramarosban is bizonyos helyeken tartsanak postalovakat az öt városokban, az hol alkalmatosabbnak itílik, mely ott való öt várost az postaló tartásból subleválja az egész vármegye az mostani máramarosi főispán atyánkfia rendelése szerént; sőt itt Erdélyben is bizonyos helyeken tartsanak az szász atyafiak is postalovakat, melyet is maguk között mentül helyesebben rendeljenek el, hogy az posta is rendesebben continuálhassa előtte való útját, Régen városáról tavaly írott beszterczei articulus intacte maradván. Teke is még esztendeig postaló adással ne aggraváltassék.

Articulus IV.

A salvus conductus adásról.

Kegyelmes urunk, végeztük ezt is közönségesen, hogy mikor salvus conductus adatik, abban specificáltassanak, kiknek s hány személyeknek s hova menőknek adatik, mivel sokan abutálván véle, másoknak transferálják, s azok járnak azután alá s fel vélle, a mely penitus tolláltassék; és ha kinek salvus conductus adatik, midőn útját peragálja, tartozzék azon salvus conductust az postamesternek kezében béadni, ki is diariumot tartson affélékről, mint idvezült Rákóczi fejedelemségének idejében volt.

Articulus V.

Fiscus szükségére való szekerek mint rendeltessenek.

Végeztük kegyelmes urunk, hogy mikor Nagyságod egyik lakóhelytől másikban indúl, akkor az fiscus szükségére való szekerekre hopmester atyánkfia kötelessége szerént provideáljon, úgy hogy azon alkalmatossággal, mások postaszekereket s lovakat is ne fogjanak; abban is szorgalmatos legyen, hogy mentől illendőbbek, s kevesebb számúak legyenek, hogy ezaránt is ne romoljék inkább a szegénység.

Az fiscalis tisztek is az szükség és alkalmatossághoz képest, mikor szekér vagy egyéb vonómarha kivántatik, requirálják az széknek tiszteit, az kik is illendőképpen rendelést tegyenek ebben; az fiscalis tisztek simplex requisitiójokra penig sem szekeret, sem vonómarhát ne tartozzanak adni.

Articulus VI.

A regius funduson való tóknak halásztatások mint legyenek.

Az regius funduson lévő tókat az fiscalis tiszteknek magok authoritásoktól ne légyen szabados halászni és halásztatni, hanem mikor az fiscusnak szüksége leszen, requiráltatván elsőbben azon falubéliek illendőképpen halásszanak fiscus számára; a fiscus gyalmát kivivén, commissiójok nem lévén penig az fiscalis tiszteknek meg ne engedjék az olyan tókban való halászást.

Articulus VII.

Az fiscus számára való sertésmarhák köziben másoké ne elegyíttessék, mikor regius funduson levő erdőkre hajtatnak.

Ennekutána mikoron makkra hajtatnak az fiscus sertésmarhái az regius funduson lévő erdőkre, az székek tisztei illendőképpen intézzék el, hol juthat illendőképpen a makk, és ahoz képest hajtassanak az fiscus marhái a regius funduson lévő erdőkre; mivel penig sok helyeken eddig abutáltanak az vice-tisztek, sokszor az magok saját erdejekből az szegénység marháit kirekesztvén, más idegen marhákat fogadnak a fiscus marhái mellé. Végeztük azért, ha hol olyan idegen marhák találtatnak, azon széknek tisztei szabadoson magok authoritásokból, elvehessék magok számokra. Mikor penig a fiscus erdején elég makk terem, tartassék meg a régi ezaránt való articulus.

Articulus VIII.

A vice-dézmások ante tempus processusokban ne quártélyozzanak.

A vice-dézmások ennekutána akkoron menjenek processusokban, mikor a dézmára való vigyázásnak ideje eljő. idő előtt penig a szegénységen ne élődjék, és ha találtatnának efféle dézmások, kik a szegénységen lovastól, szolgástól élődnének, sőt ha kik a szegénység lovain vadásznának, madarásznának, egyébiránt is húznának-vonnának, panaszt tévén az helynek és székeknek tisztei a directornak, comperta rei veritate az articularis poenát exequáltathassa az ilyen dézmásoknak mindenféle javokból és jószágokból exclusis omnibus juridicis et remediis, melynek fele légyen a panaszló félé. fele penig légyen a directoré az executorokkal együtt.

Articulus IX.

Az ingyenquártir tolláltatik.

Kegyelmes urunk, nem kevés terheltetések vagyon a szász natión lévő szegénységnek az ingyen rajtok élődők és quártélyozók miatt, melyet semmiképpen nem supportálhatnak: végeztük azért Nagyságod kegyelmes annuentiájából. hogy mindenütt az ingyenélődés és quártélyozás tolláltassék.

Articulus X.

Az nyomkövetésről és az ellopott marháknak megfizetésének moduláról.

Az nyomkövetésről és ellopott vagy megnyúzott marháknak megfizetésének módjáról írott előbbeni articulusok ilyenképpen declaráltatnak: hogy ha valamely falukon vagy városokon kivűl valaki megszáll és marhája elvész, tartozzék azon káros emberrel együtt azon falú vagy váras az nyomot felvenni, és ha azon határból az nyomot ki nem vihetik, vagy ha azon határban megölve találtatik az elveszett marha, a káros ember esküdjék elveszett marhájának nyomára, vagy megnyúzott marhájára, és úgy tartozzanak azon helynek lakosi azt az kárvallott embert contentálni, ha penig az latrot kiadhatják, a fizetéstűl absolváltassanak; hogy ha penig arról az határról, az hol elveszett volt a marha a nyom általvitethetik, így is fizetni ne tartozzanak, hanem a mely falunak határára általadatik, azon helybéliek is requiráltatván, tar-

tozzanak ugyan kimenni, és az káros emberrel nyomát követni, s ha az faluban vagy városban vitetik bé azon marha nyoma, azon mód szerént büntettessék, de ha a falun vagy városon kivűl terjesztetik el a nyom, semmivel is nem tartoznak. Annakfelette ha az ilyen falunak vagy városnak határán nyúzva találtatnék az olyan elveszett marha, esküdjék meg a biró hetedmagával azon, hogy nem közőlök való cselekedte: melyet ha posthabeálnak, az feljebb specificált mód szerént fizessenek. Efféle dolognak eligazítására és executiójára a vice-ispánt minden helyeken egy forinttal, a főbirót 24 pénzzel vihessék ki a régi usus szerént, más rendbéli mulctát azon tisztek ne exequáljanak. A puszta praediumok ez specificált articulusban ne értessenek, mivel olyan helyen nincs ki fizessen, a nyom mindazáltal vitessék által, ha el nem vész: a mely helyek nyomot eddig fel nem vöttek, ezután se tartozzanak felvenni, úgy hogy azoknak marhájok nyomokat se tartozzanak mások felvenni.

Articulus XI.

Csik-széki Kozmásiaknak az Apor és Mikó familiával való akadályoknak qualificatiójáról.

Csik-széki Kozmás megyében lakó rendeknek lévén az Apor és Mikó familiával egybenfolyó határok, kik között a nyom dolga felől való difficultások tolláltassanak, és ennekutána a Mikó és Apor familia avagy vétesse fel a nyomot, valamikor a controversiában lévő határban viszi az káros ember, avagy az mely emberekkel a nyomot felvészi, midőn azon emberekkel azon puszta határnak közepiig elviszi, requiráltatván a más falubéliek, kik azzal határosok, tartozzanak oda menni, felvenni és onnét a nyomot követni, mivel olyan hosszas nyomkövetéssel egy falubéliek nem terheltethetnek de jure.

Articulus XII.

Kővár vidékin jószágot biró possessorok az fiscalis jobbágyokat magok örökös jószágokban ne telepíthessék.

Ha kik Kővár vidéki fiscalis jószágokat birnak, és onnét aféle fiscalis jobbágyokat magok jószágokban transferáltak vagy telepítettek, ő magok és nem más elébbeni possessor az olyanokat a jövő közelbik pünkösd napig visszaszállítsák, melyet ha kik posthabeálnak vagy azután is cselekednek, az articularis poenán convincáltassanak: excipiáltatván ha kik udvarbeli szolgaságra vagy molnárságra és egyéb hasonló hivatalra hoztanak vagy hoznának el efféle jobbágyokat.

Articulus XIII.

Teleki Mihály atyánkfia fiscalis jószágáról való articulus.

Kővár vidékin Közép-Szolnak vármegyében inscribálván Nagyságod bizonyos summában Teleki Mihály atyánkfiának Drágavilma és Szernicze nevű fiscalis falukat: viszont kegyelmes asszonyunknak ő nagyságának a miképpen inscribáltuk volt Fogarast hozzávaló jószágival együtt, s azoknak mind eladására s mind recuperálásokra, authoritást engedvén ő nagyságának: melyre nézve kegyelmes asszonyunk ő nagysága is Opra Kerczesora és Felső-Arpás nevű két falut inscribált megírt Teleki Mihály atyánkfiának a Nagyságod consensusából: mely eziránt való ő nagysága kegyelmes collatióját confirmálunk ezen articulusunkban, nem obstálván az fiscalis jobbágyoknak recuperálásokról írott articulus: hanem megemlített Teleki Mihály atyánkfia, mind maga, s két ágon lévő maradéki s legatariusi birhassák donatiójok tenora szerént.

Articulus XIV.

Az executiókban a máramarosiak régi ususok szerént procedálhassanak.

Máramarosi atyánkfiainak az evocatiókban a régi ususok megengedtetett volt, úgy az executiókban is procedálhassanak régi approbált ususok szerént, közönségesen végeztük.

Articulus XV.

A máramarosiak pacificatiókról a lengyel szomszédokkal

Máramarosbéli atyánkfiai pacificatiójokat, a mely lött a szomszéd lengyel urakkal, bizonyos dolgok végett a Nagyságod annuentiájából ezen articulusunkkal affirmálunk.

Articulus XVI.

A máramarosiak czédula-pénzzel ne tartozzanak mindenütt.

Mivel máramarosi atyánkfiai jelentik, hogy szokatlan actiojokkal, czédula pénznek exigálásával terhelik az ott való szegénységet akármi dibdáb egyetmástól is az ott való harminczadosok: végeztük azért, hogy valamiből harminczadot adnak, czédula-pénzzel se tartozzanak az olyantól az harminczadosoknak.

Articulus XVII.

Az Örmezőnél való hidakról.

Az Őrmezőnél lévő hidaktól illendőképpen vámadások eligazítására post expiratióján *(így)* praesentis dietae tartozzanak kimenni sub poena articulari a belső Szolnakvármegyéből Kozárvári Ferencz és Sándor deák, Kolozsvármegyéből Kabos Gábor és Havasali László atyánkfiai, és az ott lévő hídaknak állapatjokhoz képes proportionaliter limitálják el istenesen a vámadásnak modalitását és exigálását.

Articulus XVIII.

Daróczi és Jánosfalvi controversiáknak eligazításáról.

Lévén bizonyos dolog végett controversia daróczi kőhalomszéki, és jánosfalvi udvarhelyszéki lakosok között, melynek dirimálására kivánván bizonyos commissariusokat, rendeltük Nagyságod kegyelmes annuentiájából a vármegyéről Horvát Kozma, székelységről Nemes János atyánkfiait, a szászságról álljon szebeni királybiró atyánkfia authoritásában kit fog oda rendelni.

Articulus XIX.

A mely falubéliek mások erdejére hatalmasul mennek, azoknak büntetések.

Vannak olyan faluk is, kik számosan felkelvén, hatalmasúl mennek más falú erdejére, gondolván ezt hogy kevés számú ember nem resistálhat nékiek. Végeztük azért, hogy a mely falubéliek sereggel absoluta potentia mediante mennek mások erdejekre, és az helynek possessori vagy lakosi nem resistálhatnak: panaszt tévén a vármegye, vagy szék tiszteinek, 100 forintot exequálhassanak az olyan hatalmaskodókon comperta tamen rei veritate, melynek fele a panaszlóké, fele penig legyen az executoroké; ha kik privatim vagy kevesen és nem számoson mennek vagy találtatnak mások erdejekben, procedáljanak az olyanok ellen a decretum és approbata constitutiókban megírt processus szerént.

Articulus XX.

A vármegyék és székek törvényes gyülésekről és székeiről.

Ennekutánna vármegyéken és székelységen a törvényes székek celebráltassanak a főtisztek egymással való correspon-

dentiájokból rend szerént, hogy mindenekre elérkezhessenek a procuratorok is, a causansok pereinek oltalmazásira.

Articulus XXI.

A szökött jobbágyokat akárki földén találják, a tisztek tartozzanak a verus pretendens kezében adni.

Ha ki szökött jobbágyát Székelyföldén és más helyeken is megtalálja, ha szintén nem annak a neve alatt laknék is, kinek földén találtatnak is, de mindazáltal a tisztek arról az helyről is, az hol az ilyen jobbágy találtatik, tartoznak a verus pretendensnek kezében adni vagy adatni, comperta rei veritate.

Articulus XXII.

A fogarasföldi jobbágyok reductióiról.

Ab anno 1657. Fogaras földiről elbújdosott jobbágyok minden helyekről megadassanak az articulus szerént procedálván a fogarasi tisztek, ha kik penig meg nem adnák, exequáltassék az articularis poena rajtok modo in articuli specificato.

Articulus XXIII.

Oláhországból gabonát hozó székelyek vámadásoknak modalitása.

Nemes háromszéki atyánkfiai is, kik az két Oláországból szoktanak magok szükségekre gabonát hordani, mint szintén más nemesek úgy ezen atyánkfiai is soholt-is vám és harminczad adással ne aggraváltassanak; mindazáltal hittel referálják, hogy nem nyereségre, hanem magok szükségekre hozzák a gabonát, másképpen a vámadással tartoznának és harminczaddal.

Articulus XXIV.

Az igeni vásár tolláltatik.

Az igeni vásár a mely a fejérvári vásárnak akadályára és praejudiciumjára vagyon az előbbeni articulus szerént tolláltatik, mely ellen ha impingálnak az igeniek, toties quoties a vármegye tisztei exequálják az articularis poenát rajtok. Ennek felette gyűléseknek idején vasárnapokon a városi rendnek 10 óráig ne légyen semmit is venni, és pénzen bészedni [*kimaradt:* szabad] hanem a külsők vásároljanak, tíz óra után szabadítsa fel a vásárbiró a vásárt mindeneknek.

Articulus XXV.

A szabados adásról vevésről.

Minden városokon és vásáros helyeken szabados akármit is vásárolni mind szegénységinknek, s mind más rendbélieknek is akkor, mikor azon helybélieknek is szabados adni és venni, melyről ne is tilalmaztassanak szegénységink semmi praetextus alatt, se más rendbéliek is, azon helybéliektől az hol a vásár szokott lenni sub poena articulari.

Articulus XXVI.

A gyűlések holmi alienumokkal ne prolongáltassanak.

Kegyelmes urunk, hogy gyűlések alatt a Nagyságod elsőbben kiküldött propositióin kivűl más új propositiók, (kik a gyűlést prolongálnák) ne annectáltathassanak Nagyságod tetszéséből közönségesen végeztük, hanem ha oly elkerűlhetetlen casusok interveniálnának, melyek tovább semmiképen nem haladhatnának.

Articulus XXVII.

A státusok szállásadásinak modalitása.

Midőn generalis gyűlések celebráltatnak, a statusoknak külön-külön az ő rendek szerént a mint az alkalmatosság és hely is engedi a régi usus, egy bizonyos utcza rendeltessék a szállásosztótól, hogy így egymáshoz közel lévén, jobb alkalmatosságok lehessen együtt való consultatiójokra, és egyéb dolgoknak is peragálásira.

Articulus XXVIII.

A káptalanokról és liber regiusok béadásiról.

A káptalanok requiráltatván mandátummal, a leveleknek felkeresésit és kiirásit sub poena articulari ne procrastinálják, mivel aféle késedelem és halogatás miatt sok fogyatkozás szokott lenni sokaknak dolgokban: a liber regiusok is ennekutánna béadassanak a káptalanokban, hogy ha kiknek jövendőben valami dologbéli akadályok interveniálna, szükséges levelekhez hozzá juthassanak annak módja szerént.

Articulus XXIX.

A mely asszony maga jószágán váltja ki rabságban lévő urát, arról való articulus.

Ha valamely asszony rabságban esett urának szabadulásáért vagy saczáért, urához való szeretetitől vagy egyéb respectusoktól viseltetvén, nem az urának jószágát, s egyéb javait, hanem a maga saját jószágát s egyéb javait: ha a maga saját jószágát adná el zálogban vagy örökösön is, a verus successoroknak nyilván való praejudiciumokra intacte hagyván ez iránt urának javait és jószágát: végeztük azért, hogy ha valamely rabságban lévőnek felesége a maga saját jószágának árán váltja ki az urát, avagy váltotta ennekelőtte, addig a summáig való jussa fenn vagyon az ura jószágában, (mely jószágot a maga jószágának eladásával tartott meg) a menynyiben a maga jószágát adta vagy zálogosította volt el, ha szintén fassiót nem tött volna is az ura néki, constálván mindazáltal világosan e dolog; ha penig az asszony meg találna halni, az az jus azokra a vérekre száll, a kikre az eladatott vagy zálogosíttatott jószág immediate devolválódott volna az asszony halálán; melyet az igaz vér e szerént vehet kezéhez: azon vármegyék, vagy széknek valamelyik tiszti által kéresse a possessortól az ilyen jószágot, a kérés után admoneáltassa azon székre az hol a jószág vagyon, és a törvény tévők requiráltatván, ante omnes alias causas tartozzanak az ilyeneket elővenni, kiben is semminémű exceptiókat ne admittáljanak, hanem a dolognak meritumát megvizsgálván, ha oly világosnak találtatik, hogy törvényt tehetnek benne, finaliter pronunciálják, vigyék executióban is, nem gondolván sem repulsióval, sem egyéb remediumokkal. Hogyha penig valami homályt lát a törvénytévő benne, nem a peresek instantiájokra, hanem ad salvandam conscientiam judicum adcommunizandum *(íyy)* küldjenek ki, és reputálván arról való documentumokat tegyenek végső igazítást az ilyen dologban modo prodeclarato.

Articulus XXX.

A fiscalis jószágoknak recuperálásokról.

Ab anno 1657. a mely fiscalis jószágok a fiscustól másoknak conferáltattak, azokról producálják a possessorok donatiójokat alkalmatos időben, akkorra, mikor Nagyságod kegyelmes tetszése accedál, a tanácsurak, főtisztek és táblafiai convocáltatván egy bizonyos helyre, és ott revideáltassa-

nak melyek maradhatnak meg s melyek nem: addig penig senki is productióra ne kényszeríttessék se meg ne károsíttassék; a mely jószágok penig nem fiscalisok, ide nem értetnek. Ha kik ez elmúlt időkben fiscalis jószágokat impetráltanak nemcsak úgy iratták donatiójokat, hogy deposita integre inscriptionali summa, hanem némelyek vita durante, némelyek még maradékokra is irredemptibiliter: végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy efféle donatiók is producáltassanak a feljebb specificált alkalmatossággal; sőt ha kik egy fundust impetrálván a fiscustól, s annak színe alatt többet is apprehendáltak volna, viszont másoktól is olyanoktól vöttenek volna quoquomodo jószágokat és fiscalis örökségeket, kiknek nem adhatói voltanak, azok is tartozzanak producálni ugyanazon mód szerént: melyek is vétessenek igazításban modo super denotato.

Articulus XXXI.

Kegyelmes urunk, a váradgyai híd építésében tartassanak meg a régi articulusok, a melyek eddig emanáltattak.

Articulus XXXII.

Az adóról.

Kegyelmes urunk, e jelenvaló 1669. esztendőre porta contentiójára igírtünk kapuszám után tall. imp. 18.

Rovátlan helyekről capitatim adjanak annyit, mint egy rótt személyre esik a rótt helyeken a 18 tallérból.

Székelységről tall. 5000.

Máramarosból tall. 4500.

A szász papok adjanak tall. 500

Oláh papok tall. 500.

Kapuszámban lévő városok, kik kapu szám után adóznak, hasonlóképen tall. 18.

Fogaras földéről tall. 1500, mivel mostan semel pro semper ötszázát elengedtük nékiek.

Az taxás városok a szerént contribuáljanak, mint tavalyi eszt[endőben]. Görögök, ráczok, sidók, örmények és minden idegen nemzetek kik e hazában kereskednek, adjanak in universum tall. 2000, melyet magok egymás között igazítsanak el, azt penig ad 1. Maji adják bé generalis perceptor atyánkfia kezében: ebben penig mitigáltassék azoknak adajok, kik a fiscusnak más rendbéli adót is szoktanak adni: úgymint hatvan számúan, a kik mindjárt regestráltassanak és azok magok közé többeket semmi szín és praetexus alatt ne vegyenek. Ezek 600 tallért adjanak, mivel ezek urunknak ő nagyságának

bizonyos summát is adnak, s egyéb onusokat is supportálnak: ezektől szedje fel a magok birájok: a több részét e kétezer tallérnak szedje fel Horvát András a több görögökön, ráczokon, sidókon, örményeken, és minden idegen kereskedő nemzeteken, kik amaz hatvan számúakon kivűl vannak. Egyéb rendek, kik mostan itt nem specificáltattak, a tavalyi articulus szerént adózzanak.

A fogarasföldi másfélezer tallér és azután való adóból háromszázat relaxáltunk a portára küldendő adónak alkalmatosságára, úgymint lovaknak, szekereknek szerzésire.

Articulus XXXIII.

Ez adónak administratiója légyen a tavalyi esztendőben specificált terminusra, Segesváratt tavalyi perceptor Sárosi János atyánkfia kezében.

Bethlen János atyánkfiának Kis-Búnon lévő két rótt emberit relaxáltuk, mivel finalis sententiája extál azon helynek modalitásáról. Viszont az hét birák jószágiban a communeratiókor per errorem két kapunál többet írtanak volt fel, melyet is kihagytunk.

Articulus XXXIV.

Az perceptorokról, kik számadatlanok.

Végeztük ezt is kegyelmes urunk, hogy a mely perceptorok ratiójokat a tavalyi articulus szerént főtisztek előtt el nem igazították, tartozzanak két héttel husvét előtt compareálni Marosvásárhelyt azon atyánkfiai előtt, kiket a compilált articulusoknak redigálásokra rendeltünk, és azok vegyenek számot finaliter tőlök, kik ha adósokká maradnának és mindjárt nem fizethetnének, légyen authoritások azon atyánkfiainak arra, hogy mindjárt megfoghassák. Hunyad és Zaránd vármegyebéli contumax perceptorok, kik a főtisztnek egynehányszori admonitiójára és parancsolatjára is nem akartak compareálni, és ratiójokat igazítani, azok de facto megfogatván vasban verve küldessék azon atyánkfiai elejekben M. Vásárhelyre számadásra ugyan a megírt időre. Azon városbeliek mindenekben assistentiával legyenek azon atyánkfiai mellett.

Articulus XXXV.

Olasz Ferenczet kegyelmes urunk Nagyságod kegyel-[illegible]tszéséből a regnicolák közé incorporáljuk ezen arti-[illegible]al.

Articulus XXXVI.

Ennekutánna a gyűlések alatt írott articulusunkban egy exemplárt reserváljanak itílőmester atyánkfiai magoknál, és mikor kinyomtattatnak azon articulusok, ad revidendum vitessenek ő kegyelmekhez, s ha mi fogyatkozás a nyomtatásban történt, azt kötelességek szerént tartozzanak a nálok maradt exemplárral complanálni, azután adassanak és keljenek ki a kinyomtatott articulusok.

Articulus XXXVII.

A leveleket meg nem adókról.

Sok károkat és injuriájokat látjuk kegyelmes urunk a verus hereseknek következni abból, hogy őket illető levelek mások kezeknél vannak, mivel némelyek sokszori admonitióra, és instantiára is nem akarják kiadni a verus hereseknek őket illető leveleket, a miképen nemzetes Mikes Kelemen atyánkfia panaszából is értjük, kinek is levelei néhai Mikes Mihály relictája kezénél lévén, nem akarja kezéből azon atyánkfiának kiadni. Végeztük azért kegyelmes urunk, hogy három holnapra post exspirationem praesentis dietae, tartozzék a relicta fide mediante mindenféle Mikes Mihály leveleit producálni itilőmester atyánkfiai elejekben, és ha kiket in originaliban kell kiadni, azokat in originaliban, ha kiket in pariban, azokat in pariban adjon ki azon itilőmester atyánkfiai akkori censurájok szerént. Sőt azon articulus értessék in genere mindenekre, ha kik ezzel akarnak élni, úgy hogy legitime admoneáltassa a verus praetendens a leveleket conserváló személyeket, ha kiadja, bene, ha penig nem, az olyanok ellen requirálván a tiszteket a beszterczei articulus szerént exequáltassék, exclusis omnibus juridicis remediis, a poena; ha penig a tisztek ki nem akarnak menni, hanem halogatják, az olyan tiszteken deákok által azon poenát, melyet a leveleket ki nem adó személyeken kellene exequálni, rajtok exequálják. Annakfelette azon vármegyék, a hol a productio lészen, két főbirája, és hat táblai assessor eleiben producálni, hogyha penig valami nagy akadályok miatt hat tábla fiai jelen nem lehetnének, legalább négy tábla assessora bizonyosan jelen légyen.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri

Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione, et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos gratos et accepta habentes acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis, et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus, et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Albae Juliae die 25. mensis Januarii, videlicet die congregationis nostrae, anno domini millesimo sexcentesimo sexagesimo nono. Lecta.

(Az Akadem. birtokában levő nyomtatványról.)

g)

1669. márcz. 22.

Báthory Zsófia válasza az országgyűlés átiratára.

Illustrissimi, spectabiles, magnifici, generosi, egregii, strenui, prudentes et circumspecti domini nobis honorandi.

Fejérváratt prima praesentis generalis gyűléséből nékünk írta Kglmetek levelét, megadá nemes és vitézlő Horváth Miklós uram, melyet noha várakozásunk s reménségünk kivül, mindazonáltal illendő böcsüllettel vévén, tekintetes néhai Apafi István uram meghagyatott özvedgye és nemzetes Gyerőfi György uram Kglmetek előtt suplicánsok instantiájokra való requisitióját értvén, tagadhatatlan szomorúságink azon boldogtalan lengyelországi hadi expeditiónak Kglmetek által való emlékeztetésével s ezekből árvíz módra reánk tódúlt keserűségink, sok szép jovainknak elvétele s kárvallásink elfelejthetetlenül újíttatnak, tudva lévén Kglmeteknél szerelmes uram s édes nemzete s országa ellen az pogányságnak dühössége és az mi nagyobb némely maga nemzetbelieknek törvényes fejedelmek s urok ellen való nyughatatlan elméjek miatt, hazája s nemzete szeretetitűl viseltetvén, szerelmes uram vérével pecsétlett halála, ki is édes nemzete s hazája mellett való halálával magának avagy csak dicsiretes emlékezetet, maradékinak penig megmaradott maga nemzetétől, országa népétől háládatosságot nyerhetett. Mely materiában lehetne minekünk is igasságos és méltó írásra való alkalmatosságunk, de azok-

ban istentől s üdőtől várván, kénteleníttetünk hallgatva szenvednünk.

Gyerőfi uram az elmúlt őszszel megtalálván bennünköt, jelentette vala jovainak elzálogosításával és nem különben az lengyelországi rabságból fejének szabadúlását; mely lengyelországi expeditióban, ha országostól nem is Kglmetek, de lehetnek életben sokak Kglmetek közzűl, az kik bizonyoson tudhatják, hogy mi azon expeditiónak nem hogy jovallói, annál inkább segítői voltunk volna, sőt ha mi rajtunk álló és hatalmunkban tétetett dolog lött volna, ellene állói löttünk volna; és következésképpen, azon boldogtalan expeditióból következett néhai Apafi István uram és Gyerőfi György uram zálogok Lengyelországban való valamely obligátiók alatt benhagyása, nyilván vagyon s bizonyos, Kglmeteknek ezekben mi nem voltunk részesi. Azon boldogtalan megemlített expeditiónak penig authori, jovallói, kik voltanak, az is tudva lehet Kglmeteknél, ország tagjai lévén az megírt zálogok, országtól is hagyattattanak ott: mely zálogokért hogy üdvezűlt szerelmes uram maga tárházából igírte volna megfizetését, (mely is mai napig nincsen tudva nálunk) úgy mint fejedelme az országnak az országért, meglehet fejedelemségében békességes birodalmának boldogításával, mert ma is az ország censusit az fejedelem adgya meg az ország lakosiért, és így értethetnék ez is; de hogy régi eleinkről s ősinkről álló jovainkból (nem tétetvén azon obligatióban részessé) kénszeríttethessünk megfizetésére, törvénytelenségnek ismerhetné Kglmetek maga is. Továbbá Gyerőfi uramot kglmességünkkel akarván éltetni kegltek Apafi Istvánné asszonyom árváival edgyütt és Gyerőfi uramot, az kglmetek ő kglmek mellett való írására és magok jovainak elfogyására s nyomorúságos állapotjokra nézve méltó tekintetünk lévén, keresztyénségünköt és Erdély országához való affectiónkat meg akarván mutatnunk, és kívánván kglmeteknek intercessióra kedveskednünk, hozzánk jövén Gyerőfi uram Apafiné asszonyom ide küldendő emberével, valamivel segíthetjük ő kglmeket, mostani állapatunk szerént, azon leszünk, ő kglmeket illendő és jó válaszunkkal Kglmetekhez bocsáthassuk. Elhivén azt, Kglmetek is igasságos és Kglmetek előtt lejendő dolgainkot requisitiónkra segíteni fogja. Ceterum illustres, spectabiles, magnificas, generosas, egregias et nobiles, strenuas, prudentes et circumspectas Dominationes vras ad vota valere desiderantes. Datum ex castello nostro Borsiensi Die 22 mensis Martii, anno domini 1669.

Earundem Dominationum Vestrarum

benevola

Sofia Bathori m. p.

Kívül: Illustrissimis, splibus, magnificis, generosis, egregiis, strenuis, prudentibus et circumspectis, universis statibus, et judicibus trium nationum regni Transylvaniae. Nobis honorandis.

(Eredetije az Erd. Múzeumban, gr. Kemény József, Erdélynek a mohácsi ütközet utáni egyes történetei. XVI. köt.)

h)

A kővárvidéki nemességnek a XII. art. alapján eszközölt összeírása.

Anno 1669. die 21. mensis Julii.

Az egész kővárvidíki nemessíget, puskásságot és szabadosokat begyüjtvén az várban, az kik compareáltak, azoknak laistromokat ekképen melioráltak s többítették, kiknek fiok vagy atyjokfiai fel nem voltak írva, vagy ha olyat ismertünk is, kiket azelőtt némelyek informatiójából nem kellett volna oda írni, azt is ha kit észben vettünk, dolgát Kgdnek világosítottuk közönségesen.

Berkeszen.

Ferenczi István uram fia János, nem volt ezelőtt felírva.
Vámos Mihály az állandó laistromban két helyen vagyon írva, egyikből ki kell hadni.
Nagy András öcscse János, nem volt felírva.
Bozo Mihály öcscsei hárman vadnak:
György,
János,
István, ez nincsen felírva az állandó laistromban.
Kis György fia János, ez is nem volt felírva.
Illyés György fia György, ez is nem volt ezelőtt felírva.
Magyar István fia Jancsi, ez is nem volt felírva.

Szappanpatakán.

Ember Irinius az állandó laistromban az szabadosok között is fel vagyon irva, Ember János nemes ember, de Irinius más ágyból való. Kgd jó akaratja mindazáltal, hova iratja, csak legyen egy helyen.

Remetén.

Mallyé Dán fiai Simon, Mátyás.
Gliga János fiai István, Simon.
Burcsulán László fia Kozma.

Szakállosfalván.

Radul István, Gligoria árvák.
Máramarosi Román János.

Koncz Simon igaz dolog, az előtt mások szavából feliratott volt, mindazáltal ma declarálák dolgát, hogy más ember Barcsai Ákos fejedelemtől impetrált donatióját producálta, mivel nem az a Koncz Simon vagyon az donatióban irva, hanem más Monostori Koncz János fia, az felesége is parasztasszony, akarám uram Kgdnek értésére adni, jóllehet azelőtt Nagy András uram irta volt fel ő kegmét, megcsalták, már az Kegd jó akaratján álljon dolga.

Szaszaron.

Magyar György fia György.

Hagymáslaposon.

Az árva gyermek neve Nagy Mihály.

Karullyán.

Fűsű Simon, Fűsű László árvák, régi nemesek.

Berendzén.

Fejér Burján Pétert azt mondják uram, az kiktől értekezhettem, puskás volt, mint nemesedett, nem tudom, talám uram Kgd előtt nyilvábban lehet dolga.

Praelukán.

Nekita alias Jakab Tivadar fia
János, ennek fiai Demeter, György, Váncs.
Nekita alias Jakab Gergely.

D[illegible]sán.

B[illegible] Andrással egy testvérek s [illegible]
B[illegible] János és Ezeknek nemességét Kegd uram a
B[illegible] B[illegible] kezemben adta vala, melyben megbizonyították, hogy igaz régi nemesek.

Somkutpatakán.

Roman János, nemes emberek mondják, hogy [illegible] most igért fl. 1[illegible] Kegd jóakaratja, mint iratja.

Szurdoki Demeter uram régen karabélyosok között [illegible] Lengyelországban is oda volt az karabélyosok között, az [illegible]vari katonák között is volt annak előtte, [illegible] [illegible]száliana, szolgálatra való legény volna, [illegible] mondják, hogy ott van.

Nagy-Körtvélyesen.

Achim Tivadar fia János. Ez uram az nagy kapuban darabant, közönségesen van is nemes levelek, az háború időben is itt volt s most is itt lakik.

Kis-Berszon.

Kifor Philep fia Péter, öcscsei Tamás, János. Az száz forintnak mintegy húsz forint híjja vagyon uram még, az többit megadta, azt is megadja, kezes leszek én érette, csak irassa be Kgd.

Oláh papok.

Litkai Pap Ignat adott 2 nestet, meg is igirt tall. 4, melyet megád,
fiai László.
Demeter.
Gergely.
János,
Simon.

Somkuti Pap Tivadar adott fl. 12, az nesteknek azt mondja nem tehetett,
fiai János.
Tamás.
László.

Kovasi Pap János adott két tallért, még is igirt kettőt s egy nestet is ugyan igirt.

Frinkfalván.

Tamás Balázs fia Marján } Ezek uram egészen megadták az flor. 100.

Szűcs Tivadar. Immár az atyjafiait, kikkel egy kenyeren adnak, feliratja-e Kegd, áll az Kegd jóakaratján, itt mind eliratták magokat. Az atyjokfiai ezek:

Szűcs Flóra,
Szűcs Jonucz,
Szűcs Lupul.

Tamás György fiai Marian, Zahariás, János.

Kis-Rasztóczon.

Hoszszu Dánt egy nemes ember csinálta volt egy pasztasszonnak törvénytelenűl, lehet-e nemes, nem-e, Kegd jóakaratján áll.

Somkuton.

Vancsa Petrácsnak fiai Simon, Gergely, Zahariás.
Buda Farkas fiának Simonnak vagyon fia Simon.

Nagy-Nyíresen.

Buda Lukács fia Miklós. Buda János fiai Farkas, András. } Ezeket uram Kegd fl. 20 hadta vala s egészen megadták.

Nyíresi alias Pota László. Ez az belső várbeli tizedes, a Lukács.

Sztáncz Miklós fia György.

Magasfalván.

Katona Marian egészen adott fl. 100.

Pap Istók s mustoha apja Ferne Mihály udvarbíró ram kezében adták, azt mondják, az mennyit Kegd kivánt, atvan forintot-e vagy mennyit, Kegd tudja uram, mert én ezemben nem adták.

Dragavilmán: Bogyé Dán fia Tivadar.
Bogyé János fiai Lupul, Tamás.
Bogyé Gergely öcscse László, nem fia ez, az mint az állandó laistromban vagyon írva.

Szelniczén.

Bálint István fiai Bálint Lar Ivon
Bálint Lar László
Bálint Lar Koztand
} Ezekről ezelőtt semmit sem szóltak, most adták elő.

Szabadosok.

Nagy-Körtvílyesen.

Boér Tivadar,
fiai György,
Simon,
öcscse Gergely.

Csolton: Anka György fiai János, Urszuly.
Vajda Zahariás fiai Lupuly, István
öcscse Vajda János.
Csolti Tivadar fiai Péter, János.

Somkuton.

Perse Jónás, Kis Butyán Jánosnál lakik, szabados volt az atyja.

Berkeszen: Berecz János fia Gáspár.
Hosszúfalván: Kriszte János fiai István, Máté.
Nagy-Nyiresen: Giraszin János ígirt fl. 16.

Kis-Nyiresen.

Hosszu Farkas fiai György, János.
Hosszu György most jött haza Erdélyből, fiai Máthé, Demeter, Lupul.
Hosszu Ignat fiai Koztandi, Timofi.

Berendzén: Mosul Demeter,
fiai János, László, István, Gergely.
Csokotison: Barbucz Mihály.
Kovason: Ungur Lőrincz fiai Máthé, Lázár.

(A M. T. Akad. törvénygyűjt.-ben. Kézirat.)

XLVIII.

1669. febr. 2.

Kende Gábor az interessátusok ügyeiről tudósítást küld Teleki Mihálynak.

Mint kedves öcsémuramnak szolgálok Kdnek.

Tegnap érkezvén hozzám Farkas Fábián uram Bécsből postán az interessátus urak conditiójokkal, bizony dolog az dolgok nem pennára valók volnának, mivel sokak és nagyok; de módom nem levén az bemenetelben, igy kelle meglenni. Magát küldöm vala bé, de mentegetvén azzal magát, csak eddig volt instuctiója. Én azt akarnám, benn más által folytatnók ezeket az dolgokat. Az micsoda punctumokkal jött, az mint oda fel jegyzésben vötte, im in specie azt is beküldtem Kgdnek. Mivel az vala oda fel az híre, hogy urunk ő nagysága induló félben vagyon, azon hitemre, kivel öszveesküdtünk, tudakozzák az urak, ha lészen-é indulása urunknak, ha lészen, miért az ő hírek nélkül? ha úgy vagyon, az ligából Kgtek űköt ki akarja rekeszteni, mely ha úgy lészen, ők is másképen fordítják az dolgot. Ha nem igaz, az régi ligához akarják magokat tartani, és ezt nem egyébnek, hanem csinált hírnek hiszik lenni, hogy inkább az németeket alá hozhassák, hogy az nyakunkra űljenek és az feltött dolgot velünk félbenhagya(ssák).

2. Minthogy urunk az levelek permutatiój(ára) hiteles emberét ki nem küldötte, holott már inscriptio, (pecs)ét alatt készen vagyon, N[ádasdy] Fr. kezénél, abból is nem kevés idegenséget vöttek. Punctuatim ezeket megérti Kgd az F. Fábián uram memorialejából, hanem az hol nota bene vagyon, azt az punctumot világosítsom Kgd előtt. Az 6. punctumban le van téve az németeknek az törökkel való correspondentiájok eddig, hogy mehettek ők ennek az dolognak végire, mit akar az török mind maga elkövetni, mind Erdélyben elkövettetni, holott már Roter János is ezeket az dolgokat tudván, informálja az embereket, mint procedáljanak ezen dologban, hogy ha kijün az méltóságos fejedelem az törökkel, tudjuk, hogy nem az mi intentiónk szerint jű meg. Ezekről is jól gondolkodván Kgtek, informáljon idején, mihez alkalmaztassuk magunkat. Az 7. punctumban az van letéve, hogy az török declarálta magát császár ő felsége ellenségének lenni, ahoz képest most volna ideje az dolgot urgeálni előttök, melyhez képest félnek is obsidiótúl. Arra nézve Montecucculit császár Bécsben collokálta, abban remélvén maradásokot, melyre nézve Eszterhás

Pál uramnak adták az érsekújvári generálságot, hogy magyar kéztűl veszszenek el az helyek, etc.

Az summája az dolognak csak az: kivánják tudni, az méltóságos fejedelem Kglmetekkel együtt akar-é azon elébbeni ligában megmaradni? 2. ha azon dologban az török nemzet előtt akarja-é dolgunkat jó karban hozni, avagy nem? Ha akar mindezekben megmaradni, ők is végig akarnak együtt élni-halni Kglmetekkel, és vagy succedál az dolog az idegen nemzet előtt vagy nem, de az urunk költségét, eleitűl fogva kit költött, megadják, kirűl is vagyon provisio. Hogy azért édes öcsém uram ne láttassék többet hozzá tennem, azért küldtem be az maga irását, abból értse meg az dolgokat, és arra kivánják, hogy resolutiót vegyek sietve és felküldjem. Kgdet kérem azért, ne késsék mindezekre punctuatim választ küldeni, hadd küldjem fel. Ők igen fáradoznak az dolgokban más szomszéd országok előtt is, és resolutiójok oly van, ha mi mind abban hagyjuk is, de ők hozzá nyúlnak az dologhoz más egyéb utakon is. Az lengyelek király választásoknak terminusa januariusban kellett volna l(enn)i, de ezért az dologért májusra hagyták és vagyon oly in(tenti)ójok, ha magyart tanálnak, azt válaszszanak. Hármat töttek fel, ha (m)agyarnak kell lenni még csak Balassa Imre (is) fennforog előttök elébbeni (ke)ménkedésért. Ha most lábra nem áll ezen dolog, nem tudom, mint leszen. Azon vélekedésben vannak oda fel, ha most fenn volna Kgtek, az dolog véghez menne t[örök] császár előtt. Most az rimaszombatiak, gyöngyösiek bementek a török-császárhoz, oly dolgokat vittek véghez, az kit magok sem reméllettek volna. Májusban ki fognak jőni az regalisok az országgyűlésére, melyet Sopronban akarnak véghez vinni, és német tábor is leszen ottan. Az Kálmánczainak való választ is kivánják tudni. Iterato kérem Kdet, mentűl hamarébb tudósítson mindezekrűl; nekem penig szolgájának parancsoljon. Míg isten éltet, maradok

Datum in Cseke die 2. Februarii 1669.

Kgd kész szolgája
Kende Gábor m. p.

P. S. Ide ki olyan hír van, az török Somlyót, Sebesvárt. Csehit kívánja elrontatni; ha urunk nem cselekedné az országgal, tehát Zólyomit viszik be, ővele viszik végben; Erdélybűl írják Szakmárra, az az tatár khánn egy marok hamat küldött az országnak.

Külczim: Tekintetes nemzetes Teleki Mihály uramnak ő kglmének (titulus) nekem bizodalmas uramnak öcsémnek adassék.

(Eredeti: Gróf Teleki Miksánė hosszúfalusi ltárában.)

XLIX.

1669. ápr. 11—máj. 3.

A rendek küldöttsége az eperjesi tárgyalásokra.

a)

1669. ápr. 11.

A rendek térítvénye.

Nos status et ordines universi trium nationum regni Tranniae et partium Hungariae eidem annexarum etc.

Damus pro memoria per praesentes, quibus expedit universis, quod quum nos spectabilem, magnificum Georgium de Kapi, celsissimi principis dni dni nostri clementissimi consiliarium intimum et comitatuum Hunyad, Zaránd et Szolnok mediocris comitem supremum; generalem item Michaelem Teleki de Szék arcis et praesidii, districtusque Kőváriensis capitaneum supr. et cottus Maramarosiensis comitem; nec non Joannem Nemes de Hidvég trium sedium Siculicalium Sepsi, Kézdi et Orbai capitaneum supr. denique Stephanum Virginás de Várad, tabulae regni judiciariae juratum assessorem etc. commembra utpote nostra certis in negotiis publicum regni nostri commodum concernentibus, ex consensu ejusdem celsissimi principis dni dni nostri clementissimi ad excellentissimos, reverendissimum, illustrissimos dnos, comitem a Rottal sacratissimae caesareae mattis consiliarium intimum, aurei velleris equitem et sacri Romani imperii comitem, tanquam designatum praesidem et plenipotentiarium, necnon deputatos ejusdem collegas, utpote Franciscum Szegedi, episcopum Varadiensem et Hungaricum aulicum cancellarium, ac comites similiter Petrum a Zrin, regnorum Dalmatiae, Croatiae, Slavoniaeque banus; item Sigismundum Pethő de Gherse, partium regni Hung. superioris vice-generalem etc. certa cum instructione per nos ex com-

muni voto et suffragio iisdem data hoc tempore expedierimus: iisdem Georgio de Kapi, Michaeli Teleki, Joanni Nemes et Stephano Virginás de et super rebus ac negotiis in literis celsissimi principis dni dni nostri clementissimi instructionalibus ipsis concessis specificatis, plenariam nos quoque atque omnimodam cum praefatis excellentissimis reverendissimo illusmis dnis comitibus a Rottal tanquam designato praeside et plenipotentiario; Francisco Szegedi, Petro a Zrini ac Sigismundo Pethő collegis ejusdem, nomine nostro agendi, tractandi et concludendi potestatis facultatem et authoritatem dedimus et concessimus, promittentes nos ratum habituros, quidquid per praedictos Georgium de Kapi, Michaelem Teleki, Joannem Nemes et Stephanum Virginás plenipotentiarios nostros actum, tractatum et conclusum fuerit in rebus commodum et regni hujus Tranniae et totius Christianitatis emolumentum spectantibus, prout damus plenariamque potestatis facultatem concedimus, promittimusque harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum in arce Fogaras, die 17. Aprilis anno dni 1669.

(P. H.) (P. H.) (P. H.)

(Eredetije a gr. Teleki-család levéltárában 968. sz. a.)

b)

Az április 15-ki értekezlet.

1669. 15. Április. Az urak discursusából szedett punctumok a magyarországi atyafiak dolgát mi módon forgathassák Kapy uramék.

1. Mindeneknek előtte azon legyenek, hogy mind külön egyen-egyen mind számoson együtt lévén amazok, az interessátus magyarországi atyafiakkal beszéljenek ő kegyelmek, állapotjokat, feltett czéljokat abba, reménységeket, kívánságokat tudakozzák, először mindent in genere, azután ad particularia is condescendalván, kiváltképpen azokkal, a kik most legközelebb ide be Gyulai uram által izentek és írtak. Ezektől legelsőben és a többitől is menjenek végére, mennyien és kik vannak azon értelemben? micsoda fundamentomon építik szándékokot? Evangelicus reformatus lutheranussal et vice versa és mindezek ketten együtt a pápistákkal micsoda karba vadnak?

2. Megértvén dolgokat in genere, kérdezzék, mit kívánnak tőllünk: azt-é, hogy itt a német portán mostan tracta által securitast és contentatiót szerezzünk nekiek, vagy hogy

az előbbi feltett czélra a török portával való confoederatióra igyekezzünk? Ha az elsőt, úgymint a némettel való tractát kívánják, jó: valamire isten segíti ő kegyelmeket, minden emezek javára, megmaradásra való dolgot elkövessenek. Sapienti satis. Ha penig a másikot, úgymint a törökkel való collusiót kívánják tovább is, így az egész dolog a tractába akadályosabb, ebbe azért így procedáljanak.

3. Tudhatják, mind azelőtt, mind közelebb tavaly nyárba Kende Gábor uram által tett resolutióba micsoda, azon törökkel való tractához szükséges magyarországi embert, vagy Nádasdi, Zrinyi, Eszterhási és mások keze írása, pecséti alatt való credentiát és assecuratiót, ez mellé bizonyos summa pénzt kivántunk, melyek nélkül a törökkel való tracta lehetetlen. Ezek a requisitumok és több ehez járúlható fundamentomos reménységek vagy lesznek meg avagy nem. Ha nem lesznek, a tracta annál könnyebb, mind az magyarországi megbántódásoknak mind az müénknek megorvoslását éppen csak a mostani tracta által kell reményleni és végbevinni igyekezni, az előbbi magyarországi intentiókat penig éppen félre kell tenni, akármint ellenkezzenek és mást kívánjanak is az atyafiak, ha ugyan jövendőre más, az eddig magok között való egyenetlenségnek megorvoslását, ez dolognak ezután szívesebben való forgatását ígírnék is. Rövid szóval csak az lehet válaszok: már ez az dolog három esztendeje, hogy köztünk fennforog, azolta semmi jó rendbe nem tudott hozódni, esvén sok fogyatkozások, (melyeket ha úgy kívánja az dolog, elé is számlálhatnak), kiváltképpen az ő kegyelmek részéről. Azért sem az ő kegyelmek sem az mü állapotunk nem engedi tovább, hogy ez dolog, mely már ki is tudódott, tovább indecise legyen, hanem szükség minél tisztességesebben minnyájunk securitásával csak eltemessük, és az mostani tracta alkalmatosságával betöltsük a mit ástunk volt. Ezt vagy hitethetik el velek, vagy nem; de ha az említett requisitumok készen nincsenek, csak meg kell mondani: sem ő kegyelmeknek, sem nekünk habhoz tovább kapdosnunk nem jó; ha ez tetszik, jó, kövessük együtt, ha nem tetszik, mü magunkat fundamentom nélkül tovább nem koczkáztatjuk; ő kegyelmek lássák, mü magunkra gondot igyekezünk viselni; mindazáltal syncere assecuráljuk, hogy dolgokat nem prodáljuk, veszedelmekre semmit sem pactálunk, hanem csak praecise münket illető dolgokba, ha mit nyerhetünk, elveszszük, nulla ipsorum nec in bonam nec in malam partem mentione facta, és ezentúl ha mi köztünk való hitlés vagy mi volt, attól absolutusoknak tartjuk magunkat.

4. Ha hol penig az feljebb említett és kívánt requisitumok készen találnak is lenni, úgy is szükség, mert most az ideje;

jól meggondolják ő kegyelmek, a törökökkel való tractának kimenetele bizonytalan, sőt annak még csak elkezdése sem lehetett eddig, azonba a német tractája színes-é, szíves-é, isten tudja, de ugyan megvagyon. Jobb azért az mü itületünk szerént mind mostanra mind jövendőre nézve, praemittálni ezt a némettel való tractát, és ennek végéig a törökkel valót suspendálni. Ha ez által a tracta által mindennemű contentatio és kiváltképpen az religio securitása obtineáltathatik, adjunk hálát istennek, hogy ily csendes úton jó végünket elértük; ha penig nem, úgy annál is inkább mint eddig a gonosz szándékokat kitanúljuk és mind isten s mind az világ előtt salva conscientia et salvo honore léphetünk azokra, a mikre isten ő felsége bocsát.

5. Akármint folyjanak azért a praemissák, de ez in genere kiváltképpen előttök legyen követ uraimnak, hogy ante omnia a magyarországi evangelicus status bántódási megorvoslását urgeálják, hanemha emezek, magok elszakadván innet, azt nem kívánnák vagy nem is akarnák, mert úgy, a mint feljebb is írtuk, az éppen csak praecise Erdélyt illető dolgokba procedáljanak.

6. Ha az német császár commissariusi a magyarországi megbántódott evangelicusok gravameni megorvoslásába, hogy mü magunkat elegyítsük, nem akarjuk, csak meg kell aperte mondani: minden mü praetensióink semmik ehez képest, mert az mind csak testi, pénz, ökör, tehén etc., de itt a mü lelki tagainkba bántódunk meg, mely legelső s legnagyobb nyavalya ha nem tolláltatik, nem szükség a többihez is szólni. Deus providebit.

7. Ha penig oly aperte meg nem vetik, hanem az interpositiot és mediatiót admittálják, úgy a magyarországi atyafiakkal és velünk ide be is correspondeálván, megtanítja a dolog folyása mindnyájunkat, mi követők legyünk.

8. In praeliminaribus tractatus azt feltegyék rendesen és megkivánják, hogy senkinek, de kiváltképpen az evangelicus atyafiaknak az a német előtt gyanót és veszedelmet ne szerezzen, hogy a mü követeinkkel conferálnak megbántódásokról és correspondeálnak ott az tracta alatt. Mert ez nélkül nem is lehetne emezekkel semmi correspondentia, hanemha titkon. mely akadályos, becstelen és veszedelmes is volna etc.

B)

A. 1669. 16. Apr. az urak conclusuma bizonyos, ez szegény haza jövendő securitására néző titkos tractáról. Mely harmadik instructio legyen.

Ha isten az felsőbb két instructiókba felvett dolgoknak jó folyását és kívánt végét adja, csak magával Rottal urammal talám elég leszen, még az is talám megkívántatik, adja hitit és paroláját, veszedelmünkre nem fordítja s nem propagálja a dolgot.

Illendő szókkal elé kell beszélleni az egész Magyarország és Erdély nagy romlását, ezeknek mint antemuraléknak megmarasztására a mint az egész keresztyénségnek úgy legközelebb az ő felsége haereditaria provinciáinak nagy szükségét, a török hitetlenségét, mostani békességnek ideig és csak hóharmathoz hasonló tartását, az ő felsége keresztyéni kötelességét, sokszori magaajánlását. His praemissis kivánják.

1. Egy assecuratiót ő felségétől, hogy az mi mostani terheltetésinknek megkönnyebbítésében fárad a portán. Ha vagy szabadságinkba vagy határinkban újobban belégázol a török, mind tanácsával, interpositiojával, ügyünknek a keresztyén fejedelmek előtt való recommendalásával, sőt fegyverével is opportuno tempore megsegít.

2. Akarván a keresztyény fejedelmekkel ismerkedni urunk, noha a nélkül is tudja szabadságát arra, hogy követeit jártassa, de hogy az a bécsi udvarban gyanót ne szerezzen, pro meliori esse jelentést teszen, és hogy mindenkor salvus passusa legyen követinknek, arról assecuratio kell.

(Egykorú kézirat.)

c)

1669. ápr. 17.

A titkos utasítás.

Mostani eperjesi tractára expediált követ commissárius híveinknek adattatott ez szegény haza jövendő securitására néző titkos instructio az urak conclusuma szerint. Fogarasba 17. Április, anno 1669.

Ha isten az felsőbb két instructiókba fel tett dolgoknak jó folyását és kivánt végét adja, *(szóról szóra, mint az előbbi fogalmazvány végén.)*

Apafi. (P. H.)

Kivül: Legtitkosabb eperjesi tractára való instructio.

(Eredetije a fejedelem titkos pecsétjével a gr. Teleki-család levéltárában 972. sz. a.

d)

1669. máj. 3.

Leopold menedéklevele.

Nos Leopoldus..... universis et singulis..... notum facientes quod cum illustr. Michael Apaffy.... ad tractatum a nobis Eperjesini institutum certos suos comissarios destinaverit et expedire constituerit, idemque tam quoad personas eorundem proprias, quam famulitium, veredarios et postiliones salvum ubique et liberum veniendi redeundi, ac etiam a praedeclarato tractatu pro dispositione sua abeundi passum et licentiam habere velit et nos ejusdem principis congruis postulatis annuere, hominumque suorum securitati prospicere cupientes ejusmodi salvi liberique passus literas et securitatem elargiendam hisce nostris caesareis regiisque patentibus benigne concesserimus. Quocirca.... Dabantur.... Viennae die 3° mensis Maii anno 1669.....

Leopoldus.

Ad mandatum sac. caes.
reg. mattis proprium.

(Telekiek marosvásárhelyi levéltára 970.)

e)

1669. szept. 11.

Leopold intézkedése az eperjesi végzések végrehajtása ügyében

Leopoldus etc.

Spectabiles, magnifici, egregii et nobiles, fideles nobis dilecti. Cum occasione tractatus nuper cum Transylvanis in libera ac regia civitate nostra Eperjes habiti, quaedam conclusa sive puncta modum servandae bonae vicinitatis administrandaeque justitiae concernentia, quae nisi iis, a quibus praesertim observari debent, innotescant, facile per contrarias actiones infringi annihilarique poterunt, gravi cum publici boni dispendio: ne igitur id ex parte ditionum nostrarum eveniat, verum ut incolae ipsarum eiusmodi conclusionibus se conformare noverint, puncta eadem praesentibus copia

liter inclusa fidelitatibus vestris communicanda transmittendaque duximus, clementer cupientes, ac simul etiam committentes, quatenus puncta ipsa in generali congregatione vestra solemniter publicare, publicataque tam vos ipsi observare, quam per alios quorum interierit, observari facere, ac tandem praehabita seria inquisitione, compertaque mera rei veritate, Transylvanis res ipsorum ablatas vel in specie vel condigno valore restituere, involuntarios porro earundem rerum emptores et ablatores juxta articulum decimum septimum anni millesimi sexcentesimi quinquagesimi noni animadvertere modis omnibus debeatis et teneamini. Executuri in eo benignam seriamque ac omnimodam nostram voluntatem. Quibus de reliquo gratia nostra caesarea et regia clementer propensi manemus. Datum in castro nostro Ebersdorff die undecima mensis Septembris, anno domini millesimo sexcentesimo sexagesimo nono.

Leopoldus.

Franciscus Szegedy
episcopus Vaciensis.
Stephanus Orban.

Hátára jegyezve: P. S. Kegyelmed parancsolatja szerént az párt megírattam, el is küldöttem s maradok tovább is Kegyelmednek kész szolgája.

(Egykorú másolat a gr. Teleki-család marosvásárhelyi levéltárában 1067. sz.)

L.

1669. máj. 8.

Apafi levele portai követéhez Sebesvár lerontása ügyében.

Michael Apafi dei gratia *stb.*

Generose *stb.* Salutem *stb.* Hűséged levelét tudósításával együtt 4 praesentis Maii vettünk kglmesen, tovább is hogy vigyázással szorgalmatoskodjék dolgainkban intjük kglmesen, s ha isten engedi annak idejében mind kijövetele felől, mind pediglen hűséges magaviseléséről felyedékenyek nem leszünk s tudosétása szerént bizonyos újabb jóakaróinak kedveskedésekre is leszen gondviselésünk, csak érthessük valósággal is ez házához dolgainkban is hasznos fáradozásokat. Az Sebesvár állapotját a mi illeti, abban Hűséged kétséges ne legyen hogy hibázzon előbbeni irásunk, mert egyátaljában elrontották,

valami újabb épületeket nevezet szerént pediglen palánkokat épitettek volt körűle: hanem csak az régi épület maradott helyén, tudni illik a vár. Még az sáncz meglátására el nem érkezék *(egy szó kimaradt)*, de ha elérkezik is különben az dolgot nem tapasztalja, ha igazat akar mondani. Tovább is Hűséged csak ezenképpen állíthatja az felőle való emlékezetet. Adaték olyan hír is értésünkre, hogy az tatár khámnak parancsolatja ment volna Magyarország felé való dispositióból, kit isten ne adjon: de ha csak emlékezetét fogná is hallani Hűséged, oda be igen szorgalmatos vigyázással kell abban fáradoztatni s bennünket is tudósítani, hogy idején korán orvosságát készíthetnénk passusoknak, s ez hazára való szándékát elvetnénk. Az kajmakámnak szóló levelünk páriáját Hűségednek his acclusis elküldöttük, melyet megolvasván ahoz képest igazíthatja a beszédét is; Hűséged az hol kívántatik végére is *[mehet]*; az miről illik tudósítani bennünket s fáradozni is dolgunkban el ne mulassa Hűséged: várván kegyelmességünket hűséges magaviseléseért jó reménységgel. Cui de reliquo *stb.* Datum in civitate nra Alba Julia die 8ª mensis Maii, anno 1669.

P. S. Az kajmekám tihájának kedveskedtünk ezen alkalmatossággal száz aranyokkal; az csauszbasának huszonöt aranynyal; Hűséged számára is küldtünk húsz aranyat; mindazonáltal megkívánjuk, hogy az feljebb való két rendbeli kedveskedésünknek oblatiójáról leveleket extraháljon, azmint meg is vagyon hagyva Székely Mártonnak: constáljon nekünk, hogy kézhez adatott az mit küldtünk. Annakfelette az fővezérhez való küldéshez ha passus adatnék bizonyos tudósítását kívánjuk arrúl Hűségednek, úgy mindazonáltal, hogy másoknak ki ne nyilatkozzék az iránt való szándékunk.

Végre jutván eszünkben, hogy valami kedvetlenséget pediglen ne neveljünk az vice-tihája előtt, igen titkosan kívántatik az főnek s csauszbasának is honorariumokat praesentálni, kérvén azon szóval is, hogy dolgainkban ennekutána is legyenek jó segítők: azután is kedveskedni el nem múlatjuk.

M. Apafi m. p.

P. S. Hol mi hírek folynak Zólyomi dolgáról, Hűséged legyen szorgalmatos vigyázással felőle s tudósítson bennünket; a csauszszal újabb emberünket is küldjük, mely által tudósítjuk Hűségedet újobban.

Az mely csausztúl Nagy Tamás uram négyszáz aranyat kért volt oda be az ő kegyelmével jövő emberének, azon négy-

száz aranyokat megadtuk, az adós levél nála maradott; az ajándéknak praesentálásakor az kihája előtt legyen azon szóljon az kajmekámnak parancsoljon kiadása felől, mivel úgy tudjuk Hűséged subscriptiója is ott vagyon. Az felett ha az adó felől kérdezkednének, azt is megmondhatja Hűséged, hogy az innét az napjára bémegyen.

Külczím: Generoso Stephano Gyulaj de Várad, in fulgida porta Ottomanica continuo oratori nostro, fideli nobis dilecto.

(Újabbkori másolat gróf Kúun Géza maros-németi ltárában.)

LI.

1669. jun. 25.

A fejérvári országgyűlés végzései.

Anno 1669. die 25-ta Junii.

Albae Juliae.

In generali congregatione universorum statuum et ordinum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum in civitatem Albam Juliam ad diem 25-m. Junii anni 1669. indicta, de et super conditionibus et statu confiniorum puncta conclusa.

1. Minthogy Kolosvár táján nem kevés faluhelyek állanak pusztán, a melyek annak előtte az töröknek béhódoltak volt, azután az török rajtok való inségek mián elpusztúlván, ma is úgy állanak: azért ezek közűl a mostan pusztában álló Kolosvár táján levő faluk közűl, valamelyeknek megtelepedésekből azt ítélhetnék, hogy török annak alkolmatosságával beljebb-beljebb fogna hódoltatni, a kolosvári kapitány jól megvizsgálván a dolgot, megtelepedéseket meg ne engedje.

Annakfelette az deési határon is vagyon egy Csatár nevű falú, mely elein béhódolt volt; azonban ha annak adózása Váraddá szabad lészen, kétség kívűl Deésnek és Aknának hamar időn veszedelme következik, és consequenter az egész sóházaknak, melyre nézve halogatás nélkűl amoveálni kell őket; vadnak ottan azonkívűl is Szine táján egy nehány faluk, melyek ha nem amoveáltatnak, hasonló veszedelem követi ez hazát; azért annak az vármegyének főtisztei istenes considerátióban vévén, melyek légyenek azok,

szükség, hogy amoveáltassanak; mindazáltal oly dispositióval és mód alatt, hogy ne mehessen a török nemzetnek fülében az országnak conclusumából végben ment dolognak lenni.

Mivel penig az kinek falui amoveáltatnak igen nagy károkra lészen kérdéskívül, mindenek felett azoknak az kiknek nincsen bátorságosabb helyen fundusok, az hová telepíthessék az ilyen jobbágyokat, az ilyenektől megtaláltatván, a mi kegyelmes urunkkal ő nagyságával együtt megigyekezzük ezen nehézséget orvosolni halogatás nélkül.

2. Hogy a mi kegyelmes urunk ő nagysága mind az fényes portán való törekedése által, mind az végbeli pasákkal való útak-módok által minden mediumokot elkövethessen a belyebb-belyebb való hódoltatásoknak megzabolásztatásában, mely ha nem fog, mivel mind az természetnek, mind penig az törvénynek rendi megengedi a defendát, ez iránt fegyverrel is resistálhat az hódoltatásnak főkapitány atyánkfia.

3. Hogyha az mely helyeket béhódolni nem engedtünk, azoknak az helyeknek rablására az török vitézek bécsapnának, és az tiszti alatt lévő vitézlő renddel kolosvári kapitány atyánkfia nem ítélné elégségesnek magát hogy resistálhasson ellenek, az mi kegyelmes urunk ha oly helyen lészen, hogy ő nagyságát ő kigyelme tudósíthatja az egész dolognak veszedelmeztetése nélkül, tudósítani ő nagyságát el ne mulassa, hogy ő nagysága is késedelem nélkül parancsolhasson méltóságos levelei által az fejérvármegyebéli, tordavármegyebéli fő és viczetiszteknek az succursus felől, sőt több helyekre is az kik az articulusban specificált poena alatt tartozzanak éjjel-nappal sietni és segítséggel lenni, legközelebb az hol csoportonként kitelhetnék, úgymint: Tordán, Egerbegyen, Gyéresen, Enyeden, Tövisen, Sárdon, Borbándon és Fejérváratt Aranyosszéken lakók; de ezek is mindnyájan össze való gyűléseket ne várják, hanem az melyiket hamarább éri az parancsolat, előttök járóival együtt megindúlván, éjjel-nappal siessen az specificálandó helyre. Hogyha penig oly szoros casus interveniálna, hogy az mi kegyelmes urunkat ő nagyságát távúl létében requirálni és írni ő nagyságának késő volna, (hogy ez iránt végső romlás ne kövesse ez hazát) in tali casu ha mit fog írni kolosvári főkapitány atyánkfia ő kegyelme, kiki maga becsületéért és hazájának szeretetiért mindenekben azon kapitány atyánkfia írásának engedelmeskedni, s egyszersmind azt effectuálni is, az hadi expeditiókból magokat absentálókról írt articulusokban specificált poena alatt tartozzék.

4. Az magyarországi kóborlók ellen végeztetett: hogy a mint az alkolmatosság engedi, az kölcsön nekiek visszaadassék, melynek végbezvitelére ha a praesidiáriusok nem ítéltetnek

elégségeseknek, az mi kegyelmes urunk ő nagysága másunnan is rendelhessen elégséges erőt, kik által véghez mehessen ez iránt való dispositiónk.

5. Az károlyi marhák ára felől végeztetett, hogy noha csak dézmája sem fordúl meg annak az nagy kárnak ebből, az melyet a magyarországi latrok cselelekedtek Biharvármegyében, mindazáltal mégis, hogy az mi kegyelmes urunk, és az haza oltalmazását eziránt is experiálhassa az szegénység, adassék nékiek abból a pénzből ezerötszáz forint.

6. Az somlyai kapitánynak fizetése légyen annyi, az mennyi az szamosújvári kapitányság után jár.

7. Somlyai vicze-kapitánynak Boldvai uram elégségesnek itéltetett lenni ha felvenné; ha pedig fel nem venné, Tövissi Dániel uram légyen; fizetése légyen félannyi mint az főkapitánynak.

8. Az kolosvári kántoros szolgák fizetése teljék onnan ki, az honnan eddig kitölt.

9. Az somlyai perceptort Debrosit semmiképen nem kell megváltoztatni esztendeig, mivel ratiója is igazán vagyon.

10. Az nemesek posztójára vagyon rendelve pénz, melyre a praefectus viseljen gondot.

11. Kolosvárra egy portörő malomra vagyon szükség, melynek építése felől jó véggel az ország concludáljon.

12. Vasat, az mennyit lehet, rendeltetünk.

13. Bánffi Dénes uram kivánsága szerént rendeltetünk sollicitátorokat annak az adónak felszedésére.

(Egykorú kézirat az Akadémia birtokában.)

LII.

1669. szept. 11.

A moldvaiakkal való határvillongás tárgyában kiküldött bizottság utasítása.

A moldvaiakkal való controversiáknak eligazítására delegáltatott commissáriusoknak adott instructio. Anno 1669. die 11. Septembris in curia Görgényiensi.

1. Kérdés kivül kivánni fogják mind az háromszéki s mind csiki híveinktől azokat az határokat, az melyekhez eddig is praetendáltak: mivel azért kétségesek vagyunk abban az feljebb megemlített híveink producálhatnak-é azokról derék leveleket, ehez képest mindenekfelett azt a választ kell

tenni, hogy Betlen Gábor fejedelem és az öreg Rákóczi György idejében, az melyik határnak valamelyik fél és az minemű dominiumában volt, méltó mostan is maradjon abban, azután való kapdosások megszűnvén és azután lett kártételek utrinque eligazodván, ha az régi jámborok csendesen megalkudták, azoknak példájokat kövesse mind az két fél, holott magok kárával megtapasztalták, hogy azt a jó rendet elbontani mindenik országnak kárával lett.

2. Úgy hiszszük, az Moldovából Erdélyben szökött jobbágyokat is kérni el nem mulatják, de meghatározás nélkül ezt megigírni igen káros volna, azonban egészlen is denegálni nem lehet, hanem ilyen intermediumot kell ő kegyelmeknek elkövetni benne: valamely jobbágyok kezesség alatt vadnak avagy hitesek, az olyanokat igírjék meg, igazságosan comprobáltatván annak módja szerént az dolog, annak felette reciproce az mi részünkre is ő tőlök megtartatván azon mód.

3. Mindkét részről az latrok sok marhákot lopnak el, azért afféle gonoszúl elveszett marháknak keresésében és visszaadásában valami legjobb útat és módat feltalálhatnak ő kegyelmek, concludáljanak az szerént, csak legyen az igazság egyenlő mindkét részről.

4. Az adósságoknak megfizetésében is hasonló módat kövessenek ő kegyelmek, valamit igazságoson és mind az két résznek hasznára feltalálhatnak ő kegyelmek, nem tartunk ellent benne, csak az más fél is tartsa ahhoz magát.

5. Mind ezekben s ezekhez hasonló casusokban pedig Erdélyországnak bevett rendes törvényét az moldvaiak ő kegyelmék kívánságára ne impediálják, hanem azt illibate megtartsák ő kegyelmek; mely feljebb való instructióhoz tartván ő kegyelmek magokat, valamit magok szerént az haza közönséges jovára fognak végezni, mi is minden részeiben megtartjuk, alattunk levő híveinkkel megtartatjuk, assecurálván ő kegyelmeket ez levelünk által róla. Datum anno, die....

(Eredetije Nemzeti Múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

LIII.

1669. szept. 30.

Kende Gábor tudósítja Teleki Mihályt az interessátusok ügyeiről.

Szolgálok mint uramnak kedves öcsémnek Kegyelmednek.

Együtt lévén szinte Kende Gábor urammal, Kd leveleit kedvesen vettük, és hogy tudósított Kd bennünket az hírekről,

Kdnek megszolgáljuk. Panaszát Kdnek az mi illeti, még eddig Kdet semmi bizonyos dolgokról nem tudósíthattuk, most ha szinte Kd levelei nem érkezett volna is, mind ő kegyelme, mind én, Kdnek írtunk volna. Én isten kegyelméből hétfőn megindulok az Tiszához és Kd leveleit praesentálom az kiknek szól. Oda fel való dolgokról írhatom Kdnek, ő felsége nem régen convocálván Bécsben az consiliarius urakat, Nádasdi uram az érsekkel egyben háborodott, rútúl voltak. Megértvén ő felsége, Nádasdi uramat hívatta; nem ment, mivel árúltatással vádoltatott, hanem securitást kivánt, és hogy az érsek adja meg becsületit (ki meglött), úgy ment fel ő felségéhez, udvarhoz. Felmenvén szemben lött ő felsége N[ádasdy] urammal. Ottan ő naga cum fervore kérdette ő felségétől, ki vádolta őtet árúltatással, mert valaki azt cselekedte, ő nálánál árulóbb az, kit meg is mond szemében, csak gyűjtessen ő felsége tanácsot. De még az tanács egybegyűlt, megmondotta ő felségének, hogy sem ő, sem az ország nem árúló, hamisan vádoltatnak, hanem az ő felsége német tanácsi, kin igen törődött az császár. Annál is nagyobbat mondott, hogy bizonyos dolog, ha eleit nem veszi ő felsége, az magyarok úgy megbúsúltak, hogy magok közűl választnak fejedelmet etc. Egyben gyűlvén az német t[itok] tanács, szemekben mondta N[ádasdy] uram, hogy ők az császár árúlói, azok közűl legelsőben Rottal uram oka, mert oly várát rontotta el az magyar nemzetnek, ki kárabb Váradnál természet szerint való erősségre nézve. Montecuccoli még olyan, mert Magyarországba jövén hadaival, nem hogy csendességet, de kimondhatatlan pusztítást tőn az országban, sok embereket is öletett ártatlanúl; sőt az magyar nemzetnek meg is rontatik és teljességgel elvétetett minden szabadsága etc. Kire nézve az consiliariusok egymás között összeveszvén, csak re inf(ecta el)oszlottanak, és mind ez ideig is az tizenhárom vármegyéne(k sem)mi válasza nem lőn. R[ákóczy] uram elment, hova, bizonyoson nem tudj(uk o)da van; az asszony Patakon van. Fűlhegygyel hallám, hogy az asszony akarna bé Erdélyben menni, de még ez nem bizonyos. Hónap Patak felé indúlok; ha mi bizonyost érthetek, Knek megírom. Az bizonyos: N[ádasdy] uram azt mondta, ha más nem, ő egyedűl is hozzá kezd az dologhoz, úgy hogy másoknak is meg kell cselekedni. Ez szót az mi részünkről rosszra is magyarázhatni, ratione religionis persecutionis.

Most Lengyelországból semmi bizonyost egyebet nem hallani, hanem ma lesz az király lakodalmi solemnitása, subsequenter az koronázás is meg lesz. Az levelekben nem tévelyedett el egy is, híven mindenkor megküldi M. uram. Az ne-

mes Bereghvármegye az parochialis proventus végett az fejedelem asszony ellen vicze-ispán urammal juxta articulum terminältatván pro die 15. praesentis, nem hogy az törvényt .....ta volna, de ő felsége prohibitoriuma és protectionalisa..... de kik convocatusok voltunk, fegyveres kézzel előnkben (állván) az kállai és tokaji praesidium, még az városnak Munká(csnak fe)lé sem bocsátottak, ha kik belophatták is magokat, szállásokat gyalogokkal környülvévén, onnét senkit se ki, se be nem bocsátottak az nap; úgy bántak az vicze-ispánnal is, sőt két prédikátort (ki mindenik igen becsületes ember volt) vicze-ispán szállására akarván menni, a németek szörnyen megdöföltek, vertek, az muskatélylyal vérben kevertek. Ebből is akármely keresztyén ember megitélheti, nekünk magyaroknak szabadságunk, törvényünk mint rontatik s kitől?

Már megírtam vala ez levelemet, az mikor érkezék egy jóakaró uram levele, kiben írja, hogy azon igyekeznek oda fel, kiváltképpen egy nagy ember, hogy Kegyelmetektől minket elszakaszszon, az pénzt is megigérte, de úgy, hogy Erdély nélkül menjen véghez az dolog; de abban bizony ez részről kedve nem telik, hanem én az tanács *(így!)* ő naga ne engedje másnak az szép jószágot, ha nagy költségében telik is. Ezt confidenter írtam Kdnek, s ámbár magával az f[ejedelemmel közölje Klmed, de mással senkivel se, mert bizony bánnám, ha kiadnának. Én penig míg élek maradok köteles és igaz atyafia, szolgája. Kívánom, isten engedje, ez írásom találja örvendetes órában Klmedet. Irtam....[1]) ultima Septembris 1669.

Ez levél napfínt ne lásson, Klmed égesse el vagy tegye jó helyre.

(Aláírás nélkül.)

Külczím: Tekintetes nemzetes Teleki Mihály uramnak (cum pleno titulo), nekem kedves és bizodalmas uramnak, sietve írám.

(Az egész levél Kende Gábor kezeírasa.)

(Eredeti: gróf Teleki Miksáné hosszúfalusi levéltárában. Lemásolta Gergely Sámuel.)

---

[1]) A kelet helye kitörülve s olvashatatlanná van téve.

LIV.

1669. oct. 8.

Rozsnyay Dávid titkos utasítása.

Memoriale pro gnr. domino Dávid Rosnyai.

Megjelentvén ő kegyelme titkos levelünknek megadása után, hogy az dolognak kétszeri megjelentése után látván annak haladását, tudván azonban az fővezérnek ő nagyságának hatalmas császárunk nagy dolgaiban való foglalatosságát és ő nagysága parancsolatját is, könnyen ezt elhallgathatnók. De tartván attól, mások által is az dolog ő nagyságának értésire esik, hogy mi hatalmas császárunkhoz való hűségtelenséggel, ő nagyságához való engedetlenséggel ne vádoltassunk, hat. császár dicsőségére tartozó dolognak tartván az magyar korona béhódolását, ő hatalmasságához tartozó kötelességünk szerént akarjuk most megjelenteni ő nagyságának. [1])

1. Hogy mi az magyar és horvátországiak megtalálásából bizonyosan úgy veszszük eszünkben, hatalmas császárunk igen nagy hasznára s birodalmának terjesztésére Magyar és Horvátország hatalmas császárunk szárnyai alá adja magát éppen, csak ő hatalmassága az megnevezett országokat fogadja oltalmazó szárnyai alá, és nekünk is ebbeli intentiónk ő hatalmassága, ő nga az fővezér előtt legyen kedves.

2. Ha kedves ő hatalmassága s ő nga előtt, kivántatik, ő hatalmassága adjon oly generalis assecuratiót, hogy hat. cs. hite s vallása szerént assecurálja Magyar- és Horvátországot s annak minden rendeit és lakosit, hogy kegyes gondviselése alá vévén szabadságokban megtartja, ellenségek ellen minden assistentiával lészen, signanter nekünk arra szabadságot enged, hogy ennek az dolognak végben viteliben minden jó útakat módokat elkövethessen.

3. Mivel az ő nagok mellett lévő emberektől az német portán az dolog már annyira kitudódott, hogy az ő hatalmassága szárnyai alá folyamodó nagy rendeknek életek veszedelemben forog, ha sokáig halogattatik: akár csak engedje meg ő nga ez jó dolog végben vitelire való megindulásunkat, négy vagy ötezer itthon lévő török vitézeknek és két Oláhországbeli kevés oláh hadaknak mellénk adásával; mely is meglévén,

[1]) *Oldaljegyzet:* Sőt minket az magyarországiak erre is kénszerítettek, hat. császár előtt kezdjük el, de mi tudván, efféle dolgok Ngod híre nélkül véghez nem szoktak menni, akartuk Ngodnak megjelenteni.

hiszszük istent, ez hatalmas császárunk birodalmának terjesztésére tartozó nagy dologban hasznosan szolgálhatunk. Ez ha megengedtetik, erről mind az budai vezérre s két oláh vajdákra parancsolat kell.

4. Ha az dolgot teljességel rejiciálná kandiai dolgának végben vitele után való időre, akár csak arról igyekezzék assecuratiót hozni, hogy hat. cs. mostan fenforgó dolgának végben vitele után az dolog acceptáltatik, és az idő alatt ha kiknek az ő hatalmassága szárnyai alá folyamodók közűl közönségesen életek veszedelemben forgana, bátorságosan fogadhassuk bé, s lehessen megmaradások az ő hatalmassága országában.

5. Ha most is az német békességet forgatná, azt kell mondani, valamit első követünk mondott, hogy hatalmas császár nem az német császárral kötött, hanem az magyar királlyal s Magyarország lakosival; ha már az magyarok annál is jobban akarnak kötni ő hatalmasságával az a békességnek semmit nem derogál; sőt azt bizonyosan elhihetik, ha Magyar és Horvátországot hatalmas császár szárnyai alá jó módok alatt befogadja: kandiai dolgának is velenczések ellen nagy segítségire lészen, legalább két hónapok alatt Horvátországon lehetvén általmenetele szárazon az velenczések birodalmára etc.

6. Ha mindenképpen diffidentiák lesznek az dologban, megmondhatja, h. császárunk fényes portájának ily jó alkalmatosságot elmulatni nem jó, mert ha mostanról elmúlik, félő az magyarok más nemzetekhez ne kössék magokat, mely is ha így talál lenni, mi akkor ne okoztassunk. Ha azt találná mondani: hiszen kiadtuk egyszer az választ, miért nem úl veszteg az fejedelem, meg kell mondani, kételen vele, mert Magyarország directe hatalmas császárt akarta megtalálni, melyet ő nga megértvén, praeveniálni akarta s tartóztatta, míg Ngdnak értésére adja az dolgot, hogy valamint az történvén, ne gondolja azt ő nga, mi akaratunkból lött; eddig is ezen dologról ő ngán kivűl senkinek is hat. cs. kapuján jelentést nem tétettünk, sem nem teszünk, hanem mindenekben az ő nga parancsolatjához alkalmaztatjuk magunkat.

Mivel ezért Béldi uramnak ő kglmének hazájához s nemzetéhez való buzgó szeretetét mindenekben megtapasztalván, esmervén ő kglme, menő útjában ő kglméhez térjén be, mindeneket ő kglmével communicálván vegye az ő kglme tetszését is s alkalmaztassa ahoz is magát.

Noha még nem bizonyos, de hallatszik, hogy Zrinyi uram be akarna jőni, azért ha bé talál jőni, elhittük azt is, nem egyébb végett, hanem azért jő bé. Mi azért sem neki sem

másnak, míg ő ngától bizonyos válaszunk nem jő, semmi választ is nem adunk.

Anno 1669. die 8. Octobris Vinczen Dávid diák uramnak adott titkos instructio páriája.

(Egykorú kézirat gr. Teleki Miksáné hosszúfalusi ltárából.)

LV.

1669. oct. 18.

Apafi levele Telekihez a bujdosók megsegéllése ügyében.

Áldja meg isten Kegyelmedet édes Teleki uram.

Baló László uram elérkezvén hozzám, minden hírekről tudósított, melyet igen kedvesen vettem Kegyelmedtől, hogy közlött velem; de nem tűrhetem, hogy Kegyelmednek ne írnék, Bánfi uram darab pappirossán való írását látván. Én nem vagyok borbély, hogy ő kegyelme írat, szelenczét emleget, hogy nincsen ahoz dologhoz. Kegyelmed megmondhatja azért neki, hogy ha értékem ahoz a dologhoz nem volna, bizony nem is nyúlnék hozzá; de istennek dücsőségét látván hogy porba tapodtatik, vallásom periclitál, nemeztségem utolsó romláshoz közelít, kételen vagyok vélle, hogy hozzá nyúljak, ha engedtetik. De mü bizony egy úrnak is nem írkálunk arról a dologról, hogy küldjük-é Dávid deákot vagy nem. Ha nem engedtetik, veszteg űlhetünk s mi nem leszünk okai, ha penig meg, meg kell bizony annak lenni nolle velle; ha penig nem akarják, bizony úgy járnak, mint ma a szebeni királybíró, [1]) ha roszabbúl nem. Ezt penig Kegyelmed megmondja neki, hogy ezt így értse; kegyelmesen intjük is Kegyelmedet, el ne hallgassa. Kegyedelmedet ide várjuk s el is jőjjön terminus előtt. Istennek ajánljuk Kegyelmedet. Albae 18. Octorbris anni 1669.

Kegyelmednek jót kéván
Apafi Mihály m. p.

P. S. Dávid deákot ez jövő héten elbocsátjuk.

Külczím: Meghitt hívünknek nemzetes Teleki Mihály uramnak adassék.

(Egészen az Apafi kezeírása.)

[1]) Fleischer Dávid, kit ez napon vittek Dévára fogva.

Ezen levélhez van mellékelve Bánfi említett czédulája, melyen ez áll: Az mi az mi kglmes urunk parancsolatjából való írását illeti, nekem uram úgy tetszik, hogy ő nga azokkal az becsületes emberekkel úgy végezett Radnóton, hogy ne bísítsuk á vezért. Ki lévén válaszunk adva, talán most is azok megegyezett akaratjokból kellett volna lenni az elküldésnek, nem egy-két ember akaratjából; de elég mentség, ha kívántatik valaha, hogy a mint elköldetett, nem volt hírekkel és akaratjokkal. Jobb volna a nyomorodott hazának veszteg ülni, mert bizony sem írunk sem szelenczénk; mindazonáltal nekem sem több benne, mint másnak. Ha rá kél a dolog, annak idejében többet is mondhatok. Sz.-Király 12. Octobris 1669.

(Eredeti, gr. Teleki Miksáné hosszúfalusi ltből. Másolta Gergely S.)

LVI.

1669. nov. közepe.

A medgyesi octavalis terminus.

a)

1669. nov. 9.

A kolosvári követek jelentései.

Szolgálunk és istentől Kegyelmeteknek minden jókat kivánunk.

Veres Jósa uram által csak igen sietve íránk Kegyelmeteknek mind az itt való állapatunk s mind penig Bányai urammal való causánk felől, arról most Kegyelmeteket, miglen isten haza viszen, nem is terheljük etc. Szőlősi uram az maga részéről való két rendbeli causával gyötör, egyike ab anno 1658-beli propter non observationis legitimi mandati suae celsitudinis az Szakáll et divisiorúl evocáltatták akkor az egész tanács, id est Linczeg János, Seres István, Tatár Mihály, Kerekes János, Szőrös János etc. uraimékat, kik is mind per non venientem id est in poena art. fl. 200 convincáltattak seorsim etc., de ennek is mind eleit vöttük. Továbbá isten micsoda kimenetelit adja, nem tudjuk, mivel nagyobb része még in suspenso etc. Második pretensiója hasonló lévén, evocatióval mind az mostani s mind penig az 1667. esztendőbeli assessor uraimékat nominanter proclamáltatott, s azon articularis poenát intentálván hozzánk, melyből csak eddig is minemű gyalázatos dolgunk volt s még mi lehet emergálandó, nem tudjuk. 1. Az kapuvám pénzét fl. 9, ezen Sz.-Antal napján, Rázmán Lőrincznének kurvaságáért, vagy meg nem csapásáért fl. 12, tanácsházbeli jövedelmet fl. 8, tanácsúl igírt

Kegyelmetek ő kegyelmének circiter fl. 5. Ittem az mi az tanácsházban proventus gyűlhet etc. Mindezekről sok volna az dolog (érthet Kegyelmetek többet) mint bestyeleníttetünk. Mindazonáltal útja annyira be vagyon vágva, hogy jól imádja az Istent, ha szárazon kigázol ő kegyelme belőle. Soha az magunk privátumáért annyit itt nem orczátlankodnánk, ha az Kegyelmetek böcsületit s nagy kárban való esését előttünk nem viselnénk, majd többire éhen-szomjuhon, holott az magunk pénzét is többire ily drága helyen elköltöttük; csak az egyik párért, melyet Szőlősi uram ellenünk instituált, fizettünk fl. 8. Egy szóval eddig procátoroknak s párokért fizettünk 20 forintot. Sok volna az dolog; de ezekről is, míglen isten haza nem viszen, nem informálhatjuk Kegyelmeteket. Mostan penig Forgó uram dolgát is elé akarja adni Szőlősi uram; viszont az Suki határjárásnak contradictiójával is fenegettetünk etc., instructiónk penig semmi se lévén, Kegyelmetek bölcsen megitílheti, mi dolgok nőhessenek ki belőle. Annak okáért, ha Kegyelmetek felőle nem provideál, isten s Kegyelmetek előtt protestálunk, ha várasúl Kegyelmetek kárban esik, avagy privátim, mi ne okoztassunk, mert pénzzel járják az búcsút, s annál inkább az, ki táblán pöröl, pénze legyen annak, eddig is kölcsön pénzzel éltünk. Egyébiránt mi itt nem tekergünk, mivel még hétfőhöz két hétig tart az gyűlés; Kegyelmetek azért izenje meg, ha hazamenjünk-é vagy mihez tartsuk magunkat, mivel mi igen ritkán írhatunk innét Kegyelmeteknek, alkalmatosságunk nem léte miatt. Erszényes Istvánné asszonyomtól is az expendált fl. 6 előbbi írásunk szerint keresse meg Kegyelmetek s küldje kezünkben, jó neven vesszük Kegyelmetektől. Az istenért kérjük Kegyelmeteket, bennünket jó igíreti szerént költség nélkül ne hagyjon. Ezzel Kegyelmeteket istennek gondviselése alá ajánljuk és maradunk Szász-Medgyes, 9. Novembris 1669.

Kegyelmetek jóakarói s szolgái
Huszár Péter, Sárvári Tamás mp.

P. S. Nincs egyébb újság, hanem Kandiát megvötték volna. Tömösvári csauz postán hozta az fejedelemnek. (Mely ha igaz, nem kicsin dolog.)

Külczím: Nemzetes vitézlő Budai Mihály kolosvári főhadnagy uramnak s több székülő assessorival együtt etc., nekünk kedves és bizodalmas jóakaró urainknak s atyánkfiainak adassék etc.

Cito
Cito
Citissime

(Eredetije Kolosvár város levéltárában.)

b)

1669. nov. 13.

Törvényszéki határozat.

Anno 1669. die 13. Novembris in Szász-Medgyes deliberatum.

Némethi, füzesi, mikolai és tőkési nemesek absensek. ad prime affuturam diaetam producáljanak. Leveleket pedig szamosújvári vicze-kapitány Nádudvari János uram adja ki Belső-Szolnok vármegye főispán uram kezében azon urunk ő naga pecséti alatt, mint bé vagyon pecsételve.

Extradatum per magrum Martinum Sárpataki illustr. dni dni principis Tranniae protonotarium mp.

(Eredetije gr. Kemény József. Erdélynek a mohácsi ütközet utáni egyes történetei. XII. kötetében.)

PÓTLÉK

Az Erdélyi Országgyűlési Emlékekhez.

I.

1630.

Pathay Máté elitéltetése az országgyűlésen.

(Lásd az Erdélyi Országgyűlési Emlékek IX. kötet az 1630. jan. 25-iki országgyűlést.)

Nos requisitores literarum et literalium instrumentorum in sacristia, sive conservatorio capituli ecclesiae Albensis Transylvaniae repositarum et locatorum ac aliarum quarumlibet iudiciariarum deliberationum, legitimorumque mandatorum serenissimae principis ac dominae dominae Catharinae dei gratia natae marchionissae Brandeburgicae, sacri Romani imperii, Transylvaniaeque principis, partium regni Hungariae dominae, Siculorum comitis et dominae nostrae clementissimae executores: damus pro memoria per praesentes, quod generosi, egregii et nobiles, prudentes item ac circumspecti domini Vollfgangus Dely de Sard iudlium comitatus Albensis, Joannes Haray de Haro iudlium comitatus Hunyadiensis, Balthasar Kapitan de Püsky, Georgius Sárossy de Sáros iuratus notarius comitatus de Kikelleő, Nicolaus Székely cottus Tordensis ablegatus, Michael Eördeögh de Nagy-Eskeleő comitatus Dobocensis ablegatus, Georgius Szeőcz de Zaránd, Stephanus Kávássy de Kémer Krasnensis comitatuum ablegati, Stephanus Daczó de Vaya, et David Solyom de Alfalú, Matthias Segesdy civis civitatis Mediensis, Stephanus Mann iudex sedis Segesvariensis, Stephanus literatus Rondert iuratus notarius Colosvariensis, Stephanus Thury iuratus civis civitatis Albensis et Andreas Somogyi iuratus civis oppidi Bánffy-Hunyad tam suis ipsorum,

quam nominibus et in personis universorum procerum, magnatum, nobilium dominorum trium nationum regni huius Transylvaniae, et partium eidem annexarum, civitatumque liberarum ex comitiis regni generalibus in hoc anno Millesimo sexcentesimo trigesimo ad diem vigesimum quartum mensis Januarii, Albam Juliam indictis publice exmissi nostram personaliter venientes in praesentiam per modum et formam solennis protestationis, inhibitionis, contradictionis significarunt et detexerunt in hunc modum: quomodo, ut iidem intellexissent, ac revera percepissent, egregius Mattheus Patay de Várad, alias dir(ector) causarum suae serenitatis Transylvanensis, ratione et praetextu enormium quorundam excessuum ac delictorum suorum ex nobili comitatu Bihariensi eiectus ac publice proscriptus, libera isthic commorandi, agendi, manendi et tractandi cum quolibet et adversus quoslibet facultate in perpetuum privatus ac spoliatus fuisset, ideo solemniter protestantur, quod quemadmodum Mattheus Patay certas et rationabiles ob causas, excessus ac enormia delicta a praedicto comitatu Bihariensi proscriptus et relegatus fuisset, ita ab universis statibus trium nationum regni Transylvaniae et partium eidem annexarum comitatibus, sedibus Saxonicalibus et Siculicalibus, liberis civitatibus, oppidis, pagis et locis quibuslibet, veluti notorie suspecta persona et manifestus nobilium virorum libertatis eversor, aliorumque criminum et delictorum enormium patrator et designator, dempta ipsi residendi, habendi, commorandi etiam sub nomine inquilini, procuratoris contra quoslibet agendi facultate, unanimi consensu, ore et paribus votis publice ac solemniter proscriberetur et relegaretur, proscriptusque et relegatus haberetur et relinqueretur in perpetuum harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum feria secunda proxima post dominicam Quadragesimae, anno domini Millesimo sexcentesimo trigesimo.

(Erdélyi fisc. levtár XIX. A. Fasc. 7^{mus} Misc.)

II.

1638. máj. 7.

A szebeniek által öreg Rákóczy György fejedelem számára kiállított esküforma.

(L. Erd. Országgyülési Emlékek X. k. 19. l. és 150. l., hol a térítvény van közölve, melyet ez esküforma egészít ki.)

Nos Valentinus Seraphin, illustrissimi principis Transilvaniae etc. domini domini nostri clementissimi consiliarius et iudex regius, Michael Sz. Aghothai magister civium, sedis item judex et caeteri senatores, ac centum viri, totaque communitas civium et inhabitatores civitatis Cibiniensis damus pro memoria et in testimonium praesentium:

Hogy midőn az mi kglmes urunk fejedelmünk tekintetes, méltóságos Rákóczi György urunk isten kegyelmességéből Erdélyországnak fejedelme, Magyarország részeinek ura és székelyek ispánja ect. nékünk klmes urunk ő nga ez országnak m ostan ad diem vigesimum tertium proxime elapsi mensis A prilis anni domini praesentis Millesimi sexcentesimi trigesimi oc avi Fejérvárra promulgáltatott generalis gyülésében kivánta vo na propositiójában azt az nemes országtól, mutatna nagyobb sec ui itással való helyeket ő nsgnak hozzá tartozókkal egyetemben és az honnan közelbről és hasznosabban vigyázhatna, gondot viselhetne az olyan lehető állapotoknak megcsendesétésire és ország békességinek isten után való helyben állatására és ellenünk, szebeniek ellen kiváltképpen ugyan panaszképen is láttatott volna ő nsga agálni, hozván elő és mutogatván azt ő nsga, hogy ő nsgának és ez országnak az elmúlt 1636. esztendőben az budai vezér ellen lött szükséges hadakozási alatt ő nsgának ez országban bennhagyott locumtenens úr és fő-főember híveit csak harmad-harmad magokkal akartuk volna bebocsátani városunkban, producálván ő nsga és megmutatván annak bizonyságára akkorbeli írott levelünket is, az melyekből látván magunk is, és ezen generalis gyülésre küldetett több követ atyánkfiai is előnkben adván és megmutogatván, hogy nékünk abban nagy vétkünk volna ő nsga az mi klmes urunk ellen: az ilyen állapotban mi az ő nsga fejedelmi kegyelmességéhez ragaszkodván inkább, mint sem az ország deliberatiójára hattuk volna dolgunkat, ő nsgát az mi megmondott kglmes urunkat minden legitimus successorival ő nsga után lévő fejedelmünkkel, alázatos engedelmes-

séggel akarók ez alább megírt punctumokról és dolgokról hitünk szerént assecurálni.

Először: Fejenként megesküszünk mindnyájan mind bírák, tanács és száz emberek s az városnak minden lakosi czéhenként és viritim ugyan mostan és ezután is successivis semper temporibus minden legitimus fejedelmeknek praestálván az iuramentumot, az kik mikor elérik az perfecta aetást közőlünk, kik most a miatt nem praestálhatják, hogy ezután a szükségnek idein mindenkoron, valamikor az mi klmes urunk ő nsga és successori is legitimus fejedelmek városunkban az szükségnek idején bé akarnak jönni, minden halogatás, vontatás, mulatozás, fertályozás nélkűl valamennyi magokkal ő nsga és legitimus successori kévánni fogják és akarják, bebocsátjuk, semmit abban ő nsgnak és legitimus successorinak *[úgy, valószínüleg kimaradt*: nem praejudicálunk] fejünk fenállásáig, értékünk, marhánk és életünk fogytáig az ő nsga és legitimus fejedelminknck hűségében megmaradunk, állandók és állhatatosok leszünk és sem jó, sem gonosz szerencsében ő nsga és successori legitimus fejedelmünk mellől el nem állunk.

Másodszor: Ő nsga az mi klmes urunk és successori legitimus fejedelmek számára ugyan mostan tisztességes fejedelmi szállást rendelünk városunkban, mind penig behordandó éléseknek tartására elegedendő helyet, jó pinczéket és élés-tartó házakat adunk, és mind urak, főrendek, udvar népe és vitézlő rendek számára elegedendő szállásokat mutatunk és rendelünk.

Harmadszor: Az kapukon tartó porkolábokat is drabantokat, minden pattantyúsokat, mind az kik holnaposok lesznek, mind az kik esztendősek successivis semper temporibus, az ő nsga és legitimus successorinak igaz hűségére azon szerént megeskünni engedjük, valamint magunkat arra az első punctomban megeskünni fogadtuk.

Negyedszer: Mivel pedig az emberi természetnek romlott mivolta szerint az emberek halandók és egy rend helyében mások nevekednek, hogy az első punctumnak tartása szerint, a kik mikor elírik közőlünk az perfecta aetást, ezen hűségre tartozzanak juramentumokat praestálni, ezután az ilyeneket minden két esztendőben felczirkálván, azon szerint juráljanak capitatim az ő nsga és legitimus successorinak hűségére.

Ötedször: Ez juramentumunkat penig magunk is most azok előtt teszszük le, az kiket ő nsga rendel és városunkban küldeni fog. És ennek utánna is minden második esztendőben deponálni ugyan az olyan emberek előtt tartoz-

zanak azok, kik most vagy ezután successivis semper temporibus az imperfecta aetas miatt egyszer le nem tehetnék és nem praestálhatnák.

Hatodszor: Az szükségnek idein városunkban bejövő és oltalomnak okáért oda transfugiáló nemességet akármi renden valókat, mind magokat, házak népét hozzájok tartozandókkal, minden javokkal egyetemben bebocsátjuk és mind magokat az szükség ideje alatt benn lakni, mind marhájokat benn tartani megengedjük, se titkon, se nyilván semminemű praetextus alatt ő klmeket az bejövetelből ki nem rekesztjük; ház- azvagy szállás-bért is csak igen illendőt veszünk rajtok és semmiféle behozandó élésektől az kapukon város számára való exactiókkal nem sanczoltatjuk, sem azután kivitelétől az élésnek semmi bért nem veszünk, kárt ő klmeknek sem bejövetelekben, ott laktokban, sem penig kimenetelekben semmiből nem teszünk. De ellenben az nemesség és minden rendek tartozzanak az városbeli embereknek illendő becsületeket megadni, privilegiumoknak megsértésére ott lakások alatt ne igyekezzenek és más különb igazságot vagy immunitást az város privilegiuma ellen ne kívánjanak annál az mivel az városi lakosok szokták magok között egymást éltetni.

Mi azért feljől megírt királybíró, polgármester, székbíró, esküttt polgárok, százember és egész szebeni communitas, esküszünk az élő istenre, ki atya, fiú, szentlélek, és lelkünk idvességére, hogy ez feljűl megírt articulusokat minden punctjaiban és részeiben szentűl és igazán megtartjuk fejenként és praestáljuk is minden fogyatkozás nélkűl és minden mihozzánk tartozókkal megtartjuk. Ha penig (kitől az úr isten minket oltalmazzon) ez ellen cselekednénk városúl, vagy in toto vagy in parte in amissionem omnium immunitatum et libertatum nostrarum convincáltassunk eo facto, és mintha az országnak közönséges suffragiuma által convincáltattunk volna, azon szerint convinctusok legyünk és olyan convinctusoknak tartassunk. Ha pedig közőlünk ezek ellen privatus emberek vétenének, azokat mi, tisztviselők, tartozzunk érdemek szerint megbüntetni. Mind ezeknek penig megtartásának és praestálásának nagyobb bizonyságára ez mi keresztyéni igaz hitünk alatt adatott compositionalis reversalisunkat elsőbben is városunknak közönséges pecsétivel, annak utánna mind tanácsbeliek, százemberek és az communitás, magunk saját pecsétünkkel megerősítvén, adtuk az mi klmes urunknak ő nsgnak és ő nsga után következendő legitimus fejedelmeknek örök emlékezetűl és bizonyságúl. Datum in civitate Alba Julia sub generalibus dominorum regnico-

larum comitiis, die septima mensis Maji, anno domini Millesimo sexcentesimo trigesimo octavo.

Vesd össze a XL. sz. alatti okirattal a 335. l.

(Az orsz. levt.-ban gyulafehérvári osztály Miscellaneorum cista 1. fasc. 6. nr. 4. Apafi idejében vett hivatalos másolatról.)

III.

1646. márcz 23.

A szebeni tanács és választott polgárság térítvénye öreg Rákóczy György fejedelemnek.

(L. Erd. Orsz. Emlékek X. k. 86. l. és XI. k. 444. l.)

Nos Joannes Reizner magister civium, Walentinus Frank regius, Daniel Uhr sedis judices; caeterique jurati cives et senatores necnon centum viri ac tota communitas civitatis Cibiniensis, tota denique universitas Saxonicae nationis

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis. Hogy noha ennekelőtte is az nemes országnak efféle dolgokról lött bizonyos constitutiói, nekünk is in privato Szebeny communitásnak, ő nagyságával végezett contractusink extálnak. Mindazonáltal az elmúlt üdőkben városunkban történt meghasonlás és az vulgusnak tumultuálódása suppeditálván alkolmatosságot, az mi kegyelmes urunknak ő nagyságának, az tekintetes tudniillik és méltóságos Rákóczi Györgynek, istennek kegyelmességéből Erdélyország fejedelmének, Magyarország részeinek urának és székelyeknek ispánjának etc. propter maiorem suae celsitudinis successorum et adhaerentium securitatem, declarandamque fidelem nostram obedientiam, ez alább megírt dolgokról akartuk az mi kegyelmes urunkat ő nagyságát cum supradictis assecurálni.

I. Mivel az feljebb említett tumultuálódásért a szebeni communitást, exceptis magistratibus et senatoribus, nonnullisque centumviris, illi tumultuariae factioni non consentientibus, ad generalem dominorum regnicolarum diaetam evvocáltatta ő nagysága, melyért in nota perpetuae infidelitatis kévánta is fiscalis directora azzal aggraváltatni, nihilominus ő nagysága előtt, mind magunk által lött alázatos instantiánkra s mind pedig ő nagysága méltóságos személye mellett levő sok bőcsületes főrend híveinek törekedésekre, ex moera et innata Suae Celsitudinis clementia, ily kegyelmességét

mutatta, hogy ez dolognak ország előtt való discussiója és decesiója ne lenne, hanem coram Suae Celsitudinis ad id deputatis commissariis, universitateque Saxonica ac in civitate Medgyes, lenne azoknak törvényeknek mind megláttatása s mind pedig érdemek szerént való megbüntettetése, a kik annak a tumultusnak authori és foveálói voltanak és találtatnak lenni; jövendőbeli örök emlékezetre. Ha mi poenában pedig incurrálnak, annak hason fele mulctája fiscus számára igazán administráltassék in isto casu; egyébaránt effélékből is observáltassék az 1638. esztendőbeli adott obligatoriánk és reversalisunk.

Annakokáért salvis semper permanentibus prioribus regni constitutionibus nostrisque obligationibus, mostan is denuo assecuráljuk a mi megemlített kegyelmes urunkat fejedelmünket, hogy valamikor ő nagyságok Szeben városában tam belli quam pacis tempore be akarnak jönni, várasunknak kapui, sine ulla quaestione, dilatione et procrastinatione, úgy nittva lésznek ő nagyságok előtt, hogy nemcsak mindenkor szabados bejöveteli s ottvaló mulatási lehessenek szabadosok és bátorságosok, de sőt annak nagyobb bizonyságára várasunknak egyik kapuja és egyik öreg bástyája, a melyiket ő nagyságok suo tempore kévánni és denominálni fognak, azoknak kulcsjaival, kapuközivel, munitiókkal azon helyekhez pattantyúsokkal, kovácsokkal, kerekesekkel ő nagyságok és praesidiumjok hatalmokban és dispositióikban legyenek. Hasonlóképpen azonokhoz tartozó kapú felett levő s egyéb tornyokkal együtt, valamikor az lészen ő nagyságoknak kegyelmes akaratjok és dispositiójok, mi magunkat abban ő nagyságok híre s akaratja nekül nem inmisceálván, mindazáltal, mivel az tornyok czéhek gondviselése alatt levén, egyéb üdőben azoknak élések is szokott bennek állani, hogy valami kár abból ne következzék, olyankor azoknak ajtai bezároltatva legyenek, de azért ugyan az ő nagyságok praesidiumjoknak strásái circáljanak az ajtók előtt. Continuum praesidiumot békességes üdőben benn ne tartsanak ő nagyságok.

Midőn pedig ő nagyságok várasunkból kimenvén, ezeket: mind kapút, bástyát s azokhoz való minden eszközivel együtt mi kezünknél hadgya és remittálja.

II. Háborúságos üdőben pedig nemcsak ő nagyságokat méltóságos személyekben, de praesidiumát is mindenkor pro exigentia rerum, clementique Suae Celsitudinis dispositione, nemcsak az egyik kapunak és bástyának, sőt az egész város defensiójának szükséges helyei egyaránt az ő nagyságok praesidiumával és az városi rendekkel defendáltassanak, és azok-

ból az ellenkezők offendáltassanak; cum bona tamen correspondentia inhabitatorum eiusdem loci fidelium Suae Celsitudinis; elhivén azt, hogy békességes üdőben, valamely szükséges ok nélkűl az continuum praesidiumnak várasunkban való tartásával nem fognak ő nagyságok bennünket aggraválni.

III. Az ő nagyságok s híveinek számokra való szállások, élésházok s egyéb ahhoz szükséges alkalmatosságok felől, az előbbi constitutiók és magunk obligatiójának is continentiája szerint lött modalitások maradjanak in vigore.

IV. Polgármestert, régi privilegiumunknak tartása szerént ugyan, mindazáltal olyat eligáljunk, ki mindenkor ő nagyságoknak igaz híve, méltóságoknak megadója és az magyar nemzetnek is nem gyűlölője legyen.

V. Várasunknak lakossi közzűl böcsületes atyánkfiait exiliummal és gyalázatos degradatiókkal, absque legitima citatione nem büntetjük.

VI. Az ecclesiastica directióban magunkat nem inmiscéáljuk, nisi servatis de jure servandis loco, tempore, modalitate et foro competentibus.

VII. Mivel pediglen az ő kigyelmek között lött tumultusnak híre, oly állapatjában találta ő nagyságát, ki miatt, nem szintén re infecta, istennek hála, mindazáltal oly hirtelenséggel retraháltatott, hogy annak szokott modalitása szerént sem adhaerensinek kezéből való kibocsáttatására és azoknak securitásokra, de sőt maga birodalma alatt maradottnak is jó dispositióval való hagyására nem érkezhetett, és mind ez napig is jó dispositióval nem hagyhatta ő nagysága; azok közzűl sokaknak nem kicsiny szomorúságokra, magának penig ő nagyságának nagy böcsülhetetlen kárával. Annakokájért ez rút összveveszett emberek cselekedetinek örökkéváló exemplumájért, mind pedig ő nagysága contentatiójáért, ez dolognak is ország előtt való nem forgásaiért, igírünk ő nagyságának egy Kecrez nevű egész falut és Sina Szeczel s Orlátt falukbéli portióinkat, nullum ius, nullamve juris et dominii proprietatem pro nobis, successoribusque nostris reservando, sed totum et omne jus nostrum in iisdem qualitercunque habitum in suam celsitudinem et successores legatariosque eiusdem transferendo. Item florenos Hungaricales in paratis nro 10,000, id est tízezer forintot.

VIII. Mi magunkat, mindezeknek megtartására, teljesítésére sub bona fide Christiana, és az 1638. esztendőben die septima Maii ő nagyságának adott reversalisunkban (melyet most is confirmálunk és roborálunk) specificált poena alatt, in omnibus punctis, clausulis et articulis, obligáljuk.

Mi pedig universitásúl, sub eadem poena, csak in parte kötjük és obligáljuk arra magunkat, hogyha ez ellen az szebeni communitás, avagy azok közzűl akármely privata persona inpingáljon is, semmit annak nem patrocinálunk, őket nem protegáljuk ő nagyságok ellen, sőt (kit isten távoztasson) olyan casusban, az akkori fejedelmünkkel ellenek animadvertálni készek leszünk, alázatos könyörgésünkbeli mediumot mindazáltal nem excludálván, nem értődvén mindazáltal ide egynehány privatus embereknek valami cselekedetek miatt való libertásinknak elvesztése; hanem az olyanoknak juxta demerita qualitatemque delicti legyen megbüntettetések.

Melynek nagyobb bizonyságára, szabad akaratunk szerént adtuk ez kezünk írásával, pecsétünkkel megerősített levelünket, az fenn megemlített kegyelmes fejedelem urunknak ő nagyságának successorinak és legatariusinak, magunk propria oralis fassiónkkal is in capitulo Albensi Transsilvaniae, ezen kötésünket roborálván. Datum et actum Albae Juliae die vigesima tertia mensis Martii, anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo sexto.

(P. H.)

Coram nobis
Michaele Barsi mp.

Johanne Herchegh Zöleössy mp.
requisitores praedicti capituli ecclesiae
Albensis Transsilvaniae.

(P. H.)

Joh. Reissner consul Cibin. mp.
(P. H.)

Valentinus Frank j. regius
Cibiniensis, mp.
(P. H.)

Daniel Vhr sedis, mp.
(P. H.)

Tobias Sifft, mp.
(P. H.)

Michell Thiell Weber, mp.
(P. H.)

Joannes Lutsch, mp.
(P. H.)

Laurentius Rosnay.
(P. H.)

Servatius Richert.
(P. H.)

Georgius Henderus.
(P. H.)

Johannes Ludouicy.
(P. H.)

Chrÿstannes Hass.
(P. H.)

Jacobus Kapp.
(P. H.)

Michael Schwartz.
(P. H.)

Andreas Meltzer.
(P. H.)

Centumviri:

Joannes Gotzmeister Orator Centumvirorum, mp.
(P. H.)

Johannes Schap, mp.

Jacobus Kerg, mp.

Valentinus Stamp, mp.
(P. H.)

Johannes Craus.
(P. H.)

Mechel Vagner.
(P. H.)

Gerg Haupt.
(P. H.)

Georgius Schnell.
(P. H.)

Johannes Heluigius.
(P. H.)

Casparus Gräff, mp.
(P. H.)

Petrus Lutsch.
(P. H.)

Stephen Piener.
(P. H.)

Mechell Haltrich
(P. H.)

Caspar Bordan.
(P. H.)

Eindres Gewander.
(P. H.)

Szab Goesper.
(P. H.)

Andreas Schmidt.
(P. H.)

Jacobus Schinker.
(P. H.)

Andreas Rutt.
(P. H.)

Johannes Schieff.
(P. H.)

Michel Lechestorffer.
(P. H.)

Matthias Gerttner.
(P. H.)

Michel Mongeltt
(P. H.)

Tomas Kleskes.
(P. H.)

Peter Symriger.
(P. H.)

Jorgius Haslerus.
(P. H.)

Georgius Georgÿ.
(P. H.)

Sarkani János.
(P. H.)

Franz Feiertag.
(P. H.)

Philip Bachner.
(P. H.)

Georgius Klein.
(P. H.)

Georg Schobell.
(P. H.)

Andreas Bachman.
(P. H.)

Hannes Ehrmen.
(P. H.)

Petrus Schnell.
(P. H.)

Frank Andres.
(P. H.)

Simon Maurer.
(P. H.)

Georgius Syuberth.
(P. H.)

Pitter Rwl.
(P. H.)

Hannes Gendesch.
(P. H.)

Georgius Schelcker.
(P. H.)

Matthias Schimertt.
(P. H.)

Chrestell Gunesch.
(P. H.)

Thomas Hosz.
(P. H.)

Stin Lukacz.
(P. H.)

Bartesch Sigler.
(P. H.)

Michaell Gendesch.
(P. H.)

Fran. Graff.
(P. H.)

Paull Ollescher.
(P. H.)

Martinus Kauntz.
(P. H.)

Merttn Altzner.
(P. H.)

Leonardus Thelmen.
(P. H.)

Philp Fleischer.
(P. H.)

Mathias Stulzemburger.
(P. H.)

Georgius Czill.
(P. H.)

Sarosi Marton Deak.
(P. H.)

Michael Rausz.
(P. H.)

Michaell Kapp.
(P. H.)

Petrus Weinrich.
(P. H.)

Hannes Bordan.
(P. H.)

Gerg Schunn.
(P. H.)

Matthes Errosem.
(P. H.)

Martinus Tröster.
(P. H.)

Johannes Gerhärdt.
(P. H.)

Mechel Wegner.
(P. H.)

Gotzmeister Peter.
(P. H.)

Hannes Sechelsch.
(P. H.)

Johannes Bausnerth.
(P. H.)

Andreas Schuler.
(P. H.)

Mechel Werner.
(P. H.)

Dominicus Hochteiffel.
(P. H.)

Merthen Keszller.
(P. H.)

Simon Ollescher.
(P. H.)

Hannes Bachman.
(P. H.)

Michael Ortz.
(P. H.)

Endres Altzner.
(P. H.)

Georgius Lang.
(P. H.)

Gasparus Schörnerus.
(P. H.)

Stephanus Wynhold.
(P. H.)

Frantz Weissbek.
(P. H.)

Thomas Kirchberger.
(P. H.)

Brassai Janos.
(P. H.)

Kézdi Janos.
(P. H.)

Georgius Agnethler.
(P. H.)

Stenczel Janos, mp.
(P. H.)

Universitás és hét birák:

Joannes Hersell, mp.
(P. H.)

Stephanus Man consul Segesvariensis, mp.
(P. H.)

Georgius Deidrich judex regius Segesvariensis, mp. (P. H.)

Petrus Plecker senator Coronensis, mp. (P. H.)

Petrus Bell judex regius civitatis Medgyes, mp. (P. H.)

Petrus Gotterbarmet consul Mediensis, mp. (P. H.)

Georgus Ehrman J. K. S., mp. (P. H.)

Philippus Melardus delegatus civitatis Bistricensis, mp. (P. H.)

Johannes Wallendorffius delegatus civitatis Besztercze, mp. (P. H.)

Georgius pellio judex r. Kőhalom, mp. (P. H.)

Adamus Keslerus judex regius Vyegihazjensis. (P. H.)

Martinns Simon j. sedis Szerdaheljensis, mp. (P. H.)

Steph. Makay reg. judex Szászvár, mp. (P. H.) [1]

(Eredetije Országos ltár. Acta jura Transsylvaniae tangentia.)

IV.

1645. oct. 22.

A hódoltsági falvak sérelmei.

Anno 1645.

Gravamina universorum incolarum in confinibus regni Transilvaniae, Turcis etiam tributariorum.

Nos requisitores literarum et literalium instrumentorum in sacristia sive conservatorio capituli ecclesiae Albensis Transilvaniae repositarum et locatorum ac aliarum quarumlibet judiciariarum deliberationum legitimorumque Suae

[1] A kerek pecsét papirlapon vörös viaszra van nyomva: alant kerek paizs, melyen háromszög a tengeri viráglevéllel mindenik hegyén, fölötte a korona. A körirat minuscullal: s(igillum) minus septem sedium saxonicalium.

illustrissimae Celsitudinis principalis domini nostri benignissimi mandatorum executores: Damus pro memoria per praesentes, quod eadem praetitulata sua Celsitudo medio egregii Francisci Paszthoy literarum cancellariae majoris reponendarum conservatoris demandavit benigne nobis, ut nos copiam sive paria gravaminum certarum quarundam possessionum Turcis tributariarum in comitatibus Bihariensi et de Zaránd existentium et habitarum; mediantibus attestationibus per egregios Franciscum Beleniessi juratum notarium ac Michaelem Jakab judlium comitatus antelati Bihoriensis receptorum et in certa quantitate seu fasciculo papyri, in folio patenter descriptorum, fideque mediante ac manus eorundem subscriptione et uno sigillo in caera viridi impresso communitorum ac roboratorum, litteris nostris inseri et inscribi facientes in transsumpto et sub sigillo capituli hujus authentico et usitato extradare et emanari facere vellemus. Quorum quidem gravaminum descriptio sequitur in hunc modum:

Gravamina quaedam nobilium et ignobilium in possessionibus Turcis subjectis existentium et habitorum.

Magyar-Ökrös gravaminái.

Ezelőtt fl. 40 volt sanczunk ez mostani urunk Gyulai Mehemet szpahia kezében, hogy szakadtunk, mindjárt fl. 95 exigált rajtunk, s most immár éppen fl. 100 kéván, különben nem is akarja engedni. Vajat ezelőtt való szolnoki urunknak 20 váradi itczét adtunk, de ez húsz pintet exigál rajtunk.

Azonkivűl ha valamely nemes, szabados vagy paraszt embernél egy jó lovat vagy fegyvert megtud, egy pénz nékül elviszi. Kénszerített arra is ez mostani urunk szupasája által, hogy sanczunkat egyszersmind megadjuk, holott ezelőtt három terminusunk volt sancczunknak administrálására s azonkivűl nemis erőltettek bennünket. Vagyon ilyen panaszunk, hogy gyakorta 10, 15 és 16 lóval eljövén közinkben, többig egy egész hétnél rajtunk élnek, mindennap juhot ölnek, szénánkat, abrakocskáinkat minden kémélés néköl költik s tékozolják és a felett nyargaló pénzt vesznek rajtunk. Egy szóval az inség mind mi rajtunk s mind az egész holdoltságon annyi, hogy tovább már nem szenvedhetjük.

Oláh-Ökrös gravaminái.

Sanczunk ezelőtt fl. 33 volt, azután 45 ftra szállították most immár éppen fl. 100 exigálnak rajtunk, holott éppen most kevesebben vagyunk mint azelőtt s szegényebbek is az emberek. De caetero hasonló ter viselés alatt vadnak mint az magyar-ökrösiek. Az urok Gyulán lakó Salaman bég.

Olcsa gravaminái.

Ezelőtt húsz forint volt sanczunk, most negyvenet exegálnak, azonkivűl sok ajándékoknak praestálására kénszerítnek, a mely soha nem volt, kit ha nem cselekeszünk, marháinkat elhajtván, valamig kévánságok szerént nem fizetünk, mind odatartják.

Hosszú-Asza panasza.

Sanczunk ezelőtt fl. 35 volt és tíz sing karasia posztó, nyolcz jenei pint vaj és egy tábla szappan minden esztendőben, de tavaly készpénzt fl. 40 s most is annyit kérnek. Item ez summán felyűl, háza épülésére fl. 8 kér. Item az sommán felyűl harmad évi hadipénzt exigált rajtunk fl. 17, de ilyennel soha ezelőtt nem bántottak bennünket.

Székács gravaminái.

Ezelőtt 16 ft. 16 itcze vaj volt sanczok, most húsz ft. húsz itcze vaj és minden paraszti munkát tétet véllek; az urok gyulai Ibrahim szpahia.

Udvari gravaminái.

Minekünk úgy vagyon, az előbbi urunkkal megalkuvánk tall. 200 volt sanczunk annuatim; de akkor sokkal többen voltunk, inkább megadhattuk, most is azont kévánván tőlünk, az megadásra teljességgel elégtelenek vagyunk, mert elaprósodtunk és elfogytunk. Annakelőtte pedig két várban szolgáltunk, Sz. Miklóshoz, Szolnokhoz, most immár négy várakhoz szolgálunk, Szentmiklóshoz, Szolnokhoz, Csongrádhoz és Egerhez; kévánnók, mivel elfogytunk, sanczunk is számunkhoz képest defalcálódnék és szolgálatra most se erőltetnének feljebb mint ezelőtt.

Mogyorós.

Elsőbben hat forint 4 itcze vaj, annak utána fl. 12, vaj itcze 8, most immár fl. 20, gyulai Ibrajim szpahija.

Szörnyűfalva.

Elsőbben fl. 3 és vaj itcze 3, annakutánna fl. 11. itcze vaj 11, de már mostani urunk gyulai Deli Huszain miatt teljességgel elpusztúlt a falu.

Az csontaháziak is ezen terehviselésben vadnak, az urok rendes szokás felett, adót és ajándékokat kévánnak rajtok.

Nagymedgyes.

Elsőbben fl. 6 és 6 itcze vaj, most fl. 20, itcze vaj nº 20; gyulai Memhet aga fia Kembar aga.

Vég-Gyanta.

Sanczunk ezelőtti urunk gyulai Huszaim iszpahia idejébe fl. 45 volt, most fl. 50 exigál rajtunk az urunk Ozman iszpahia, szolnoki sanczsákságának tiszttartója. Ezenkivűl annuatim egy-egy tehénnel tartoztunk, de most az marhának olcsó voltát látván, az tehén helyett fl. 8 kiván. Ezenkivűl paraszti módon is szolgáltat bennünket; ki ezelőtt sem volt, hanem adónkkal voltak contentusok s egyébre soha nem is erőltettek bennünket. Hadi pénzt is tavaly egy tallért szedett minden emberen; de cetero gravantur ut in Magyar-Ökrös.

Görbed.

Ezelőtt fl. 40, itcze vaj is nº 40. Egy szekér és egy kas volt sanczunk: most flni 80, hatvan itcze vaj az öreg itczével. Azelőtt a vajat az váradi itczével adtuk. Ezenkivűl egy lasnakot és két nestet is, megint sót exigálnak rajtunk, ki ezelőtt soha nem volt; hadi pénzt minden emberen egy-egy tallért; ez sem volt ezelőtt soha.

Széplak.

Sanczunk Bethlen fejedelem idejében fl. 30, vaj húsz öreg itcze, most fl. 45, vaj 35 itcze. Ezelőtt egy lasnak, most

kettő. Item portapénzt is tall. 2 vesznek, ki ezelőtt nem volt. Kocsipénzt fl. 26 vött az tavali esztendőben rajtunk; az sem volt soha ezelőtt. Item ugyan tavaly egy Nagy Péter nevű embertől egy jó paripát vőn el egy pénz nékűl, az urunk szolnoki Umer iszpahia.

Mihlő.

Ezelőtt fl. 32 volt sanczunk, tavaly 8 frttal vött többet és viszont 3 fttal, kit portapénznek nevez, de milyent ezelőtt soha nem adtunk, csak most szokták rajtunk exigálni. Az urunk Szolnokon lakó Mehemet aga.

Kis-Hagymás gravaminái.

Gyulán lakó Ibrahim iszpaia az urunk, és mi az falunkban csak ketten lakván, azelőtt sanczunk fl. 4 volt, itcze vaj 5, most immár egy falkátul fogva még annyival kezdette nevelni. Annakfelette mivel mi szegény nemes emberek vagyunk, egy jó lovacskát, hálat vagy hál nálunk, azt minden pénz nékűl elveszi, s fenyegetése miatt meg sem merészeljük tőle tartani.

Örvényes-Bély vidékén.

Ezelőtt mind császár adajával együtt sanczunk fl. 17 volt, most hadipénzzel s holmi illetlen exactiókkal, tizenkettődfél forinttal verte feljebb, szolnoki Huszain iszpaia.

Bottfő.

Ezelőtt 16 fl., 16 itcze vaj és két rókabőr, most 20 ftra verték; az császár adaját öt frttal nevelte, azonkivűl hadi pénzt fl. 7 vött rajtunk, s most 100 deszkát és két lasnakot is veszen, ki soha ezelőtt nem volt. Az vajat is négy itczével verte feljebb, mostani urunk Kender aga gyulai Memhet aga fia.

Szésáq[iak] gravaminái.

Urunk Ibraim iszpaia gyulai. Sanczunk ezelőtt minden emberen egy forint és egy-egy pint vaj volt, most az vaj és pénz is két annyira nőtt. Azonkivűl vágó tehenet kéván, deszkákat, gerendákat, és csak isten tudna mindeneket előszámlálni, a mire erőltetnek bennünket, úgy annyira, hogy immár kétszer is pusztúlt el a falú. Item az magyar urunk is köztünk

lakván, tavaly, hogy a hadban akart menni, oly lovát vötte el tőlle egy pénz nékül, megért volna tall. 40, kérték is annyin tőlle.

Árkos.

Az császár adaján kivül rajtunk semmit nem neveltek, mivel mi Jenőnek háta megett lakunk, s attól nem férnek hozzánk, de az császár adaja fl. 3 dn. 30, most immár ad fl. 8 et dn. 16 nevelték. Az urunk nekünk is az, a ki az Sziságiaké.

Karaszó.

Ezelőtt fl. 12 volt sanczunk, s annak utánna öt s hat és tíz forintonként annuatim, annyira nevelték, hogy immár fl. 50 a sanczunk. Az császár adaja is fl. 5 volt az előtt s most fl. 7 dn. 50, ezenkivül az két lasnakot, két kádat kér és exigál rajtunk, a ki ezelőtt soha nem volt, az urunk szolnoki Izupp iszpaia. Item tavaly sanczunkat bevivén, hat ökrű szekéren mentünk volt be, kit minden ok és egy pénz nékül elvevén, most is oda vagyon. Item hadi pénzt fl. 30 vött tavaly rajtunk s ez minap kijövén hozzánk, nyargaló pénzt fl. 6 vött. Item harmadévi is fl. 24 vött ok nékül rajtunk. És viszont egy szegény embertől nálunk valótól tall. 12 vött erővel és egy lovat.

Bakonya.

Ezelőtt adónk fl. 12, most fl. 35. Azonkivül minden esztendőben gerendafákat, deszkákat kévánnak és exigálnak rajtunk. Az császár adaja is fl. 7, most fl. 17, az polturát pedig kettőt veszen öt pénzben. Item mind ezeken kivül hadi pénzt fl. 10 vött rajtunk, ki soha nem volt. Szolgáit pedig gyakorta kiküldvén reánk, ott kell tartanunk, vendégelnünk őket.

Egregy gravaminái.

Az urunk Lippán lakó jenei bég. Adónk ezelőtt fl. 10, vaj egy ideig gyakortabb alább volt tíz itczénél, annakutánna tíz itcze, most tíz itczét adunk, csakhogy ezzel öregbűlt adónk, hogy ezelőtt annuatim egy tehenet adtunk, de most kettőt kéván. Az császár adajában fl. 3, dn. 50 vöttek rajtunk, most immár fl. 8.

Dalmiák panasza.

Urunk jobbágyi. Török urok szolnoki Musztaffa aga. Ezelőtt hat esztendővel akadtunk ez mostani török úr keze alá; akkor sanczunk fl. 20, vaj itcze 30, most az császár adaján kivűl maga részéről fl. 60 exigál rajtunk. Item egy ott lakos nemes ember levén köztünk, az ki meghalván, fiain egy 40 ftos paripát, tall. 12 és egy meddő tehenet vont; úgy cselekeszik minden szegény nemes emberrel, az ki soha az régi üdőkben in usu nem volt. Item tavaly hadi pénzt az embereknek értékesén egy-egy tallért vött, szegényin egy-egy forintot, Ez sem volt soha ususban. Porta pénzt is mi ezelőtt soha nem adtunk, sőt azt sem tudtuk, micsoda az porta pénz több urunk idejében, de ez tavaly három tallért vött rajtunk, ezután is úgy halljuk, megveszi.

Kalocsa panasza.

Mi nekünk, úgy vagyon, sanczunkat nem nevelték, de sohult az hódoltságon szokás nem volt, hogy sanczot is adjanak, dézmáljanak is, hanem csak minket dézmálnak ez világon mindenből. Azonkivűl, hogy már szolgálatra kévánnak bé tőllünk szekeret és lovakat, azonban mind szekerünket, lovainkat odavesztik.

Item mivel a Kalocsa kettő, az egyik Lépes-Kalocsa, a ki Zarándban vagyon, a másik kiben mi lakunk Püspök-Kalocsa Bihorban és az kettőt csak egy patak hasítja, s ezelőtt hat esztendővel Lépes-Kalocsán öltek vala egy embert meg külön határon és más vármegyében, mégis minket is szintén úgy bűntettek, mintha tulajdon az magunk határán lött volna az emberhalál, mivel minden emberen egy-egy ökröt vött. Az urunk ifjú Kambar aga, gyulai. Item ezeken kivűl gyakorta kiküldvén, rendkivűl hol egy-egy tallért s hol többet, még egy-egy pint vajat is vonsznak rajtunk.

Magyar-Hodos gravaminái.

Szolnoki Pancziai Huszaim iszpaia a török urunk. Sanczunkat semmiben nem nevelte, de hadi pénzt minden esztendőben, hol 10, hol 12 ftot s porta pénzt is minden esztendőben két-két tallért exigál rajtunk, a ki a memoria hominum soha nem volt, sem a hadi pénz exactiója. Vagyon ilyen bántódásunk: ha valamely közülünk egyik az másikkal öszvevesz,

ő bírságoltat bennünket, a ki usus soha nem volt, hanem az vármegye inspectiójában állottak az ilyen dolgok; annakfelette mikor kijű, az szegénységet szertelenül veri és csigázza; azont cselekedvén csak semmi dologért is bíráinkkal, valamikor bemennek hozzájok.

Csegéd gravaminái.

Ezelőtt a mi üdőre emlékezünk 16 fr. volt sanczunk s 16 itcze vaj, annakutánna 20 ftra nevelték s húsz itcze vajra, még azután 40 egész ftra és 40 öreg itcze vajra. Ez mostani urunk szolnoki Memhet iszpaia is annyit exigál és azon kivül hét nestet s diót, szilvát, két lasnakot és egy tábla szappant; holott ezelőtt semmi efféle nem volt, hanem tulajdon csak fl. 16 és 16 itcze vaj az kis itczével.

Csernek gravaminái.

Szolnoki Musztafa iszpaia az urunk. Sanczunk ezelőtt fl. 16 volt egy ideig, azután fl. 20, még annakutánna fl. 30 volt egy falkáig, most immár 40 ftra nevelte s annyit exigál rajtunk. Azonkivül ha mikor diónak termése vagyon, egy zsák diót, ha diónak szerét nem tehetjük, a dióért két zsák szilvát; 2 kű-sót, két lasnakot, egy tábla szappant, és afélét; mivel kevesen vagyunk és a falú szintén elpusztúlt, ha hertelen a sanznak szerét nem tehetjük, lovainkat, marháinkat elhajtja, sokat oda is veszt bennek, magunkat megfog, ver és kínoz. Tavaly pedig a sanczon kivül hadi pénzt fl. 8 vött rajtunk, holott mi is nemes emberek vagyunk s a hadakban oda voltunk.

Illye gravaminái.

Az sanczunkból panaszunk nincsen, hanem az császár adaja ezelőtt fl. 3 és czédula váltság dn. 25, most immár 25 pénz héán fl. 4 vesznek rajtunk. Item Cserneken vajat justas 32 vesznek most, ezelőtt hol húsz, 25, s kevesebbet is vettek. Mehemet iszpaia az illyeiek ura, szolnoki.

Mező-Gyán panasza.

Szolnoki Mehemet aga az urunk. Sanczunk azelőtt fl. 20 volt, Bethlen fejedelem idejében és az előtti török urunk idejében, de most immár flnos 76 veszen rajtunk, az polturát

pedig úgy veszi, hogy éppen negyven poturából lészen egy forint; tavaly pedig kocsi pénzt, kit hadi pénznek is hínak, fl. 20 vött rajtunk; vajat is ezelőtt justas 16, 17 és 20 volt; most immár éppen just. 40 veszen rajtunk. Az császár adaja is ezelőtt egy kapú számon voltunk, most immár két kapura akarnak írni bennünket, holott most sokkal nyomorúltabban vagyon az falú mint azelőtt, s kevesebbek is az emberek. Annakfelette ez sem volt soha szokás, hogy ha mely ember közülünk megholt, valamit várjon, hogy testamentomban hagyjon neki, de most valamennyi számú ember közűlünk meghal, mindenikének marhájából egy-egy tehenet veszen, ha az tehenet nem veszi, tall. 5 veszen érette.

Okány gravaminái.

Szolnoki Ibranj aga az mostani urunk. Sanczunk ezelőtt fl. 70 volt egy ideig, azután mind feljebb-feljebb nevekedvén, most éppen fl. 80 veszen rajtunk. Azonkivűl vágó tehenet, egy szekér nyers szilvát; item száz fő káposztát; vajunk is 3 itczével nevekedett. Item minden esztendőben háromszor fáraszt szolgálatban be bennünket; holott az sem volt soha szokás. Item hadi pénzben tall. 15 vött tavaly rajtunk. Item tavaly közinkben jövén, hogy kedve szerént meg nem ajándékozhattuk, tall. 12 vött rajtunk.

Kis-Gyarak.

Szolnoki Musztaffa iszpaia. Ezelőtt fl. 15 volt sanczunk, most flni 30, vaj ezelőtt justae 20 volt, most 15. Item egy zsák diót, egy zsák szilvát is exigál rajtunk, ki soha nem volt ezelőtt.

Geszt.

Szolnoki Musztaffa iszpaia az urunk. Ezelőtt fl. 40, most éppen fl. 100, két polturát vevén el egy garasban; vajat azelőtt 35 just. adtunk, most just. 60. Az itczéje pedig két annyi vagyon, mint az itt való itcze, mivel maga csinál és küld itczét: tíz véka diót, tíz véka szilvát, két lasnakot, 2 kű-sót, egy tábla szappant is exigál, a melyek soha nem voltanak. Item ezelőtt egy veder túrót adtunk, most három vederrel veszen, hadi pénzt fl. 20 veszen rajtunk most, 15 volt ezelőtt. Portapénzt is fl. 4 veszen. Item soha nem volt ez is, hogy szolgáltasson bennünket, de most bírsággal kénszerít az szolgálatra.

Erdő-Gyarak.

Ezelőtt 25 forint volt sanczunk, akkor pedig szép állapatjában volt az falunk, de most immár igen elfogyván és elaprósodván is, fl. 35 vesznek rajtunk. Az császár adaja is fl. 3, dn. 50 volt, de most éppen fl. 7 idest hetet vesznek rajtunk. Palánkpénz is fl. 1 volt, most fl. 4 az is.

Szent-Miklós.

Sanczunk ezelőtt fl. 12 Bethlen fejedelem idejében, annakutánna egy falkában fl. 15 és viszont egy üdő múlva fl. 20, de most fl. 13 exigál az török urunk szolnoki Hosmani iszpaia, ki most Gyulán lakik. Item portapénzt és hadi pénzt exigál rajtunk és szolgáltat is velünk, ki ennekelőtte soha nem volt. Item az császár adajában is ezelőtt fl. 3/50, de most fl. 8 exigálnak rajtunk. Item az magyar földes urunknak vagyon két kerekű malma az falunkban s abból is jövedelmet kéván, holott az urunk maga építtette, sohult pedig a féléből jövedelmet a holdoltságon senki nem ad.

Poklosa gravaminái.

Urunk Salahan bég, gyulai. Sanczunk ezelőtt való török urunk idejében fl. 12 volt, annakutánna ez mostani török urunk keze alá esvén, fl. 14, azután 15, 18 nevelte és immár éppen 20 ftra; vajat éppen 20 itczét veszen rajtunk, holott azt is csak 12 itczét adtuk ezelőtt. Item harmadévi, tavalyi és ez mostani esztendőbeli üdőre is hadi pénzben egy-egy lovat vött rajtunk, melyek most oda vadnak. Ezeket pedig sanczunkon kivűl vötte. Item az császár adaját is fl. 2 és dn. 25 nevelték.

Rogoz.

Szolnoki Isup iszpaia az urunk. Sanczunk ezelőtt fl. 15 és 20 itcze vaj volt, immár ad fl. 40 és 46 itcze vajra nevelték. Tavaly s ez idén is az sanczon kivűl tizenöt-öt ftot exigált rajtunk, két póturát vevén egy garasban el. Ezenkívűl soha csak egy esztendő sincsen, melyben sokképen való exactióra nem kénszerít az sanczon kivül bennünket. Szilvát, diót, szappant és csak isten tudná exactióinak sok számokat, melyekkel aggraválnak, előszámlálni.

Syatt.

Gyulai Kember aga az urunk. Mi derék sanczot nem fizetünk, mivel mint az magyar uraknak szoktak szolgálni a jobbágyok, úgy szolgálunk; hanem annuatim egy ftot és egy pint vajat adunk és valamikor közinkbe jő, mindenkor nyargaló pénzt veszen, a pedig gyakorta vagyon, holott nem az mi dolgunkban jár. De coetero exactiones sunt sic etiam variae et tam frequentes ut in Rogoz.

Tóthi gravaminái.

Török urunk szolnoki Ibraim aga. Sanczunk ezelőtt fl. 75 volt, most flni 85 vesznek rajtunk. Vajat just. 75 az budai itczével vöttenek, most is az itcze szám annyi, de oly itczét ád maga közünkben, a kinél a vajat méreti velünk, hogy egy itcze az ő itczéjével három budai itczét tészen. Ezelőtt egy lasnakot adtunk, most hatot. Ezelőtt két véka szilvát, most 16. Diót egy vékával adtunk, most 4 vékát exigálnak; nyers szilvát pedig nyolczost exigálnak. Faszerszámot is ex debito soha nem adtunk ezelőtt; most szekeret, deszkát, teknőt, lapátot, kádakat, hordókat és valami szükség mindenféle faszerszámokat veszen rajtunk.

Azonkivűl noha Szalontán felűl csak egy malomból sem adnak vámot az török részről, mindazáltal ő éppen fele hasznát kévánja az malomnak, ki miatt az malom szintén el is pusztúlt; mert azzal fenyeget, ha az malomnak fele hasznát fel nem szolgáltatjuk, az malmot felgyújtja, s a kit benne talál, mind levágja, noha mi semmit onnét ezelőtt az török részre nem adtunk.

Et subscriptum erat praemissis omnibus hoc modo:

Receptae per me Franciscum Belényessy jur. notar. comitatus Bihariensis mp.

A Deszni vidékén lévő faluknak nyomorúlt állapatjukról, az török urok és hatalmas császár ravói miatt való inségekről, mennyi császár adaja és iszpaiák sancza régi szokás szerént volt rajtok legelsőbben és aztán egyszer is másszor is mennyivel verték feljebb annál az régi igaz adajoknál és sanczoknál.

Bökönieknek legelsőbben az török urok a kivel elsőbben megsanczolták, Gyulán lakó Mehmet bég volt; első sancz pénz in paratis volt fl. 60. Pint vaj n° 60 és tehén n° 2. Az evvel az ő vele elrendelt sanczczal megelégedett, többre nem erőltette, azt neki beszolgáltatták. Az gyulai Halin nevő töröknek adta el pénzen, az 80 ftra verte fel sanczokat. Az mostani lippai töröknek lippai Kara Haszonnak adta el; az 120 ftra és 100 pint vajra verte fel, hogy meg nem akarták adni, rablani ki is jött reájok, csak akkor is kancza lovat 33 vitt el és egyéb egyet-mást is, melyeket mind oda vesztett. Az nyolcz vagy kilencz esztendő alatt az bírákon egyszer is másszor is s mind pedig az falun 378 forint bírságot vött sanczonkon feljűl, azon feljűl az falú is majd esztendeig pusztán állott.

Zlatinaieknek legelsőben török urok gyulai Ibraim iszpaia volt, kinél való sanczok volt fl. 10, öt pint vaj. Most Muszli iszpaja bírja őket.

Nyagraieknek ugyanazon Ibraim iszpaia urok, kivel való sanczok volt készpénz fl. 8, pint vaj N° 6.

Bohanieknek is ugyanazon török urok volt, az kivel való sanczok volt készpénz fl. 4, vaj is pint N° 4.

Nadalbestieknek is ugyanazon török urok volt, az kivel való sanczok volt készpénz fl. 9, három pint vaj. Az evvel az ő vele elrendelt sanczczal megelégedett, többre nem erőltette, azt neki beszolgáltatták. Most Muszlin iszpahija, ugyan Gyulán lakó bírja őköt, most az négy falucskán kilenczvenöt forintot és kilenczven pint vajat kivánja tőlök, ha meg nem adják, rablással, fogsággal fenyegeti őköt; az négy falucskán egyszer is másszor is, az igaz sanczokon kivűl nyolcz ökröt, egy szekeret s két kancza lovat és négy tehenet vett rajtok.

Danczafalvaieknek legelsőben török urok tömösvári Gurguta Feredi aga vala, az kivel való sanczok volt fl. 12. egy vágó tehén, az míg nála voltak, megtartotta őköt velek megalkutt sanczban. Az gyulai Reczeb agának adta volt el pénzen. Az sem verte feljebb sanczokat. Most lippai Iszub iszpahija bírja őköt. Az minden embertől három-három forintot kivánja és az vágó tehénért esztendőről-esztendőre hat-hat forintot, melyet mivel kivánsága szerint nem adhatják, igaz sanczokon felől öt ökret és két tehenet vett rajtok, azonkivől derekas török sereggel reájok jövén, megrablotta őköt, valamit házoknál talált takarítva elvitette, csak egy háztól is készpénzt negyvenkét forintot vitt el, azonkivől lovat és egyéb féle marhát, az mit kaphatott; egy embert is fogott, azt nagy summán bocsátotta ki; ugyanakkor adófizető embert hármat vágtak le.

Alsó-, Felső-Mennyad és Bölcsenestieknek gyulai Momin iszpahija legelsőben török urok volt, az kivel való sanczok volt készpénz fl. 20. pint vaj öt, egy vágó tehén. Az egy Mehemet nevű iszpahijá(nak) adta el pénzen, az mentest huszonöt forintban, tizenharmadfél pint vajban sanczoltatta meg őket, és egy vágó tehénben. Annakutána negyven forintot és húsz pint vajat, s négy tehenet kért rajtok, de meg nem adták, az igazi sanczokon felől hat ökröt, egy szekeret búzástúl vött rajtok. Az meghalván katona Mehmetre maradtak, az is sanczokon felől négy ökröt vett rajtok. Mostani török urok gyulai Ibraim iszpahija; ez negyven forintot kér tőlök, azon kivől bíréságot nyolczvan forintot, és ötvennegyedfél pint vajat, és három vágó tehenet.

Gosdieknek legelsőben török urok gyulai alajbég volt, az kivel való sanczok volt készpínz fl. 9, ötödfél pint vaj, császár adója volt fl. 9. Az Halin nevő iszpahijának adta el pínzen. Az mentest negyven forintra és húsz pint vajra verte fel sanczokat és az császár adóját tizenhat forintra, azon feljűl négy ökröt szekerestől vett rajtok. Most Ibrahim iszpahija bírja őket, az hatvanöt forintot és huszonnyolczadfél pint vajat kér rajtok, és minden embertűl két-két tyúkot, ha meg nem adják, rablással fenyegeti őket, azon kivől karuly madárért egy tehenet vett rajtok.

Bajnokfalvaieknek gyulai vén alajbég volt legelső török urok, az kivel való sanczok volt készpénz fl. 8, négy pint vaj, azután az fiára maradott, az fia Muszli nevő iszpahijának adta el, az huszonöt ftra és tizenharmadfél pint vajra verte fel sanczokat, az sanczokon feljől is öt ökröt vett rajtok, tűlök.

Tekeresieknek sancza készpénz fl. 8, négy pint vaj és egy vágó tehén, most is az szerint szolgáltatják.

Sebesieknek jenei sanczokságnak *(így)* bég török urok, kiknek legelsőben sanczok volt készpénz fl. 40, tíz pint vaj, egy fejős tehén és egy vágó tehén, és egy császár adó. Most immár száz forintra, harmincz pint vajra és öt adóra verték fel; az mikor Danczafalvára jöttek volt rablani, akkor egy jó adófizető embert vágtak le, azonkivől egy bököni és egy dombroviczai embert vágtak le.

Dumbroviczaieknek legelsőben gyulai Liban aga török volt urok, kiknek sanczok volt készpénz fl. 3, egy itcze vaj és császár adója fl. 3. Most Muszli iszpahija török urok két pint vajat és négy forintot s huszonöt pínzt császár adóját kivánja.

Ignestieknek tömösvári Gurguta nevű aga török urok, sáraiékkal együtt volt sanczok készpénz fl. 5, három pint vaj és vágó tehén. Most Isuff iszpahija török urok, az tíz forintra, öt pint vajra verte fel. Sanczokon kivől két ökröt és egy szekeret vett tűlök.

Lazieknek legelsőben lippai Haszon iszpahija volt török urok. Sáraiékkel együtt volt sanczok készpénz fl. 35, tizennyolczadfél pint vaj, egy vágó tehén, császár adója fl. 7. Az tömösvári Reczeb iszpahijának adta el pénzen. Reczeb iszpahija Izmael iszpahijának, az sanczokon kivől tíz ökröt vett rajtok. Most lippai Kara Haszon bírja őket, minthogy az sáraieknek külön sanczok vagyon, az két faluk sanczát éppen kéri rajtok. és az császár adójában is fl. 16. Azonkivől két ökröt is vett tőlök.

Szuszanieknek Momin aga Gyulán lakó volt török urok, kiknek sanczok volt készpénz fl. 7. császár adója fl. 3. Egyszeris másszoris húsz forintra, tíz pint vajra és egy-egy vágó tehénre verte fel sanczokat. Az császár adóját is nyolcz forintra. Azonkivől egyszeris másszoris hat ökröt és két szekér búzát az mezőségről vett tűlök.

Felső-Krotnaieknek világosi Iszuff bulyog pasa volt török urok, kiknek sanczok készpénz fl. 17, kilenczedfél pint vaj, császár adója egy adó, az egy adó volt fl. 6,60, most immár egy adóban nyolcz forintot és húsz pénzt s egy berbécset kér rajtok.

Jószásieknek gyulai Szedi Hocza volt török urok, kiknek sanczok készpénz fl. 5, harmadfél pint vaj. Az egy Durat aga nevő töröknek adta el, az mentest tíz forintra, öt pint irsó *(sic)* vajra és egy vágó tehénre verte fel sanczokat. Az elveszvén, Saban aga nevű törökre maradtak, az meg ismét tizenkét forintban, hat pint vajba sanczoltatta őköt. Az mostani urok Hamatoda pasa, az pínzbéli sanczczal, az tizenkét forintval megelégedett, de az vajbeli sanczot húsz icze vajat kiván.

Prasafalvaieknek gyulai Ale hocza volt török urok, kiknek sanczok volt legelsőben készpénz fl. 3, másfél pint vaj. Az meghalván, Momin iszpahijára maradtak, az mentest hat forintban s három pint vajban császár adójával együtt sanczoltatta őket. Az elveszvén, Satan agára maradtak, az hét forintra verte fel sanczokat. Ez mostani lippai Mehmet oda pasa, ez kilencz forintra és hat pint vajra erőlteti őket.

Deákfalvaieknek gyulai Alikocz iszpahija volt török urok, kiknek sanczok volt készpénz fl. 5, harmadfél pint vaj. Azután nem sok idő múlván egyszeris másszoris tizenöt forintra és nyolczadfél pint vajra verte fel. Alikocz egy Kan Berbigy

nevű töröknek adta el. Az mentest húsz forintra és tíz pint vajra verte fel sanczokat. Ez mostani török urok Ali oda pasa huszonkét forintot és tizenegy pint vajat kér rajtok.

Zemczelieknek gyulai Tez Szarallyia volt török urok, kiknek legelsőben volt sanczok készpénz fl. 3, másfél pint vaj; ugyanazok öt forintra és két pint vajra verték fel. Mostani török urok gyulai Muszli iszpahija hat forintot, öt pint vajat kivánja; azonkivől egy embert is fogta volt, sokáig tömlöczözte s vasazta, az míg huszonegy forintot és tizenharmadfél pint vajat meg nem adtak, addig az embert el nem bocsátotta. Császár adója másfél forint volt, most negyedfél forintot veszen rajtok.

Rósiaieknek Alikocz iszpahija Gyulán lakó volt török urok, kiknek legelsőben volt sanczok két lasnak és egy pint vaj. Mostani török urok gyulai Ali aga. Ez nyolcz forintra, négy pint vajra és egy vágó tehénre erőltette őköt, az kire ők erőtlenek az megadására. Az mi penig az császár adójának dolgát illeti, azelőtt egy adóban hat forint hetven pénz volt, de most nyolcz forintot és húsz pénzt kivánják egy adóban. Az minapiban az gyulai Ibrahim iszpahija az császár rovóival és egyéb rendbeli törökökkel harmincz lóval Sebesre feljövén, az császár adójának felszedésére, régi szokás szerint az császár adóját elővitték az birák, de az rovók megolvasván az pénzt, és látván, hogy csak régi szokás szerint való, az adót fel nem vették, hanem visszahánták pénzeket, azt mondván, hogy ők fel nem veszik, hanem rövid nap feljővén egynehány ezeren, és feljőnek Deszni vidékire rablani, kit levágják, kinek penig füleket s orrokat elmetszik. Az kik penig Gyulára bevitték az adót, az kiknél kézen nem volt az mint ők kivánták, az embert megfogták és mindaddig fogva tartották, valameddig az falú kivánsága szerint be nem szolgáltatta az adót, és annyira megrémült az szegénység, sem az [illegible] sem penig az császár [illegible] ván, hogy inkább az Deszni [illegible] adják magokot [illegible] szemben legyenek.

Adgyaieknek [illegible] ki több szokatlan [illegible] cselekedte, hogy [illegible] vány macskát [illegible] fűzfára felakasz[illegible] taller. 40 [illegible] hódoltság [illegible] pro den. 5 [illegible] az sanczok az [illegible]

nevekedik. Ehez járúl az is, hogy mivel az hódoltságon minden faluk bizonyos számú itcze vajat is adnak az török uraknak, megtartják úgy vagyon az itcze számban őket, de oly itczét hoznak magok az vaj megmérésre, hogy egy itcze három budai itczét is teszen ; de ezelőtt minden hódolt helyeken az budai itczével vették be az olyan vajat.

Az mely faluknak az hódoltságon bántódások vagyon, ezek azok. Hitek szerint így vallottak az török bírák anno 1645. 22. Septembris, Varadini, comitatus Bihar.

Székelytelek.

Gyulai Miklós székelyteleki Gargócz uram jobbágya annorum 53, juratus, examinatus fassus est: Dienes Benedek is Kőrösi uram bírája annorum 79, hiti szerint vallja. Ennekelőtte húsz forint volt sanczunk, húsz szolnoki itcze vaj, egy kő só, egy tábla szappan, két szák *(sic)* szilva, Panczy iszpajának ennyit adtunk; most immár annyira ment, szolnoki Beker iszpaja reánk jövén, elsőben akkor többet nem igérvén neki, negyedik éjjel reánk jövén gyulai törökökkel, Bencze Jánost reggel két lóval elvitte Gyulára, utána mentünk az embernek, ott oztán Beker iszpaja harminczöt forintra verte sanczunkat és egy nest bőrre, az ki annakelőtte soha nem volt húsz forint felett. Szabó Farkas bíróságában tavaly azt mondotta, hogy az hadra megyen, tizenhárom tallérokat vőn rajtunk az sancz felett. Ugyan tavaly őszszel reánk jőve meg ismét ő, szekeret kérvén rajtunk az sancz felett, mi nem adánk szekeret, hanem nyolcz forintot vőn rajtunk és mint oda jár az pénz, harmadfél pénzben az póturát; sanczokon kivől, nem várván az sancznak idejét, azt mondá, hogy ő házat csináltat, holott Szent-György nap volt volna ideje. Ennekelőtte jóval is jött reánk, megvett tíz forintot rajtunk az sanczunkon feljűl, mint ő nálok jár az pénz. Ha meg nem orvosolják, mi elpusztúlunk.

Furta.

Dobozy Mihály annorum 33, és Szabó Péter annorum 50, furtai nemesemberek, jurati sunt in hunc modum. Az török urunk Haczy Hazon Szolnokban. Ennekelőtte harmadik esztendővel volt az sanczunk tizenhét forint huszonöt pínz, itt az mint az pínz járt. Most immár ötven forintra verte, az póturát harmadfél pínzbe vevén. Azelőtt az tizenhét

forintból járt ki az császár adója is, most azt is külön szakasztotta, hat forintot veszen érette azért is. Most meg ismét huszonöt forinttal többet kér rajtunk; beküldtük ugyan, de nem tudjuk, ha beveszi-e az előtti mód szerint, avagy nem.

Nyárszegh.

Miklie Mátyás Bálintffy uram jobbágya annorum 50, Stancz Demeter annorum 30 hitek szerint így vallják. Eddig nyolcz forint volt sanczunk, nyolcz itcze vaj Panczy iszpajátúl, mostna immár tíz forintra verte, két forinttal többre és két itcze vajjal többre.

Bandarozó.

Péter János Török István jobbágya annorum 47, Triff János an. 40, Torma Mihály an. 55, hitek után így vallanak. Vagyon húsz esztendeje, hogy az török elrabla bennünket, öt kecskében szegődtünk elsőben meg az törökkel, hon hat forintra, hon hétre ment; most huszonöt forintra ütötte sanczunkat és húsz itcze vajra, szolgálatra is másfél esztendeje csak, hogy hajt bennünket, ki miatt elpusztúl az falú, nem volt azelőtt ennyi sanczoltatása, el nem állhatjuk semmiképpen, mert maga jű ki, úgy hajt bennünket. Az sancz felett oly hat szekér ház talpat vitet velünk, kit az marháink nem bírnak, csak veszekedünk vele. Az póturát csak két pínzben veszi be. Császár adója is eddig négy forint volt csak, most immár tizenhárom forintra ment fel és egy tallérra. Vérbírságot is ők vesznek rajtunk, csak kéket mutat is megveszi rajtunk az vérbírságot. Azon esküttette meg az bírót, hogy ha csak feddődnek is egymással, megmondja az töröknek, mert ha meg nem mondja, holt számba vereti az bírót. Az hadban menvén, akkor is egy forintot vett rajtunk. Taval is az szerint, holott nem ment az hadban, holt ember árváin is egy-egy tehenet veszen.

Mocsolya.

Sztoni Tamás Thörök István szabadosa an. 40, juratus fassus. Mikor Bethlen Gábor urunk ő felsége másodszor felmene Magyarországban, akkor rablá el falunkat az török, hetven embert vitt el, ötöt vágatott az falunkban le. Az puszta levén az föld, kért elsőben rajtunk két maldó tehenet és egy lasnokat, azután lassan-lassan gerendákat kért rajtunk, azután tíz forintra verte, azután tizenöt forintra és

két róka bőrre. Az császár adója másfél forint volt ezelőtt három esztendővel, azután három forintra ütötte két annira, most császár adójában nyolcz forintot, hatvan pínzben vagyunk *(így)* az polturát harmadfél pínzbe veszi el, nem maradhatunk tűlök, tudja isten.

Buzásd.

Oláh György Nikodin uram jobbágya annorum 50, Gorban Dávid ann. 33, Flóri Trippen bíró ann. 50. Tudjuk hit szerint, ennekelőtte 35 forint volt sanczunk Szolnokban Memhet iszpajához, azután negyven forintra ment, azután ötvenre, hatvanra, hatvanötre, most immár hetven forintot veszen rajtunk, hetven itcze vajat, két tábla szappant, két kősót, két lasnokat, négy-öt esztendő alatt ment fel ennyi elszenvedhetetlen sanczra. Azután hat ökrünket elhajtatta sanczunk felett, megbecsültetvén gyulai törökökkel, onnét Szolnokra hajtották, meg visszahajtották, egyik elveszett, azt magunk sanczába tudta az török, az úton, mikor visszahajtotta marhánkat, kettő holt meg bennük, az csak oda vagyon, semmié sem tudta, huszonnyolcz hétig tartotta oda marháinkat magammal Oláh Györgygyel együtt, úgy hajtotta vissza két marhánk kárával.

Árpád.

Gál Lőrincz nemesember annor. 40, juratus, citatus, fassus. Azelőtt tizenhárom forint volt sancza falunknak, tizenhárom itcze vaj, most egészben ötven forintra verte, az póturát harmadfél pínzben vevén, az vajat negyven itcze vajra verte, kocsi pínzben hol három tallért, hogy négyet veszen, az ki azelőtt soha nem volt, úgy raggatja, szekerét is veszen rajtunk, még hatalmason az sancz felett egy tallért veszen, ez idén is három vagy négy emberen megvette, mely miatt az árvái elmentek előtte; úgy pusztítja falunkat, magunk is elfutunk, úgy felverte sanczunkat. 2. Balogh János hiti szerint ő is úgy vallja.

Tulka.

Sipos Lukács urunk ő nga szabadosa annor. 35, Miklós Péter nemes ember ann. 35, hütök szerint vallják. Ennekelőtte nyolczvan forint volt sanczunk, most immár száz forintra verte, az póturát harmadfél pínzbe vevén; az vaj negyven itcze volt, most hetven itczére verte fel; két tallért veszen rajtunk erővel, immár két idén megvette rajtunk, az ki azelőtt

soha nem volt; még akkor szórták urunk ő nga búzáját, oda érkezék az török urunk, hét zsák búzáját urunknak ő ngának felmérette, elvitte; ha ki meghal, az két tallért az árváin megveszi, az ki azelőtt soha nem volt.

Zsadány.

Lövő János nemes ember ann. 28, Boda Imre nemes ember ann. 27, hitök szerint vallják. Ezelőtt négy esztendőben járván az adó, akkor húsz forintban sanczolt meg az török velünk, most immár huszonkét tallérra verte, nagy nehezen ment arra is, az falunkban el is futott, most is vagyon egy ember helykeresni, meg ismét most vágó tehenet, zsák diót, zsák szilvát, kő-sót, tábla szappant kér. Az póturát harmadfél pínzbe veszi, az falú el is pusztúlt, de jobban is elpusztúl mind, ha meg nem orvoslódik dolgunk, semmiképen el nem állhatjuk.

Orros.

Azelőtt egy vágó tehén volt sancza, mostan ötvenhat forintra verte a török, az póturát harmadfél pínzben vevén.

Megyer.

Azelőtt nyolcz forint volt sancza, most ötven török forint, az kivől egyéb sok accidentia.

Bárand.

Azelőtt huszonöt forint volt, egy juh, most ötven forint, egy tehén, egy juh, az polturát is harmadfél pínzben veszi el, ezeken kivől az szolgálat, csak ez esztendőben is háromszor voltak Egré szolgálatban.

Földes.

Szeghy Péter földesi főbíró hiti szerint írta meg, úgy írtam be leveliből. Az űlés után az falura vetett fel negyven forintot, egy tehenet, ebben egy ideig megtartott, azután feljebb-feljebb verte az summát, úgy annyira, hogy most száz forint sanczunk, harmadfél pínzben vevén az polturát, egy vágó tehén, egy borjús tehén; azelőtt vajat, mézet semmit sem adtunk, azután vetette reánk vajat, mézet negyven itczére, most immár azzal sem elégedvén meg, hatvan itczéket kér;

palánkfa nyolcz szál volt, azután tizenöt, immár most húsz, ezért penig török módon tíz forintot veszen; portapínzt sem adtunk, immár azt is reánk költötte. ha valahova vagyon dolgok, szekeret fogadnak, azt is a szegénység fejében fogadják, és minden szekértől nyolcz forintot vesznek: tavaly táborra való szekeret kértek, hogy meg nem adtuk, kilencz forintot vettek. Annakelőtte egy kapú volt rajtunk, most négy kapura verték, melyért fl. 15 kely adnunk, ki soha ezelőtt nem volt.

Danczháza.

Az summája régi időktűl fogva az törökkel ilyenképen volt, melyet hütök szerint mondottak az öreg emberek: az régi öreg embereknek volt sanczuk fl. 50, két vágó tehén, negyven itcze vaj esztendő által, azt adtuk meg, egyebet semmit sem. Most peniglen az török urunknak az fia abban meg nem hagyott bennünket, hanem az régi, atyjával való kötésünket felbontotta, az summát följebb ütötte, most fl. 53, kocsipínzt három forintot vett rajtunk, most penig egy tallért kér rajtunk, egy lovat is, egy tehenet is vett rajtunk erővel, magunkat penig vassal kínoz, mikor Szolnok várában kaphat.

Sáp.

Bodó Péter annor. 70, Balogh István annor. 72, ki tizenkét esztendeig viselt bíróságot, mint volt eleitől fogván az török adója, hitök szerint írták az levelet, abból úgy írtam én le. Ezelőtt fl. 28 volt sanczunk, azután ötven forintra verték fel, öt pint vaj, öt pint méz, egy bornyús tehén, de immár annyira verték reánk, hogy 95 forint, vaj tíz pint, méz is tíz pint, két teheneket, az egyik fejős, az másik meddő; most az szolnoki szolgálattal meg nem elégesznek, hanem Egré akarnak szolgáltatni, az melyet meg nem szenvedhetünk, pusztán kell hagyni falunkat, ha penig nem mehetünk szolgálatra, tehát minden szekértűl nagy summa pínzt vesznek fl. 8, az ki nem volt.

Lakottja.

Szilágyi Simon annor. 50, Kovács Gál ann. 25, hitök után vallják. Azelőtt tizenkét forint volt sanczunk, császár adója három forint, az másik török úr tizenöt forintra verte. Az mostani török urunk Salaman bég gyulai harmincz forintra verte, azelőtt húsz itcze vaj volt, most azt is harmincz itczére verte, az császár adóját három forintra, hetvenöt pínzre, meg

egy tallérra ment; két hete alig vagyon, hogy tized magával falunkban jövén, erővel két lovat vitt el tőlünk, se kezességen se egyébképen nem adta meg lovainkat, hanem magának tartotta erővel, az sanczunkat penig megadtuk. Az sancz felett vette ezt hatalmasan rajtunk az két lovat; ha meg nem orvosoltatik ez dolog ezen levén, csak elpusztúlunk teljességesen.

Bajon.

Túri Miklós bajoni Petneházíné asszonyom tiszttartója hiti szerint írja: hittel adta elő az bajoni paraszt bíró Mocskos János, hogy vagyon tíz esztendeje az miulta az iszpahiájokkal (Czolnaliban lakik) sanczban szállottanak, az sancz száz forint volt, török módon az póturát harmadfél pínzben bevevén, azzal akkor megelégedett; de most nem száz forinttal érjük meg, hanem másfél százat is meghaladja, mert minden esztendőben kocsipínzt, hídfapínzt, portapínzt, tábori szekérre való szekérpínzt kért, az béknek minden esztendőben egy zsák lisztet, egy zsák árpát, két pint vajat, két pint mézet, az tiháknak az szerint, szentmiklósi vajdának is egy zsák árpát, egy pint vajat, és ezenkivűl heti szert Egré szekeret, embert kivánnak, holott az asszonynak Bajonban négy szegény jobbágya vagyon, több sincs. Az kardviselő nemes emberekért mi adjuk meg az sanczot. De az száz forinton feljűl ezeket az ostoradókat veszik meg, ha különben nem, még az sanczunkból is kiveszik, kivonván, ujobban megveszik rajtunk az sanczot. Az császár adóját is megadjuk. Az sanczunk, kglmes urunk, csak száz forint volt, az ötvenet csak hamisan veszik rajtunk, az több accidentiákkal együtt, mely miatt elpusztúl helyecskénk.

Kis-Rába.

Szinte így bántódtak meg ezek is az béktűl és az iszpahiáktúl szokatlan adóval, portapénzzel, Cseli pasa sanczában három tallérral, hidfapínz, kocsipínz, Egré való hetiszer és több szokatan adózással bántják őket, az melyeket summájok felett vesznek.

Nagy-Rába.

Az szerint cselekesznek, mikor az bírák bemennek, az mit vihetnek az szegény emberek, sokszor jó néven sem veszik az török urok, hanem két hétig is eldolgoztatják az szegéry embereket, az igaz heti szeren feljűl. Ezeken is portapínzt, kocsipínzt, hidfapínzt megveszik, és azon kivűl sokkal erőltetik.

Szerep.

Ezekkel is az szerint cselekesznek, vesztegetik.

Tetétlen.

Hasonlóképpen bánnak, nyomorgatják ezeket is, ha különben könnyebbsége az szegénységnek nem leszen, soha bizony az szegénység el nem állhatja, mert az igaz sanczot igazán beszolgáltatják szegények az kivel tartoznak, de mihent magokat gondolják, mingyárást ostoradót vetnek rejájok; ez az bajoni jószág igen elpusztúlt, az emberek megholtanak; de az török mind az felnevelt sanczot, mind az accidentiákat megkívánja, melyet az szegénység semmiképpen el nem szenvedhet. Ezeket az Bajonhoz tartozó bírák hittel vallották. Ezeknek az iszpahiájok mind Szolnokban lakik.

Vekerd.

Olasz Balázs vekerdi hajdú annor. 35, hiti szerint vallja. Miulta magyarok mi Vekerden lakunk, hetven forint volt sanczunk, most immár másnak adott bennünket, Bilo pasának Szolnokban, kér rajtunk százhúsz forintot készpínzt, az polturát harmadfél pínzben vevén, negyven pint vajat, húsz kő-sót, egy dolmánnak való fajlondist, egy nadrágnak való karasiát, egy vágó tehenet, két tábla szappant, egy zsák szilvát, egy zsák diót; azelőtti urunk csak esztendeig adott el. Csonka Repez iszpaja, az többet nem vett hetven forintnál rajtunk, két tábla szappant és húsz itcze vajat, az többit csak hamisan vette el ez mostani török urunk rajtunk, még kocsipínzt is vett harmicz forintot rajtunk, palánkfapínzt is kilencz forintot kér rajtunk, ki azelőtt soha nem volt.

Darvaspuszta.

Ennek azelőtt csak tizenkét forint volt sanczuk, most negyvenöt tallérra verte.

Bosodpuszta.

Ennek is csak tizenkét forint volt sanczok, most huszonnyolcz egész tallérra verte.

Beli vidéken levő jószágomban, az törököknek az ő mód nélkül való sanczoltatások szegény jobbágyimon.

Gros.

Melyet Memhet aga fia, Kamber aga gyulai bírja mostan, erre az esztendőre kiván fl. 80, pint vajat 80, hol azt mondja ember halálért, hol birságért, hol kocsipínzért, hol hadipínzt kiván ennyit. Ezelőtt negyven forint volt az igaz sancz, húsz itcze vaj és két lasnak, mikor Gyula megégett volt, jó akaratjok szerint adtak volt deszkákot, mostan másfél százat minden esztendőben megkivánják. Annakfelette hat forint volt császár adója, az elmúlt esztendőben tizenhat, azután ismét négy forintot vettek, ők tudják miért. Mostan ismét nyolcz forintot kivánnak, ha mindezeket beszolgáltatják is, czédulát nem adnak róla, ha újonnan fizetni kezdenek, elől kezdvén summájokat, czédulát kérnek tőlünk, mit adhat penig, holott nem adtak semmit, és így kétszer veszik meg rajtok.

Nyermegh is ez szerint vagyon, mivel ő bírja.

Berzófalván az császár adaja szintén ez szerint van, de az nevét nem tudhatjuk ki bírja, lippai török.

Nagy-Hagymás.

Bék számára valók, de mivel az békek gyakran változnak, mindenik feljebb veri sanczokat, mind penig az császár adaját, az hol egy volt, most kettő, az hol kettő, most négy, az hol egy meddő tehénnel tartoztak, most kettőt vesznek.

Tagadó.

Ez is az szerint gyulai Muszli nevő török bírja, mindenben öregbíti mind császár adóját, mind iszpahiákét.

Vajdafalva.

Gyulai Alikocz, ez is mind császár adaját, mind iszpahiákét öregbítette.

Klett.

Gyulai Ibrehany iszpahia birja, az hol csak két ház vagyon. Császár adaja és iszpahiáé négy forint, és négy itcze

vaj volt, most nyolcz forintot veszen és nyolcz itcze vajat, ezenkivől hadi pínzt négy forintot, mégis négyet kivánnak ajándékot, kér ezenkivől minden embertől egy-egy berbécset.

Karand.

Melyet ugyan gyulai Ibrahany iszpahia bír, ennek is mindenekben kétszeri adaját öregbítette.

Tulka.

Szolnokban lakó Memhet bék. Annakelőtte volt sanczok fl. 60, immáran egyszer is másszor is annyira felverték, elsőben verték nyolczvan forintra, most utólszor éppen százhetven forintra verték fel. Azonkivől kocsipínz, hadra való pínz, nyargaló pínz, birságnak soksága. Azonkivől négy nest bőr, négy lasnak, a ki annakelőtte soha nem volt, úgy annyira, hogy immár szintén el kely pusztúlni miatta.

Zaránd vármegyében levő faluimnak török miatt való sok bántódások.

Talpas nevő falumot birja Tömösváron lakozó Hason iszpaja. Elsőben való sanczok volt hatvan forint, de immár egyszer is másszor is, egyik török urok, másik is annyira felverték, hogy szintén száztíz forintra verték fel, azonkivől kocsipínz, nyargalópínz, hadipínz, birságpínzt vesznek sokat rajtok, csak kocsipínzt is minden emberen két-két forintot, minden kijövésiben nyargalópínzt tizenkét forintot, a tallért penig százhuszonöt pínzben veszik el, az póturát harmadfél pínzben.

Tótfalú nevő falumot birja Gyulán lakó Memhet aga, az is sanczban is tartanája, azonkivől heti szerre is úgy elveti őköt, mindennemű bírsággal szintén úgy vesztegeti őköt, azokat is.

Parakon nevő falumot birja Gyulán lakó Szalu aga, az is szintén az szerint cselekeszik minden dolgokban, mint az többi, sőt peniglen az ki nagyobb dolog, az jobbágyokat alácsalogatják, alászöktetik, egy-két jobbágy az faluban marad, azon éppen az sanczot mind megveszik, amazokat meg külön szolgáltatja, az ki ott közel hozzá vagyon, az egész hódoltságot két-három török feljárja, az kinek dolgát nem szereti, kötözve beviszi, ott erősen megsanczoltatja, úgy bocsátja ki.

1645. oct. 22.

Tamani, Roksini, Feltót, bék számára vagyon, az bék-
guek gyakran változások miatt, mindenik feljebb-feljebb
eri mindenben az előbbi igaz sanczokat. Az császár adója
azelőtt kettő volt, most négy, ezenkivől meddő tehenet kiván-
nak, az hol egy volt, most kettőt kívánnak, tallért száz-
huszonöt pínzben veszik el, az póturát két pínzben, az garast
három pínzben. Ezeket penig az emingek szedik az császár
számára. Igy cselekesznek, innét alászöktetik az szegény em-
bert s felkeresi az ura, oda alá földet ad neki, ha csak egy job-
bágy is marad itt az jószágon, azon épen mind császár adaját,
iszpajáét megveszi, mely miatt egynéhány hely el is pusztúlt;
mind urunk ő ngának s mind az szegény nemes embernek
nagy kárt tesznek, ember halálért fl. 80 s száz forintot is
elvesznek. Mikor Jenőben török lakott is, olyan szabadon az
havasalját nem járták sokan is, mint most kettő-három, csak
úgy szolgáltatnak az szegénységgel, az mint akarnak. Az san-
czos jószágban penig, kik magok szabad akaratjok szerént
velek megsummáltak, mivel semmi egyébbel nincsenek az
egy summánál, úgy mint panadiak, arányágiak, kasmiriak,
kasaiak, szent-mártoniak, az török urunk elszökteti őket,
és soha addig vissza nem szállítja, míg ismét felire nem enge-
dem neki, az mint szabad akaratjok szerint velem megsum-
máltak; ha mely jószágomból ismét jobbágyom elszökvén,
marhája avagy búzája marad, mingyárást magok számokra
mind elviszik, az melyik fele magyar részre való volna, mégis
ők fenyegetődnek.

Vanczod, Bojt és Szigeti nevű faluknak adajakat min-
den esztendőben feljebb verik, és felettébb való exactiókkal
sanyargatják.

Tenke.

Domokos Menyhárt, Sárossi Gergely hitek szerint vall-
ják. Négy esztendővel ezelőtt adtunk negyvenöt forintot Szol-
nokban Memhet agának, azután ötven forintra verték, az pó-
turát csak harmadfél pínzben veszik el, azután hatvan forintra
verte, immár az két esztendőben nyolczvan forintra verte san-
czunkat, úgy annyira, ha szebben nem fog hozzánk, elpusztú-
lunk; az vajat is két itcze héán két annyira verte. Tavaly is,
kocsipínznek mondja, ő erővel, hatalommal négy forintot vett
rajtunk. Az császár adaja is két forint volt azelőtt, most
negyven pínzzel verte feljebb; még egy török vagyon rab
ságban, annak sanczában két tallért kér rajtunk. Bék ajá-
dékját is egy forintot vett, most húsz pínzzel verte feljeb
[illegible] egy nyolczas diót adtunk, most egy zsákkal ves

rajtunk. Az urunk ő nga faluja elpusztúl, ha valami tágítást nem tesznek szegényeken; most újobban, az ki azelőtt soha nem volt, két zsák mogyorót, két zsák körtvélt, két zsák almát kér rajtunk, megy egy tábla szappant, és egy kősót is veszen rajtunk, holott azelőtt nem adtunk; a ki meghal közülünk, kin hat tallért, kin mit vesznek az árváin; meg ötszáz sindel deszkát vett sanczunk felett rajtunk taval is.

Belfanir.

Csák Péter annor. 30, Panazy Pál urunk ő nga jobbágya annor. 60, jurati et fassi sunt. Szolnokban Nezer aga bír bennünket; ennekelőtte negyvenöt forint volt sanczunk, most ötven forint, mikor urunk ő nga indúlása vala, akkor kocsipínzt erővel megszorítván megfogott, engemet Panati Pált, egy héán harmincz forintot vett rajtunk, azelőtt két ló után való kocsit csináltattunk, tavaly szekeret csináltatott velünk, ki két annyit ért, mint az sanczban való szekerünk, meg egy sajtóra erőltet bennünket, hogy felveri sanczunkat érette, ha az sajtót meg nem csináljuk. Diót azelőtt egy nyolczast adtunk, most zsákkal kér, szilvát azonképpen, almát is két zsákkal kér, kit azelőtt nem adtunk.

Cseff.

Házy István nemes ember annor. 35, juratus, citatus, fassus. Hamisan hon szekér sót vettenek rajtunk, osztán hogy nem adtunk, hon három tallért, hon kettőt vettenek rajtunk. Az császár adaja azelőtt két avagy három esztendővel három forint huszonhét pínz volt, most immár tíz pínzzel ütötték azt is feljebb, holott az polturát is csak harmadfél pínzben veszik tőlünk nagy kárunkra; ha csavust visznek, hon két, hon három tallért vesznek rajtunk, holott azelőtt soha nem volt. mintegy két esztendeje, hogy reánk veték azt is; szolnoki eming az török urunk; az császár deákja is egy pint vajat és egy pint mézet vonszon rajtunk, az bék is tihástúl két pint mézet és két pint vajat, az ki azelőtt soha nem volt.

Harang.

Kádár Bálint nemes ember annorum 35, hiti után így vall. Azelőtt két esztendővel harmincz forint volt adónk, azután tavaly s ezidén huszonöt forinttal ütötte feljebb, heti szert is azelőtt nem adtunk, ez idén az heti szert is reánk vetették, az póturát is csak harmadfél pínzben veszik tőlünk. Huzko az urunk Szolnokban.

Madaras.

Ez az falú oly nyomorúságban vagyon, annyira verte immár adójakat, vajokat, hogy sanczokat az földes magyar urok adják meg érettek az törököknek, egy része elpusztúlt, rövid nap az falut is pusztán hagyják az nagy inség mia, semmi kémélést nem tesznek rajtok az törökök.

Bay.

Ezen az falun adót is veszen, tíz szegény emberen száz tallért; erősen szolgáltatják is őket, Mamhut aga gyulai, három immár puszta is vagyon az házakban, elpusztítja őköt, eddig csak az tisztek tartották hogy el nem szöktek; ha meg nem orvosolja urunk ő nga dolgokat, elpusztúlnak nyovalyások. Mind császár adóját feljebb veszi rajtok, mind Szent-György adóját és Szent-Mihály adóját is. Az póturát csak harmadfél pínzben veszi el. Az csausz pínzt csak két pínzben veszik az póturát el.

Kis-Hodos.

Az mely sanczok azelőtt volt, három annyira verte sanczokat, mindennemő szolgálatot kiván tőlök, az ki azelőtt soha nem volt, maga az urok közikben kimenvén, egy asszonyemberen erőszakot cselekedett, az jenei kapitán reá írt az békre, miért cselekedte az erőszakot. Azután hogy el nem tagadták latorságát, mindennemő kegyetlenséget mível rajtok.

Ezeket hitek szerint fateálták kglmes uram az török közé járó bírák, sőt mikor kijőnek az szegénység köziben, mindennemű húzást-vonást cselekesznek az törökök, verik, rongálják őket. Melyet én is klms uram az szerint, az mint vallották, beírtam és hitem szerint megpecsételtem subscribálván. Actum Varadini anno, die supra notato. Az subscriptio erat: Michael Jacab judlium comitatus Bihariensis mpria.

Nos itaque justa committenti summa cum animi submissione debitum praebentes obsequium, praescriptas litteras non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vitio ac suspitione carentes de verbo ae verbum praesentibus litteris nostris inserentes, sub sigillo capituli hujus usitato et authentico jurium uberiorem futuram ob cautelam necessarias extradandas duximus pariter et concedendas communi justitia et aequitate svadente, legeque

regni permittente. Datum ipso die festo Severini episcopi anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo quinto.

(P H.)

Kívül: Gravamina universorum incolarum in confinibus regni Transilvaniae, Turcis etiam tributariorum.

(Egyk. más., orsz. levéltár, gyulafehérvári kápt. Misc. Cista III. fasc. 1. nr. 2.)

V.

1650. aug.—oct.

Adalék Bethlen Ferencz bécsi követ tárgyalásai történetéhez.

a)

1650. szept.

A követek folyamodása.

(L. Erd. Országgyülési Emlékek XI. k. 116—118. l.)

Instantiae humiliter iteratae, apud sacr. caes. regiamque Mtem dnum dnum clementiss. legatorum celsissimi principis.

Accepta Mtis Vrae sacrmae resolutione multum benigna, pro tanta in suam celsnem dnum nostrum clementissimum gratiosae propensionis declaratione ingentes agimus gratias, quam reversi, uti fide sincera suae celsni relaturi sumus; ita maioribus eam devotionis studiis ad obsequia suae Mtis accomodaturam spondemus, et ut haec benigna affectio in omnes suae celsnis charissimos, matrem et fratrem ac totam familiam extendatur, et declarata sit, humilime oramus. Interim cum nihil a diplomate vel alienum, vel justo et aequo dissonum suae cels. petitiones continuerint, quod eas jubente instructione nostra, apud Mtem Vram demisse repetimus benigne veniam dare, ac tandem efficaciter exaudire clementer dignetur.

Et primum etiam, cum negotium mgci Stephani Kun occasionaria tantum modo res sit, neque benigna Suae Mtis confirmatione jura dni Barkoci, vel aliorum auferri potuisse sua cels. optime noverit, et adhuc demisse instat hoc pacto etiam ratione collationis suae cels. virtus diplomatis maneat illaesa et effectuata.

Secundo. Honorem supremi comitis comitatus de Szakmár siquidem magcus quondam Michael Karoli filio suo, sub principatu Gabrielis Betthlen, inscio et invito illo utcunque impetraverat, eam ob rem in tractatu Tokaiensi articulo quinto sublatus etiam fuerat, surrogato magco Ladislao Kun, qui cum ad mortem honore illo potitus sit, nec unquam usum illius magcus Adamus Karoli obtinuerit, sed nec ulla confirmatione, ob imbecilli et vetitum fundamentum fulciri et stabiliri in eo potuerit, hanc quoque controversiam, ut semel sopita est, sepultam manere rogat obnixe.

Tertio. Cum usus arendationis decimarum comitatuum Bereg et Ugocsa, iam dudum ad confinium Szatthmariense continuatus sit, etiamnum ne ab eo divellatur, apud suam Mtem sacrmam sua celsdo observanter instat, siquidem et fortalitium istud ex praecipuis Hungariae habeatur.

Quinto. Per mortem celsmi dni defuncti principis dni nostri clemmi juxta virtutem diplomatis quinque comitatuum dominio cum omnibus proventibus fiscalibus ad Suam Mtem reverso, duos istos comitatus similiter juxta eiusdem diplomatis vim et apertum tenorem apud suam clsdinem, cum omnibus reditibus et proventibus fiscalibus remanere oportuit. Cum autem in istis duobus comitatibus praeter tricesimas fiscalium proventuum vix aliquid habeatur, nec proventus isti tricesimales (prout in opinione est) in tantum extendantur, Suam Mtem sacrmam quam instantissime requirit, contra formalem et tam claram diplomatis continentiam, in perceptione proventus tricesimalis suam celsdinem impediri ne patiatur.

Quae omnia cum secundum normam diplomatis ac justi et aequi dictamen sua celsdo dnus noster clementmus observanter exposcat, Mtem Vram Sacrmam humillime oramus, resolutione faventi et benigna ad suam celsnem remittere clementer velit.

Kívül: Instantiae iteratae apud Sacrmam Caesar. Regiamque Mtem.

(Egyk. más., orsz. levtár, Lymbus.)

b)

1650. szept. 23.

A válasz.

(L. Erd. Országgyülési Emlékek XI. k. 116–118. l.)

Sacrmae caesareae regiaeque Mattis et dni dni nostri clemtsmi nomine ad iteratas generosorum Francisci Bettlen

de Keresd, illmi principis Transylvaniae consiliarii, aulae magistri, ac comitatus Albensis comitis, et Joannis Horváth de Pálócz, secretarii eiusdem principis ablegatorum suae Mti porrectas instantias, praesentibus significandum. Tametsi praelibata Sua sacra Mtas benignam suam ipsis ablegatis iam antea assignatam resolutionem, contentis pactorum et ipsi etiam aequitati conformem esse iudicaverit, quia vero nonnulla iidem domini ablegati iterato replicanda habuerunt, ad ea quoque ulterius se benigne resoluit. Nimirum: Suam Mtem non fuisse illius intentionis, ut ilma principissa mater, et frater dicti principis ex gratiosae in ipsum suae Mtis propensionis declaratione quoquo pacto exclusa existimari possit. Sed quemadmodum Sua Mtas boni et synceri sui affectus significationem ipsi principi clementer deferre dignata est, ita benignitatis quoque huius, et gratiosae inclinationis suae non secus ipsam dnam parentem, quam fratrem et ditiones eiusdem, atque adeo totam familiam participem et benignae suae protectionis compotem esse velle.

Quantum porro ad primum replicae punctum: Sua sacra Mtas suae priori benignae inhaeret resolutioni. Ut autem negotium inter magcos Stephanum Kun et Ladislaum Barkoczy exitum bonum sortiatur, suam Mtem deferre eidem dno principi, ut controversiam ratione praementionatorum bonorum iuxta oblationem suam complanet, quam complanationem sua quoque Mtas benigne quoque confirmatura erit.

Circa secundum: Suam Mtem non amplius urgere negotium, siquidem neque magcus Adamus Károly perurgeat; ac proinde quemadmodum in isto, sic etiam in tertio et quarto puncto Sua Mtas priori suae benignae insistit resolutioni.

Et haec erant quae ipsis dnis ablegatis ad proposita, in exhibita replica, repraesentanda fuerant. Quibus in reliquo eadem caesarea et regia Mtas gratia et clementia Sua benigniter propensa manet.

Per sacr. caesar. regiamque Mtem in castro Ebersdorff, die 23. mensis Septembris a. dni 1650.

And. Ruthkay mp.

Kívül: Generosis Francisco Bettlen de Keresd, ilmi Georgii Rakoczy, Transylvaniae principis, quarundam partium regni Hungariae dni et Siculorum comitis etc. consiliario, aulae magistro, ac comiti comitatus Albensis, necnon Joanni Horváth de Pálócz secretario, ablegatis assignandum.

(Eredetije pecséttel ellátva, orsz. levtár, Lymbus.)

VI.

1659. oct. 11.

Haller Gábor válasza az erdélyi rendeknek 1659-iki marosvásárhelyi gyűlésökről oct. 3-án írt levelére.

(Lásd Erd. Orsz. Eml. XII. 391. l. a rendek levelének kivonatát).

Illustres, spectabiles, magnifici, generosi, egregii, nobiles strenui ac circumspecti domini, mihi observandissimi.

Servitiorum meorum devotissima commendatione praemissa.

Isten ő szent felsége Nagyságtokat és Kegyelmeteket lelki, testi jókkal, hosszú ideig való békességgel áldja és hazánknak jókarban állásának s megmaradásának hírivel örvendeztesse meg. — Az Nsgtok és Kegyelmetek maros-vásárhelyi gyűléséből becsületes atyjokfiai által nekem küldött levelét illendő engedelmességgel vöttem, melyből mi karban forgott légyen egy időtűl fogva az haza állapatja értem; azoknak minden czikkelyeire választ tenni nem hozzám illik, nem is akarok, holott egyedűl az feltett czélom ez írásomban is, hazámnak megmaradásában ha mit szolgálhatnék és használhatnék, levén hittel is arra köteles, lelkem ismeretinek megsértődése kívűl el ne mulatnám. Mindenecknek ellőtte pedig, hogy Nagtok és Klmetek akaratomat értse, oltalmazzon isten annak csak meggondolásától is, hogy az hazám közönséges végzésének ellenében vessem magamat és annak ártalmára romlására való dolgokat cselekedni igyekezném, nem oly lelkiismerettel látogatott isten, Nagtok és Keltek is ifjúságomtól fogva mind eddég is nem oly indulatot és elmét tapasztalt meg bennem, mely ellen, hogy már időmnek utolján és koporsóm előtt állván cselekedjem avagy csak gondolkodjam is, ójjon isten ő szent felsége. Mindazáltal a Nstok és Keltek kegyes atyai indulatjában bízván, elhíttem, nehéz névvel nem veszi, ha csekély elmémet én is Nstok és Keltek eleiben terjesztem kiváltképen két okokra nízve: mert eddég való tanácsi kötelességem is kívánja tűlem az igazságnak kimondását és hivatalos is nem lévén az gyűlésben, nem legutolsó tagja lévén Nstoknak és Kelteknek az közönséges rendelés szerint is avagy csak írásom által méltónak ítilem vékony tetszésemet vox gyanánt elé adni és némű-nemű nehézségimet is kiterjeszteni.

Nyiltán vagyon Ntoknál s Kelteknél mind históriákból, mind némelyeknek szemmel látott s keservesen megtapasztalt

példákból, valamikor ez szegény maga oltalmára elégtelen haza az török nemzetségnek eleink kötése szerint való árnyéka alatt nyugott, boldogúl folyt állapatja, ellenség lova lába határát, földét nem nyomta, ha mikor pedig az porta ellen fegyverkezett avagy más nemzetségek mellé adta magát, ottan romlás, pusztulás követte és mindaddég is helyben nem állott, még azon megbántódott török nemzetség segítsége által az igát nyakáról le nem vetette; keservesebb, mert mindnyájunknak szemünk láttára való példánk az két, három esztendő alatt való romlásunk, tatár rabságában levő atyánkfiainak reménlelen szabadulások, hazánknak nagyobb részének elégetetése, pusztíttatása és raboltatása. Mindezeket mi hozá reánk? nemde nem az engedetlenség-e? az fenyegetéseknek és kegyelem ígirésének megvetése és semminek tartása. Mindnyájunknál emlékezetben vagyon, mennyiszer intének, mennyiszer fenyegetének és mivel sok ízben lőn mind kettő, azt itílők, azért int és fenyeget, ereje nincsen az büntetésre. De mely igen nagy volt, keservesen tapasztalók meg. Magunk erejében, kincsében való bizodalmunk mely keveset nyomjon az az nagy erő ellen nem hiszem, hogy senki is légyen közűlünk, ki nem látná, sőt azt vevén eszünkben, csatlottuk vala egyben tavaly magunkat az két Oláhországgal, kikkel igazán az szentírásnak mondása szerint járánk, akkor törének el nád módjára, midőn hozzájok támaszkodánk és szálkájok tenyerünkben is valóban általhata, holott azok támasztatván ellenünk, nem kicsiny eszközei lőnek romlásunknak és pusztíttatásunknak.

Bízánk abban is, az tatár az nyert prédát nem akarván elveszteni, nem jő hazánk ellen, az törököknek vagyon ügye, felejti Erdélyt: mindenikkel haszontalanúl biztatók magunkat. De talám most is ezen bizodalomok támogathatják megmaradásunknak reménységét. Adja isten külömb kimenetellel, mint tavaly lőn, de az római császár ő felsége posoni gyűlésben kiadott propositióiból úgy látom, bizonyoson nagy haddal jő ki az fővezér Nándorfejérvárra telelni, melyre nézve az török ellen való ingerkedések háborúságokra való alkolmatosságok valóban tilalmaztatnak. Nekem is die 10. Octobris írt levelében azt írja Ali pasa, (melyet az commissarius uraim magok láttak) az császár Drinápolyban telel, az fővezér megindúlt erős hadakkal Nándorfejérvár felé, az végbeli hadak is bizonyosan gyülekeznek az budai vezér mellé. Az mint azért Nstok és Kltek írja, akarná az két félelmes állapotok között az bátorságosabbat választani: bizony igen dicséretes feltött czél, csak találhassa azt egyenesen. Tavaly ezen kérdés forogván az nemes ország előtt az porta ellen

való engedetlenség bátortalanb állapotnak ítélteték, mert noha az fejedelemtől ő nsgtól való félelem közelebb valónak találtatott és akkor is mintegy tapasztalhatóképen láttuk, mely veszedelemben foroghatnánk az ő nsga mellől való elállás miatt, mindazáltal biztatván azzal magunkat, ha szintén az hazára jönne is ő nsga, keresztyén lévén, nem égetne, rabolna, és ő nsga győzedelme végső veszedelmet nem hozna az hazára; de ha az török többször is országunkra jő, végső veszedelem követi az hazát, soha többé ki nem megyen belőle. Melytől való félelem és édes hazámnak utolsó romlása kénszerítvén, magam veszedelmeztetésével is nem hagyhatám el, hogy ezeket rövideden ne illetném. De talám azzal fogok megelőztetni, elvégezett tanácsja az portának, az adónak meg nem adásáért végsőképen elveszteni az szegény hazát. Mihne vajdának méltatlan vádjai gerjesztettek volt oly nagy tüzet ellenünk, de az maga cselekedetiből eszébe vevén már az porta vádjának helytelenségét, reménségem, az csendesedett volna, nem is ártott volna talám megvárni, mint viselte volna magát az házához az mostani állapothoz képest az porta és ha ugyan nem engesztelődött, sőt romlásunkra igyekezett volna, egyebet az nemes országnak cselekedni, mint az mi meglett, magam sem javalhattam volna; mert bizonyságúl hívom istent, hogyha eszemben vehettem volna vagy venném, hogy maga méltóságának helyben állásáért akármi kicsiny darab részét ez hazának ígirte volna avagy ígirné Barcsai Ákos uram ő nsga, csak kérdésben sem venném az dolgot, lelkére is és idvességére kénszerítettem, affélét ne cselekedjék, sőt ha hazánk avagy ez hely ellen oly szándékot venne eszében, igazságoson tudósítson mindenekről, jobb levén egy lábig meghalnunk, mintsem azt fejünkre várnunk. Az Nsgtok Kltek leveléből azt is veszem eszemben, indítatott mostani végezésire, mivel a sok gyűléseket, adózásokat és táborozásokat megunta volna. Bizony mindenik nehéz és az haza fogyatására való dolog, csakhogy nem látom, ezek mint könnyebbíttethessenek, hanem nevekednek. Az táborozás helyett kifeselhetetlen hadakozás vagy hamor való romlás követheti az hazát. Ha az hadakozás tart, az költség is nevekedik és csak kevés idő alatt is feljebb az reánk vetett summánál. Az végezések talám ugyan gyűlés nélkül is végben mehetnek, de minden rendeknek nagyobb jövendő panaszával és sohajtozásával. Hát az sok alá s feljáró hadak miatt ki lészen bátorságos útjában vagy honjában, kiváltképen ha az szegíny ország nem kezd elégséges lenni az fizetésre? Mert ámbár az fejedelemnek ő nsgának legyen az fizetésre elegendő értéke, de ő nsga is az természetnek közönséges törvénye alá levén vettetve, ha szeme kezd húnni ő

nsgának, mire fogja hadni az árvaságra maradt hazát? Ezekről s több terhes dolgokról gondolkodván, nem tudom, kinek nem eshetik meg szíve ez nyomorúlt hazának bódogtalansága jutott sorsán. De az közönséges dolgokat már ebben hagyván, egyébb nehézségimre is kell lépnem. Isten s ez világ előtt oly lelkiismeretet igyekeztem víselni mind egyébb dolgaimban Istennek lelkének vezérléséből, mind hazámhoz való szeretetemben jutalmaztatást avagy csak dícsírtet, ne sententiaztatással való fenyegetést remélhetnék édes hazámtól, de szívemnek nagy keserűségével különbet tapasztalok. Emlékezetiben lehet Nstoknak s Kelteknek, midőn ez bódogtalan és becsületemben nem nevelő, hanem kisebbítő hivatalban állíta engemet, kenyvező szemmel az nagy istenre kényszerítém Nsgtokat Kelteket, ne kényszerítene arra, mivel kedvem sem volna hozzá, sőt hasznoson nem is szolgálhatnék az hazának abban az állapotban. Több okai között jelentém, annyira ismerem az dolgot mind az hajdúság és mind egyébb rendek között lenni, megorvoslásában módot nem látnék és így felőlem való reménségében az haza megcsalatkozván, holtig való gyalázatomra lenne. Az fejedelmet is az tanácsban nagy esedezéssel kértem, izent is könyörgésemre ő nsga az nemes országnak, de csak meg kelletvén lenni az fejedelem nélkűl (mint sok egyébb dolgokat és articulusokat is szabadoson szerzett) maga szaba rendet Nstok és Kltek, melyet meg is pecsételtetvén velem, több dolgok között maga kötelezett arra, hogy az váradi várat az országtól semmiképen és semmi úton-módon el nem idegenítem, sem idegeny nemzet kezében, sem Erdély országával egyet nem értő személynek, akárkinek is kezében nem ejtem sem magam, sem alattam valók által: sőt az mostani méltóságos fejedelemnek Barcsai Ákós uramnak és következendő országgal egyetértő fejedelmeknek hűségében is addég tartom az várat, s magam is addég leszek ő nsgához hű s engedelmes, az még ő nsga eleiben iratott conditiói szerint bírja és igazgatja Erdélyországát s partiomot és az fényes portához hűségét megtartja. Erről való pecsétes reversalisomat penig az nemes ország káptalanban is beadván, jövendő időkre nízve mit várhatok, ha ellene cselekszem? Mert noha láttatik most Nstok és Kltek mást parancsolni, mindazáltal nyilván hiszem, elé nem forgottak tűlem vett reversalisnak conditiói és netalán jövendőben az vakjában való engedésért veszedelem is követheti fejemet, igen sűrő példa lévén előttünk, egyik gyűlésben való végzések az következendőkben semmivé tétettetek. Az dolognak kimeneteli is isten titkában és tanácsában lévén csak tudnám, ha valami változások következhetnének, micsoda mentségem lészen az ne-

mes ország előtt, holott példák is vadnak előttem, az kik ország és annak fejedelme kévánságára az ország házát megadtak, az közönséges kegyelem és amnistia alól kirekesztettek; mely példa az alattam levő becsületes minden rendbeliekkel együtt méltán foroghat előttem, holott ha hasonló dologban az ország kegyelmet másoknak nem nyerhetett, mi is hasonló himenetelt várhatunk.

Az nemes országnak, (melyben sok statusok hivatalosok sem voltak) végezésekben is sem az amnistia, sem egyébb dolgok felől semmit sem tudok, az Nstok s Kltek levele is arra mutat, jó módok alatt, melyeket nem tudunk, adattatik vagy adattatott meg. Az ide bocsátott commissariusoknak is sem credentionalisok, sem plenipotentiájok nem levén, azonban sok idegen nemzetből is állván az itt való praesidium, kikhez szintén úgy, mint az többihez vagyok köteles, csak emlékezetben sem forog azoknak állapotjok, mégis Nstok es Kltek azt parancsolja, az praesidiomot az commissariusokkal megesketni siessem.

Nem mulathatom el, egy szóval ne említsem az Nstok és Kltek ezelőtt való végezésében is nagy részént nem forgottam, mert Beszterczén súlyos nyavalyáim nem engedték jelenlétemet, Szász-Sebesről pedig elküldettetvén nagy sietséggel, azután lettek az végezések, melyeken, mint sok becsületes ember tehet bizonyságot, csudálkoztam is. Nem vádoltathatom hát az aránt is, én voltam taplója csinálásoknak, sőt mindenkor csendes útakat szerettem követni, kiről is a Nstok s Kltek jó lelkiismeretit hívom bizonyságúl.

Mindezekre az nehézségekre nízve azért kírem engedelmesen Ntokat és Klteket, ne hirtelenkedjék az felőlem való balitíletben, sőt istenes és kegyes atyai megvizsgálásban és fontban vevén magam mentségét, orvosolja meg lelkem ismeretinek sérelmét és az előttem levő nehézségeket hárítsa úgy el, hogy én is több mellettem levó minden rendekkel csendesedjen meg, az hazára is és annak ez szép házára végső veszedelmet ne hozzak a Nstok és Kltek kévánságának hirtelen való engedelmességemmel. Hogy peniglen ezaránt is ily félelmes állapatomban kijelentsem hazám és ez hely megmaradása felől való gondolatomat, megtörténhetik az, győzedelmeskedni fog az más rész, mely ha istennek bölcs itíletiből úgy vagyon elrendelve, mentsége lehet az országnak, kételenségből kellett cselekedni, de ha az erősségek is időnek előtte meghajolnak, annak az mentségnek is helye nem levén, soha bizony Várad kerestyén kéznél meg nem marad, sőt az ország is általjában eltöröltetik. Hiszem az fejedelem ő nsga is arra kötelezte magát, mint az Nstok s Kltek leveléből látom, az porta hű-

ségében tartja meg az országot: azért még annak lecsendesedése végben mehet, avagy másképen valamely részre kezd hajolni az dolog, maradjon közön az vár állapatja az ország s annak fejedelme viseltessenek gondot az várnak élésből s egyébb aránt való szükségére, az mostan benn levő praesidiumnak és tisztviselőknek fizetésekre; és ha az török nemzetségnek ez hely ellen való igyekezetit bizonyos jelekből vennők eszünkben, melyet én kitanúlhatok, csak szabados legyen ország ártalmára nem nézendő dolgokban való írásom, más, országtól s annak mostani fejedelmitől rendeltetett praesidiumnak bevitelire kötelesek legyenek az várbeli minden rendek, szabadságomban levén az gyanónak eltávoztatásáért is tisztemtől való megválásom abban az casusban, sőt az várbeli dolog eligazodván egyébb időben is. Az levél küldésekben, ha hitelem különben nincsen, megmutatom az kiket arra rendel az fejedelem ő nsga és az válaszokat Kemény János uramnak beküldöm.

Az váradi várat az országon kivűl nem is tartom senkinek, sőt be sem bocsátok senkit az nemes országnak arról való újabb végezésén kivűl, akárki legyen az.

Noha pedig az nemes ország az praesidiumnak megesketését kévánja, de az ide bocsátott becsületes hazafiai mint mondják, nincsen ő klmeknek semmi tanúlságok, azért az nemes ország és annak mostani fejedelme, ha újabb commissáriusokat akar ide küldeni, bocsássa illendő plenipotentiával, kiknek legyen hatalmok minden közönséges és magunk dolgunkra való végezésre, az alatt se magam, se velem egyetértők közűl is senki javunkban, személyünben avagy becsületünkben meg ne károsíttassunk avagy sértessünk, jószáginkban is legyen szabados levelevekkel küldöznünk és azoknak hasznát vennünk. Kételenségből lött hosszas írásomról bocsánatot várván, istennek kegyes gondviselése alá ajánlom Nstokat s Klteket, kévánván vezéreltessék elméje isten dicsősége után az szegény hazának megmaradására.

Datae Varadini die 11. Octobris, anno 1659.

Illustrium, spectabilium, magnificarum, generosarum egregiarum nobilium, strenuarum ac circumspectarum donationum vestrarum servitor addictissimus

Gabriel Haller m. pr.

Kivül: Illustribus spectabilibus, magnificis, generosis, egregiis, nobilibus, strenuis agilibus ac circumspectis dominis universitati trium nationum regni Tranniae, partiumque Hungariae eidem annexarum in civitate Marosvásárhelyensi congregatae etc. Dominis mihi observandissimis.

(Eredetije orsz. levéltár. Acta jura Tranniae tangentia.)

TARTALOM.

XXVIII. Fejezet. 1664—1669.

		Lap
I.	1664. decz. 9. Kolosvári delegatio	3
II.	1665. febr. 7. Ebesfalvi delegatio	6
III.	1665. márcz. 15. Fogarasi delegatio	7
IV.	1665. máj. 1—22. Gyulafehérvári egyetemes országgyülés	8
V.	1665. szept. 10—16. Radnóthi egyetemes gyülés	13
VI.	1665. nov. 8—14. Fejérvári egyetemes országgyülés	17
VII.	1666. febr. 1—20. Fogarasi egyetemes gyülés	21
VIII.	1666. szept. 18—27. Fehérvárvári részgyülés	31
IX.	1667. jan. 1—febr. 4. M.-vásárhelyi egyetemes gyülés	33
X.	1667. ápr. 20—28. Fehérvári egyetemes gyülés	37
XI.	1667. júl. 15—19. Radnóthi egyetemes gyülés	41
XII.	1667. nov. 15. Fejérvári részgyülés	43
XIII.	1668. jan. 10—febr. 3. Beszterczei egyetemes gyülés	45
XIV.	1668. máj. Gyulafehérvári részgyülés	50
XV.	1668. júl. 15—20. Radnóthi egyetemes országgyülés	50
XVI.	1669. jan. 25—márcz. 4. Fejérvári országgyülés	53
XVII.	1669. ápr. 11—13. Fogarasi részgyülés	58
XVIII.	1669. jún. 25. Fejérvári egyetemes gyülés	60

Törvények és Okiratok.

I.	1664. nov. 24—decz. 2. Teleki Mihály jelentései:	
	a) 1664. nov. 27. Az 1664. nov. 27-iki jelentés	65
	b) 1664. nov. 28. Az 1664. nov. 28-iki jelentés	67
	c) 1664. decz. 2. Az 1664. decz. 2-iki jelentés	69
II.	1664. decz. 19. A delegatio utasitása Teleki Mihálynak	72

Lap

III. 1664. decz. 30—1666. jan. 25. Apafi rendeletei Telekihez s Teleki jelentései:
a) 1664. decz. 30. Apafi decz. 30-iki rendelete..... 74
b) 1665. jan. 3. Apafi 1665. jan. 3-iki rendelete.... 76
c) 1665. jan. 5. Apafi 1665. jan. 5-iki rendelete.... 78
d) 1665. jan. 10. Teleki Mihály jan. 10-iki jelentése 79
e) 1665. jan. 14. Teleki 1665. jan. 14-iki jelentése . 85
f) 1665. jan. 14. Apafi 1665. jan. 14-iki rendelete.. 86
g) 1665. jan. 21. Apafi 1665. jan. 26-iki rendelete.. 88
IV. 1665. febr. 7. *a)* A rendek térítvénye..... 90
b) 1665. febr. 7. Apafi Mihály térítvénye..... 93
c) 1665. febr. 10. Apafi levele Telekihez..... 93
V. 1665. márcz. 19—27. A fogarasi delegatio tárgyalásai:
a) 1665. márcz. 19. Az ország térítvénye..... 94
b) 1665. márcz. 25. A fejedelem utasítása Bánffi Dénesnek 95
c) 1665. márcz. 25. A rendek utasítása..... 96
d) 1665. márcz. 27. Cserményi Mihály az új kapitiha úti költséggel láttatott el 96
VI. 1665. máj. 6—22. A fejérvári országgyülés törvényei:
a) 1665. máj. 6. A rendek levele a nagyvezérhez ... 97
b) 1665. máj. 10. Azon országgyülési rendek névsora, kik az enyedi iskolára adakoztak 98
c) 1665. máj. 22. A kath. státus folyamodása az országgyüléshez 106
d) 1665. máj. 1—22. A törvények..... 108
VII. 1665. jún. 14. Bethlen János Telekinek: a Bánffi Dénesnek Bécsbe küldendő új értesítésekről..... 127
VIII. 1665. aug. 18. Meghívó a radnóthi részgyülésre 128
IX. 1665. szept. 7. A kolosvári követeknek adott utasítás 129
X. 1665. szept. 10—16. *a)* 1665. szept. 10. Czajberth jelentése az országgyülésről 130
b) 1665. szept. 10—16. A törvények 138
c) 1665. szept. 8—16. Jegyzék az 1656. óta felvetett kapuszám utáni adókról..... 145
XI. 1665. nov. 8—15. Az 1665. nov. 8—14. részgyülés törvényei és irományai:
a) 1665. nov. 8—14. Czajberth jelentése..... 146
b) 1665. nov. 8—14. A törvények 153
c) Kimutatás az 1665-iki sójövedelemről..... 157
XII. 1665. decz. 30. Meghívók a fogarasi országgyülésre:
a) A meghívók fogalmazványa 159
b) 1665. decz. 30. A kolosváriaknak adott meghívó. 162
c) 1665. decz. 30. Teleki Mihály meghívója..... 163

Lap

XIII. 1666. jan. 11. Újabb meghívó a kolosváriaknak 163
XIV. 1666. febr. 1—26. A fogarasi országgyülés törvényei s irományai:
a) Czajberth Illés jelentése 164
b) 1666. febr. 15. Az erdélyi rendek válasza a császárnak 179
c) 1666. febr. 1—26. A törvények 181
d) 1666. aug. 12. Apafi rendelete az oláhok kiváltságainak megtartása ügyében 195
XV. 1666. aug. 5. Bethlen János votuma a marosvásárhelyiek tiltakozása ügyében a fogarasi törvények XIII. pontjának végrehajtása ellen ... 195
XVI. 1666. szept. 18—27. A fejérvári részgyülés törvényei 197
XVII. 1666. decz. 5. Meghívók a m.-vásárhelyi országgyülésre:
a) A szebenieknek adott meghivó 204
b) Teleki Mihály meghivója 205
XVIII. 1666. decz. 26—27. Informátiók a maros-vásárhelyi gyülés ügyében:
a) 1666. decz. 26. Wesselényi Pál levele Telekihez 205
b) 1666. decz. 27. Rhédey Ferencz levele Telekihez 206
XIX. 1667. jan. 26. Rhédey Ferencz levele Telekihez, hogy Csernel Pál érdekében járjon közbe a fejedelemnél 207
XX. 1667. jan. 2. Theököly István és Zólyomy Miklós kiegyezése a vajda-hunyadi örökséget illetőleg. 208
XXI. 1667. febr. 4. Erdély sérelmei orvoslására vonatkozó tárgyalások:
a) A nádor levele Bánfihoz 210
b) 1667. febr. 4. Apafi levele a nádorhoz 211
XXII. 1667. jan. 5—febr. 4. A maros-helyi törvények 212
XXIII. 1667. márcz. 16. Bethlen János votuma a somlyai örségnek adott utasitás ügyében 233
XXIV. 1667. márcz. 22—ápr. 8. Baló Lászlónak adott utasitások:
a) 1667. márcz. 22. Az utasitás 236
b) 1667. márcz. 22. Baló László titkos utasitása 238
c) 1667. ápr. 8. Apafi pótutasitása 241
XXV. 1666. ápr. 7. Cserey Györgynek, a váradi pasához küldött követnek adott utasitás 244
XXVI. 1667. ápr. 8. Meghivó a fejérvári országgyülésre:
a) Rácz István meghivója 247
b) 1667. ápr. 7. Az udvarhelyiek meghivója ... 248

Lap

XXVII. 1667. ápr. 20—28. Az 1667. ápr. 20—28-iki fejérvári országgyülés törvényei s irományai:
a) 1667. ápr. 20. A fejedelmi propositiók 249
b) 1667. ápr. 27. A kolosváriak folyamodása a rendekhez 251
c) 1667. ápr. 20. A törvények 253
d) 1667. ápr. 27. A rendek levele a tihajához .. 260
e) 1667. ápr. 28. A rendek levele a fővezérhez . 261

XXVIII. 1667. máj. 11. Apafi hadfölkelési rendelete 265

XXIX. 1667. máj. 20. Rhédey Ferencz jelentése Huszt elfoglalásáról 266

XXX. 1667. máj. 24. Apafi Mihály rendelete egy oláh könyvnyomda felállítása ügyében 267

XXXI. 1657. jún. 6. A határigazítási biztosoknak adott utasítás 268

XXXII. 1667. jún. 7. Nemes János jelentése júl. 7. és 8. kihallgatásáról 270

XXXIII. 1667. jún. 8. A máramarosiakhoz küldött követeknek adott utasítás 274

XXXIV. 1667. jún. 18. Zólyomy utasítása Apafihoz küldött követe számára 276

XXXV. 1667. jún. 26. *a)* A nagyvezér által küldött válaszok 278
b) Kihaja bégé 279
c) Interpretis Panajotae 279

XXXVI. 1667. jún. 24. Fleischer András tanácsúr votuma 280

XXXVII. 1667. oct. 13. Horváth Ferencz által Bécsből hozott válaszok:
a) Gróf Rottal János levele 281
b) Római császár levelének páriája 282
c) Római császár levelében levő inclusáknak párja 282
d), e) 283
f) Szegedi Ferencz váczi püspök levelének párja. 283

XXXVIII. 1667. oct. 9—nov. Inczédy követsége a fővezérhez:
a) 1667. oct. 9. Az Inczédynek adott utasítás .. 284
b) 1667. oct. 28. Pótutasítások Inczédynek 286
c) 1667. nov. Inczédy jelentései 290

XXXIX. 1668. jan. 10—febr. 3. A beszterczei országgyülés törvényei s irományai:
a) A fejedelmi propositiók 291
b) Czajberth naplója az országgyülésről 291
c) 1668. jan. 10—febr. 3. A törvények 378

Lap

XL. 1668. febr. 27. Apafi rendelete a segesvári káptalanhoz, hogy a szebeniek által Rákóczynak adott térítvényeket kerestesse fel 335
XLI. 1668. máj. 6. A debreczeniek térítvénye 337
XLII. 1668. máj. 26. Meghívó a radnóthi országgyűlésre 338
XLIII. 1668. júl. 15—21. A radnóthi országgyűlés törvényei s irományai:
a) 1668. júl. 15. Czajberth naplója 339
b) 1668. júl. 15. A törvények 345
XLIV. 1668. szept. 9. *a)* Kende Gábor követsége Apafi udvarában 348
b) Magyarország részéről való assecuratio formája 350
c) Urunk részéről s az interessátusok részéről ... 351
XLV. 1668. nov. 24. Pápai breve Apafihoz a catholicusok érdekében 351
XLVI. 1668. decz. 22. Meghívó a fejérvári országgyűlésre 352
XLVII. 1669. jan 25—márcz. 4. A fejérvári országgyűlés törvényei s irományai:
a) 1669. jan. 25. A fejedelmi propositiók 353
b) 1669. febr. A szászok postulátumai 357
c) 1669. jan. 25. Czajberth jelentése 363
d) 1669. márcz. 2. Nagy István folyamodása az országgyűléshez s az arra adott válaszok 385
e) 1669. márcz. 4. A compiláta fejedelmi megerősítése 387
f) 1669. jan. 25. A törvények 389
g) 1669. márcz. 22. Báthory Zsófia válasza az országgyülés átiratára 404
h) A kővárvidéki nemesek összeírása a XII. articulus alapján 406
XLVIII. 1669. febr. 2. Kende Gábor az interessátusok ügyeiről tudósítást küld Teleki Mihálynak... 413
XLIX. 1669. ápr. 11—máj. 3. A rendek küldöttsége az eperjesi tárgyalásokra:
a) 1669. ápr. 11. A rendek térítvénye 415
b) Az április 15-iki értekezlet 416
c) 1669. ápr. 17. A titkos utasítás 419
d) 1669. máj. 3. Leopold menedéklevele 420
e) 1669. szept. 11. Leopold intézkedése az eperjesi végzések végrehajtása ügyében 420
L. 1669. máj. 8. Apafi levele portai követéhez Sebesvár lerontása ügyében 421

Lap

LI. 1669. jún. 25. A fejérvári országgyülés végzései 423
LII. 1669. szept. 11. A moldvaiakkal való határvillongás tárgyában kiküldött bizottság utasitása 425
LIII. 1669. szept. 30. Kende Gábor tudósitja Teleki Mihályt az interassátusok ügyeiről 426
LIV. 1669. oct. 8. Rozsnyay Dávid titkos utasítása .. 429
LV. 1669. oct. 18. Apafi levele Telekihez a bujdosók megsegéllése ügyében 431
LVI. 1669. nov. közepe. A medgyesi octavalis terminus:
a) 1669. nov. 9. A kolosvári követek jelentései . 432
b) 1669. nov. 13. Törvényszéki határozat 434

Pótlék az Erdélyi Országgyülési Emlékekhez.

I. 1630. Pathai Máté elitéltetése az országgyülésen. (L. Erd. Orsz. Eml. IX. k. az 1630 jan. 25. országgyülést). 435
II. 1638. máj. 7. A szebeniek által öreg Rákóczy György számára kiállitott esküforma (L. Erd. Orsz. Eml. X. k. 19. l. és 150. l., hol a térítvény van közölve. melyet az esküforma egészit ki) 437
III. 1646. márcz. 23. A szebeni tanács és választott tanács és választott polgárság térítvénye öreg Rákóczy György fejedelemnek. (L. Erd. Orsz. Eml. X. k. 86. l. és XI. k. 444. l.) 440
IV. 1645. oct. 22. A hódoltsági falvak sérelmei 447
V. 1650. aug. —oct. Adalék Bethlen Ferencz bécsi követ tárgyalásai történetéhez:
a) 1650. szept. A követek folyamodása 474
b) 1650. szept. 23. A válasz 475
VI. Haller G. válasza az erdélyi rendeknek az 1659-iki maros-vásárhelyi gyülésről oct. 3-án irt levelekre... 477

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGÁNAK

UJABB KIADVÁNYAI

Anjoukori Okmánytár. Szerk. Nagy Imre. I. köt. (1301–1321) 1878. IV. [illegible] 679 l. 2 frt 80 kr. II. köt. (1322–1332) 1881. III. [illegible] 1 [illegible] 80 kr. II. köt. (1333–1339) 1883. VI. és 820 l. [illegible] 80 kr. IV. köt. (1340–134[illegible] 1884. VI. és 679 l. 4 frt 20 kr. V. köt. (1347–1350) 188[illegible] VI. és 557 l. 4 fr[illegible]

Az elfilmt [illegible] vármegyék. Irta Pesty Frigyes. I. II. köt. 1880. A két köte[illegible] ára 5 frt – kr.

Orskay László II. Rákóczy Ferencz fejedelem damiánjáról, és a [illegible] hadjáratok. 1703–1710. Irta Thaly Kálmán. 1880. 2 frt 80 kr.

Magyar történelmi évkönyvek és naplók a XVI–XVII. századokból. Szerk. [illegible] Nagy Imre. 1881. 1 frt 80 kr.

Magyar Országgyűlési Emlékek. Szerk. Dr. Fraknói Vilmos. VI. köt. (157[illegible] 1581) 1879. 6 frt. VII. köt. (1582–1587) 1881. 3 frt. VIII. köt. (1588–159[illegible] 1883. 3 frt. IX. köt. (1589–1597) 1885. 3 frt.

Erdélyi Országgyűlési Emlékek. Szerk. Szilágyi Sándor. VI. köt. (160[illegible] 1614) 1879. 3 frt. VII. köt. (1614–1620) 1881. 3 frt. VIII. köt. (1621–16[illegible] 1882. 3 frt. IX. köt. (1629–1637) 1883. 3 frt. X. köt. (1637–1648) [illegible] 3 frt. XI. köt. (1649–1658) 1886. 3 frt. XII. köt. (1658–1661) 1887. [illegible]

Magyarország II. József korában. Irta Marczali Henrik. I. köt. 1882. V. [illegible] 408 l. 3 frt. II. köt. 1884. IV. és 532 l. 3 frt. III. köt. 1888. 418 l. [illegible]

Magyarország régi vizrajza a XIII. század végéig. Irta Ortvay Tivadar. I. II. köt. 1882. A két kötet ára 5 frt.

Nádasdy Tamás nádor családi levelezése. Szerk. Károlyi Árpád és Szalay József. 1882. XXVIII. és 280 l. 1 frt 40 kr.

A magyarországi várispánságok története, különösen a XIII. században. Irta Pesty Frigyes. 1882. 2 frt.

Gróf Thököli Imre levelei. Szerk. Deák Farkas. 1882. 1 frt 60 kr.

Székesi gróf Bercsényi Miklós tábori expeditiosüldöny[illegible] 1705–1709. [illegible] Thaly Kálmán. 1882. 2 frt 40 kr.

Okiratok Szalárdi [illegible] 1651–1675[illegible] [illegible] I. Rákóczi György [illegible] diplomatiai összeköttetései [illegible] Szerk. Szilágyi Sándor. 1882. 1 frt.

A bujdosók levéltára. A gr. Teleki család marosvásárhelyi levéltárából. Szer[illegible] Deák Farkas. 1883. 1 frt 80 kr.

Bottyán János [illegible] levelezései [illegible] 1685–1710. Szerk. Thaly Kálmán. 1883. 4 frt.

I. Rákóczi György [illegible] (levelek és okiratok). Szer[illegible] Szilágyi Sándor. 1883. 4 frt.

A linczi béke okirattára. Szerk. Szilágyi Sándor. 1885. 4 frt.

A székesi gróf Bercsényi család (1525–1835). Irta Thaly Kálmán. I. [illegible] 1885. 2 frt 20 kr. II. köt. 1887. 2 frt 60 kr.

A szönyi béke okmánytára. Szerk. Majláth Béla. 1885. 2 frt 20 kr.

Magyarországi városok régi számadáskönyvei (Selmeczbánya, Pozsony, [illegible] Körmöczbánya, Nagyszombat, Sopron, Bártfa és Körmöczbánya városok le[illegible] táraiból) Szerk. Fejérpataky László. 1885. 3 frt.

A dömsi [illegible] története. Irta Dr. Szentkláray Jenő. 1886. [illegible]

Historiae Hungaricae fontes domestici. Vol. IV. 1885. 2 frt.

A hatalmas [illegible] 13 [illegible] táblával. Irta [illegible] Nyáry Albert. 1886. [illegible]

Magyarországi török kincstári defterek. Fordítá Dr. [illegible] Velics Antal. I. köt. 1886. 3 frt.

Báthory István lengyel királylyá választása. Irta Dr. Szádeczky Lajos. – 3 frt.

Alvinczi Péter okmánytára. [illegible] Szerk. Károlyi Árpád. 1887. 2 frt 50 kr.

Bethlen és Magyarország [illegible] Irta [illegible] József. [illegible] 1887. [illegible]

Alvinczi Péter okmánytára. [illegible] Szerk. [illegible] III. köt. [illegible]

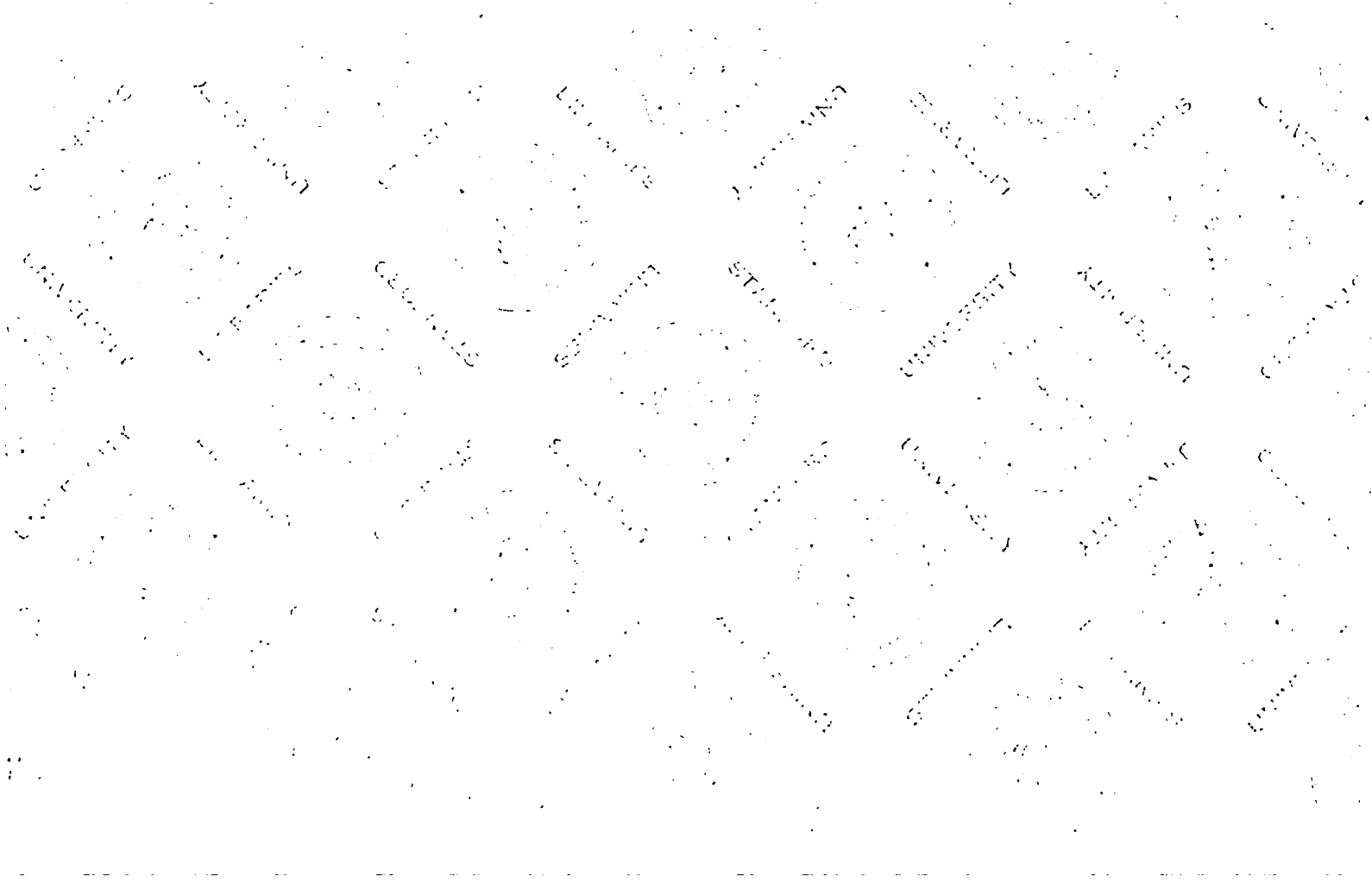

Stanford University Libraries
3 6105 005 518 910

DB
932
M65
v.14
1889

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
CECIL H. GREEN LIBRARY
STANFORD, CALIFORNIA 94305-6004
(415) 723-1493

All books may be recalled after 7 days

DATE DUE